[illegible]

בתוך החומות

בתוך החומות

יובל שנים

קורות ובקורת

מאת

הרב מנחם מנדיל פרוש

בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד חמזרחי העולמי

ירושלם ת״ו ניסן שנת תש״ח

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2022

כל הזכויות שמורות
All Rights Reserved

מחיר הספר 1.300 לא"י
באמריקה $/דולר. לרבנים וישיבות ½ דולר.

הכתובת:
הרב מנחם מנדל פרוש
שערי חסד, ירושלים

Address:
Rabbi M. M. Poruch
Shaare Chessed
Jerusalem

באמריקה אפשר לשלוח כסף או לפנות אל חתני הרב הגאון רבי שמעון ברענער
שליט"א, רב בווילמסבורג ברוקלין נ. י.

Address:
Rabbi S. Brenner
20 Maujer street
Brooklyn N Y.

Printed in Eretz-Israel Palestine

נדפס בארץ ישראל
דפוס העברי יחיאל ודקר ירושלים

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2022

הרב יוסף חיים זוננפלד

תכן הענינים

מכתבים ב—יג
דברים דברי פתיחה יד—טו
דברי מרן הגרי"מ הרלפ שליט"א מז

מדור ראשון מדור התורני

פשר דבר (חבצלת תרני"ן)
בדין כליו של לוקח ברשות מוכר (אור תורה תרנ"ח)
בדין פירות חו"ל שנכנסו לארץ (הדביר תר"פ)
בדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (תורת א"י תרצ"ב)
בדין מילתא דלא מצי למעבד (שערי ציון תרצ"ו)
בענין קנין פירות בקהנ"ד (אור תורה תרנ"ט)
הרצאה תורנית ענין אבמה"ח ובמה"ח הערה יז—לב

מדור שני

חלק א. "אגודת בני תורה"

התעוררות, מטרת החברה, תקנת החברה, חתימת החברים,
פרטי כלים מאדר"ח אדר תרס"ד עד ד"ח אדר עת"ר
הישיבות בירושלם, (מעמון חבצלת) 1—67

חלק ב. בית ועד לחכמים

מרכז רוחני לבני תורה

תחילת יסודו תרס"ו 68—72
מאמרים קצרים (חבצלת)
נעשה ונשמע ששה פרקים מבצלת מאת הסופר הרב רבי יעקב גולדמן זי"ל 73—83
כנסיה של תורה אסיפה
יסודי התקנות של בית ועד לחכמים
התימות החברים ותיאורם מתחת לקו 84—91
ספר התעודה והתכניה של ביועל"ח חובר מאת הרב ישראל פורת
מה חפצנו, התעודה, התכנית, ההנהגה, צרכיו ואופן קיומיו מחתימה, תעודות 92—103

ידיעות מכויעל"ח מהכרוניקה בהחבצלת 112—104
נעשה ונשמע פרק ז חבצלת
לפקוח עינים מאת מר יצחק יעקב ילין חבצלת 116—115
נעשה ונשמע פרק ח חבצלת 119—117
מכתב לכויעל"ח מאת הרב ישעי' אורינשטין 120
נעשה ונשמע פרק ט חבצלת 123—121
מאמרים קצרים מהבצלת 125—124
מכתבים מכיועל"ח 135—126
אחד מהמכתבים שנתקבלו 136
ידיעות מהבצלת
זכרונות 139—138
תנועת הנוער 141—140
התעוררות קריאי מועד, חודש ושבת 146—142
הכזבה, המשבר 148—147
נסיון לחדש בית ועד לחכמים 149
קול התור, „הד החיים הישראליים" מאת הנרי"מ חרלפ 151—150
לשאלות התהדשות בית ועד לחכמים 156—152
חוברת שפרסמתי בהרצ"א למלאות חצי יובל
בית ועד לחכמים, מאמר בירחון „ההד" 157
הישיבות החדשות, ראשי הישיבות, הרבנים העסקנים שבאו מהרי"ל,
מהחוברת „עדות לישראל ולעמים" חלק א 164—158
קריאה ליסד קופה כללית 167—165
מכתב מהרה"ג רבי ישראל פורת 168

חלק ג. תורת הבית

מעט מחומר הנמצא מתורת בית ועד לחכמים
שאלה מהחיים באמריקה תשובה מאת הגאון רבי חיים ברלין
בענין דמאי פדיון מעשר שני פחות משוה פרוטה, בדין כתב בהפילין
תשובה מהגרידב"ז, שתי תשובות בדיני אבילות 190—169

מדור שלישי מדור הכללי והצבורי

השער, פתיחה 192—191
חברת ישוב ארץ הקודש 194—193
לתולדות השחיטה האשכנזית בירושלם, העתקה מחוברת שלי 197—195
רבנו שמואל סלאנט (מעתון הצופה) 199—198
כתב גבאות מבית מחסה ליתומים ותיאור לדמותו של הגרי"ד זיסקין 203—199

גלוי לב גלויה מאת מרן הגרי"מ חרלפ
מכתב תשובה מאת מרן ראשל"צ מיפו
שפה ברורה, מאמר מזמן מלחמת השפה (מעתון "המוריה" תרע"ד) 205—207
הצעה להכנסיה של אגודת ישראל ליסד ועד עליון מרכזי
נסיעת רבנו מהרא"י קוק להכנסיה תרע"ד 207—209
להולדות השחיטה המשן מהחוברת 210—111
אהרי כבוש ירושלם 211—218
ועד החנוך התלמודי
ועד הרבנים בירושלם
ועד העיר ליהודי ירושלם 219—225
ועד העיר האשכנזי
ועד הצירים — ד"ר ויצמן 225—227
אסיפה המיסדה לאסה"נ 227—229
הסתדרות ירושלם 229—233
הסתדרות המזרחי 233—235
מנוי של רבנו לרב ואב"ד בירושלם כשהיה בלונדון 236—240
הופעתו של רבנו בלוד בשובו מלונדון 240—243
מכתבו של הגרי"ח להגרי"י דיסקין 244—246
הופעתו בירושלם 246—247
הג הסוכות בבית הרב

ה ר ב

א. כבוד אב ב. אחה מהעלילות 247—249
היסוד ג' אלול תש"ד 249—252
מכתבי להדרך 252—253
דגל ירושלם
תוכן הרעיון של תחית הקודש
על הנועת־קודש עולמית ההד תרצ"ג 253—255
על החית רוח ישראל בשובו לארצו מהחוברת "עדות לישראל ולעמים" 255—264
ועד העיר לעדת האשכנזים 264—266
התחדשות כתב הרבנות 266—268
כתרה של תורה התתומים ותשובת רבנו
דרשת הרב כביהכנ"ס הגדול של החסידים, ועד הרבנים
דעת הרב ע"ד זכות נשים בבתירות 268—270
תשובה כללית ע"ד השתתפות נשים בבחירת אסה"נ 271—274
אברהם יצחק הכהן קוק
פרטי־כלים משני ישיבות ועד הרבנים 275—279
אכפה רבתי מכל רבני א"י 279

נוסח ההחלטה 280—279
רשימת הרבנים מא"י שהשתתפו באספה 283—281

אל הקלפי החרדית

א. י. הכהן קוק, זלמן הכהן רובין בשם ועד העדה האשכנזים, בשם הסתדרות המזרחי והצעיר הא"י א. חיים צובנר, ומועצה מעות ישראל 286—284
הרב נכנס לעבודתו עבודת הקודש 288—287
רק שמם נצלו 289—288
הישיבה המרכזית 290—289
הכרזת רבנות לועד העיר האשכנזי 291—290
הגה"צ רי"ח זוננפלד 294—291
פגישת השלשה 295—294
אות קלונם ושני מכתבים מהנרי"מ חרלפ לפולין 302—295
בחירת רבנו לרב ראשי בא"י 304—303
האדמו"ר מגור 306—305
נצחון וקריירה 307—306
התפרדות השחיטה 309—307
זה לעומת זה גלוי דעת להרים מכשול 310—309
יוסף בנימן שימאנאוויטץ זקן השוחטים
מזימתם להפריד השחיטה הוציאו לפועל 311
לכבוד אחינו כל בית ישראל מאת ועד השחיטה לעדת האשכנזים 312—311
שפת אמת תכן לעד הרה"ג רבי יוסף בנימין שו"ב 313
ועד האשכנזי מבקש רב למ"מ הגריח"ו זי"ל 315—314
ברור דברים מאת ועד הכללי כנס"י 317—313
על דבר רב חדש בירושלם מירחון ההד 319—318
זכות הצדק (רעכט פארגעראכטיקייט) 321—319
בעתון „דאס וואהרע" בווילנה 323—322
מהשבתם לא נתקיימה 326—323
המשחק הידוע מכתבי להרב עורך „התבונה" חשובתו
מכתבי לרב גדול 329—326
התנפלות פומבית 330—329
מחאה גלויה 331—330
מכתב מעודד 332—331
נוסח המכתב לווילנה מכתבו של רבי יעקב ראזענהיים 334—333
שתי הקצוות 335—334
תשובה מאהבה לישמעאל 336—335
בין טומאה לטהרה 337—336

כתבים ומאמרים בודדים

מכתבי מאמריקה תרס"ג 340—338
תשובה לסופר אמרקני 344—341
תשובתי לסופר אחרי סרעות תרפ"ס 345—344
מדוע אני חבר בהמזרחי 348—345
לרגלי בחירת ועד הסניף בירושלם
דברי בהועידה הארצית של המזרחי 350—348
מפעל או פעולות רעיון בין „מפעל התורה" ועד היסיבות 352—350
לשאלת שני חלקי המזרחי
א. בינינו לבין עצמנו 355—352
ב. השאלה במקומה עומדת או שניאה היסטורית, מירחון בפסלה 358—355
רגשותי באחוה, מ„ספר האחוה" ליובל החמשים 359—358
רבי זלמן מיזל ז"ל מעתון הצופה
זכרו לתהלה יעקב משה חרלם 361—360
לזכותו מנחם מנדל פרוש 362—361
ישראל ואוריתא מעתון היסוד 364—363
סליחת סופרים מעתון היסוד 365—364
שלמון המדינה או חיי המריבה 368—365
בית תפלה לכל עם ישראל ירחון „בית הכנסת" תל אביב 370—365

תיאורי אישים ומוסדות

א. סדור התורני
ב. סדור בני תורה
חלק א. אגודת בני־תורה 74
חלק ב. בית ועד לחכמים 83
חלק ג. תורת הבית 7
ג. סדור הכללי והצבורי 60

ס"ה 214

בתוך החומות

יובל שנים

אני חומה, וד כנסת ישראל
ושדי כמגדלות, אלו בתכ"נ
ויהי מרצות, (ב"ב ס"א)

קורות ובקורת

מכתבי וגנזי

הרב מנחם מנדיל פרוש

שו"ב בפעיה"ק ת"ו

בסיוע מוסד הרב קוק שע"י המרכז העולמי של המזרחי

ירושלם ת"ו אלול, שנת תש"ז

ס ו ק ד ש

לעילוי נשמת אשתי הצדקת

מרת

שיינא גיטל ע״ה

נוסח המצבה

פ״נ

תאשה הישרה והתמימה

גומלת חסד בגופה התלש

וברוח גבורה

של אמונה ויראת ד׳

מרת שיינא גיטיל נ״ע

בת הרב שלמה זלמן ז״ל

אשת הרב מנחם מנדל נ״י

זכתה לבנים ובני בנים

תלמידי הכמים ויראי שמים

וחתנותא רבנן

נלב״ע י״ד אלול תש״ז

ת נ צ ב ״ ה

הכתבת הרב מנחם מנדל פרוש ״שערי חסד״
Rabbin M. M. Parush Shaare Chesed
Jerusalem Palestine.

מכתבי תנחומים

שקבלתי בשבעה ימי האבלות הכפולה ר"ל, על אשתי ע"ה ועל אמי מורתי אשת חיל ויראת ה' הזקנה מבנות ירושלים מרת מייטא פריל ע"ה שנלב"ע בת צ"ג להיות, רבות הרפתקאות דעברו עליה בי"ט אלול תש"ו נכדת בעל קורות העתים הרב רבי מנחם מנדל מקמניץ ז"ל.

יום ט"ו אלול תש"ו

פעיה"ק ירושלם תובב"א

האב"ד

הרב הראשי לארץ ישראל

אברהם יצחק הכהן קוק

כבוד

ידידנו־אמת הרה"ג רבי מנחם מענדל פרוש שו"ב וביתו שליט"א

הצור תמים פעלו, יהא שמו הגדול והקדוש מבורך לעד.

דמוע תדמע עיני עלי שברכם הגדול מאד, עלי מאור ביתכם אשר דעך, בסלוקה של רעיתו, ידידתי הטובה, הצדקנית מרת שיינה גיטל נשמתה עדן.

מקרב לב אני נושאת לכם ברכת תנחומים: ינחמכם המקום בתוך שאר אבילי ציון וירושלים, ויחבוש את פצעכם, ולא תוסיפו לדאבה עוד, וזכותם של אותה צדקנית נ"ע תעמוד לכל דודותיהם־פאר, אשר ישאו את מסורת צדקותה בגאון, מדושנים בברכת ד' ואור נחומי ישעו וטובו.

יחדש השי"ת עליכם שנת נוחם מרפא וארוכה, שנה גאולה וישועה שלמה, בנחמות ציון וירושלים, כב"א.

בברכת תנחומין עמוקה מלו"נ.

הרבנית ריזל רבקה קוק

בן ציון מאיר חי עוזיאל
ראשון לציון, הרב הראשי לארץ־ישראל ירושלם.

ירושלים י"ג תשרי תש"ו.
לכבוד
ידידי וחביבי הרה"ג המופלג
בתורה ויראה כמוהר"ר מנחם מנדל פרוש יצ"ו.
בעיר"ת ירושלים תו"ב.

בצער רב נודעתי על מות אמו היקרה ע"ה ורציתו העדינה ע"ה, שנלב"ע בזמן האחרון. ובהשתתפותי באבלו הכבד וכפול זה הנני שולח לו את נחמותי לאמר: מנחם ציון וירושלים ינחם את מעכ"ת ולכל המתאבלים באבל זה. יצו לכם נחמתו מקדש וירפא את שבר לבבכם על סלוקן של שתי נשמות יקרות אלה, שבזוייהן ובמותן לא נפרדו, תהי נשמתן צרורה בצרור החיים וזכרון ברוך בישובינו לנצח. והיה המחנה הנשאר לפלטה גדולה, ובעבודתו הקדושה והצבורית ינוחם בבנין ציון וירושלים.

כעתירה מוקירו ומברכו בברכת גמר טוב.

בכבוד רב
בן ציון מאיר חי עוזיאל.
הראשון לציון
הרב הראשי לארץ־ישראל

הסתדרות המזרחי המרכז העולמי
ב"ה ירושלים י"ט אלול תש"ו.

אל מכובדי מאד אדם המעלה איש הלב ורב המדות
הר"מ פרוש ולבנו היקר חרוץ ונאמן מר גרשון פרוש הי"ו.

מכובדי מאד!

יחד אנכי כי אין תנחומים על מות אשה חברה בחיים כי אין אשה מתה אלא לבעלה והיא נשאר תמיד ביגונו ואין תשלומים למת אם הורה ומורה בחיים כי אין תמורה לאבדה זו. אף על פי כן אינני נמנע מלהביע את רגשי השתתפותי באבלכם הכבד וגם להטיף נטפי תנחומים. זה סוף כל האדם ואשרי מי שיצא בשם טוב ובזה תמצאו אתם וכל בני משפחתכם הכבודה עדוד וחזוק לא להתרפות בשעה צרה אך להמשיך את החיים ולהבליג על הפצע בקרב הלב והנפש.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלם ותתברכו בכו"ח ומאושרת ולא תוסיפו לדאבה. ה' יזכנו לראות בגאולה שלמה בקרוב.

בכבוד ובידידות
מאיר ברלין

כנסת ישראל
ועד הקהלה העברית ירושלם המועצה הדתית

ב"ה כ' אלול תש"ו 16.9.46
לכבוד ידידנו הנכבד הרב מ. פרוש כאן.
ר. נ.
המועצה הדתית לקהלת ירושלים משתתפת באבלו וצערו הגדול למות אשת נעוריו זיקרה מרת שיינה גיטל ע"ה.
המקום ינחם אותו ואת כא"ל בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא הוכיפו לדאבה עוד.

בכבוד רב
המועצה הדתית לקהלת ירושלים

היו"ר
יוסף גרשון הורוויץ

המזכיר
א. י. זסלנסקי

השחיטה הקבועה והמאוחדת
של קהלת כנסת ישראל בירושלם
בהנהלת המועצה הדתית
שע"י ועד הקהלה
ובפקוח הרבנות הראשית לא"י

ב"ה ירושלים, י"ט אלול תש"ו
לכבוד ידידנו הנכבד שו"ב ותיק בשחיטה המאוחדת לקהלת ירושלם
הרב מנחם מנדל פרוש הי"ו
כאן.
ר. נ.
ועד השחיטה המאוחדת לקהלת ירושלם מביע לו בזה את רגשי השתתפותו בצערו ואבלו הגדול לפטירת אשת־נעוריו המהוללה מרת שיינה ג י ט ל ע"ה.
המנחם ציון ישלח לו ולכל משפחתו האבלה את נחומיו מקודש, ובזכרון מעשיה הטובים, המשפחתיים והצבוריים, שלוה בשם טוב כל ימי חייה, ימצאו נוחם.

ועד השחיטה המאוחדת
לקהלת ירושלם
יו"ר א. ח. צוברי יצחק יעקב ילין

הסתדרות המזרחי המרכז העולמי

ב"ה ירושלים, כ"ד באלול תש"ו

לכבוד הרב ר' מנחם־מנדל פרוש הי"ו.

שערי חסד, כאן.

שמעתי בצער עמוק על אבלו הכפול במות עליו אמו ואשת־נעוריו. עליהן השלום, וצר לי ביותר שמרוב הטרדות לא הספיקה לי השעה לבוא אל כב' ולהביע לו, ולגרשון היקר תנחומים בביתו.

יקבל־נא איפוא באורה זה את רגשי־התנחומים שלי לצערו ולאבלו וימצא ניחומים בעבדתו המסורה לתורה ולציון ולתנועת המזרחי. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

בכבוד רב וב"צ,

ב. ביזינסקי

ישיבת מרכז הרב

יסוד **הישיבה המרכזית העולמית** בירושלים

של כ"ק רבנו הגדול

מרן **אברהם יצחק הכהן קוק** זצוק"ל

ראש הרבנים בארץ ישראל

כבוד

ידידנו הנעלה, נאמן בית חיינו, שומע ועושה דבר קדשו,

רב הפעל לציון ולמקריאה, הרה"ג המפורסם וכו' כש"ת

מוה"ר **מנחם מנדל פרוש** פעיהקות"ו

עיקות"ו.

בשם ישיבתנו המרכזית הק', מפעל טפחיו הנאדר של כ"ק רבנו הגדול, אור האורות, הגה"ק זצוקללה"ה זיע"א, ובשם כניה — בוניה גדולי התורה מרנן זרבנן שליט"א, הרינו משתתפים בזה השתתפות מלאה ביגונו ואבלו הכבד מאד, בסלוקה של טת־ביתו הצדקנית נ"ע, ומקרב לב הננו מביעים בזה לידידנו — המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים — תנוחמו.

תבלה שנה זקלותיה — פורעניותיה ותחל שנה וברכותיה — ארוכותיה, ותהא השנה הבעל"ט שנת נוחם ישע ומרפא למדוי הפרט והכלל, ושלמו ימי אבלכם ואבל העם כולו באור גאולה וישועה שלמה, ועלו מושעים בהר ציון לשפוט ונו' והיתה לד' המלוכה, בב"א.

עמכם באבל ועמכם בצפית אור נחומי ישע ד' עליכם ועל כל עמו וסגולת חבל נחלתו, בברכת תנחומין וכחי"ט.

הנהלת הישיבה המרכזית הק' בעיקות"ו

יום ט"ו אלול תש"ו — שלום נתן רענן קוק

בע"ה יום ג' כ"א אלול תש"ו צפת ת"ו

המקום ינחם את כבוד ידידנו עוז הרב הג' מדטר"ר מנחם מנדל פרוש שליט"א וכל המשפחה האבלה, בתוך שאר אבילי ציון וירושלים.

נדהמנו לשמועה רעה כי באה על תלקח האשה הכשרה והצנועה אשת נעורים, ואמה המסורה בכל נפשה לכל המשפחה. יקרה היתה לנו מאוד מאוד, קרבה נפשית הרגשנו בה וכל מעשי' לנו היו כאם מסורה.

תהא נפשה צרורה בצרור החיים עם נפשות הצדקניות שבכל דור הור

ואתם תנחמו

טוביה ליסיצן

ר"מ ומנהל בהיכל התלמוד בתל אביב.

נצטערנו מאד שלא נוכחנו בהלויתה השמועה באה לנו במאוחר זמן במקרה באיזה עתון. תכלה שנה וקללותי' תחל שנה וברכותי' לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ארוכים ושלום שנת גאולה וישועה, שנת פדות וישע לנו ולכל ישראל ולא תוסיפו לדאבה עוד.

טוביה ליסיצן יהודית והמשפחה

הישיבה המרכזית העולמית "מרכז הרב"

ט"ו אלול תש"ו

כבוד הרה"ג רבי מנחם מענדל פרוש שו"ב וביתו שליט"א.

אבבה גם אני תמרורים את סלוקה של רעיתו הצדקנית נ"ע. בשעה שהמת מוטל עדיין לפנינו קשה להביע מה הי' מובנו של שם — הקסם: „שיגה גיטיל" בשביל כל סביבתה, בשביל גדולי שערי־חסד, ברטט אזכרה ימים מקדם בהלו שם זה על ראשינו. וי על האי שופרא דבלי בארעא. ינהמכם מי שהנחומים שלו!

בדמע

ישראל מאיר שמשולביץ

מזכיר הישיבה

ישיבת בני עקיבא

כפר הרואה עמק חפר תדרה ת. ד. 50

בעזה"י יום כ"א להדש אלול תש"ד

לכבוד הרב הגדול רב הפעלים ר' מנחם מענדל פרש שליט"א

ר. מ. נ.

קראתי בצער רב את הידיעה על פטירת אשתו הצדקה ע"ה אשר הכרתיה והוקרתי, ויקבל נא כב' בזה את דברי תנחומי לשברו הגדול.

יהי זכר היי' הצנועים צרור בצרור מעשי ילדי' ולאור טהרתם וזיום הפגימי ילכו בדרך חייהם. לנחם ולעודד את לב אביהם הדגול שליט"א—והיתה זאת הנחמה.

יכתב ויחתם הוא ובני' לשנה טובה ומבורכה. לא יוסיף לדאבה עוד וינוב בשיבה במפעלים ובמעשים לחזוק תורת ציון וכבוד ירושלים כדרכו כל הימים.

והי' זה שלו' ברכה ונחמה

בכבוד ויקר

משה צבי נריה (מנקין)

הרב משה שמשון וסרמן

רב שכונת נוה־שאנן תל אביב

תל־אביב יום ט"ז אלול תש"ו

לכבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג הנעלה ומצויין בתורי"ש וכו' כש"ה מוהר"מ מנדל פרוש שליט"א בעיה"ק ירושלים תוב"ב

ר. מ. נ.

לשמע אוזן דאבה נפשי, בהילקח מכת"ר אשתו היקרה, בעלת מידות תרומיות ע"ה. הריני מביע לו תנחומים עמוקים ומשתתף בצערם של ה"ח ובאבלכם הכבד. תמצאו ניחומים, בהמשך פעולותי' הגדולות ובחינוך בני' ובנותי' ברוח תוה"ק בארה"ק.

המקום ינחם אתכם, את כת"ר ואת בניו הנחמדים, בתוך שאר אבילי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

כברכת כות"ט ושתכלה שנה וקללותי' תחל שנה וברכותיה וכל הכבוד והוקרה

הרב משה שמשון וסרמן

א ב ר ה ם ו ר נ ר

רב ואב"ד בנתניה והמחוז ארץ־ישראל

ב"ה יום ז' להודש תשרי שנת תש"ז.

לכבוד הרה"ג המופלא חכם וסופר רב בעלים הרב ר' מנחם מנדל פרוש שו"ב שליט"א ולמשפחתו התשובה המדוכאה ומיוגעה באבל וצער הכפול, ינצרם ה' לעולם.

הצטערנו מאוד מהשמועות הקשות שבאו זה אחרי זה במות האם והסבתא, נשים צדקניות מהדור הקודם שאין להן תמורה בדורות שלפנינו.

בשמי ובשם משפחתי והנלוים אלינו הריני להביע את השתתפותנו בצער ובברכת העדוד והנחומים. התחזקו באמונה בה' ובלמוד והרבצת התורה הזוק כבודה של היהדות התורנית ונושאי דגלה ובמעשים שיש בהם מחשבה לשחרור האומה התורה והארץ מעול זרים ורוח זרה בהם תמצאו עדוד והמקום ינחם אתכם יתוך שאר אבלי ציון וירושלים ובירושלים תנחמו.

המשתתף בצערכם ומצפה לישעות ה' על עמו ונחלתו.

ומברככם בברכת גמח"ט לשנת גאולה וישועה.

אברהם ורנר

חיי: אני תודה לכתר"ה לחוברת היקרה „עדות" שיש בה הערות יקרות ונכונות. יהי חילו ברוך ופועל ידיו ירצה ותחזינה עינינו בשוב ה' שבות עמו בקרוב.

א. ו.

מרכז הקואופרציה של הפועל המזרחי בארץ ישראל

ב"ה תל־אביב, כ"ו אלול תש"ו 22.9.46

לכבוד הרב ר' מנדל פרוש הי"ו שערי חסד ירושלים.

מכובדי וידידי!

הנני בזה להשתתף בצערו הגדול באסון הכפול שקרה לו.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. ולא תוסיפו לדאבה עוד. ותכל שנה וקללותיה ותחל שנה וברכויה.

כתיבה וחתימה טובה בסשצ"ג

לאלתר לחיים טובים.

ק. פרנקל

ב"ה ד' כי תבוא תש"ו. תל אביב

אדוני וידידי היקר הרב פרוש הנכבד מאד שליט"א!

יאבה נא לקבל בזה את הבעת רגשי השתתפותי בצער: על פטירת רעיתו הצדקת ע"ה. המנחם ציון וירושלים. יתב"ש ינחמהו בין שאר אבלי ציון וירושלים וימצא נחם ומרגוע בעבודתו המבורכת למען ציון וירושלים ולמען בנין ארצנו הקדושה בקדושה ובטהרה ולא יוסיף לראבה עוד.

בברכת כוח"ט ובב"א נאמנה ובידידות רבה

בכבוד רב

מ. ד. גרוס

א. בן־ציון גינסברגר

אל ידידי נכבדי הרב ר' מנחם מנדל פרוש
שערי חסד. ירושלים.

א. מ. נ.

בצער ובכאב עמוק שמעתי על אסון־המשנה שקרה לו בהלקח הימנו אמו היקרה. ורעיתו אשת נעוריו ע"ה. והנני מביע בזה לכב' את רגשי השתתפותי באבלו ובצערו הגדול.

ינחמו ד' בתוך שאר אבלי ציון וירושלים בעבודתו המסורה למען גאולתנו ופדותנו. ובפעילותו בשדה העסקנות הצבורית בעה"ק ירושלים ימצא רב נחם.

ידידו מוקריו ומכבדו.

א. ב. גינסברגר

ב"ה ט"ו אלול תש"ו קרית מוצקין

לדודנו היקר הרב מ"מ פרוש וכל צאצאיו.

נדהמנו היום לקריאת הידיעה על האסון במשפחה בהסתלקותה של הדודה שיינה גיטל ז"ל זו זכת הנפש וטהורת הנשמה שידעה כה הרבה לסבול וכה מעט לדבר על זה. ובפניה הצוהלים ובדבוריה המלבבים ידעה תמיד לנחם ולעודד

ולעורר תקה מתוך התעלמות ממכאובים וסבל. חבל חבל על האבדה אין בפי מלים לנחמכם יהי רצון ותשא תפלה במרומים בעד כל צאצאיה ובני משפחתה לבל ידעו אבל וסבל ושהשלוה והבריאות ישכנו בביתם.

זכרונה תאורה וכל הליכותיה לא יסופו מהמשפחה ע"י תקוי דרכיה ומהלך חייה. ומסירת מעשיה מדור לדור.

ריה"ר ותכלת שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה ולכלל ולפרט תעלה ארוכה.

בלב כואב

זאב וחיה פרוש

מנהל בית"ס נצח ישראל בחיפה

ב"ה תל־אביב

לכבוד דודנו היקר והנכבד כש"ת הרה"ג ר' מנחם מנדל פרוש שו"ב הי"ו וילדיו היקרים שיחיו.

דוד מאד יקר ונכבד ובני משפחתנו היקרים והנכבדים.

מתוך צער רב וכאב עמוק הננו משתתפים אתכם באבלכם הגדול על הלקת מאהכם ומאתנו אמכם היקרה והמסורה בעלת הלב הטוב מרת שייגא גיטיל ז"ל.

יקירי במה אנחמכם. יה"ר שכשם שהיתה מסורה לכם ולכלנו בחייה כך תהא למליצת יושר עבור ילדיה היקרים וכל בני משפחתנו. שלא נוסיף לדאבה עוד.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. ובלע המות לנצח.

המנהמים

נפתלי, גולדה והילדים שי' סלומן

ב"ה כ"ד אלול תש"ו ניו־יורק.

כבוד דודי הנכבד הרה"ג מוהר"ר מנחם מנדיל פרוש שו"ב שליט"א וכל המשפחה הכבודה תחי' בעיה"ק ירושלם ת"ו.

בצער רב קראתי את הידיעה המעציבה מפסירת הדודה אשתו הכבודה נות ביתכם היקרה והצדקנית מרת שייגא גיטל ע"ה.

בנדודי בנכר אני רואה עוד יותר עד כמה עלינו להוקיר את אמונת משפחותינו שהקריבו כל ימיהן ושנותיהן לחנוך בניהן ברוח התורה והמסורה.

לא נוסיף לדאבה עוד ויבולע המות לנצח.

נכתב ונחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום.

שלכם בהוקרה

מנחם גליקמן־פרוש

הלשכה הראשית של אגדת „א ח ו ה"
(ל"א תלפיות) (נוסדה תרנה) ירושלים

ב"ה ירושלים יום טז אלול תש"ו

לכבוד ואח הנכבד הרב מנחם מנדל פרוש הי"ו כאן.

אחינו היקר

יחד אתך אתנו באבל על הלקת ממך דעיתך הצדקנית בת הטובים עליה השלום, וכלנו מבכים את הסתלקותה.

המקום ינחם אותך ואת כל משפחתך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

בשם כל האחים
בכבוד רב ובאהבה

נשיא מזכיר

זכרו את ד' וירושלים תעלה על לבבכם

הרב יחיאל מיכל חרל"פ
בהגה"צ ר' **יעקב משה** שליט"א
ברנקס, ניו יורק

בעזה"י ה' כסלו התש"ז

לכבוד ידידי היקר הרב הגדול בתורה וביראת איש חי רב פעלים מנקיי הדעת שבירושלים כש"ת ר' מנחם מענדל פרוש יצ"ו.

שלו' וברכה!

נדהמתי מהשמועה הלא טובה כי חברהו בחיים, שהוא זכה על ידה להיות לו תמיד „עזרתו" בכל מעשיו הכבירים, ביחוד לטובת הרמת קרן התורה וכבוד הישוב הישן עם בני' בוני', אע"פ שזמן רב הוא אשר לא ראיתי', בכל זאת זכורני היטב את התנהגותה המופתית, שעל ידה מצאה חן בעיני אלקים ואדם. אהבתה לתורה ולתלמידי חכמים לא ידעה כל גבול, „ומאן דרחים רבנן הוו לי' חתנין דרבנן". היא היתה טפוס מהדורות שקדמו לנו, מתושבי עה"ק ירושלם תובב"א הראשונים שקשה מאד למצוא דוגמתן בדור יתום זה. בכלל חסר לנו כהיום מי שיתאר לנו באופן בולט את בוני ירושלם הישנה והחדשה, צדקתם, קדושתם, מסירות־נפשם,

אהבתם האמתית לעמנו ולארצנו. כשנפש נקי' כזו עוזבת אותנו, אעפ"י שהקב"ה שש ושמח, אבל אנו פה ודאי מתיתמים מאם לא רק בביתה עצמה אלא גם בישראל.

יקבל גא כת"ר את ברכת התנחומין שלי, שד' ינהמתו בתוך שאר אבילי ציון וירושלם, ובעבודתו הגדולה לטובת הכלל והפרט ימצא נוחם עדי נזכה לתחיית המתים במהרה.

רעייתי תחי' משתתפת ג"כ בצערו ושולחת לו ולכל משפחתו את תנחומי', בכל הכבוד ובצפי' לישועה גדולה ובמהרה.

יחיאל מיכל הרל"פ

ב"ה ג' דחוהמ"ס ס"ט צ'ריה, בגולת איטליה, יושב ומצפה לישועת ישראל נב' מכובדי הדגול, הרב היקר, הוגה ומרגיש בצרת ישראל, מיקירי ירושלם, ר' מנחם מנדל פרוש שליט"א.

צער שאין לתארו היה לי הבוקר בקראי את "הצפה" מט"ו אלול על פטירת גוות־ביתו, אשת־נעוריו, רעיתו הצדקנית, עליה השלום.

לא ידעתי את נפשי, כי תארתי לי מתי אבידה זו בשבילה, וכן ידעתי את המנוחה, את צדקתה וצניעותה, ושמעתי על אורחות ישרה.

במה אנחמו? במה אפשר לעודד את כב' באסונו זה? לא ידעתי. אך אחת ידעתי, כי כב' מאמין גדול בה' ובמעשיו, ורואה בכל את יד ה' הגדולה המובילה לטוב ולצודק, אף כי אנו אין אנו יכולים להשיג ארחות ה' חסד ואמת. ישאב — איפוא — ממעין אמונה זו, טפות נחמה, ויטיח אותן לכוס־יגונו, עד כי יבוא שילה, ולא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף, ושלמו ימי אבלך.

יתנחם גם בעובדה שבתוך עמה וארצה נאספה אל עמה, והשאירה דור ישרים יבורך, הנטוע בארץ־הקודש ועל קרקע הקודש של תורה, בתוככי אדמת הקודש. ינחמתו ה', אותו ואת משפחתו ויאמר לצרתכם די וישלח לכם את נחמתו מקודש.

כברכת

י. ברוך דובדבני

בעזהי"ת

דברים

לא עלה אף פעם על מחשבתי לרשום זכרונות מהעבר ומכל אשר זכיתי להשתתף בתנועה ובפעולות שונות שנעשו בתוך התום וחומת ירושלים, ומסביב לחוגי בני התורה, שהייתי נמצא בהוכם, כי אין אני נחשב למנהיג או מנהל איזו מפלגה ואין שמי מפורסם כ"כ עד שאוכל לחשוב שדברי יתקבלו, וישפיעו על הזולת ידועים.

אף גם זאת, כי אלה שכותבים זכרונותיהם, אחרי שכבר באו בימים, וביחוד אלה שנמצאו תמיד רק במרכז של איזה הוג ידוע או מפלגה ידועה, לא ימלט כי כאשר מוסרים זכרונותיהם מעבר הרחוק שלא יהיו מושפעים מלהטזות ולמסור הרשמים מהעבר לפי השקפתם בזמן כתיבתם את הזכרונות.

אולם, היות שבב"ז זכיתי לקחת חלק ידוע בכל מה שנעשו ונוצרו בתוך החוגים של הישוב הישן, וביחוד בין חוגי בני תורה שהרבה מכחות נעורי ומבחר שנותי כליתי למען הרמת כבודם ומצבם, כגון באגודת בני תורה החשאית, מבחירי הישיבות וטובי העיר, שפעלה בשנות תרס"ד—תרס"ז שעל ידה ובכח השפעתה נוסד הבית וועד לחכמים מרכז הרוחני לבני תורה שיצר וחולל תקופה חדשה והכניס רוח חיים של תחיית התורה והרמת קרנם של בני התורה ותכרת כבודם ומקומם הראוים להם וכידוע ע"י השפעתו של הבית ועד במשך קיומו שנים מעטים בלבד זכינו שגדולי וגאוני התורה מגדולי ציון וירושלים תופסים היום מקום גדול וחשוב בין הרבנות הירשלמית ובין המשפיעים הרוחניים.

ולכן חשבתי כשאכנס בעזהי"ת לתקופת השנים בזמן שאפשר לאדם להתגבר על הנטיות הפרטיים בלי להתפס ברגש של יהרא זגאוה, אפרסם את כל הכתבים יחד עם המאמרים שלי שנתפרסמו בעתונים בעגינים שונים שעמדו על הפרק ולצרף גם מה שהנני ד' בחדושי תורה שנדפסו במאספים שונים כמו שהזכרתי בהקדמה להחוברת "עדות לישראל ולעמים".

גם היות שזכיתי מפני מסירותי בכל כחי ונפשי לפעולות הנזברים שהייתי פעיל בעצם הפעולות שנעשו, נשארו ברשותי כל הפרטי־כלים והכתבים ממני ומוולתי לזכר מכל הפעולות הללו, ועוד כתבים ומאמרים משאר העגינים שעמדו על הפרק, הנשקפים מהם החיים התורניים והצבוריים מתקופת הקודמת.

אולם כאשר גלקחה ממני ביו"ד אלול תשו דעיתי עזרתי מרת שיינא גיטיל ע"ה גבורת הרוח שהרבה סבלה בדומיה, וקבלה ברצון את כל הסבל שהוטל עליה במבחר שנותיה בזמן שטפלה עם ילדים קטנים, ונדדה שנתה מעיניה כאשר בליתי

לילות ארוכים באסיפות שונות, וגם לא חשכה מלפרק את עדיה ותכשיטיה מעליה ולמסור לי למוכרם כדי לעזור ולתמוך בהוצאות «בית ועד לחכמים».

גמרתי בלבי לפרסם בשנה הראשונה לפטירתה ע"ה סדרתי את כל החומר הרב הזה בספר בשם «בתוך התומות» ולהקדישו לשמה ולזכרה.

כל הכתבים נמסרים במקורם והוספתי אליהם הערות והארות מתיאורי האישים והמוסדות הנזכרים שם.

את הספר חלקתי לשלשה מדורים:

א. «מדור התורני». ב. מדור «בני תורה» ג' חלקים. 1. «אגודת בני תורה». 2. «בית ועד לחכמים». 3. «תורת הבית» המדור השלישי, מדור הכללי והצבורי».

כוונתנו בפרסום ספר זה, הוא לשם שתי מטרות:

א. עצם זכרון הדברים אשר בהכתבים והמוסמכים שבו, מנחילים כבוד ויעיר קדשנו, ולבני התורה שלמדו בהישיבות בתוך החומות של הישוב הישן, בזה שמקבלים מושג מערכם וממעלתם, להוציא מלבם של אלה, שחושבים את התקופה החיא כאלו עברה ריקה ובטלה ולא השאירה אחריה כלום, וכאלו לא הוו אז בני התורה אף טבעת וחוליה המחברות את שרשרת התורה ושדרת הזמנים, וכאלו תולדות תורת א"י מתחילות מחדש רק מאז התחילו לבוא לכאן תלמידי הישיבות מחו"ל והביאו אתם את התורה.

ב. על ידי הכרת מהלך רוחם ושאיפותיהם הרמות של בני התורה או בזמן של מיעוט היכולת וחוסר אמצעים, יכולים להיות למופת ודוגמא לאלף וללמוד לקח מהם לתקופתנו עכשיו בזמן העליה והרחבת הישוב בארצנו ובזמן תחיית כל קניניו הרוחניים והלאומיים עד כמה מוטל החוב על בני התורה להתאחד ולעבוד שכם אחד להרמת קרן התורה והרמת ערכם וכבודם של לומדי התורה שיופיעו על במת החיים הא"י בתור משפיעים ופועלים ועליהם לבצע עכשיו בזמן רבוי היכולת והאמצעים את כל הפעולות הגדולות שהחלו את, ויקומו יחד להקים את ביתם «בית ועד לחכמים».

אף «המדור הצבורי והכללי» אנו מוסרים בו הכתבים והמוסמכים שנכתבו ונערכו לא לשם דילטוריה ומלחמת דברים של תגרה לקנטר, אלא עפ"י עובדות כשהן לעצמם ולפי התוצאות שנגרמו ונתהוו על ידן.

ויפיצו אור על כמה ענינים צבוריים שלוטו ונתכסו או שטישטשו וסילפו אותם ויתבררו ויתלבנו צורתם האמיתית.

יעקב משה חרל"פ
בעיה"ק ירושלים תובב"א

ב"ה ירושלם, יום י"א אלול תש"ז ד' תצא.

ברוב עוז ידידות נאמנה למע"כ ידיד אהוב יקיר יקירנו מחמד לבבנו הרה"ג איש אשר רוח בו רב פעלים מהור"ר מנחם מענדיל פרוש שליט"א, שו"ב דפעה"ק ירושת"ו.

כוח"ט לו ולכל ישראל לשנה טובה מאושרת ומבורכת, מה יקרו מעשיו למופת ומה מאד חביבים המה דברי דודים קונטרסיו הנחמדים בתוך התוכות, בהם מעלה זכרון לדברים גדולים שצריכים לזוכרם מאחר שבאים להשכיחם, וביחוד התקופה המזהירה שבה זרח והופיע שמשו של ה"בית ועד לחכמים" אשר בו נועדו ונאספו יחד לומדי התורה שבירושלים בני הישיבות, והנעימו זה לזה בהלכה, לתרץ שבריים ולפרק הויות, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ואליהם נאותו גדולי ישראל המפורסמים שהיו באותו זמן, והראו להם פנים מסבירות, בתקוה מלאה כי גדול יהי' הבית הזה והי' יהי' לאבן פינה שרבים יפנו אליהם להוציא מסקנה עפ"י החבורה הגדולה כנסי' של תורה לסלול דרך וצעד למילוי דבר ד' וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' אלהיך בו. וכן קימו וקיבלו אותם הגדולים של הזמן ההוא למסור להבית ועד הזה את כל השאלות השונות שהיו מריצים אליהם וזירזו לבאי הבית שיחזו דעתם לגלות את הצלוחית של הפליטון ויהי' ריחם נודף בעולם.

ובאמת מה נהדר הי' המחזה עת בני הישיבות אילני דמלבלבי התקבצו יחד בבית הרם והנשא, ושקלו וטרו בהענין שעמד אז על הפרק, ונהגו ביניהם ריעות אהבה והבה זה לזה, והקטן הדליק את הגדול ותדות ד' איש אל רעהו וגו'.

תקופה מזהירה כזו חלילה שתהי' נשכחת, ומה גם כי הרבה מעשים של היום הם פרי מעלליו של הבית ועד ההוא. ולפיכך אפיריון נמטי' למע"כ — אשר זכה להיות רוח חיה בהקמתו והפעלתו של הבית הזה — שלקח על עצמו עבודה זו להזכיר את התקופה ושלל צבעיה, למען יכירו וידעו את הנעשה והנשמע של הקודמים כביר פעולתם ואדיר חפצם ואל מה היתה שאיפתם בהקבצם יחד, ואשר חבקו בזרועם עולמי עד לפעול נצורות בעד עמנו תורתנו וערי אלקינו.

ויפה עשה כי הקדיש חוברתו זו לעי"נ רעיתו המנוחה הצ' ע"ה מבנות המשפחה הידועה לשם ולתפארת בהמרץ הרב שהשקיעה משפחה זו בעיה"ק לתורה ולתעודה לצדקה וחסד — ואשר רעיתו ע"ה היתה לעזר למע"כ בכל מפעליו לטובה ונאציה זרע ברך ד'.

יהי ד' עמנו וישרה שכינתו עלינו להגדיל תורת ולהאדירת, וכל ישראל יטו שכם אחד לעבדו בלב שלם קדשנו ויבנה לנו בית בחירתנו זבול בית תפארתנו.

ידידו עוז מברכו מעומק לב ונפש, מצפה לישועת,
יעקב משה חרל"פ

בתוך החומות

מדור ראשון

המדור התורני

פשר דבר

כהחבצלת בגליון 15 במאמר שלשה הטה נפלאו מתני התפלא הרב משה ישראל פוונר על בהיג שכתב טעם היתר שחיטה בצור חריף, מראמר ר' ליתושע עשה לך חרבות צורים וכו' א) למה לנו ליטור, האם מכין כתיב בקרא? כ) למה לנו חריף דוקא ג) מה ראיה מטילה לשחיטה הא תלוקים הם כדיניהם כמו לענין כחובר וכו', ר) מרוע הביא בהיג לראיה מנביאים ולא הביא מקרא מפורש בתורה, ותקח צפורה צור זחכרת — והנה לענ"ד נראה דלא קשה מידי דדכרי בהיג נכונים הם דשפיר בבאי קרא להחיר שחיטת צור לומר לך שאין קפטין נתזין מפנו, ולפיז שפיר י"ל דחריף דוקא בעינן דאז אין קפטין נכדלין מפנו משא"כ כשאינו חריף, כמשיב דשי' נבי סיסנא דאנפא וז"ל וכשהוא יבש חדוד וחותך ואין קפטין זכו' והא מלתא שפיר ולפיכך מטילה דלענין זה שוים הם דלגבי שניהם חשיבן לשמא קפטין ניהזין מפנו (עיין חולין טז עב) ושפיר נמי דייק בהיג להביא ראיה מקרא דיהושע דכקרא דצפורה אין דאיה שאין קפטים נכדלין, די"ל דלא היה אפשר לה בעניז אחר, ומלה בצור להוציא את משה מטכנה, וזה לא דמי להא דכתי' עיז כז ע"א דבעי למילף מהתם דנשים כשרים למוהל, דזה שפיר מצי למילף, דאי לאו בת מילה היא כלל א"כ איזו תועלת הניע לה בהיטולה את בנה, כיון דמים לא נתקיים המצוה.

ולענין זה שהעיר בפי' דחרבות צורים וכתב שכל המפרשים ותרגום יונתן פירשו אטילין חריפים וע"כ אין ראיה בכאן להיתר שחיטת "צורי". עיין מרדש רבא נח פ לא שצירס "גלבין דשיגרא" וטיגרא אבן הוא (עיין ניטין ריפ מי שאחזו) וחולין מה חזו הנך דקיימי טיגרי טינרי.

וא"כ מבואר דדכרי בהיג עולה בקנה אחד עם דכרי המדרש הנזכר כנלעיר.

*החבצלת" ח' שבט תרנ"ז

מנחם מענדיל פרוש

אחיכ כתב מוהרי"ם בגליון 22 במאמר טילואים והערות כאות ד' הנני שואל פני החכם היורע פשר איך לא שם עינו לסוף מאמרנו שהוכחנו מגמ' בכיק וקידושין דאיצ שום ליטור להתיר לשחוט בצור, לכן דכרי בהיג צריכים תלמור וכו'.

ולא חשתי להשיב על זה מפני ככודו שבודאי לא שם לב לדכרי כראוי, כי מי שיש לו הכנה במוגית החלמוד יודע שיש חילוק בין ליטור על עצם הדבר כמו שמצינו בקרושין כיא ע"ב אין לי אלא מרצע וכו' זכין ליטור על מהות הדבר, כהא דבחחילת ביק נבי נגיהה בקרן דמקשי הגמ' האי חילוף היא גילוי מילתא

בעלמא חוא, ולפיז אין סתירה לדברי סהא דסקשי הגס' בביק וקידושין אסו סכין כתיב בקרא וקי' דשי' ותוס' שם ולא צריכין שום רבוי לרבות רבכל שוחטין אלא דהכהיג מביא רק גילוי מילתא על סחות הצור דאין קסטין נכדלין סהם וקיל.

בדין כליו של לוקח ברשות מוכר

בכבא בתרא דף פ"ד ע"ב בהוס' ריה ה"ש וכו' וקשה לרב אסי, ואי"ה דילמא בכליו של סוכר איירי ולא הניח ע"ג סימטא ומשי"ה לא קני, וכיח וכו' ונראה דסרנקט סרד ולא משך משמע וכו' קיי"ש. וחירוץ התוס' רחוק, דא"כ קשה גם לר' זירא, עיין ברש"ש שחקשה כן.

ולענ"ד נראה לתרץ קושית התוס' מעיקרא, דליכא לאוקמא מהני' בכליו דסוכר, דא"כ קשה סיפא, דקתני אם היה פקח שוכר את בקטן, וכמו דסוקי הגסרא דהיק ואי כרשות בעלים קיי"ש, ואי בכליו דסוכר, לא כהני מה ששוכר אים להיות כרשותו, לשיטת הריף והרמבים פ"ד מהלכות מכירה: דכליו דסוכר ברשות לוקח: פשיטא להש"ס דלא קני לוקח, אף אם נאמר דכליו דלוקח ברשות סוכר לא קני לוקח, דהרשות מבטל כלי, מ"ם כליו דסוכר ברשות לוקח לא קני ליה. עיין במפרשיו שפי' מכוחו — ואף לשיטת הרא"ש ורעיטת, דתלי זה בזה, דאם כליו של לוקח ברשות סוכר לא קני לוקח, אז כליו של סוכר ברשות לוקח קני לוקח והאכעית על שניהם ולא איפשטא, וכמו שמשמע גם מדברי התוס' דף פ"ה ע"ב בד"ה בכליו דסוכר אמאי קנה לוקח דס"ל כן דקאמר דכי היכי דכליו של לוקח לא מבטל אגב רשות סוכר, ת"ג אית ליה למימר וכליו של סוכר לא מבטל אגב רשות לוקח, דמשמע סדברין דסבר דתלי זה בזה, מ"ם מדברי רב אסי משמע, דס"ל וכליו של לוקח ברשות סוכר קני לוקח, דקאמר סדד לתוך קופתו מיסרא בעיה פירש הרשי' בתסיה, הא אפילו ברשות סוכר קנה ליה כליו דלוקח, וא"כ ס"ל דכלי מבטל רשות, ולפיז כליו דסוכר ברשות לוקח לא קני לוקח, וא"כ לא יכול רב אסי לאוקמא מהניתין בכליו דסוכר, דאז לא מהני מידי שכירות מקוסן — כן נראה לע"ד בעזה"י.

ראי' תורה' חוברת ז' סימן מ"ד הקשה להאי לישנא דאסרינן (בשכת דף כ"א ע"ב) דרב ס"ל דפוש שאסור להדליק בהן בשבת מדלי בהן בחנוכה גם בשבת, הא לקמן דף כ"ג ע"ב משמע מדברי רבה דאסור להדליק בשמן שריפה אף בשבת חנוכה ושם אסר אביי דכל מילי דמר עבר כרב, קיי"ש — אבל לא קשה, ועיין במנחות דף מ"א ע"ב בתוס' ד"ה כל מילי וכו' דקאמר וז"ל, ותו

דהתם איכא פלוגתא טובא ונם הכא פליגי עליה דרב, דב הונא זרב חסדא. והחום' בסוכה עירובין (דף צ"ג ע"ב) רצה לדחות זאת וישבו. עוד משמע מדברי התום' שם, דדק היכי דמחסיר רב עבר כוותיה, דקאמרו וז"ל דאכתי נופא אמר (שבת דף כ"ב) כל מילי דסר עביד כחומרי דרב, ע"ש עוד ני"ל דלא אמר אביי דק במקום דפליג רב עם שמואל כדמשמע מלשונו כנ"ל.

מנחם מענדיל פרוש
סלוסדי ישיבת "עץ חיים" הי"ו

באור תורה שנה שניה תרנ"ח

בדין פירות חו"ל שנכנסו לארץ

א) יש לחקור לפי מ"ש הכ"מ באופן הכ' בשיטת הרמב"ם פ"א מה' תרומות ה' כ"ב דגם לענין תרומ"ם אסרינן דפירות חו"ל שנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר שחייב מן התורה. והשיך בסי' שלא סי"ק כ"ב הביא כן בשם העט"ז וכן נוטה דעת הגרי"א ז"ל שם דתרומ"ם שוים בזה לחלה דמתר קרא נפקא ע"ש. דלפ"ז הי"ה למ"ד יש קנין לעכו"ם באי"ה מ"ם כשנכנסו ביד ישראל יהי' חייב כתרומ"ם מן התורה דמאי שנא פירות עכו"ם מפירות חו"ל:

ב) אלא דאם נאמר כן יקשה לנו מסוגי' דגיטין ד' מ"ז דמכירא רבה ראיה להכרעו דאין קנין מהא דתנן הלקט והשכחה והפיאה של עכו"ם חייבים במעשר וכו'. ולפי האמור אפי' אי יש קנין מ"ם חייב במעש' דהא ע"כ מיירי דנכנסו ביד ישראל. והוי כמו פירות חו"ל שנכנסו לארץ וחייב לכויע כנ"ל.

ג) אך אי משום הא לא אריא. ואדכרה אפשר עוד להביא ראיה דהנה יש לדקדק ודקדוק נכון בנמ' שם ד"ל לרבות לדויק מסיפא דמתני' דקתני אא"כ הפקיר טעמא דהפקיר הא לא הפקיר חייב הא בפשטות יכול להוכיח מרישא דקתני מפורש חייבים במעשר:

ד) אבל אם נאמר דאפילו אם יש קנין מ"ם אם נכנסו ביד ישראל חייבים בתרומ"ם אין ראי' מהא דחייב במעשר דאין קנין ומשויה צריך להוכיח רק מהא דלא מצא התנא אופן לפטור רק אם הפקיר העכו"ם ואי יש קנין אלא אף לא הפקיר ונשאר ברשות העכו"ם ג"כ פטור אף אם מרתן ישראל ע"י בכורות י"א תום' ד"ה דמירחנהו ישראל ברשות עכו"ם:

ה) אך אי קשי' הא קשי' לי' מהא דמקשי' הכ' שם לרבה מישראל שלקח שדה מעכו"ם וכו' נחחייבה אין לא נחחייבה לא. הלא גם לריא קשי' דהא ע"כ מיירי דאחר שנכנס לעכו"ם חזר ישראל ולקח מן העכו"ם מאותן הפירות ומירחן כמו שפי' רש"י שם ואיכ אפי' אם נאמר יש קנין מ"ם משנקבעו למעשר ביד

ישראל יהי' כמו פירות חו"ל שנכנסו לארץ וחייב ומהיך קושי' זו הי' אפשר להביא ראיה לשיטת הפוסקים דגם פירות חו"ל שנכנסו לארץ פטורים מתרומים ולא דמי להלה:

ו) ובאמת יש לצדד ולחלק דלא דמי נידן דידן לפירות חו"ל שנכנסו לארץ, בהקדם מה שיש לדקדק טובא בסוגיא דגיטין הנזי דל"ל להסמיך אלוגתא דרבה וריא אם יש קנין לעכו"ם לחפור בה בורות וכו' לענין אם יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי מעשר, עוד יש לדקדק למה פריך הגמ' בסתי קסיפלגי הלא רבה וריא סבירא כל אחד ראי' מהכתוב, ומלבד קושיה התוס' דדוחק לומר דרבה וריא נחלקו כפלוגתא דכל הנהו תנאי עייש יש לחקשות עוד דבכל מקום שמביא השי"ם המחלוקת דיש קנין לא קמפרש טעמם וכאן תלי פלוגתתם בכוונת הכתוב דגנך:

ז) לכן נלענ"ד דסוגי' דשמעתין ס"ל דהפקעת מעשר אינו תלוי בזה אם יש קנין לעכו"ם בעצם הקרקע, ואדרבא רבה אתי לאשמעינן דאף דיש קנין לעכו"ם בעצם הקרקע לחפור בה בורות ס"ם גזירת הכתוב הוא דבקדשוהה קיימא שנאמ' כי לי הארץ לי קדושת הארץ וריא ס"ל להיפך דאף דאין קנין לעכו"ם לחפור בה בורות ס"ם מפקיע מידי מעשר, ולכן כקשי שפיר הגמ' כתאי קסיפליגי ומשני סר סבר וריל דריא סובר אף דאין לו לעכו"ם קנין בגוף הקרקע ס"ם יפקיע מדגנך ולא דגן עכו"ם דבשעה שהתחיל לקרא כשם דגן דהיינו כשהביא שליש היה ברשות עכו"ם מפקיע מידי מעשר, ומר סבר, ר"ל דלרבה לא מספיק דרשתו מלי הארץ ס"ם הוי ליה לסעט מדגנך לכן משני דרבה לא דריש דגנך אלא דיגונך וס"ל דעיקר קפידא דרחמנא הוא על שמח טירות, וס"ם צריך גם לקרא כי לי הארץ דנהי דל"ל דרשה דדגנך בכ"ז היה מקום להפקיע מידי מעשר לשיטתם דסובר דיש לעכו"ם קנין בעצם הקרקע ויהי כמו חו"ל לכן מביא גם קרא דלי הארץ דלעולם קיימי קדושת הארץ.

ח) וכזה זכינו לתרץ מה שקשה לי מאד כסוגי' הנזי לפי מה שכ' הרמב"ם בפ"א דתרומות הי' עכו"ם שקנה קרקע באיי לא הפקיעוה מן המצות וכו' לפיכך אם חזר ולקחה ממנו אינה כככוש יחיד. וכתבו המפרשים דפסק כרבה, ומשמע מדבריהם דלריא דסובר יש קנין אם יחזור וישראל ויקח שדה מהעכו"ם הוי כככוש יחיד אי"כ קשה מאי מקשה הגמ' לרבה מהא דישראל שלקח שדה מעכו"ם מדייקא מתחייבה אין וכו' הלא לריא קשי סנופא דברייתא דאם מכרה לו משהכיאות שליש חייבת במעשר הא כיון דס"ל יש קנין אי"כ כשלקח הישראל שדה מעכו"ם הוא כמו כיבוש יחיד והוי ליה למיפטר ממעשר.

ט) אך לדברינו אתי שפיר דגם לר"א ס"ל דאין לעכו"ם קנין בעצם השדה לפיכך כשחזר הישראל ולקח ממנו גם לריא אינה ככיבוש יחיד וכיון שבשעת

שהכיא שליש הי' ברשות ישראל איקרי בזה שפיר דגנך וחייב במעשר:

י) ובזה יש לתרץ קושיות המהדשיא דליל להתנא למינקט בכה"ג לא הי' למינקט אלא ישראל שטכר לעכו"ם וכו' ולפי דברינו ניחא דזה גופא אתא התנא לאשמיענן שאף שלקחה מהעכו"ם אינה ככיבוש יחיד;

יא) ואחרי כ"ז נחזור למה שכתבנו (אות ו) שיש לחלק ולומר ראף אם נקטינן כהפוסקים שפירות חו"ל שנכנסו לארץ הייבים בתרומים בכ"ז לריא דמ"ל יש קנין אם הביאה שליש ביד עכו"ם פטור ממעשר טים אף כשנקבעו למעשר ביד ישראל דהא עיקר טעמו הוא לאו משום דיש לו לעכו"ם קנין בגוף הקרקע אלא משום דסיפא רחמנא מקרא דדגנך ולא דגן עכו"ם דאם בשעה שנעשה דגן דהיינו כשהביאה שליש הי' ביד עכו"ם פטור ממעשר, אבל פירות חו"ל דפטורא דידהו הוא רק מצד המקום ולפינן שפיר מאל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבים כין בפירות הארץ כין בפירות חו"ל ולפ"ז מיושב הקושי' שהקשינו (אות ה').

יב) ומה שרצינו להוכיח (כאות ג, ד.) ולסיר יש קנין חייבים בתרומים כשבא ליד ישראל, מה שלא מביא רכה ראי' לדבריו מפשטות דסחני' דקתני חייבים בכעשר, אפשר לדחות ולומר דסרישא אין ראי' דאפשר לאוקמי כשהביאה שליש ביד ישר' מכרה לעכו"ם וכקושית רעקיא זיל לכן מריים מסיפא דקתני אאיכ הפקיר טעמא דהפקיר הא לא הפקיר לא דמשמע שאין שום אופן לפטור רק אם הפקיר וכמו שכתבתי (כאות ד') ומחורץ גם קושית חוס' רעק"א זיל ואמנם יודע אני כי סניני זו היא עמוקה ורחבה מאד והרבה יש מה לכרר ולפלפל בזה ולא באתי אלא להציע התדושים וההקרות המעטים האלו לקויים ינריל תורה ויאדיר.

מנחם טענדל פרוש

"הדביר" שנת תרס — שו"ב בפעחיק ירושלם תיו

בדין אין אדם אוסר דשא"ש

בתירושי רעיא כיוי סיד חטה על תסיחתו של הטיז על השוע שלא הביאו דינו של תין ראף ראין אדם אדשיש סים אסור באכילה דהרין לא כיכ אלא אם אין אאדשיש, אבל לפסק של משוע ראדם אוסר דשיש אלא ראטרינן לצעורי קא מכוין ליש מברת הרין עיש.

וניל לישב דברי הטיז אחרי שנקטיק בכסרת לצעורי קים, ראם נאמר דלפי מברא זו אין אנו צריכים עוד להכלל ראין אדשיש ק' מאד ל' סונית הגמ' חולין דמיא דמשמע דגם לפסקנא מהדר השים לתרץ דברי רינ ורים דאיא אדשיש אבל

לא שחזרו מעיקר הכלל הנז' וגם בעיקר הסברא דלצעורי קים התקשו האחרונים דלמה נאסר כך הלא עומד וצוח ולמה לא נאמין לי' כרבר שבירו גם משיב הגרעק"א שהשו"ע פסק דאדם אוסר דשיש אינו מוכח, אדרבא מכמה הלכות מוכח דהרבב"ם וכן השו"ע סוברים בעיקר הכלל דאא"א דשיש וז"ל הרים כפ"ח מהל' עכו"ם אבל אם שחט בהמת חבירו לא נאסרה שאין אדם אוסר אדשיש, ועי' שבות, והכי מפ' שהרים כתך על מטיב בהיש, וגם שם ל' הרים אבל אין כו שותפות אינה אסורה שאין אדם מישראל אוסר דשיש ואין כוונתו אלא לצערו גם בהל' חוים לא מזכיר הרים טעם דלצעורי קים רק שא"א מישראל אוסר דשיש:

לכן נ"ל דעיקר הסברא דלצעורי קים הוא מפני שאיא אוסר דשיש דהנה הא ודאי בלא עשה בעשה אנו פוסקים דאין אדם אדשיש, וכן אנו צ"ל דהא דפוסק הרי"ם והשו"ע בהל' כלאים בממכך גפנו על תבואת חבירו כרי' וריש דאין החבואה נאסרת הוא מפני שזה ל"ח מעשה דרך לענין דינא דגרמי קא' הגמ' בכ"ק ד"ק התם קא עביד בירים אבל אינו עושה מעשה בהתבואה עצמה ואולי דבזה פליגי בירו' בממכך גפן של חבירו על תבואתו דהאוסרים הגפן סברי דזה הוי מעשה בהגפן והמתירים ס"ל דלית מעשה בהגפן עצמו ולא נשתנה וגם האיסור בא אח"כ (עי' תוס' בי"ק שם ד"ה שיה) ולי"ד למנמך דאסור בעכו"ם ושם עשה בהיין המעשה שאסרה תורה היינו השיכשוך בהיין, וכשותט בהמת חבירו לע"ז פליגי בזה ר"ח ור"ן דר"ח סובר דהוי מעשה אף שתלוי גם בהחשבה כיון דעכ"פ עשה מעשה רומה לבויח כיון דהתורה אסרה אם שוחטין לשם ע"ז הוי כמו בויה או כמעריף בהמת חבירו. ור"ן ור"ן פליגי עליו ומקודם הי' סברת הגמ' דהם סוברים כרי' בן בתירא וכריבי"ז דאף שעשה מעשה אך כיון שתלוי גם בהחשבה אינו רומה לבויח (עי' תוס' יבמות דפ"ב.) ואפילו עכו"ם לא יכול לאסור ואח"כ מסיק דגמ' דאפי' לח"ק הים עכו"ם אבל ישראל שאני מפני שגם מה ששחט לע"ז אינה מעשה מבוררת כיון שאפשר לומר לצעורי קים אין הפעולה והחשבה גלויה ומבוררת ואנו תוזרים להכלל דא"א אוסר דשיש מפני שאין בכחו לאסור בפעולה כזו דשיש. ולפי"ז שיך שפיר גם עכשיו סברת הרן דנהי דאין בכחו לאסור מיהו לא שרי לי'.

ובזה אנו יכולים להכין יותר שיטת רשי' והרמב"ם דגם להמסקנא יכול לאסור אם אית לי' שותפות בגוה, ולכאורה צ"ק ובי התוס' דגם באית לי' שותפות אכתי איכא למימר לצעורי קים אבל לדבריגו ניחא דכיון דאית לי' שותפות יש לו הכח ואסור אף בלא מעשה חשובה.

ונוכל עוד לומר דאדרבא דלהמסקנא ניחא יותר לאסור אם אית לי' שותפות. כיון דקיימינן אליבא דח"ק דבאמת יכול לאסור של חבירו במעשה. אך מעתה

דאפשר דלצעורי קים אין המעשה השובה אבל באית לי' שותפות כיון שההלק שלו אנו אומרין ולא מחזקינן דלצעורי קים בטילא חשוב ההיא מעשה גם לאסור חלק של הבירה. אבל לל"ק דא"א אדש"ש אפי' במעשה א"כ אף באית לי' שותפות לא יכול לאסור אלא חלק שלו. ואנו מוכרחין לנחות לדי' התוס' דחלק חבירו נאסר רק משום שנתקרב בו חלק האוסר. וכבר הקירו האחרונים דקשה לס"ד יש ברירה. כיון שלא הוכר האיסור מקודם. ניחא שהובדר שזה חלקו ואין בו תערובות איסור.

ומסיד הייתי חושב לטה לא נפרש פשוט. שכיון דאי"ל שותפות יש לו הכח לאסור הכל. ואח"כ מצאתי בס' לבוש מרדכי מהגאון רמים עפשטין שליט"א סברא זו ביותר ביאור. שתוקר בפי' ו' בסהות דין שותפות אם הכונה שהדבר שייך לזה חציו ולזה חציו ומסילא יש לשניהם חלק בכל חלקי הדבר. או ניבא בדין שותפות היינו ששייך כולה לזה וכולה לזה. ע"ש שמחזיק ס' זו בשיטת הרים. ולפ"ז אין אנו צריכים לס' התוס'. אלא כיון דהוא שותף יש לו הכח לאסור כל הדבר. ומכאן הוכחה נכונה לסברא זו ויש מקום לדון מזה בס"י רש"י ותוס' בקנין טבל וחולין מעודבין זכ"ז ניחין מ"ו ויש לחלק ואין להאריך.

ומשת לי' מסוגיא דילן על הדין בפ' השותפין שמחדין קושית הרשב"א על על הרים שפוסק דאחר שחלקו מוחדין ליכנם כאויא בחלקו דהא ל"ל דהובדר הדבר שוה חלקו. דאיה הוי לי' הך ברירה כשאר ברירות. ומ"ל דבראוריימא אי"ב והיה כאלו לקחה מטנו ואמדרה כי' ולא פסקה אחר. ומחדין הדין דל"ל ונ"ל כמעמו ל"ל דאע"ג דא"ב אפי' אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחר מהן לאמרה על חבירו כעניין שחהי' נאמרת קליו אחר חלוקה. ומשה לפ"ז על הדין מסוגי' דילן דהיכא דאית לי' שותפות אוסר חלק חבירו אף לאחר שחלקו. ולי"ם לס' התוס' דאינו אוסר רק הלקו והשאר אסור מדין תערובות כוראי קשה הא בהיג אמרינן ברירה לכוץ. ואפילו לס' שלנו דל"ל הכח לאסור הכל ס"ם קשה דניחא אנן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל לאמרה כס' הדין.

ונ"ל ליישב. דע"ב ל"ק הדין אלא בנזדר שחוא עצמו האוסר. ול"ם שיכול לאסור בנדר ובקונם דבר של חבירו. אבל אם עושה מעשה שהחורה אסרה ל"א אנן סהדי ויכול שפיר לאסור של חבירו אף לאחר שחלקו או מדין תערובות כס' התוס' דהא ק"ל אי"ב. או כס' שלנו דל"ל הכח לאסור הכל. וזה נכון מאד.

ועפ"י דברי הדין האלו נתיישב לי פסקו של הרמ"א סי' קכ"ז סו"ם א'. אחד שאומר לשני שותפים נתנך יינכם והשני מכחישו לזה משותק אסור. ולשני ולכל העולם מותר. ומחם הרב דין של הנהת אלפסי כלי מחלוקת. וק"ל הא הרמ"א מביא בסע"ז דינו של הנהים בע"א אומר נתנך יינך והבעלים שותקים אפ"י שמכחישו ע"א לא מהני ואי"ב בדין השותפים הנ' אם אחד שותק אסור ע"כ פ

חלקו על כל העולם, ועי' שיך סיק ויב דלהנים אסור אפילו להסכחיש ואיכ ברין השותפים אפאי טוחר לכל העולם ולהסכחיש הא קיל ראין כריכה.

אבל למברת הרין הנז ניחא רכיון רהוא עצמו האוסר בשתיקתו אסרינן אנן סהדי וכי ובהאי גונא יש ברירה לכויץ ולא יכול לאסור לאחר שחלקו, אך לפיז אנו צריכים לרחוק ולפרש את הרמ"א דהא דלהשני ולכל העולם סוחרין הוא רק חלק השני לאחר שחלקו אבל חלק של השוחק יהי' אסורים.

אולם אפשר עור לחרץ עפי' מכוחת הנרסים שליט"א הנז', דהנחת אלפסי סיל דרין שוחפים יש לכל אחר חלק בכל הדבר. ואיכ כמו שהשוחק הויל בעלים כמו כן גם המכחיש הויל בעלים על כל היין ולפיכך גם כל היין סוחר לו ולכל העולם רק להשוחק אסור משום דשווי' אנפשיה חרי"א ונכון כאר בעהי"ת.

תורת ארץ ישראל' הוברת ד'ו תרצב

מנחם מענדל פרוש

שו"כ פעחיק ת"ו

בדין כל מילי דלא מצי למעבד

בשע"צ (חוכ' יב סי' ע"כ תרציה) מסביר הרב הגאון ריים מרגליות שליט"א דכרי התוס' גיטין יב דעיקר ההבדל בין עיסה מגולגלת על קמח וכין קמח על קמח דאנן חד בידו אסרינן היינו רק על הנפרש, משא"כ קמיך הוי חרי בידו על הנפריש ועל הנפרש, ובזה מחזק את קושית הנרע"א דגם ביכסתו הוי רק חד בידו. וכל ההסבר הזה ני"ל רחוק מאוד דגם בקמיך הא דבידו הוא רק פסולה אחת ללוש יחר הספריש והנפרש, וכשם שהוא בעצמו יכול להפריש אפילו מקמיך כשאוסר כשתעשה עיסה יחול עליה שם חלה דבריו קיימים מטעם דכידו כמבואר כיוי"ד שכיז א"כ הו הוי מצי למעכר, והנרע"א שם שכ"ט מקשי אמנם כן גם על הא דקמיך דלמאי הוצרכו התוס' למעמא הא דבידו להכיא עיסה מגולגלת ולדברי הרב הנז' אין שום מקום לקושית הנרע"א דשם הוי חרי בידו. ודברי הרב הגאון רשי"א ווכר שליט"א שמביא בקול תורה להרץ קושית הנרע"א נכונים, וכן מחרץ מרן הגרחיץ שליט"א בספרו אחיעזר חויר סי' ל"ת, ואף שדברי הרה"ג ריים מרגליות נגד החירוץ הזה הם דברים של טעם, מים אם נעמיק יותר אפשר לישכם, דאף שאנו דנים על הקמח היינו דהא דמשוי שליח הוא לחקן את הקמח כשיולש ומח יתן ומה יוסיף הא דאפשר לחול על העיסה שם חלה למפרע, אפשר לומר ומ"מ כיון דהא דחל שם חלה על העיסה הוא מטעם תיקון הקמח כעון אם עושה כל העיסה חלה על הקמח, נמצא שכשעה שמשוי שליח לחקן את הקמח מקרי מצי למעכר דגם הא דבידו הוא מכח תיקון הקמח שיכול לחקן עי"י קריאת שם חלה

על העיסה שיחול לכשיולש הקמח למפרע בזמן עשית השליח, אבל מקעיק וגבי יכמתו אף שבירו להפריש גם מקעיק לשיולש או ליתן גט לכשיכנסנה מיד אין שום מקום שיותל דבריו למפרע בזמן עשית השליח, ושפיר מסביר הרמ"ן רש"א וזכר את בעית הגט' יכמות ג"ב אך במקט יותר ביאור דגבי יבמתו אף שלא מועיל הגט להתירה למפרע מ"מ כיון דאגידא ביה והיא אסורה לשוק ובירו להתירה ע"י זה שייבמה ויתן לה גט, יש מקום לומר דמקרי מצי למעבד, אבל מקעיק אין שום חיוב עכשיו על הקמח כ"ז שלא נילוש.

ונ"ל לחדש דאפשר גם בלא שעמא דבירה להביא עיסה מגולגלת ג"כ אפשר לעשות שליח מקעיק באופן שגם השליח יפריש עכשיו את הקמח לכשילוש כיון שגם הוא יכול לעשות כן וכלל הוא שכל מה שכצי למעבד מצי למשוי שליח, אלא שהתוס' סיורי מעשים בכל יום ישאשה אומרת לחברתה לושי לי קמח והפרושי הלה ועי' הפרשה חברתה צריך שיהא שם חלה תיכף בשעת הפרשתה פעולה זו לא מצית למעבד עכשיו, וכן, נבי יבמתו לדברי המפרשים שבעית הגט' הוא רק ע"י שליח, אע"ל ג"כ שאם הי' עושה שליח שיגרש עכשיו לכשתתייבם היה מועיל, ולשיטת הרמב"ם דמפרש טעמא דלאו בת גירושין היא, א"א לומר כן, והחתם סובא בקו"ח כפרש גם דברי התוס' כן ד"ל להתום' דרין משוי שליח ודין לשמה חד הוא וכשם שלא כועיל הא דבירו לייבמה לענין לשמה משום שאין מקום שיחול למפרע כמ"ש לא מועיל מה שבירה ללוש את הקמח כיון שאין מקום שיחול למפרע בשעת אמירתה לחברתה, אבל כיון שאפשר לה להפריש מעיסה מגולגלת על הקמח שאז יש מקום לחול שם חלה על העיסה למפרע מקרי שפיר מצי למעבד ומחורץ היטיב קושית הגרע"א.

ובספר "תולדות זאבי" להרב הגאון ר"ז פראנק שליט"א מביא בתחילת הספר תירוצו של מפר אחיעזר הנ"ז ומחמה עליו דכהריא כתבו התוס' יבמות שם דלרים יכולים לומר כתוב נט לשלונית לכשאכנסנה אנרשנה אע"ג דגם לרים א"א שיחול הגט למפרע ואיכ הי' לדיון ביבמתו דבירו לדיון הוי כמו לרים בדשלבל"ע ע"ש, ז"ל דלא דמי דהא נופא במחלוקת זו תלויה, דלרים דאים דשלבל"ע מקרי מצי למעבד גם הא דיכול לנרשנה לכשאכנסה אף שלא חל למפרע, אבל לדיון שפיר י"ל דלא מקרי מצי למעבד דוקא אם יש בידו להביא עיסה דאז חל שם חלה על העיסה למפרע. עוד נ"ל לחלק דלרים אע"פ דהא דיכול לנרשנה לכשאכנסה א"א שיחול למפרע מפני שאינה אשתו, מ"מ כיון שיש איזה צד דמתני מעכשיו והיינו קצם נתינת הגט דמהנרשה כיה אח"כ אף שנקרע או נאבד הגט כמו שכתבו התוס' יבמות צ"ג ובקידושין ס"ב א"כ גם לענין שליחות מקרי מצי למעבד, אבל לדכנן אין שום צד שיחול למפרע בדשלבל"ע כלל ולא מהני מה שבידו להביאו בעולם

אלא שיחול אתיכ, או בדבר שאפשר לחול למפיע כגון עיסה על קסה, ואו סקרי מצי למעבר.

וראיתי בספר .רכרי זוי להרב הגאון ריז ויגונדר שליטיא שמאריך ומביא כמה שיטות אם לדיון דמי לגמרי מה שבידו כמו לרים דאיס דשלבליע, ומוכיח מדברי התוס' יבמות ניב ד"ה ולאשה הניז דסיל דלא דמי עיש, ובשיב שם שזה נגד דברי הריטיא בסוף הל' חלה ניל דאין סתירה דהריטיא וכן רשיי קידושין סיב שמביא שם כתכו כן דק כדין פירות תלושין על מחוברין דעכיפ התלושין כבר הגיעו לכלל חיוב תרומה, ומטעם דבידו לתלוש יש מקום שיחול שם תרומה על התלושין למפרע אף אם נאבדו קודם שנתלשו המחוברין, אבל לגבי יבסחו וכן גבי קציק אין שום צד שיכול לחול למפרע, ואפילו אליבא דרים דדעת התוס' והרשביא דסוציל בעכשיו אם נקרע השטר, מקשין בזה דדבר תמוה הוא היאך יכול לחול הקידושין אם נקרע השטר כיון שלא היו קידושין תופסין כה ולא הי' השרה שלו, עיי רשיש קידושין שם, ניט אפשר לומר כיון דלרים דשלבליע הוי כמו בעולם מועיל נתינת השטר אף שעצם הקידושין חל אחיכ, אבל לדיון לא מהני הא דבידו שיחול איזה צד על דשלבליע רק אחרי שבא לעולם אלא באופן שיש מקום לחול למפרע כגון עיסה על קסח או תלושין על מחוברין,

והיה נראה לי לחרש דכל עיקר הכלל דכל סה דלא מצי למעבר השתא לא מצי למשוי שליח אינו אלא לדיון, אבל לרים לא גרעי עצם כח השליחות משאר קניינים על דבר שלבליע, וחל השליחות עכשיו אף בסידי בלא מצי למעבר השתא, אך עומר לפני פשטות לשון התוס' יבמות שם דכתבו אכל לסיד אים דשלבליע הוי גט דבידו לגרשה לכשאכנסנה, משמע משום דסקרי מצי למעבר, אולם אפשר לפרש דזה ניכ כונת התוס' דכמו דיכול לגרשה עכשיו לכשאכנסנה כמויכ חל עכשיו השליחות וציע.

ובספר יתולדות זאבי הניז בתירו ליבמות סתרץ קושית רעקיא ווייל: דהא דנקטו התוס' בסברא דיבום מקרי דבר שהוא בידו, אין כונתם לומר דהוי בידו ממש לגמרי, דזה אינו דהיא תתנגר לו אלא כונתם דמצר הדין יש בידו ליבמה ולפיז לענין דשלבליע כגון בנותן לה גט שיחול לאחר יבום כאמת לא מהני הגירושין וכו', אפנם לענין דבעינן שהוא מצי למעבר אינו כן והיינו דאם ננקוט דבידו מהני לענין שליחות איכ שורת הדין יהא דנם בידו כזה דיכום אעיג שאין בידו ממש אלא שמצד הדין יכול ליבמה כעיכ נמי מועיל לענין שליחות עיש. זדבריו אלו אינם מובנים לי כלל דאורכה כיש הוא ויציבא באריכא וכי דאם הוא בעצמו אינו יכול ליתן גט שתחנרש בו לאחר יבום משום דהא דבידו לאו בידו ממש הוא, איכ בזראי לא מקרי מצי למעבר ולא מצי למשוי שליח, ומדברי

התוס' יבמות נ"ב דיה ולאשת משמע דבעייה הגט' היא רק לענין למשוי שלית, וכן הבינו בשיטת התוס' האורח משור ובעל הסגיה בסל"ם בפ"ו ה' גרושין דהכעל כעצמו יכול לגרשה, ורק הרסבים השיאו לדבר אחר עייש.

ועוד אפשר להוביח כדברינו, כיון דלפי האמת מסקנת התוס' דלענין אין אים דשלבל"ע מהני יותר מעמא דבידו דאף שמחוסר מעשה ט"ם כל שבידו לעשות המעשה הוי כמו דבר שבא לעולם, ולגבי שליחות כל מה שמחוסר מעשה מקרי לא מצי למעבד, א"כ גם לפי ההוי אמינא דנגמוט דמהני כידו גם לענין שליחות למה יהא יותר קל מלגבי עצם הגרושין דלהני גם כידו כזה דבידו ליבמה שתוכל להתגבד לו, ולא דמי לידיו מקוטעות דהתם גברי הוי ופוטיא הוא דכאיב ליה, משאיב הבא דאינה כלל אשתו ורק מטעם דבידו ליבמה קא אתינן עליה, אעיב מוכרחים אנו לומר דהא דבידו ליבמה מהני שפיר לענין שיכול לגרשה בעצמו לכשתחייבם אף שתוכל להתגבר, ובדוחק מחלק שם בהא דבידו לגרשה ומים מסקנת התוס' דלא מהני בידו לענין למשוי שלית משום שכל שמחוסר מעשה שהכיאו לידי מצי למעבד מקרי ערוין לא מצי למעבד, א"כ הוזר שוב קושית רעק"א הא עכ"פ כיון שיכול לגרשה עכשיו לכשייבמה א"כ חו לאו מחוסר מעשה הוא ומקרי שפיר מצי למעבד. גם לא נחישב לפי תירוצו קושית רעק"א דמקשי כן גם על הא דקמח על קמח שהזכרנו בחוב' הקודמת.

אמנם מה שכתוב שם את קושית הגרע"א מהא דכתבו ותנו עפ"י סברתו הנ"ז נבונה מאד, ונראה לבאר יותר דגיל לומר דהא דכתבו התוס' נזיר שם ריש בידה להביא עיסה אין כוונתם דוקא משום שאפשר לה להשיג עיסה מגולגלת שהרבר מצוי (עי' פרישה ועוד אחרונים שמפרשים כך) אלא אף שאין לה עכשיו מים לא מקרי כך מחוסר מעשה ולא מצי למעבד, דוקא אותו הרבר עצמו שאנו דנים כו שאומרת לחברתה לושי לי קמח, או אם מחוסר מעשה באותו הדבר היינו הקמח, שמפני חסרון המעשה דחיינו הלישה לא הניעה הקמח לכלל הפרשה ולא תוכל לחפרוש בעצמה עכשיו שיחול לבפרע, מקרי שפיר לא מצי למעבד אף שבירה לטנות את הרבר ולהביאו לידי חיוב, אבל מה שבידה לעשות מעשה בדבר אחר אין זה אלא חסרון בסביאות כיון שאפשר להיות תדבר טוכן ואין החסרון בעצם הדבר הנידן, זאין זה בכלל לא מצי למעבד, והוי דמי שפיר לידיו מקוטעות, הגע בעצמך אם אין לו ניר או ריו לכתוב הגט האם נאמר שזה מחוסר מעשה ולא מצי למעבד, אלא וראי כראסרן.

שערי ציון תרצו

מנחם מענדל פרוש
שו"ב סעיה"ק ירושלים ת"ו

בענין קנין פירות כקה"ג דמי

בי"ב דף קל"ז ע"א: א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג וסורה שאם נתן במתנת ש"ס לא עשה כלום וכו', ופי' הרי"ש: וסורה אם נתנן אותו ראשון כמתנת ש"ס כגון ראובן בחיזם ולאחי"ם לא אבר כלום והשני סוצא אינ וכו' והקשה הקצהי"ת בסוי רפי"ה הא הרי"ש פי' לעיל (דף קל"ה ע"ב) דמהיום ולאחי"ם היינו גופא מהיום והפירות לאחי"ם, ואי"כ קשה הכא ס"ט אינו כלום הא המקבל קרים רהא גופא קנה מהיום? עכת"ד והניח בצ"ע.

ולפענ"ד נראה לתרץ, דהרי"ש פירש כן אליבא דר' יוחנן דהוא כרא דשמעתתא, דלדידיה ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי, ואי"כ דמי למתניתין דבכר האב, דאית ליה לרבי, דלא קנה הבן אלא אחר מיתת האב ולפיכך אם מכר הבן וטח כחיי האב לא קנה לוקח וכמ"ש הרי"ש לעיל (דף קל"ו ע"ב) וז"ל יוגם לא אתי לידי' וז"ל החום' בד"ה לא קנה; יוכשטפת האב קנאם הבן בקברי ואי"כ ה"נ אף שנתן מהיום אבל כיון שהפירות השאיר לו וקנין פירות כקהגי"ה, לא אליס קנין המקבל להוציא מהשני, כיון דעיקר הקנין הגוף עם הפירות אינו קונה אלא אחר מיתת הראשון, וככר קדמו אחריך, ואע"ג דבמתנת מהיום קנאם לקנין, שאם מכרם הנותן אינם מכורים אלא עד שימ"ת, זגם הוא יכול למוכרם ולא דמי למוכר שדה זו לכשאירשנה ועי' תוס' יבמות ל"ו ע"ב) אבל לא דמי דהתם זה שנתן לא יכול להזור, כיון דהמקבל קנה הגוף מהיום, כיון דהמקבל קנה הגוף מהיום, אבל הכא הא הבעל השדה ככר נתן להשני מה שישאר מהראשון, ואי"כ אף שמכרם אותו ראשון מהיום ס"ט כיון שהשאיר לו פירות עם קנין הגוף, ובזה ככר קרמו אחריך, ולפיכך לא קנה לוקח וה"ג כיון שקרם השני וזכה הפירות עם קנה"ג שנשאר אצל ראשון, ואי"כ אין לו למקבל כלום כנלע"ד.

מנחם מענדל פרוש
פלומרי ישיבת „עץ חיים"

„אור תורה" שנה שלישית תרנ"ט

ענין אמה"ח ובמה"ח

הרצאת תורנית שדברתי בפני התי"ח בלשכת „אחוזה"

הרמב"ם בפי"ה מהל' ס"א הל' ה' סוחר קצתו סויב רבי חלש אסתי"ח ונטרפה בנטילתו ואבלו חייב שתיים, ומשבץ דרוקא נטרפה בנטילתו דאיסור אבמה"ח ואיסור טריפה באים כי"א חייב שתיים, אבל אם היתה טריפה לא חל איסור אסה"ח על הטריפה דסובר בהמה בחייה לאו לאברים עומדת ופוסק כרבא דסוקי פלונתא

רבי ור"ל בנטרפה בנטילתו ובאותה ההלכה כותב תלש חלב מן החיה ואכלו לוקה שתיים חלש חלב מן הטריפה ואכלו לוקה שלש אף שנטרפה מקודם חל אבטחיח על איסור טריפה, ועיין לחים ומיושב ברווחק.

וכן קשה על הרים בחלש חלב מן החיה דחייב שתיים, למה לא יחייב גם משום בטחיח דכי היכא דחל אבטחיח על החלב כן יחול איסור בטחיח על החלב, וכן היה קשה לי סוף דברי התוס' דיה שאין חולין קב ע"ב דמרויקין ראף למ"ד לאברים עוטרת סים לאו לחחיכת בשר עוטרת, מהא דמוקי לה בנטרפה ביציאת דובה דמאן דמחייב ג' סובר לא"ע רכולם כאים כיא, ואם לבשר עוטרת אף בלא נטרפה ליחייב ג', סים קשה מהאך אוקימתא רכו"ע ללא"ע ופליגי אם חל אבטחיח על איסור טריפה, דגם בלא נטרפה איכא ג' משום בטחיח, אחיב מצאתי בשעתים הל' איב הל' ויז דמביא קושיא בשם הפרישח וכל דבריו שם רחוקים.

אולם דברי התוס' יש לישב דרק אבטחיח חל על חלב בשום דהוי איסור בוסף דאסור לבינ אבל בבטחיח י"ל דס"ל להתוס' דלא נותג בבינ וגם צריכים לומר דרק טריפה בסש נלי רחסנא דחל אאיסור חלב בשום דהוי איסור כולל אבל בשבטחיח אף דהוא בשם טריפה סים לא חל אאיסור חלב בשעת שחלש דכל הבהמה לא נטרפה אבל להרים רפוסק דבינ חייב על בשבטחיח הקושי בבקוסה עוטרת דכי היכא דחל אבטחיח על חלב יחול גם איסור בבטחיח ואיב כתולש חולב יחייבו ג' גם, לא מן הטריפה ועוד יותר קשה לפי שנבאר לקמן דהרים סובר דבהמה בחיה לבשר עוטרת איב חלים בשבטחיח זחלב כאתר.

וזה אין לחקשות דאיך חל האיר אבטחיח דל"ע על בטחיח להרים דבהמה בחיה לבשר עוטרת, ואיסור מוסיף אין באן להרים רפוסק דבטחיח ג"ב נותג לבינ די"ל דחל בפני איסור כולל דכי היכא דחל על הגו"ע כך חל על הבשר ולפי שנבאר אחיב יתישב יותר.

ונ"ל לתרץ, דהרים רפוסק דגם בשבטחיח נותג בבינ ס"ל דגם בבשבטחיח יש צד איסור של אבטחיח דבין נפש דהיינו אבר שאינו מחליף הפורש מן בשר החי ובין בשר הפורש מן הנפש הכל אחד הוא, ומשום כך פוסק הרים דבינ חייב גם גם על בבטחיח דסוף סוף גם בבטחיח חזא נפרש מן החי כשהיא חיה ויש גם כזה צד נפש מן החי, וכן מוכח מדברי הרים הל' ג' אבל אם הפריד האבר אחר שחלשו ומפריד הבשר אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו וכודאי משום בטחיח ומשמע אם אבל אפילו בשר לבד בלא הפריד חייב משום אבטחיח בפני שחוא אבר ולא משום בטחיח.

אלא דבישראל דחייב על הטריפה כלל רחסנא איסור כשר מן החי כאיסור טריפה כמו שהסביר הרמב"ם שם פיד הרי אזחו הבשר טריפה מת לי טריפת אותה

חיה וטה לי חתכה בסכין ואז אינו חייב אלא בכזית בשר, וגם חידשה תורה לא תאכל הנפש רבאבר חייב אף במשהו גרוע אף שאין כאן חיוב של בהמ"ח וכמו כן באכל חלב שהוא גם אבר כמו שפרש הכ"מ אין כאן אלא חיוב של אבהמ"ח.

וכן משמע מרברי רשי"י שם שכ' דלהכי פלגינהו קרא דחייב באבר אע"ג דאין שיעור בשר ואבשר אע"פ שאינו אבר ומשמע רבשניהם יש צר אסהמ"ח דאל"כ הרי הם שני ענינים נבדלים ולא שייך לפרש למה חלקם הכתוב ומה שקאמר בנים שם אכל אבהמ"ח ובהמ"ח חייב שתיים היינו דרק אם אכל אבר לבר ובשר לבר באכילה אחת ובהתראה אחת אז חייב שתיים ורשתי משמה הן אבל אם אכל אבר אף שהוא גם בשר כגון חלב אינו אלא שם אחר, של אבהמ"ח.

ובזה נתישב קושית הפלתי על הרי"ם רפוסק שבהמ"ח אסור לבני איב סאי מקשי בגמ' פסחים מהא דלא יושיט אבהמ"ח לבנ, הא לכלבים שרי, דמוהר בהנאת דילמא סיורי בבשמ"ח דהיתר הכתוב לכלבים, ולפי דברינו ניחא דגם בהמ"ח לא יצא מכלל אבהמ"ח ואם אבהמ"ח אסור בהנאת אז גם בשמ"ח אסור בהנאה ולכלב השליכון אותו קאי רק על טריפה משמ.

נחזור לתחילת דברינו לתרץ סתירת הרי"ם רהנה האחרונים מבארים הא דפוסק הרי"ם באכל בצפור חיה דחייב משום נבילה ולא משום אבהמ"ח בשהו בשר נוע, משום דהרי"ם סובר דבחמה בחייה לבשר עומרת שיש בו איסור טריפה וטריפה תחילת נבילת כמו שמבאר הרי"ם שם בפיד הל' י"ז, ואיב קשה להרי"ם קושית התוס' בתחילת דה שאין, דסוקי להא דאכל אבהמ"ח מן הטריפה שנטרפה ביציאתה וקסבר ריל דלאו לאכרים קומרת ולא אתי איסור אבהמ"ח וחייל אאיסור טריפה ומשתא מ"מ ליחייב שתיים משום בשהמ"ח ומשום טריפה, וזה דוחק לומר דסיורי שאין באבר כזית בשר והא רחייב משום טריפה היינו כשלקח בשר מטריפה אחרת, והשלים לכזית.

וניל לומר דהרי"ם אמנם מפרש כן דברי הגמ' דסיורי בכל אופן אף שאין באבר כזית בשר ומ"מ חייב לרבי שתיים גם משום טריפה, ודברי ריל דאינו חייב אלא אחת מפרש כן דאם יש כזית בשר אינו חייב אלא משום טריפה ואם אין כזית בשר אינו חייב אלא משום אסהמ"ח, דהנה ראיתי כמניח שמסתפק אם גם באסהמ"ח מן הטריפה יצטרף נוע להבשר ליחייב עליהו גם משום טריפה כמו בנוד הנשה של נבילה דפוסק הרי"ם דחייב שתיים ומבאר הפלתי דאף דקיל אין בנידים בנ"מ מ"מ באיסור ניהי"ב אחשיביה ליה לחייב גם משום נבילה, ואפשר לומר דאמנם הרי"ם סובר כן גם אצל אסהמ"ח ולכן בין באוקימתא קמייתא ובין באוקימתא שניה מ"ל לרבי דאיסור אבהמ"ח חל באיסור טריפה ואחשיביה לנוע לחייב שתים ריל סובר דלא אתי איסור אסהמ"ח וחייל באיסור טריפת כלומר ומסיק, אינו חייב

אלא אחת, ראם יש אבר כזית בשר או לא אתי איסור אבסה"ח והייב, וחייב אחת רק משום טריפה ואם אין באבר כזית בשר אין כאן איסור טריפה וחייב רק משום אבסה"ח, וראא מוכי לה דדוקא בנטרפה בנטילתו או שייך לומר לר"י דחייב שתים אף שאין עליו כזית בשר דכיון דכאים כאחת, אהשיביה לגויע ליחייב לר"י שתים גם משום טריפה אבל אם נטרפה סקודם וגויע לא היו בכלל טריפה או לא אתי איסור אבסה"ח לאחשיביה דליחייב עליה גם משום טריפה, וחר"ם פוסק כראא דדוקא בנטרפה בנטילתו או חייב שתים על סתם אבסה"ח אף שאין עליו כזית בשר, אבל בתלש אבר של בשר דהיינו חלב, אז באסת אף שהיתה טריפה בקודם חל איסור אבסה"ח על איסור חלב וטריפה.

ה ע ר ה

מאת בן גיסי הגאון הירושלמי רבי שלמה זלמן אויערבוך בעהמ"ח "מעדני ארץ" על שתי התשובות שלי בח' "תורת הבית".

עיינתי בשתי התשובות וראיתי כי בשתיהם הדברים נכוחים, וכבר נחלקו בכע"ז גדולי עולם. עיין בשד"ח (בדפס תרע"ב חלק י"ח מערכת אבלות סי' י"ד באחד שנודע לו שמת לו קרוב בעיר אחרת ויודע שהקבורת תהיי למחר, דחגאון בעל משיב דבר סובר דרק לגבי זה שמתעסק עם המת אמרינן דמיד כשמסרו לכתפים חל עליו אבלות משא"כ זה שנמצא בעיר אחרת אינו חייב להתאבל כי אם משעת קבורה והוכיח כן מסי' שע"ה ס"ו בסי שהודיעוהו שנלבו וכו'. אולם מהגאון מוה"ר רפאל שפירא ז"ל חולק עליו וסובר ברור דלגבי זה שנמצא בעיר אחרת חשיב תיכף כנקבר ומיד חל עליו אבלות, ורק אם נמצא באותה העיר שמוליכים לשם את המת לקוברו אז וראי צריך להמתין עד קבורה. ועייש"ה שהרגישו בבל האמור כאן בשתי התשובות, ברם נלענ"ד דאפשר שגם להמשיב דבר לא אמרינן הכי כי אם דוקא בכה"ג דבמקום חמיתה ליכא מי שמתאבל עליו תיכף ולכן טובד דגם זה שהוא בעיר אחרת אינו חייב תיכף להתאבל משא"כ בנדון דהכא ביון דאותם הנשארים במקום המיתה מתאבלים תיכף משתזרו סניהם מללוותו בכה"ג אפשר זה שבעיר אחרת נגרר אחרית אחריהם כיון דאיהו נמי לא קחזי לערסיה ושפיר חייל עליו תיכף אבלות. ועכ"פ בכה"ג שאינו יודע ברור מתי הוא יום הקבורה שפיר מסתבר דשעת שמועה חשיב לדידיה כנסתם הגולל וחייב תיכף להתאבל.

בתוך החומות

מדור שני

חלק א

אגודת בני־תורה

התעוררות להתיסדות ועד להרמת מצב בני תורה בכלל ובפרט [1].

אם נבוא לבאר גודל החובה על כני תורה שתורתם אומנתם בפעה"ק, שיתאחדו אחד אל אחד וידחיקו את מדת ההתבודדות ואי־אהדות השוררת בעו"ה ביניהם כאופן מחד מאד. אין איש דואג לטובת זולתו. איש לעברו פנה ולבבו רחק מהתבונן בעד הכלל כולו, וההרגל הביאם לידי מצב מוזר מאד בלי הרגשם עד היכן הדברים מגיעים, וכאו"א מתבודד במועדו בלי דואג על מצבו העתידי, עד כי מצבם הציבורי (ע"פ התורה) כ"כ ירדה פלאים, וכבר החמירו חו"ל בכמה מקומות על חובת ההתאחדות בזה.

---

1) אגודה חשאית, מכמירי הישיבות ומגבי העיר, לשם הרמת כבודם ומצבם של בני־תורה לפי שפסר לי גיסי ובן דודי מו"ח ז"ל הרב רבי אהרן יעקב גליקמן פרוש, גזבר ומנהל חשבונות בת"ת וישיבת עץ חיים בירושלים, היו שלשה מהראשונים שנתעוררו ליסד אגודה זו. הוא, והרה"ג רבי יסעיה זאב וינוגרד טלמד או בישיבת תורת־חיים, ואח"כ נסע לחו"ל לנהל את ענגי הישיבות בהמשרד שעל־יד הרב מבריסק, ובמשך זמן המלחמה הקודמת נשאר בוורשה, ונתקבל לר"מ בישיבת תו"ח שנוכדה שם. היום הוא מפקח ונו"ע בהלכה עם בחורי ישיבת ע"ח, חיבר ספר "שערי זיו". והשלישי היה הרב רבי אפרים זלמן מיזיל ז"ל, בעל סבולות נפלאות, תבונות ובשרונות נעלות, עבר למסחר ביפו אח"כ בתל־אביב, קנה לו שם בפעולותיו הרבות, דאג לטובת החנוך הדתי, היה חבר לאגודת "אחוה" שיסדה את הת"ת המזרחי "תחכמוני", מהראשונים שארגנו את הסתדרות המזרחי ביפו תל־אביב, מיסד חברת "עזרת תורה" לטובת ת"ח עניים, נלב"ע בחודש שבט תש"ג. להלן תכוא הערכה שנתפרסם בשמי ב"הצופה" ביום מלאת שלשים לפטירתו יחד עם עוד דברי הערכה מגדולי הרבנים והעסקנים.

2) מתוך פנקס מיוחד, שנכתב אצלי רק הדפים הראשונים, מדברי ההתעוררות וייסודי התקנות שהתאמו עליהם כל חבר בומן כניסתו כהאגודה. היה עוד ספר הקנות עם שער מציור, מאת החבר הרב זלמן צחיק ולצערנו נעלם מאתנו איפה נמצא.

אחרי כתבי דברים אלו וכבר מסרתי לדפוס, נודע לי שהספר נמצא אצל הרה"ג רבי יצחק יעקב חאכטפויגל ר"מ ומנהל בישיבת מאה שערים וגם מו"צ במ"ש. חתן הרה"ג רבי זרח ברמרמן ז"ל שהיה ר"מ בישיבת מ"ש ומיסר חברת שומרי תורה. נזכר להלן. ובע"פ כשמסר את ספריו הרכים מצא את הספר, ושם נמצאו כל תקנות האגודה עפ"י פרקים ופעיפים "מסרת החברה", שני סעיפים, "יסודי החברה" א. הרמת קרן התורה, ד' סעיפים, ב. האחרות, ז' כעיפים, "תקנות התברה" א. הנהגת החברה ז' סעיפים, ב. קבלת חברים ה' סעיפים, ג. חובת החברים ז' סעיפים, ד. בחירת הועדים ד' סעיפים, ה. סדר האסיפה ב' כעיפים, ו. דיני קנסות ד' סעיפים ולבסוף כתוב אחרי קראתי תקנות החברה הנני חב ר לאגודתינו וכו' והחומים כל החברים.

אי לזאת, אליכם אישים אקרא, עד מתי לא תתבוננו חובתכם לפני המקום ב"ה להתאחד ולהתכנס ביחד, ועושו חושו לבחור באנשים... למעשים זריזים וזהירים במלאכתם לועד העוסק בדרך כלל זפרט לטובת מצב בני תורה והרמת קרנם בכבוד, שיהיה לפה ולמליץ בעד כאו"א שיפנה אל הועד וימלא משאלותיו ככל אשר תהי' באפשרו לעשות בס"ד, ואז יהי' ה' בעזרתכם לעלות במעלות התורה ותושי' בעה"י.

מטרות החברה

א) להרים מעלות התורה ברוחני בכל האפשרי בכלל, ע"י הסרת מניעות המניאות בני תורה המוכשרים לעלות במעלות התורה להיות מורי הוראה וכיו"ב. ולהחזיק בכל האפשרי בפעולה זו ששאיפתה להרמת קרן התורה הרוחני.

ב) לעזור בעזר גשמי איש לאח' בכל האפשרי, ולדאוג איש לטובת אחיו, וועד יהי' לו לפה ולמליץ בכל הדרוש לו לעזרתו בצר, והועד ימלא משאלתו בכל אשר תהי' באפשרו למלא משאלתו.

תקנות החברה

א) החברה תתנהג ע"י ועד הראשי וע"י ועד הפועל.

ב) ועד הפועל ישב בעתים קרובות בקבועות ע"פ ועד הראשי, והחברים להחברה מחוייבים לציית להועד ככל אשר ידרוש לטובת החברה.

ג) כל חבר יעזור בנדבה חדשית סך 50 פרוטות כאו"א, להוצאות הנהגת החברה הנחוצות לה.

אנחנו הח"מ הסכמנו להתחבר בחברה הק' להענין הנ"ל.

נאם אברהם בנימין בערגמאן. נאם אלי' בהר"ש מבירז ראם. נאם זרח אפרים עפשטיין. נאום יעקב אשר הלוי גראיעווסקי. נאום צבי פסח פראנק. נאום אברהם אהרן הלוי. פראג נאום יצחק צבי בלומענפעלד. נאום אפרים זלמן מיזל. נאם עמרם יוסף וואללענשטין. נאום יעקב אלי' הלוי פראג. נאום נחום בערינהאלץ. נאום יעקב יוסף הלוי דזימיטראווסקי. נאום יונה מבירז. נאום ישעי' זאב ווינוגראד. נאום יהושע לערנער. נאום דוד בהר"ן ז"ל. נאום יוסף הרש וויסענשטערן. נאום אפרים שמואל פפערמן. נאום שמחה בונם וועכנער. נאום חיים שלמה ראזענטהאל. נאום ארי' צבי ב"ר ליפמאן. נאום נחום בערגמן. נאום הלל רייבסמאן. נאום חיי"צ משקאווסקי. נאום משה עפשטיין. נאום יהושע מיכעלסאן. נאום יחיאל מיכל הורוויץ. נאום נחום כהנא שפירא. נאום יעקב חיים איידינשטיין. נאום אברהם אהרן

זאננפעלד. נאום יהודא כץ. נאום מנחם מענדיל ב"ר אליעזר הלוי. נאם שמעון דוב הערוויץ הלוי. נאום כלב דובער לעווענואהן. נאום יוסף גרשון הורוויץ. נאם בלא נדר מרדכי — ליב רובין. נאום בעז"ה בל"ג יצחק נחום לעווי בהר"א ז"ל. נאם גדלי' נחמן גריאדער. נאם דוד טיקטין. נאם זלמן הכהן רובין. נאם בל"ג אלי' מרדכי בהר"א זצ"ל. נאם בל"נ יחיאל מיכל בר"א ז"ל [3]. נאם נפתלי צבי פרוש. נאם זאב שחור. נאם א"י הכהן. נאם ישראל פורת. נאם משה אסטרוסקי. נאם נחום שלמה נאם יצחק אויערבאך. נאם יצחק יעקב זאסלער. נאם אהרן יעקב פרוש. נאם ברוך מרדכי עטינגער. נאם ליב לעווינשטיין. נאם זלמן חיים צוויג. נאם בן ציון לעווינזאהן. נאם חיים אברהם צוועבנער. נאם בן ציון יאדלער. נאם ישראל יעקב שטיין. ואם מרדכי יהושע קראזר. נאם חיים צבי זאב חפץ. נאם מנחם מענדיל פרוש שו"ב. נאם יעקב פעלמאן. נאם אליעזר ליפמאן פרוש. נאם אהרן זוינאגראד. נאם אליהו בהרא לאנדא נכד הגר"א. נאם מיכל אברהם העריסאן. נאם יעקב גערשאוויץ מלובטש. נאם ישראל זוינאגראד. נאם זעיר' וצעיר' הק' ישראל יצחק פרידמאן. נאם חיים דוב כ"ר שלמה זלל"ה. משפיה נאם משה אוי' בלויא.

---

3) הוא הרה"ג רבי יחיאל מיכל טוקצינסקי מנהל ת"ת וישיבת עץ חיים, ובספר התקנות הנהם שמו כן, גם החתומים שם עוד חברים שנתוספו: אח"כ ואלו הם: הרה"ג מרן רבי יעקב משה הרל"פ סליט"א, הרה"ג רבי יצחק יעקב וואכטפיוגל הנו', הרה"ג רבי עקיבא פרוש זצ"ל ניסי ובן מו"ה דיל נזכר להלן בתולדות משפחתי. הרה"ג רבי יוסף צבי סלאנס מגדולי הת"ת בירושלים ודרשן מצוין, הרב רבי נעליג ליב בהר"ש זיל הנקרא רבי ליב רבי טודרס"ת, משניח זמשקח בישיבת ע"ח, הרה"ג רבי שמואל אהרן וובר, עורך ומו"ל הקובץ התורני "קול תורה", היום מנכיר הראשי בהרכנות הראשית, הרה"ג רבי ברוך משה נחמיה לאבל, נכד הגאון רבי משה נחמיה כהנא זיל אב"ד רחסלוויץ ור"מ בישיבת עץ חיים, — בעודנו צעיר נסע להונגריה והיה רב ור"מ בפרשבורג, ושב לארץ לפני המלחמה העולמית האחרונה. הרב פנחס ליבוש וובר זיל גדול בתורה תו"ב, היה ר"מ ומנהל ישיבת אוהל משה נלב"ע בדמי ימיו, הרב יצחק פרידמן ת"ח גדול מחסידי גור, היום הוא גר בתל־אביב. הרב אברהם חיים הקילמאן מלמד בכתה גבוה בת"ת עץ חיים. הרב מרדכי רלב"ג בן הרה"ג רבי אליעזר דן רלב"ג זיל היום מנהל ומפקח בבית היתומים דיסקין. הרב זלמן כהנא שפירא נלב"ע בדמי ימיו, בניו הם הרב רבי פישל והרב רבי אברהם כהנא שפירא גיסו של הרה"ג רבי נתן רענן חתן רבנו מוהרא"י קוק זצ"ל, הרב יונה שולזינגר זיל ת"ח ועסקן גדול מישיבת מ"ש נלב"ע בדמי ימיו, הרב ישראל ליב אחריסישימר זיל ת"ח ועסקן היה מזכיר בועד העיר ליהודי ירושלים נלב"ע בדמיו ימיו, הרב אברהם כץ לעתין חתן רבי דוד בהרי"ן זיל נלב"ע בדמי ימיו. הרב יעקב משה מארק היה מנהיר בת"ת וישיבת נאה שערים נלב"ע בדמי ימיו.

חתימות הנוספים, מספר התקנות הגדול:

נאם יעקב משה חרל"פ. נאם יצחק יעקב ואכטפוגל. נאם עקיבא פרוש. נאם יוסף צבי סאלנט. נאם זליג ליב בהר"ט ז"ל. נאם שמואל אהרן וובר נאם ברוך משה נחמיה לאבל. נאם פנחס ליבוש וובר. נאם יצחק פרידמן. נאם אברהם חיים הקילמאן. נאם מרדכי י"לב"ג. נאם זלמן כהנא שפירא. נאם יונה שולזינגר. נאם ישראל ליב אבריטשיווער. נאם אברהם כץ לעווין. נאם יעקב משה מרק.

בעזה"י

תוכן האסיפה הכללית שהיתה אור ליום ג' ארח"ת אדר שנת התרס"ד

"הצעות"

א. להחליט מטרות החברה בכלל, ולקרוא לה את שמה הראוי לה, וסעיפיה בפרט.

ב. להודיע לכל החברים את חובותיהם להחברה, להוועד ולהחברים.

ג. קביעת ובחירת הוועדים. (ועד ראשי, וועד פועל).

ד. בחירת "מזכיר" החברה, וכן "סוכן" ו"גובה" להחברה.

ה. קביעת ישיבת הוועדים, וחיוב עבודתם, וכן חובת המזכיר.

ו. להחליט מי הם האנשים הראוים להכנס לחברתינו.

ז. קריאת נדבות מהחברים, לכבוד התיסדותה והינוכה.

"החלטות"

א. ע"י החלטת כל החברים, נתקבל למטרות החברה, א) האחדות, ב) הרמת קרן כבוד התורה, בכל אופן שיוכל להיות.

ב. החלט פה אחד, כי לע"ע אין לקרות שם להחברה.

ג. החלט, חובות החברים. א) לשלם לקופת הוועד 10־1 גרוש, כל חודש. ב) לציית להוועד, בכל מה שיראה הוועד. הן בשליחות, והן לבוא לאסיפה, לעת מצוא הוועד נחוץ לזה. ג) מחויבים החברים לשלם להקופה ער א' חי"כ לשנה, אם יראה הוועד שנחוץ לא' העניינים הנוגעים למטרות החברה. ד) החלט, כי חוב קדוש מוטל על כל חבר וחבר להתאחד ולהתאגד יחד, בכל מה דאפשר, להיות שמח בשמחתו, ובצרתו ר"ל, יהי' גם לו צר, ועל כאו"א להשתדל לטובת חבירו ולהיות לו גם למשמרת מסיבות הזמן שיקרו אותו בכל אופן האפשר.

ד. נעשה בחירת הוועדים עפ"י דיעות נעלמות, ואלו הם הנבחרים, "וועד הראשי" א) הר' אברהם אהרן הלוי פראג[4]. ב)הר"ז עפשטיין[5]. ג) הר' הלל

---

4) גדול בתורה, בעל סגולות וכשרונות נעלות, סופר תורני מהיר, מחדש מבאר ומסביר נתפרסמו ממנו הרבה חדו"ת בקבצים ומאספים חורניים היה מהארבעה נושאי המרכז ב"ביח וער לחכמים" בעל לשון ומדקדק, נואם ודרשן מצוין.

היה בעל משפחה, סבל עוני ודחקות. התפרנס מהנהת ספרי־תורה, נתקבל לר"מ בישיבת המשתלמים שנוסדה ע"י ועד הצירים אחרי המלחמה הקודמת, פרסם פירוש על ההגדה בשם "חבלין למצוה" בהגיון ישר ועמוק, עם קצורי דינים בסדר נכון, נאסף בומי ימיו, בנו יבל"ה, רבי שבעון מראג פקיר בקרן קימת לישראל בירושלים, לו יש בן מהמצויינים בישיבת עץ חיים.

5) מגדולי התורה ניסו של הרה"ג רבי יצחק וינוגרד ז"ל, מיסד ור"מ של ישיבת הורת

רייכסמאן[5] — וועד הפועל, הר' א"א זאנענפעלד ז'. הר"ז מיזיל, הר"א פרעש, הר"י ווינגראד, הר"נ כהנא שפירא[6]. —

ה. נבחר א' מוועה"פ הר' א"א זאנענפעלד למזכיר החברה. סוכן החברה נבחר הר"ז מיזיל הי"ו.

ו. הוחלט כי וועד הפועל יושב בכל שבוע, ביום ו' עש"ק, ולפרקים לא קבועים לצורך שעה, והוועד הראשי, פעם לשתי שבועות, יחד עם וועד הפועל, והוועד הפועל יודיע את פעולתם.

ז. הוחלט, כי מהיום והלאה לא יקובל הבר להחברה טרם יבא שמו לפני הוועדים, ויסכימו עליו הוועד, הוחלט, כי אין מוכשר להחברה רק איש שתורתו אומנתו, אם בקביעות, אם אף עוסק במסחר, ונבבד ורצוי, בעמו ובמעשיו, ומי שאין לו כל אלה, אין רשות להוועד לקבלו.

ח. אנשי החברה שבאו להאסיפה השמיעו נדבות.

ט. הוחלט, לצורך התאחדות והתקשרות הלבבות של בני החברה כי מחויבים להתקבץ בכל פסח וסכות, כולם יחד לשמוח שמחת הרגל, שמחה של מצוה.

י. כל אנשי החברה קבלו עליהם בכל יאמר, ובכל יגיד, לא דבר ולא חצי דבר מהנשמע בהאסיפה, וכ"ז קבלו עליהם בתן צדק שלהם. ובזה נסגרה האסיפה, ותתמו כל החברים על כל זה.

אסיפת הוועדים יחד, יום ו' עש"ק ג' אדר תרס"ד

א. לבקש מאת הרבנים שיסמכו את ידי הראוים להוראה, בהתר הוראה,

חיים היה מהארבעה נושאי המרכז כביח ועל"ח, אח"כ נתמנה לר"מ ומנהל ישיבת תו"ח, דעתו היתה קרובה גם להענינים שהתחדשו בהנהגת משגרי ומדרי הארגון הצבורי, היה האחד מבין גדולי התורה ומנהלי מוסדי התורה, שנבחר לחבר בועד העיר ליהודי ירושלים.

6) ת"ח גדול, משגיח ומפקח בישיבת מאה שערים, נסע לפתח תקוה להיות מפקח בת"ת של ח' שומרי תורה, וחזר אחרי זמן קצר, נאסף בדמי ימיו בזמן המלחמה הקודמת, מתוך עוני ומחסור, היה איש זריז ופעיל כמובא בהפ"כ.

7) בנו של הגרי"ח זאנענפלד ז"ל, היה רע יקר וחביב, עסקן זריז וממולח, עורך הקונ' התורני-אור תורה" יחד עם יבל"ח הרב אברהם יואנן בלומנטל, מיסד ומנהל בית היתומים בלומנטל, נאסף בדמי ימיו, השאיר רק בנות שנישאו לבעלי משפחות נכבדות.

8) בנו של הרה"ג רבי צבי כהנא שפירא חתן הרה"צ רבי זלמן לעוי ממנהגי העיר, בנו של הרה"צ רבי יעקב ליב, יזוע בשם רבי זלמן רבי יעקב ליבש. הר"נ למד בישיבת מאה שערים והשתתף בהנהלתה, נסע לאמריקה יסד ומנהל ישיבת יבנה בברוקלין ניורק.

ולהשתדל כי גבאי הישיבה יוסיפו להמוסמכים פרס הגון. המציע: הר׳ הלל רייכסמאן.

ב. כי החברים לא יהי׳ נאגדים לשום הברה, שהיא נגד מטרת חברתינו. המציע: הר׳ אהרן פרוש.

ג. ליסד גמלות חסדים בעד אגודתינו בפרט. המציע: הר׳ נחום כהנא.

ד. להשתדל בעד חכמי ישיבת תורת חיים. המציע: הר׳ זרח עפשטיין.

„החלטות"

א. כי בל יסופח חבר המאוגד לחברה אחת מחברות הרשות.

ב. תוחלט, לכתוב מכתב להר״י וויניגראד הי״ו, כפי ההעתקה שיש ת״י.

אסיפת ועד הפועל יום ו׳ ע״ק י״ד אדר התרס״ד

א. נסדר תקנות.

ב. נכנס חבר הר׳ שמעון הלוי הורוויץ הי״ן[9].

ג. תוחלט לשכור את הבית ב„גחלת שבעה" אצל חברינו הר״ז מיחיל הי״ו, ולתן חצי נאפ״ז בתור ערבון.

אסיפת ועד הפועל יום ו׳ ע״ק י״ז אדר התרס״ד

הצעות

א. אם לקבל את הרי״ן לעזר לחבר בחברתינו. המציע: הר׳ א״א זאנענפעלד.

ב. ליסד „אוצר ספרי ישראל" בבית וועדינו. המציע: הר׳ ישעי׳ וויניגראד.

ג. אם לקבל את הר׳ כלב לעווינזאהן נ״י לחבר בחברתינו. המציע: „ „

החלטות

א. כי ידבר הר׳ א״א זאנפ׳ עם הרי״ן פרטי הדברים, ועליו להביא אותו לפני וועד הפועל.

ב. תוחלט כי על כל חבר וחבר מוטל להביא אל בית הועד לכה״פ ספר אחד חשוב, והספרים האלו יהי׳ רק בתורת שאילה, ולא להלוטין, ורשות בידו ליקח הספר בחזרה, ולהביא ספר אחר תחתיו, והמפקח על הספרים יהי׳ חבריו הר׳ ישעי׳ וויניגראד נ״י ועליו לתן לכל חבר אשר יביא ספר, קבלה חתומה בחתי׳, וגם אחריות הספרים עלוו הוא.

---

9) מישיבת תורת־חיים, נתקבל לשו״ב בפתח תקוה, יזוע לעסקן ופעיל לחיזוק התורה ושמירה הדת, היה מהפעילים התשובים בהאגודה.

ג. הוחלט ליסד גמלות חסדים באגודתינו. כל הכספים הבאים משילום הקנסות ילכו להקופה הזאת.

ד. נסדר עוד תקנות, במשמרת הוועדים, ובדיני קנסות.

ה. הוחלט פה אחד ונמנה לגובה החברה.

ו. נבחרו עשרה אנשים לילך לשמחה של מצוה וסעדות ברית מילה בבית חברינו ה' אהרן פרוש נ"י ואם לא יבוא אחד מהם עליו לשלם קנס א' גרוש לקופת גמלות חסדים אשר לחברתינו.

ז. הוחלט, לקבל לחברתינו את ה' כלב לעוונזאן נ"י [10] ועל ה' ישעי' וויניגראד לדבר עמו ולהביאם לפני ועד הפועל.

אסיפת הועד הפועל יום ו' כ"ו אור התרס"ו

הצעות

א. לבחור מחברתינו אנשים נאמנים להשתדל לפני רבותינו שבירושלם ליסר ולבנות בית טבילה נהדרה בעיה"ק פנימה, וגם כל חברי החברה, וביחוד אנשי הועדים ישתדלו בזה כפי יכלתם, והרוח שיהי' את"כ מזה ילך החצי או כולו לקופת חברתינו שכר עבודתם והשתדלותם בזה, ואולי צריכים עוד להתחכם שבית הטבילה יעמוד תחת רשות החברה. המציע: הר' אב' בערגמן [11].

ב. שהחברים יתאספו אסיפת רשות בכל יום ש"ק לבית וועדינו, ואחד מחברינו ידרוש בהלכה או באגדה, כדי להשתלם במעלת הדרשנים.

10) מישיבת הורת חיים איש אציל ועוין־דוח בנו של הרב רבי משה צבי לפחינואן מראשוני הבונים של מאה שערים, נתקבל לפורה גפ"ת בת"ת שומרי תורה בפ"ת, היום ת"ת נצח ישראל. גיסו, חתן הרמ"צ, היה רבי זלמן סליבוצ'יק ז"ל, המכובר ואיש הצבורי הידוע, בנו של רבי שמחה ניב מהראשונים בכוכונת מאה שערים.

11) הרב אברהם בנימין ברגמן תורתו היתה אומנתו אחיו רבי נחום ברגמן היה שותף בדפוס של הר"ן לפחי וגבאי ח"ק נזכר להלן, שניהם אצילי רוח נקיי הדעת הדור בלבושם, ידועים למשמחי תו"כ מרקדים אומנתיים. בני הרב רבי יהודה ראש משמחת ברגמן ובר סורא, שעלה בבחרותו מגרמניה נשא את בת הרה"צ רבי נחום לעחי זצ"ל אביהם של הבאון העסקן רבי זלמן רבי נחום"ס, בונה מאה שערים, ושל הרב רבי דוד בהר"ן נזכר להלן, — בנו הגדול של רבי נחום ברגמן, הרב חיים יהודה ז"ל נסע כצעירותו לגרמניה, והיה חבר בד"צ בעיר נירנברג, כשפלה שלטון הרשע שב לארצנו ונתקבל לרב בחברה קדישה של קהלת ירושלים, מת מיהה פתאומית כשנפל באיזו מדרגה, בניו הם המורים והסופרים בר סורא.

ב. החלט כי כל החברים מחויבים את הספרים שעליהם לתן להביאם עד חוה"מ פסח הבעל"ט. לא יאוחר.

ג. נכנס חבר לחברתנו ה' כלב לעווינזאהן נ"י.

ד. נבחרו עשרה אנשים לילך לשמחה של מצוה בבית חברנו ה' א"א הלוי פראג נ"י.

אסיפת החעדים יחד יום ו' עש"ק ב' ניסן התרס"ד

הצעות

א. אם לקבל את ה' בן ציון לעווינזאהן להבר בחברתינו. והחלט לקבלו. המציע: הר' הלל רייכסמאן.

ב. הוחלט לקבל את ה' ג"ן בראדר נ"י לחבר בחברתינו. המציע: הר' הלל רייכסמאן.

ג. עפ"י הידיעה שבא להועדים מאת ועד שומרי תורה[12] הוחלט כי יבחרו עשרה אנשים מחברתינו שיכינו עצמם בלמודם להיות מורה הוראה, למען יהיו מוכנים לנסוע במושבות ביהדה וגליל.

החלטה

א. החלט כי לע"ע אין ביכולתנו להתערב בהצעת ה' אב' בערגמאן.

אסיפת הועדים יחד יום ג' ו' ניסן תרס"ד

הצעות

א. להשתדל לקבוע בהשכונות שיעורים בגמרא ובשו"ע ובע"י והמגיד לפניהם

---

12) חברת "שומרי תורה" נוסדה ע"י הרבנים רבי זרח ברחרמן, רבי יוסף חיים זוננפלד והרב מהוברובנה הרב שאול חיים הורביץ, רב במאה שערים, מיסד ת"ת וישיבת מ"ש. מטרת האגודה ליסד בתי ת"ת בהמושבות ולהושיב שמה רבנים, נצטרפו להב הרה"ח רבי יואל משה סלומן והרה"ג רבי דובר הלוי עפשטין, בנו של ערוך השולחן, המנהל העיקרי היה רבי זאב ז"ל, כדאי לציין שעור אז הבינו המיסדים הנוגעים לקנאים קצונים, ששפת הלמודים בהת"ת היו שמה בעברית, על ידה נסדו בתי ת"ת בפתח תקוה, עקרון, ובמושבות הגליל, את"ב נכנסו תחת רשות מקידי ואמרכלי פקואמ"ד ע"י מנהלה הרב רבי יונתן בניפין הלוי איש הורביץ ונקראו בשם נצח ישראל, בראש הנהלת החנוך תחת פיקוחו של הד"ר משה אוערבוך עמד הרה"ג ישראל פורת, מהפעילים ביותר ליסוד והנהלת בית ועד לתכמים ונתכבד להיות מזכיר הביה"ועד היום רב בקליבלנד באה"ב. נזכר להלן, ואחרי המלחמת הקורמת עברו בתי הת"ת תחת הנהלת ועד החנוך של ההסתדרות המזרחי.

יהי' אחד מבני החברה. המציע: הר' הלל רייכסמאן.

ב. הוחלט כי האסיפה הכללית יהי' ביום ב' ד' לחוהמ"פ, ואם אחד מהחברים לא יבוא עליו לשלם שלשה גרוש לקופת גמ"ח אשר לחברתינו.

אסיפת הועד הפועל יום ש"ק ט' ניסן תרס"ד

א. נכנס חבר ר' בן ציון לעווינזאהן נ"י.

אסיפה כללית שהיתה יום ב' ד' דחוהמ"פ תרס"ד

באו בערך שלשים הברים ומקודם התפללו מנחה, ואחר התפלה התחילה האסיפה ודרש הר' א"א הלוי פראג נ"י, בענינא דיומא, וחלקו אשישות יין, והחברים שתו, וברכו את ד', ולהבדיל איש את אחיו באהבה, אח"כ דרש הר' זרח עפשטיין נ"י. דרוש שני, ואח"כ קרא המוכיר את ספר התקנות לפני הנאספים והודיע כי כל מי שיש לו להציע איזה דבר, הן להוסיף על התקנות, הן, להעיר עליהם, או הצעת פעולה חדשה יואל להציע, הצעה אחת עלתה והעסיקה הרבה את הנאספים ע"ד הכנסת קופת גמ"ח להרבות מקורי' והציע ה' ישעי' ווינגראד נ"י לקבוע קופות בכל בתי בני החברה, וההצעה נתקבלה בט"ז דיעות, נגד י"ב. אח"כ התפללו הנאספים ת"ע והלכו לבתיהם לשלום שמחים וטובי לב.

אסיפת הועדים יחד יום ו' ש"ק כ"ג ניסן תרס"ד

א. באסיפה זאת עלתה השאלה ברגש חזק ע"ד הושבת אברכים בבית הרבנים או בבית הדיינים. לשמש בהוראה ודיינות שעלתה כמה פעמים על שולחן הועד, ולא נעשה עמה דבר. הועד הטיל על הר' א"א פראג הלוי נ"י והר' הלל רייכסמאן נ"י לבל ישקוטו עד אם כלו הדבר. באחד משני האופנים אם ע"י חברה "שומרי תורה" שהם ימתרו ויחליטו הדבר בע"ה, ואם ע"י האברכים הגבחרים לזה בעצמם, לבקש מאת מרבנים על זה.

ב. חברנו הר' צבי פסח פראנק בא להאסיפה שהי' קרוא לה, עפ"י השמועה כי

---

13) תתן דרב רבי יעקב יהודה חפץ נובר להלן, למד כישיבת עץ חיים וגם אצל הרה"צ רבי צבי מיכל שפירא זי"ע, נתקבל בצעירותו וממשיך במשרתו כתור גזבר ומנהל החשבונות בועד הכללי כנ"י לקופת רמבע"ה, וגמ"ת "אוצר התסר קרן שמואל" מיסוד ועה"כ על שם רבנו הגרש"ס, הרב דובר וילנצקי מזכיר ועה"כ חתן הרב יוסף רבלין סו"ב ממיסדי וע"כ הוא מהמיסדים העקריים של הגמ"ח ושכונת קרית שמואל הנבנה ע"י גמ"ח אוצה"ח.

נוסע ליפו [14], בתור "ראש ישיבה" ע"כ קראהו להפרד מאת הועד שמהוך כך זכרתו.

ג. חברינו הרז"ח צוויג הציע לקבל את ה' חיים אברהם צוועבנער לחבר בחברתנו, הוחלט לקבלו ועל ראי"א ואנענפעלד להביאו לפני ועה"פ.

אסיפת ועד הפועל יום עש"ק אדר"ח אייר תרס"ד

א. נכנס חבר ה' חיים אברהם צוועבנער [15] ושלם הדמ"ק והד"ח כנהוג.

ב. נתקבל החשבון מהגובה מכל הכנסות והוצאות האגודה — ועלו כל ההכנסות סך שני מאות וששים ושלשה גרוש וחצי, וכל ההוצאות סך שני מאות ושלשה עשר ג'.

ג. חברנו ה' יהושע לערנער [16] השתדל לטובת אגודתינו, והשתדלותו עשה פרי, והשיג מנדיב אחד (אשר רוצה בעלום שמו) סך עשרה נאפ"ז בתור הלואה לקופת גמ"ח אשר לאגודתינו על משך חצי שנה ואח"כ מתחייבים אנחנו להשיבו בכל עת שידרוש במשך שלשה הדשים. יהי' שם העושה והמעשה ברוך. וברכתינו שיצליחו בכל אשר יפנו ומשאלות לבם הטוב ימלא ד' לטובה, והחלט לרשום את חבריגו זה בספר הזכרון אשר לאגודתיגו יצ"ו כחק.

---

14) הוא מרן הרב ואב"ד שליט"א, נסע אז ליפו להיות ראש ישיבה שנוסדה על יד ת"ת שערי תורה מיסוד הגה"צ רבי נפתלי הלוי רב ואב"ד יפו בעזרת העסקנים רבי בצלאל הכהן לאפין והרב משה בצלאל סוורוביץ, אבי הקצין מר תדהר, ורבי פייבל פאריזר, אבי ד"ר י. הולצברג, מנהל ועד החנוך של המזרחי.

אח"כ נתקבל לר"מ וגם למנהל הרה"ב רבי חיים צבי רובינשטיין, למד בישיבת עץ חיים אח"כ מגיד שיעור בכתה הגבוה בת"ת ע"ח, נסע לאמריקה ונתקבל לרב בשיקגאו, רבינו הרב קוק העלה את"כ את גיסו הרה"ב רבי יוסף רבי, מגדולי תילזה יד ימינו של הגאון רבי חיים עזוז ז"ל להיות לר"מ ומנהל, ואו נוסף על יד הת"ת והישיבה גם בית מלאכה, והנהיגו את השפה העברית לשפת למודים למרות התנגדותם של איזה קנאים יחודים.

15) הרב אברהם חיים צובנר, יזוע לנכבד בעמו, עסקן צבורי, היה מראשי ועד העזה האשכנזית, ממיסדי ומנהלי הסתדרות המזרחי בירושלים, היום יו"ר המוצצה של כנוף המזרחי בירושלים, ויו"ר ועד האדמיניסטרטיבי של ועד השחיטה המאוחדת ע"י ועד הקהלה העברית כנס"י, מנהל המוסד "חנוך עזרים" ומנהל בנק בריסר"א", היה פעמים אחדות נשיא הלשכה הראשית של אגודת אחוה העולמית.

16) מישיבת תו"ם, חתן הרב העסקן הצבורי רבי יהושע מאיר רייכמן מנהל המשרד של צדקות המאוחדות ת"ת וב"ח, נסע לאמריקה למנהל המשרד של המוסדות הנ"ל, פעל הרבה. בזמן המלחמה הקודמת, היום ממלא מקום תותגו בהמשרד בירושלים.

ד. חברנו ה' דוד בהר"ן [17] מציע לקבל את ה' נפתלי פרוש נ"י, ואת ה' דובער צוועבנער.

ה. חברנו ה' ישעי' וויניגראד מציע לקבל את ה' ישראל יעקב שטיין נ"י לחברים בחברתינו, והוחלט לחקור אודותם עד האסיפה הבאה.

ו. מציעים למנות את החברנו ה' יהודה ליב לעווינשטיין [18] נ"י, לסוכן לקופת גמלות חסדים אשר לאגודתינו, והוחלט לחקור אודות זה באסיפה הבאה, באסיפת הועדים יחד.

ז. הוחלט ללך ללוות את החברים הנוסעים להמושבות ה"ה הר"ר הלל רייכסמאן הי"ו והר"ר צבי פסח פראנק הי"ו, ונבחרו אלו השלשה, ה' ראי"א זנאפ' וה' ר"ז מיזיל, וד"י וויניגראד.

ח. הוחלט למנות אחד מהחברים להיות בועד הראשי במקום ה' הלל רייכסמאן הי' אחד מאלו החברים היינו ר"נ בערגמאן, ריי"צ בלומענפעלד, ר"א מבירו [19], ראי"א הלוי פראג.

---

17) הרב ר' דוד בהרה"צ רבי נחום נזכר מקודם, אחיו של רבי זלמן רבי נחומ"ס. למד בישיבת ע"ת, היה מצוין בשכלו העמוק מאד, אמרו עליו שיש לו ראש של מהר"ם שיף, מדבר קצרות והיה נרוש התאמצות יתירה להבין כונתו העמוקה, עבר לישיבת אוהל משה בחי' הגרי"ל דיסקין וצ"ל לפני חג הסוכות היה סוחר בלולבים, הראשון שמצא לולבי עבר הירדן, בכל התנהגותיו דייקן נמרץ מאד, לא חסר מלהתפלל ותיקין בכל מצב שהוא, הגיע לגבורות ונלב"ע שנת תש"ו.

בנו הגדול רבי נחום, ת"ח חשוב והיה חקלאי באדמת המושבה שפיה, נפל קרבן על יד מחרשתו בימי הפרעות ד' תמוז תרצ"ת הי"ד, היה חתן הרב רבי חיים דוב משפיה נזכר להלן.

18) ת"ח נכבד ונשוא פנים בא בבתרותו מאמריקה, למד בישיבת ע"ת אח"כ מנהל כולל תפארת ירושלים נלב"ע בדמי ימיו.

19) הרה"ג רבי אליהו ראם שו"ב כשוסחלק אחיו הרה"ג רבי יונה כשנת תרפ"ג מילא מקומו לחבר בד"צ ומו"צ בשכונת "כרם" ו"מקור ברוך" משמש גם למורה הוראה כמסבחים ודבר הקשה מביאים לרבנו הגרצ"פ פראנק שליט"א.

הרב רבי יונה ראם, היה מהארבעה נושאי המרכז בבית ועד להכמים, נתקבל לחבר בד"צ במקום הרב רבי ליב נייז ז"ל שהיה ממנהיגי העיר מיסד וכונה את שכונת "בית ישראל" ידע שפת ערבית, נכבד אצל פקידי הממשלה, חבר למועצת הפוחה הנקרא (אראא) נלב"ע באמצע המלחמה הקודמת מתוך עוני ומחסור ב' שבט תרע"ו.

כאשר נוסד אתרי כבוש ירושלים "משרד הרבנות" המשותף מרכזי אשכנזים וספרדים נצטרפו הרב רבי יונה יחד עם הגרצ"פ פראנק שהיה אז ראב"ד לחברי המשרד, מצד עדת הפרושים, ומתברי בד"צ החסידים נבנסו הראב"ד הרה"ג רבי ליפמן דוד שוהחאקס ז"ל שהיה

א. נכנסו שני חברים לחברתינו, הירח"ן לעווי[30] נ"י והרב"צ יאדלער נ"י.

ב. חברנו ה' יהושע לערנער הביא את הסך עשרה נאפ"ז בתור הלוואה לקופת הגמ"ח אשר לאגודתינו, והשלישו לע"ע עם יום עש"ק הבע"ל ביד חברנו ר' מייזיל וביום עש"ק הבע"ל נעשה תקנות כנהוג.

אסיפת הועדים יום עש"ק ויתן אייר תרס"ד

א. חברנו ה' נחום בערגמאן הי"ו נתמנה בהועד הראשי במקום חברנו ה' הלל רייכסמאן הי"ר.

ב. נבחרו שני אנשים מחברתינו לסוכנים בקופת הגמ"ח אשר לאגודתינו, היינו ר' שמעון הורוויץ הלוי על סך חמשה נאפ"ז להלוות בישיבת תורת חיים להחברים וחברנו ה' יהושע מיכעלזאהן[31] על סך חמשה נאפ"ז להלוות בישיבת

נקרא רבי דובצ"ע ויבל"ח הרב פישל ברינשטין, וכידוע נתפרצה אז המחלוקת מצד הגרי"ח זאננפ' והגרי"י יוסקין וסיעתם שהתנגדו למשרד הרבנות, מחלוקת זו נמשכה וגרמה גם להתנדותם נגד מינוי רבנו הרב קוק לרב ואב"ד בירושלים. מאת רוב ראשי המוסדות וממוני הכוללים של פרושים וחסידים.

ובבחירת הרבנות הראשית לא"י בשנת תרפ"א נבחרו הרבנים הנזי לחברי המועצה בראשות רבינו הרב קוק כנבחר לרב הראשי לא"י של האשכנזים.

ראתים הרבנים ראם באו בילדותם מעיר בירז, למדו בח"ת וישיבת ע"ה ואח"כ עברו לישיבת תורת חיים שיסד הרה"ג רבי יצחק ווינגרד.

בני הרב רבי יונה הם: הרב רבי שלמה ראם שו"ב בנוירק והרה"ג רבי אברהם ראם, נתקבל בשנת תרצ"ה לשו"ב בירושלים.

30) בן רבי אהרן בנו של הרה"ג המקובל רבי יעקב ליב לעווי, אחי רבי נחום הנזי, ת"ח וסוחר באתרוגים, בעל דפוס הר"ן לעווי ושות' היה מיוחד במינו, גבוה משכמו ולמעלה, לבוש אצטלא דרבנן, רות צהלה היה שורה עליו שחוק חפף על שפתיו תמיד, מקדים שלום לכל אדם, קולו היה ערב וחוק, התפלל לפני החיבה בהתלהבות עצומה, חביב ונכבד היה גם אצל המשכילים המוערניים, ממיסדי חברת "בני ישראל" יחד עם רבי אלחר רבלין בוכר בנק אפ"ק ומר פילימיאק מוכיר קונסיל הרוסי, שלחמה נגד המיסיון האנגלי, היה חבר גב באגודת "אחות" אבי האחים לוי נישאי משרוח במוסדות הצבוריים והלאומיים, רחוב בזכרון משה נקרא על שמו.

31) בא רחץ משיקגא, למדן ובקי בראשונים ואחרונים, שקדן ומתמיד בלמודו, נאסף בדמי יסיו בזמן המלחמה הקורמת, השאיר בן, נמצא באמריקה.

עץ חיים לאנשי חברתינו בפי רצונם הטוב.

ג. הברנו ה' יהושע לערנער נ"י מציע לקבל לחברותינו את ה' מרדכי ב"ר יעקב זונדיל פרוש (הנקרא שם המשפחה קרוזער).

ד. הוחלט לקבל את ה' ישראל יעקב שטיין נ"י ואת ה' יהושע מרדכי קראוזער לחברים בחברתינו.

ה. עפ"י בקשת רבים מהחברים מציע חברנו ה' אהרן יעקב פרוש נ"י כי מהיום והלאה בל יסופח חבר לחברתינו בלי הסכם הוועד ורוב החברים כי כמה אגודות נתבטלו רק אודות זה כי לא כל הדיעות שוות.

אסיפת וועד הפועל יום עש"ק י"ד אייר התרס"ד

א. נכנס חבר לאגודתינו ה' ישראל יעקב שטיין [22] הי"ו ושילם הדמ"ק והד"ח כנהוג, ועוד הסיף נדבה פרטית לקופת גמ"ח אשר לאגודתינו.

ב. בדבר הצעת החבר אהרן פרוש בשבוע הקודמת הוחלט כי מהיום והלאה בל יסופח חבר לחברתינו כי אם באסיפת הוועדים יחד וזוקא עפ"י חמשה מהוועד יקום דבר.

ג. הוחלט כי בחירי הוועדים בפעם הזאת יבחרו עפ"י דיעות נעלמות, בלי אסיפה כללית, והבחרה תהי' אי"ה יום א' ר"ח סיון הבע"ל בפני הוועדים ובצירוף חברים.

ד. הוחלט כי בל יבחרו שנים ממשפחה שהם פסולים לעדות.

ה. נכנס חבר ה' מרדכי יהו שע קראוזער [23] לחבר בחברתינו, ושילם הדמ"ק והדמ"ח כנהוג.

ו. חברנו ה' יהושע לערנער השתדל עוד והשיג מנדיב אחד (אשר רוצה בעילום שמו) סך חמשה גאפ"ז על משך זמן חמשה חדשים ונמנה לסוכן חברנו ה' נחום כהנא שפירא נ"י להלוות ביטיבת פרי עץ חיים להחבריה.

ז. נשלח שלשה מכתבים הינו לר' צבי פסח פראנק, ולר' הלל רייכסמאן,

---

22) ת"ח חשוב, מלמד של כתה גבוה בת"ת ע"ח, היה ממונה של כולל זינבירגן נסע לאמריקה משמש ע"צ ושו"ב בעיר וילקסברי.

23) מישיבת תו"ח, אביו נקרא רבי זונדיל פרוש, מתנהג בחסידות ולמד תמיד, לבוש בשו"ת, חותנו רבי שמחה, אבי רבי זלמן סלויטיציק, הנזכר למעלה.

ולד' מרדכי ליב רובין [24] ודרישת שלום לר' מענדיל וואלפא [25].

ח. מציעים להשתדל אצל גבאי התו"ת שיוסיפו לחכרנו ה' ברוך מרדכי עטינגר על שכרו, כי שעתא דחיקא לו, והוחלט, שחברנו ר"א וואנעפעלד ישתדל בזה במאמצים הידועים להועד, ואל ישקוט.

אסיפת החעדים יחד, יום הששי עש"ק כ"א אייר התרס"ד

א. עלה עוד הפעם ע"ד ההצעה מאסיפה הראשונה (סעיף א), לסמוך האברכים הראים להוראה, ונחליט להמתין בפעולה זו עד עת מוכשר לזה.

ג. החלט כי בהבחירה שהוקבעה להיות בימים אלה, יהי' בחירי החעדים רובם מבני הישיבות דוקא

ד. הוחלט, להודיע לכל חברי החברה הי"א, כי החיוב עליהם לבחור בהועדים אחד מרעז הראשי ואחד מועד הפועל ששרתו עד עתה, כדי שימסרו כל עניני האגדה להנבחרים החדשים על בורין, (ובזה תמה האסיפה, ונסגרה).

אסיפה כללית, אור יום הששי כ"ח אייר התרס"ד

א. בחירת הועדים, נפתחה הקלפי בשעה 2 בערב, ואלו הם הנבחרים לאנשי הועדים עפ"י רוב דעות החברים:

זעד הראשי:

הר"ר זרח אפרים עפשטיין נ"י. 27 קולות.

הר"ר אברהם אהרן הלוי פראג נ"י 25 קולות.

---

24) הרה"ג רבי מרדכי ליב רובין מישי' תו"ח נתקבל ע"י ח' שופרי הורה לרב בעקרון, אח"כ נתקבל בהשתדלות האגודה לרב ומו"צ בשכונת „ימין משה" כנזכר בספ"כ.

באשר יסר הגרי"ח זוננפלד בית-דין מיוחד מפני החנגדותו לחברי הבו"צ בחורבת ריה"ת, (כך היה נקרא הבו"צ הקבוע) סגצטרפו למשרד הרבנות, נבנס הרב רמ"ל רובין לבית-דין החרש מפני טעמים ידועים ונלכ"ע בשנת תרפ"ז, חתנו הרב רפאל קצנלינבויגן, ממנהיגי אגודת ישראל בירושלים,

בשעזב הרמ"ל את עקרון נתקבל בקומו הרב ר' יעקב יוסף הלוי דוימסרובסקי, ובשנסע לאמריקה נתקבל לרב בעקרון הרב משה אוסטרובסקי — המאירי, נציג המזרחי בהנהלת וער הלאומי.

25) מישיבת מאה שערים תלמיד מובהק של הרב רבי זרח ברמרמן נסע לפ"ת למלמד בת"ת של שומרי תורה, היום מלמד של כתה גבוה בת"ת ע"ת, למרות פרנסתו המצומצמת הוא חובב ספרים ויש לו ספריה בעלת ערך.

הר״ר יעקב אשר הלוי גראיעווסקי[26] נ״י 13 קולות.

ועד הפועל:

הר״ר זלמן מיזיל נ״י, 27 קולות.

הר״ר ישעי׳ זאב ווינאגראד נ״י 27 קולות.

הר״ר אהרן יעקב פרוש נ״י 27 קולות.

הר״ר אברהם אהרן זאנענפעלד נ״י 21 קולות

הר״ר כלב לעווינזאהן נ״י 12 קולות.

וכל החברים שהיו בעת פתיחת הקלפי, אשרו וקיימו את הבחירה ובאו עי״ה בזחת״י, כמבואר בגליון המיוחד לזה.

ב. חברנו ה׳ זלמן מיזיל מציע לקבל לחברתינו את ה׳ זאב שחור הי״ו תחולט לחכות עד אסיפת הועדים ביום מחר.

ג. כן מציעים איזה חברים לקבל לחבר לאגודתינו את ה׳ נפתלי פרוש. החלט כנ״ל.

ד. ה׳ לייב כה״ר טודרוס הביע דעתו שרוצה להכנס באגודתינו הי״ו.

ה. חברנו ה׳ דוד בהרי״ן מציע לקבל לחבר לאגודתינו את הר״ר יצחק אליעזר חרל״פ.

ו. חברנו הרב״צ יאדלער מציע לבחור אנשים מוכשרים וראוים להוראה מאנשי חברתינו שיהיו מוכנים בהחלט לקבל עליהם משרת הרבנות בא׳ המושבות בעת ידרשום, והאנשים האלה יבחרו הועדים, ואם יהי׳ יותר מכדי הצריך לע״ע יבחרו ע״י הועדים עפ״י גורל, חברי אגודתינו אשר הם גם חברים לאגדת „שמרי תורה״ ישתדלו בכל כחם שהם יבחרו גם מאת ועד שומרי תורה.

ז. כטעם הועדים נכנסו איזה חברים להאגדה שומרי תורה, ועתה מספר חברי אגודתינו החברים גם לשומרי תורה, הם עשרה, ואלו הם: הרי״ן לעווי, הר״ד בהר״ן, הרב״צ יאדלער, הרא״א זאנענפעלד, הר״י ווינאגראד הר״ז מיזיל, הרא״ש פעפערמאן, הר״מ קראזער, הרי״א גראייעווסקי, הרב״מ עטינגר.

ח. נקרא מכתב שבא מפ״ת לשם הועד, מאת חברנו הר״ר הלל רייכסמאן נ״י, כו מודיע לנו שהרא יתפטר ממשמרתו תיכף אחר חג העצרת הבא, וע״כ מבקש הרא מהזועדים שיעיינו בדבר זה, ויבחרו אחר תחתיו שיהי׳ מוכן לקבל עליו המשרה

---

26) הרה״ג רבי יעקב אשר הלוי גראיבסקי, מישיבת תו״ת מחבר ספר „בית הלוי״ שני חלקים, היה פייטן פרסם הוברת בתרוזים על ענינים שונים, היה מו״צ בשכונת מיטנברג סבל זמן רב מקיצור נשימה נלכ״ע שנת תש״ה, אשתו ממשפחת מן—חשין.

הזאת תיכף אחר חג העצרת הבא, למען לא יהי' הפסק בינו לבין העבהר הזה.

ט. כן נקרא מכתב שבא מיפו לשם האגדה, מחברנו הרצ"פ פראנק נ"י, בו הביע רגשי תודתו להועדים ולחברי האגדה, ומודיע באהבה והיבה מכל אשר אתו.

י. כן נקרא מכתב קטן גם מפ"ת מחברנו ה' מ"מ הלוי וואלפא נ"י, תוכנו כנ"ל.

(ובזה נסגרה האסיפה בלב שמח).

יא. הברנו רא"א זאנענפעלד הי"ו, ראוי הוא לתהלה בהשתדלותו הגדו"ה והרבה לטובת חברנו ה' ברוך מרדכי עטינגר[27] הי"ו (כנזכר באסיפה הקודמת סעיף ח') וע"י השתדלותו בזה הוסיפו תיכף לחברנו זה הצי לי"פ להדש.

אסיפת הועדים יחד יום ו' ש"ק י"ב סיון התרס"ו

א. נכנסו שני חברים לחברתינו היינו ה' גדלי' נהמן[28] בראדר הי"ו וה' נפתלי[29] פרוש נ"י ושלמו דמ"ק ודמ"ח כנהוג.

27) אביו הרה"ג רבי דובר אסינגר היה נקרא רבי בריל מערקע"ס, ראש משפחת אסינגר, מגדולי הלומדים החריפים, היה מלמר פרטי ליחידי סגולה, את"כ מגיד שיעור בישיבה קטנה. בת"ת ע"ח כך היתה נקראת או, היום ישיבת הכחורים "עטור רבנים" הרב"מ היה מלמד בכתה גבוה בת"ת ע"ח אח"כ קבלו אותו למלמד בת"ת מ"ש, אשתו ממשפחת רבלין.

28) הרה"ג רבי נ' ב', ממונה של כולל הורדנה ויו"ר הנהלת ועד הכללי כנס"י לקופת רמבעה"ק, על ידו נבנו בתי כולל הורדנה, חבר ספר "גן ירושלים" בעניני מחקר וקבלה.

ביתנו הרב משה המאירי פרסם ספר זכרונות מפרשת פעולותיו.

29) הגדול שבאחים פרוש גליקמן, בני דודי ומו"ח הרב שלמה ולמן פרוש, עסקן צבורי ועוסק במצוות, ממונה בכולל מינסק, מיסד ומנהל גמ"ח "שערי חסד" שלא עמלקים, בשכונת שערי חסד שנבנתה ע"י גמ"ח שערי חסד נקרא רחוב על שמו. גבאי בת"ק, בעל משפחה גדולה, ואשתו חמותי מרת מ ל כ ה י נ ט א ע"ה כלכלה את הבית בצמצום יחד עם חמותה הסבתה הצדקת מרת ל א ה ע"ה, נכדת הרב רבי עקיבא מסלוצק, מיסד הישיבה הנקראת ע"ש שמי, הסופר מר מ. צינובלין במסיו על הישיבות ב"הצופה" מזכיר אותו, הסתפקו במועט, הסעודה הגדולה של ת"ק בו' אדר שערבה חמותי בבית בעורת אמי מורתי מייסא פריל ע"ה קנתה להם שם בכל העיר, גם העוגות (לקח ושטרודיל) שהכינו כל טגה בפר' משפטים לקדושא רבא של הברת "שערי חסד" היו מיוחדים במינם.

מו"ח ז"ל נסתלק בזמי ימיו בכ"ב תמוז תרנ"ח ולא עוב אחריו קבא דמוריקא, הבית שכנה בימין משה ונמכר לשלם חובותיו, גיסי הרנצ"ם עזר בהיותו עזר צעיר כשנים על יד אביו ושאר הממונים בהנהלת כולל מינסק ובקניית המגרש בעד הכולל על יד שכונת "כנסת" של ועד הכללי, ובבנין שורה של בתים בעד עניי הכולל, מילא מקום אביו בהכולל ובגמ"ח שערי חסר, אח"כ נתקבל כנזכר בהפ"כ לסופר ונאמן בבית רבנו הגרש"ס ז"ל על יד הסופר והנאמן הרב רבי אלי'

ב. היות שחברנו ה' כלב לעוונזאהן הי"ו התפטר ממשמרתו מוועד הפיצל התחלם להמנות במקומו את ה' יצחק ארעראבך הי"ו[30].

מרדכי איזינשפיין, הממשיכים בשרותם בהמוסדות.

אחרי הסתלקותו של מו"ח זיל היה הממונה של כולל מינסק הרה"ג רבי א ש ר ד י ל י א ן (זוסמז) זיל וגם באכסה של הכולל בועד הכללי, וכשנסתלק בשנת ת"ש, נבחרה באסיפת כל בני הכולל התתיקים יחד עם המהנדים ממחוז מינסק, ובהם רבנים נדולים מפורסמים. מועצה התנהלה של ממשה נכבדי הכולל שבחרו בי ליו"ר התנהלת הכולל ובא"כח בהנהלת ועד הכליי וחבר בהנהלת נמ"ח אוצר החסד קרן שמואל. בין חברי ההנהלה נבחר נם ניסי הצעיר שבאחיט הרב אלי' נחום גליקמן פרוש, מפקח בתי"ת עץ חיים, מסדר ומו"ל "ליקוטי מסכתות" ידועות.

המנרש של כולל מינסק שנקנת לפני חמשים שנה בשני פראנק האמה. ושמלבד השורה של בתים אשר נרים בהם עניי הכולל, עמד המנרש ריק עד שנה זו, שנתכר לבעלי הון, הבונים עליו בנינים נדולים ומפואריב שיעלה לכמה עכרות אלפים לירות. חלק נדול מהבנינים ישוב להכולל אחרי חמש עשרה שנה והשאר אחרי עשרים שנה.

אשתו של רנצ"פ מרים יוכבד שפרה ע"ה ממשפחת רבלין, בנם הנדול הוא: הרב משה גליקמן פרוש עורך ה"קול ישראל" וחבר במרכז אנודת ישראל בירושלים.

משפחת פרוש נקראת על שם הסבא הרה"צ רבי נפתלי צבי מכברויסק, שהיה נקרא "הפרוש מחילקמיר, בי כאשר עלה על לבו לעלות לארץ ישראל, עזב את ביתו ונסע לווילקמיר לקבל הכשרה והכנה לקדושת א"י, והתנהג בפרישות וחסידות, היה מתלמידי רבי ישראל סלנטר זיל. הנרי"י בלזר ורבנו האדר"ת בנו של הרב מווילקמיר ספרו לנו אנדות נפלאות עליו שמו נזכר בתולדות חכמי ירושלם, שהו"ל רבי אליעזר רבלין זיל, נסטר בדמי ימיו ביום ד' חשון תרכ"ו ומקום מנוחתו במרום הר הזיתים על יד נדולי הרבנים ונכבדי ירושלם.

מו"ח ומורי אבי רבי נרשון זיל נשארו יתומים בניל נעוריהם, ודוד הסבא הרב רבי יעקב ברלין אבי הנצי"ב מוולוזין, ניסו של רבי אליעזר ליפמן אבי הסבא קבל אותם תחת חסותו.

בלוח ירושלים תש"ה פרסמתי "זכרונות מבית אבא" מפרשת חיי מורי אבי ומשפחתו.

מנושא בנותיו של הרש"פ הם: בעל הבכירה ש ר ה ל י ב א ע"ה, ניסי המנוח רבי יוחנן דוד סלומן בן הרה"ת רבי יואל משה סלומן, ובעל בתו הצעירה צ ב י ה, ניסי הרה"ג רבי חיים יהודה ליב אויערבאך שליט"א מיסד ורש"ת בישיבת שער השמים ובעהמח"ס "חכם לב". בנו הנדול הוא הרב הנאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, בעל המחבר ספר "מערני ארץ חלק א' על הלכות שביעית וחלק ב' על הרמב"ם הל' זרעים, וספר "מאורי אש". עוד מבני דודי וחמי זיל נזכרו להלן.

28) בנו של הרה"ג רבי מנחם אויערבאך זיל מחבר אורח נאמן על שו"ע או"ח נכד הנאון בעל "אמרי בינה" למד בישיבת ש"ח כעת מו"צ בשכונות הצעיר, מחבר ספר "אוצר הלכה" על ג' בבות ביאורים ומקורים למסקי הלכות.

אסיפת ועד הפועל יום ו' עש"ק כ' סיון התרס"ד

א. נתקבל חשבון מהגובה ומהסוכן מכל הכנסות והוצאות שהי' עד ר"ח סיון ועלו בס"ה כל ההכנסות סך 412.20 וההוצאות 335:17 ויתרת הכנסה על הוצאה 77.2 גרוש.

אסיפת הועדים יחד יום ו' עש"ק כ"ז סיון התרס"ד

א. הר"ז מיזיל מציע היות באשר נתודע מעם מענין חברתינו, ע"י אשד החברים באים בכל ש"ק בערב לבית הועד, והשכנים מרגישים בזה, לכן החלט כי לע"ע ימנעו החברים מלבוא איזה שבועות, והועדים ימצאו תרופה לזה.

ב. הוחלט להתאסף בליל יום בדר"ח, בצירוף שליש מהחברים לסדר תקניה ולאשרם ולקיימם.

אסיפת הועדים יחד בצירוף החברים, אור ליום ג' בדר"ח תמוז התרס"ד

א. נסדר תקנות והנהגות החברה ברוב נכבדי החברה בפינקס הגדול.

ב. הרג"ן בראדער הי"ו, הציע לעיין בענין התחברות בין בחורי חמד שגם המה יתאגדו ביניהם, שעי"ז יתעלו במעלות המדות והתורה, ואנשי חברתינו ישגיחו עליהם שיתנהגו בכשור ובנכון.

ג. עוד מציעים ליסד חברת מחזיקי הדת שיגינו על העיר בעניני רוחניות בפומבי וילחמו נגד פגעי הזמן, והמה יהי' לנו לעזר, להוציא מכח אל הפועל, את פרי מחשבתינו בעניני רוחניות והחלק פה אחד, כי נעשה כפי יכולתינו האפשרי. רק לבל יודע כי על ידינו נזיתה זאת.

אסיפת החדשים יחד יום ש"ק ר' חמוז תרס"ד

א. עפ"י בקשת רבים מהחברים אשר מרגישים לטובת החברה, מטעם שהרחבותה ואחרי כי נתקנה תקנות רצויות המעמדנה לבסיס נכון, לזאת שלא יחסר המוג מסכימים ומבקשים שהחברים יתקשרו בקשר אמיץ שיתלכדו ולא יתפרדו, לזאת התלטנו שהתקשרות יהי' ע"י שכל אחד מהחברים יתחייב את עצמו בקבלת קנין חוב גמור ושלם סך שני נאפ"ז וישליש על זה שטר מוכ"ז בתוכ"י שיהי' מונח תחי' השליש בתור ערבון לשמור תקנות החברה בכלל ובפרט.

אסיפת הועד הפועל יום עש"ק י"א תמוז תרס"ד

א. נכנסו שני חברים לחברתינו, היינו הר' זאב שחור [30] הי"ו וה' הייט ברא"א חפץ [31] הי"ו ושלמו הדמי קדימה ודמי חודש כנהוג.

אסיפת החעדים יחד יום עש"ק ח"י תמוז תרס"ד ויום כ"ה תמוז תרס"ד

א. נסדרו התקנות ונכתבו בפנקס הגדול בסדר נכון בהסכם כל החברים.

אסיפת וועד הפועל יום עש"ק ג' מנחם אב תרס"ד

א. נשלחו שני מכתבים היינו להחבר ה' מרדכי ליב רובין והחבר ה' עבי פסח פראנק הי"ו.

ב. החברים הציעו לפני הועד, שבכל שכונה אשר מאנשי חברתינו דרים שם, יתאספו החברים פעם א' לשני שבועות בבית א' מהחברים, לטכס עצה ביניהם בדברים הנוגעים לחיזוק אגודתינו. ההצעה נתקבלה ברוב רצון ופה אחד להן. — (ונסגרה האסיפה שבעי רצון).

אסיפת החעדים יחד, יום הששי י"ז מנ"א תרס"ד

א. מציעים ברגש להוציא לאור ירחון רבני וספרותי, שמטרתה יהי' ללחוב נגד ההשקפה וסייעתו, ולרומם קרן תוה"ק וקרן הדת בכלל וקרן אגדתינו בפרט, תוכנה יהי': תורה, חכמה, ספרות וגם שמושי, כמו לוח חדשי, ברכות, שמיעות

---

30) בעל בימ"ם לרסואות שחור ושות', היה גדול בתורה בתואר גאון חו"ב, לבד מסחרו ועסקנותו ונדבותיו לטובת הי"ח עניים, לא ידע מלבד ללמוד ש"ס ופוסקים ולהשתעשע בספרי אהרונים, כשהיתי סמוך על שולחן דודי ומו"ח ב"ימין משה" ששם היה בר גם הרז"ש, למרנו יחד בכל אשמורת ואף בלילות הקיץ היה מקיץ אתי אחר חצות, ומה שלמדתי כל היום בהישיבה, בשחזרתי אתו היה מחדש חדושים נפלאים.

אביו הרב רבי זיסל שחור היה ממונה של כולל חילנה וראש מנהלי הועד הכללי בזמנו של הרב רבי יוסף רבלין, המזכיר הראשי וממיסר ועה"כ.

31) איש חביב ויקר־רוח למד בישיבה ועבר למסחר, הראשון שיסד בית תרושת לאריגה, היה חבר גם לאגודת אחוה, נאסף בדמי ימיו. אביו רבי יעקב יהודה שמש, כך היו קוראים לו מפני שהיה שמש של כולל ווילנה ובוע"כ. היה איש חשוב ונכבד מהראשונים בשכונת מאה שערים, עסקן במצחת, ראש דגל בח"ק, היה ידיד נאמן וחבר של דודי ומו"ח הרשז"פ, ובשהיתה מהלכת מחלת האינפלנצה שהיו קוראים לה מחלת אכורוכב (שם ערבי) מפני כאב הברכיים סדרו מיחמים של מים רותחים והלקו תה עם סוכר בבתי עניים להחיות את נפשם.

נדבות ומודעות, יופיע בכל חדש, ע"י עריכת חברנו הרא"א זאנענפעלד הי"ו. — ההצעה נתקבלה בהפץ לב וברצון כל הנעדים להן, והוחלט, שחברנו הרא"א זאנענפעלד נ"י יעריך לע"ע פרוגמה ותכן נכון להירחון, ובאסיפה הבאה יחליטו לנכון ויקראו להירחון גם את שמו הנאה והנכון לו. —

ב. חברי ועד הפועל מציעים ליסד בעירנו גן־ילדים על טהרת הקודש, ונותנים טעם בדבר, שבזה יהי' בידינו הכח והעוז ללחום כנגדם כיאות, וגם יביא ברכה וישועה לעירנו, ומנהלי הגן הזה והוצאותיו יהי' ע"י אגודתינו, או ע"י חברת שיבחרו מחברי אגודתינו.

נחלט להתיישב בדבר, למען נדע באר היטב את הדרך נלך בה.

ג. נבחרו עשרה אנשים לילך לשמחת נשואי בנו של חברנו ה' נחום בערגמאן הי"ו.

אסיפת ועד הפועל, יום עש"ק כ"ד מנחם אב התרס"ד

א. מטעם הוועד הקראו חברים לבית ועדינו לקבל עליהם את החוב והקנין הנו"ש לקיים כל חוקי האגודה, ולחתום על שטרות כ"א על שני לי"פ לערבון על זה כפי המבואר בספר „החוקים והתקנות" לאגודתינו.

ב. מציעים עוד הפעם לחבר לאגודתינו את ה"ר מנחם מענדיל פרוש הי"ה, והוחלט לקבלו ועל חברינו ר"ז מיזיל להביאו לפני הועדים.

ג. חברינו רנ"צ פרוש מציע לקבל לאגודתינו את ה' יוסף גרשון הורהיץ הי"ו ונגמר להתישב בדבר עד האסיפה הבאה.

אסיפת הועדים יחד יום עש"ק ר"ח אלול התרס"ד

א. הוחלט לקבל את ה' י"ג הורוויץ לחבר לאגודתינו ועל הברינו ה' מרדכי קראזער נ"י להביאו לפני הועדים.

ב. חברנו הרנ"ף פרוש מציע לקבל לאגודתינו גם את ר"י פעלמאן נ"י והוחלט, כי אחרי שיכנס ר"מ פרוש לאגודתינו, תעל ידו נוכל לרד לסוף דעתו של ר"י פעלמאן הנו' בדבר אגודתינו — ונוכל לקבלו.

אסיפת ועד הפועל יום עש"ק ח' אלול תרס"ד

א. כאשר עלתה בידינו להוציא את פרי מחשבתינו ונוסדה חברת „מחזיקי הדת" בערך מאה חברים, וכאשר מטרתינו היא שתחנהג לפי רחנו ודעתינו, מצאנו לנכון לבחור אנשי הרגש אשר בתוכם, אנשים נכבדים הראוים להשפת

לאגודתינו, ולקבלם קודם שתהי' אסיפה כללית אצלם, ואז נתישב בדבר האיך יתנהגו ומה יהי' מטרתם.

ב. עוד נקראו חברים לקבל עליהם את החוב והקנין הנו"ש לקיים כל דברי האגודה. ולחתום על שטרות מוכ"ז ע"ס שני נאפ"ז כפי המבאר בספר הגדול.

אסיפת הועדים יחד, יום פ"ק ט"ו אלול תרס"ד

א. נכנסו שלשה חברים מאנשי הועדים של חברת „מהזיקי הדת" היינו הרי"ן[32] הורוויץ והרמ"מ פרוש הר"י פעלמאן[33] הי"ו, ושלמו דמ"ק ודמ"ח כנהוג.

ב. חברנו ה' מנחם מענדל פרוש הי"ו מציע הצעה נכבדה לטובת חברנו ה' יצחק צבי בלומענפעלד הי"ו לאמר: כאשר עדת החסידים מבקשים שו"ב. וחברנו זה הוא שר"ב מומחה. עלינו החובה להשתדל עבורו שיכול להשיג משרה זו.

ההצעה נתקבלה בחפץ־לב. ונברר אלת האנשים מחברי אגודתינו הי"ו להשתדל בדבר זה אצל קרוביהם ומיודעיהם. כמבואר פה: א) המזכיר בשם האגודה והועדים יעריך מכתב בדבר זה אל חברנו הרה"ג רג"ן בראדער הי"ו. — ב) חבר"נו ר"נ בערגמאן הי"ו ישתדל בזה אצל גיסו ר' זאב מנצבערג הי"ו. — ג) אחיו ראב"ב ברגמאן הי"ו אצל ר"מ אדלער הי"ו. — ד) ראב"א זאנענפעלד הי"ו אצל אביו שליט"א. ר' בונם וואַרנער[34] הי"ו אצל הרה"ג ר"א שפירא הי"ו ואצל רב"צ בעריגשטיין הי"ו ר' זרח עפשטיין הי"ו אצל הר"ר אשר זוסמאן הי"ו. —

---

32) הרה"ג רבי יוסף נרשון הורביץ שליט"א, בא בבחרותו מחו"ל לבית דודו הרה"ג שאול חיים הלוי הורביץ הרב מדוברובנה חתן הרה"צ רבי דוד סבילי זי"ל מר"א דמינסק, היה רב במאה שערים ומיסד הת"ת ואח"כ גם את ישיבת מ"ש, הרי"ג למד אצל הגה"צ רבי נפתלי צבי הלוי רב דיסו, התחתן עם בת הרב אברהם ביאלסטוקר מנכבדי יפו חותן של הרב רבי יונה ראם זי"ל, כנזכר להלן השתדלה האגודה שיתקבל לרב מו"צ, עזר לודוד, וכשנסתלק הרב מדוברובנה עבר לירושלים ת"ת וישיבת מ"ש, כהיום גם חבר בד"צ בבית דין הגדול של רבנו האבי"ד רבי צ. פ. פראנק. שליט"א ויו"ר המועצה הדתית שע"י קהלת ירושלים. היה נשיא הסתדרות המזרחי בתחילת אירגונה לפני המלחמה הקודמת.

33) רבי יעקב סלמן מישיבת ע"ח, איש ותיק וחביב נאה ומסודר בכל מעשיו עבר למסחר זגם הורתו היתה קבץ, האריך ימים ונלב"ע לפני שנים אחדות בלא בנים יהי זכרו ברוך.

34) הרה"ג רבי שמחה בונים חרנר זצ"ל מישיבת תורת חיים, גדול בתורה ישר ותמים וחביב מאד על הבריות, היה כמה שנים מפקח כללי על הכשרות במכבתים, אבי הרבנים רבי אשר וורנר שליט"א ששמש כרבנות בכמה ערים גדולים באמריקה, כהיום רב ואב"ד בעיר טבריה אחיו הרב אברהם וורנר שליט"א רב ואב"ד של המושבה נתניה, ועוד שני אחים רבנים באמריקה.

נבחרו עשרה אנשים לילך לשמחת ברית־מילה אצל חברנו ה' יהושע מיכלסאהן הי"ו ואל הסעודה שהזמין ביחוד רק עבור חברי אגודתינו הי"ו.
(ובזה נסגרה האסיפה).

בעו"ה

לבאר נחיצות ההתאחדות יראי"ד ומסתם [35]).

א. ראשית עלינו לדעת היטב, כי אדיר כל חפצינו הוא למלאות את חסרון המורגש מאד בעיר קדשינו, והוא התאחדות יראי — ד' בלב אחד, ולתגן על המחזקים עוד בתורתינו בקדשינו בתמימות, לחזק את ידי יראי־ד' ולעזור איש את רעהו, ולאחיו יאמר חזק, ובהתאחדות כחות משותפים, די עוז יהי' לנו להתבצר ולהגן על חנוק דת קדשינו, אם אך נחיש לזה בעוד מועד בעוד אשר יש בתוכינו הודות לד' רבנים גאוני־ישראל, וצעירים השוקדים על התורה ועבודה, ורוב מנין ובנין של עירנו הקדושה הם יראים ושלמים. —

ב. הן אמת העת לא עת תגרה היא ואין לנו כל חפץ ותועלת להתגרות מלחמת תגרה בעוזבי תורתינו ומשניאי', כי לא בסופה וסערה דרך ההולכים בתורת־ד' אשר דרכי' דרכי נועם; אבל מי מעכב בידינו להזק איש את אחיו, בתורת ד' וחזוק הדת. —

ג. על שלומי אמוני ישראל איפא רק ללמוד אל מעשיהם הם ומטרתם, אשר עצת שלים ביניהם, ורק מפני התרפותינו בראותם כי אין איש מאתנו מתעודד להתויק מעמד נגדם עתקו גם גברו חיל, וחדשים לבקרים נשמע הבורי־עצבים אם שמות שונים אשר מטרתם לבלע ולהשחית את כל הקדש לנו, גם נחבלו תחבולות לכבוש קפניהם איזה הנהגה צבורית שיתנהגו לפי רוחם, וכל אחד מהם יתכבד בחברתו ויתגאה בחירות מעשיהם. —

ד. אשר על כן חובה מוטלת על כל ירא וחרד על אמונתינו ותורתינו להתחבר יחד ולהיות כמוהם בעצה אחת ובלב אחד לחזוק־הדת ולחכבה על מחזיקי' בעצמם ובכבודה יתימרו, והי' לכבוד להתגאות בפומבי עד שיתרגלו לבטל את מחרפי־ שומרי תורה בטול גמור, וללעג לגדופיהם ולמהתלותיהם, ומבלי אמצעים מגוגים

---

35) כנזכר כאן נתארגנה ח' מחזיקי הדת, אני ורבי כן ציון יאדלר היו מהפעילים הראשונים ליסוד חברה זו, ואגודת בני תורה החליטה לקבל חברים ממחזיקי הדת כדי להוציא על ידה כמה מפעולותיה, וגם תשמש להסואה לכסות על פעולותיה מבחוץ, וכשפלה הרעיון ליסוד חברה לשם התאחדות יראי השם לחזוק הדת, ערכתי את המאמר הבא הנפצא כרשותי עוד בכתב־יד שלי.

ובלי ריב וקטטה רק בעסקינו אנן בדידן יתקבצו, על נקצבים, ויתחברו אלינו חברים חדשים לבקרים, אשר יתנו ידם לנו כי רבים הם שלבבם תם וחם, (ורק מפני הקור והקפאון השולט בנינו נגררו אחרי החפשים האורבים לנפשם) וגדול כח החברה לתת עוז ותעצומות להחברים לחזק ולהחם איש את אחיו, כי ההתחברות לחברה, היא, התחיבות המתחבר על עצמו למלאות אחרי התנאים והתקנות הטובות שהם מוטלים על כל אחד מהם לשמרם.

פעולות החברה

א. ראשית דבר עלינו לקיים דברי הנביא (מלאכי ג) אז נדברו יראי־ד' איש אל רעהו וגו' ומפרש הגאון הרי"מ הכהן שליט"א. בקונטרס שם עולם פ"א, דקודם ספר הכתוב שנמצא אנשים שרוצים לפרוק עולו של השי"ת מעליהם, ואומרים מה בצע כי נשמור משמרתו וכו' ע"ז מסיים, אז נדברו יראי־ד' דהיינו שיתאספו יחד לחזק איש את רעהו, עכ"ל ע"ש, כי על כן אחת הפעולות הנכבדות לחזק הדת הוא שיקבעו עתים ושעות מזומנות שיתאספו בכנופיא, ובכנוס הנאה להם ונאה לעולם, להיות יראי־ד' נדברים — יחד איש אל רעהו ולהחם איש את אחיו, ומלבד אספת כללית אשר תהי' לפעמים, מן הנכון להיות ההברים מכל פראור וכראוור בפני עצמם, להתאסף לעתים קרובות, לטכס עצה והחבולה במה ואיך להושיע לכל אחד בפרט בכל אשר נחוץ לו לעזרו ולחזקו, ולהתגדר בכלל בעד אש הורה לבל תאחז להבה בכרם־ד' מאש קוצים הדולקים מסביב, ובהתחברם בעצמם ישפיעו גם על זולתם, וחפץ ד' יצליח בידנו להחזיק את הדת, והיו ממזכי הרבים, ואז רק אז ימצאו הרבנים כח בידיהם לעשות חיל לגדוד גדרים ולעמוד בפרץ.

ב. על החברים מאגודתינו לבחור ולהפקיד שומרים פקחים מביני דבר, אשר בשם „ועד הפועל" יכונה, אשר יתנדבו להיות „מתעסקים" בכל מקצעות ענייני מטרת חברתינו, ואשר יתחקו אל תחבולותיהם, של צוררים המתנכלים להתורה והיהדות, וידעו, השומרים החרוצים להזהר ולהזהיר לבלתי יפלו בשיחות אשר יכרו, ועל החברים, לסור למשמעתם ופקדתם ישמרו רוחם, ואליהם יפנו החברים בכל משאלותם לעזר ולחזוק, והם בכח החברה ימצאו עזר למו.

ג. על כל אחד ואחד אשר יבוא בסוד — יראי־ד' להתחבר בחברתינו עליו לדעת כי חובת גברא עליו, להתחכם ולמצוא אמצעים בטוחים לשמור ולהגן על ביתו ורשותו, ולהגדר בפני המינות והכחשה ח"ו לבל תבקיענה אל ביתנו ח"ו, לשמור ולנצור בכל משמר על בעריינו לבל יהמשכו אחרי „בתי הספרים" שלהם,

המלא בטפרות הפרוצה והמוכחשת, אשר בלצנותא דמשכא ולגלוגי כזבים, המושכים את בערים מתפאלי־הלב לשלול מהם את האמונה הדעות הקדושות לנו, ובהיות כל איש ירא וחרד רק יחיד בודד, בעת אשר אלה אשר הכנוס שלהם רע לעולם רבים הם, אין כל אחד מאתנו בטוח כי לא יעלה ח"ו מות הרתיני בחלוני ביתנו, כל עוד לא יתחברו יחד, לעזור איש אל רעהו לבלי תת המשחית לבוא אל ביתנו. לכן קומו ונתחזק. בעד עיר קדשינו ותורתינו, ורק בהתחברות יראי־ד' לחברה מפקחת תחילה בעצמם ובבני ביתם, ולהיות יראי־ד' נדברים יחד, לפקות עיניים ולהעיר לבבות, אל הנסיבות הרעות להשתמר מהם, ממילא ישכילו ויפקחו רבים עיניהם לראות און ועמל בתחבולותהם, וישובו אל מנהג אבותינו ולהתכבד בתורתינו היתה חברתינו לכבוד ולתפארת.

ד. יסוד הקודש ועיקר התחברותינו, הוא הנתיבות שיוסללו בפנים מאגודתינו, שיתחזקו בעצמם, ואיש את אחיו, להוסיף אומץ בלימוד התורה, ובפרט לפקוח עיניים על חינוך בניהם, ועליהם לחנכם בדרך אמונה ולמסרם למלמדים יראי־ה' ללמדם תורה הכתובה והמסורה, ולא לבתי־הספר (שקאלעס) ולמורים חדשים, המטים עקלקלותם מדרכי השי"ת; ולהדריכם בדרכי היהדות התמימה והטהורה, והיו הם למופת לבע"ב רבים ואחריהם ימשוך את ההמון, ותורתינו המצא גואלים היתה לעץ חיים, למחזיקים בה.

ה. על ההברים להתנהג יחד בריעות ידידות, ולדרוש שלום איש לרעהו ועל החברים ומועד הפועל בכלל וכל אחד ואחד בפרט להיות נכון בלי התרשלות. בהיותם נדרש למובת חברינו לחזקו ולעזרו בכל אשר תשיג יד וכאשר מחברינו

על החברים ליקח למען נתחזק יחד

ד' עמנו ונעל!

ו. על החברים לחזק ולהעיר איש את רעהו באהבה ובתוכחה מגולה, על כל אשר יראה בו מהדרכים הבלתי נאותים ליראי־ד', ולהוכיחו לדעת כי לא לכבוד לו להתנהג ככה, ורק משגה הוא בעיניו, וכאשר יפקחו עיניו יטייב דרכיו, להיות נכבד ורצוי לאגודתינו, וכי יזיד להמרות פי ראשי חברתינו ולא יבוא למצות הראשים, להתנצל לפניהם, או כי יסיר מדרכינו דרך התורה והאמונה מבלי למלאות אחרי התנאים והתקנות הטובות מחברתינו ואחר אשר יתרו בו ולא ישים אל לב ידחה מאגודתינו ועליו להתרחק מאתו.

ז. כי ישגא חברתינו ברבות אלינו חברים ויתרחב גבולתי' בכל מושבות עיר קדשינו, ומן הנמנע יהי' להתרכז יחד, ולהיות פונים כולם בכל משאלותם רק לוועד הפועל הראשי, לכן אז יהי' על מקצת החברים היושבים במקום אחד להתאחד

...יחד בפרט ויתאספו לפקח על עניניהם הנוגעים להנאי ותקני אגודתינו ויבחרו וישימו עליהם ראש איש נכבד אשר בשם „ראש דגל" יכונה, אשר ישפוט שלום ביניהם, ואליו יפנו כל אשר נחוץ יהי' לו לעזרו בכלל, או כאשר יהי' דרוש לו חזק מאגודתינו לעניני התורה והיראה, והראש דגל, ידע את אשר לפניו לעשות או להציע לפני הועד הפועל הראשי, אשר יבקשו עצות במה ואיך להושיעו ולחזקו בכח חברתינו.

ח. כל הדברים האמורים ישימו החברים כחותם על לבם, וכל דרכיהם ועניניהם יהיו נתכים על פיהם, וכל אחד ישים עינו ולבו על כל צעד צעד, וכל אשר יפגוש על דרכו, או את אשר יקלוט אזניו, מהענינים הנוגעים להברתינו עליו לבוא בדברים, עם החברים בכלל או אל המפקחים, אשר יתיעצו על מצפוניהם, אם להביא תועלת למטרת קדשינו, או להגות מן המסלת המכשולים והמעצורים, ובדרכנו זה נכבוש לנו דרך לעלות מעלה מעלה, אל מרום משרתינו, ולהגדיל את כוחנו למען יהי' לאל ידינו להתחזק יחד ולעזור ולהוסיף לכל אחד שיתנהג לפי התורה והיראה ואז חומה בצורה יהי לנו להגן על עיר קדשינו, ועל מנהיגינו הרבנים הגאונים שליט"א לתת לה עוז.

אסיפת החעדים יחד, יום הששי עש"ק כ"ב אלול תרס"ד

א. עלה עוד הפעם המדובר כבר בהאסיפות הקודמות (ראה אסיפה ראשונה סעיף א', ואסיפת י"ד כ"א אייר, סעיף א', ואסיפת ט"ו כ"ה אייר, סעיף ו') ברגש חזק, להודיע להחברים הראוים להיות מורי הוראות בישראל, להבין א"ע לזה כראוי, כי איזה מחברינו הביאו ידיעה, שיפקד עתה מקום משרת „דיק בירושלם" במקום הרב ר' שאול אלחנן הי"ו, כי לסיבת חולשתו לעת זקנתו (ד' יאריך ימיו) רצונו להתפטר ממשמרתו זאת.

ב. אחד מהחזברים הביא ידיעה מצוינה במינה (אך בלתי מאושרה כראוי), כי כפי הנראה כבר כתבו (או יכתבו באלה הימים) רבני עירנו ת"ו שי' לחו"ל להביא רב נכבד ולתת עליו המשרה הזאת.

ג. כל חברי הועד מתרגשים מאד לרגלי הידיעה הזאת, אשר לא די שיבוא מזה בזיון נורא לכל ירושלם כולה, עוד תגדל החרפה ביתר לבני אגודתינו הי"ו אשר זאת עיקר מטרתינו ופעולתינו להרים קרן התורה ולומדיה „בגשם" וגם „ברוח", ובדבר הזה, כנודע, תלוי שני המטרות כאחד. —

ד. וע"כ מציעים שהדבר הזה, היינו משרת "ד"ץ בירושלם", עלינו לעבור ולהשהדל בכל כוחותינו, שינתן אך ורק להאיש הראוי מאנשי ירושלם דוקא, ומאנשי אגודתינו הי"ו; ולזאת, מציעים: לרגל, להקור, ולדרוש בענין זה לע"ע אצל ראשי העיר ומנהיגיה, לראות אם אמת נכון הדבר, ובעת שיהדע לא' מחברי אגודתינו הי"ו איזה ידיעה קטנה בענין זה, עליו היכף להודיע הדבר לאנשי הועד, ועליהם להתאסף יחד בלי איחור לסכם עצה איזה הדרך הנכונה ללכת בה, כדי להוציא הדבר מכח אל הפועל, אם לא בנחת, אולי עלינו לצאת גם בסופה וסערה, אם נראה שהדבר נחוץ. —

ה. לרגל הדבר מציעים עוד: להשתדל מעתה, שחברינו הראוים לדון ולהורות, "ישבו לפני הדיינין" פעה"ק ת"ו, כדי להתרגל בזה, ולהיות מומחין לאותו דבר בעת הדרוש.

ו. הוחלט לשלוח מכתבים חוורים לכל חברינו הראוים לאותו איצטלא, לגלות דעתיהם באר היטב (ולשלוח זאת בכתב לפני העדים) אם הם עומדים הבן לקבל עליהם משרה כזאת בעת ידרש להם, כדי שנוכל להשתדל בעדם, שהם יהיו "מהיושבין לפני הדיינין". —

נבחר (פה אחד) לסוכן חברנו ה' זאב וואלף שחור הי"ו, ולקבל מידו שטר שלישית כנהוג.

(ובזה נסגרה האסיפה).

אסיפת ועד הפועל, יום הששי ו' חשרי תרס"ה.

א. נשאו ונתנו בדבר האסיפה הכללית, אשר עפ"י חוקי אגודתינו, זמנה להיות בחחכמ"ס הבא ואחר מו"מ ארוך נחלט כי מוכרחת להיות, מפני ענינים נחוצים.

ב. חברנו ה' בן ציון יאדלער, ראוי לתהלה על השתדלותו הרבה בדבר עשיית הסוכה לכבוד האסיפה, אשר נחלטה להיות בבית "ועד שומרי תורה".

ג. חברנו ה' זלמן מיחיל הי"ו מציע לקבל לחברתינו את ה' דוד טוקטין הי"ו, ואחרי החקירות והדרישות כפי חוקי אגודתינו, נחלט פה אחד לקבלו, ועל ר"ז מיחיל להביאו לפני ועד הפועל באסיפה הבאה, לקבל עליו חוקי האגודה ותקנותיה (ונסגרה האסיפה).

אסיפת הועד, יום רביעי י"ב תשרי התרס"ה

א. נכנס חבר לאגודתינו, הר' דוד טיקטין[36] הי"ו וקיבל עליו את חוקי

---

36) הרה"ג רבי דוד טקטין מישיבת ע"מ וכהשתדלות האגודה נתמנה למשגיח ומפקח

האגודה ותקנותיה, ושילם הדמ"ק והדמ"ת כיאות.

ב. נכתבו פתקי־הזמנה לכל החברים לבוא להאסיפה הכללית, אשר נקבעה להיות ביום ב' דהוהמ"ס בשעה עשרה.

ג. נכתבו ונשלחו לכל ההברים, גם הרשימה מכל חברי האגודה, למען יודעו החברים ביניהם לקרב התועלת וכו'.

נסדר תוכן האסיפה הכללית (שתהי' אי"ה) ע"י המזכיר.

•

אסיפה כללית שהיתה יום ב' ג' חוה"מ סוכות תרס"ה

באו בערך יותר מארבעים חברים, ומקודם התפללו מנחה, ואחר התפלה פתח הרב וכו' ג"ן בראדער הי"ו (אשר נבחר לנשיא באסיפה זאת) את האסיפה ודרש בעניגא דיומא, ומנתיצת החברה, ואחריו הר"ן עפשטיין ואחריו ר"ו לווי ואחריו הרא"א פראג, ותארו את גדל נחיצות החברה ופעולותיה הנשגבים, והתפללו ערבית, ואחר התפלה דרש הרב"ץ יאדלער הי"ו בעניגא דיומא כנו' ואח"כ חלקו אשישות יין וברכו את ד', ולהבדיל איש את אחיו באהבה, ואח"כ קרא המזכיר את ספר הפרטי — כל לפני הנאספים, והודיע כי כל מי שיש לו איזה הצעה, יציע, ואח"כ אמרו שיר המעלות וכ"א נדב לקופת החברה, כפי נדבת לבו, ואח"כ אכלו ושתו ושמחו, והלכו לבתיהם בשלום שמחים וטובי לב.

אסיפת הועדים יחד יום כ"ת תשרי תרס"ה

א. חברינו הר"י לערנער מציע לקבל את הר' מיכל מנקר הי"ו לחבר בחברתינו, והוחלט לחקור אודותיו עד אסיפה הבאה.

ב. חברינו הנז' מבקש כי החברים השייכים לכולל ואראשא ישתדלו בעדו לפני הממונים שיוסיפו לו על חלוקתו, כפי יכלתם האפשרי.

ג. 4הוחלט כי החברים השייכים לכולל ואראשא ישתדלו בעדו ע"י מכתב להבשויא שלהם הר"מ הורוויץ שליט"א.

ואח"כ נחמנה גם לגבאי ומנהל ת"ת וישיבת ע"ה, בא בהוראותו מהו"ל התתען עם בת ת"ת נכבד בעל העשיית יין, הר"ר צבי גריבסקי אבי הסופר רבי פנחס גריבסקי וחמותו היתה אמו של הסופר הרב יעקב גולדמן, אשתו רייזיל ע"ה היתה אשת חיל תופרת ורוקמת ומפרנסת את בעלה בכבוד שהיה שקדן ומתמיד גדול, מתה בומן המלחמה בלא בנים, הרד"ם נשא את"כ אשה ממשפחת הר"ר פנחס כהן משפחה נכבדה, וילדה לו בת, נלב"ע בשנת תרפ"ה, אחותו היא אשת הרה"ג רבי ישראל פורת שליט"א.

אסיפת הועד הפועל יום ששי ה' חשון תרס"ה.

א. הוחלט לקבל להבר את הר' מיכל מנקר להבר בחברתינו. ועל חברינו ר"י לערנער להביאו לפני הועדים.

ב. חברינו הרא"א זאנענפעלד הי"ו, הודיע לנו כי לרגל מחלתו נחוץ הוא לנסוע לווין ומצבו רע מאוד, כי הוא בע"ח, ויש לו ענינים מסובכים, והחדיע לנו את הכל על נכון. ומבקש מאתנו לטכס עצה בעדו, והוחלט להלוותו ערך שמונה נאפ"ז ואנחנו נעמוד על משמרתו, להשקיט את הבעלי חובות, ולתשיג לו מכתבים מהרבנים הבד"צ הי"ו והכל יהי' על נכון.

ג. הוחלט להמנות את ר"י פעלמאן במקום ר' א"א זאנענפעלד הי"ו להיות מאנשי הוועד.

אסיפת הוועדים יחד יום ששי י"ב חשון תרס"ה

א. נתקבל חבר לחברתינו הר' מיכל אברהם העריסאן [37], ושילם הדמ"ק והדכ"ח כנהוג.

ב. נשלח מכתב חתום בחתימת החברים להר"מ הורוויץ שליט"א, נשיא הכולל ווארשא.

ג. חבריגו ר"ז מייזיל הי"ו מוכרח לנסוע ליפו ת"ו לרגל פרנסתו, לכן התפטר ממשמרתו והוחלט להמנות את חברינו ר"ש הורוויץ על מקומו.

אסיפת הוועדים יחד יום ששי י"ט חשון תרס"ה.

א. חבריגו הרג"ן בראדער, הודיע כי שיהי' הוא מוכרח לעזוב את משמרתו בכולל הוראדנא, והוחלט לשתדל בעד זאת בחו"ל, ונשלח מכתבים לר' אלי' לאנדא הי"ו שיתראה עם נשיאי הכולל שמה, גם הוטל על החברים אשר ביכלתם לעשות מה לטובתו, פה שלא יעמדו מנגד, ובכל כוחותם יעשו את המוטל עליהם.

ב. חבריגו ר"י וויגראד, הציע להשתדל כעת עשיית הקלפי בחברה קדישא לבחירת גבאים בימי חנוכה הבע"ל, שיעשה הקלפי בלי מרמה, כדי שיעלו בוררים הגונים, ועל ידיהם נוכל להוציא לפועל אשר חבריגו הר"נ בערגמאן הי"ו יעלה למשרת גבאות, והוחלט כי על חבריגו הרג"ן בראדער ותרי"ן לעזור, שישתדלו

---

37) הוא רבי מיכל מנקר הנו' היה ראש מנקרים בועד השחיטה, ואחר המפונים של כולל מילנא.

בזה, אחרי כי המה גבאים, והחברים מחברתינו אשר גם המה חכרים בחברה קדישא ישתדלו אצל שאר הגבאים.

אסיפת ועד הפועל יום ששי כ"ו חשון תרס"ה

א. חברינו ר"י וויניגראד מציע לקבל את הר"ז רובין הי"ו לחבר, והוחלט לחקור אודותיו באסיפה הבאה.

אסיפת הועדים יחד יום ששי ג' כסלו תרס"ה

א. הברינו ר"ש פעפערמאן מבקש מאתנו שנשתדל בעדו לפני גבאי ישיבת תורת־חיים, שיוסיפו לו דמי ישיבה, והוחלט כי החברים שלומדים בהישיבה הנז' בצירוף הר"ז עפשטיין הי"ו ישתדלו כפי יכולתם האפשרי.

ב. הוחלט לקבל את הר' זלמן רובין הי"ו לחבר בחברתינו.

ג. חברינו ר"י וויניגראד מציע לקבל את אחיו ר' אהרן וויניגראד הי"ו לחבר והחלט לחקור אודותיו עד אסיפה הבאה, מאסיפת הועדים יחד.

אסיפת ועה"פועל יום הששי יו"ד כסלו תרס"ה

בצירוף חברים נכבדים

א. רבים מחברים הציעו להשתדל אודות הר"נ פרוש הי"ו, שיעלה בתור נאמן בבית הגרש"ס שליט"א, אשר רבים הקמים להתנגדותו, מחברות הלא בשרות, המתחרים בדבר הזה לקבל את אחד מכת שלהם, והוחלט להשתדל בכל כוחינו, ותוב גמור על כל חבר לסייע, כי יסוד מחברתינו הוא להרים קרן התורה, ובדבר הזה נגיע למטרה זו הנכבדה, ונסדר סדר להגיע להפעולה, להשתדל אצל הגר"י בלאזער שליט"א, ואצל הרב הג' אדר"ת שליט"א, ואצל הרא"מ פערלמאן נ"י [38].

---

38) הוא הרב רבי אלימלך פרלמן מראשי ומנהיגי עדת החסידים, ומראשי הממונים ומנהלי ועד הכללי כנס"י לקופח רמבעה"ן, וגם בא כח ערי צפת סבריה בועה"כ, בנו הסוחר הנכבד רבי שלמה פרלמן, אבי הסוחר והעסקן הנכבד רבי אליעזר פרלמן הוא כהיום הממונ"ב ובא כח צפת סבריה בועה"כ. הרא"מ פרלמן ז"ל יחד עם חבריו הרב יוסף רבלין והרה"ח רבי יואל משה סלומן היו גדולי וחכמי העדה האשכנזית שלשה עמודי הישוב הישן, יועצי רבינו הגרש"ם ז"ל וגם הראשונים לישוב החדש, הראמ"פ בנה שכונה קרוב למאה שערים הנקראת עד היום בתי פרלמן.

אסיפת הועדים יחד יום ששי י"ז כסלו תרס"ה

א. נכנס חבר לחברתינו, הר' זלמן הכהן רובין[39] הי"ו ושילם בדמ"ק והדמ"ח כנהוג.

ב. הוחלם לכתוב מכתבים להרבנים רוזני כולל ווילנא חאמוט, לתאר לפניהם גודל נחיצות היות הר"ז רובין הי"ו ממונה ומנהל בכולל ווילנא.

אסיפת ועד הפועל יום ששי כ"ד כסלו תרס"ה.

א. נתקבל חשבון מאת הגובה חשבון החברים עד כסלו, ונרשם ושבונתיהם של כל חבר וחבר על מקומו.

ב. נסדר סדר הקלפי לבחירת הועדים ביום בדר"ח טבת הבע"ל כפי התקנה.

אסיפה הכללית. אור ליום הששי ב' שבת תרס"ה

נפתחה הקלפי לבחירת הועדים בשעה 2 בערב, ואלה המה הנבחרים עפ"י רוב דעות.

ועד הראשי:

הר"ר זרח עפשטיין	35 קולות
הר"ר נחום בערגמאן	26 קולות
הר"ר זלמן הכהן רובין	20 קולות

ועד הפועל:

הר"ר אהרן יעקב פרוש	39 קולות
הר"ר יצחק אדערבאך	36 קולות
הר"ר ישעי' ווינאגראד	35 קולות
הר"ר חיים חפץ	31 קולות
הר"ר יעקב פעלמאן	26 קולות

---

39) הר"ז רובין בא מקובנה שהיה שם מנכבדי העסקנים הצבוריים, כנזכר לקמן השתדלה האגודה ש"תמנה לממונה כולל ווילנה אחרי שנמצאו כאלה בהכולל שהיו מתנגדים נגדו מפני שהיה שייך בקובנה להלשכה הידועה, אך כאן שינה את עמדתו ונתקרב לרעיון הציוני המזרחי, וכשנתמנה לממונה כולל ווילנה, נכנס בהנהלת ועד הכללי, היה מן התומכים למיני רבינו מוהרא"י קוק לרב ואב"ד בירושלים וממעריציו ולוחם תקיף נגד אלה שולולו בכבוד הרב, בפרעות הראשונות בשנת תרפ"א ונפגע מהפורעים על יד כותל המערבי ונפל למשכב שלא קם ממנה, הי"ד.

החברים שהי' בעת פתיחת הקלפי אשרו וקימו את הבחירה וחתמו בחת"י על הגליון המיוחד לזה.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל, בדר"ח טבת

א. חבר הועד הר"י אויערבאך נתמנה לסוכן החברה.

ב. חבר הועד הר"י פעלמאן נתמנה למזכיר החברה.

ג. החלט לשכור בית הועד לשנה הבע"ל יחד עם בית "מדרש אליהו" ולתת מחצית שכר הדירה עד סך ארבעה נא"פ.

ה. נכנס חבר לחברתינו הר' אהרן ווינאגראדסקי נ"י ושלים דמ"ק דמה"ת כנהוג.

ו. החלט לרשום לזכרון שלשה הפעולות שנעשה ע"י השתדלותינו. א) ע"י השתדלות חברינו הר' צבי פסח פראנק. והר"ד טיקטין זר"מ כרוש אצל הגרי"צ שליט"א. וע"י השתדלות חברינו הר"ד כהר"ן והר"י אויערבאך אצל הג' האדר"ת שליט"א. וע"י השתדלות חברנו הרא"ב בערגמאן אצל הרא"מ פערילמאן. וע"י השתדלות חברנו ר"א ווינאגראד אצל הגרש"ס שליט"א. עלה חברנו ר' נפתלי פרוש למעלת סופר ונאמן בבית הגרש"מ שליט"א. ב) השתדלותנו בעד חברנו רא"ש פעפערמאן בישיבת "תורת חיים" הגיע לפעולה והוסיפו לו על דמי חדשו. ג) ע"י השתדלותנו בעת בחירת גבאים בח"ק נבחר הר"נ בערגמאן לנבאי חרג"ן בראדר נשאר במשרתו הראשונה.

---

(40) אחי הרה"ב רבי ישעי' ווינגראד וחתן רבי ישעי' ברדקי ז"ל נכד מרן הגרש"ס, אבי החזן והעסקן הנכבד רבי ישראל ברדקי, כנזכר להלן היה פקיד בבית הגרש"ס ז"ל, אשתו חנה ע"ה מתה בלידתה את בנם הבכור שנקרא שמו ישעי' אחרי שנים אחדות נלב"ע ר"א בדמי ימיו. בנו הבכור הנוי סוחר נכבד גר בתל-אביב. הוא חתן המכובד רבי שמואל עון, מנהל בית היתומים דיסקין ונבחר מטעם אגודת ישראל במועצת העיריה בירושלים.

41) הגאון הידוע רבי יצחק בלאזר זצ"ל. בעהס"ח אור ישראל ושו"ת פרי יצחק, עלה לארץ מטעם נשיאי כולל ווילנה נימוס וקורלנד, רבנו הגרש"ס כבד אותו להיות גם יו"ר הנהלת ועד הכללי כנס"י לקופת רמבעה"ן, גר בחצר רבי שמואל שטרוים שקנה על יד כתי ניסן בק סמוך לשער שכם. לשם בית המוסר ויסד שם ישיבת "אור חדש" מיוחד לבעלי המוסר שגרו ב"ב שם בהחצר. אחרי שנים מעטות נפל סכסוך בין ההנהלה, והישיבה עברה להיות סניף לישיבת "עץ חיים", ותחת הנהלתה. מזמן הפרעות נתרוקן החצר וגם בתי ניסן בק הנמצאים באיזור ערבי.

אסיפת ועד הפועל יום ששי ח' טבת

א. עפ"י סעיף ד' מיסודי החברה מציע חבר הועד הר"י אויערבאך לסדר ספר תקנות בעד לשכות סניפים לאגודתינו בחו"ל.

ב. נכתבו שלשה מכתבים לחו"ל לטובת הר"ז רובין, ונמסרו ליד העובה בצירוף מכתב חתר לחברי אגודתינו מכולל ווילנא שיחתמו על המכתבים, ואחרי שיחתמו עליהם גם מחברי אגודת שומרי תורה ישלחו למטרתם.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל יום ששי ט"ו טבת

א. נשלחה הזמנה לעשרה חברים שיבוא להשתתף בשמחת חברנו הר' מענדיל פרוש נ"י בהכניסו את בנו בבריתו של אאע"ה, ביום ד' כ' טבת.

אסיפת ועד הפועל יום ששי כ"ב טבת

א. נשלחו מחדש להחברים שעליהם לקחת חלק בשמחות נשואין של בן חברנו הר"ד לעווי נ"י, בעה"ת שבט הבע"ל. והזמנו עשרה חברים שיבאו להשתתף בשמחתו.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל, יום ששי כ"ט טבת

א. נשלח מכתב לחברנו הר"ד לעווי נ"י לנשואי בתו. בצירוף א ל"פ חצי מנחת זכרון מאת אגודתינו.

ב. החלם לקרוא את הנבחרים לאספה בליל ג' הבא ולהתום את המכתבים אודות הר"ז רובין ולשלחם למקומותיהם.

אסיפת ועד הפועל, יום ששי ו' שבט תרס"ה

א. נגמר חתימת המכתבים אודות הר"ז רובין מאת חברי אגודתינו ומאת חברי אגודת מחזיקי הדת ונשלחו למטרתם.

ב. בהשתדלותינו ע"י חברנו הרב"צ יאדלער שלח גם הר' חיים יעקב ד"ץ מכתבים לטובת הר"ז רובין, לר' חיים עחר גראדזינסקי נשיא כולל ווילנא ולר' יוסף ראבינאוויץ בקאוונא.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל, יום ששי י"ד שבט

א. כאשר איתה מחברינו כבר יצאו מירושלים לרגל פרנסתם, ועתה גם חבר הועד הר. ישעי' וויגאגראד נ"י בדעתו לנסוע לחו"ל. חאת נגד מטרת אגודתינו שהוא הרמת קרן התורה ולומדיה בתוך ע"ה"ק ירושלים ת"ו וגם כי הר"י וויגאגראד נ"י הוא בעל רגש נכון, ואי היותו פה יהי' מורגש בעניני אגודתינו, לכן מציע

חבר הועד הר׳ אהרן פרוש נ״י כי נשתדל לפני הרי״צ וויטאגראד שימצא לו מקום לפרנסתו בישיבת תורת חיים.

ההצעה נתקבלה ברצון והחלט כי על החברים, וביחד הרר״ז עפשטיין נ״י, להשתדל בזה בכל יכלתם האפשרי.

אסיפת ועד הפועל, יום ששי כ״א שבט תרס״ה

א. נשכר בית ועד בעיר יחד עם בית מדרש אליהו[42] בסך שבעה נאפאליאן ונתן מקפת אגודתינו חצי לי״פ תחלת פרעון ושלשה לי״פ עלינו לשלם בר״ח אד״ש הבע״ל.

אסיפת חעד הראשי עם ועד הפועל יום ששי כ״ח שבט תרס״ה

ב. הוזמנו עשרה חברים שיבואו להשתתף בשמחת נשואין של בן חברנו הרג״ן נ״י ביום הששי הבע״ל.

א. כאשר כבר הציעו רבים מחברי אגודתינו להשתדל להו״ל „עיתון ירחון" בעיר קדשינו ללחום נגד ההשקפה וסיעתו, ועתה כאשר כח ההשקפה מתגבר והולך וסיבת המלחמה בחו״ל הסב כי כמעט כל יושבי עיה״ק קוראים אותה, ועי״ז מרפשט בתוך ההמון רוח הכפירה רח״ל והעוות נגד הרבנים ויראו ד׳. — לכן מציעים כעת להשתדל להו״ל עיתון „שבועי" לפי רוח דהינו ולפי רוח העם היושב בירושלם עיה״ק, ועל ידו יתמעטו קוראי ההשקפה עד שלא יבוא בקהל ד׳ עוד עד עולם.

---

42) נוסד בשנת תרנ״ה ע״י נכד הגר״א הרב אליי׳ לנדא ז״ל. נזכר להלן לשם אוצר הספרים, אני וחברי הרה״ג מנחם מנדל הובשטין, היום משגיח ראשי במאסית מצה של האחים „מאניעכיין" באמריקה, והרב רבי ישראל נחמן בלומנפלד ו״ל היינו עוד בבחרותינו בין המיסדים והעזורים באוסף הספרים.

בכנת תרנ״ז למלאת מאה שנה לפטירת הגר״א זצ״ל, נערך בבימ״ד אליהו כנוס גדול מרבני ונכבדי העיר, אך באין עזר ותומך ולרגלי נסיעתו של הר״א לנדא לחו״ל, נעזב ונתבטל, חלק גדול מהספרים נמצא בישיבת „מרכז הרב".

ציון לזכר חברי רבי ישראל נחמן בלומנפלד ז״ל שנלכ״ע בזמי ימיו בלא בנים, יש להזכיר כאן שהיה מהשוקדים והמתמידים החשובים בישיבת עץ חיים, בנו של הרה״ג רבי יהודה בלומנפלד ז״ל שהיה נקרא רבי יודיל לאמונה, גר בבחי מחסה, נגדולי התורה ומתלמידי הגאון מקוטנה בעל „זית רענן" זצ״ל, אשתו מרת פיגא עה״ש נודעת לאשת חיל וסוחרת בקמה, פרנסה את בעלה ומשפחתם. בנם הגדול הנכבד רבי אברהם בלומנפלד היום גר בהרצוגבוש והיה נקרא על שמה אברהם פינס מהראשונים באגודת „אחוה", בנו מר יונתן בלומנפלד פקיד גבוה במחלקת הקופירציה של הממשלה.

ב. החלט לדבר בזה עם הרי"ד פרומקין שישתדל להע"ל את ההבצלת בכל שבוע בלי עיכוב, ואם יוצרך נשתדל בועד הרבנים ובועד הכללי שיתמכוהו בתמיכה שנתית, כדי שיוכל להחזיק מעמד.

אסיפת ועד הפועל יום הששי י"ט אד"ר

א. ביום הששי ה' אד"ר וביום הששי י"ב אד"ר לא נתאספו החברים מסיבת רוב הגשמים, נשלחו מכתבי הזמנה לששה חברים שלא התמו עוד את ידם בפנקס החקים שיבואו באסיפה הבאה לחתום בפנקס ולקבל עליהם את החקים והתקנות, כנהוג.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל יום הששי כ"ו אד"ר

א. חבר ועד הפועל ר' יצחק אויערבאך מחוסר פנאי לא יוכל למלאות אם תפקידו, ומתפטר ממשרתו.

ב. נתקבלה התפטרות הר"צ א"ב. ועל מקומו נתמנה ר' שמעון הורוויץ. הראשון בממלאי מקום שנבחרו בעת בחירת הועד.

ג. לסוכן הועד נתמנה חבר הועד ר' אהרן יעקב פרוש.

אסיפת ועד הפועל יום הששי ב' אד"ש תרס"ה

א. בדבר החלטה — בהאסיפה בעת בחירת הועדים אחרי התקירה והדרישה — לקבל את הר' מיכל טיקאצינסקי לחבר האגודתינו: החלט שחברנו הר' אברהם אהרן פראג נ"י יביאהו לפני הועדים באסיפה הבאה.

ב. עפ"י החלטת הועד באסיפת י"ד שבט סעיף א', השתדלו חברינו הר"ו עפשטיין נ"י והרז"א מיזיל נ"י לפני הרי"צ ווינאגראד בעד חברנו הר' ישעי' ווינגראד נ"י ועלתה בידם כי הוסיפו לו מקופת הישיבה תורת חיים, אחד לי"פ לחדש.

ג. עפ"י החלטת הועד נתפרסם מאת חברנו הר"י פעלמאן נ"י ברכת תודה להרי"צ ווינאגראד ר"מ דישיבת תר"ת, בעתון החבצלת, בעד התוספה לחברנו הר"י ווינאגראד.

אסיפת ועד הראשי עם ועד הפועל יום הששי י' אד"ש

א. עפ"י קריאת הועד התאספו חברים אחדים היום באסיפת הועדים, שתהי' קבלת הר' יחיאל מיכל טיקאצינסקי, לחבר לאגודתינו, ברוב עם.

ב. הגבא וריי"ם טיקאצינסקי מאת חברנו הראי"א פראג, ואחרי שקיבל עליו

הרימ"ס את כל התחייבות החברה כדת, נכנס לחבר לאגודתינו.

ג. בא חברנו הרי"נ לעווי וספר שהתודע לו כי מגמת פני האורחים מאונגרין ודייטשלאנד הבאים לסייר את ארצנו הקדושה, הוא להוליך שולל את רבני עירנו ולהוציא מאתם דברים כתובים לטובת זכיות עדת המתקנים (רעפארמער) בהונ"ל. — החלט להשתדל תיכף ע"י חברנו הר' נפתלי פרוש אצל הגרש"ס שלא לשלוח להם ליפו מכתב "ברוך הבא, וגם חברנו הרי"נ לעווי ישתדל אצל הר"ר חיים סאנענפעלד נ"י שילך גם הוא וידבר בזה הגרש"ס שליט"א, והשתדלותינו עלתה לנו.

אסיפת ועד הפועל יום הששי י"ז אד"ש תרס"ה

א. אחרי ראינו כי הבית הנוכיח יותר מוכשר לנו לבית ועד מהבית הסמוך לו. — החלט לקחת לנו את הבית הזה ולהוסיף עוד רבע לי"פ שכירותו.

ב. לקרא אספת חברים אור ליום ד' הבא להועץ בדבר החבצלת המבואר באספת כ"ח שבט.

אסיפת ועד הראשי וועד הפועל בצירוף כעשרים חברים, אור ליום ד' כ"ב אד"ש

א. עפ"י החלטה השני' בי"ז אד"ש התאספו שני הועדים ועשרים חברים לטכס עצה ותחבולה בדבר ייסוד או חיזוק מכתב עתי לרוח דתינו. — אחרי משא ומתן וישוב הדעת החלט פה אחד: כי עוד חסר לנו דברים עקריים הדרושים לזה, לכן יחדחה הדבר לעת עתה עד עת בלתי מוגבל.

אסיפה ועד הפועל יום הששי ב' ניסן תרס"ה

א. בדבר חברנו ר' אהרן ווינאגראד נ"י, כאשר מתה עליו אשתו ר"ל, עומד הוא עתה למפטר ממשרתו הוא גבית הכספים הבאים מחו"ל בעד בתי התמד ויחידים, ומסירתם למקומותיהם. — החלט להשתדל לפני הגרש"ס שליט"א שישאירהו על מקומו ומשמרתו.

אסיפת ועד הראשי וועד הפועל יום הששי ס' ניסן

א. החלט לקבוע את האספה הכללית ביום ב' ד' דחוהמ"פ הבע"ל.

ב. זכור יהי' לטוב חברנו הר' יחיאל מיכל טיקאצינסקי נ"י, אשר בעורתו עלתה לנו השתדלותינו בדבר חברנו ר' אהרן ווינאגראד נ"י וישאר על משמרתו.

ג. החלט שהרי"נ לעווי והרי"נ בערגמאן ידרשו במכתב מאת ר' אלי' לאנדא תשובה נכונה על המכתב שנשלח על ידו לר' חיים עזר בדבר הר"ז רובין.

ושידרוש ממנו בהזקה שיחזיר לנו את עצם המתב הכנשלח לו, בלי איחור.

ד. זכור. לטוב הברינו הר' זלמן רובין הכהן נ"י והר' זרה אפרים עפשטיין נ"י והר' יוסף גרשון הורוויץ נ"י שהשתדלו אצל ועד השחיטה בעד חברינו ר' אלי' מבירז שו"ב ור' מנדל פרוש שו"ב והוסיפו להם סך 3 שלשה חי"כ לחדש לכ"א.

ה. נכתבו פתקי הזמנה וחשבון לכל חבר והבר שיבאו להאספה הכללית.

ו. נסדר תוכן האספה הכללית.

אספה הכללית שהיתה ביום ב' ד' דחוהמ"ס תרס"ה — י"ט ניסן

באו לערך כהמישים חברים. ראשונה התפללו מנחה ואחר תפילת המנחה פתח הר' זרח עפשטיין נ"י (אשר נבחר לנשיא באספה הזאת) את האספה וידרוש מעניני דיומא מהיצות האגודה ואחריו הר' גדלי' נחמן בראדער נ"י והרי"נ לעות נ"י, אח"כ התפללו תפלת ערבית ואחר התפלה דרש הרב"צ יאדלער נ"י, וכולם השביעו את רצון השומעים, באופן היותר נעלה. אח"כ חלקו יין ומגדנות וברכו איש את אחיו באהבה ובשמחה. והשמיעו נדבות לקופת האגודה כל אחד לפי כוחו, אח"כ נקראו פעולות החברה מספר הפרטי"כל ונתן רשות להחברים להציע הצעה לטובת האגודה. — הציעו החברים שבכל שבוע יתאספו החברים שבכל שכונה ושכונה לעיין בענייני האגודה וכאשר יגיעו לאיזה דבר פעולה יביאו את הדבר לפני ועדי החברה. ההצעה נתקבלה, ברצון והחלט שהועד יתעסק להוציאה לפעולה. ובזה תמה האספה וברכו איש את רעהו בברכת הפרידה, והלכו לשלום שמחים וטובי לב.

אסיפת ועד הראשי הועד הפועל יום הששי כ"ג ניסן

א. השדלותינו בדבר הר"ז רובין אודות משרתו בכולל ווילנא כמבואר לעיל אספה מ' סעיף ב' ואספה מד סעיף ב' ואספה מח סעיף א' וב', עלתה לנו, והגיעו מכתבים מחו"ל להגרש"ס והרי"צ בלאזער שימסרו להר"ז את המשרה הנ"ל, ועפ"י השתדלותינו עתה הגיע הדבר לפעולה ויתמנה הר"ז רובין לממונה בכולל ווילנא.

ב. עפ"י החלטת הועדים באספה נז סעיף ב' הובא הר' אלי' מרדכי אייזנשטיק[43] מאת הר' מרדכי עטינגער והר' דוד בהר"ן לעווי ואחרי שקרא הראמ"א וקיבל

---

43) חתן הרב זלמן חיים רבלין ז"ל ממיסדי ומנהלי ת"ת וישיבת עץ חיים אחי הרב יוסף רבלין. הרא"מ היה מגדולי ומצויני ישיבת ע"ח. נתקבל למזכיר ונאמן בבית הגרש"ס וגם אחרי הסתלקותו של רבנו, נשארו הוא והרנ"צ פרוש לנאמני המוסדות הצבוריים ועה"כ והצדקות המאוחדות ת"ת וב"ח.

עליו את כל תקנות וחקי האגודה נכנס לחבר לאגודתינו.

אסיפת ועד הפועל יום הששי כ"ז סיון תרס"ה

א. ר' אהרן יעקב פרוש מציע לייסד וועדים מיוחדים לפעולות חלוקות אשר בזה יקל על הוועדים הקבועים ונוכל לבא למטרתינו הק' ולהוציאם לפועל.

ב. נתמכה ההצעה מאת כל חברי וועד הפועל והחברים הנאספים, ובתנאי כי בכל וועד שיתיסד יבחר בו אחד מועד הראשי ואחד מועד הפועל, הקבועים.

ג. נערכה רשימת החברים ונמסרה להגובה שיאסף חתומים (בעלמוה) מאת כל החברים לבחירת וועד ראשי וועד הפועל מר"ח תמוז הבא, לששה חדשים.

ד. הקלפי תפתח בליל ד' ב' תמוז הבע"ל.

אסיפת הוועדים והחברים בליל ד' ב' תמוז

א. נפתחה הקלפי בשעה א' בערב, לפני הוועדים ונכבדי החברים ועפ"י רוב דיעות נבחרו — לוועד הראשי — ולוועד הפועל — הרשומים מטה — ואלו הם —

וועד הראשי:

הר"ר זלמן רובין	26 קולות
הר"ר אלי' מבירז	21 קולות
הר"ר הלל רייכסמאן	21 קולות
הר' אהרן פרוש	37 קולות
הר' יעקב פעלמאן	34 קולות

וועד הפועל:

הר' ישעי' וויניגראד	34 קולות
הר' יצחק אויערבאך	21 קולות
הר' נחום כהנא	2 קולות

אחרי בחירת הקלפי חתמו הנמצאים על גליון מיוחד לזאת.

אסיפת הועדים ביום עש"ק ד' תמוז

א. החבר ר' יעקב פעלמאן מתברי הוועד הפועל נבחר לסופר — החבר ר' א"י פרוש נבחר לטוכן — החבר ר"י אויערבאך נבחר למזכיר. —

ב. עפ"י הצעת ר"מ טוקצינסקי — להשתדל לטובת חברינו ר' מ"ל מעקרון — אשר דחיקי' ליה שעתא — החלט — לפעול אצל הר"ז מנהל ח' שומרי תורה

— להוסיף לו שכידות סך עשרה פראנק לחו' — ע"י השתדלות חבריו ר"ה רייכסמאן — ולפעול אצל ר"י ווינגראד להוסיף להנ"ל סך עשרה פראנק לחו' — ע"י השתדלות חבריו ר"ז עפשטיין. והבריו ר"א שוב —לבד מה שהבטיח חבריו טוקיצינסקי להשתדל להוסיף להנ"ל עשרה פר' לחו' מקופת וועה"כ.

אסיפת הועדים ונבחרי החברה ביום עש"ק ח"י תמוז

א. נתקבל החבר ר' אברהם יעקב הכהן לחבר. במעמד הועדים ונבחרי החברה.

ב. ר' ישעי' ווינגראד מציע לקבל לחבר את ר' יעקב מלופטץ[44]. אחרי החקירה הנאותה.

ג. נתקבל ר"י הנ"ל לחבר.

אסיפת הועדים עש"ק כה תמוז

א. ר' יצחק פרידמאן[45] נתקבל לחבר עסקן בחברתינו — ע"פ פרטי התקשרות הנעשה עמו והוא בכתובים.

ב. נעשה חשבון החברים מדמי שנתי ונדבות.

אסיפת הועדים יחד יום עש"ק ר"ח אלול תרס"ה

א. באשר חברנו חבר הועד ר"י אתערבאך ור"נ כהנא שפירא התפטרו ממשרתם ע"י סיבות שונות, החלט להמנות את הר"ש הורוויץ ור"ח חפץ במקומם.

ב. נעשה חשבון עם הסוכן ר"א פרוש ועלה הכנסה יתירה על הוצאה סך 7.3 גרוש ינמסר ליד הסוכן החדש ר"י וויניגראד נ"י ונרשם בספר ההשבונות.

ג. חבריו הר"מ פרוש מציע לפני הועדים להשתדל בעד הרב"ץ יאדלער הו"ו לחבי הועד הכללי כי יחזירו לו שכירותו בעד שני חדשים שעבר כי עדיק עבד עבודתו חמה והוחלט לכתוב מכתבים חוזרים להר"ז רובין והרא"מ איזנשטיק ולהרי"מ טיקאצינסקי ולהרנ"ץ פרוש שישתדלו בכל יכלתם האפשרי.

---

44) חתום בין החברים בשם יעקב גערשאוויץ, היה ת"ח מצויק בישיבת תו"ח ואיש חביב ויקר מאד. מהראשונים מחברי שכונת שערי חסד, נלב"ע בדסי ימיו.

45) היום נמצא בויאנסבורג ושם הוא מורה עברית ומעסקני המתנדבות המזרחי. קחם שנתקבל רי"פ שירת את האגודה מתחילת התיסדותה במרץ ובמסירות נאמנה, הצעיר שבחבורה רבי ישראל וינגרד אחי הרה"ג ריז"ו עוד בבחרותו והצליח להוציא לפועל כמה ענינים כתריצא ובהשכל ודעת, היום הוא מוחר נכבד בת"א ומראשי אגודת "אחוזה" לשכת ת"א.

אסיפת הועד עש"ק ח' אלול תרס"ה

א. נשלחה הומנה לעשרה חברים שיבאו לקוות תבל בשמחת חברנו הר"י ישעי' ווינגראד בהכניסו את בנו הנולד לו במז"ט בבריתו של אאע"ה.

ב. ר' יעקב פעלמאן מהוסר פנאי מתפטר ממשמרתו בהועד, ומציע שהועד יבחר באחד מהחברים שימלא את מקומו.

ג. ההלם לקרא בכל שבוע לשלשה חברים שיתאספו אם חברי הועד ביחד.

אסיפת ועד הפועל יום ג' כ"ו אלול תרס"ה

א. מציעים לקבל לחבר האגודתינו את ה' אליהו[46] לאנדא נ"י מפני הטעמים הידועים, ונחלט פה אחד לקבלו, ולחברנו ר"נ בערגמאן נ"י להביאו לפני הועדים בשבועה הבא.

ב. נסדר חשבון כל חבר וחבר לשלחם לידם לפני האסיפה הגדולה בחוהמ"ס הבא.

ג. הצעת חברנו ר"מ פרוש נ"י בסעיף ד' מאסיפת הועדים ברי"ח אלול העבר ע"ד ההשתדלות לפני ועד הכללי בעד תברנו הרב"צ יאדלער נ"י, יצאה לפעולה באופן היותר טוב, גם פעלו ליתן לו שכרו גם לימים יבואו, וחברינו הנזכרים בסעיף ד'מאסיפת הועדים ר"ח אלול תרס"ה, עבדו והשתדלות בזה כפי כחם, וראוים הם לתהלה.

---

46) נכד הגר"א ז"ל, בנו של רבי אלעזר בן רבי יעקב משה בן רבי אברהם בנו של הגר"א, הו"ל כמה ספרים מכ"י של הגר"א ז"ל נסע כמה פעמים לחו"ל היה גם באמריקה ומפני עדינת נפשו לא הצליח וסבל תמיד עוני ודחקות, בסוף ימיו נתקבל לרב בביהכ"נ הגר"א בתל אביב וכשכא לפני שנה לבקר בירושלים מת פתאום ממחלת הלב ונתכבד בכבוד האחרון בהלויה שהשתתפו רבים כרבני ונכבדי בני תורה בירושלם נשאו רפסדים עליו.

רבי אליי היה נקרא בירושלם בשם רבי אלי"מאמקע"ס, על שם אמו מאמקע בת רבי חלוזיל באבעס, ממנהיגי וראשי הקהל בירושלם ועל שמו נקרא משפחת וולפנזון. בהם ז"ר בן זאב, שנשא הספד נלהב על רבי אלי והתלונן על זה שמיותסי ויקידי בני ירושלם אינם זוכים לתשומת לב ולהוקרה הראויה להם. אשתו היתה בת רבי משה רבי מוניעס ז"ל, מלמד בת"ת עץ חיים, בנו של ג"ר"ב רבי שמואל פוני זילברמן ז"ל ממנהלי ירושלים ובראשי הממונים בועד הכללי מתחילת התיסדו ומורה הוראה במטבחיים.

אסיפת הועדים יום ד', ה' תשרי ההרס"ו

א. חברנו ר"נ בערגמאן עשה את המוטל עליו, ויבוא לפני הועדים את ה' אליהו לאנדא נ"י, ואחרי קבלו עליו את חובות האגודה חוקיה, נתקבל לחבר לאגודתינו ושילם הדמ"ק ודמה כחוק.

ב. חברנו ראי"א זאנענפעלד נ"י מציע לעשות ועד מיוחד שיעיינו בדבר הגדלת קופתינו.

ג. נכתבו ונסדרו כתבי הזמנה יחד החשבונות לכל החברים, על האסיפה הגדולה בחחמ"ס הבא, ונקבעו גם חברים שיעסקו בדבר עשיית "הסוכה למקום האסיפה.

אסיפת ועד הפועל, יום הששי ד' תשרי תרס"ו

א. נסדר תוכן וסדר האסיפה הגדולה. יחד סדר שמחת בית השואבה, ותוקבעו להאסיפה מנהליה, ואלה הם: הר"א שוב מבירז נ"י לנשיא, הרי"מ טוקאצינסקי נ"י לסגן, הרא"י פרוש נ"י למזכיר, הרא"א זאנענפעלד נ"י למפקח על הסדר, הרב"צ יאדלער לדרוש. —

ב. הובא ידיעה, כי חברנו הרי"צ בלומענפעלד [47] נ"י חולה גדול הוא וצריך לעזר בנוגע בגוף ובנוגע בממון, וכבר נשלחו כאתמול הכרים שילינו אצלו לשרת בפי הצורך, וכבר הוקבעו חברים כאלת לימים יבואו, וגם נשלח לע"ע חצי נאפ"ן לעזר, אשר נדבר איזה חברים שנמצאו פה בוהעד, בסיועת קופת הועד. —

ג. הקבעו חברים כחוק, לקחת חלק בשמחת חברנו ה' חיים שלמה ראזינטאהל נ"י בהולד לו בן למז"ט. —

אסיפה כללית מכל חברי האגודה, יום ג' ד' תחומ"ס התרס"ו

א. באו רוב החברים, נפקד מקום הנבחר למזכיר, (באסיפה הקודמת) ונמנה תחתיו חברנו ה' מרדכי עטינגר נ"י. הפרוגרמה אשר נערכה באסיפה הקודמת להאסיפה הזאת, נשמרה לנכון, התפללו תפלת המנחה, ואחר כן פתח הנבחר לנשיא האסיפה חברנו ה' אלי' מבירז שו"ב נ"י את האסיפה, ויבאר לפני החברים מנחיצות אגודתינו ומטרותיה הנשגבים, מתובל בדברי חכו"ל השייכים לענינינו ומענינא דיומא, וגם ביאר בקצרה את פעולות האגודה במשך הקיץ העבר, ויעודד את החברים שישמרו את תפקידם כיאות, ושיתחזקו איש את רעהו בעת הזאת, ודבריו

---

47) מהשוכי ישיבת תו"ח אשתו אחות האחים ה"ר אברהם יעקב הכהן ז"ל ורבי אלי' כהן ז"ל, כנזכר להלן גלב"ע ומי ימיו והאגודה השתולה לטובת האלמנה והיתומים.

עשו רושם והשביעו את רצון השומעים. — אחריו דרש מענינא דיומא ולחיזוק אגודתינו הנבחר לדרוש ה' בן ציון יאדלער נ"י התעורר את החברים ברגש, וגם הוא ביאר מפעולות אגודתינו ומטרותיה, וכולם השביעו רצון. — אחר זה התפללו מפלת ערבית, ואמרו סדר שיר המעלות לשמחת בית השואבה, וחלקו לכל החברים מגדנות ויין, וברכו איש את רעהו באהבה ובשמחה, והשמיעו גם נדבות לקופת אגודתינו איש איש כיד ד' הטובה עליו. —

ב. הצעות רבות הוצעו בעת האסיפה מהחברים ע"י המזכיר, יש מהם שעוד לא נחלטו, והרוב מהם כבר נחלטו כחוק, ואלה הם: א) ליסד באגודתינו קופה מיוחדת בשם "קופת הצדקה", מהקופה הזאת יתמכו את חברי האגודה לעת הצורך כפי ראות הועדים וכפי מצב הענין, הכנסותיה יהי' רק ממה שינדבו חברי האגודה כרצונם וכרשותם, ומכאן בקשה מחברינו לנדב להקופה הזאת את "מעות מעשר" שלהם או מקצתם, ובכלל היא הנתינה הזאת ר ש ו ת. ההלטה זאת נתקבלה בתשובה פה אחד, ותיכף התנדבו ביניהם במזומן בערך ששים גרוש. — ב) כאשר נפקדו בפעם הזאת הרבה חברים וזה נוגע להתרשלות החברים, ע"כ נהלט, שכל החברים שלא באו ולא שלחו גם התנצלותם, ישלמו קנס א' גרוש להקופה כפי חוקי אגודתינו, וגם חצי בישליק להוצאת האסיפה, והחברים ששלחו כתב התנצלות, עליהם לשלם רק חצי בישליק להוצאות האסיפה. — ג) לבחור ועד של י"א אנשים מחברינו שישתדלו להוציא לפעולה את ההצעה שכבר נדבר בהרבה אסיפות, שיהי' יושבים לפני הדיינין וגם שיקבעו מוצי"ם בכל שכונות ירושלים. — ד) להסיף להועד שני תקנות. — ה) לעשות בכל שנה ושנה סיום הש"ס עפ"י הסדר שיתחלקו בין כל החברים, וכבר נתחלק הסדר בין החברים, ולע"ע נקבע זמן הסיום ביום ל"ג בעומר שנת זאת אי"ה. — ו) לקרוא בכל שבוע בעת ישיבת הועד המשה חברים. — ז) להדפיס קבלות לגביות חובת החברים להקופות. — ח) לעיין בדבר עשיית ועד מיוחד לעיין ולהשתדל להגדיל קופת האגודה, בשם "ועד הכספים". —

החברים השתעשעו זא"ז, ושמחו איש את רעהו, וקול שמחה וששון נשמע בכל אולם האסיפה. — ובזה תמה האסיפה, ברכת הפרידה, ברכו איש את רעהו באהבה וברגש קודש, והלכו לבתיהם שמחים וטובי לב. — לשנה הבאה בירושלים!

אסיפת הועדים יחד עם נ' בראשית, כ"ד תשרי, שנת תרס"ו

א. אשרו וקיימו ההחלטות שנהלם באסיפה הכללית העברה, והודיעו לכל חברי האגודה.

ב. נקבע הועד של י"א אנשים שישתדלו ויתעסקו ע"ד מוצי"ם בשכונות העיר, ולהושיב „יושבין לפני הדיינין".

ג. חברנו ה' ר"א זאנגעפעלד נ"י הציע שני חברים להכנס באגודתינו יצ"ו ונחלט לקבוע לזה ועד חקירה, כחוק. —

ד. להשתדל אצל מנהלי הת"ת בחורבת ר"י החסיד ז"ל, שיקבלו את שני התלמידים בני חברינו ה' ישראל יעקב שטיין נ"י. —

ז. הרי"מ טוקאצינסקי חברינו, הציע לקבל חבר נכבד לאגודתנו יצ"ו, ונחלט לקבוע לזה ועד חקירה, כחוק. —

ד. להשתדל אצל מנהלי הת"ת בחורבת ר"י החסיד ז"ל, שיקבלו את שני התלמידים בני חברינו ה' ישראל יעקב שטיין נ"י. —

ה. הרי"מ טוקאצינסקי חברינו, הציע לקבל חבר נכבד לאגודתנו יצ"ו, ונחלט לקבוע ועד חקירה, כחוק.

ו. גם חברינו ה' ליב לעווינשטיין נ"י הציע לקבל חבר לאגודתינו, ונחלט כנ"ל.

ו. אלה הם הי"א אנשים שנקבעו ע"ד הנז' בסעיף ב' מאסיפה זאת: הר' ג'ן בראדער, הרי"ן לעווי, הרי"מ טוקאצינסקי, הר"נ פרוש, הר"ז רובין, הרא"מ אייזינ'טיין, הר"ז עפשטיין, הרא"י הכהן, הרב"צ ידלער, הרא"ב בערגמאן, ורמ"מ פרוש למזכיר. —

נפני נתיצות עניני אגודתינו, נקבע ישיבת הועדים יחד גם ליום הששי הבא.

ע. נדבר [48]) ע"ד הדירה, אם להשאר על המקום יחד עם בית מדרש אלי' — ונחלט לע"ע שלא לשנות משנה העברה, ונשאר במקום הראשון יחד עמו.

ב. מציעים בדבר קביעת הועדים. — החלט, כי חברי הועד אשר מחוץ

---

48) בלי תאריך ואחרי הפ"כ הקודם רשום בפנקס מתאריך כ"ח אדר תרס"ו שמסבות שונות לא נסדר ונכתב כל הפ"כ מהחורף הרס"ו, כנזכר מקודם העכירו את כל הפר"כ הבודדים בפנקס מיוחד, וכל הפ"כ המובאים להלן נרשמו מכתבים בלתי מסודרים.

כמו כן רשום שם בקיצור הצעות חברים חדשים שנודו ובין אלה שנתקבלו מוכיר את רבי אליעזר ליפא פרוש להלן תבוא הערכה עליו, את הרב מרדכי דוד לפוין והרב שמואל גדליהו נימען מחבר ספר גידולי שמואל, שניהם מגידי שיעור בישיבת הבחורים „עסור רבנים" בעץ חיים, את הרב שמואל תפילינסקי ז"ל נלב"ע בימי ימיו, ואת הרב יעקב חיים אייזינשטין ז"ל מגיד שיעור לפני בחורים בישיבת מאה שערים.

לעיר יושבים. — היינו הר״ר דוד זאב טיקטין נ״י הר״ר מ״מ פרוש נ״י, הרא״א זפ׳ נ״י הר״א לאנדא נ״י הר״ח חפץ נ״י הרי״י אויערבאך נ״י, או הר״ש הורוביץ נ״י מנ״א מקומו, ישבו בכל עש״ק מדי שבוע ושבוע בעיר או במקום מיוחד אף מחול״ע. — וחברי הועד אשר בעיר פנימה יושבים, היינו הר״ר רי״ן לעווי נ״י, הר״ז עפשטיין נ״י, הרי״מ טוקאצינסקי נ״י, הר״א מבירז שו״ב נ״י, הר״א פרוש נ״י, ישבו בעיר בכל מוצש״ק, מדי שבוע ושבוע. —

ו. נבחרו עשרה אנשים לילך לברי״מ אצל חברנו הר״י אויערבאך נ״י, ועליהם לבא אלי׳ ביום ש״ק, וביום ג׳ אה״ה על הברי״מ. —

ד. הציעו אדות רבנות הר״י מבירז נ״י שנדבר הרבה פעמים עדות זה ולא בא לידי גמר, ונחלט שנשתדל בכל עוז שיותן משרה זו על שכמו, היינו: שהרי״צ לעווי נ״י ידבר עם חברנו הנכבד הר״ז רובין נ״י, כי הוא נראה בהשתדלות שידובר הענין הזה אצל הגרי״ב שליט״א, וישתדל בכל עוז שהגרי״ב יסכים לזה, בנוגע לעזרת כולל ווילנא.

ה. גם נדבר אדות רבנות חברנו הנכבד הרר יחיאל מיכל ד״ץ נ״י [49], ועל חברנו הרד״ז טיקטין נ״י לדבר עם הרי״מ טוקאצינסקי נ״י, שישתדל אצל גבאי התי״ת וישיבת ע״ח, שירשו להרי״מ ד״ץ נ״י, לישב כל היום על מקומו בביתו מחול״ע, ולא לבוא דוקא לבית הישיבה אשר בעיר. —

אסיפת הועדים בחרש חשון תרס״ז

א. ברם זכורים לטוב יהי׳ חבריגו הנכבדים היינו: הר״ר יחיאל מיכל טוקאצינסקי, והרא״מ אייזנשטיין נ״י, והרב״צ פרוש נ״י, והרי״י אויערבאך נ״י והר״א פרוש שע״י השתדלותם עלה לנו לזכות ולראות שחברנו הנכבד הר״ר ד״ז טיקטין נ״י, נתעלה לכבוד הזה מאת גבאי ת״ת וישיבת ע״ח, היינו, ניתן משרת ״השגחה״ על שכמו, שהיא הולמתו: כתור ״משגית ומפקח״ על כל בני

---

49) הרה״ג רי״מ ד״ץ מישיבת עץ חיים גרול כחורה ובעל הוראה מובהק, היה איזו שנים ד״ץ ביפו אח״כ חזר ללמוד בישיבת ע״ח, ונתקבל כנזכר למו״צ בשכונת כנסת והסביבה, ששרת שם עד כוף ימיו, חבר ספר שו״ת וחידושים ״גידולי ציון״ ב׳ חלקים והשתתף בתדו״ת בכל המאכ״ים והקבוצים התורניים, כדאי לציין שהמורה הוראה הראשון בהשכונות שרכנו הגרש״ס סמך ידו עליו להיות מו״צ, הוא הרה״ג רבי יוסף הרש וויסענשטערין ז״ל למרות היותו מכולל אונגרין, שהיה נבדל משאר הכוללים שעמדו תחת חסותו של הגרש״ס, היה ג״כ חבר כאגודה שמי תתום בין תתימת החברים, היה גר בשכונת משכנות.

הישיבה, ע"פ יבואו וע"פ יצאו, והוסיפו לו הגבאים הוספה הגונה על פרס הישיבה אשר לו. —

ב. נודע לנו כי עוד הפעם קמו ויתעוררו אנשים להחזיר התירה כתהבולת התומית רבים: נגד הברנו הנכבד הר"ר ג"ן בראדער נ"י. לשלות מכתב עם התומים רבים לגבאי חו"ל, שיהי' מוכרח אח"ז לעזוב את משמרתו, ואולי עוד כבזמן — ואי לזאת קמנו ונתעוררה, וסדרנו מכתב לטובת חברנו הנז', ולהשתדל כי גם אנו נמצא עליו חותמים מבני תורה ופקיע שמיהו שמה לגבאי חו"ל, מבני הכולל "הוראדנא" יצ"ו, ולא נמצא אז באותו מעמד מי שיתנדב א"ע לזה — עד אשר חברנו הנכבד הר"ר א"ש פעפערמאן לרנר נ"י (בא מיפו ת"ו) התנדב לדבר הזה, ובזריזות עצומה, עלתה לו לגמור דבר החתימה הלזה ביום אחד, ונשלח תומ"י ר'מכתב עם החתומים הנכבדים אשר עליו לגבי חו"ל ות"ל כי אחר משך זמן קט באו כל הכספים ע"ש חברנו הנז', ושמו יצא לתהלה שם, חכור לטוב יהי' חברנו הרא"ש נ"י הנז', שע"י עזרתו יצא השתדלותנו לפעולת ידים, ועלתה לנו לפעול פעולה רמה אשר כזה. — וזכור לטוב יהי' חברנו הנכבד הר"י ווינאגראד נ"י, אשר בהשתדלותו כתב הרב הגאון ר' דוד מארגנטינא שליט"א, מכתב לגבאי חו"ל, אדות זה לטובת חברנו הרג"ן נ"י, הנעיל. —

אספת הועדים יב בחדש טבת

א. נערכה רשימת כל החברים ונמסר ליד הגובה שנאסוף חותמים בדעות נעלמות כחוק מאת כל החברים בדבר "שני הועדים" "ועד הראשי" "ועד הפועל", מר"ח טבת דנא, עד ר"ח תמוז הבעל"ט.

ב. נחלט באסיפה הלזו, למנות מעתה "ועד הראשי" מחמשה אנשים" "וועד הפועל" משמונה חברים. — שלשה עשר אנשים, ומהם יהחלקו אח"ז לתעדי פעולות שונות, כהחלטת אסיפות הקודמות. — ולזאת מעתה על החברים לבחור בי"ג אנשים. —

ג. הקלפי תפתח אחר שלשה ימים. — וימהרו החברים במוקדם האפשרי לחתום ולבחור, — ובזה נסגרה האסיפה. —

אסיפת הועדים טו סבת תרס"ו

א. נפתחה הקלפי, בשעה 10 אחה"צ, לפני הועדים ונכבדים רבים מהחברים, ועפ"י רוב דעות נבחרו אלה האנשים הרשומים בזה: ל"ועד הראשי" ול"ועד

הפועל" הועד הראשי מחמשה אנשים. והועד הפועל משמונה אנשים כנז' באסיפה הקודמת. —

ועד הראשי:

הר"ר אלי' מבירז ראם שו"ב — 36 קולות.
הר"ר יצחק נחום לעזוי נ"י 35 קולות.
הר"ר זרח אפרים עפשטיין נ"י 34 קולות.
הר"ר יחיאל מיכל טוקאצינסקי נ"י 26 קולות.
הר"ר דוד טיקטין נ"י 19 קולות.

ועד הפועל:

הר"ר אהרן פרוש 44 קולות.
הר"ר ישעי' ווויניגראד 37 קולות.
הר"ר אברהם אהרן זאנענפעלד נ"י 32 קולות.
הר"ר מנחם מנדיל פרוש נ"י 32 קולות.
הר"ר חיים זאב חפץ נ"י 26 קולות.
הר"ר שמעון דוב הורוויץ הלוי נ"י 23 קולות.
הר"ר יצחק אוערבאך נ"י 22 קולות.
הר"ר אליהו לאנדא נ"י 22 קולות.

ב. החברים שהיו בעת פתיחת הקלפי אשרו וקיימו את הבחירה, והחתמו בחת"י על הגליון המיוחד לזה לאות אמרן. —

ג. הציעו איזה חברים, כי אנו נקבל עלינו לעסוק בביה"מדרש אליהו" להגדילו ולהרחיבו, ולהרבות הכנסתו. והמציעים מבארים, כי זה יביא תועלת לאגודתנו: א) כי בו ימצאו אי"ה איזה אנשים מחברינו "מקים לפרנסתם". — ב) הלא עלינו החוב גם בזה, להגדיל תורה ולהאדירה גם באופן זה. ולבד זה הלא יוכל להביא ברכה לקופת האגודה בעז"ה.

ב. מציעים עוד הרבה חברים, להתאגד ולהתאחד יחד להחל לעבוד בדבר נחלץ תושיה, לעבוד למטרת המצאת איזה אופן וחחבולה קימת שיהי' לנו נסיס "בנין בתים" שנדבר הרבה באסיפות הקודמות[50]. ולא עשו הדברים פרי, לאמר:

---

50) כנזכר למעלה תסרים כמה פר"ב, אך ממה שכתוב כאן ובהפר"ב הבאים רואים וגם זוכרים אנו כי חברי אגודה זו היה אלה שנתעוררו לרעיון זה, והם השתדלו לפני נבאי ומנהלי

חוק ונאמץ להשיג מאווינו למטרת הפצנו ע"י — ולמטרה גבוהה ונעלה, כי כל אחד מהחברים יוכל לרכוש לו בית לצמיתות בתשלומים קלים ומצערים לאט לאט.

ג. מודיעים כי כבר החלו גבאי הגמ"ח הכללי שערי חסד לעיין בדבר הזה, ובדעתם לקבוע וליחד קופה מיוחדה לענין הרם והנשגב הזה — והחלט כי עלינו לעשות אסיפה גדולה במוצש"ק הבע"ל מיוחדת רק לענין הזה דוקא, ולאסיפה הזאת יקרא חברנו הנכבד הרנ"צ פרוש נ"י, למען נשמע מה בפיו בדבר הזה, וגם דעת גבאי הגמ"ח איך נוטה בדבר הזה. —

אסיפת הועדים יחד יום ג' בראשית, כ"ד תשרי, שנת הרס"ו

א. באספו ע"ד אסיפה הקודמת בדבר חברת בנין בתים, לעיין היטב ולהתיישב בדבר עם הי"ר הרי"ן נ"י, אשר לו ידיעה בענינים כאלה, וגם ידע הרבה בתוכן ומגמת פני גבאי הגמ"ח. —

ב. הי"ר הרי"ן לעומ' נ"י, הרבה לדבר ולהראות גלוי לכול, כי אמנם יש לאל ידינו להוציא אל הפועל הענין הרם הזה, ע"י קופת הגמ"ח הכללי, — וטרם כל מעשה ודבור עם הגבאים ומנהלי הגמ"ח. — עלינו לעשות אסיפה מיוחדת,

---

גמ"ח שע"ח שיגשו לפעולה נו. של בנין שכונה ע"י הלואה בתשלומים קלים, והחברים הראשונים שנצטרפו לחברת בנין שכונת שע"ח ושילמו את חלקם בקנית המגרש ומהם נבחרו חברי ועד הראשי וועד הפועל על יד מנהלי שערי חסד, גם מאלה שזכו זכות בית מהשלשים בתים הראשונים שנבנו בשתי שורות היה חלק חשוב מחברי האגודה.

ונקיץ של שנת תרס"ט נפרכה חגיגה פומבית נהדרה ליריית אבן הפנה לבנין השכונה, והשתתף בה רבנו הגרש"ם ז"ל וזו היתה הופעתו האחרונה בפני הצבור.

ונחודש ניסן תר"ע נשלמו בנין הבתים ונכנסו לגור שמה, בזמן שלא היה לא רק כבישים אלא אפילו דרך רגילה ומתוקנה לא היו, והיו צריכים לזלג ולקפוץ דרך גדרים והפירות ובתרף היו הרגלים נסכעים במים ובבוץ, ובזמן שכל המגרשים מסביב במקום שנבנו שכונת רתביה וקרית שמואל היו ריקים ושוממים.

אך למרות הסבל שסבלו, שרר בהשכונה רוח חיים של ידידות וריעות, קבעו שיעורים ללמוד בחבורה, תיקנו משמורים בביהמ"ד שגבנה מאת נדיבה בהשתולות גיסי רבי ליפא פרוש ז"ל, ונבנה בית תפילה יפה.

אחרי זמן קצר נאות מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א לקבל את כתב הרכנות שהגישו לו חברי השכונה והכניס בה רות חגיגית עילאה ובהדרשות שנשא בשכתות יוצות משך אליו קהל רב שבאו גם ממקומות רחוקים. גם הונהג מסיבת שלש סעודות על שולחנו שהשתתפו בה גדולי ונכבדי השכונה.

בכי שנה הוסיפו לבנות שורות של בתים, ורק בשנות המלחמה נפסק הבנין עד אחרי המלחמה שנסללו גם כבישים ונעשו עד שכלולים.

מאת כל חברי אגודתינו שי', לבחור בדעות געלמות בועד הפועל מיוחד בענין הרם הזה — כי אין לעכב ענין הזה עם שאר ענייני אגודתינו, ולהטיל גם הקו"ד ענין זה, על הועדים הקודמים, — כי לא יצא או לפעולת ידים שום דבר, לא בענינים אחרים ולא בענין הרם הזה — ולזאת טרם כל לבחור ועד מיוחד לענין הזה, — ונקבע עת לאחר ימים אחדים לאסיפה לזה. —

ג. כי ענין הזה שאנו עסוקים בו, אל ימנה בספר אגודתנו חלקו להיות סעיף ממנו, כי יזיק הרבה, ולא ייטיב מאומה, רק בשם סניף לאגודתנו יקרא, — וחוץ מעניני אגודתנו יסודו. —

ד. על החברים לתת תומ"י בהכנסת להחברה, כך חצי חי" כבתור תח"פ, — להיות להוצאות אשר יעלו לזה. —

ה. לע"ע ישבו חברי וועד הפועל פעמים בשבוע, לשאול את פי כל חברינו אם רוצים להמנות בהחברה הלזו, וכבלות חברינו להרשם, או נבחור ועד מיוחד לזה. (סכום חברי זעד הזה כמה יהא, ידובר ויתיישב באסיפה הבאה) והמה יעמדו בראש החברה, לסדר תכנית החברה, ואם מהצורך יהי' להרחיב ולהגדיל החברה גם מהוץ לאגדתנו.

ו. להברים אשר ברצונם להכנס להחברה הלזו, יביאו התח"פ הנז', ויתתמו את שמם בפנקס המיוחד לזה. —

— באסיפות איזה שבועות מספר אח"ז, באו החברים לחתום ע"ו — ולא נתחדש מאומה רק ר"י פרידמאן נ"י התפטר ממשמרתו, לטעם וכמוס אתו [51]).

אסיפת הועדים [52]) יחד בצירוף חברים ונכבדים יום ו' עש"ק ט' אייר תרס"ו

א. באסיפתינו זאת הוצעה מאיזה חברים, להוסיף על התקנות, בסעיפי "סדר האסיפה" היינו שתהי' אסיפה כללית בכל חודש, זשיהי' סדר האסיפות בסדר יותר נכון כמקודם.

ב. רבים מהחברים מתאוננים על בית וועדינו, אשר על ידו נתודע מאגודתינו, לזולתינו, ולרגל זאת אינם שומרים תפקידם, לבוא אל האסיפה אשר הוזמנו אלי'.

ג. חברינו דרי"נ לעוי הציע כי עלינו מוטל החוב לעשות דיבוק בין הנפרדים

---

51) על מקומו נתקבל בחור חשוב ישר ונאמן מהמצוינים בבחורי ישיבת תורת חיים, רבי זלמן דרוק ז"ל ששירת את ענייני האגודה במסירות נאמנה, ולב"ע בדמי ימיו ביום ל' ניסן התרי"ף, ועזב אלמנה ויתומים שנתגדלו והיו לאנשים נכבדים ירו"ש.

52) מתאריך הפ"ב הקודם עד תאריך זה חסר, וממה שכתוב לקמן ניכר שבמשך זמן זה נתקבלו הרב חייא מישקובסקי ז"ל וויל"ח הרב יסראל פורת, הנזכרים להלן.

היינו, לבחור אנשים מוכשרים מאגודתינו; מכל הישיבות שבעיה"ק ת"ו ועל ידם נוכל להשות דעת המנהלים מכל הישיבות ברבר מצב הבחורים החדשים הבאים מחו"ל ורוצים להכנס תחת כנפי התורה.

ד. נבחר למזכיר ר' אהרן יעקב פרוש נ"י ועליו להביא בספר הפרטיכל את כל ההצעות שהוצעו והחלטותיהם. — והפרטי־כל־ין שעברו אשר לא נכתבו בספר על ר"ש פעפערמאן לערנער לכתבם כולו עד יום ל"ג בעומר הבע"ל.

ה ח ל ט ו ת

א. התלט בדבר הצעה א' ובחרו בשלשה אנשים אלו וויט ר"י פעלמאן, ור"ל פרוש [53], ור"י וויניגראד, והמה יתאספו ויעיינו ויוסיפו כפי שיעלה כדעתם ואח"כ יובאו לפני הועדים ויחליטו, ויכתב בספר לחוק.

---

53) גיסי רבי אליעזר ליפמן ז"ל היה נקרא רבי לפא פרוש האחד כין האחים שלא נשא משרה צבורית, אחרי שלמד בישיבת עץ חיים עבר למסחר בעל תעשית יין ומובר משקאות בשכונות ימין משה ושערי חסד, אך גם תורתו עשה קבע, מאריך היה בתפילתו ובליימוד שיעוריו הרבים, ביחים הנוראים התפלל לפני התיבה בשערי חסד, בקולו הערב בדיקות ובהנלהבות.

איש חביב ומעורב בין הבריות, מאוהו הספוס של הרי"ן לעחי ז"ל רודף שלום והביא שלום בין איש לאשתו, עסקן במצות להשיא יתומות ולתמוך בת"ח צנועים, בעל השקפה עולמית קנאי נלהב היה בנוגע לפרטים וסבלן ביחס לענינים כלליים, היה מהראשונים באגודת אחוה ובח' בני ישראל הנזכרת למעלה.

עליו אני רגיל לאמר שאלמלי היה נשאר בחיים היה מונע כמה סבות שגרמו לפירוד והתרות החדרית. כשנכנם לאגודה זו משך יחו משאר האגודות החברותיות, עזר הרבה לקיומו של ה ב י ת ו ע ד ל ח כ מ י ם, בהשתדלותו נתן רבי יעקב ליפשיטס ז"ל משכונת ימין משה, עשרה נאפ' זהב כל חודש שקבל מאת אחיו באוסטרליה.

בזמן המלחמה הקומית ירד מסחרו, ולמרות מה שסבל עוני ומחסור, המשיך לדאוג ולעסוק לטובת ת"ח עניים, נלב"ע בדמי ימיו ב' תמוז תרע"ז שתיים עבותיו השיא בחייו לת"ח לומדים, השאיר אחריו בן יחיד ובנות, אחרי פטירתו התעסקה אלמנתו מרת הדסה ע"ה בחנות מכולת בשע"ח והשיאה את בנה ואת כנותיה לחתנים ממשפחות נכבדות, בנם רבי שלמה ולמן בר אורין ועוסק במסחר.

אחד המיוחד בין האחים היה גיסי הגה"צ רבי עקיבא פרוש זצ"ל, מתלמידיו של הגה"צ המקובל רבי צבי מיכל שפירא זצ"ל, נלב"ע בדמי ימיו, השאיר בת נשואה לת"ח חשוב, ויתומה קטנה שהשיאוה האחים לת"ח למרן מצוין.

עוד את היה להם, איש תם וישר גיסי רבי יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע בדמי ימיו בזמי המלחמה מתוך עוני ודחקות, השאיר אשתו האלמנה מרת פרידיל תחי' ובן יחיד מר ש ל מ ה ז ל מ ן פ ר ו ש, פקיד נבוה בחברת „שמן" בירושלים, ושתי יתומות התחתנו לחתנים נכבדים.

ב. החלט בדבר הצעה הנו' שיהי' אסיפה כללית בכל חדש, והתחלתה יהי' אור ליום א' ל"ג בעומר.

ג. החלט בדבר הצעה ב', להשתדל בכל יכלתינו לבקש מקום מנוחה לנר במקום מובשר לזה ובאסיפה הבאה נבחר אנשים אשר עליהם יהי' מוטל החוב.

ד. כי עניני ההבנסה וההוצאה יתנהל עפ"י הגובה והסוכן, יאין להסוכן להוציא שום הוצאה כ"א נגד פתקא חתומה משלשה חברי הועד, היינו א מוועד הראשי, ושנים כוועה"פ, הירשב ראש, וב' המזכיר ואחד מוועה"פ

ה. כאשר בעהי"ת עלתה בידינו בדבר הר' יונה מבירז נ"י והופעל אצל הגרי"ץ בלאזער נ"י לתת מכולל ווילנא סך ארבעה נא"פ לשנה לא פחות, ע"י הר"ר זרח עפשטיין הי"ו.

ו. הוטל על הר"מ עפשטיין והרי"נ לעווי לילך להשתדל ולפעול אצל הרה"ג ר"ח זאנענפעלד נ"י שגם ד"ר ואלאך יתן מקופת האספיטאל שערי צדק עזור להר"ר יונה מבירז נ"י.

ז. כן על ר"י וויניגראד ור"מ העריסון להשתדל אצל כולל הוראדנא[54].

אסיפת הועדים ביועש"ק נח. תרסז

דבר הסכסוך שבין חברים הרג"ן בראדער את הר"ן רובין נשתוה ע"י אגודתינו באו שני הועדים — מאד התרעמו על אשר עבר התג בלי אסיפה כללית כחק, החלט כי ידחה האסיפה לחנוכה הבע"ל.

נדבר עודות הדירה, והחלט כי מוכרחת היא האגודת להוציא מהדירה, ונדבר אם מן הראוי לשכר מחור"ל ונחלט כי מחור"ל הוא דוקא בפרור הסמוכה לעיר כמו בנחלת שבעה וסביבתי'.

אסיפת הועדים יום הששי י"ד מרחשון תרסז

החלט לקבל לחבר לאגודתינו את הרבחיים שו"ב משפיה[54*] על הר"ד כהר"ן מחותנו לדבר עמו ולהביאו לפני הועד תיכף אחר השבת.

הוחלט לשכור דירה בחוץ לעיר בשכונת נחלת־שבעה, ועל הרא"א ואנ"פ להשתדל בדבר הנה.

---

54) בתי כולל הורדנא הם סמוכים לשכונת „כרם" מקום שותקבל הגר"י לרב ומו"צ.

*54) תתן רבי יעקב דוד ספקטר אחי הגאון רבי יצחק אלחנן ז"ל, הבארון מינה אותו לרב

באו: הרי"ן לעווי, הר"ד טיקטין, הר"א שוב, והר"ז עפשטיין, מועד הראשי. הר"י פעלמן הרב ישעי' ווינגראד, הר"ש הורוויץ, הרמ"מ פרוש, והר"א לאנדא, מועד הפועל. ובאו גם החברים הר"ח משקאווסקי, הר"ד בהר"ן, הר"ת שוב משפא, הר"ח חפץ, הרמ"צ גוטמאן.

נדבר אודות החברה "נחליאל" הר"ח שוב משפה מציע, כי יחמנו חברים להחברה נחליאל, מבני אגודתינו.

נדבר אודות הדירה והחלט על הר"י פעלמאן והרא"צ גוטמאן לבקר את הדירות שהוצעו לפני האסיפה.

נדבר אודות חבירינו הרי"ג הורוויץ, איך לספחו אל כתנת הרבנות בקרית "מאה שערים".

הר"ז טיקטין הציע, כי ישתדלו אדותו אצל דודו הרב מדובראוונע כי הוא ישתדל שיהי' הממלא מקומו.

הצעת הר"ד טיקטין נתקבלה באופן שירשה הרב מדובראוונע את הר"י הורוויץ שיהי' עתר לו ושישלח שאליו לו, ואח"כ נוכל להוציא את מטרתינו לפעולה.

האספה הכללית ביום ד' חהמ"פ תרס"ז [55].

שעה עשרה ערבית באו רוב חברי אגודתינו וחבריו הרב"מ עטנגער נבחר למפקח הסדר בעת האספה, התפללו תפלת הלנחה, ואחר התפלה, התישב האספה כל אחד על מקומו והאספה נפתחה.

א. התרעמו חברי האספה, על התנצלות חברינו ועצלותם אל האגודה הן למעשה והן להתרשלותם מלבא הועדה.

ב. חבריגו הר"ח מושקאווסקי [56] נאם אודות יסודי האגודה לדעת כוחותיו

ומשגיח על היקב כזכרון יעקב, הסמוכה לשפיה.

55) גם באן חסר מתאריך הקודם עד תאריך זה וחבל על האבדן.

56) הרה"ג רבי חיים יחזקי' יוסף אלתר מישקובסקי ז"ל בא עם תותנו הגרי"י בלאזר זצ"ל, למד בישיבת עץ חיים, גם אז היה ניכר בו אישיות בעלת צורה, תבונתו היתה שקטה גם הליכתו היתה בנחת כאלו מודד כל צעד, שקון ומתמיד בלמודו בלתישה נעימה, שקוע תמיד במחשבתו כאלו הוגה דעות ורעיונות, קבע שיעורים עם הגרי"ם הרל"פ שליט"א שנרו יחד בחצר שטרויס, נתקשרו בידידות נפשית שלא נפסקה גם אחרי שנסע לתר"ל וקשר מכתבים היה

ובמה יש לנו לתקן את רפיון הכוח אשר באגודתינו והוכיח לדעת כי יסודי אגודתינו שנים הם. האחת התאגדות הלבבות איש לריעהו לדעת איש איש את מדרגתו כהשתלמות התורה, השניה, למעשה, כי כל אחד יעזור את ריעהו בכל האפשרות לשמח בשמחתו ולדאוג כדאגתו. ונאת רואים אנו כי שני היסודות הנשגבים האלו רפוים המה. על כן עלינו לבחור ועד הזמני אשר יעסקו לפי שעה, ליסד תקנת חוקים קנסות, לאמץ ולחזק את קשר אגודתינו לקשר של קימין, ולגדור את כל הפרצות ולמנע כל המעצרים והמכשלים אשר לפנינו כדי שנוכל ללכת קדימה בבחי אפודתינו. דברי רגש של חבריגו הנז' נרשמו על לבבות כל האספה, וכולם בפה אחד אמרו לקיים ולאשר את הצעת החבר הנז'.

ג. הרמ"מ פרוש התעורר ג"כ אל התנועה של חבריגו הנו' והוסיף לאמר (כי בספר תקנות וחוקי אגודתינו בסימן) כי בין התקנות שיוקבעו חברי ועד הזמני יתקנו כי על כ"א מחברי אגודתינו להתראות בהועד אחת בחודש או בשני חדשים. (הצעתו נתקבלה).

ד. הרנ"צ פרוש מציע לספח צעירי בני תורה לאגודתינו אשר המה יהי'

תמיד ביניהם, מקדם קבל את הרבנות בעיר זאבלודוק מקום ששמש שם אביו הגה"צ זצ"ל.

הרבנות שתפקידה בימינו אלה היא יותר של עסקנות ופעולות, העירה וגילה בו כשרון נעלה לעסקנות כלליית, ונקרא לקבל את הרבנות הגדולה בעיר קריניק, ושמו נתפרסם בין הרבנים הגדולים והעסקנים הכלליים עם"י דוח שערי או בזמן שנוסד ונתארגן אגודת ישראל היה מהמעילים ביסוד ובפעולות ועד הישיבות, אך נשאר קשור באהבתו לארצנו ובהכרתו והוקרתו לרבנו והלימוד הגדול, והועיל הרבה להשקיט הרוחות ולהמתיק הדינים בזמן הדילמוריה של כתבי פלסתר ודברי תירופים שהופצו מכאן. כשנפרצה המלחמה הצליח להמלט לארצנו יחד עם עוד רבנים עסקנים יהודים שהמשיכו כאן את פעולתם שבגולה. ליסד גם כאן ועד הישיבות, הריח"מ גרמסר לפעולה זו בכל כחו ומרצו ולא חש לבריאות גופו שכבר נחלש ונפל פעם למשכב בטפנשנו אותו היה ממהר ורץ עם התיק תחת זרועו כאלו נחפז להשיג דבר ועניו שאפשר לאחרו.

בסיום המלחמה כשנודע זועת ההשמדה וסבל השרידים הנדחים הנמצאים במחנות ובהסגרים, נענה לבקשת ועד ההצלה באמריקה ונסע לפולניה ואיסליה לחקור את דרכי ההצלה ואח"כ ביקר גם באמריקה למסור את רשומי מסעיו, וזמן קצר אחרי שובו לארצנו תקפה אותו שבץ הלב ונשמתו עלתה במיתה פתאומית.

הסתלקותו הפתאומית הרעישה את לבב כל מכיריו וידידיו הרבים בארץ ובחו"ל, בהלויה הגדולה שהשתתפו בה קהל רב הספידו אותו הרבנים הראשים ועוד ספדנים וביחוד נשא עליו הספד מר ידיד נפשו יבל"ח מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א, כל העתונים פרסמו הערכות על ערך פעולותיו הגדולות, תסרונו מורגש מאד בחוגי בני תורה והקהלות החרדית, תנצב"ה.

הרוח החיה באגודתינו יען כי חבריגו בכלל טרודים הבה מעשות חיל.

החלטות

א. הצעת הבריגו הר"ח מושקוסקי נתקבלה והוחלט עפ"י כל חברי האספה וחבריגו הרב"מ עטינגער מפקח על הסדר בבחר לבחר אשר הוא יבחר שבעה אנשים זריזים לועד הזמני והוא יציע אותם לפני האספה ועפ"י רוב דיעות יקום דבר.

הציע את הר"ל פרוש ונבחר ברוב דיעות עם שלשה לאוין

הר"ח מושקוסקי בהסכם על האסיפה

הר"ח חפץ עם שלשה לאוין.

הר"י פעלמאן בהסכם על האסיפה.

הרב"מ עטינגער.

הר"י פורת [57].

---

57) על הרה"ב רבי ישראל פורת שליט"א כעת רב בקליבלנד עלינו להאריך מעט בתיאורו כדי שגם אלה שלא הכירוהו, ידעו את ערכו הרם, וגם יש לו וכוח מיוחד למסור מעט מכל מה שתפס מקום חשוב בהחיים התורניים והצבוריים בארץ ובעיר קדשנו בפרט. הוא יליד ירושלים, גמר את הכתות הגבוהות בת"ת עץ חיים בגילו הצעיר הרבה קודם מכפי הרגיל, ונכנס ללמוד בישיבת אוהל משה, אצל הר"מ הגאון החכם והסופר רבי יעקב אורינשטיין ז"ל, אח"כ נסע ליפו ללמוד בהישיבה של רבנו מוהרא"י קוק ז"ל וספג לתוכו הרבה מהרעיונות והמחשבות של רבנו שאצ"ל עליו מרוחו, שמעתי פעם מרבנו שאמר שמכל הלמידיו הוא מוצא סיפוק נפש יותר רב מלבד רבי יעקב משה שעל זה אינו צריך לדבר אך גם מרבי ישראל פורת.

עפ"י יומת הר"פ היתה האסיפה הראשונה כביהמד"ר הגורנא בחצר הנקרא חאש והר"פ הבחור הצעיר נשא נאום נלהב בהתרגשות עד שפרץ בבכי ותיאר את השפלת כבוד בני התורה ירושלם והוטר הכרת עצמם, דבריו הנלהבים עשו פרי והרעיון הוחל להתגשם למעולה כמו שנמסר להלן, בחלק ב'.

היה הראשון שפרסם מאמרו בהחבצלת ע"ד יסוד „בית ועד לחכמים" המובא לקמן בחלק כ' שעשה רושם גדול בחוגי בני תורה, ואני כותב הדברים האלה נתרשמתי כ"כ ממאמרו כמו שרואים בתשובתי, מובא ג"כ להלן ונתמסרתי בכל כחי ונפשי לרעיון הזה.

אח"כ מרירות התורקים הצעירים והמהפכה המדינית ממשטר עבדילחמיד למשטר קונסטיטוציונלי שהיה נקרא חוריה וחובת הצבא חל גם על היהודים ועלה אז שאלת פטור החכמים מעבודת הצבא ורבי ישראל פורת הצעיר שבין כך נודע ליודע ככר השפוח צרפתיח וערבית נשלח לקושטא להשתלם בשפה התורקית ולקבל מושג משפטי מחוקי הצבא, הרב נחום הרב הראשי בקונסטנטינופול קירב אותו במשך חדשים מספר גמר תפקידו ושב לירושלים, ובכל שאלה צבאית היה הוא המתוך יחד עם הרב רבי ליב דיין ז"ל הנזכר למעלה, גם היה מלוה את רבנו הגרש"ס בביקוריו אצל הפחה ושרי הממשלה.

ב. הצעת חברינו הרמ"מ פרוש נמסר אל חברי ועד הזמנו לקיימו ולאשרו בין ההקנות שיתקון על ידם.

ג. גם הצעת הרנ"ץ פרוש נמסר אל הועד לאשרה ולקיימה.

וכל זה לא הפריע אותו מלמודו שרכש לו בקיאות וידיעה רחבה במקצועות התורה, גם אחרי נשואיו כשמצא פרנסתו כזה שהיה מוכיר אצל בא כח פקידי ואמרכלי פקורמ"ד הרב יונתן בנימין הלוי הורביץ ז"ל, היה לו שיעורים קבועים ללמוד עם הרה"ג רבי דובר עפשטין בן ה"ערוך השולחן", ש"ס ופוסקים ביחוד טור ושו"ע חו"מ, היה ורשן ונואם מצוין כמה פעמים דרש בבית ועד לחכמים, לפעמים נתבבד לעלות על הבמה בביהכנ"ס הגדול בתורכת ריה"ת פעם נשא שם הספר יחד עם הגרימ"ח על אחד מגדולי הדור וכן בהזדמנות שונות הספדיו על הרבנים רבי ליב דין והרב מדוברובנה ועל רבי נטע מגיד, עשה רושם גדול שמזכירים את זה עד היום. היה מועמד למשרת חכם פשה כיפו אך משרה זו מוחזקת היתה לספרדים.

כאשר בתי הת"ת בהמושבות שנוסדו ע"י ח' שומרי תורה עברו מתחילת המלחמה הקומסת תחת ידי בא כח פרנקפורט ואמ"ד בפקוחו של ד"ר משה אוערבך היה הרי"מ המנהל הכללי ומסדר תכניות הלמודים השונות.

בהמשכת המלחמה והפסקת מקורות ההכנסה מחו"ל שכלכלת רוב הצבור והמוסדות בירושלים ריתה תלויה בהם, והתגבר הרעב והמחסור נסע או הרב יונתן בנימין הורביץ לגרמניה שהיתה בעלת ברית טורקיה והצליח לרכוש סכומים חשובים לפי"ע ולעזור את בני ירושלים היה או הרי"מ המכלכל, ועל ידו נחלק העזרה בסדר ובמשטר נכון, כמה מעניים צנועים ת"ת קבלו בביתם את מדת הקמח לשבר את רעבון ב"ב גם עזר הרבה לבתי הלחם ובתי ההבשיל שסודרו עסקני בני ירושלים בשביל סחם עניים וילדי הת"ת באיזורי העיר.

בסיום המלחמה בנצחון מדינות הברית על גרמניה שירדה מגדולתה וממצב כלכלתה ואולת יד יהודי גרמניה לעזור, נפסקה כמעט כל פעולות פקיואמ"ד ורבי ישראל פורת שלא חשך כמו שנמצאו אולי אחרים להשוך מפרי פעלותיו על ימים יבואו. נמצא בלי פרנסה, גם גרם הרבה זה שהיה נמצא או בין המצרים בזמן שנתפרצה המחלוקת והעירוד בין מתנגדי הרב שהתימרו בשם אגו"י, ובין ריב הצבור וראשי הכוללים והמוסדות שמנוי וקבלו את הרב שמצד אחד היה תלמיד של הרב וממעריציו, ומצד השני היו מתנגדי הרב מאלה שעמד עמהם מקודם בקברים, כי"ז גרם בהוכרת לעזוב את עיר חמדתו ומולדתו ונסע לאמריקה.

רבים חשבו שרי"פ יצליח שם לעלות ולתפוס מקום גדול שם בזמן שבעלי ערך וכשרון הרבה פחות ממנו הצליחו לתפוס מקום כין הרבנים והעסקנים הצבוריים והתרבותיים וקבלו תוארים שונים ומקום כסאות נשיאות שונות, אך רבי ישראל פורת הצנוע ועניו הרוח, לא החאים את נפשו לתכונת אמריקה הדרושה חריצות מלאכותית כדי לתפוס מקום בין הפוליטיקנים התופסים מקומות בראש אגודות והסתדרותיות שונות.

מקדם קבל רבנות בעיר ביננית בפלינפילד נוי דשו שנתכבד מאד שם על ידי הדרכתו והשפעתו בנאומיו היפים כמו שנוכחתי כאשר בקרתי שמה בהיותי באמריקה, אח"כ נתקבל לרב בעיר קליבלנד אצל קהלה חשובה בני אונגריה שגם תכונתם הם להיות מכודדים לעצמם

הרי"ן לעורר מציע לפני האספה לאמר, כאשר נחיסדה אגודת בני יהודא[58] והיא מתקדמת והולכת, ונחוצה היא לפי הזמן לפי המקום, על כן מן הראוי והנכון והנחוץ לחשב ולעיין בה, אם לתן כות ואון לה מכות אגודתינו — למען שנוכל להשפיע עליה לימים יבאו. הרא"א זאנפעלד, התעורר בדברים חמים את האספה, אשר מן החיוב לבא בבקורת הדבר הנשגב הזה ואחרי כי ישר האת בעיני המבקרים אזי מן הנחוץ להספח אל החברה אנשים יראים ושלימים הן מבני אגודתינו וחוץ לה, כי מטרה רמה ונשגבה יש לנו לקלע, באמצעות החברה בני יהודא, ... סכסוך עצום נפל בין שני חבריגו הרי"ן לעורר. והרא"א זאנעפעלד, הרי"ן לעורר מציעו יביע דעתו על מהות החברה בני יהודה, כי אין לנו לקות על חברה צעירים כאלה, כי הם ירחיבו חוג המסחר והמלאכה, ולא יצמח שום ישועה, מפעולת החברה הנ"ל הרא"א זאנעפעלד מצידו בתור יודע ומכיר מהותו ואיכותו של החברה בני יהודה, יביע הוא דעתו לפני קהל הנאספים לאמר, כי לבד התרוממות הרעיון הכי נכבד, הוא הפרחת המסחר והמלאכת באה"ק יען כי בא העת אשר ירושלים דורשת מלאכת ומסחר, כי נתרחב הישוב נתרבו התושבים, כי' אין להספיק את עם המדולדל יושב ציון רק בתמיכות הכוללים והישיבות שבה, בלבד היוקר יעלה והעוני יתגבר על כן בא העת הגיע הזמן, אשר צעירי ירושלם יקחו חלק בעולם

והוא נכובד מאד אצלם על יד הביהכנ"ם הגדול והנהדר שלהם נמצא בתי תלמוד תורה שהרי"ם הוא גם מנהל הת"ת, הרי"ם אף שהוא שייך להסתדרות המזרחי אך אינו נותן את זמנו להכנס בתוך כל העניגים הכלליים והוא מסור יותר לעבודה ספרותית תורנית גדולה וחשובה וכבר נתפרסם מבנו שני חלקים על מסכתות ניזיקין ובבא קמא מספרו הגדול מבוא התלמוד, שאין כאן המקום לתן את ההערכה הראויה על עבודתו זו התשובה והנחוצה.

לדעתי לא יצאו הישוב ועיר קדשינו את חובתם למצוא את ההזדמנות להשיב את הרי"ם לארצנו שהיא נחוצה כ"כ עכשיו לאנשים גדולים בעלי השפעה נכונה, וכאשר היה פעם ריק כמה רבנות באחת המישבות הגדולות והציעו את מעומדתו נוחה אולי רק מפני תמא זה שהוא יליד ירושלים.

58) חברת בני יהודה נוסדה עפ"י רמת מר נפן כך היה חותם שמו ככל מאמריו בהחבצלת, והוא השופט מר גד פרומקין בנו של רבי ישראל דוב פרומקין עורך ומו"ל עתון השבועון "חבצלת" ועוד צעירים בעלי זמה לשם מטרת הרמת מצבם של בני ירושלם, ע"י עזרה הדדית ליצירת בתי מעשיה ומסחר.

בכלל היתה תקופה זו תקופה של הרמת רוח ובעלת תנועה שאיפה והתעוררות אצל כל חובי בני ירושלם, במו התנועה שנתחוללה ליסוד "מרכז רוחני" לשם כנסיה של תורה זבית ועד לחכמים כמובא לקמן וכל פרשת פעולת והשפעת הבית ועד תבוא להלן בחלק ב' של מדור זה. כדאי לשים לב לדעתו של רא"א ואנ"ם בנו של הגרי"ח זאנ"ם ז"ל.

המסחר והמלאכה מי לתורה, מי לסחורה זו מלאכה מי סיפרא ומי סייפא, ע"כ זולת הרעיון הרם והנחוץ הזה כי טוב הוא, הנני רואה כי מתקדם הנהו תולכת צעדים חזקים קדימה רבים מבאי הארץ עשירים נכבדים נטו אליה בכל לבבם וחפצם, ומוכנים ומזומנים הם לשקל כ"א אלף פראנק אל יסוד החברה הזה, ואחד עומד לשקוע סך חמש ועשרים אלף פראנק לדבר הזה, עתה הוכחו חברי הנכבדים כי החברה תשים לה יסודות ואשיות חזקים, אשר תוכלה לבנות עליה מבצרי המסחר היותר גדולים בתבל ומאד נחוצה בעירנו ת"ו.

אסיפת הועדים יום ש"ק כ"ח ניסן תרס"ז

א. נכנס חבר לחברתינו אחרי חקירת ועד החקירה, ה"ה הר' משה אורי בלויא[59] נ"י וקבל עליו את כל עניני האגודה בכל תוקף ועוז.

ב. נכתב מכתב בקשה להכרינו הר"ז רובין כי ימנה את חברינו ר' יצחק פרידמאן נ"י בתור משרת שמש בבולל ווילנא. במקום המנוח הר' יוסף חיים וואלפאהן ע"ה בהחתימת המזכיר הר"י פעלמאן בשם וועד האגודה.

ג. הוחלט לקבל לחבר האגודה את הר' רפאל הלוי ראבינאוויץ, ועל ר"ז ווינאגראד לדבר עמו בזה ולהביאו לפני הועדים.

הבאים לאספה:

מחברי ועד הראשי, הר"ד סיקמין, הר"א מבירז זרי"נ לעווי.

מחברי ועד הפועל, ר"ז ווינאגראד, ראי"י פרוש, ר"י פעלמאן, ר' מענדל פרוש, ר' אריה צבי גוטמאן, ר' שמעון הורוויץ, נפקד מקום ראי"א זאנפעלד, וממלא מקום ר' משה עפשטיין[60].

חברי האגודה: ר' ישראל פורת רב"ם עטינגער, ר' אלי' לאנדא, ר' יהושע מיכלזאן, ר' חיים שלמה ראזינטאל[61].

---

59) למד בישיבת אוהל משה אצל חותנו הרה"ג רבי יעקב אורינשטין נזכר למעלה, שמו נתפרסם בעמדו בראש פעולת אגודת ישראל הירושלמית, וזכרונותיו שכתב ונתפרסם בספר בשם "על חומותיך ירושלים" אחרי הסתלקותו לפני שנה בשנות השישים לימי חיו.

60) הרה"ג רבי משה עפשטין אחיו של הר"ז עפשטין ז"ל שעמד בין ראשי האגודה, הוא כהיום הרי"ב והמפקח בישיבת "תורת חיים" ורב ומו"צ בשכונת "קרית שמואל" מיסודו של "גמ"ח "אוצר החסד קרן שמואל" הנזכרת כמה פעמים למעלה.

61) למד בישיבת תו"ת, נתקבל לספרא דדינא דבי דינא רבא של מרן הגרצ"פ פראנק, היה סמוכה בבולל הורדנא, מבניו הם הרה"ג רבי אברהם דוד רוזינטל, מגדולי ישיבת ע"ח ומחברי "בית מדרש בני ציון" לבירור הלכות התלויות בארץ ונתפרסם ממנו ב"כרם ציון" כמה בירורי

אסיפת הועדים יום ש"ק יב אייר תרס"ויון כצירוף חברים

א. כאשר נתקבץ מחברי אגודתינו סך מסוים בערך עשרים לי"פ לטובת האלמנה ויתומים של חברינו הרי"צ בלומענפעלד ז"ל, הציע חברינו ברא"י כהן נ"י גיסו של המנוח זלה"ה, שיטתן הסך הנ' להאלמנה בתור הלואה נגד שטרי שעבוד מכולל הוראדנא על חלוקתו של ראי' כהן ואחיו ר' אלי' כהן ע"ס עשרים לי"פ לזמ"פ כל שנה סך ארבעה נא"פ והכסף יהי' מונח אצלינו עד שיגיעו היתומים לפרקהגישואין, ואזי ינתן לכ"א מהיתומים חלקו. והחלט כי בהאספה הבאה היינו יום עש"ק י"ב אייר שיהי' ב' הועדים יחד אזי יזמינו את חברינו הרא"י כהן נ"י וישאו וינו בדבר ויגמרו את הדבר.

ב. כאשר פשטה השמועה כי חברינו הרמ"ל רובין נ"י ישוב בקרוב לפעיה"ק ויעזוב כשרת המושבת עקרון ע"כ מציע חברינו הר"ה חפץ נ"י להשתדל להשיג בעדו משרת רבנות באחד מפרורו עיה"ק ת"ו קודם שיתודע הדבר למנהלי ועה"כ ויפסקו לתת לו שכירותו.

הבאים לאספה:

מחברי ועה"פ, הרי"ן ווינאגראד, רא"י פרוש, חברי האגודה: הרי"י שטיין, הר"ח חפץ, הרח"ש ראזינטאל, הרב"מ עטינגער, הר"נ בערגמאן, הר"י פעלמאן.

ג. חבר הועד הפועל הר"י כעלמאן התפטר א"ע ממשמרתו בההנצלות, ונבחר למלא מקומו חברינו הרי"י שטיין.

אסיפת הועה"פ יום עש"ק ה' אייר תרס"ז

א. ערך מכתב חוזר להחברים שיבואו להאסיפה הכללית שתהי' יום ד' שעה עשרה יחצי לשא ולתן בדבר התקנות הנוספות עפ"י ועד הזמנו אשר נתמנה לזה באסיפה הכללית בחוהמ"פ ונהתם בחת"י ועד הראשי והועד הפועל.

ב. בדבר הצעה ב' הנזכר באסיפת שבוע העברה, הוחלט לתן להם בהלוא נגד שט' שעבוד מכולל הוראדנא מה"ר אברהם יעקב ור' אלי כהן על חמשה שנים כ"ש סך 4 נא"פ בכל שנה והשעבוד יושלש ביד הרא"מ איזינשטיין נגד שאר שלישות על שם שנים מועד הראשי ואחד מועה"פ היינו ר"א מבירו ור"ב טיקטין ור"י ווינאגראד שנבחרו עפ"י רוב דיעות נעלמות ועליהם להשניח שלא יכלה הקרן ח"ו וגם ישאו פרי.

הלכות וגם מחבר ספר „באר המלך" על הרמב"ם אחיו הרב רבי יצחק רוזינטל הוא המיסד בימו"ר הנ' ועורך ה„כרם ציון", בהסתלקותו של הרת"ש ז"ל מילא הרא"ד את מקומו בבי"ד וכוהנהלח כולל הורדנא וכא כח הכולל בועה"כ לקופת רמבעה"ן.

הבאים לאספה:

חברי ועד הראשי, הרי"ג לעווי, הר"ד טיקטין, חברי וועה"פ, ר"י ווינאגראד, ר"ש הורוויץ, ר"י שטיין, רח"ש ראזינטאל, ראי"י פרוש וא"א זאנפלד חברים — ר"ל פרוש ר"י פעלמאן ר"י פורת ר"י וינגרד ר' משה בלוי.

ו. הרח"ש ראזינטאל מציע לקבל לחבר את ר' משה אסטראוכסקי[62] נ"י בחברתינו. ועלו"רוב דיעות להן היינו 10 הן 4לאו, ונבחרו לוועד חקירה ה' חברים היינו הר"א מבירז, הר"י ווינאגראד, הרח"ש ראזינטאהל, הר"י מלובטש, הר"כ לעווינזאהן, ועליהם להביא ידיעה להועדים באסיפה הבאה.

אסיפת הועדים יחד יום עש"ק כ"ו אייר תרס"ז

א. רבים מהחברים הציעו כי מהראוי שכל הברי אגודתינו יתנו את נדבתם הסך חצי חי"ב לבית מדרש של בית וועד לחכמים, יען כי זאת מטרתינו, וגם על ידינו נהיתה זאת.

ב. חברי וועד החקירה אודות הר' דובער עפשטיין, ויתר הנאספים, הביעו דעתם עדאוי לקבלו ביום עש"ק הבעל בצירוף חברים נכבדים ועל חברינו רמ"מ פרוש להביאו לבית הועד.

ג. הר"ד שיקטין, והר"ז עפשטיין, מציעים כאשר נתיסדה בישיבת תורת חיים לשכת רבנים היינו לבחר אברכם היותר חשובים ללמוד ביחד לתכלית הוראה, אי לזאת מציעים ליסד ג"כ בישיבת עץ חיים לשכת רבנים כנז' והוחלט לעשות אסיפה בבית וועד להכמים ולקרוא לגבאי הת"ת וישיבת עץ חיים לעורם בדבר זה.

חברי וועד החקירה אודות ר"ח האמבורגער הביע דעתם לקבלו ועל חבריו ר"ח מושקאווסקי להביאו.

אסיפת חעה"פ יום עש"ק במדבר

א. בדבר הצעת הר"ד טיקטין והר"ז אפשטיין אודות לשכת הרבנים עלתה בידינו ותתאספו יחד וועד הראשי של הכנסי' של תורה היינו חברינו הר"ד טיקטין והר"ז עפשטיין והרא"א פראג, כן הופיע שמה בהשתדלותינו עוד נכבדים היינו

---

62) מזה שחתום בין החתומים רואים שנתקבל לחבר האגודה.

63) הגאון רבי אליעזר יעקב לעווין היה גאון ליסאי אמתי, ישב בשכונת ימק משה (מדוע הבחורים מישיבת עץ חיים היו באים אצלו לחזור על הסוגיות שלמדו, ולשמוע ממנו תורושים, הוא והרב החח"ש רבי בן ציון ציולייב הנזכר בסמוך שמו מפורסם בין חכמי הילנה. היו המחזיקים והתומכים ליסוד "בית וועד לחכמים" שקראו בשם כנסיה של תורה.

הרב הגרא"י לעווין [63], הר"ד עפשטיין, ורב"צ ציזלינג, הר' ידידי' מהוראדנא [64], הר"ד מקאוונה [65]. ביום ג' ר"ח סיון הזמינו את גבאי ישיבת עץ חיים, ונשאו ונתנו בדבר התחלת לע"ע להשתדל ליסד ישיבה מיוחדה מכל הישיבות בירושלים ממבחרי לומדי הישיבות ולתן להם די סיפוקם ונבהרו שלשה מהנאספים לילך ולפעול על הרה"ג ר"י ווינגראד שיסכים לזה ואלו המה הרה"ג רא"י רב דציסוואן והרא"ל דק הרד"ב עפשטיין, וביום ד' הלבו להרה"ג ר"י ווינגראד והסכים לזה.

אסיפת הנועדים יחד בצירוף הרבה חברים יום ש"ק נשא י"א סיון תרס"ו.

א. נשאו ונתנו בדבר "חברת בנין הבתים" שיסדה חברת "שערי חסד גמילות חסדים הכללי" ע"י השתדלותינו.

ב. נבחר לעורך חשבונות חבריו הר"מ בלויא ובכל חדש צריך לערוך חשבון הכללי וחשבון כל חבר וחבר בפרט.

ג. הר"ד טיקטין נבחר לסוכן החברה.

0 ——— 0

מ י ל ו א י ם [65a]

ב"ה אסיפת הועדים יום ועש"ק וארא ס"ו.

נדבר אודות סניף „לבנין בתים" הר"ל פרוש מציע בשם אחיו חברנו הרנ"ץ פרוש כי ירשמו רשימה של מאה חבירים מבני תורה למטרת „בנין בתים" הערכו

---

64) הרה"ג רבי ידידיה מהורדנא ז"ל מהראשונים בישיבת עץ חיים עוד מזמן הרמי"ם בעל משכן בצלאל והגי' רמ"נהנא מחסלוויץ, לבוש בתפילין כל היום ולן בעמק הלכה למעשה, כל תודו"ת שלו שנתפרסמו במאספים „המאסף" ואור תורה ועוד היו בירורי הלכה, בשנותיו האחרונים גר בחצר שטרוים, ונלב"ע בלא בנים.

65) מורי ורבי הרה"ג רבי דוד ריימאן מקובנא ז"ל למד בישיבת עץ חיים, כמו שאר גדולי הלומדים בישיבת עץ חיים שהיו רגילים לקבוע שעות ללמוד עם תלמיד אחד פרטי בשכר לימוד מהתגמיד בשתוף סכום ידוע גם מההנהלה, גם הוא היה לומד עם תלמידים פרטיים מצויינים ונהם וכיתי גם אני ללמוד אצלו יותר משנה כשנכנסתי להישיבה, בשנת תרנ"ב, שיטת למודו היתה בעמק ההבנה בשכל בהיר ובהסברה נעימה, ממנו עברתי ללמוד לעצמי עם חברים, מלבד תורתו היה גם מופלג בגודל יראתו וצדקתו ועוסק במצוות ובגמ"ח, נלב"ע בלא בנים. רבי ידידיה ורבי דוד באו לארץ בימי נעוריהם.

65a) כאשר נודע להרב רבי שמואל אפרים לערנער הנזכר כמה פעמים בהפ"כ הקודמים, בשם א"ש פעמערמאן שכבר מסרתי לדפוס נזכר שעוד נמצא אצלו כתבים מהאגרות, ביחוד בנוגע לבנין בתים שמסרו לו אז לעסוק ביחוד בענין זה, ואחרי שתפש מצא את הפ"כ הבא:

הרשימה. והציעו כי יילכו להאנשים המעורכים בהרשימה להודיעים מענין ההלואה ומטרת הפעול של בנין בתים לבני תורה בעירנו. אחרי רוב העיון בדבר הגו' בא הרי"ן לעווי והביע דעתו בדבר הגו' כי אין להוציא הדבר מרשותינו עדי הגמר הענין בגמ"ח מפני טעמים אשר גלה לפני האספה, דיעתו נתקבלה ברצון.

הוצע הצעה כי נערוך מכתב לגבאי גמ"ח ובתוכו נביע תודתינו על אשר נתקבל להם הענין להלוות על ב"כ לב"ת ע"י מכתבים אשר כבר שלחנו להם, וכי הננו מוסרים למו ההצאי מגידים אשר נקבץ למטרה הנו', ואשר יהתמו עליו כל חברינו ההפצים להשתתף להענין הזה המכתב נערך ע"י חברנו הר"י פורת, חברי האספה חתמו שמותיהם ואלו אשר לא נתנו ההצאי מגידים נתנו כעת, — המכתב נמסר לידי הגובה אשר יקבץ את יתר ההצאי מגידים אשר לא נתנו עדיין ויחתמו שמותיהם עלהמכתב.

הוצע הצעה כי יעשו פנקס פרטי־כל מסעיף הענין של בנין בתים ולכתוב שמה כל הפרטי־כלין שהיה מענין בנין בתים.

כדי להראות את גבאי גמ"ח כי כבר נתעורר העניין מכבר ואנו המה המיסדים את הענין הזה, כדי לבל ידח מאתנו נדח מהענין הזה. ההצעה נתקבלה אך נערצרה מלעשות יען כי במכתב שנשלח להם זה כבר יורה לגבאי גמ"ח כי אנו המייסדים. נערך ההשבון מחובות החבירים. ונפקד לגביית חובות החכירים אשר בישיבה ות"ת עץ חיים.

ב"ה אור ליום בר"ח אדר עת"ר ירושת"ו.

באו להאספה הר"ד טיקטין הר"ש הורוויץ הר"ר חיים שלמת הר"מ בלויא הר"י וויניגראד הר"ש ראאב ר"י זאסלער ד"א פרוש ר"מ עטינגר ר"ח רייכסמאן ר"מ אסטראווסקי ר"י פורת.

בקרו ע"ד סבות התרשלות האגדה הישנה. ואחרי משא ומתן תוברר כי סבת התבטלותה היתה בשביל שלא נוסדה בעיקרה על יסודות עזרה חומרית מחבר א' למשנהו, וכי ע"כ לא נדרו אלי' רק אותם האחדים שנתקרבו לה בשעת הבאתם, ואח"כ כשבטל דבר בטלה אהבה, ואשר לזאת היסוד העיקרי הוא כעת לבסס את

גם נמצא אצלו הפ"כ הבאים לקמן משנת תר"ע שאז נתעוררו לחדש עוד הפעם את האגודה אחרי שנתבטלה מטעם המצב הנורא שנמצאו אז בני הישיבות ע"י המסכר הידוע שעבר אז בישיבת תורת חיים שגזע לכל המוסדות וביחוד למוסדות התורה ולקמן בחלק ב כאשר נזכיר הסיבות שגרמו לבטול הבית ועד להכמים יתבאר הדבר יותר.

תנאי האגודה על התקשרות החברים איש לרעהו לחיות באחוה וריעות ולהיות כ״א לעזר ולמכמך לרעהו בכל לב ונפש. אולם בעניינים כלליים היוצאים מחוץ לגבול חברי האגדה לא יתערב ועד האגדה בלתי אם בהסכם רוב החברים.

התשלומין יהיו שני גרוש לכל חדש.

לע״ע נבחר ועד זמני עד ר״ח אד״ש ואלה הם: ר״י וויניגראד 10 קולות ר״מ בלויא 9 ר״ד בהר״ן 8 ועוזרים על ידיהם ר״א פרוש ור״מ אוסטרובסקי.

לע״ע יהי׳ הועד בבית מדרש אלי׳.

ר״מ טיקצינסקי, ר״ד בהר״ן, ר״מ וואלפא, ר״א לאנדא, ר״מ פרוש, (ר׳ ליפא הוסכם על אלה שלהלן לקבלם לחברים: פרוש), ר״ש פעפערמאן. —

לא יקובל חבר כ״א בהסכם כל החברים.

וע״ז באעה״ח אור לבר״ח אד״ר עה״ר לפ״ק.

נאם דוד טיקטין נאום ברוך מרדכי עטיגנגער נאם משה אורי בלויא נאם הלל רייכסמאן נאום משה אוסטרובסקי — נאם מנחם שלמה ראאב[66] נאם יצחק יעקב זאסלאר[68] נאם ישעי׳ ויניגראד נאם נפתלי צבי פרוש נאם ישראל פורת נאם שמעון דוב הורוויץ נאם אהרן פרוש נאם חיים שלמה ראזינטאהל

---

66) הרב משה אוסטרובסקי=המאירי זכרונו לברכה. ואנו כותבים דברים אלו בזמן ובלב נשבר יום אחרי ההלויה הגדולה שהשתתפו בה, כל גדולי וראשי היישוב שבאו מת״א ומחיפה והמושבות להלק לו את כבודו האחרון ביום א׳ כ״ז סיון ונשמתו יצאה ביום ש״ק כ״ה סיון תש״ו, אחה״צ. מודעות נתפרסמו מטעם הרבנות הראשית, מועד הלאומי שהיה חבר בהנהלה נציג המזרחי, מהמועצה הזמנית שהיה סגן יו״ר, ממרכז המזרחי העולמי שהיה חבר המרכז, מועד השחיטה, מועד שכונת מונטיפיורי שהיה ממיסדיה ויו״ר ועד השכונה, מישיבת „תורת חיים״ שהיה מגדוליה בירושלים, מהסימנר המזרחי שהיה המורה התלמודי, בכל אלה המוסדות היה מסור בכל כחו ומרצו הכלתי מוגבל, ובכל הכשרונות והסגולות שחונן בהם בתור מנהיג, מדריך ומנהל, חיבר כמה ספרים במקצועות התורה ומעיניי המזרחי, והישוב, שמו נזכר גם בהפ״כ הקודמים ושמו הגדול והטוב נבנות ומבנות יחרת לנצח. תנצב״ה.

67) ממשפחת ראב מהראשונים במושבת פתח תקוה, למד בישיבת מאה שערים והשתתף גם בהנהלתה. נלב״ע בומי ימיו, בנין הם ירו״ש מנקרים בחיפה ובפתח־תקוה.

68) תלמיד חכם מצוין למד בישיבת מאה שערים היה גם בהנהלה נסע אחר כך לאמריקה, שיטה שם משפחתו ליפסון, היה שו״ב ואחר־כך היה סוחר בעיר לאסאנגלס. אשתו בת הר״ר שמואל לוין מיסר ביהכנ״ס „זהרי חמה״ למתפללי ויתיקין ו„הכנסת אורחים״, ביתם היתה מהוחה לשררי״ם אורחים שקבלו אותם בחיבה ובהסברת פנים נלב״ע לפני אחו שנים ובתחילה: חנוש סיון שנה זו העלו את ארונו לירושלים ובהלויה השתתפו כל מכיריו הרבים.

בהאספנו יחד והעלנו על השלחן מצב העיר בכלל ומצב בני התורה בפרט ואת התלפות שעברו והעתידות העומדות נגדנו מצאנו הכרת להחזיר עטרה ליושנה ולהשיב שוב את אגודת בני התורה כפי המטרה והתעודה הכתובה בספר האגודה ולתקן תקנות שתיה' בעה"י ליסוד בל ימוט, בעה"ח אור ליום ה' אד"ר עת"ר.

נאם יונה ראם מברז נאם דוד טיקטין נאם אליהו בהר"א לאנדא נאם מנחם שלמה ראאב נאם אפרים שמואל לערנער נאם ישעי' זאב וויניגראד נאם זליג ליב בהר"רט ז"ל נאם עקיבא פרוש נאם דוד בהר"ן וללה"ה נאם מנהם מענדיל פרוש שו"ב נאם משה אורי בלוי נאם שמואל פילינסקי נאם ברוך מרדכי עטינגר נאם יצחק יעקב זאסלער נאם חיים שלמה ראזינטאהל נאם יחיאל מיכל טוקאצינסקי נאם הלל רייכזמאן נאם נפתלי צבי פרוש.

ב"ה יום ז"ך ניסן עת"ר.

באו לאסיפה הר"י פורת הר"י וויניגראד, הרי זאסלער הר"ש הורוויק, הר"ש חפילינסקי הר"מ והאלפא. נפקד מקום המוכיר הר"מ בלויא ומילא מקומו חבר הועד ר"א פרוש.

הוצעו לחברים חדשים: ר' אהרן יצחק זאסלאנסקי [illegible] ר' חיים יחיאל בערגמאן, ר' בן ציון יעקב הלוי לעווין[70] ר' נחום בראנ"ב בערגמאן, ור' אלטיר חתן ר"נ חרל"פ[71].

עלתה הצעה להשתמש ע"י חברינו הר"נ כהנא שפירא[72] בבריסק שתתיסד גם שמה אגודת בני תורה יראים לפי תקנות ומטרות חברתינו ותצורף בתור סניף לאגודתינו.

---

69) גדול בתורה, העורך והמו"ל המאסף התורני "שערי ציון" יחד עם הרב שלמה בהגר"י בלאור, היה מוכיר בישיבת תורת חיים, היום המוכיר במועצה הדתית בירושלים, פירסם כמה וכמה מחדו"ת והלכה.

70) בישיבת מאה שערים, מתלמידי המצוינים של הרה"ג רבי זרח ברוורמן, היה באמריקה, ורכש לו פרסום במושכת יבנה.

71) נקרא רבי אלתר שו"ב על שם אביו הרב ר' יעקב שהיה שו"ב בווילנה, חתן הרה"ג רבי ניסן הרל"פ ז"ל, בכל המאספים התורניים נתפרסם ממנו חדו"ת והלכה, הרי"א נבחר בחי"ק ומסקת על רכוש הבנינים של ת"ת וישיבת עץ חיים.

72) נזכר למעלה ונסע לבריסק לנהל את משרד ישיבת פ"ש על יד הרב מבריסק.

הישיבות בירושלים[72]

„החבצלת" תרס"ו ב' מנח"א גליון 35.

סופרי העתונים העמידו כמה פעמים לפני קהל הקוראים שאלת דוקרת, כמה אלפים רובלים אוכלת בכל שנה הישיבות בירושלם, כמה כרוזים מכריזים שדריה"ם בדבר גדולי התורה שמגדלין — ואי' איפוא הרבנים שלהם מדוע לא ידענו ולא שמענו ניהקהלות שבחרו להם מקרב הישיבות ההן?

ועלובה זו ירושלם ת"ו כבר רגילה היא למדי לשמוע חרפתה כל תופש קסת סופרים כי ינסה קסתו השטנה ישחא גורא לירושלם ומי הוא זה „סופר עתונים צעיר משלנו" אשר לא יעיב את בת ציון וכמעט חרפה היא לו בפני חבריו אם לא השכיל כ"כ להעמיד את בני ירושלם לעמוד הקלון ולהציבם כמטרה להץ. ורבים הם המתהדרים זה בזה מי מהם יכול להאר אותם בשרד יותר משפיל בתהלוכותיהם בקנאותיהם בחלוקותיהם וגם בדלותיהם...

ואם אמרו בני ירושלם להשיב מלחמה שערה כי עתה היה להם מלחמה תכופה כי עלכן עברו גם על שאלת הרבנות מהישיבות בשתיקה, אבל מה בוטה השאלה וכמה היא דוקרת. אם את אשר לא די — לבני ירושלם הצער והעגמ"נ עיש להם. אבני הקודש תשתפכנה בראש חוצות בני ציון היקרים המסולאים בפז גדולי תורה ועמוסי חכמה — ואין שוק לסחורה יקרה זו, ובאו הסופרים לפזר עוד מלח על פצעי לבם.

מי המה הרבנים אשר אתם שואלים אם ראוים להוראה אם במשהמשים להוראה, אם בראוים אתם מדברים חיפשו נא בחוצות ירושלים בקשו נא בבתי מדרשות ותמצאו גדולי תורה למאות הראוים להוראה (ורק מעטים זכו לכ"מש ההיראה) ורובם בכולם הנם דוקא פרי ישיבה הינכי הת"ת והישיבה הראשונה עץ חיים והביטו נא גם על ספסלי הישיבות וראו תראו בין היושבים עליהם רבים מהם שהגיעו להוראה — ואם במשתמשים הנכם מדברים — מת עוו ומה פשעו חכמי הישיבות אם אין עירות הצריכים והרוצים ברבנים יכולים אתם לבקש רבנים מהישיבות אך לא עיירות.

והרי לכם מופת חדש. א) מושבות עקרון בקשה לה רב מירושלם, ומיד המציאו

---

72) המאמר חתום בני בוכבים בלי שם, וכוראה כבעל המאמר היה כואב ומרגיש בצערן של ת"ח יבעלבונה של תורה שסופרי העתונים היו רגילים לבקר ולהראות את מצבם הספל.

ויצא לפרסם את הפעולות שוחחדשו להרמה בעודם כל בני הישיבות, שכן רבים ככר החילו להרגיש את התנועה החדשה שנתהוללה אז בין תוני בני התורה להרמת ערכם וכבודם.

לה רב מישיבת תורת חיים את הרה"ג הה' ר' מרדכי ליב רובין נ"י בהסכם מרן סבא קדישא הגאון ר' שמואל סלאנט שליט"א. ב) הרה"ג המאוה"ג ר' חיים יעקב ד"ץ נ"י המשיב לשואליו דבר בהוראות או"ה בפנים עיה"ק (עפ"י ציווי מרא דארעא ישראל הגרש"ס שליט"א הציע בקשתו לתת לו עזר להוראה והדינות כי קשה עליו עבודת הקודש לעת זקנותו וחולשתו ויתנו לו מישיבה הצבורית עץ חיים את הרה"ג ר' פסח צבי פראנק נ"י שיסיע לו בהוראות ובדיינות. ג) פרווי בית יעקב וסביבותה דרשה מורה הוראה מיוחד לה בהיותה רחוק ממרכז העיר ותמצא את מבוקשה בישיבה הגדולה תורת חיים את הרה"ג רבי יוגה בירזער נ"י. ד) ותעש אה"כ כמתכונתה גם שכונת כנסת ישראל וסביבותה ודרשה לה מורה הוראה בהרה"ג ר' מיכל הורוויץ נ"י מלומדי הישיבה עץ חיים וכולם נבחרו בהסכמת מרן הגאון הגרש"ס שליט"א.

והנה כותב דברים אלה לא למען השואלים על העתונים כי אם למען השואלים את שלום ירושלם באמת ולבשר להם מדבר החדש שנהייתה בירושלם לקחת מורי הוראות בפרווי ירושלם ומה שאני רואה תועלת עוד בפרסום הדבר היא קנאת הישיבות אשה מרועתה וקנאת הפרווים אחת מחברתה וקנאת ת"ה אחד מהבירו וקנאה כזו וודאי תרבה חכמה ותרבה רבנות.

הפתק מ„החבצלת" מיום י"ג תלול תרס"ו מס. 44.

ביום השלישי לשבוע זה. נסעו מפה לבוא „עקרונה" שלשת הרבנים ה"ה: הרב הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד שליט"א והרה"ג מו"ה אריה ליב הערשלער [73]) נ"י והרה"ג מו"ה יוסף אלידע ווינאגראד [74]) נ"י.

ומוטב היה לי שלא הייתי צריך לדבר ע"ד הנסיעה הלזו ועניניה. אך מה אעשה? ואחת המטרות אשר שמתי לי למטרה בעניני החדשות. מכרחת אותי לא לשתוק בענין המראיב הזה: מי מאתנו איננו יודע השמחה ששמחה ירושלם כולה. כי זכתה שאחד מבני ישיבותיה נתמנה לרב באחת המושבות: מי לא הודה על הצעד הנעים הזה שצעדו המושבות? והכל הביטו על עקרון כעל מצטיינת! וקוינו. שתהיה למופת לחברותיה.

ועתה נוסף לו מצוקה חדשה: „אין לו שם דירה לשבת בה" ואם כי הדברים האל"ה חרפה גדולה היא לגלותם; חרפה היא לעקרון ולהמושבות בכלל. וכמעט לא

---

73) הוא הרה"ג רבי ליב דיין ז"ל בשם זה נזכר בח"א כמה פעמים.

74) היה המפקח בישיבת תורת חיים אחי ראש הישיבה והמנהל הרה"ג רבי יצחק חיננזרד ז"ל, והרב דעקרון הרה"ג מרדכי ליב רובין ז"ל היה מישיבת תו"ח.

יאוכן, כי רב בעירו שאינו לוקח שכר מהם ואחרי שבתו שם יותר משתי שנים — לא ימצא לו במקומו דירה לשבת בה! אינני מבאר ביאור הדברים, אך כלום צריכים הדברים לביאור?

אחרי הרפתקאות דעדו על הרב בדבר הדירה — עמלו בעלי רגש אחדים לבנות לו בית דירה בעזרת הלוואה ותמיכה ממוסדי ירושלם, וילכו ויקבצו כסף, ויקציע, קרקע, וירו אבן פינה ויבנו נדבכים אחדים, אבל, מעצורים גדולים פגעו, מבשוכים כבדים הונחו, והבנין נפסק! ואחרי הפסקה ארוכה החלו להתעסק בקנין בית, והכל היה מוכן — ושוב החלו מפריעים להפריע.

עתה נסעו שלשה הרבנים, ויחד עם רב העליל של המושבות, ה"ה הרב הגאון המפורסם מוהר"י הכהן קוק שליט"א, יתיעצו על מצפונות הדבר, ויתאמצו להשתדל לבסס את מעמד הרב.

ובנסיעה זו תלויה גורל ישיבת הרב בעקרון, לאמר: גורל הרבנות במושבות ותקותה בעתיד. ולכן כלב נפעם הננו מחכים לתוצאות הדבר.

א. בן אחי [75])

---

75) הוא הרב רבי אברהם אהרן בנו של הגרי"ח זאנעלד זי"ל.
ובח"ב נמסור כמה דברים מהתבצלת שבאו שם בשם זה שהיה סופר הכרוניקה הקבוע שמסר את התדשות של כל שבוע.

ח ל ק ש נ י

בית ועד לחכמים

תחילת יסודו

* * *

בע"ה

אהרי ההתבוננות[1] בדבר חסרון מקום מרכז לבני תורה המרגש מאד בעיר קדשינו, הננו נמנים בכל הפץ להיות מהמשתדלים ומתעסקים בדבר קביעות בסיס ליסד בית אוצר ספרות התורה, אשר בו יאספו כעמיר גורנה, כל ספרי חכמנו הקדושים אע"ה לכל המקצועות, בו ימצא כל מבקש דבר ד' לדות די צמאונו, בספרי הלכה ואגדה: שו"ת, פלפול, טוגיות, דרוש, מוסר, מחקר וכו' — בית אוצר סה"ק במלא מובנו, שיוכל למלא חובתו, בתור בית ועד לחכמים, מרכז צבורי לבני תורה, מקדש להתאסף בו כפעם בפעם להשתעשע יחד בדברי תורה בכוופיא, לחדד וא"ז בהלכה, וגם לדרוש בו חליפות, וכיו"ב והענו קוראים בקריאה של חבה לכל אחינו אנשי שלומנו תופשי תורה ושוחרי תרשי' בעי"ק, לתת ידם למטרה זו, אשר בעזר השם יתברך, יתרומם על ידה קרנה של תורה ארץ ישראל להתהלה ולתפארת, — וכאשר יתאסף מספר הגון של חברים משתדלים, נבחר מאתנו ועד שיתעסק בזה ביחוד, — וד' הטוב יהי' בעזרינו, ויקוים בנו מק"ש: אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשיב ד' וישמע וכו', מי יתן מציון תשועת ישראל וכו', כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלם.

נאם יונה ראם מבירז נאם צבי פסח פראנק נאם יעקב אשר הלוי גראיעווסקי נאם יוסף גרשון הורוויץ נאם יצחק אויערבאך נאם הלל רייכסמאן נאם יחיאל מיכל הורוויץ מו"צ נאם זרח אפרים תפשטיין נאם דוד זאב פיקטין נאם אברהם אהרן אנענפעלד נאם דוד בהר"ן זללה"ה נאם אלי' ראם שו"ב מבירז נאם אברהם אהרן הלוי פרנ"ס.

---

1) קריאה זו בלי תאריך יצאה כנראה אחרי האסיפה הראשונה שהיתה בביהמ"ד הורדנה כנזכר בחלק א', בתיאורי על הרב ישראל פורת.

2) הר"י פורת וגם אני לא התמנו כאן כדי שלא להתראות יותר מדי ולא ליתן מקום לחשד אותנו שאנו מוחקים א"ע במקום גדולים.

צ י ו נ י ם

(רשומים מקומיים מאת י"פן)

מהחבצלת הורש מנח"א תרס"ו.

מתוך דומיה ממשכת של צעירים תופשי תורה, מתחילים להתבלט קוים של הנועה, שרטוטים של עבודה ומעשה. החלו לישא ולתן אחדות קביעת בסיס ליצירת „בית ועד לחכמים", כלומר מקום מרכזי צבורי לבני תורה, להתאסף בו לפרקים תכופים לחדד וא"ז בהלכה ואגדה ולדרוש חליפות וכו' וכו'.

אי אפשר עדיין לדון על אופיו של דבר זה, לפי שקשה לכמן צביונו של עבור בעוד אבריו מתחילים זה עתה להתרקם.

אעפ"כ אני מוצא קורות רוח גם בתנועה כשהיא לעצמה כי סוף סוף החלו להרגיש את הסבה התיותר נמרצה שהיתה בעוכרי ירושלים להוציא ממנה כל הדרה — שנתנה מהלכים לפעזוטי הדעת לטפל כל אותם העקומות והשרברבים כווצים ועוותים מסביב לקוצו של יודנו.

החלו להרגיש את הבדידות הנפרזה השוררת בין התורניים כל אחד בודד במועדו, ואינו מוצא את ההזדמנות להבעת רוחו בפני ידידיו, וכל אותם הכשרונות המבחרים המוכשרים להתישר יחד ולהיות לרוח החיה, הנם נחבאים אל הכלים והיו כלא היו, אה! כמה שאיפות נעלות שאלמלי היו מהחברות ועוברות מן המחשבה אל המבטא והעבודה היו פועלות גדולות ונצורות להרים קרנה של תורה בכל מקצוע ובכל ענין.

כל אותם פזורי הרעיונות שרטוטי המחשבות, אלו היה להם מקום על מה לחול כמה ברכהיו יכולים להשרות באוהל בת ציון, אבל חסר הקשר והיחש השלם בין הכחות כל נפש נבדלת נצבת לבדה ואינה פועלת מחוצה לה כאשר אמר המשורר: שבריך ומאויך, ששונך ויגונך יולדו בך יתמו תוככי.

והבדידות המיוחדה הרי היא נרגשת בכל נימי הנפש, בכל פנה שאתה פונה, בכל מומנט של הזדמנות חשובה, אתה מרגיש כאב של התפרקות החוליות, והיא שהליטה עננה הרת תוגה על כל פנים, היא שהשפילה גאותן של בני ציון היקרים עד הדיוטה התחתונה מבלי השאיר כל רגש חדוה, צל של שאיפה והקוה.

כאור לנשימה חסר לנו מ ר כ ז לשאיפות תורניות, מתוך האפילה השוקטה מזהירים לנו שפעת שביבי אש פזורים שבהתלכדם יכולים להאיר אור חדש בציון, הרמוניות אין מספר טמונים בחובנו ומחכים לפקודה כי נאמר להם התעוררי!

---

3) המאמר הראשון שנתפרסם מאת דסו=ישראל פורת בשילהי חודש מנח"א תרס"ו.

בית ועד לחכמים הוא הצעד הראשון להרמת קרנה של תורה בארץ ישראל, בית מקדש להתפתחות ולהשתלמות, מקום מוכשר לבני תורה להוציא כשרונותיהם אל הפועל, בו יתאספו פעם בפעם צורבי מרבנן פרחי ת"ת, להשתעשע בדברי תורה בכנופיא.

הכנופיא תביא לנו ידידות והידידות תאחד את הלבות, והאחוד יעלה את הרות, ויברא את ההכרה הברורה וחפץ נמרץ, וידים הרוצות לעבוד בעד השתלמות בעד אשר קניינינו הרוחנים.

ר ש ו מ י נ י כ ר י)

העתק מה„חבצלת" מיום י' אלול התרס"ו מס. 38.

להסופר הנעלה מר י"פו

ברשומי רעיוניך הנבעים מעמקי מעין מחשבותיך, חרותה צמאון השועפים בתחית ורוממות רוה התגברות אומץ לבם של צעירי ירושלים האמתים השואבים מאוירא דא"י והמחכים, ואשר לא נפגעו מרוחות השולטים במקום נרפש ונבאש, אשר רק כמי שנתע במשעולים צרים ודרכים עקלקלים וחשוכים יפול בהם.

ולמען להגן עליהם לבל יתרגשו ויתגרו במדה מרובה, בעת יפרוץ ח"ו בגבולנו אותם הרוחות המשחיתות, אשר התאוה והכבוד והעזות, צרור בכנפיהם עלינו לזרום בעורקיהם מעט מן העוז והמרץ לאמץ את לבם לבצר את עמדם לבל יערה וינוע מסערתם.

מבין רשומי הסופר אנו מוצאים גם אותו בדרך המסילה הבבושה הרחבה, המלאה אור המובילה לכחוז הנרצה, זו דרך התורה, ירושלים האמתה, אשר בני' וגדולי' דורכים בה, ואשר ישיגו דעת נצחי חיים דשנים ורעננים אשר פגעי הזמן לא ישלוט בהם להעבירם מדעתם דעת קונם, כולם שבעי רצון מסתפקי במועט, שומעים חרפתם ואינם מושיבים, מאשר כי שונאי הפרסום הם. היחזרה תעובה להם, יבוו למחרפיהם ורוחם לא יפול בם.

גם אתה סופרנו בכל התנשאות רוחך, גם בהתגעשו גלי רעיוניך לא יטפו ועברו חוג טבעיך הפנימי, המוטבע וחתום ע"פ בני ציון היקרים, שם המטבע החריפו כ"כ הוא „בטלן" אשר בו ינאצונו מחרפינו, אך היודע ומכיר הכרה בהירה את בני ציון הנעלבים אשר ימצא בהם את הבטלנות הנובעת ממקור התמימות והצדק, אשר בו נתפאר ונתגאה.

---

1) מאמר שלי חתום מפורש, מגדל פרוש.

מבין רשומיך ניכר אותו הבלבלות הבלתי גאותי, את הפשטנות הישנה, לא הגזמה נפרזה לא יהורית, כאשר משתמשים הסופרים השובבים, לא זקופה ראש ודבריה חזקים ומוחלטים אך מטיל ספק בדבריו כמו לא יאמין בעצמו, לא הכרת עצמו ומבטל זולתו אך דברים רכים כמו ירא לפגוע בכבוד חבריו, במקום שרמז בשפלת גאותן גלה את שביבי זהרתם.

אבל אתה מר יפו אשר נתשא מאמרך הוא נשגב ונעלה אין כל מקום לפקן ולהטפק בתריצת ומרץ של בני תורה, כי בודאי ימנו בכל חפץ להיות מהמשתדלים ומתעסקים בדבר קביעת בסיס ליסד "בית ועד לחכמים" להיות שם מרכז צבורי לבני תורה מכל הישיבות להתועד יחד להכיר איש רעהו, ולא יהי עוד מרחק־הישיבות למבריל ביניהם להתנכר זה מזה, כי יתאספו שם בפעם בפעם להשתעשע יחד בדברי תורה.

מי כאתנו לא ירגיש חסרון בית נאמן למצוא שם טיול הנפש הרחבת הדעת, הישיבות הגדולות הם מקום לחמה של תורה, אבל אי איפה קינוח סעודה להבל ולבשם את לימודם בפילפולי דאורייתא לעדן את הנפש ולבדה הדעת.

והנני להעיר כי למען שיכול למלאות חובת בית ועד במלא מובן המלה עלינו לצרף ליסד שם אוצר ספרות התורה אשר יתאספו שם כל ספרי חכמינו הק' לכל המקצועות שבתורה לא למטמן סגולה אך לשבור ולרוות די צמאונו כל מבקש דבר ד' למצוא בו כר נרחב וללבן כל דת ודין.

הקותי כי סופרנו הנכבד יבאר לנו בחן אמרותיו ובנועם מליצותיו את כל הדרוש לעניני זה ויודיענו את כל אשר יתהדשו בו — ובברכה כי יקוים בנו מקש"כ כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים העני חותם את שמי.

חפורש

ד ע ת ת ו ר ה[5]

העתק מה„חבצלת" משנת השלשים ושש עמוד 325

(גלוי דעת של המתעסקים ביצירת בית ועד לחכמים)

יש דברים אשר רק במצאותם העצמי ובפעולתם הממשי ניכר הרצלתם חשיבותם אולם יש אשר לא ישותם ומהותם לבדם התכלית הנרצה, אך הם אמצעים ומכשירים להשיג את התועלת או הם רק לכלי מחזיק ומכיל בקרבו דברים טובים

---

5) גם מאמר זה הוא ממני מ"ש, מנחם מנדל שו"ב או פרוש, שפרסמתי אחרי שתרגמתי שנמצאים כאלה שרצו לעשות זה בפה הדשה לשנוררות.

ומועילים, אשר בלעדם הם ככלי אין חפץ בם, ואיש אשר יבקשם בטרם יש לו אותם הדברים הנשמרים בתוכם הוא כבוגה פלטרין במדבר שמם. —

בין אלה האחרונים נוכל לחשוב גם את בית ועד לחכמים אשר דבר התיסדותו העיר בין תורה ענין לענות בו, כי עיקר כוונתם הטהורה של מתוללי הרעיון הזה, אשר הם ממובחרי אברכים הלומדים, לא להשיג פעולה ממשית ותועלת מלאכותית, אך כח סגולות ימצא בו להיות אבן חן למשוך אליו לבות התורנים, אשר בהתקרבם יתפזר הערפל הפרוש ביניהם ויתגלה האהבה והידידות אשר ירחשו לבם מכבר, והידידות יביאם לידי עליצות הנפש וצהלת הרוח וגם תועלת הומרי לחוקם לכל יתרפו בלמודם, ויעלו במעלת התורה והמוסר.

לכן כשהוא לעצמו אין לו את הערך הנכבד, לולי התעורר רוח החי' של תופשי תורה להרגיש את חסרונו, לו למשל התנדב אחד מדעתו הפרטי ליסדו ולשכללו ולפארו, לא הי' נושא עליו את ההוד והתפארת לרכוש לו לבבות להוקירו ולבבדו ולא הי' ממנו תוצאות הטובות אשר אנו שואפים ומתגעגעים אליהם.

לכן דעת המשתדלים ביסודו, להזהר מראש לכל יחולל קדושת הרעיון ולא יקלש כח השפעתו הכללי על בני תורה לפתח את כשרונם הנהבאים, ולהגביר את כחותיהם הנרדמים, עלינו למסרו לקנין כללי ללומדי תורה אשר ע"י יהגלה אותם הכחות הכללים, אשר כל יד חרוצה ובעל כשרון נעלה ימצא מקום להתגורר בו, גם כאשר לא יצטמצם בתחום פרטי לא נתן להם מקום לנרגנים וצרי עין לטפול בהמתעסקים בו כוונה שנוררות התעובה ופגול לנו.

לכן איפא זאת עלינו לעשות, כי אלה מנכבדי הלומדים אשר כבר נמנו והבטיחו להשתדל למטרה זו, עליהם לבחור מתוכם מכל ישיבה וישיבה הגדולות איש אחד האהוב וחביב אשר השפעתו מרובה ע"פ חבריו, והם יתאחרו לועד מפקח אשר על דעתם יתעסקו כל מי שיתנדב א"ע לפעול, ועל פיהם יתנהל כל עניני הבית בכל סעיפיו הפרטים, ואחרי אשר יהי' הועד מאוגד מכל הישיבות ישא עליו שם כללי האמתי, להסיר לזוז שפתים ולהרחיק את הכיעור ותדומה לו.

ובאופן כזה נוכל להשיג בעזה"י מטרתינו הקדושה וירומם ע"י קרנה של תורת א"י לתהלה ולתפארת ממני המקוה לראות כאשר ישגשג ויפרח להיות מתוקן.

מ"ש בעה"ק ת"ו

נ ע ש ה ו נ ש מ ע [6]

העתק מה„הבצלת" מיום כ"ט אדר התרס"ז

א.

הנה בימים האלה תחזיר לי כורך הספרים את החבצלת התרס"ו בכורך, ובעברי על פני הגליונים, ובראותי את ההצעות שנכתבו והוצעו אולי בדם ובמוח, וכבר נשכחו מן הלב, וגם מלבבי אני, תאנתני אנהה גדולה ששברה גופי השבור, ו א מ ר ת י בלבבי עלובה העדה שנסוך עליה שנה טרטומים כזאת, ועלובים סופריה ומציעיה הרואים כי מבלים הם זמנם לריק ומבלים הם כהם לבהלה, ואחרי נסותם

---

6) המאמרים האלה בשם נעשה ונשמע שנתפרסמו בהמשכים רבים, תחום בשם אחד עיר, הם של הסופר הידוע הרב ההה"ש רבי יעקב גולדמן ז"ל שהיה גר אז ביפו והיה הסופר ומוכיר של הקהלה ושל בית"ח סערי ציון בזמן שעמד בראש קהלת יפו העסקן הנכבד רבי שמעון רוקח, אביו של מר ישראל רוקח ראש עיריית תל־אביב.

רבי יעקב גולדמן ז"ל היה מהסופרים הראשונים הירושלמים. עוד כשהיה צעיר ולמד בישיבת עץ חיים אצל הר"מ הרה"ג רבי משה נחמיה כהנא ז"ל, היה הסופר הקבוע ב„המליץ" וב„המגיד", שמסר שם כל הענינים שנתחדשו בהישוב הישן ובתחילת הישוב החדש, ב„האפיקי" שנת תרמ"ר־מ"ז נמצא מאמריו על כל פרטי הענינים מהמושבות פתח־תקוה ראשון לציון רחובות וזיד. הוא בא מפינסק כשנשאר יתום קטן מאביו עם אמו אשת חיל יזועה מרת חיי רחל ע"ה שנשאת עם ת"ח נכבד רבי צבי גריבסקי, שעסקו בעשית יין, הסופר רבי פנחס גראיבסקי נזכר למעלה אחי רבי יעקב גולדמן מאמו, כשנשא אשה מבית וואלפנזאן נכדת רבי וולחיל באב"ס ז"ל נזכר לעיל בחלק א', — שם הזכרתי את ד"ר בן זאב ונשמט שהוא המחולל והמארגן את „התאחדות בני הישוב בא"י, — והוטל רחיים על צוארו של הרי"ב. עבר למסחר עם קמח, שלא הצליח ומצא ביגיעה רק כדי פרנסתו בדוחק, כשהישוב ביפו הוחל להתרחב ע"י המושבות מסביב ונתקבל ע"י הר"ש רוקח ורבי יחיאל מיכל פינס ז"ל שעמד ג"כ בראש המוסד להיות סו"מ של העדה ומפקח על הביה"ח, לקח חלק בבנין נוה שלום ונוה צדק שבר שם.

אחי הגדול המנוח נפתלי צבי ז"ל סוחר נכבד היה חתן רבי יעקב בולומן שנלב"ע בדמי ימיו בחודש ניסן תרע"ז, וגם אשתו מרת פייגא טויבא ע"ה בת הרי"ב נפטרה בחודש טבת תרע"ח, מבניהם רבי זאב פרוש, למד בישיבת עץ חיים אח"כ מורה בת"ת נצח ישראל בהיום מנהל בית"ס נצח ישראל בחיפה. אחיו רבי שואל פרוש אחרי שלמד בישיבת הבחורים בע"ח נתחנך אצל הרב ד"ר מנשה לוין ז"ל בעל „אוצר הגאונים", התחתן עם בת הרב יעקב שניאורזון רב בשיקאגו ונסע לאמריקה וכהיום הוא מורה תלמודי בסיאטל ואשינגטון על יד הרה"ג הר"מ רבי חיים יעקב לוין בהרה"ג ר' ארי' לוין נזכר להלן.

בבואו בשנים הקדיש עצמו ללמוד התורה שהרבץ ברבים בשעוריו בש"ס ובמשניות וכל הידושיו בעמק הפשט ובביאור ההלכה נרשם בספר „פרס ועוללית" על כל סדרי המשנה ולכ"ע כשהיה קרוב לגבורות, תנצב"ה.

לחזק פעמים אחדות את הצעתם ורואים הם כי שומע אין להם מיד הם משתתקים זנאנחים דום.

אחת מההצעות הללו היא דבר יסוד בית ועד לחכמים שהוצעה שהחבצלת גליון 37 אשתקד, ואחרי אשר משמשו בה מעט נעזבה לנצשה והיתה כאין.

ואמרו נא לי עיזאי דנפשאי, האין ההצעה הזאת, דבר בעתו? האין נחיצות בדבר? האין "עבירה" היא כל יום ויום שאנו מחמיצים מלהוציאה אל הפועל? כלום יודעים אתם הועלתה? כלום מרגישים אתה בחסרונה? ולסוף — ולא כלום!

הבה אקרב אליכם למשפט, והייתי עד והייתי דין והייתי גם בעל הדין, ועקתי וצעקתי, ואמרתי ודברתי, והשמעתי הכרזתי וננער כל ישן וישמע כל אטום אזן, ונפתחה ערלת כל לב, וראיתם ושמעתם וידעתם, הנני אליכם חביבי העני פותח את קרבותיכם והוצאתי מהם כל הצעת הראויה לשום לב אליה והצגתיה לפניכם וידעתם כי יש עין רואה יאזן שומעת, והייתם גם אתם במוני.

אחד מעיר

נעשה ונשמע

העתק מה"חבצלת" מיום ג' ניסן תרס"ז.

ב.

אומר אני, לכם, ואומר אני לכם רבותי, כי עליכם למלא דבר ההצעה לכונן ב"בית ועד לחכמים", בעירנו הק' ירושלם ת"ו וממנה יראו וכן יעשו יתר ערי אה"ק שיש בית ועד הזה הוא, שבו יתועדו צורבאי מרבנן, לא בעד זקני ת"ח דרוש הוא, כי אם רק בעד אלה דנבטי, אך ראש הבית זפקידו יהיה ת"ח מצוין שיהיה מתון, מעורב אם הבריות, ושיחו נאה, ויודע בטיב העולם, ועם זה יהיה ירא שמים ב ס ת ר צנוע ועניו.

להודיע — ישנם הרבה אברכים — כי — מחדשי חדושי תורה ואין להם שלחני לרצותם לפניו, ועי"ז שמעייניותיהם לא יפוצו חוצה, לא ילכו הלאה או גם ילכו אחרונית, ישנם הרבה אברכים שכחם גדול בהטפה, בדרוש, ואין מקום להם להשתלם בכשרונים זה הדרוש מאד בימינו אלה, וישנם הרבה שרוצים ללמוד ע"מ לעשות, ע"מ שיהיו גם הם למטיפים לדרשנים, לדרשנים לפי רוח העת עפ"י תה"ק, ואינם מוצאים מה שהם מבקשים, ובבית הועד ימצאו דים.

ולהודיע — יודעים אנו כולנו כי ישנם בעיה"ק צעירי ת"ח שעטרת הרבנות הולמתם, ואין להם להתנדב אפילו בפני גדולי זקני ת"ח, אך התורה מונחת בקרן

זוית, ויש שגם בעירם אין יודעים ואין מכירים אותם, ויש שבעיר ישתבחו אבל העולם אין יודע מהם, ולכן יתפללו רבים על עירנו הק' על שאינה מגדלת ת"ח, אבל בבית הועד, שמה יקנו להם שם, ואחרי שאין העולם יתום ועוף השמים יוליך הקול — בשעה שיש קול — ויצא להם שם ע"פ חוצות ויהי' זה לכבוד גם לעירנו הק' גם לתוה"ק, וגם וראויים לכבוד.

היש צרך בבית הזה? אדרבא אמרו! אכן עוד לא סימתינהו לכולי שבחי, כי עוד תועליות רבות לבית כזה, בו יציעו בני נעריגו תופשי התורה, הצעות להרמת קרן התורה והיראה, להרמת כבודם של ת"ח, בו יבוקרו כל הספרים החדשים של ספרות הרבנית, הירי"ל חדשים לבקרים ע"י תופשי התורה, ומציון תצא תורה איזו סער ראוי לבא בקהל, ובו גם ישמעו שיחות חולין של ת"ח שצריכים למוד, ומובטחני כי הרבה הרבה מבעה"ב הבינונים יבאו יום יום לבית הזה להתחמם בנגד אורן של צורבאי מרבנן ולשמוע דבריהם בכל אשר ידברו, וכבוד התורה ישוב למקומו.

ועוד הפעם אני אומר לכם יקירי כי דרוש לעיה"ק "בית ועד לחכמים". דרוש הוא למען ימצאו גם פרפרת רחני אחרי מלאם כרסא בשרא שמנה מהתלמוד ההפוסקים אחרי יגיעות מוחם וכחם בהישיבה ימצאו מקום של נ"ר ונחני, ולא ילכו לרעות בשדה אחר.

אחי ורבותי, שימו לבכם לצעירינו, עשו מנהג הזמן ודריכת העת עשהו על טהרת הקדש, בטוח אני כי ביסוד בית ועד לחכמים, והלכו רבים, שעתה הולכים הם לבי אבידן, והלכו לבית הועד, וריחו רוח יראת שדי רוח התורה ונתקרבו אל החורה ואל המצוה.

ואל תבוזו נא לכחם של הצעירים, ואל תבטלום בלאחר יד ונע, ודעו לכם כי כחם של הצעירים בהעזבם לנפשם, מפרקים הרים ומשברים סלעים ואוי אוי להעומד בפניהם, בשעה שיטה הרוח עליהם, והי' בנוח עליהם רוח קדושה רוח טהרה, ועשו והצליחו, רוח הצעירים כלוא יותר מדי, ולכם לתת למו מקום להתפרץ ועל זקני הדור רק להחזיק בידם לא יתמוטטו.

וידעתם היום כי בהיות מקום לצעירינו להתאסף, להתוכח, ולהציע הצעה יש תקוה גדולה להשבת מצב הרחני לעיה"ק, צעירנו הם בני עולם העשיה, וגם בני עולם הבריאות, וגם בני עולם היצירה, וזקנים הם רק מעולם האצילות, הם צריכים להאציל מרחם, הם צריכים לנהל, הם צריכים לפקח עין, אבל העושים, הכפות הכחושות, הידים, והרגלים של הצבור, אינם אלא הצעירים, ובהיות מקום למו וראיתם מה הם יכולים לפעול ולעשות, ובאין מקום להם, או שכחותיהם נרדמים או שנותנים הם כחם לבזוי התורה, ועחרים על ידם להתיש כחה של התורה

והיראה וגם אם אינם עושים כן הלא מאבדים אנו לפחות אותם בידים, ויאבדו מאתנו, וכל עוד יש בה עוד מריח של התורה. אינם עוזרים לבלע ולהשחית אבל אח"כ — הה, שנה ופריש קשה מכלם, חלק גדול באבדון הזה לוקח מי שבידו לכונן בית הועד לחכמים ואינו מכוונו.

אחד מעיר

נ ע ש ה ו נ ש מ ע

העתק מה„חבצלת" מיום ז' ניסן תרס"ז.

ג.

„בית ועד לחכמים" צריך להתכונן! בית ועד לחכמים נחוץ להוסד! בית ועד לחכמים דרוש להפתח!

מבין ריסי עיניכם חביבי ניכר כי מודים אתם לי, מודים אתם, כי בית הועד הזה יהי' טל של תחית להעצמות היבשות להקצירי ומריעי, מודים אתם כי כנוס לצדיקים הנאה לעולם, האלא מאי? — חרשתם אתם כי הדבר צריך זהירות יתירה כי רוחם של הצעירים ובפרט אלה דאורייתא מרהחי בהו, רוחם כנחל שוטף וצריכים הם למורה דרך, לסיגים וכיו"ב.

אם ככה אתם אומרים ואמרתי לכם גם אני, עתה?! ועוד אומר לכם כי נהפוך הוא, בית הועד הזה יבצור רוחם של אלה המעטים לבלי יגביהו עוף, אדרבה ואדרבה, בהיות באי בית הועד ת"ח, וב"ה יש לנו לרוב ת"ח שיראתם קדמת לחכמותם, ולמדו הצעירים אל דרכם, ומובטחני כי רק בבית הועד הזה יהיה מקום לעורר על הנף, רק בבית הועד הזה יהיה מקום לברי לבב ליראי אלקים להכות בלשון את פורקי העול ולגלות קלונם, ולעורר את כל אלה שיראת ה' בלבם לחזק כל בדק, ולגדור כל פרצה, ולשמור רגלי בנינו מלכד.

ואמרתם — כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך, היום יאמרו לו ליסוד בית ועד ומחר יאמרו ליסד בו בית ספרים, ולמחרתו להביא עתונים חס' וחלילה מה יבקשו עוד.

אבל רבותי תביעת בית ועד לחכמים איננה מדרכיו של יצה"ר, ומהיום אומר אני לכם כי בבית הועד הזה צריך להיות בית מיוחד מלא כל הספרים מהספרות התלמודי' כל ספרי הראשונים וכל ספרי אחרונים, ואחרי שהתנאי הראשון היה כי משגיח ופקיד הבית יהי' ת"ח מצוין, והיה הוא השופט ג"כ לאיזו ספרים משפט הבכורה וכו', ובדבר הזה גליתי מעל לבכם ידידי אבן מעמסה...

נשוב לעניננו, בית ועד לחכמים דרוש לעירנו הק' כמים לדגה, ומי שמעכב

בדבר. עתיד לתן דין וחשבון. וחוטא הוא חטאה גדולה לעמנו. לעירנו הק' ולתוה"ק.

חייה כי תאמרו אלי מה החרדה הזאת אשר חרדה? ואקרתי עליכם חרד אני על כבודם של תלמידי הכמים. חרד אני על תוה"ק שצעירנו לא יערכוה. חרד אני על כל המדות הטובות שהצטיינו בהם אנחנו ואבותינו לבלי ידדו לטמון. חרד אני על קטב המרידי אשר בצוררים. לבלי ישוד מאתנו מבחר כחותינו. חרד אני על היהדות. שאין מקנא לה.

בחייכון רחומאי דנפשאי פתחו עיניכם וראו מה היה לנו. הנה דברי מינות נדפסים ונפרצים ונקראים. נפומבי חדשים לבקרים. ואין מקנא קנאת היהדות לצאת ביד רמה. ולזעוק זעקה גדולה עד שיזועו כל יהדינו. ויאמרו: אסור על נפשם מהביא עקוצים לביתם. לא! כי יצטרכו להכריז אסורים. לא! כלנו יודעים כי הכרזת אסור מגדיל התאבון לעבור עליו. אבל צריכים אנו כי כל מי שזיק היהדות טרם הועב בלבו. הוא בעצמו יאסור עליו אסר. צריכים אנו רבותינו. להעיר רגש הכבוד. רגש הכרה עצמית בלב צעירנו הנאמנים לה' ותורתו ואז תראו כי יהיה פה לאלם. ויהיו ידים לפעול ולעשות גדולות ונצורות להזוק רוח היהדות.

לא פעם ולא שתים. כי אם פעמים אי ספורות נקרה לי להיות באספת אנשים לרגלי ענינים שונים. והאנשים בעלי דעת כלם. בהם חכמים גמורים בהם בינונים ובהם יראי ה' באמת ומי היו ראשי המדברים תמיד? הלא ההפשים! ומי היה רוח החיה בהאספה? הלא החפשים! ומי היה הקברניט המוביל בדרכים נלוזים את עיני האספה למטרה חפשית? הלא החפשים! ותמיד מי שהוא יותר יהודי. הנהו יותר מהנתבאים אל הכלים. מהשותפים. ומפחד הוא להרציא הגה. יודע הוא המסכן את כל העלולי בעלי התרמית. מבין הוא היטב להיכן מובילים אותו אך איננו מוצא לא ראו לפניהם סדר ומשטר של אספה. וברואתו הסדרים ובשמעו הנאומים דברים חדשים לגמרי. מתבטל הוא בעיני עצמו. והכל טוב ויפה בעיניו.

ומי גרם לנו כל זאת? — חסרון בית ועד לחכמים! בבית הועד הזה. מקום הנועד לשיחות ולוכחים. להטפות ונאמים. והכל משלנו. שם יתרוצלו צעירנו גם לסדר גם למשטר. וגם להטפה גם לוכוחים. וגם לבלי לפחד מדבר דבר. ולהכרת ערך עצמי לבלי להתבטל בעיני עצמו.

והכרת ערך עצמו של האדם. רבותי דבר גדול ונחוץ הוא. ובטול היש העצמי מגונה מאד מעולם ובפרט בימינו אלה וממנו תוצאות לכל הרעה אשר מצאה אותנו מידי בוזי היהדות המתנשאים לכל לראש. ונותנים עיניהם במה שאינו שלהם ונדחקים למקום שאין קולטם. וכ"ז ענות שהחריבה את כל הקודש לנו. וכל זה בא לנו מבטול היש העצמי. ומאי הכרת כחינו אנו. ומי גרם לנו כזאת. המצב

הרעוע של צעירי ת"ח והתבודדותם, ומה שאינם מוצאים מקום להסיח בו דעתם ממצבם, ולמצוא בו קורת רוח, הרחבת הנפש ושמחת מרעים וכיו"ב ולוא היה לנו בית ועד לחכמים לא חסרנו כל אלה.

עוות דקדושה חסרה לנו, אש קדש אין לנו, יען כי חסר לנו ההרוממות הנפש שמחה של מצוה, התלהבות דקדושה, כל היום מוחותנו עוסקים בדברים עיונים ורוחינו אין לו מקום להתפרץ, מהמרירות שבעים אנו רב יותר מדי ומהזיו והזוהר, ההוד וההדר, הנמוס חדרך ארץ, אין לנו פנאי ומקום אף לטעום טעמו, ואם האחד ממנו פוקח עיניו ומוצא דבר אוכלו עד הקאה, יען כי דבר מזויף הוא, אבל לוא מצא הדבש שנשתבחה בו א"י הי' אוכל ומבריא, ואין אתה מוצא דבש כזה אלא בבית ועד לחכמים.

ובכן קורא אני קול גדול, צועק אני בכל כחי, תנו לנו בית ועד לחכמים בית ועד שיהיה ראוי לשמו, וראיתם ונוכחתם כל הטוב שיצא ממנו לקיום התורה לקיום היהדות.

דרוש לנו בית ועד לחכמים, נחרץ הוא לנו, ויותר לבנינו, ואם אין אנו רוצים כי בנינו ילכו ללקוט בשדה אחר, הבו למו בית ועד להכמים.

אחד מעיר

נ ע ש ה ו נ ש מ ע

העתק מה„חבצלת" מיום י"ג ניסן תרס"ז.

ד

ואני החר ואומר בפני כל קהל ועדה כי הגיעת העת ליסד בית ועד לחכמים בעי"ק ת"ו, ולא רק אני אומר כן, כי מה אני ומה חיי, אבל הכל אומרים כן, הכל — לאחויי אלה שלבם מהסס מפני כל ענין הדש, גם המה מחים בפה מלא כי ההצעה טובה, ורק — אומרים הם — יש לעיין בדבר, ואין למהר ולעשותו.

...האח! האח! בית ועד לחכמים! רואה אני בעיני רוחי בית גדול ומרוח, חדרי ספרים מזה ומזה, ראש הבית, איש מלא רוח ה', רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה', יושב ראש ופרחי ת"ח יושבים סביב סביב איש על מקומו, מהפלפלים מתוכחים ודבריהם בנחת נשמעים, אין איש נכנס לתוך דברי חבירו, זה שואל כענין וזה משיב כהלכה, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ההמתן מתאסף למטה מהם ושוחה בצמא את דבריהם.

על הדלת דבוקה „מודעה" — בחלק העשוי לאותו דבר — בה כתוב הדר בשעה... ידרוש חכם פלוני למשל ע"ד ההבדל בין תשובות הראשונים ובין תשובות

האחרונים ויעיינו נא, הרוצים להתענק בתשובה... וכו' וכו', או ע"ד מהלך רחוב של הראשית חכמה, והתבדל בינו ובין החובת הלבבות, וכיו"ב או ע"ד מצב התורה והיראה ומה שיש לעשות ולתקן ולחזק כל בדק.

הגיעה השעה הדורש על הדוכן ומדבר בלה"ק, חכם ספרדי הוא דורש במבטא הספרדי ואם אשכנזי הוא דורש במבטא האשכנזי, כלתה הדרשה מהחילים הוכחזים, הרי שהתגברו הוכוחים והגיעו למדרגת הרתיחה, היושב ראש מכריז "הפסקה" לחמשה רגעים, והנאספים יוצאים המסדרונה, שותים הוגמר ושוחחים איש את רעהו.

עברו חמשת הרגעים, נכנסים הנאספים ויושבים איש על מקומו, והיושב ראש נותן רשות לאשר נכנס בעובי הקורה של הוכוח לעלות לדוכן, והרי הוא עולה, וסותר ובונה פורץ וגודר מחלק כבוד לאשר נשא מדברותיו, לפניו ומשיב על דבריו עד גמרו דברו, וכן חוזר חלילה והת"ח והעם העומדים ושומעים, שומרים הסדר והמשמעת והדורש מתבל דבריו בתבלין של תורה, ומנעים דבריו באזני השומעים, עד כי יגסך רוח היראה והתרוממות הנפש על השומעים, וההמון מרגיש בלבו רגש כבוד לאלה הזוכים לקחת חלק בהענינים שעל סדר היום, ומתברך כי בניו יהיו כאחד מהם.

פה מפיק מרגליות! יתן פ"א מבינותו על הדרוש, אשרי יולדתו! יאמר לרעהו, ברוך שבחר בהם ובמשנתם! יהשבו העולם בלבם, אמנם יש אלקים במקום הזה, ואנחנו לא ידענו!

הנה ערכתי לפניכם רק מחזה, ומובן הוא כי בעניני הדרשות, וכמו כן הסדרים וכל התלוי בהם ישתנה לפי רוח המיסדים את הבית, ולפי דעתו של היושב ראש, אבל ההולדה אחת היא, ההולדה כי יגדל ע"ז כבוד תפשי התורה, כי תופשי התורה, ימצאו במקום הזה את החסר להם במקום אחר ככל שכבר נזכרו בדבריו, ההולדה הזאת מובטחת היא לבא ואי אפשר לה לבא אלא בבית ועד לחכמים.

אחי ורבותי, מי יתן לי קול גדול ולא יסף הכו לנו בית ועד לחכמים, ומובטחני כי סוף סוף היו נמצאות אונים מקשיבות, לבבות חמות, וידים עושות, כי כל עוד שאגי הוגה ברעיון הזה מתצא אני בו יותר ויותר נחיצות יותר ויותר תועלת ותמה אני על אחי, על עמתי בתורה, ואשר מחשבותם כמחשבותי, תמה אני עליהם על אי בואם גם הם לעזרני.

עורו אחי, עורו וכלנו נקרא, כלנו נדבר, השכם ודבר כזה, עדי יוסד הבית, עדי יתכונן בית ועד לחכמים.

אחד מעיר

נ ע ש ה ו נ ש מ ע

הפתק מה„חבצלת" מיום כ"ה ניסן תרס"ז.

ת

לולא הייתי אני בעליו של איזה עתון הייתי ממלא פני הגליון בהמלות „בית ועד לחכמים" והאותיות הללו היו מתכימות את קוראיהן, והיו מנקרות את עיני אלה שעינים להם ולא יראו, והיו משברות לבותם של אבירי הלב, והיו מנקרות מוחותיהם של אטומי המוח, והיו מישרות שכלם של בעלי „האפכא מסתברא" והיו מקרקרות במעיהם של „שלום עלי נפשי" והיו מקהות שיניהם של מלחכי פינכא, יהיו מורטות זקניהם ופיותיהם של מבטלי כל דבר באחת יד, והיו טורטות פניהם של בעל „הכרת פניהם ענתה בם", והיו מעטשות את נחירי בעלי ההוטמים אשר בנדנודם את חוטמיהם שמים הם לאל כל דבר טוב, והיו לנחשים צפעונים לחוי דרבנן להממאנים להטיב בשעה שיש לאל ידם, והיו למורות פתנים בפיות המדברים אחה בפה ואחת בלב, והיו למים מרים מארירים לצבות בטן ולנפול ירך, של השותים במזרקי יין האינם יודעים בצערם של ת"ח ואינם שמים אליהם לב.

מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם ולילה, את מצבם של צעירינו תופשי התורה, אשר אין שואל ואין דורש להצעה כזו, ליסד בית ועד לחכמים אשר רק בו רק בבית הועד הלזה תשועתם קרובה לבא.

מי יתן לי סלמנדרא, וחתיתי אש בידי וכתבתי באש שחורה ע"ג אש לבנה ע"פ כל מרחביה של עירנו הקדושה ע"פ שמי התכלת של ירושלים „בית ועד לחכמים" וראו הכל וידעו הכל וישמעו הכל ויבינו הכל כי אין לחמץ הדבר אין והדבר פובל שהיות, כי דרוש לגשת תיכף ומיד להכין בית ועד לחכמים.

ואתם אחי ורעי, אתם האברכם החביבים והנעימים, אתם למה לא תתעוררו בעצמכם, לעשות התכנות הנחוצות לזה? כלום יתומים קטנים אתם, ואפוטרופוס דרוש לכם? או כלום חלשים אתם עד כי לא קמה עוד רוח בכם? עורו אחים עורו! הקיצו רעים הקיצו! והיו נא אתם המתחילים במצוה וכיון שתתחילו תוכלו להיות בטוחים כי לא רק כי תמצאו עוזרים, כי גם ימצאו אנשים טובים שירצו להקל מעליכם המשא ויקוחוה מידכם.

והאם גם אתם צריכים למעורר? אתם הלא תדעו הלא תרגישו מצבכם כמחט בבשר החי, ולמה איפוא לא תהיו נדברים איש אל רעהו, ותמצאו דרך ללכת בה להגיע למתוז הפצכם, אשכנזי את הספרדי יעזר, ולאחיו המערבי יאמר חזק, חזקו ונתחזקה בעד תוה"ק ובעד אלקינו.

ובכן עורו ישנים מתרדמתכם, הקיצו שוכני עפר, וקראו עצרה באחת הישיבות

קראו לכל תופשי התורה, מבלי שום הבדל ופדות בין בן עדה זו לבן עדה זאת, ויחד תעבדו ויחד תעשו עדי יצליח חפץ ה' בידכם ויבנה ויתכונן בית ועד לחכמים.

והדבר הזה בעצמו, אסיפה חכמי כל העדות ביחד, זה בעצמו יחיה את רוחכם, וינסך עליכם רוח חיים. נסו נא אחי, רעי, הדבר, וקראו עצרה מכל תופשי התורה, וראיתם ושש לבכם וראיתם כי מהכנוס הזה לא יהיה לא למטרה בפני עצמו בכ"ז תצמיח ממנו הצלה פורתא, ובאותו מעמד תתקנו איזו תקנות טובות, תבראו חדשה בארץ, שבכוחה לחבב את התורה על העם להחליש כחה של הטומאה אשר בעה"ר מתגברת היא ומהליפת כח.

ידידי "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש" היא מצות עשה מדרבנן, ומי פטר אתכם מקיומה? כל אחד מכם חייב לקיים מ"ע זו בכל לבבו ובכל נפשו, וכל אחד מכם עתיד ליתן את הדין על בטולה. עתיד הא ליהן את הדין גם בזה גם בבא, בזה, כי מנע את נפשו מטובה, מונע הוא את עצמו מהרחבת הדעת למצער שעה א' ביום מונע הוא את עצמו משמחת מרעים משמחה רוחנית כדתה של התורה, ובבא — כי יסוד בית ועד לחכמים היו יהיה חומה נשגבה להיהדות, בנין עדי עד לבצר רוחם של מפירי ברית, של פורקי עול, כאשר כבר נתבאר למדי בפרקים הקדמים, ומי מכם חביבי רוצה להיות עתיד לתן את הדין על דבר שבידו להמנע ממנו?

אחי, רעי, מורי, ורבותי, שימו על לבכם למצבה של היהדות גם בעירנו הק', פקחו עיניכם וראו כי מכל עבר יסערו על בנינו למודי ה' להפיצם בכל מיני אמצעים יתחזקו למען העתיקם מחיק התורה, ומתפארים הם כי רוחניותה של ירושלים בידם, השבת מתחלל לעין כל, רוח הטהרה, הצניעות, הבושה, הולך לו ומה יהיה הסוף? אתה ה' אלקים הכלה אתה עושה חלילת? ואין עצת ואין תבונה רק לחזק רוחם של צעירינו הנאמנים לה' ולעמו והם ימצאו למו דרך, הם ימצאו למו דרך איך ובמה לחזק רוח היהדות לטהר את עירנו הק' מחלאתה אך תנו להם מקום, תנו להם כלי מלחמה, לא הרב ולא חנית, לא חיל ולא כח, כי אם רוח, רוח קדושה, רוח טהרה, רוח של גבורה, רוח של הכרה עצמית, ורק בבית ועד לחכמים ימצאו כל אלה.

גוואלד! קורא אני, אינני בלשן ואין לי העתק להמלה הזאת, והנני קורא איפה בלשון עמי גוואלד! עת בוא, הגיעה העת להתבונן, הגיע הזמן לראות כל הנעשה עמנו מאחרינו ומלפנינו, עורו ישנים מתרדמתכם וגשו אל המלאכה, הוי בונים! מארבע רוחות בואו ובנו את בית ועד לחכמים, הוי היכלת, עושו חושו ומהרו והצילו את אניתינו הטורפת, עוד לא אחרתם המועד, אנא אל תאחרוה.

אל תקימו נא שב ואל תעשה בעשה, חיבים אתם לקיים, קום ועשה.

אחים, בית ועד לחכמים! בית ועד לחכמים! הפכו בהצעתי והפכו בה דכולא בה! אל תשקטו, אל הנוחו, אל דמי לכם עד יכונן בית הועד לחכמים, ויהא חלקכם מהכונים מהמיסדים מהמעוררים ולא מהמרפים הידים, ולא מהמבטלים כל טוב משום חששא דחששא, אל תחריב נא ענותנותכם את הבית.

מקוה אני ומאמין אני כי סוף סוף יבנה ויכונן בעירנו הקדושה בית ועד לחכמים.

אחד מעיר

נ ע ש ה ו נ ש מ ע

העתק מה„תבצלת" מיום י"ב אייר תרס"ה.

ו.

ומה היו ההפסקות משמשות ליתן ריוח לכשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, קי"ו להדיוט הלומד מן ההדיוט.

(ת"כ ויקרא א')

שבוע של אתנחתא, של הפסקה, היה שבוע העבר למאמרי, כדי לתת ריוח לאלה שאליהם הוא נאמר, לאלה שבידם להתעסק ביסוד בית ועד לחכמים, להתבונן בדבר, לראות עד כמה נחוצה לנו עזרתם של צעירינו שלמי אמוני בנ"י, עד כמה היהדות משפלת, ועד כמה ביד הנעורים להרימה מעפר שפלותה, ועד כמה אין בהם חזק אלא אם יתיסד בית ועד לחכמים, מקום שיוכלו להשתלם בדברים הנוגעים את הנשמה, נשמתה של האומה, חייגו וארך ימינו.

נתתי ריוח למען התבונן, לכל מי שממונה על איזו ענין צבורי, לכל מנהל, לכל גבאי, לכל ראש, ואפילו, ראש גרגותני, לכל עסקן צבורי, לכל עושה, לכל מעשה, לראש ונגב תכם ונבון, לכל זקן ונשוא פנים, לכל יועץ וחכם הרשים, לכל מי שדבריו נשמעים, לכל ירא שמים, לכל מי שזיק היהדות טרם הועם בלבו; למען יתבוננו וידעו עד כמה חוטאים הם בנפש היהדות, עד כמה עתידים הם ליתן את הדין, בעמדם מנגד לענין נחוץ כזה, ליסוד בית ועד לחכמים אשר ממנו ורק ממנו תקוה נשקפה לחזוק היהדות לקיום התורה.

נתתי ריוח, ואמרתי להסיח דעתי מהדבר, ולדבר על הענינים האחרים, כאשר לכתחילה הכינותי לבבי לכלם, אך היו היה בלבבי כאש בערת עצור בעצמותי, ונלאתי נשוא ומדי דברי המם ושוד תזעק, גורו לכם אחי מפני הכפירה כי עלתה

בחלונינו באה בחדרינו הוי אחים, נשלחו עלינו נחשים צפעונים ונשכו אותנו, ואין בשרינו מרגיש. איש לבצעו מקצהו ואין דורש ואין מבקש, ועל מי יש לנו להשען עוד רק על אבינו שבשמים שיתן בלב נטורי קרתא קדישא, בלב כל מי שיש בידו לעשות, ליסד בית ועד לחכמים.

אחרי ההקדמה הזאת, הבה אשים נא לב להאגדה הקרובה ללבבי היא אגדת ב נ י י ה ו ד ה [1] פחד פחדתי כי סופה של הצעת מר גפן יהיה כסופן של יתר ההצעות הטובות והמועילות שהוצעו בעתון הלז ולא נותר מהם כי אם אותיות מתות. זכרון לדור אתרון על עצלותם של העצלים, אבל אם כי לא כאשר קויתי ממנה כן היתה, אך הלא ישנו רוח חיים בה, וכ"ז שיש דופק, יש תקוה שיהיי גם גלגל שיגלגלנה הלאה למטרתה.

הן אמנם הגדולים יודעים האמת ומכונים למרוד בה, ולהם אין כל תרופה, אבל להקטנים לעם הארץ, לבני אדם פשוטים, צריכים היו ללמדים בינה, ובני יהודה יכולים להיות למופת לאות ודגם ובמשך הזמן היו היתה לאבן השואבה, וכל מי שהיי נצרך, לו לשאול איזו שאלה לא יהיי פונה, אלא, אליה, והיא בעצמה היתה בוראת שאלות והיתה נותנת תשובה בצדן היתה לתלפיות.

אכן אם אין קמח אין תורה, הלגיון נוזק משל צבור ועתותיו בידו, ויש לו להוצאות הדרך לנסוע לאשר ירצה, לנסות את אשר ירצה, והבל מודיעים לו, הכל נעניים לו כי הלא סוף סוף יצטרכו לו, או פשוט למען לא יקלקל המתוקן, ובכן נראים מהם איזו דברים שהיושב שם תושכם לדברים גפלאים, אבל בני יהודה הללו שכל א' טרוד בעסקו, שכל אחד טרוד לבקש לו לחם לפי הטף, וכספים להוצאות אין להם, ומה נוכל לקוות מהם, האם בכ"ז ילכו ולא ייגעו יעשו ולא ייעפו, את היא על גבורתם, על רוחם הכביר, וכי יש להם סייעתא דשמיא, אחי, החצונים כתבו על דגלם "אין לך דבר העומד בפני הרצון" ואתם כתבו נא על לוח לבבכם "יפה כחו של צבור" ומי יתן ויגדל צבורכם, מי יתן וביניו אחינו שבעירות האחרות שבא"י את כל הטוב הצפון באגדתכם כי יש בה גם עסק, גם מצוה, וגם הנחלת שם עולם.

ביונעס! אחי, ביונעס! יש כאן ג"כ, ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת, מי שימנה לדבר מצוה זו מעתה בשעה שהאגדה עוד חדשה, יהנה ממנה וישבע מטובה בשעה שתך שרשיה בארץ ושתתפרדנה דליותיה על פני כל הארץ, והיום הזה לא ירחק חוק, ובכן אחים אל השלחן! באו וחנו ידכם לבני יהודה איש איש כאשר באשר מוכשר הוא, איש בכשרנותיו, ויצאה תורה מציון ודבר ה' מירושלים. אחד ונעיר

---

1) נזכר למעלה כח"א. ושם מסרנו שמר גפן הוא השופט גד פרומקין היושב של אגודת בני־יהודה.

כנסי׳ של תורה

בעז״ה

א. כנסיתנו ברצות ד׳ להכין אותה ולמעדה, מיוחדת לחברים תופשי תורה ח״א באמת, להועד לעתים מזמנים להתודע ולהגלות איש אל רעהו, ולשבת שבת אחים אהובים ונעימים, לקיים מ״ש בתורה: ואהבת לרעך גו׳ ודברי קבלה: אז נדברו יראי ה׳ גו׳, למען יתקרבו הלבבות ויקים בנו דחז״ל: כינוס לצדיקים הנאה להם, הנאה לעולם.

ב. ראשית תעודת כנסתנו, לשאת ולתת בדברי תורה בהלכה, בדבוק חברים, למען יתברר ויתלבנו ספקותנו בהיותנו עוסקים בד בבד, ובהיותנו מתחדדים ברזל בברזל יחד, נוכל בעז״ה להוציא תעלומה לאור, ולאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, ומורין כן.

ג. לעתים מיוחדות ישא איש מאתנו מדברונו, למען נסות את כחו לנאום נאום בתורה ומוסר השכל בלשון חכמים מרפא.

ד. להועץ בתחבולות לחזוק השקידה בתורה ד׳, ולקבוע סדרים נכוחים איש איש לפני תכונתו וכשרונו, למען תהי לו ביגיעתו תקוה ואחרית טובה בעז״ה.

ה. לעיין ולהתבונן בדרכים נכונים וישרים ובטוחים להרים קרן בני ציון היקרים אשר תורתם אומנתם הן במצבם הגשמי, והן במצבם הרוחני, למען תאיר ארץ הקדש מכבודם, וקרני אורם יפיצו אור נגה גם בחו״ל, להחזיר קרן למורה וצטרת ירושלים עיה״ק ליושנם; עד כי יקומים בנו: כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים בב״א.

ו. בהנהגת הכנסי׳ וביסוד תקנות, ובבחירות ועד הנהגה וכוו״ב, אין הזכות לחוות דעה רק להחברים הקבועים, אשר חתמו בידם לקבל עליהם כל חובות חברי הכנסי׳, הן חובות גשמיות והן הובות רוחניות, ככל המבואר ברשימת התקנות.

ז. קבלת חברים מסורת ביד הועד הנבחר מן החברים כנ״ל.

כל זה החלט באספתנו הראשונה למז״ט. היום אור ליום ב׳ ט״ו אייר התרס״ז פעיה״ק ירושלם תבות״כ.

---

8) באסיפה גדולה שנתאספו כל בחירי הישיבות בבית הרה״ג רבי דובער הלוי עפשטין ז״ל יחד עם אחדים מזקני גדולי התורה נערכה ונתקבלה התלטה זו ליסוד כ נ ס י ה ש ל ת ו ר ה. וכאשר נשכר אולם גדול לשם זה נפתח בחגיגה גדולה כאשר יובא להלן ונקרא בשם „בית ועד לחכמים״.

רע"ז באעה"ז יום הנ"ל שנת הנ"ל [2].

נאם דובער הלוי עפשטין — נאם אברהם אהרן הלוי פראג
נאם זרח אפרים עפשטין — נאם שלום ראקאווסקי *

(אנו מוסרים כאן התיאורים רק על אלה שלא נזכרו בח"א)

2) הרה"ג רבי שלום ראקובסקי זי"ל היה מגדולי התורה בירושלים, למד בישיבת ע"ת, וכאשר התבססה ישיבת תורת חיים וראש הישיבה ומנהלה הגאון רבי יצחק תיבערג זי"ל בחר מאת המצוינים בשאר הישיבות לקבלם בתו"ח עבר גם הר"ש לשם. וקודם הפלחמה הקדמת נסע לאמריקה, ונתקבל לר"מ ומגיד שיעור בישיבת רבי יצחק אלחנן בעוד שהיתה במקומה הראשון באסט בדוחוי, ונשאר על משמרתו עד יומו האחרון, שנלב"ע לפני חמש עשרה שנה ואת ארונו העלו לכאן סמוך למרצח המלחמה העולמית האחרונה.

הרה"ג רבי שלום רקובסקי זי"ל בא לארץ בהור מופלג ממחוז מינסק, התחתן עם בתו של הרב רבי משה אהרן הלוי לעמין וכך הצאון המקובל רבי יצחק אייזיק חבר, בעל בנין עולם, היה שו"ב כניורק ובא לארץ עם רכושו שחסך כדי להשיא את בנותיו עם בחורים מצויינים בתורת

נאם אלי' ראם שו"ב נאם ברוך ב"ר מאיר[10]

ומשפחות מיוחסות, היה נקרא רבי משה אהרן דער אמעריקאנער.

עוד מנושאי בנותיו הם הרב ר' אלי' יהודא ליב הכהן ז"ל, נסע לאמריקה לנהל את משרד ת"ת וישיבת מאה שערים, הרה"ג רבי אלי' ראם שו"ב ודומ"צ, רבי יונה מן ז"ל אחיו של יבל"ח רבי יצחק דוד מן, בעל בימ"ס מדברמן ועכקן צבורי נכבד, בני הרה"ג רבי יעקב מן ז"ל. בעל בתו הצעירה הוא הרב יצחק דוד אלטשולר, מיסד ומנהל בית"ס לבנות אלטשולר, בן בתו של הסאון רבי דוד טביל המד"א זמינסק.

כניו וכנדיו של הר"ש הם רבנים וכבדים יוצעים בארץ ובאמריקה, בהם הרה"ג רבי אבא דקובסקי שליט"א רב ומו"צ בשכונת אבן ישראל, חתן הרה"ג רבי זאיס מן ז"ל שהיה הפלמר של הבתה העליונה בת"ת עץ חיים, אחי רבי יצחק דוד מן הנז', על שמו נוסד ע"י תלמידיו הרבים קרן פרסים בשביל תלמידים מצוינים.

10) רב ראשי בחיפה. נתקבל לרב עוד בחיי רבנו הגרשו"ס ז"ל, בא בכחרותו מישיבת

נאם בנימין ליפשטיץ [11] — נאם נחום כהנא שפירא
נאם יוסף ב"ר צבי מלאמזע [12] — נאם בן ציון יעקב לעווי
נאם מנחם מעדל האכשטין [13] — נאם יצחק יעקב זאסלער
נאם אהרן שיפמאן [13] — נאם כלב דובר לעווינזון
נאם יוסף חיים ברפ"ת [14] — נאם אריה ליב לוין [16]
נאם יוסף שימשילעוויץ [15] — נאם בן ציון יאדלער
נאם יעקב חיים איזיגשטין — נאם מאיר זלמן בהרא"ש לעווי [17]

סלבודקה. למד בישיבת תו"ח היה מהמיסדים כאן „בית מוסר" וישיבת צור הדש בחצר שטרויס וגם גר שמה.

11) מגדולי ונכבדי עיר בילסטוק ת"ח גדול אציל ונשוא פנים, קנה בית כפאה שערים שגר שמה הרבין תורה והגיד שיעודים בביהמ"ד הגדול כפ"ש.

12) מגדולי ישיבת ע"ח, התמדתו בלמודו בהישיבה וכן בביתו שהיינו גרים בשכינות היתה למופת. אח"כ מלמד בכתה גבוה בת"ת ע"ח, בנו הרה"ג רבי שמואל גדלי' נימקן, נזכר בח"א.

12*) נזכר בח"א בענין ביהמ"ד אליהו, בנו של הרה"ג רבי אפרים בנימין רב ואב"ד בקאמין כחוז מינסק והיה נקרא „קאמינקער רב". היה גבאי בת"ת וישיבת ע"ח וגם המפקח בהישיבה, וממונה בכולל מינסק יחד עם דודי ומו"ח הרשז"ם. הסופר פנחס גרינסקי היה תלמידו.

13) נקרא גם רבי אהרן יאדלער שהיה החזן הרה"ג רבי יצחק נאב יאדלער זיל אבי משפחת יאדלער, היה מגדולי הלומדים בישיבת עץ חיים אח"כ מלמד של כתה גבוה בת"ת ע"ח.

14) גר בחצר שטרויס ולמד בישיבת אור חדש, בנו של הרב רבי פנחס האמבורגר, אחי רבי נטע צבי האמבורגר, האחים הנכבדים ועסקנים צבורדיים התויקו חנות שולחני וחליפת שטרות ונספים בנו של הרנ"צ הרב חיים האמבורגר פרסם ספר וכרונות בשם „שלשה עולמות". הריו"ח היה חתן הרה"ג רבי אפרים בנימין הנכשטין הנזכר הקודם.

15) תמים וישר, יקר וחביב על הבריות, בא בשוי מחו"ל למד בישיבת ע"ח שקדן ובקי נפלא בש"ס אח"כ נתקבל למפקח ובוחן בת"ת ע"ח היה מהראשונים בין בעלי בתים בשטוטת שערי חסד שגר שם והיי ממתפללי ותיקין, בנו הרב ישראל מאיר מזכיר ישיבת „מרכז הרב".

16) גיסו של רבנו הרב ואב"ד הגרצ"ם פראנק שליט"א, איש הסגולה, ורשן מוכיח, ומשפיע, נתקבל למפקח ובוחן בת"ת ע"ח למלא מקום הרי"ש הנ"ז זה שנים רבות שקבל עליו תפקיד מיוחד לדאוג בעד הצרכים הרוחניים והנשמיים של האסירים היהודים, מבקר שם בכל שבתות וימים טובים מתפלל עמהם ונואם לפניהם דברי עדוד וחזוק המרוממים ומחזקים את רוחם וממחיקים את מרות ופשם. עד שנקרא בפיהם לאבי האסירים. היה מהמקורבים ביותר ומעריצו של רבנו מהראי"ז קוק זצ"ל, זכה לחתונתא רבנן, בנו הרה"ג רבי חיים יעקב למד בת"ת וישיבת ע"ח ואח"כ בישיבת „מרכז הרב", חבר ספר „חיל המקוש" בהסכמת רבנו ז"ל, ונסע לאמריקה והוא רב ור"מ ומנהל ישיבה בעיר סיאטיל וושינגטון. פרסם שם עוד ספר תיל המלך על הרמב"ם הל' ערכין וחרמים.

17) מישיבת ע"ח בהר"ר אברהם צבי לעוי בנו של הגאון המקובל רבי יעקב ליב לעוי זצ"ל נזכר ח"א.

נאם ידידיה מהורדנא
נאם מנחם מרדכי פרענקיל [18]
נאם דוד בהר"ן זלל"ה
נאם יעקב געדשאוויץ
נאם אלי' ברוך פערלמאן [19]
נאם זאב שחור
נאם מנחם מענדיל פרוש שו"ב
נאם ישעי' זאב ווינאגרד
נאם אלטער יצחק בהרי"ד [20]

נאם חיי"א מושקאווסקי
נאם בן ציון ארי' ליב ביר יוסף ציזל"נג
נאם "שלמה מנחם ווינטרוב
נאם מרדכי פרץ זונדיל [21]*
נאם דוד טיקטין
נאם ישראל פורת
נאם משה אורי' בלויא
נאם מנחם שלמה ראאב
נאם דוד אהרן סאלאוויציק [22]

---

18) מישיבת אוהל נשה מהלומדים החריפים בעל בשרונות רחבות, אשתו הראשונה היתה בת הרה"ג רבי ישעי' אורינשטיין ז"ל אח"כ היה סופר ומוכיר בית היתומים דיסקין בבית הטאון רבי יצחק ירוחם דיסקין ז"ל, הוא והרב רבי יוסף זיו ז"ל היו באי כח החרדים בהאסיפה המיסדת ביום בקשר התיקונין לאסיפת הנבחרים הראשונה שעוד נזכיר מזה בהמורר השלישי.

היה סעיל בכל הענינים שנקראו על שם הגרי"י דיסקין והגרי"ח זאנענפעלד ז"ל, בסנת תרפ"א עזב את ירושלים ונסע לאמריקה לנהל משרד של בית היתומות היינגורטין, נתקבל לר"ב בישיבת תורת חיים בברוקלין כששב ירושלימה ולא מצא מקומו נסע לאמריקה, והיום הוא רב ומנהל ת"ת כפילדלפיה, פרסם ספר־דרוש וחידושים על פרשות השבוע ועוד ספר על פרקי אבות.

אחיו רבי אהרן פרנקל, טוהר נכבד איש ישר יקר וחביב מאד, הצטיין בעבודתו ובמסירת־נפשו ביסוד בתי לחם ותה בשנות הרעב והמחסור בזמן המלחמה הקומת, אח"כ נסע לאמריקה למלא מקום אחיו כהנהלת המשרד של בית היתומות ששרת שם שנים מספר ושב ירושלימה ועוסק במסחר.

19) הרה"ג ראב"ד למד בישיבת ע"ח אח"כ עבר לגור בת' שטרוים ולמד בישיבת אור חדש פירסם קונטרסים בהמשכים על דיני וכללי שליחות, הוספה להחבצלת. כאשר נחלש בריאותו וגם חלה על עיניו שסובל עד היום נשאר נחבא אל הכלים שוקד בתורה צנוע ונסתר.

20) מחשובי ישיבת עץחיים, נקרא גם רבי אלתר והערנער ע"ש חותנו הר"ר משה מנדל הורנר ז"ל, אבי הרה"ג רבי שמחה בונים וורנר ז"ל, נזכר בח"א, כשעזב הרש"ב את משרתו במטבחיים, שירש מאביו שהיה מהמשגיחים הראשונים ומשרתו נמסר להרה"ג רבי שלמה מנחם ווינטרוב נזכר לקמן, נתקבל רבי אלתר לנאמן על המשקל והגביה.

21) הרה"ג רבי שלמה מנחם ווינטרוב ז"ל בא לארץ מעיר לומזה בעודנו צעיר ונתקבל תיכף מבין הראשונים בישיבת תורת חיים שיסד אז הרה"ג רבי יצחק ווינגרד ז"ל, כיחוד לשם העולים החדשים. נקרא ג"כ רבי מנחם לומזר, והיה בולט ביותר מבין גדולי בני הישיבה ביחוד בבקיאותו הרבה בש"ס, היה מהמקורבים ביותר לראש הישיבה שכבדוהו מאד. כאשר יתגדל משפחתו ולא הספיק לו פרנסתו מהישיבה נתקבל לראש המשגיחים במטבחיים במקומו של הרב שמחה בונים ז"ל כנזכר מקודם.

21*) מנכבדי עיר חילנא, ונתמנה כאן לבבאי בת"ת וישיבת ע"ח.

22) הוא ניסי בעל אחותי צפורה, מתלמידיו של הרה"ג ר"ז כרחומן ז"ל, היה מזכיר

נאם משה אורינשטיין [23] נאם חיים יהודא ליב אויערבאך [26]
נאם שלום ליב אייזינבאך [24] נאם פנחס נח זילבערמאן [27]
נאם גרשון לפידות [25] נאם יעקב מאיר זאנענפעלד [28]

בישיבת אור חדש בחצר שטרוים, ומורה כתב ולשון לתלמידי ת"ת ע"ת, את"כ נסע לאמריקה שד"ר בער ת"תוב"ח, שב פעמיים לארץ, ואח"כ נסע לאמריקה עם משפחתו.

מלבד חתנו רבי זאב פרוש נ"י בן אחי ז"ל שנזכר למעלה, לקח עוד חתן לבתו באמריקה, בנו של הרב זלמן ברוסמן בירושלים, הרב מרדכי נרוסמן רב ושו"ב בעיר נוארק נ"י דשרי.

23) בנו של הגאון רבי יעקב אורינשטין, וחתן הר"ר שמואל צוקרמן בעל בית דפוס צוקרמן מ"ל הקבץ התורני "תורה מציון". איש שקט ונחבד אהוב למקום ולבריות, היה מהראשונים באגודת אחוה, למד בישיבת אוהל משה והיה הסופר ומוכיר של הישיבה נלב"ע נדמי יפיו, בנו הבכור הוא הרב רבי יצחק אורינשטין היום רב מטעם הרבנות ועד הלאומי אצל בותל המערבי, ממיסדי "בפר העבריי" "נוה יעקב" היה עורך ומו"ל האורגן התורני והספרותי של אגודת הצעיר א"י שנתארגנו בשנת תרע"ם ביומתו, וחבריו הרב יצחק לעחי ומר ז. ב. ברינקר עפ"י יסוד המטרה והסיסמה של הסתדרות המזרחי הועידה הראשונה של הצעיר תא"י היתה ביסוד בנוכחותם של כל חברי המרכז של ה"מזרחי" ביסו ומפ"ת והרב י"ג הורוויץ ומר יוסף זיו חברי ועד "המזרחי" בירושלים, נאמו הרב רב"ץ עוזיאל ח"כ (מכם באשי) מיסו הרב יו"ב הורוויץ כו"ץ בירושלים, הרב י. א. ציטרון רב בפ"ת הרב אוסטרובסקי רב בעקרין, כר א. ליב מר זלמן מיניול ומר ש"ח קוק ועוד, כולם דברו על תעודת הצעיר ושאיפותיו ועל היחס הטוב שצריך לשלוט בין "הצעיר" ו"המזרחי". (מ"הדביר").

24) מגדולי התורה והלומדים מבני כולל אונגרין היה נקרא רבי שלום פעסטר שבא בילדותו עם אביו מבודפסט, פרסם הרבה חדו"ת בכל המאספים והקבצים התורניים, היה רגיל לבוא לפעמים יותר קרובות בבית ועד לחכמים לישא ולתן בהלכה עם הרה"ג נשאי המרכז, אשתו היתה בת הרה"ג רבי אבא מהורדנא אבי הרב רבי יהושע קסובסקי בעל הקונקרינציה.

מרה שובה היתה בו והחויק בה במס"נ שהיה מאסף מבע"ב חלות בערב שבוע"ס ונושא את השק על שכמו ומחלקם לעניים צנועים, היה הגזול שבאחים איזינבאך, משפחה נכבדה ומסועפת, נלב"ע טרם שהגיע לימי שיבה.

25) עלה בילדותו מרומניה. התחתן עם משפחת גליק, משפחה נכבדה בירושלם, מהראשונים בישיבת תורת חיים נחשב ללמדן חריף ובקי אח"כ עבר ללמוד באוהל משה. ולטרות מה שהיה נמצא בין אלה שהתנגדו לרבנו, היה מסתתר ונכנס לבית רבנו והליפות מכתבים היו ביניהם, ביחוד ביאוריב בש"ס ירושלמי, ונפרסם מכנו חדו"ת בהקבץ "אור תורה". בשעת וקחו נסע לאמריקה, הרבנים בנרוהו מאד, שהה שם איזו שנים ושב ירושלימה גר בבתי מחסה, ועוסק בתורה, שהיא אומנתו.

26) הוא גיסי מיסר ר"מ ומנהל ישיבת שער השמים נובר בת"ז מתולדות משפחתי.

27) למד בישיבת עץ חיים היה מהצויינים בשקידה וביזיעת התורה, בשרל ובהבנה עמוקה נלב"ע דמי ימיו, שעשה אז רושם עגום מאד אצל כל מכיריו, יהי זכרו ברוך.

28) בנו של הגרי"ח זאנע' ז"ל ת"ח גדול עוסק ולומד תמיד, ורק לפני חג הפסח וחג

נאם שמואל גדלי׳ ב״ר יוסף ניימאן | נאם אהרן דוב צוועבנער [32]
נאם אהרן שצקעס [29] | נאם יצחק יעקב ילין [33]
נאם שמואל צבי ציוואק [30] | נאם חיים יהודה בערגמאן
נאם תנחום שיינקער שו״ב [31] | נאם שמואל פילינסקי ברנ״ס [34]

הסוכות הוא עוסק במכירת מצה שמורה, ואתרוגים ולולבים.

29) בנה של הרבנית בלאור ע״ה אחי הגאון רבי משה שצקס, אב״ד בעיר לומזה, כעת באמריקה, למד בישיבת עץ חיים עם גיסו הרה״ב רבי חייא מושקבסקי ז״ל, וגם אחרי עברו למסחר הוא לומד ועוסק בתורה בקביעות, הוא חתן גיסי המנוח רבי יוחנן דוד סלומן בהרה״ת רבי יואל בשה סלומן ז״ל.

30) בישיבת תו״ח למד מלאכת השו״ב ונסע לאמריקה.

31) מישיבת ע״ח בנו של הרה״צ רבי אברהם ז״ל מגוולי המוסר בסלבוזקה, יוצא בשם רבי אברהם אליקסוסר ואחי הרה״ג רבי שמואל שיינקר חתן הגרי״ח זאנפ׳ ז״ל, היה שו״ב במושבת ימה בגליל אח״כ נסע לאמריקה.

32) משפחת צוועבנר הם נכדיו של הגאון רבי אברהם מקובילסורוף ז״ל בעל שאגת אברהם שעלה לארץ עם תלמידו הגרי״ח זוננפלד עוד בבחרותו.

הרא״ר היה ת״ח מצוין איש אציל הרוח יקר ונחמד, היה מלמד פרטי עם תלמידים בני בע״ב תשובים נלב״ע בדמי ימיו, אביו הר״ר יאקעב צוועבנר ז״ל חותנו של הרב אברהם חיים צוועבנר נזכר בח״א וגם אחי אביו הרב רבי יחזקאל צוועבנר ז״ל מהראשונים בבנין מאה שערים.

33) בנו של הרב צבי יעלין ז״ל אחי הרב מבילסק בעל „יפה עינים״ על הש״ס בני הרב רבי שלום שכנא המניה מובא בס׳ שו״ת „קול אריה״ מבנו הנז׳ גם הר״צ היה מומחה ומובהק בזיני סת״ם ורבנו הגרש״ס קבע אותו להיות מורה הוראה בכל שאלות בהלי סת״ם. היה גם בעל קורא ומניה מומחה.

הרי״ל למד בת״ת וישיבת ע״ח, בעל לשון ומדקדק בפנגון חד והגיוני, ראש המורים כתב ולשון בת״ת ע״ח, היה עורך ומו״ל עתון יומי „המוריה״ משנת תרע״א עד סוף המלחמה הקודמת עתון מדיני וצבורי שהגיב על כל ענייני הצבור ביחוד בנוגע למוסדות של הישוב הישן, ואח״כ היה הקורך והמו״ל יחד עם רבי ישראל ברוקי את השבועון „הד העם״ במשך איזה שנים.

היום הוא מוכיר ומפקח כללי על כל ענייני „ועד השחיטה המאוחדת״ שעל יד הקהלה הצברית בירושלים, עידכם ספר שמושי של דקדוק ופעלים שמשתמשים בו כל המורים, גם הוא בעל קורא ומניה מומחה.

ניסי הנה״צ רבי עקיבא סרוש זצ״ל בעל המחבר משנת רבי עקיבא היה גיסו בעל אחותו שרה עה״ש נלב״ע בדמי ימיה והשאירה בת יחידה שנשאת עוד בחיי אביה להרב רבי יעקב רוסמן וי״ש להם בנים וחתן ת״ח חשובים.

היה לו את רבי שכנא ז״ל איש יקר וחביב, מהראשונים באנורת אחוה, נלב״ע בדמי ימיו השאיר בן יחיד בעל בית מרקחת בתל־אביב.

34) בן רבי נתנאל סופר, ת״ח גדול צנוע בעל מקצוע מיוחד בש״ע עורה חיים בכל פרטי דינים ממקורם בש״ס וראשונים ואחרונים, נלב״ע בדמי ימיו, אביו רנ״ס איש אציל ועדין

נאם חיים מיכל בהר"א [35]
נאם מרדכי דוב גלאצער [36]
נאם שלמה זלמן בהר"ד ה"י
נאם משה אסטרובסקי
נאם חיים שלמה ראזינמאהל

נאם יהושע מיכילזאהן
נאם אלטער העלעער מאורלע [37]
נאם חיים קלמן באדענשטיין [38].
נאם אהרן וויסענשטערין [39]

הרות, בעל מקצוע מיוחד בעשית בתים של תפלין, יתים ומהודרים עפ"י כל הדעות, שהמציא לזה דפוסים ואופנים מיוחדים, הבתים שעשה הם היום יקרי סגולה וערך רב.

35) הרה"ג רבי חיים מיכל בהר"ר אברהם בן הגה"צ רבי נחום לעוי נזכר בח"א למד בישיבת עץ חיים את"כ בישיבת אוהל משה איש תמים שקדן כלמודו הלכה למעשה. שבחוהו בעיקר את ידיעתו במנן אברהם בסו"ע או"ח, נלכ"ע ברמי ימיו מתוך עוני ומחסור בשנות הרעב של המלחמה הקודמת.

36) בגדולי הלומדים בישיבת מאה שערים נלכ"ע כרמי ימיו, השאיר בנים ובבדים כאן ובחו"ל. אחותו היתה אשת הרה"ג רבי שמואל גרליה ניימן נזכר בח"א, ואחותו השניה יבל"ת אשת הר"ר אהרן רבינוביץ ז"ל מלמד בת"ת מאה שערים, הרמ"ד והרה"ג רבי הלל ריכטמן ז"ל ויבל"ת הרב רבי מנחם מנדל וואלפא נזכרים בח"א הוו חתניו של רבי אלי' מאניש שמש ז"ל איש נכבד בעל הדרת פנים, היה שמש בחברה קדישא, כשהיו מוציאים אותו בלילה נושא פנס גדול היו יודעים שהולך לקרוא את התברה לייט, היה גם השמש של ביהמ"ד החרש בחורבת ריה"ח ,ועד הכללי מיוחד לחלק את החלוקה הקטנה שהיתה שייכת לכל בני הכוללים החלוקה השנתית הכבועה לכל נפש מאת קרן מונטיפיורי או של הבארון מפרנקפורט וכדומה, שהיה ביוי ועד הכללי חגודו הרחב היה חגור למטה מבפנו, וכאחבו היה כיס גדול מלא מעות קטנים שכבר שהר תארו ולא הבינו אם הוא של בד או של עור וכשהיה מוסר לכאו"א, היתה בהסברת פנים ובנעימה מיוחדת, גם הסוחר הנכבד והוקן רבי שבתי מאפעס היה חתנו.

37) מישיבת תורת חיים ת"ח גדול צנוע פרסם חוברת בחו"ת בעניני קדשים.

38) מלמד בכתה גבוה בת"ת ע"ח, חתנו של הרב הספרדי חכם יצחק אנאסי ז"ל, שהיה מלמד התלמודי בבית משפחת ששון בהודו שנשא בת הרב רבי מענדיל יאנאווער ז"ל הראשי העסקנים הצבוריים בישוב הישן בנם הרב נחום מענדל אנאסי ת"ח גדול מישיבת ע"ח אבי האחים רבי מרדכי אנאסי סוחר נכבד חתן הרה"ג ר"א פראג ז"ל ורבי שמעון אנאסי חתן הר"ג ברגמן ז"ל מורה בת"ת דורש ציון מיסודו של הרה"ג רבי יצחק פראג ז"ל תלמידו של הגאון חת"ס ז"ל אבי משפחת אפלאפקי. היום ת"י ועד החנוך המזרחי.

רבי מנדל יאניזאער היה גם חותן רבי אליעזר פיינשטין ז"ל שעלה בבחרותו לארץ מבריסק והיה ממקורביו ושומעי לקחו של הגאון מוהריי"ל דיסקין זצ"ל. את"כ סוחר נכבד שגם חורתו היתה קבע, אבי הנכבד רבי אברהם פיינשטין, חתן הגר רבי יעקב אורינשטין ז"ל, היה ממנהלי בנק המזרחי, בירושלם, וכעת ממנהלי בנק א"י—בריסניה, בנו של רבי אליעזר מאשתו השניה, הוא הקדוש מאיר פיינשטין ז"ל.

39) מישיבת כולל אונגרין למד בישיבת המשתלמים ונתקבל למורה תלמודי בתבמוני ביפו, היום מורה בת"ת תימנים של ועד החנוך המזרחי בתל אביב.

(השער) *)

התעודה והתכנית של „בית ועד לחכמים"

מרכז רוחני לבני תורה בירושלם

נוסד שילהי סיון תרס"ז בעה"ק ירושלם תובב"א

אמר הקב"ה: ציון היא בית ועד של כל העולם שנאמר „כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם".

(פסיקתא רבתי פכ"א)

א.

מ ה ח פ צ נ ו ?

אחים אהובים שלומי אמוני ישראל, המצפים מציון תשועת ישראל.

ההענקה המושפעת ברוח נדבה מאתכם אחינו שבגולה על עיר חמדתנו לתת מנת למחזיקים בתורת ד' בני בי רב דגרסו ביני עמודי הישיבות הנודעות לתהלה זרעה לה לצדקה, ותסע נטעי נעמנים, אשר צצו והפריחו, ויהיו לגפני אדרת, עושי פרי קדש הלולים לשמה אלקים ואנשים, המה בני ציון המצוינים, גדולי תורה ומלאי דעת יראת ה' טהורה, חריפים ובקיאים, עתירי נכסין עתירי פומבי, בעלי מקרא, משנה, הלכות ואגדות.

אפס לעומת האורה הגדולה מזהב הארץ של תורת ארץ ישראל. כן לדאבוננו נסו צללים בעיני רבים מקהל הגולה, ולעומת גודל הפרחתם ועלוים של בני ציון היקרים, ככה פעוטה היא הצורה שבני חו"ל מלבישים אותם בדמיוניהם, עד שגם „התמיכה" שהיא נותנת — אם כי בעין יפה — אינה לובשת שום צורת של תמיכת־חובה המוטלת על כל בן ישראל להקציע מהונו ואונו להמטרת הרוממה של העמדת תלמידים הרבה ולדאוג לצרכי התפתחותם והשתלמותם, בתור קברניטי האומה בעתיד, מורי העם ומאשריו. אלא בתור השתתפות בצערם של תלמידי חכמים קצירי ומריעי, שאין להם מגרמייהו כלום, ואינם נזונים אלא בצדקה, שחת כבר מספיק למדי לבאר בעליל מה דמות תערכו לדיוקנא של התורה מציון.

---

*) אנו נותנים כאן את התעודה והתכנית של בית ועד לחכמים שנערכו ונכתבו ע"י הרה"ג רבי ישראל פורת ונדפסו בחוברת קטנה מיוחדה יחד עם ההסכמות והתעודות של רבותינו הגאונים זי"ע.

החוברת עצמה אינה נמצא בכלל, רק נשאר אצלי עצם כתב ידו של הרי"ם ומה שהי' מספר קצת, העתקתי מהחוברת שמצאתיה בהספריה הלאומית ע"ל ידי האוניברסיטה העברית בירושלים.

ובעמדנו על אופיו של דבר, אנו מוכרחים להודות כי לא כל הקולר תלוי בצווארינו, ואשמים גם אנו כי לא הכרנו מקומנו, שכחנו חובותינו בתור "תופשי התורה בירושלים" עיר תלפיות, שעינו כל ישראל נשואות אליה, ועומדים הכן להקדיש כוחותיהם לראות בטובת בחיריה, להתהלל בנחלתה, צריכים היינו לפתוח פתח רחב כפתחו של אולם כלפי אחינו שבגולה, ולהמשיך קשר תדירי של חוליות השפעה רוחנית קבועה ומסוימת, מאוירה דא"י, להבליט את אוצר הטוב של עיר עוז לנו, שיהיה רשומו ניכר בעולם, בתור כח משוכלל וחומר חשוב של כלים מחזיקים ברכה לישראל, תורתו, וארצו.

ועכשיו שלא זכינו ואפילו במחט סידקית לא פתחנו, ונהי נחבאים אל הכלים, פונים איש לעברו, נפרדים על החומה מבלי הבט אל המלאכה הרבה ורחבה המוטלת עלינו בהוב קדוש, באין כל מבוא להפטר ממנה, הרי אנו קוראים: "אין כה יועם זהב ישנה הכתם הטוב" אלו בני ירושלים שהם דומים לארנקס של זהב וכל גופם דומה לאבן טובה ומרגליות (מד"א) שהועם והרס ונשפל כבודם בעיני אחינו היושבים בריחוק מקום, וגם אותם שחבת הקדש מכשרתם לחבב את שערי ציון למרות רוח הם נאלצים למעט הדמות, מאחר שהם רגים עפ"י אומדנא השערה ומוכרחים לצרף את הקוים הבודדים הבוקעים באקראי חודרים זעיר שם זעיר שם ולחשוב למצוא בהם סכום הרכוש של אוצר התורה והחכמת של ציון המצוינת.

ומיעוט העבודה עד כה להרמת קרנם של גדולי התורה שבנו, לברא למענם כר נרחב של נחלת עבדי ד' העוסקים בתורה לשמה "חקור דין עצה ותושיה בינה וגבורה" היא שהיתה בעכרנו לפרוש ענן צלמות של יאוש ומרה שחורה על כל פנים של חובשי בית המדרש הירושלמיים, ולשלול זכות הכרת ערכם גם בעיני עצמם, "שכל מי שהומה ומהמה אחרי תורה ותלמוד אין לו מה הנאה יש לו" (ויק"ר) והיא שגרמה גם ליבש מעין הברכה של קנאת־סופרים, בין צעירי בעלי כשרון שאילו היו לפניהם סמל התפתחות של בני תורה פועלים ומשפיעים, היו גם הם מכירים חובתם בתור מצטיינים הנועדים לגדולות ונצורות, לקבוע ללומדם תכנית יותר רחב, חוג יותר מקיף, לעבוד בכל עוז להגיע לאותה המדרגה המתאימה לתכונת נפשם והלך רוחם, להביא ברכה והשפעה לטובה בארץ ובחו"ל. ועכשיו כשבחירי כחותינו הרעננים אבדים ללא עבודה פוריה, גם השתילים הרכים נושאים ענף יש אשר לא יעשו פרי כי אם פרחים.

הדברים המרים האלה שהם נוקבים ויורדים חדרי לב כל בן תורה מרגיש ערכו, חובתו ועלבונו, הם הרהיבונו עוז לגשת לפעולות ידים להוציא את הרעיון ההולך ומתרקם זה כבר בלבותינו לקבוע מקום "מרכז רוחני לבני תורה"

שבירושלים לקרב את הלבבות של כל אשר תורתם אומנתם, לעשותם חטיבה אחת, לאחד ולרכז את כל מבחרי כתותינו בני עלי' שבישיבות והמת מרובים ב"ה, לעבוד שכם אחד בעד הרמת קרנה של תורת א"י בכבוד, בעד התפתחותם של אלה הראוים לעלות על זבעד פרסומם של אלה הראוים לפרסום לברא את המקום הראוי להתפתחותם להביא ידיעותיהם לידי שמוש ולהופיע בתור משפיעים על החיים.

ובתאסף כל בני התורה שבעי"ק הקרואים ובאו פתחנו כולנו בעזרת רצון שוכני סנה את בית מקדש ה ויקראו ב י ת ו ע ד ל ח כ מ י ם.

בנעימה נאוני ירושלם ורבניה וית"ם והרב הגאון המפורסם רבי חיים ברלין שליט"א פתח את האסיפה בדברים חמים ונהדרים בברכת שהחיינו, ואז היבא המנחה הראשונה בית ד' ספרי הלכה ופלפול בסך שש מאות פראנק.

ב

ה ת ע ו ד ה

מרבו זה אין אנו רואים אותו כחטיבה פרודה העומדת מחרץ לגבוליו שנוכל להגדיר כמותו ואיכותו, אנו רוצים להבירו בתור בא־כח של כל משאלותינו כתור האלף והתיו של כל השאיפות התורניות לכל המקצועות, אנו רוצים להרגיש בו פתרון כל משאת נפשינו, וחזון רוחנו, תנים לבכות ענותנו, ונעור לשירנו, ולזיכך אין אנו נזקקים לקבוע לתעודתו תכנית מוגבלה ברצות ד' דרכנו, ונתן חנו בעיני אחינו, הננו מקוים להקדיש עליו מצדו כל מבחרי כחותינו "וכל נטיעה טובה שנמצא לשתלה בתוך הפרדס", ונכונים אנו לשים לב לכל הצעה ועצה טובה מאת כל לב טהור חפץ תהלת ארץ חמדה, לקיים מה שנאמר "מציון מכלל יופי". — ובזה, הננו נותנים רק סקירה כוללת עיקרי העניינים ששם המרכז לפננו למטרה: —

א) להגדיל בכל האפשר את היחש והידידות בין כל בני התורה שבעי"ק, ע"י הסברת פנים המביאה לידי אהבה, בהיותו אהל־מועד, תל־פיות שכל תופשי התורה צורבי מרבנן דנבטו יפנו אליו להתועד בו לפרקים תכופים, ועמהם וקני ת"ח לדין לפניהם בהלכה, והי' ה"כנסת הגדולה" להכניס בתוכו את המון רשפי האש הפיזרים כה וכה ואין נוגה להם, והתלבדו, והיו לאור חדש מאיר בציון, ומפיץ קרני זהרו גם בחו"ל.

ב) להשתדל בכל עוז להביר את כל צעיר הוכתב על דגלו, ולתהה על

קנקנו, יולת השגחה מיוחדה על בעלי הבשרון הראוים להצליח ולעשות חיל, לחזק, לאמצם, להכינם ולסעדם, לתת ידים להם להוציא לפועל את כל הסגולות הטובות והתכונות הטהורות שחנן ד' אותם בהלכה, ואגדה, במוסר, ודעות, ולדאוג לקיומם ולהתפתחותם באופן שיביאו ברכה בעולם, בדרך שהיא תפארת לעושיהם, ותפארת להם מן האדם.

ג) כסניף לעיקר הקודם, החובה לאצור בתוכו מערכת עשירה של ספרים, בבלי ירושלמי מדרשים רמב"ם טורים ושו"ע ומפרשים העקריים המפורסמים, וכל מיטב ספרינו שחברו גאוני העולם מאורינו ורבותינו הראשונים עד אחרוני גדולי דורנו יצ"ו בין בהלכה ובין באגדה, לכל מקצועותיהם וענפיהם וסעופיהם השונים, למען יהא מלא מזן אל זן השפעה קדושה, אדירה ורחבה, דכלילא מכל גוונין, להעשיר את צעירינו במזון מבריא כל אחד «ממקום שלבו חפץ», שהכנתו ושאיפותינו המקוריים. בסיוע השפעה נכונה של ספרים, וסופרים המאירים לו על־דרכו שתהא משנתו סדורה לו, יאזרהו גבורה ויעטרהו תפארה לצאת מלא טובה וברכה, ולהיות למה שהוא ראוי להיות.

ד) לדאוג ביחוד בעד אותם המצוינים מבני הישיבות, שהתעלו עד לאותה המדרגה שהם יכולים כבר להופיע בתור משפיעים ופועלים (הננו מוכרחים להעיר הערה אחת קטנה וגדולה היא בנוגע להטבת המצב; תפקיד הישיבות לפי המובן הראוי הוא רק להיות בית מדרש העליון לבחורי המד ולאברכים צעירים הצריכים עוד להשתלם ולגמור חק למודם עד יוכלו להחזיק להם מעמד בחיים לפי כשרונם ולעמוד ברשות עצמם, כשהן מתנהגות על דרך זה הרי הן מביאות את הברכה הרצוי', הדולים מתעלים לפי ערכם, והצעירים גם הם רואים הצלחה בתלמדם. עכשיו שמזלה של ירושלם בהורבנה הכביד אכפו גם על בני תורה השלמים להשתעבד לגהמא דכסופא, או להתמכר לעבודות זרות להם, דעת לנבון נקל עד כמה נעלבים הם בעיני עצמם בהמצאם במצב כזה, בשעה שהם ראוים כבר לצאת מן האפוטרופסות, ולתפוש המשרה היותר חשובה בעבודת הרוח שבצבור, ולהיות פועלים מביאים תועלת וברכה לעצמם ולאחרים, ודא עקא שהישיבות לבשו צורה של מוסדות־תמיכה לאשר תורתם אומנתם, לכן יסוד עיקרי הוא, שלכל הפחות אותם שהמיתו עצמם באהלת של תורה והגיעו למדרגת ההשתלמות, החובה לרחם ערכם ולתת להם היכולת להפיץ מעיני תורתם חוצה, והי' המרכז, המצע הרחב שעליו תשתרע הפעולה הכוללת של בני עלי' שבישיבות, וממנו יודעו להקהל הגדול ועל פני כל העם יכבדו.

ה) לעמוד בקשר ספרותי תמידי עם רבותינו שבגולה שליט"א, אשר יאבו

להאציל מהודם עלינו, להעניקנו מפרי תנובתם, סלתם ושמנם, ליהנות מהם עצה ותושי' בדבר חזוק בית הועד ומטרתו, ולהציע לפנינו הלכות למעשה העומדות על הפרק, ולהרשות לדון לפניהם, ובענותנותם ישימו לבם לקרבנו, לבחור את הראוי לקרב ובהואילם לבא אתנו בחליפות מכתבים והכירו מכני ציון המצוינים גברי דמרא סייעם לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, וסמכו ידיהם עליהם, לקבוע ישיבה להשיב שאלות הלכה ומעשה לאחינו שבגולה בארצות רחקות, להחזיר עטרת ציון ליושנה: "כי מציון תצא תורה".

ו) להוציא לאור ירחון בתור אספקלריא מאירה של המחשבה הירחילמית, והתגלות נפש נושאי דגל התורה שבה, ויכלכל בהוכו כל המשאים והמהנים הרחבים שיכנסו לחוגו של המרכז, שאלות ותשובות בית הועד להלכה ולמעשה, מכתבי הרבנים ויחידי סגולה, בירור ענינים עומדים על הפרק הנוגעים לחזוק התורה בכלל, ולמטרת המרכז, ומצב בני תורה שבירושלם בפרט, רעיונות במוסר ודעות, השקפות מוסריות על ציון ועל מקראי, רוב החומר יצטבר בידי בני ירחשלם, אשר מבחרי כחותיהם לעשותו כלי מחזיק ברכה, ומביא התועלת המקוה.

ז) להשתמש בתור "לשכת מודיעים" לענינים צבוריים הדורשים אנשי שער רוח בעלי תורה ויראה, לשרת בתור רבנים, דיינים, דרשנים, שובי"ם וכו', להמציא להם אברכים הראוים לאותה איצטלא לשרת בקודש, ולהביא ברכה והשפעה טובה, כמובן, בתחילה בחוג הקרוב, פה בקדש, ובהמושבות ת"ו, ובהצליח הפץ ד' בידינו בהמשך הזמן גם בעירות הרחוקות כתו"ל.

ח) המרכז שהוא הד קול כל בני תורה שבעי"ק, בהיותו מיופה ומאשר גם ממאורי דורנו יצ"ו, ומיחידי סגולה אשר יוקירו מטרתנו הרמה כערכה, יוכל להיות הבריח התיכון של כל מוסדות הרוחניים שבעי"ק לשלב ידיהם לתקן כל מגרעת, ולהחזיק כל בדק, ולעבוד עבודה חשובה "מאוחדת" לרומם הדר קרן תורתנו, ופאר נחלתנו, צבי צביון עמנו לשם ולתהלה ולתפארת!

ג.

ה ת כ נ י ת

א) מספר ת"ח מגדולי חכמי הישיבות יקבעו מקום למודם בלשכת המרכז, ויהיו נתונים לכל ענינו, נפתחו שעריו תמיד לכל בן תורה החפץ לבקרו, ללמוד בו שיעורי קבע או ארעי, ולקחת חלק בעבודות הרוח של המרכז, גם גאוני ירושלם וחכמי' תרב גדולתם וענותנותם לסור אליו כפעם בפעם, להאציל עליו מהודם

ולנחותו דרך, והמה יהיו לאבות ופטרונים, לאשר, לישר, ולכשר את אשר יכשר בחבת קדשם מכל אשר יצא מדלתי בית הועד, הן להלכה, הן למעשה, הן לפלפולא.

ב) בשבת קדש מתאספים כל החברים בשעות הקבועות לבית הועד, לראות ולהראות, לידע ולהודע, — אחד מגדולי ההכמים פותח במילי דאגדה, ואח"כ דורש בבירור הלכה [מהמקצוע המשותף (סעיף ג') או משאלה עומדת על הפרק בבית הועד] ממקורו בש"ס עד המסקנא האחרונה. בצירוף ולבון כל השיטות בהוספת הטעמה והדושים משלו, וכל דבר מתברר בדקדוק חברים, ופלפול תלמידים, השואלים בענין ומשיבים כהלכה, מבלי להכנס א' תוך דברי חברו, ואת זהב בסופה.

כנופיא זו תרבה במובן רחב גם שקירת תלמודים ושמחת מצוה של תורה בין צעירי הלומדים, כאשר הכמינו ז"ל הואילו באר במתק שפתותיהם: (קה"ר) "החכם עיניו בראשו זה ת"ח שהוא רגיל במשנתו, וידעתי גם אני וגו' זה נקרא ר' וזה נקרא ר', זה הכם וזה חכם, זה עוסק בטליתו וזה עוסק בתליתו. א"כ למה חכמתי אני אז יותר, למה נתתי נפשי על תורתי, וחזרתי ואמרתי אין זכרון לחכם עם הכסיל וגו' למהר שניהם נכנסים לבית הועד ושואלים זא"ז, זה נשאל ומשיב וזה נשאל ואינו משיב".

ג) מקצוע אחד בהלכה יוקבע ללימוד־חובה על כל החברים, שמלבד שיעוריהם הקבועים, יקציע כ"א עת ללימוד המשותף ההוא.

המרכז שבעיקרו הוא מתבסס על כללות האהבה ואחות ורעות בין לומדי תורה, ותפקידו לקרב הדעות והלבבות בכל האפשר, ועם זה הוא צריך בנוגע למקצועות הלמודים להטפל עם הפרטים כ"א כשהוא לעצמו, לפעמים מעין הכלל ולפעמים יוצא מן הכלל, כי אין אדם דומה לחברו בנטיותיו הפנימיות שלפיהן הוא נתבע למזון רוחני מתאים למשאלותיו. "ואין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ" הכל לפום חורפא, ולפי רב הכשרון ולב מתנה, לזאת ראה לטוב לפניו לשתף את כל החברים בלמוד מקצוע מאוחד — מלבד שיעוריהם התמידיים שבהם כל אחד מתגדר בשלו — שבהלכה זו יוכלו כל החברים להנעים זה את זה, וזן המקצוע עללומדיו בלי משים יעשה את שלו להרבות אהבה בדומים "וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך".

ד) אחת בחדש מתאספים כל החברים להתיעץ בעניני הבית, ולמצא דרכים להטבתו ולשכלולו. אחד מגדולי החכמים פותח את האספה בדברים חמים ונמרצים, ואחר דורשים אחד או שנים מפרחי הת"ח בעלי הכשרון, וא"כ מרציא היו"ר לפני ההברים את כל הענינים שבאו לבית הועד בין בהלכה, ובין הצעות לטובת המרכז, ופעולות הועד במשך החודש, וכל מי שיש לו להציע עצה הוגנת להרמת קרן

התורה, בין דברים נוגעים לכלל הכנסי', בין נוגעים למצבים פרטיים של ת"ת, מציע או, ודנים על כל דבר או קובעים זמן לדון עליהם, או מוסרים לועד מיחד, כפי שיחייב טבע הנידון.

ה) הועדים יש להם ישיבות מיוחדות אחת בשבוע, להוציא אל הפועל את כל הענינים העומדים על הפרק שבאו עליהם הסכמת החברים, ולעיין במתינות וישוב הדעת בכל החדושים שיצאו מן החבורה, לסדר את כל הראוי להכתב, למסרם אח"כ לדפוס בחוברות שתצא לאור בעז"ה.

ד.

ה ה נ ה ג ה .

א) הועד ורכושו הנהו קנין כללי לכל בני תורה ויראי אלקים באמת, שנמנו לדבר מצוה זו, לעבוד לטובת הרמת קרן התורה, וכבוד עיר הקודש.

ב) אחת בשנה — בהג האסיף — נבחרים חמשה ת"ח לועד המנהל, וחמשה אברכים צעירים לועד הפועל, עפ"י דעות נעלמות באסיפה כללית מהחברים במעמד כבוד הר"ר ויקירי ירושלים *).

ג) בהועדים צריך שימצא אחד מכל ישיבה מישיבות עיה"ק

ד) המנהלים הנם במשך השנה מלואי יד מהחברים לעזור ולעשות כל מה שימצאו לטובת המרכז, וכל הענינים יהיו נחתכים עפ"י פיהם.

ה.

צרכיו ואופן קיומיו.

המרכז שנברא לא לעשות חדשות, להוסיף ישיבות, כי אם להשגיח ולהאדיר את אלה הקימות ועומדות, ולהראות לעולם את המאור שבהן, איננו רשאי בכל זאת

---

*) חברי "ועד המנהל" הזמני (עד הבחירה השני' תשרי תרס"ט הם:

הרה"ג ר' אברהם אהרן פראג, משגיח ומפקח על הלמודים בישיבת כולל אונגרין —

הרה"ג ר' אלי' ראם, שו"ב דמתא. —

הרה"ג ר' דוד זאב טיקטין, משגיח ומפקח על הלמודים בישיבת עץ חיים —

הרה"ג ר' זרח אפרים קפשטין, ראש ישיבת הבחורים בישי' תורת חיים —

הרה"ג ר' יוסף גרשון הורוויץ, מפקח על הלמודים בישי' מאה שערים, ומו"צ בשכונת מא"ש

הרה"ג ר' דוד בהר"ן מישיבת אוהל משה —

האברך ר' ישראל פורת מזכיר.

לבקש להעזר בכל צרכיו. מקופת המוסדות הרוחניים שבירושלים, שברוב לתועלתם רבו צרכיהם ותוצאותיהם הפנימיים, ועבודה תכופה מיגעתם לדאוג לחיי שעה של לחם ומים לשוקדי על דלתותיהם בלי כל מרפה להרחיב חוג עבודתם לפעולה יתר בולטת ונברת, והמרכז שלא יקבל על עצמו שום עבודה של תמיכה פרטית, ובכל פנותיו שיפנה יכון לבו כלפי המטרה הרוממה של השפעה כוללת ומאירה מרוממות קרן לומדי תורה, הגדלת ערכם להאבתם על הבריות, מוכרח הנהו לכבוש לו דרך לעצמה, וידוע מראש כי עבודה רבה, משא לעיפה, בוטל המרכז על עצמו, אך תקותנו תעודדנו כי הקהל הנכבד, שאליו הספר הזה שלוח, אם יבין לרעיוננו ויכיר את טיב המרכז ידע ג"כ שלא להשפיל ערכו ואיך להחזיקו מעמד שלא יצטרך להתמכר לאמצעי בקשה שפלים בכדי למצוא מקורות להכנסתו, ולבנו נכון בטוח כי יותר שיתבסס המרכז על מכונו, יותר יתפרסם בתוצאותיו ויתחבב על הקהל באופן ידרש מעצמו להמציא להבית צרכי קיומו למען יוכל להיות נאמן לתפקידו ולמלא חובותיו כראוי.

לעת עתה צרכי הבית הם:

א) דירה נאה ומרוחת ללשכת המרכז, כיאות לאכסניא של תורה (וכלי בית שלחנות כסאות ארונות מנורות ודומיהם) וחדר ללשכת הסופר.

ב) פרסים מיוחדים לצעירים מצטיינים המביאים פרי בלמודם.

---

*40) יש לציין, שעוד אז הרגישו בנחיצות ובגודל התועלת ורוב מרכ הצפון בחלוקת פרסים למצטיינים הנהוגה בכל בתי מדרש גבוהים בשם סכיפנדיות.

ואני מעתיק כאן מהחוברת „עדות לישראל ולעמים", מה שכתבתי בחלק א „על תחיית ישראל בשובו לארצו", עמוד מו: ויש להצטער הרבה שע"י הפרוד הזה (בין מפעל התורה ובין ועד הישיבות) הוזנח ונחלש מפעל גדול ותשוב מאד שיסודו כבר הונח ע"י רבנו ז"ל בסוף ימי חייו, כאשר בקר בערי הארץ, לעורר את הישוב בעד החזקת ותמיכת הישיבות, נפגש בחיפה עם המנוח מר פנחס רוסנברג ז"ל שתמך ע"י הרב נכום חשוב לקרן מיוחד לסספנדיות בעד מצטיינים בהישיבות, ואחרי הסתלקותו של הרב נקבע ועד מיוחד מראשי ומנהלי הישיבות ובהם גם ראשי ישיבת שפת אמת של אדמו"ר מגור שליט"א והרב מאיר ברלין נבחר ליו"ר והתחילו למעול ולמצוא עוד מקורות הכנסה להגדיל את מפעל זה שנקרא בשם „קהלת" קרן הרמת לומדי תורה.

התועלת הרבה שיש בפרסים מיוחדים למצטיינים נחוץ וניכר ביותר בארצנו, שאין מקום זי רחב למצטיינים שיקבלו משרות להנות מפרי עמלם הרב בתורה ומורגש יותר החסרון לתת להם האפשרות להתגדר שיבירו אותם לטובה ע"י שימת עין מיוחדת, הפרסים שנתחלקו ע"י קהלת להמצטיינים בכל הישיבות עשו רושם גדול וגבר.

גם היה קהלת הגרעין הראשון והיסוד לאחוד הישיבות. וגם הצעד הראשון לשתוף

ג) ספרים או כסף לקניית ותקון ספרים.

ד) ההזקה מספר ת"ח שלמים בנוגע נושאי המרכז"י ולהספיק להם— מלבד משכורתם מהישיבות — כל צרכיהם שתהא דעתם פנויה לכל ענינו. (ראה התכנית, א).

ה) הדפסת (או העתקת) גליונות בודדים הכוללים עיקרי השאלות שבאו לבית הועד ותלוקתם בין גדולי התורה שבירושלם וכל בני הישיבות הרוצים לנסות כחם בפתרונן.

ו) הדפסת החוברת בכל הודש והוצאות השלחה.

ו.

ח ת י מ ה.

רבותינו שבגולה, ואחינו האהובים!

התובה הקדושה של הגדלת כבוד התורה ולומדיה, הכרת ערכם ורוממות תעודתם, שמוטלת עלינו בכל מקום ובכל זמן ק"ו בא"י היכל מטרופולין של קוב"ה ישראל ואוריתא, מתגדלת היא באין ערוך בשעת צרה כזו של תקופת השנים האחרונות, תקופה של מבוכה ומהומה ומהפכת הדעות שחוללו מהרסינו ומחריבינו מבית, המתגדדים באמנות של שלילה והריסות כל קודש, שכבר השחיתו כל חלקה טובה מאחינו בארצות פזוריו, וכעת הנם חוגרים שוב שאריית כחם ומסתדרים למצא להם קן בארץ אבות, לשפוך רות התעתועים על כל אשר מסביב, ומה מרות הנה התוצאות מהשפעה איומה של "הרז עמל והוליד און" וכמה גדולה היו החובה לעבוד באימוץ ועוז לרכוש לנו בנגדם כחות פועלים ובונים, לבצר לנו עמדה

פעולה בין ראשי ומנהיגי המזרחי ובין ראשי ומנהלי הישיבות לשם כבוד התורה ולומדיה, והפירוד של ועד הישיבות (הנוסד ע"י הרבנים הפליטים העסקנים של ועד הישיבות בגולה) גרם להרפות ידי העסקנים במפעל השוב זה.

40) תפקיד נושאי המרכז היה לקבוע מקום למודם כל היום בבית הועד, ועליהם היה מוסל בירור הענינים והתשובות על השאלות, שהגישו או שנשלחו על שם בית הועד או שמסרו לאלה שנמצאי ראויים לכך.

לחברי נושאי המרכז נבחרו מגדולי חברי הכנסיה: הרב רבי יונה ראם, הרב רבי זרח אפרים עפשטין, הרב רבי אברהם אהרן הלוי פראג ז"ל ויבל"ח מרן הרב רבי יעקב משה חרל"פ שליט"א, שנאות לקבל משרה זו, רק אחרי שסדרו בשבילו הדר מיוחד בתוך האולם הגדול, כי רגיל היה ללמוד תמיד במקום בודד, מלבד זמן קצר שלמד בישיבת תר"ח עם הר"י ראם ז"ל.

גם רגילים היו חברי הכנסיה לבוא לבית הועד — מלבר בזמנים הקבועים — להציע לפני נושאי המרכז את הספיקות, שנתעוררו אצלם בשעת למודם.

והשפעה טהורה מאור עולם באוצר חיים ממקור ישראל, שכשאתם רואים אותם "פורחים ומפריחים, הראו להם את הציץ ששמו של הקב"ה גלוף עליו הזן נופלין" (במד"ר).

והנה מעט מהרבה גלינו בזה המון רגשותינו. וערכנו תכנית הבית הגדול שההילונו לכונן בהר הטוב והלבנון ההר חמד אלקים לשבתו, ירושלם עיר קדשנו ותפארתנו. עתה לחכמי ישראל אנו צריכים, מרנן ורבנן ראשי גולת אריאל, לכם עינינו תלויות עד שתחנינו, בידכם רבותינו טובנו, תיקר נא בעיניכם נפשות בני תורה שבירושלם, ליפות כחותינו, ולחזק ידינו הרפות, הריצו נא אלינו תשובותיכם הרמות בדברי פי חכם חן, דברים טובים דברים נחומים לאות כי מצאנו חן בעיניכם להכרינו, וכי רציתם פעלינו, היו נא לנו מושכי חסד להורות לפנינו הדרך נלך בה, והמעשה אשר נעשה!

ביחוד תננו מבקשים את כ' גדולי אומתנו, רבנים חכמים וסופרים וכל אנשי מעשה שבעמנו, לתת לנו יד לעזרה בדבר הוצאת הירחון, לתמכנו מפרי תנובתם, במיטב הגיונים, ולהיות עושים ומעשים לטובת הפצתו, וכל אשר נפשו אותה להמנות בין מחזיקי הירחון יהי נא מטובו לשלח דמי קדימה כאשר ידבנו לבו, למען יהי לאל ידינו לגשת בקרוב אל מלאכת הקודש, להתחיל בהדפסת החוברות, ולשכללן ולהאדירן כיד ה' הטובה ועזרתו עלינו.

אחים אהובים! שימו לכבכם לכל הדברים הכתובים לפניכם בזה בדם פצעי לב בני תורה שבעי"ק המרגישים ערכם וחובתם, והיו נא איש מעירו לעזר!

עשינו את שלנו, ירינו את היסוד, נטינו את הקו, והננו נכונים לגשת אל המלאכה בישע אלקים. מי בכם ירא ד' שומע לקול יוצא מהר חורב: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה! יקום נא לעזרתנו, ויכתב ידו לד' בספר הזהב של הבונים הראשונים את מרכז הרוחני לבני תורה שבירושלים.

והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כלהגויים והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.

תעודות

תעודה ארוכה מהגר"ח ברלין ז"ל, שחותם כיום ב' לסדר "את אחי אנכי מבקש" כט"ב לחודש כסלו דהאי שתא שנת "הלוא לכם לב לדעת" לפ"ק.

נאם חיים ברלין בהגאון אדמו"ר הנצי"ב זצ"ל, מלפנים רב במאסקאוא ואב"ד ור"מ במאלאוץ וכעת בירושלם עיה"ק תוב"ת.

עוד תעודה מהגרידב"ז ז"ל, שמסיים: "ואבקש ממכם שתקחו את הספר שו"ת בית רידב"ז אשר אני מדפיס כעת בעיה"ק תוב"א, ותשימו עיניכם עליו. והנני מברכים המברך אתכם. יעקב דוד רידב"ז

באי בית הועד הי' הרהבום דברי הגאון שליט"א ויכתבו לו המשא ומתן שהיה ביניהם בדברי הגאון שליט"א בספרו הבהיר הנזכר — שקבלו מהדפוס — והגאון שליט"א השיב להם כידו הגדולה מלא דבר, ובראשיתו באו אלה הדברים: 8

כבוד התבריא קדישא די בארעא דישראל בעיה"ק תובב"א הרבנים המאורות הגדולים חריפי ומסובדיתא מגלי לדרעייהו ונפל נהורא אור התורה מעיינות המחגברים מעיינות שלא נפסקו ממקורם כנסיה ש"ת ועד להכמים בקרתא קדישא תוב"א — שלומכן יסגי.

היום דביעני קונטרס מלא תורה [41] ולבו עיני רמעות שמחה וגיל אשר זכינו שהת"ה הגדולים מרי דאורייתא דבירושלם עיר קדשנו תוב"א הקיצו משנתם ויצאו מחוריהן שהיו מסונים באהליהם וישראל לא ידעו אך מרבנים שהשתדלו לישב על כסא רבנות וכעת ישמעו ישראל אי אפוא משכן התורה ואכסניא של תורה היכן הוא, ועתה אשיבה על נבריכם..... ועתה אבתוב לכם אחי מכתב פשוט בלא ד"ת, תדעו אחי וריעי אם תתחזקו ויהי' דבר קיימא התבריא קדישא ותחלקו כבוד זל"ז או תקותי לד' שיהי' דבר גדול בישראל באופן נעלה ויכול להיות שע"ז תתגדר עטרה ליושנה..... וע"כ אחי וריעי חזקו ואמצו וד' ירחם על תורתו ועמו, ואם יש לכם פנקס מהחברים חרשמו גם שמי כתוככם. המברך אתכם ומצפה לישועת ישראל ולהרמת קרן התורה. יעקב דוד רידב"ז

(מכתבו של הרב הגאון הצדיק מוהרא"י קוק שליט"א אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות, יובא באריכות אי"ה כתוצאות הבאות)[42].

---

41) תשובה זו של חכמי בית הועד בדין מקוה נדפסה בסוף הספר שו"ת בית רידב"ז שנדפסו ויצא לאור בירושלים.

42) מכתבו הארוך של רכנו הרב זצ"ל שבו מעודד את רוחם ומחזק ידי חברי הכנסיה.

תעודת הגר"י בלאזער זצ"ל

גם אני הנני בכל לבי ונפש בל"ג לדבר מצוה להחזיק ידי לומדי תורה בעה"ק בהתחברם יחד ונדבתי ספרי אור ישראל ל"בית ועד לחכמים" להבית המוקדש לתורה ולתעודה יתן ה' והבית הזה יהי' לביה נאמן בית רם ונשא, ובאתי עה"ת למען ככוד התורה ולומדי' יום ד' ר' חפוז תרס"ז פעיה"ק ירושלים תוב"א

יצחק בלאזער מלפנים רב בע"מ פעטערבורג

מקום חותם

העתק מה"הצפירה" מיום ד' סיון תרס"ז מס. 30

ראו לומדי הישיבות את מעשי צעירי ירושלם «אגדת בני יהודה» להרים קרן המסחר והמלאכה, ויקנאי בהם לעשות גם הם כמתכונתם. «להרים קרן לימדי התורה» להראות לעם ישראל את יפיה של ירושלם גם היום, להראות לדורשי שלום ציין את אבני הקדש אשר תשתפכנה בראש כל חוצות, ויחד עם זה להרים משפלותן את אבני החן לצחצחן ולהסיר מהם הלידתן, ווהרן יראה אז לעין כל.

רבים הם בירושלם צעירי הימים עמוסי תורה והכמה בקיאים בש"ס ופוסקים ואם כי לא פקיע שמייהו, אינם נופלים גם מאלה שנענדו ונכתרו בכתר רבנות, אבל הנם מאלה ששייפי וציילו שייפי ונפקו, ואינם מהזיקים גדולה לעצמם, ויש בהם שגם אינם מכירים את ערך עצמם, ואיני יודע אם חסרון הכרה נובע מביטול היש שמבטלים יושבי תבל בחו"ל את בני הישיבות, או אדרבה, מה שאחרים מבטלים את ערכם, הוא בא מפני ביטול העצמיות של הלומדים, עכ"פ שני הצדדים הלומדים מצד עצמם מבטלים א"ע, והאחרים מבטלים אותם, וכל כך גרם הרבר, עד שרבים מחו"ל שאלו: איה הם גדולי הישיבות, והיה פרים?!

ויבשו עתה עוז אחדים מטובי למדי ציון וירושלים, ויאמר עתה לאגד אגדה להרים קרן התורה של לומדי ירושלם; לאמץ ברכים כישלות של הלומדים ולחזק את תקותם, ויחד עם זה, להשתדל שיהיה ביכולת ירושלם להוציא פירות גינוסר שלה לחו"ל, ועיירות מושבות ישראל בכל מקום שהם, ידרשו תורה מציון ודבר ה' מירושלם, לקבל רבנים ודיינים מעיר קדשנו.

וזה החילם עתה לעשות:

ומתוה לפניהם תכנית רחבה לתפקידם ומורה להם את הדרך בו ילכו, נופס בראש אגרת ראשה הלק א'.

א. יסדו „בית תעד לחכמים" בו יתאספו מטובי הלומדים וצעירי חכמי ירושלם, לדון זה בזה בהלכה, ולעיין בדבר הרמת קרן התורה.

ב. הפיחו רוח חיים, רוח אומץ הכרת ערך עצמם בין לומדי הישיבות, לא הלילה רוח, של גיאות אשר תורתנו הקדושה תורה זאת כמו רוח: לא חלילה הגבהת הרוח, שהוא היפך והתנגדות גמורה ללימוד תורת ויר"ש, כי אם הכרת ערך מעמדם וכח שמושם ותועלתם שיכולים להביא, והכרת ערך המעמד האמיתי, גודם התעוררות הרוח במקום שאינה מתנגדת כלל להענוה היתירה.

ג. יערדו את מנהלי וגבאי הישיבות, שייחדו מקום לצעירי הלומדים היותר מובהרים שבתם[42], ויבטיחו להם מנוחה שלמה מדאגת הפרנסה וצרכי החיים עד שיעור זמן משך שנים, שבהם יצטיינו והיו לגדולי ישראל, ויעשו כן שני בתי האולפנא „ישיבת עץ חיים" „וישיבת תורת חיים" הראשונה הבטיחה פרס טכום מסוים לכל צעיר לזמדיה, בשביל כל חלק שו"ע יו"ד חו"מ אה"ע, ובשביל כל סדר גמרא, באופן שבמשך שנים אחדות יקבלו הפרס הגדול בשביל בקיאת הש"ט והפוסקים, והאחרונה הגדילה לעשות ותיחד בית גדול בשביל מספר מסוים של צעירים אשר קבלו על עצמם ליות בקיאים בש"ס ופוסקים במשך שנים אחדות, והר"מ הרה"ג ר"י וויגאגראד נ"י הבטיח להם להסיר מאתם ביחוד כל דאגת הפרנסה.

ושתי הישיבות יהדיו מתחברות — כפי הנשמע — במטרת רעיון אחד, ליסד גם „בית מדרש רבנים" מיוחד במינו אשר כל אחת תשלח צעיריה הרוצים להשתלם במשך שנים אחדות בתור גדולי ורבני ישראל, שיתחברו שם יחדיו, באופן אשר הבית הזה אשר יכריז בשמו המיוחס, יכיר לאחרים את ערך בני הישיבות, תקותינו, כי גם שאר הישיבות ילכו בעקבותם ויעשו כמוהם, ואור חדש על ציון יאיר.

א. בן יוחי [43]

העתק מה„הצלת" מיום י"א סיון התרס"ז מס. 31 [44])

רבת התנועה „בבית ועד לחכמים" בעירנו," אסיפת תכופות זא"ז נעשים בימים אלה, מספר חבריה מתרבה מיום ליום ומפרים רבים מובאים אל הבית,

---

42) כעולה זו בשם „לשכת הרבנים נתעוררה מאת אגודת בני תורה כמו שנזכר בח"א.

43) הוא הרב רבי אברהם אהרן בנו של הגרי"ח זאננפלד ז"ל כמו שמסרנו בסוף חלק א', אך שם נדפס בטעות בן אהי במקום בן יוחי.

44) אנו מעתיקים מתוך כל התרשות שמסר בן יוחי בהכרוניקה של השבוע רק מה שנוגע לבית ועד לחכמים.

הבית הולך וגדל לשמחת לב כל תושבי עירנו וביום השני לשבוע הזה, יום אסרו חג השבועות זמן מתן תורתנו, נאספו שמה רבים מצעירי וחכמי הישיבות, ואחדים מהם דרשו לכבוד היום, וברגש תארו לפני כל הנאספים את גודל תועלת הבית ומה רב טוב הצפון בה, ויעוררו אותם לעבוד בכל יכולתם לטובת הבית ושכלולו, להרים קרן התורה ולומדיה בעיר קדשנו.

א. בן יוחי

העתק מה„חכצלת" מיום כ"ה סיון התרס"ו מס. 33

ביום החמישי העבר, היתה אסיפה גדולה ורבת הערך „בבית ועד לחכמים" בעירנו, נאומים נלבבים מגודל נחיצות הבית ומטרתה הגבוהה, השמיעו אחדים מהם לפני כל הנאספים ואחרי שפרשו חברי ועד הזמני את פרשת עבודתם עד היום, ישבו כולם כאחד לעיין בדבר תקנות הבית אשר עוד טרם נגמרו, מו"מ ארוך היה בין החברים, ומכל הדברים שנחלטו באסיפה הזאת, ראוי להזכיר פה דבר אחד נכבד שהוחלט שם ואשר כבר יצא לפעולה: יחדו מהם חבורת לומדים מצוינים, שיתעסקו מהיום בשעות אחדות מדי יום ביומו במקצוע של מ צ ו ת ת ל ו י ו ת כ א ר ק, וביום קבוע בכל שבוע עליהם לבא יחד אל הבית, ושם יחבררו ויקלבנו הדברים להלכה ולמעשה, לטובת אחינו העובדים את האדמה בהמושבות העבריות אשר ביהודה והגליל. —

א. כן־יוחי

ת ח כ מ ו נ י

העתק מה„חכצלת" מיום כ"ה סיון תרס"ו מס. 33

(אסיפת ההכנה)

אור ליום ז' סיון נאספו חברי התחכמוני לקבוע תקנות וסדרים להנהגת הכנסי' ובית הועד.

אסיפה זאת היתה כאמור, „אסיפת ההכנה" לפני בא יום הגדול, יום המאושר, יום הפתח הכנסי' לגשת לפועל ידים בתכנית מעובדת, ושיטה מסוימה להרים קרנה של תורת ארץ ישראל בכבוד.

אלופי! ירא אנכי להבליט במלים את הדר מתוה אסיפת ההכנה זאת, כן אחלל את יפתעה, לא אעשה שקר בנפשי להתפאר כי יוכל עטי לתאר כמו היופי העשיר ההדר והיפעה ששררו בהיכל הגדול ורחב הידים בעת נועדו מבחרי הפנינים אבני החן של ציון חמדתנו, אברכים מוסמכים להוראה, וצעירי חמד שופרי דארעא

קדישא, אלינא דמבלבלי, ויחד התמתיקו סוד על מצב תופשי התורה בהוה ותקונם לימים יבואו. —

ובאיזו ידידות ואהבה הנהגו הגדולים עם הצעירים אשר הכירו מקומם ולא חפצו לדבר בפני מי שגדול מהם, ובדברי פי חכם לקחו את לבם לאמר: "אחינו הצעירים, אדיר כל חפצנו להיות עמכם ידידים נאמנים, לבנו ירחש לכם רגשי אהבה וכבוד, למה לא תאבו גם אתם להשיב אהבה אל היקנו?" (הרה"ג ר' אי"א פראג בדרושו).

וביותר נפלאנו לראות כי גדולי האברכים הקרואים להאסיפה כמעט כלם באו ואחדים שמאינו נסבה לא באו, שלחו התנצלות להחברים אל אשר לצערם לא עלתה בידם לקחת הפעם חלק בכנוס חכמים, ויודע אני ת"ח מפורסם אחד ששכב על ערש דוי באותו ערב ובהגיע זמן האסיפה חגר שארית כחו ובא לבית הועד שתוא הרחק כברת ארץ גדולה ממעונו, (ומפני יראת כבוד תורתו לא אוכל לפרוט שמן בלי רשות) כך נאה לחבר "ועד" התחכמוני וזו תהלתו!

אחרי תפלת ערבית פתח הרה"ג ר' דובער עפשטיין (מפרשת השבוע ומדחז"ל בגמרא ומדרשים) את האסיפה ובדברים קצרים ונמרצים השכיל לתאר את מצב דלדול אכסניאות של תורה בכל אתר, ואין לנו שיור אלא תורת ארץ ישראל שבכנישתא דתוצל ושף ויתיב בנהרדעא לפנים, צריכה כעת ירושלם להיות מקום משכן השכינה בישראל. מרכז רוחני לכל קהל הגולה. הצעיר הירתשלמי הוא מנהיג חבירת של דור העתיד, ועליו להתחנך בסדר רצוי כי היא ראוי למלא תפקידו לשעת הכושר, ובני ציון היקרים בכח הלא יש להם רב, ואם עוד לא הראו בפועל את השפעת האור הגדול באותה מדה שרשאים לבקש מהם, לא בהם האשם, כי כלום חסר אלא דבוק חברים במשא ומתן בישוב הדעת להאיר לפניהם הדרך בה ילכו והמעשה אשר יעשו.

אחריו דרש הרה"ג ר' אברהם אהרן פראג (מפרשת השבוע ודחז"ל בגמרא ומדרש) ע"ד אחדות וידידות בין תופשי תורה, ובאר בהשכל דעת, כי עבודת הקדש מוטלת על כל חבר לעבוד איש איש בחוגו, איש כפי יכלתו מבלי הכט על שלא יצא מזה טובה פרטית. עבודת כללית של הרמת קרן בני התורה טימדת למעלה מכל אנטרסים צדדיים, כל חבר צריך ומוכרח להקנות לו שני הפכים בנושא אחד, לאמר: אני שהנני בקי באלו המסכתות, שיש לי אלו ההשלמות, אבל הלא לבי יודע מרת נפשי במה נחשבות הן לעמת ההשתלמות האמיתית? הלא אין ואפסו אבל חברי זה הרי בקי הוא במסכת פלונית ופלונית, הרי לו השלמות מעלות כאלו, האח, נעלה ומרומם הוא, מה רב אוצר התורה ויראת שמים שבו, אכבדהו, אנשקהו,

אכרע לפניו ברך, ארוממהו, אנשאהו, ככל רגשי כבוד והדר.

להכין את הרושם שהטביעו מדברותיהם על לבותינו אנו הצעירים. צדיק אתה קורא יקר, לגול לוח לבנו ולקרא את הכתוב בו...

אחר כן נשאי נתנו החברים בדבר קביעות יום בחדש שבו הועד להרציא ולקבל הצעות מכל החברים בכל ענין כללי ופרטי הנוגע ונכנס בחוגו של המרכז, והוחלט לראש חדש ופעם בשבוע ישבו חברי הועד להוציא לפועל את ההצעות שנתקבלו ועומדות על הפרק.

נו"נ בדבר הוצאת עתון תורני לאור.

הוסכם להטיל חובה על החברים לרכוש להם ידיעה הגונה בנוגעות התלויות בארץ, מקצוע שהוא נחוץ למעשה, ועוד לא קנה לו ידיעים במדה מספקת.

הוסכם כי בית הועד יהא בכל שבת קודש פתוח לרוחה לכל מבקש דבר ד' ויכבוד א' החברים בכל ש"ק לפתוח במילי דאגדה לערך חצי שעה, ואחר ישתעשעו חד את אחד בהלכה ואגדה איש איש במקצועו, חלק בראש יטול מקצוע התלוי בארץ.

אליאב [45])

העתק מה„חבצלת" מיום ב' תמוז התרס"ז מס. 34

חברי הכנסיה „בבית ועד לחכמים" בעירנו, חגגו ביום החמישי לשבוע הזה, „חג חנוכת הבית" ופתיחתו הרשמי. כל גאוני עירנו, גדוליה ונכבדיה, הוזמנו להבית לקחת חלק בחגיגתו, ותנועת „חיים של תורה" נראתה לעין כל.

א. בן יוחי

ע ק ר ו ן

העתק מה„חבצלת" מיום ב' תמוז תרס"ז מס. 34

לכבוד הרבנים הג' חברי הועד כנסית החכמים בעיה"ק ירושלים ת"ו.

שלום וברכה!

מורי ורבותי! מאז החל הסופר הנכבד מר „אחד מעיר" להתיצב על גפי מרומי קרת להשמיע את מאמרו הנכבד „נעשה ונשמע" בהעתון החשוב החבצלת, בו הכריז ועורר על הצרך והנחיצות של יסוד בית ועד לחכמים בתוככי עיר קדשנו היינו הולמים בהקיץ, חוזה חזיונות נעימים היתי!

ידוע הדבר ומובן כי כל החזיונות הפנטזיות שהאדם חוזה ברוחו אך לטוב

45) נעלם נזכרוני מי זה היה הסופר הצעיר, הנכון והמרגיש שחתם בשם אליאב.

הוא חוזה אותם, ובכן שמחתי לראות כי נמצא למו קרוב וגואל החפץ להציגם למעלה מהבקרת הידוע המתוחה עליהם מאת כל סופרי העתונים הידועים אשר עינם צרה בתופשי התורה, מאת כל אלה אשר נעלה מבינתם להכיר את ערכו של אדם המעלה, המקדיש את כל ימי חייו לתורה ולרי"ש.

וסוף כל סוף זכינו לראות כי דבריו אמנם הכו שרש, נשאו ענף ועשו פרי ובשעה טובה ומוצלחת נתאספו הכמי הישיבות ויסדו את הבית הגדול הזה בית שמגדלין בו תורה בית אשר ידאג לטובתם של בעלי הישיבות, בית אשר ידאג לפרסם את אלה אשר כבר זכו לפרסום, ואשר לרגלי הפרסום הזה ירום קרן התורה וקרן ירושלם ותרבה התהרות של תורה, מי יתן והיה! ובשמחה רבה ובפה מלא ברכתי שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, ומתאר אנכי לפני כי לעתים תכופות מתאספים חברי הועד לחשוב מחשבות מאיזה צד להחל בעבודה איך ובמה להיטיב את מצב תלמידי חכמים אשר לדאבוננו אין טבעם יוצא בעולם, אין מבינים ומכירים להסחורה הטובה[46] הזאת אשר טובה היא מחרוץ ומפז.

אבל רבותי! עתה כאשר זכינו לראות בהקבץ קבוץ גדול של ת"ח כו' עלינו לסמוך על דברי חז"ל באמרם כנוס לצדיקים הנאה להם כי ההנאה לעולם, ואין אנו יכולים להרשות לעצמנו לבלי דרוש מהם כי ישימו מבטם גם על ערי השדה והמושבות, ובפה מלא נוכל לאמר כי החובה על המרכז הרוחני הזה לפקח יחד עם טובתם גם על טובת המושבות, ואם יהיה דרוש לזה גם מרכז גשמי עליהם לחזק את המרכזות הגשמים העומדים וקיימים, או לברא מחדש אם יהיה נחוץ.

---

46) רגיל הייתי לאמר אז: כי הישיבות בעצמן הן בתי תעשיה, בתי חרושת, בתי יוצר, שם אין הסוחרים באים לקחת הסחורה הדרושה להם, כי שם תרעשנה המכונות, והכל מפויח, ואין כל דבר על מקומו הראוי.

אבל תסר לנו ביתן מקום לתערוכה, חלון ראוה, להציג את התוצרת של בתי היוצר, את טיב הסחורה ואת יפיה, ולמטרה זו למלא חסרון זה דרוש לנו „בית ועד לחכמים".

ולדאבוננו לא היו לבם של ראשי הישיבות פנוים לכך, לא חלו ולא הרגישו את רגשותיהם של בני הישיבות, כמו שיובא עוד להלן.

ולטוב יזכר שמו של הגאון הצדיק החוקר והוגה דעות רבי יוסף אלי' וויינגרד זצ"ל, אחיו של ראש הישיבה הגאון ר' יצחק זצ"ל, ששמעתי אז בשמו שאמר: אמנם כן מרגיש אני בוחיצות „בית הועד" שם מרגיש בן הישיבה כאלו הוא נמצא ברשות עצמו, בלתי תלוי נדעת אחרים, וכאילו הוא בן חורין, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה לשמה לשם עסק התורה כשהיא לעצמה, לא לשם שיעבוד לוולתו, למלאות מקום הספסלים, ושמירת הזמן הקבוע שהמשגיח בשעון שבידו מפקח על זה.

העתק מה„תכצלת" מ'ום ס' תמוז תרס"ז מס. 35 [47]

...דעו לכם רבותי כי ענינים גדולים ונחוצים לקחתם על עצמכם להרים את קרן התורה בירושלם, ויהד עם זה גם להיטיב את מצב לומדי התורה, אמנם עבודה רבה העמסתם על עצמכם. אבל הנני להוסיף לכם עוד עבודה אחת, אשר אולי היא נכללת בהעבודות העמוסות עליכם מכבר.

התזעו רבותי מה היא העבודה החדשה שאני — ולא רק אני כ"א כל איש אשר הענין נוגע אל לבו — דורש מכם?

להושיב מורי הוראה במושבות שבארץ ישראל![48]

כמוני כמוכם ידועים כי לא תצטרכו לחפש הרבה למצא אנשים המכשרים לזה. כמוני כמוכם יודעים כי לא נשגה אם נאמר כי נמצאים בירושלם ממש תחת ספסלי הישיבות הרבה הרבה מאד אברכים המלאים בכל טוב המדות שמנו חכמים הנצרכים לזה. וגם בטוחים אנחנו כי במשך זמן קצר נוסיף עליהם. עוד כהנה וכהנה לרגלי התהרות תורנית אשר נתרבתה כעת בירושלם ת"ו. אבל כל עוד לא תבקשו שזקים להוציא את הסחורה היקרה הזאת לא פעלתם מאומה.

...כל איש לא האמין למשמע אזניו כי יעלה בידי „שומרי תורה" לכבוש את הקהלות וליסד בתי ת"ת במושבות. אבל הנסיון הוכיח כי אין השד נורא כ"כ כאשר יתארהו.

וכן גם בנידון דידן, ידעתי כי לא תוכלו עוד להאמין בדברי אלה ולהחליט כי דבר נתקבל הוא. אבל הנני חוזר ושונה ומשלש את דברי כי אם אך תכירו את כוחותיכם ותשתמשו בהם השתמשה האגדה „שומרי תורה" בכחוהיה או אז תעשו ותצליחו. ועליכם, ורק עליכם, לפנות את כל המכשולים והמעצורים אשר תפגשו בדרכיכם דרך קודש הזה הגדולים — אם ישנם — תקטנים, ואין לך דבר שעומד בפני הרצון.

...טרם אכלה לדבר אליכם רבותי, מצאתי לנחוץ לברר עוד דברים אחדים

---

47) המשך מהמאמר הקודם.

48) גם תפקיד זה להושיב רבנים במושבות, אלו היה מסור בידי אינסטנציה בכותה מיוחדת לזה, ומתוך גדולי התורה והחוראה עצמם. כי או היינו מונעים את ההתחרות אחר כסא פנוי של רבנות, כי בנקל אפשר היה לדעת ולהכיר את תכונת רוחו והשקפתו של המתאים ביותר להיות נבחר לרבנות זו, ולא היה הדבר מגיע לידי שתדלנות וסרסרות לרכוש דעת בעלי בתים רבלים המושפעים עפ"י רוב מנסיות של כבוד פרסי או נסיה מפלגתית, מבלי להתחשב עם ערכי האמתי של מועמד זה או מועמד זה.

בענין זה, והוא: אם הסופר הנכבד מר אחד מעיר אמר כי איננו בלשון ולא מליץ היה זה מצדו ענוה יתירה, כי כל הרואה את מאמריו הנכבדים, יראה, יבין ויכיר כי באמת בין הסופרים הנכבדים ימנה, אולם לא כן אנכי גם אם לא אמר לכם הלא תראו ותבינו כי אינני יכול להרבות דברים, לדבר ולחזור ולדבר, לכתב ולחזור ולכתב, לכן רק הפעם הזה דברתי את דברי, והנני מבקש מאתכם כי תקראום בשים לב, לדעת להכיר כמה מן האמת יש בהם, וקבלו נא את האמת ממי שאומרה אף אם הוא.

צעיר לימים [49]

העתק מה„חבצלת" מיום ט' תמוז תרס"ז מס. 35

בהדר מאד היה פרשת ההג „חנוכת הבית" „בבית ועד לחכמים" בעירנו, קהל גדול מאד של חכמי התורה וחברי הכנסת התאספו יחד בהבית, ולעת המיועדה, הופיעו שם גם הרבנים רבי חיים ברלין, רבי שאול חיים הלוי הורוויץ, רבי יוסף חיים זאנענפעלד, הרב מזאגער, והרב משניפישאק, לקחת חלק גם הם בהחגיגה הזאת, ואחר שכל הנאספים התפללו תפלת מנחה, עלה הבמתה הרב הגאון ר"ח ברלין הנ"ל, וידרוש דרוש נחמד לכבוד היום הגדול ההוא, ובתוך דבריו הנלבבים והמסולאים בפז, בירך ברגשי קודש ברכת „שהיינו" כפשוטו: אשר זכנו ד' וקימנו והגיענו לזמן הזה לראות בהוסד ב י ת נ א מ ן כזה לתפארת קדשנו, ואחרי הפליאו את שומעיו גם נדבר הלכה, במקצוע של המצות התלויות בארץ אשר חכמי הכנסת עסוקים בה, הביע את רחשי תודתו על הכבוד שכבדהו, ויברך את החברים העושים והמעשים: שיזכו להגדיל את הבית ולהרחיבו, ויה' נועם ד' עליהם ומעשי ידיהם יכונן.

---

49) יודעים היינו כי הסופר הצעיר הזה הוא הרב רבי צבי ארי לעווי, בעל המאסר „בהיותי בירושלם" המובא להלן, איש הסגולה אהוב ונחמד, היה מורה בהת"ת בעקרונ שיסדו ח שומרי תורה.

את"כ נסע לאמריקה והיה מנהל ת"ת „תורה מציון" בברונזוויל ניויורק וקנה לו שם טוב בהדרכתו והנהלתו המועילה והמצוינה. אביו הר"ר שמואל לעווי ז"ל נזכר למעלה בתיאורי את מתנו הרב יצחק זאסלאר— ליפסון. ויש להוסיף שהיה נקרא בעל „שונה הלכות" שיסד בעיר העתיקה, החצר והביהכנ"ס נקראים עד היום בשם זה.

הרצ"א נלב"ע בדמי ימיו, וזכה לחנותא רבנן בהם הרב ליב שיינקער רב בבאלטימורי בט של הרה"ג רבי שמואל שיינקר שליט"א התנ הגר"ח זאנענפלד ז"ל.

אחריו דרש בקצרה הרה"ג אב"ד דישגיפשמאק הי"ו[50]. ואחד מחכמי הכנסת קרא מתוך הספר את דבר התיסדות הבית. סדריו תקנותיו שנסדרו ע"י חכמי הועד.

א. כן יהי

בית ועד לחכמים

הצפה מה„חבצלת" מיום ס' תמוז תרס"ז פס. 35

(אסיפת הפתיחה)

ביום בדר"ח תמוז נאספו ובאו לשעה הקבועה בבית ועד לחכמים כששים חברי הכנסיה, ואתם גדולי ורבני ע"ק אשר באו להכנסי'. לחלק לה הכבוד הראוי ולברכה בהצלחה.

אמת מה נהדרה היתה המחזה. קבוץ סגל חבורה אשר בהם ירושלם תתפאר. איזה אוצר עתקי של תורה ויר"ש, איזה נאון עצום וכביר. איזה כח נשגב אשר יובל להתלל גדולות ונצורות לטובת המטרה אשר התוו לפניהם. החזרת עטרת ציון ליושנה!

אחר תפלת המנחה פתח הרב הגאון רבי חיים ברלין שליט"א את האספה בדברים נעימים בהלכה ואגדה, ויביע את רגשי שמחתו על אשר זכה לראות את הכנסי' שנוסדה לש"ש שבודאי סופה להתקיים ולמלא תפקידה כראוי, ובעליצות נפשו קרא: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה! ויזכיר לטובה את האיש שנתן מנחתו שלשים נפוליון לקנית ספרים — והוא (הגרח') נדב ספרי אביו הגאון המנוח זצ"ל.

אחריו דבר הגאון ר' ארי' ליב ראשקעס הי"ו. אחד האברכים קרא מתוך הספר התעודה והתכנית והתקנותי' של הכנסי' ואח"ז דרש דרוש מצוין באיכותו

---

50) הוא הרב הגאון המפורסם רבי אריה ליב ראשקעס זי"ל שבא לכאן בתור מנהל רוחני לישיבת „פרי יצחק" סניף לישיבת עץ חיים, על שם הנדיב רבי יצחק רבינוביץ מציר סלו, שעזב קרן מיוחד, בעד עשרה ח"ח מצוינים, מבני כולל וילנא, יחד אתו בא בתור מפקח הרב רבי שמעון זלברמן מטעלה. אבי הרב רבי מאיר אלי' מגדולי הלומדים בע"ה, הסוחר הנכבד רבי אהרן חיות כשלמד בהישיבה למד אצלו.

הרב רבי מאיר אלי' בא לכאן בבחרותו ונשא את בת הרה"ח רבי אברהם זוסמן, מהסופרים הירושלמים הראשונים בעתונים העתיקים והיה העורך ומו"ל עתון אריאל בשנת תרל"ד.

הרה"ג ראשקעס נתמנה גם לגבאי בישיבת עץ חיים, והראה קרבת רוח עם גדולי הישיבה שוי"ג עמהם בחדו"ת, הסופר שפ"ר בעל הכנסת היה אחי הרב רשקס.

בהגעתון בריא ופה מפיק מרגליות, בשבחת של הכנסיה, ויחזיק טובה בשם החברים למרנן ורבנן על אשר נתנו ידיהם קדש, ויקחו חלק בהפתיחה.

אה"כ נפתחה הקלפי וקראו בשם את חברי הועדים שיצאו עפ"י דעות נעלמות, ורשית לקוות כי העטרת הולמתם.

הרבנים ויח"ס, ואורחים — שומעים הלכו לבתיהם לשלום בשמחה וטוב לב, והועדים עם החברים נבנסו לישיבה ויטכסו עצות, ודנו על איזו ענינים העומדים על הפרק. הצעות שונות הוצעו ויש תקוה כי הצעות ושובות אחדות תצאנה אל הפועל הקרוב.

אליאב

העתק מה„חבצלת" מיום ח' מנ"א התרס"ז מס. 39

חברי „בית ועד לחכמים" בעירנו, עובדים בשקידה ובתשוקה נפלאה להרמת גדל התורה בירושלם. האחדות והשלום שוררים ביניהם באופן נעלה, בכל ימי השבתות ור"ח מתאספים כל החברים וצעירי הלומדים, ומו"מ של הלכות שנתהדשו ביניהם מכיך ימי השבוע נשמע בבית. אלו הת"ח שבארץ ישראל שבנעימים זה לזה בהלכה.

כשבוע זה, הובא אל הבית, ש"ס דפוס וולנא החדש מכורך הדר. נדבת נדיבה אשר רצונה להעלים את שמה, יהי זכרה ברוך.

א. בקיוחי

נעשה ונשמע

העתק מה„חבצלת" מיום ח' מנ"א התרס"ז מס. 39

ז.

ארבעה צריכין חזוק, ואלו הן : תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ. (ברכות לב)

בית ועד לחכמים נוסד ב"ה, וגאונינו שליט"א נתנו מהודם עליו, גם התנדבו ספריהם.הכל ב"ה טוב ויפה, אבל עוד הדבר צריך חזוק, כי אם תורה לחוד, ומע"ט לחוד, וד"א לחוד צריכים חזוק, דבר הכולל בקרבו כל השלשה כיחד עאכו"כ.

והחזוק הנצרך הוא לדעתי גם חמרי גם רוחני. חמרי כיצד ? דל הוא הבית ריקה היא קופתו, ואין כל הפרש בדבר. אחרי שאיננו מתפרנסים אלא מחביריו. אלה מקמצין מלחמם ומביאים עולת החדש להבית, ונמצא תקנתו קלקלתו, אמר אמרו

כי בית ועד הזה ירים רוחם של צעירי ת"ת, והנהו לוקח את היקום אשר ברגליהם, זה הממון, ואיה הרחבת הדעת, ואיה הקוממיות שאנו מצפים?

חובה היא על כל מי שהיכולת בידו לבא לעזרת הבית הגדול והקדוש הזה, בין אם היכלת היא להביא מדילי' ובין אם היכולת היא להביא משל צבור, משל איזה מוסד של צדקה, ומכל מקום שהוא.

בתי החסד בעיה"ק ירושלם, הנם לע"ע רבם ככלם ת"י שלומי אמוני ב"י, תחת רשותם של הנאמנים לה' ותורתו, ועליהם החובה לתת איש איש חלקו ממוסדו להבית הזה להכינו ולסעדו למען יוכלו הבאים אליו להפיק רצונם להגדיל ולהאדיר התורה, ולהרים קרנה.

רבותי, יהא אני כי יוכל להיות כי גהלים אני חותה על המפעל הזה היקר והקדוש לנו, המפעל שמי שעינים לו לראות הנולד, רואה בו קיומה של יהדות בדור נולד, יוכל היות שימצא שרש פורה ראש ולענה אשר ימצא מקור בהביעתי זאת להפחיד לבותם של אחדים ממנהלי בתי החסד לאמר דעו נא וראו, כי הנה במה חדשה! הנה סוף מעשה במחשבה תחלה, הנה דרא דמכונא!

ידעתי כי ימצאון אנשים כאלה אשר עי"ז ירפו ידי הבונים את הבנין הזה, את בית הועד הזה, אבל כפי שאדע ממרבית מנהלי בתי החסד אין כל תשובה בלבבי כי לא ישמעו לקול מלהשים, ורות מבינתם יורם לאמר: הן כל מגמתינו לעשות טוב וחסד, ומה לנו אם עי"ז שנתן איזה סכום מאוצר המוסד הזה שאנו עומדים בראשו, ככום שלא יגע לרעה בהמוסד ועי"ז יבנה ויכונן חיל וחומת ליהדות.

ואף גם זאת — הנה אמרתי כי לע"ע הנם בתי החסד ת"י שלומי אמוני ב"י וידעתם היום והשיבותם אל לבבכם, כי אם לא תבספו את בית הועד לחכמים, ולא תנדלוהו ולא תארדוהו, אם לא תדאגו לחביריו כי יוכלו לפעול גדולות, כי יוכלו לפהות להו"ל מאסף לתורה א' בחדש, וכיוצא מן הדברים שיש ביד צעיריגו גדולינו לעשות אם לא יחסר להם כסף, אם לא תשימו לב לחזק ידי בני הישיבות באי הבית, או אין כל ספק בדבר כי הכל הכל יפול בידי הקדמא ואולא, בידי לא נוכל קום, גורו לכם אחי מפני הדבר, וכל אחד מכם יחשוב דרכו, ויתבונן אם עי"ז שלא יבא לעזרת בית הועד איננו נותן יד לפרשעים, ומהשב ואל תעשה, יצמח קום ועשה, קשה ומר מאד, והנני אומר, חוזר ואומר אנכי, כי מי שלא נבנה בית הועד לחכמים על־ידו כאלו נחרב על ידו, ואוי אוי לן מיום הדין, אוי אוי לן מיום התוכחה.

אין אני מכון בדברי אלה לקטני המות, לאטומי הלב, לגסי השכל, כי אלה טח עיניהם מראות וערלה אזנם משמוע, דמה עדי שלא תבא חלילה הצרה לא יפחדו ולא יראו ולא יעשו דבר, פחיים המה ויעברו ויענשו, אבל הודות לשם ה'

אלה הם מעוסא דמעוסא, ואני פונה בדברי להרוב, אשר ערזמים הם ורואים הם ברצה הנשקפת מלילת להיהדות ע"י התרשלותם של קברניטי אניתנו. להם אני פונה, ואומר אני להם רבותי הזרו לאחוריכם וראו מי העומד אחרי כתלנו, מי הלוטש עין על רכושנו, וביד מי נתנה גם עתה הארץ.

ואם רצונכם לבלי נפול בנופלים, לבלי כבת זיק היהדות תגו מתודכם ושחדו מכחכם בעד בית הועד להכמים, כי הוא רק הוא רפואה אחת לתחלואי קהלינו, כאשר כבר בארתי למדי בפרקים הבאים.

מצאה אני כי ההתעוררות הזאת תעש פרי, ובכן אכלה דברי בדבר העזרה המזמרית והעזרה הרוחנית — אותה אני מבקש מכל תופשי התורה. אחי ורבותי עזרו נא איש את אחיו, כל תופש תורה יכנס נא בהאגודה, אל תבגו נא במות לו, אם רק יתאחדו בו בל תופשי התורה, וגם כל החרד לדבר ה' בעזרה הזמרית.

הן אמנם כשטים בים התלמוד יפה ונאה לכם החריפות הבקור והחטוט והיא תהלתכם אבל מי כמוכם יודע כי יש לטהר השרץ בק"ן טעמים ולטמא את הטהור בשס"ה טעמים.

אמונה. ביושר בתום, בכבד ראש, דנו על הדבר, וראיתם כי התבלין המיוחד לראש פרעות אויב הוא רק הוא בית הועד הזה ואם ראשיתו מצער, אחרית ותקוה לו, אם רק יתאחדו ע"י הכנוס, תעשינה ידיכם תושיה, ואל תהיו נא מבקרים ומחטטים ומכטלים הדבר בחריפות ובעקיצות.

ואתם חברי הועדים שנבחרתם לעניני הבית, ואתם כל באי הבית תחזקנה ידיכם, כי בונים אתם, קורא אני עליכם, בוניך, בונים אתם בנין עדי עד. בנין שבו תמצא היהדות מפלט, בנין שממנו יצאו לחמים על מרשיעי ברית מפירי תורה. תחזקנה ידיכם, כי עיני כל ישראל נשואות לכם, וסוף הכבוד והעזרה לבא.

בטוח אני כי סוף סוף ימצאו אנשים שידעו גדלו, קדושתו נחיצותו, וכל הנשקף מבית הועד הזה, ויחוש לרוחתו לתשועתו, חזקו ונתחזקה בעד ת"ק ובעד היהדות וה' יהי' בעזרכם ועד דור אחרון ינון שמכם.

אחד מעיר

לפקוח עינים

העתק מה„חבצלת" מיום כ"ב מנחם אב התרס"ז מס. 41

אנחנו חיים היום בעולם שכלו אגודות: אגודות, ואורגניזציות.

אין לך אדם שאינו עומד תחת ראשות מסדרה, ואין לך יום חדש שאינו מביא עמו חברה חדשה.

כל אחד מוצא לו בימינו אלה, אחים בדעה, ומתלקט אליהם מתחבר עמהם,

כדי לשאוף יחד שאיפה אחת, וללחום בשתוף בעד אידיאה אחת.

וכשנצמיק להביט בסדרי העולם, ובמלחמת החיים נראה שכל דבר שתופש מקום השוב ואיתן, ומתמיד את קיומו, הוא יונק כחות משותפים, מהשפעת אגודה שותא בכחה.

אין צורך כלל לפרט ולהרבות באותות על זה, הכל יודעים את כח המפלגות במלחמה הבחירות בכל מקום, וכמו כן בכל ענין חדש העומד להתחדש באיזו עיר. באיזו קהלה, יד הברה גדולה מסדרה על העליונה, הכח המאורגן של רבים יוצא תוצץ בסערה, ומניע את הגלגלים ומכריע את הכל לצדו.

זהו שנוהג בכל העולם, — בארץ הק', ובפרט בירושלים אינו כן.

צאו וראו כמה מוסדות טובים, כמה בתי חסד עומדים לתהלה בעירנו הקדושה, מי הם המנהלים שלהם, המוציאים ומביאים? — אנשים פרטים שעושים הכל על דעה— עצמם.

כיצד צריך לקרוא בשם למוסד כזה?

ענין כללי — קנין פרטי.

הדעה היא פרטית.

ולא עוד אלא אפילו ענין צבורי ממש, שהוא מוכרח להיות תלוי בדעת כל אחד ואחד, כמו מנית רבנים, דינים, וכל מנהיגי הקהלה, זה גם כן נעשה בירושלים על דעת יחידים.

איני רוצה להכנס עתה בוכוח אם זה טוב או לא, יוכל להיות שבהיות הגדולים העומדים בראש האומה עושים כל דבר על דעת עצמם, תהיינה התוצאות יותר טובות משאלת פי העם והצבור, שזה גורם,על פי רוב, התרוצצות והתנגשות המפלגות, ומביא לידי ריב, קנאה, ותחרות, ודבר טוב ומועיל קשה באמת לצאת לפעל.

אכן רצוני עתה רק להזכיר באיזה צולם אנו חיים עתה.

אנו חיים עתה בתקופת „כבוש הקהלות".

המפלגות הדתיות השונות רבו, בעונותינו, בישראל, וכל אחת מתנבלת רק לחתור תחירה תחת ההנהגה השלטת, ולכבוש את הקהלה.

עתה, התחברות והאורגניזציות מכרחות, בלעדן יש הרבה לחשוב שעוד מעט תקהלות עקריות העצמיות הק', אותן הקהלות העבריות האמתיות — תשתעבדנה חט ושלום, ותכנעינה לאותם חלקי האומה המחריבים, הרוצים לרמוס ברגל כל קדש.

אחים תדעו שהם מתאגדים ומשתתפים.

תדעו שאותו ה„הם", אותו האכר החולה שכמעט נפרד לגמרי מגוף האומה —

מקבץ כחות ונשק, ומכין את עצמו להתנפלות, לתקיפה, והעיקר לכבוש את הקהלה.

ובאיזה כח? ד ק כח האורגניזציות?

גורו לכם אחים בדעה מכח ההתאגדות, ומהרו, קדמו פני הרעה.

וכיצד?

בהתרכזות הכחות.

יסדו, וארגנו מסדרות של שומרי אמונים, שחבריה יהיו מסורים לשאיפת המסדרה, ומקשיבים להחלטותיה.

אגודות, אגודות, בני תורה לבד, בעלי כל מלאכה ומלאכה לבד, ותיסוד המאחד — שומרי דת ומקדשים את העבר.

תנו, רבותי לבכם לדברי, ומשכו לכם את כל קצות העם סדרותו למסדרות, ואת ראשי המסדרות צרפו להעבודה הצבורית.

ומובטח אני אז שהקהלה היא שלכם.

והיה בבוא, חס ושלום, איזה יום בארץ הק', וההתנגשות הפרוץ, כשהזרמים השונים יערכו קרב בהתנגשם, תהיה ידכם על העליונה.

הכח המאורגן והמסדר שיהיה לכם יצא חוצץ לפעלו, ראשי המסדרות שיהיו אתכם בדעה אחת, יכניסו את בני המסדרה שהם תמימי דעים, לאספה, יחליטו החלטות, ויצאו לפעולה, וממילא דעת הקהל תהיה עמכם.

וזה תלוי רק בהתרכזות הכחות.

עתה, רבותי הנה בני התורה שבירושלם כבר פתחו בזה פתח, וההתחלה הבר ישנה, המרכז — הרוחני — התורני, הירושלמי כבר עומד ועובד עבודתו, צריך להתחיל לעבוד עבודה פורית ביחד חלקי העם הירושלמי.

אמנם המרכז הרוחני עדיין מצער הוא, ואינו מונה לעת עתה יותר משמונים חברים, אבל הן בשביל כך פניתי אליכם רבותי, הן בשביל כן הזכרתי לכם את מעמדנו, מעמד שקודם מלחמה.

זכרו זאת, רבותי, קברניטי האומה, ותושיטו יד עזרה להתרכזות כחות בני התורה.

אל תבטלו זאת בהעברת־יד בעלמא, ואל תאמרו שמספר בני תורה התאספו להתפלפל מעט בהלכה, וזה הכל, זה מעט יותר מזה, זה הרבה יותר מזה כל קיומנו בעתיד תלוי בזה.

הכירו, רבותי את ההסתדרות התורנית לאירגון כללי, צבורי רשמי, יפו את כחו תנו לו את הרשות הרוממה, הכירוהו לבא כחכם, לבא כח של כל המוסדות התורניים שבירושלם.

ואם יבקשו מכם ראשי הסתדרות גופנית, נא אל תמנעו מהם, ואל ותחשבו עמהם.

ראו וזכרו את האחריות שאתם נוטלים עליכם בזה.

הוי, רבותי, וכרו את האחריות!

יצחק יעקב ילין

נעשה ונשמע

העתק מה„תבצלת" מיום כ"ב מנחם אב התרס"ו מס. 33

ח.

שלח לחמך ע"פ המים, אי־ר ביבי אם בקשת לעשות צדקה עשה אותה עם עמלי תורה.
(מד"ר קהלת סדרא תליתאי)

מורי ורבותי, פקידי מוסדי החסד גבאיהם ומנהליהם, בעי"ק ירושלם ת"ו, אם מבקשים אתם לעשות חכד, אחלי עשו אותו עם עמלי תורה.

עם לומדי תורה אין כתיב כאן אלא עם עמלי תורה כד"א ובתורה אתה עמל, זאת אומרת, העמלים לקיומה של התורה עם העמלים להרמה קרן התורה, ומי לכם יותר עמלים בעמלה של תורה מצעירי ת"ח שיחיו לאו"י.

ואתם רבותי עושים צדקה עמהם, מחזקים אתם ידי לומדי התורה, מכוננים אתם ישיבות, ועמלים אתם לשלם שכר טוב לאלה שתורתם אומנתם, ברוכים אתם לה', אבל כאשר כבר אמרתי אינכם יוצאים ידי חובתכם בזה עד שתחזקו ותסעדו את ביח הועד לחכמים אשר עודנו באבו, ואשר אין הדור יתום אם בית כנה יש לו.

אמת, דברי תורה ואמרים כתקונן בשעה שבעליהם שומעין אותם באסיפות (מד"ר סוף קהלת) יודעים אתם רבותי המדרש הזה, אך אנכי הגני כמוכירו לפניכם, כתלמיד הדן לפני רבו והאסיפות הללו איה מקומן? — הלא בבית ועד לחכמים! בהישיבות נחבאים גדולי צעירינו אל הכלים ואינן משמיעין דבריהם ורק באסיפות, כשמתאספים בבית ועד לחכמים שמת משמיעין ושמה תשמעו דבריהם ועליכם לחזק בדקי בית הועד לנטלו ולנשאו עד כי יוכל עמד.

חיסו אחי בעלי מוסדות הצדקות על הכחות הרעננים, על המחות ההריפים, על טוחני הרים בסברא, על ארזי הלבנון על אדירי התורה, הנחבאים אל הכלים ואיש לא ידע ממציאותם בהישיבות, זה מרוב ענוה וזה מרוב עניות, משלו משל למה"ד לחבית שהיא מלאה אבנים טובות ומרגליות ומוקפת צמיד פתיל, והיא

בתוכה בזוית אחת ואין אדם יודע מה בתוכה, בא אחד ופנה אותה וידעו הכל מה בתוכה (שה"ש רבה פ"א). שוטטו נא בישיבות ירושלם וראו נא וחדעו כמה־ תביות כאלה יש לנו, כמה זויות כאלה מלאי חביות מלאי אבנים טובות ומרגליות יש לנו, ואין אדם יודע מהן, הוציאן נא אלינו ונדעם גם אנו גם התבל כלה, ואין הדבר יכול להעשות אלא על ידי ביח הועד לחכמים, ואין בית הועד יכול להתקיים אלא ע"י עזרתכם, מורי ורבותי.

:תעמדו מנגד? האם לא תשימו לבכם להבית הגדול שמגדלים בו תורה, להבית שהוא ורק הוא יהי' לנו לחסן, למבצר לפליטה להיהדות הכתובה והמסורה לבל יבאו בה פריצים לחללה? לא! אין אני מאמין, ראשי מוסדי ההסד, כי תחזקו לבבכם כל כך וכי עיניכם תהיינה טחות כ"כ מראות בנחיצות עזרתכם לבית הזה, ומהתוצאות הרעות המרות והנוראות אשר תצאנה אם איש מכם רק למוסדו תהיינה עיניו, ואת פועל ה' לא יביטו אם לא יהי' לנו אהל מועד לתורה ולתעודה.

ואתם אומרים, ירבה נא הבית במעשים ממשיים ובאנו לעזרתו ג"כ בדבר של ממש, ואני אומר לכם בואו נא לעזרתו וקל מהרה ראיתם גדולות ונצורות, והרי זה מעין "אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח" הרי שני הדברים מסובבים ומסבבים גם יחד, ובזה הלא כבר קדמה התורה, ובית הועד נוסד וכונס של ת"ח שנאה להם ונאה לעולם. כבר רואים כי ישיבה פלונית קצבה סכום מסויים להחזקת בחורי המד להשתלם בש"ס ופוסקים, והישיבה האלמונית גם היא רצתה להתאחד עם הראשונה בזה, ואם עד כה טרם נתאחדה, אבל סופה להתאחד, ואם לא תתאחד התחרה והחזיקה במעשה אחותה, ויד מי עשתה זאת הלא יד באי וחברי בית הועד.

והמעון הזה, כי לא פעל בית הועד רק את הדבר הזה יצא ידי חובתה, ובדאי היה להרעיש בעדו עיר ומתים למען יתכונן ולמען יתקיים, ובפרט כי זה אך התחילו לעשות, וחוטי שתי והוטי ערב כבר מתחזים לאריגת אדרי יקר ימים הבאים, ומה לכם עוד.

וההתאחדות הזאת ללמוד הלכות המצות התלויות בארץ שהתאחדו בעלי בית הועד, כלום קלה היא בעיניכם? בטוח אני כי כמוני ככל יראי ה' ככל החפצים בשיבה עמנו לארצו לקיום כל מצותיה, שמחתם על הדבר שמחה גדולה, כי לבד זה שצעיריו תקות הדור הבא לא ימששו כעורים בהמון ההלכות האלה שהבן שדה לא נעבד, ובבוא איזו שאלה ימצא על אחר בעלי תריסים למלחמתה של התורה הזאת, עוד תועלת כפולה מזה, תועלת שאולי או בודאי גדולה היא עוד יותר הרבה מעיקר המטרה והיא: כי בנינו, וגם אנו, וגם אבינו וגם כורמינו יתעוררו עי"ז להזהר ולהשמר בהן, כי ארץ הגלות וישיבת כל עקרו של עמנו

בחו"ל, גרם לנו כי המצות התלויות בארץ נשתכחו מן הלב, וגם במקום וגם בזמן שיש מקום להן מרוממות הן בידי החיים בהן והעסק בהלכות האלה, רק העסק בעצמו יעיר את הנרדמים, ויזכירם כי חובות הדשים עליהם במקום הזה, וישימו לב: אלה ישימו לב לדרוש ולחקור על פרי הארץ המובא לפניהם אם נעשה בהם כתורה, ודבר "מצות התלויות בארץ" יהי' מנסר ברקיע של א"י והדבר הזה גדול מאד מאד, ואין לשער גודל תועלתו. וכל מה שאני אומר לפניכם מורי ורבותי אינני אומר אלא עפ"י הנסיון, ולוא ידעתי כי יהי' שומע לי כי אז הצעתי: שני כל שוני הלכות ברבים כי יקבעו יום או יומים בשבוע ללמוד הלכות התלויות בארץ, גם למען ידעו אלה שלא ידעו מהם עד כה ואשר עתה נחוץ להם לדעת, וגם למען יתמלא האויר מהן, וסופן להגיע לאזני אלה שלע"ע אטומה היא אזנם משמוע.

ואזתו ותועלת יש כ"כ לבית הועד לחכמים, ושמו לבבו דיו להרמת רוח התורה וי"ש בלבות ההמון, ומעתה היש צרך לכם במעשים יותר מרובים, למען תבאו לעזרתו? אכן יש ויש מעשים מרובים שבכח בית הועד לעשותם ואשר יעשה אותם בע"ה, אבל חזקהו נא, תנו לו עזרה חמרית וראיתם ושש לבכם למפעליו הרוחניים.

והגידו נא לי חביבי, האם הצעות אותו הסופר העקרוני שבאה לרגלי יסוד בית הועד, הצעה להושיב רבנים בכל המושבות האיננה ראויה גם היא לתשומת לב ביחוד ולדון עליה בכובד ראש, ולבלי להחמיץ אותה? אך אל נא אערב עניז בענין — אם כי יש בזה סמיכת הפרשיות — ובחזקכם את עמודי בית הועד, והיה שתרון בע"ה גם להשאלה הזאת שהגיע זמנה.

עזרה אחים, תמיכה ידידים, החזקת יד מורי ורבותי, משגב ומנוס חביבים, למפעל גדול, נחרץ וקדוש. אל נא ישמים א"ע שום איש שבידו לעזור ה' אלקינו יעזר לנו על קדושת שמו וארצו.

אחר מעיר

ב-"בית ועד לחכמים" בעירנו, עסוקים עתה חברי הועד בעריכת פרוגרמה נכונה ומסודרה לכל עניניה ומטרותיה. יהי ד' עמם ובכל דרכם ישכילו, ובכל מעשיהם יצליחו!

א בן יחי

(ישיבה הראשית)

ישיבת אהל משה ירושלים

ב"ה

יום לחדש מנחם אב שנת תרס

שלום וברכה וישע רב לכבוד הרבנים היקרים בעלי אסופות בית ועד לחכמים ד' עליהם יחי'

יצאתי חובה בנפשי והכרחי לעת הצורך לבא עדיהם בשורותי אלו.

הנה מה טובה ומה נעימה חבורתם של מצוה ועליהם נאמר כנוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם, וביחוד כי שמו מגמתם ללמד מצות התלויות בארץ בעת אשר החל רות ד' לפעם ביושבי אה"ק לשלוח ידם בעבודת האדמה ובקנין נחלות. ברצ' ד' הילם ופעלם ירצה. אך לדעתי ועצתי, ילמדו תחילה כמאמר חז"ל לגמר הדר ליסבר, היינו לדעת ההלכות המצויות והנהוגות, ואשר יוקשה להם או כי יעירם חכמתם לדבר חדש יציבו להם ציונים, ואחרי כי יהיו בהתלכות המצויות, ישובו על הציונים או הרבה מהספיקות יהיו מבוארים מעצמם.

ועוד זאת באתי לבקשם ולעוררם, בהאספם לחזק מטרתם וכוונתם הרצוי'. ישימו לב גם כן לתקן הליכות ביתם לנהל ביתם וצאצאיהם עפ"י חוק, התורה והיראה בדרכי אבותינו וזקינינו הראשונים ולבלי להניח את המאדע הארורה לבא לביתם, זברים ונקבות יהדות ישבשו. לא בכבע בקוע ולא בעליאסק קצרים ותחתונים ארובים והבנות לא יצאו רעולות בכנפי טוס על ראשן וקדקוד שער על מצחן ולא תלבנה טפופות הלוך וטפוף ע"ז ידוו כל הדורים, וזה מעשי טיטוס ימ"ש זונה צועה הכניס כל אלה, ומחשבות זנות צרורה בהן, ויש כח באסיפתן הישרה לתקן את כל עיר הקודש לא בחיל ולא בכח ולא בקולות כ"א באשר יעצרו בביתם עשותה המזימתה גם רעיהם גם שכיניהם ברשת ילבשו, וחברא חברא אית לי' כולם מחוייבים לגדור הפרצה אך לא ביחידי כי מהנמנע הוא, ישימו לב לדברי אלה וד' יתקם בעצה טובה.

ויהי' רעוא דלמטי שיבא מבשורא.

ידידם ישעי' אורינשטין [51]

---

51) הוא הרב רבי ישעי' בהרב רבי אורי ז"ל והיה נקרא רבי ישעי' אור"עם, אבי הרה"ג רבי יעקב אורינשטין נ"ל נזכר למעלה, משפחת קנאים קצונים שעמדו בראש כל הפעולות הקנאיות בירושלם כמו שמזכיר נכדם הרב משה בלויא ז"ל בספר הזכרונות שלו „על חומתיך ירושלם".

נעשה ונשמע

הצעק מה. חבצלת. מ"ם כ"ס מנחם אב תרס"ו סס. 42

ס.

שכן ות"ח, ת"ח קודם, וקרוב ות"ח, ת"ח קודם.
(כתובות פ"ה ע"ב)

יקירי וחביבי מורי ורבותי, דן אנכי לפניכם כתלמיד הדן לפני רבו, ושואל אני ממעלתכם: תוט המשלש, שכן וקרוב — ות"ח, קודם הוא לאחר, או צריך הוא לשודא דדייני? ואת"ל צריך, איה אפוא הוא הדין שלא יותן משפט הקדימה לחוט המשלש הלזה.

ובתומתי מחזיק אני כי השכן והת"ח, הוא הוא "בית הועד לחכמים", הוא כרכא דכולי בי' וזעליו רק עליו משליך אני יהבי להחזקת היהדות ולהרמת קרן התורה בעיני בניגו אחרינו ובעיני בניגו לפנינו, ובכן הנני משכים ומעריב וקורא קול גדול: רבותי הבו גודל להבית הזה תמכותו סעדוהו חזקוהו חזוק רחני וחזוק גשמי.

כל אדם מישראל אשר לבו רד עם קל, כל מי שרוח העת טרם עקר מלבו שרשי היהדות, בין עני בין עשיר בין חכם בין ע"ה, כל מוסדי הצדקה בין התשנים בין הגדולים, בין אלה שהחזקת התורה מטרתם, ובין אלה שהחזקת האישיות מגמתם, כל מי שממונה הוא על ענינים צבוריים, מחויב הוא לתת חלק להחזקת בית הועד ולהיות נמנה בין חבריו, וכל מי שאינו מהחבר לחברי הבית מסופקני מאד, אם יוצא הוא ידי חובתו, ותם אני אם לא יחורו פניו בקראו הפסוק חבר אני לכל אשר יראוך.

ידעתי אתכם גזברי ואמרכלי כסף הצדקות כי אינכם אבירי לב הרחוקים מצדקה, ומשרתכם תעיד עליכם כי עמלים אתם עם הצבור ולטובת הצבור, אך מטבעו של האדם הוא להיותו בטל על ממונו של המוסד ההוא להחזיק בו ולבטל את האחרים ולהיות צר עין בהם. אבל איה היהדות? איה החשבון, חשבונו של עולם שעל המושלים ביצרם לחשוב אותו? איה הערמימות שחז"ל צוו אותנו לעולם יהא אדם ערום ביראה, לא ללכת בעינים עצומות אחרי ההרגל, כי אם לראות ולדעת ולהתבונן אחרי כל מעשה ואחרי כל צורך, לפי העת ולפי המקום.

שאו מרום עיניכם רבותי זראו, הביטו ימין ושמאל חביבי התבוננו מה לפניכם ומה לאחריכם איה אפוא מובילים את הדור הבא, שאלו על דרכים ושמעו כי יש

באיזו מושבות עבריות אבות שמסרו את בניהם לביה"ס של המיסיון בבירוט ע"מ להשתקע בו ולאכלה שמה השקץ והתזיר, ולהתגאל בפת בג הגויים, מה טכל לקוות מבנים כאלה, ואין דורש ואין מבקש ואין פוצה פה ומצפצף.

האם לא צדק הסופר ההוא המתחנן להושיב רבנים בכל המושבות, בטוח אני כי לוא היה רב באותן המושבות שהאבות מסרו בניהם הגדולים להאכילם נבלות וטרפות, לא העיזו האבות לעשות כן, ואם העיזו הי' הרב ההוא יודע לעצור בעד הרעה, כי יש כח במת לעצר, אך אפס עצור ועזוב.

וכל כך למה, בשביל שתופשי התורה נחבאים אל הכלים, בשביל שאין מאחד אותם בשביל שאין מחזק את השבלים הבודדות שנסו להתאחד, בשביל שכל אחד אומר שלום עלי נפשי, בשביל שכל אחד אומר יהיו נא אחרים מהעשרה או מהעשרים או מהמאה, הראשונים, ובצואר מי הקולר תלוי? אדרבה שפטו נא אתם.

ואם למשפטי תיחלו, הלא תדעו כי כבר חרצתיו ובצדק, כי הסרת כל המכשולים ותקון כל התקונים תלוי רק בבית הועד לחכמים, אם יהיה מה שיכול להיות, ומתי יהיה מה שיכול להיות אם גדולינו יהיו נשמעים לקטנים, לא נשמעים בעניני הדת והיהדות, רק נשמעים להתאגד אתם ולהיות למו לעזרה, ואז יגיע אי"ה למטרתו.

"להגיע למטרתו" זאת היא רק שגרא דלשנא, אכן באמת, רצונכם — הנה הגיע בית הועד למטרתו בזה שיש בו כנוס לצדיקים דבר הנאה להם ונאה לעולם, ורצונכם — לא יגיע למטרתו לעולם, כי כל מה שיש להקן בהיום הזה, וכל מה שיהי' לתקן בימים הבאים את אשר ישנו פה ואשר איננו פה, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בעניני תזון היהדות והרמת קרן התורה, הכל כאשר לכל טמון בעפר התחתון של בית הועד, ועתיד להצמיח עלים לתרופה ופרי עץ הדר לשקוי להעצמות היבשות ומרפא לכל מחלות הנפש.

עוד לא הגיע הבית למרום קץ מטרותיו, ואפילו עד ההלה לא הגיע, ובכל זה כבר הנהו עמוד היהדות, הרואה את הנולד רואה כי כל מה שהפה יוכל לדבר והמוח לחשוב בעניני תקוני המצב הרעוע יוכל לצאת רק מהבית הזה.

ומוצא אני כי אין לחברי הבית הגדול והקדוש הזה להתוות מטרה מיוחדה לה, כי כל מטרה מיוחדה ממעטת את הדמות, משל למלך, שהי' לו אלף אלפים דינרי זהב ומקלסים אותו בדינרי כסף, המטרה של הבית היא הרמת קרן התורה והיהדות, והאמצעים יהי' לפי העת והזמן ולפי היכלת, ואפילו אם לא יעשו דבר רק כי יתאספו החברים לדון בדבר הלכה, בטוח אני כי סוף המעשים לבא ואם יתמהמהו נחכה להם כי בוא יבוא, בטוח אני כי השי"ת יתן בלב הזכאים שראוי להם להתגלגל זכות על ידם, להיות לעזרה להבית הזה, אך הנריז להיות לו לעזרה הרי זה משובח,

כי בעה"ד הסטרא דשמאלא מוסיפה אמץ יום יום, וכל מה שמתמהמהין בעדיכת כח נכרץ גדה ערוך באותם הבחות שנערכה היא. תכבד המלחמה יותר, וה' יחדש כמה קרבנות יפילו במלחמה הזאת, כמה כשרונות כמה מוחות חריפים כמה לוחמים גמרצים יפלו אל המחנה התיא טרם נמצא ידינו ורגליט.

אחינו, ברגל ראשון עוברים אתם על ובאתם שמה והבאתם שמה, ובעבור עוד רגל ועברתם על בל התחר. היו נא זריזים הקדימו עצמכם למצות, מי לה' — אל בית ועד לחכמים! זה בגופו חת כממונו, זה בעצתו וזה בהשתדלותו, איש אל יעמוד מנגד, ואיש אל יחשוב עצמו בן חורין מלכת לעזרת גבורי כח עושי דבר ה' בבית הועד לחכמים, ושכרכם כפול, וראיתם עולמכם בחייכם, זאת אומרת כי תראו בהרמת קרן התורה בעיניכם וכמדומני כי שכר יותר טוב, יותר גדול, יותר נעים מזה אי אפשר להיות.

האוסיף לבקש? הארבה עוד תחנונים? האגבב עוד בדברים? ומה אני מבקש הלא רק את אשר יבקשו כל שלומי אמוני בני ישראל, הרבות דברים עוד אך למותר, ובכן שלום אחי, להתראות בבית הועד לחכמים.

בהיותי בירושלים

העתק מה„חבצלת" מיום כ' אלול תרס"ז מס.45

לקחתי לי מועד ואלך ביום הש"ק פ' שופטים לבקר את „בית הועד לחכמים" הנוסד בקיץ הזה לתפארת ירושלים. — והנה לא יכלתי בשום אופן לשער מראש מה שחזו עיני.

עטי קצרה לתאר לפני קהל הקוראים את הענג הרוחני והתרוממות הנפש אשר הרגשתי בשהיי השעות שעמדתי בתוך ה„פרדס לצדיקים" הלז.

בבית הזה, בלא שום פרוזת יתירות נוכל לאמר כי לא זכר קטן לפני גדול, באיזו מין אהבה והבה כמעט יוצאת מגדר הרגיל מתנהגים הגדולים — ביניהם גם מיסדי הבית ועומדים בראשו שהם באמת ראוים להקרא גדולי תורה — עם הצעירים והקטנים באי הבית.

מצאתי ראיתי אברך אחד מבני הישיבות עמד על הבמה ובפה מפיק מרגליות דרש דרש לפני השומעים פלפול ארוך באגדה והלכה גם יחד ובבקיאות נאמנה והריפות רבה צלל בתהומות ים התלמוד והפוסקים והעלה מרגליות יקרות בפלפול, דאורייתא וישבי הבית בגדול בקטן לא החשו ג"כ התערבו בדבריו מותבי ופרקי, גם בחורי חמד יקרים הנמצאים שם באותו זמן גם הם לא בושו מלהקשות ולפרק

כיד חכמתם הטובה עליהם, ודבריהם נשמעו כראוי, ובאחרונה הטפיק הנואם להראות באצבע על תקונים אחרים הנחוצים להנהגת הבית, — כנוס כזה אמנם ראוי הוא להקרא בשם „כנוס לצדיקים". תקות גדולות ונכבדות יכולים אנחנו לקוות מכנוס זה אם אך ימצאו אחינו שבירושלים לנחוץ להחויק בידם ולתמוך בתמיכה חומרית ממשית את המוסד הקדוש והנחוץ הזה, כי — שמחתנו זאת לא תוכל בשום אופן להיות שלמה אם רואים אנחנו כי מאידך גיסא לא נכר שוע — העשירות הרחני הצפון בהמוסד הזה — מפני דל — דלות מצבו החמרי — אשר בעוה"ר אח לצרה יולד, ושרי עקרה, עניו רם ונכבד כזה עומד באויר מאין אף אחד שידאג למצבו החמרי לעזר בידי עומדים בראשו לנהלו כראוי.

ולחובה רבה מצאתי לנפשי עתה לפני בא יום הדין הגדול והנורא אשר עבירות שבין אדם לחבירו אין אף יוה"כ מכפר לפיים את ראשי הועד על אשר זרקתי מלה על פצעיהם האנושים, הדאבתי את לבם לנחם במקום שגם הם רואים את הנחוץ ואין לאל ידם להתעניין בזה, ואנכי בלא יודעים דרשתי מהם כי ישימו לב „להושיב רבנים מורי הוראה במושבות שבא"י" עתה נוכחתי לדעה כי כמוני כמוהם יודעים גם הם את הראוי והנחוץ אבל שאלת „כסף מנקן" עומדת על הדרך, אשר בהיותי נחוץ למעשה א"א לפרק את השאלה הזאת גם בגו"ש קיחה קיחה כי אין אדם דן גו"ש אא"כ קבלה מרבו, ולדאבון לבנו עומדים עוד אלה שביכלתם לעזור מרחוק מאד להענין הקדוש הזה, ואינם באים לעזרתו אף בתמיכה קטנה, ואם עוד לא קבלו את התמיכה הראויה איך יוכלו לדון את הנז"ש הזאת? — לכן, רבותי! במה אוכל לעזרכם? הן דל אנכי ואין ידי משגת לבא בתמיכה חומרית ממשית, קבלו נא לע"ע את נדבתי הקטנה ובישע ד' אקוה לשוב לעזרכם תמיד כברכת ד'.

ואליכם אישים, אליכם רבותי, ראשי המפעלים שבירושלים, אליכם אשר בידכם לקום לעזרת יראי ד', אליכם אשר המכשלה הזאת תחת ידכם, אליכם אליכם אקרא בקול, האמנם תוכלו בכ"כ קרירות לעמוד מרחוק ולחשות? האמנם אין לנו להתביש בפני הגי דנפשי עלן... אשר כסף כאין נחשב למו להעזיא לפועל את מזמות לבם, אשר לשכים ולצננים הם בעיני כל הולכי בדרך התורה, האם ידברו יראי ד' איש אל רעהו לאמר בואו ונתחזקה כעד עמנו ובעד תורתנו הקדושה לא יבא אף אחד לעזרתם.

אנא אל תביטו נא על המוסד הקודש הזה כאשר רגילים אנחנו להביט על כל אלה הבונים במה לעצמם, הביטו נא בעין פקוחה וראיתם כי יש לאלה יד קברך קדוש כזה להיות מעוז לדת ומשגב לתורת ד' הצריכה חזוק תמיד ומה גם בדורנו

זה, וכמה טובה נאבד ח"ו אם נעמד מנגד בעה אשר עזרתנו התומרית דרושה.

ואל יהי גם דבר זה של "להושיב רבנים מורי הוראה במושבות" קל בעיניכם כי דבר גדול הוא, יודע אנכי את מאמר חז"ל "אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו", ובכן מבין אנכי כי בהיותכם יושבים בירושלים מקום משכן גדולי התורה לא תוכלו אולי להבין כ"כ את הנהיצות הזאת, אבל אנחנו אנשים פשוטים יושבי המושבות מרגישים הרבה יותר את החסרון הזה, ובהזקקם את עמודי הועד נוכל לקוות כי בקרוב, בקרוב מאד ימלא החסרון וזה בעזה"י.

יש לי עוד לדבר בענין זה, ולע"ע אהשך את דברי עד עת מצא, ומי יתן וימצאו דברי אלה וגם הבאים אזנים קשובות.

החותם בכל רגשי הכבוד והיקר הראוי.

צבי אריה לעזי

העתק מה"חבצלת" מיום כ' אלול תרס"ז מס.45

בין הפעולות הטובות שהראה לנו "בית ועד לחכמים" בעירנו נכרת ביותר, כי ידע העם את ערך צעירי הישיבות אשר לא ידעו עד כה, ואותן הצעירים "עולי הימים" המופלגים אשר לא ידעו את ערכם, הנה מעלותיהם וכשרונותיהם עולות ומבצבצות מעל במת העם, כי הצעירים האלו עלו שם הבמתה, ויטיפו מליהם לפני כל העם, וינעימו דבריהם באזני השומעים, ומהם אשר הצטיינו עד להפליא: חר"ב המצויין רבי ישעיה זאב ווינאגראד נ"י בפלפול, בהלכה ובדרשי אגדות; השני ע"ו החו"ב ר' מנחם מרדכי פרענקיל נ"י, ומודענו הח' הסופר מר יצחק יעקב ילין נ"י בנאומו היפה ובמדברותיו הנשגבים.

תחזקנה ידיכם חברי הועד, וד' יהי' בעזרכם למען קדושת עמו, תורתו וארצו.

צבי אריה לעזי

מכתב מבית הועד

נוסח המכתבים שנשלחו לאחדים מגאוני הדור שהיו מפורסמים ביותר.
(מתוך כתב ידי ובנוסחו של הר"י פורת)

הננו פונים היום להדר"ג במגלת ספר כתוב עלי דברים היוצאים מלב לומדי תורה בני הישיבות בהשקפה חודרת אל מצבנו בהוה ותקותינו לימים יבאו אחלי ידיד ה' ועמו. ישים נא עיניו לטובה ויקרא בשום לב את הדברים הכתובים בדמעות של עלבון כבוד התורה ועיר הקודש ויקרא נא גם את הדברים שנשארו הרותים על לוח לבנו הנדכה מטעם: אוי לנו אם נאמר.

המצב הירושלמי בתוג בני תורה ירד פלאים באין מלים להביע את היגון העמוק החדר כליות ולב כל חולה על שבר עמו, אותם בני עליה שבנו, שלפי תכונת נפשם היו ראויים לעמוד בראש כל עבודת הרוח לעמנו וארצנו לתורה ולתעודה להכינה ולסעדה ולשמור את גחלתו הנשארת שלא תכבה ח"ו ולפחת בה רוח חיים מאוירא דא"י עד שתראה כל הגולה לפני' כמדורת אש דת מאירה בעולם מאוצר החיים אותם כלי קודש כלי החזקת ברכה והשפעה רוחנית, הת"ח בני ציון המצוינים, שקנו את התורה בלשד דמם ומוח עצמותיהם במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, הנם נעזבים באין דורש ואין מבקש ואין מחזיק בידם, ואין איש שם על לב לדעת תוכן עשרם המרובת בשפעת צדדיו ולתת להם היכולת להוציא לפועל את כחותיהם הרעננים ולקחת מהם כאשר יכולין תת, עד שכבר הורגלנו לחשוב כי זה גורל בן תורה בירושלים וזה מנת כוסו, להתחבא אל הכלים.

דבר שפתים אך למותר להבין דעת לנבון, עד כמה הועיל זה להוריד את כבוד התורה בעיני עמא דארעא, ובעיני לומדיו, וביותר ידאב הלב בהתבוננו אל הריוחם המטביע עמוק חותמו בקרב צעירינו היקרים המלאים כח עלומים ונועדים לגדולות, ושואפים להתרומם ולעלות על, לחבוק עולמי עד בזרועותיהם, ומה יחזו בשולמית שפלות איומה של יאוש ויגון חוסר משען לחם, וחוסר אמרץ ועוז בשעת שמעבר מזה נשמע תדיר קול שפעת קלגסים והגפת תריסין לקעקע את הבירה וכל צעיר היודע לפטפט כנגד מרנן ורבנן הרי הוא קובע מקום לעצמו, אלה צעירינו הממולחים וזריזים מנהיגי הבירה של דור יבא אם הם יעזבונו חלילה וילכו לחצוב להם בארות נשברים מה תקותינו כי ניחל עוד.

אך אבינו הרחמן אשר ממכה עצמה מתקן רטי' ראה בעינינו ואומר לעיר חמדתו נפלה ולא תוסיף קום בת ציון המצוינת וכמלאך ממרום שלח לנו את הרעיון שכבש את הלבבות של בני התורה שבעיה"ק לאמר לאסורים: צאו! ובקול המון

כקול ש... שנדברו ירא׳ ד׳ איש אל רעהו כלב אחד ועצה אחת לרפא את מוכה ה׳ הגרוש ולהשיב לתורת א״י את כבודה הראוי והרעיון הקדוש הזה שזה כבר הנהו הלך ומתרקם בלב בני תורה הגיע למרום קצו. והנהו כבר תובע להתלבש צורה מוחשית. ואם לא נטה כעת אוזן קשבת לקול היוצא מהר חורב שהקיף את מהנה היראים בחירי התורה שבעי״ק מי יודע אם לא יביא סבת רפיון זה את בני התורה לידי התעלפות איומה של יאוש ויגון עוד יותר.

והנה ראה ראינו כי אין תקוה מוצאת להרעיון הקדוש הזה שישמר ביהרתו ויחולל גדולות בלהי אם נברא בעולם שוק נהדר בעד הוצאות עבודת־הורה של בחירי כהותינו בירושלם לאמר כי ישימו רבותינו שבגולה עיניהם ולבם אל הבית הזה לתת עליון לכבדו מפרי תנובתם להציע לפני חברי אגודתינו ענינים לעטה בהם מהני בשרא שמנא דעלו על פתורא דדהבא שו״ת הנוגעות להלכה למעשה המתחדשים לבקרים. לדון לפניהם בקרקע ולהתאבק בעפר רגליהם שעי״ז יחרבה כנוד ירושלם בהיות בני הישיבות מוצאים לנחוץ לעבוד כפי כוחם בבירור הלכות לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ובזה יופיע עליהם נהרה ותעטרונו בשמחה של מצוה להאהב שם בני תורה על הבריות להגלות על מרחב החיים והפעולה בהם פועלים מלאים צהלה משיבים טל חיים עד שהכל יכירו את הדבר שכל הדבק בתורה טל תורה מחייהו שנאמר כי טל אורות טליך.

ומי לא כהדר״ג אשר רב טוב צפון בכחו לנחותנו הדרך. הוא אחד העמודים השרידים אשר ד׳ קורא להם אשר עליו נשענו בהכניסנו את עצמנו למשרה הקדושה רבת־האחריות שהטילו עלינו בענותם הבר אגודתינו הק׳ בידענו בטח כי הדר״ג יביע לרעיוננו וישתתף אתנו בעבודת הקודש להאציל מהתדו עלינו בכל ההשפעות הנצרכות לנו מהו״ל ולחיות לנו לפה ולמליץ לפני גאוני דורנו כי תיקר בעיניהם נפשות בני תורה שבירושלים להחיות רוחנו בדבריהם הקדושים להאיר לנו בעמוד אשדה קדשם ומהם לא יבצר להעלות את אגודתינו על גרם המעלות להרים קרן ישראל מציון אפסי ארץ.

תקותנו חזקה כי כת״ר יקח מועד להשיבנו דעתו הרמתה על כל דברינו היוצאים מן הלב ולעמוד לימינו להיות רוח החי׳ באגודתינו הקדושה.

מ כ ת ב

אם בחוקתי תלכו, מלמד שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, וכה"א לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כו' ואומר לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים כו', וכה"א מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור מצותי כל הימים למען יטב להם ולבניהם לעולם. מלמד שהמקום מחאה שיהיו עמלים בתורה.
(ספרא בתוקתי פרשה א')

בע"ה, ב' לסדר "אם בחקותי תלכו" התרס"ז לפ"ק פעה"ק ירושלם ת"ו להרבנים המאורות הגדולים, הנכחרים לנהל החבורה הקדושה הנקראת בעת כשם "כנסיה של תורה" יכב"ק.

במכתבי זה, הנני מגיש לפני הדרת כבוד תורתכם, להציע הצעה אחת נכבדה יקרת הערך, שראויה היא לדון עליה, בכובד ראש ובמתינות, ולמנותה בין ההצעות הראשיות והעקריות.

הצעתי היא, שבית ועדנו כנסיה של תורה, ישתדלו להוציא אל הפועל, שהשאלות הנצרכות הלכה למעשה, המתהוים בכל עת לאחינו שבגולה בכל תפוצות מושבותיהם יהיו נשאלים מאת הכמי ירושלם, והשאלות יהיו נכנסות לבית ועדנו שהוא יהי' בע"ה המרכז הצבורי לכל הת"ח הגדולים והקטנים שבעיר קדשינו, והת"ח שבוועדנו ישיבו תשובות לכל שואליהם.

ואופני ההשתדלות להוציא הדבר אל הפועל, לא אוכל להציע כעת לפני הדרתכם בתור הצעה כי צריך לזה עיון רב ולישא וליתן הרבה, בזה ברוב עם, אך לדוגמא אזכיר אזה אופנים שעולה כעת בדעתי, יודיעו נבחרי הוועד הדבר בעתונים שבאירופה ואמריקה, שבית וועד המרכז הצבורי לת"ח שבירושלים, הנקרא בשם "כנסיה של תורה", ישיבו תשובות הנצרכות למעשה, ואולי יותר טוב מקודם, שישתדלו מנהלי הועד לאסף אסיפה רבתי, מכל מנהלי הישיבות והכוללים וזקני הת"ח שבעיר קדשינו, ובהסכם כולם, יהליטו הדבר הזה, ומנהלי בתי החסד, ידפיסו בכל לחותיהם ומכתביהם, שבני ירושלם, מוכנים להשיב לכל שואליהם, ויהי' הדבר להם לזכות ולכבוד גדול שגמר דבר גדול כזה על ידם.

בהסדרים והתהלוכות בדבר הזה, לא באתי כי אם להוכירכם ולעורר אתכם, צדדי הספיקות שיהיו, ועל מה שיהי' צריכים לישא וליתן ולדון עליהם, היינו, אם

השאלות שישאלו יותנו כל שאלה ושאלה לכל בני חבורתינו, וכלם ישאו ויתנו ויעיינו בכל השאלות, או יחולקו כל שאלה לת"ח אחד, ואח"כ יביא המשיב תשובתו לפני הת"ח העומדים בראש הבורתינו, ומה יהי' בהתשובות שלא נתקבלו להלכה ונמצאו בהם חידושים יפים, ואולי צריכים לקבוע סופר מיוחד בהועד, שיעתיק כל התשובות היוצאות מהועד, וגם החידושים הטובים שלא נתקבלה להלכה, ויעתיקם בפנקס הועד, וירשום שם מחדשם, ואולי בהמשך הזמן יצטרכו השם להוציא גם עתון הדשי, או שבועי, ולהדפיס כל התשובות והחידושים שנתחדשו בבית ועדנו יכב"ק, הבית שיהי' מיוחד לחבורתינו הקדושה, צריך שיהי' נמצאים שמה ספרים אלו, ש"ס בבלי וירושלמי, פוסקים ראשונים ואחרונים, שאלות ותשובות המפורסמים כדי שהרבנים המשיבים יהיו להם כל המכשירים הצריכים להם, והצעה זאת היא עיקרית כי יוכל להתעכב מלהשיב מפני הספר הנחוץ להענין שמשיב בו.

ראשי הועד, יהיו שני ת"ח מהיותר מפורסמים בירושלם ובחו"ל, התחיבות הנפסקות על ידי אברכי כנסתנו, יבואו לבקורת להרבנים העומדים בראש הועד שיחנו הם דעתם על הפסקים, הצעה זאת אם יקובל לפני הדרת כבוד תורתכם הרמה, ויעזרנו השם שיצא הדבר אל הפועל, יהי' מזה בע"ה התעלת גדול, ברוחניות, ובגשמית, ברוחניות, תועלת רוחני, יהי' להשואלים, וגם לנו הנשאלים, להשואלים כי ידעו אחינו שבגולה, שיש רבנים קבועים ופנויים רק להשיב תשובות לשואליהם, לא יתרפו עוד מלשאול כל דבר הנצרך להם, כפי ששמענו, כעת, מפני הצרות והדחיפות שפגעו את אחינו שבגלות רוסיא, חסר להם משיבים, אם כי לא אלמן ישראל עוד מצויים גדולים ומפורסמים, אבל הם טרודים ועסוקים, בעניני עדתם וקהילותיהם, ובעניני כלל ישראל, העומדים כעת בצרה גדולה, השם ירחם עליהם, ושמענו שכמה פעמים מוכרחים אחינו שברוסיא להציע שאלותיהם לפני רבני גאליציע, ומרוב טרדותם ועבודתם של רבני חו"ל, השאלות סובבית הרבה פעמים מרב לרב יותר משנה, ומזה באים לידי רפיון מלשאול עוד — כמה עזות ואבירות הנני צריך כעת, לתגיד לפניכם רבותי דבר הדוקר את הלב והמתו גם יחד, לבי דופק ידי רועדים, עטי נופלת מידי, ואנוכי השפל והדל, קטן הערך, אבוא לפני גדולי תורה ויראה, באמיצות הלב, לתגיד להם תוכחת ולבקרם, הגני מתחזק ומאמץ את הלב, ובעזות מצח, אניד מפורש, שכמה מכוער הדבר, שבני ירושלים המקבלים פרס מכל העולם, וכל ימיהם עוסקים בלימוד התורה, לא ישיבו להם תשובות על השאלות המתחדים להם, ונצרכים הלכה למעשה, „א"ל כי האי גוונא מי מתחזא כאפיקורתא, אמר ליה, אין חכמה, ואין תבונה, ואין עצה, לנגד ד', כל מקום שיש בו חלול השם, אין חולקין כבוד לרב", יומא פ"ג ע"א —

לנו הנשאלים יהי' התועלת אולי עוד יותר מלהשואלים. הרבנים הגדולים מלומדי הישיבות, יהיו טרודים בהלכה, וישגבו את כוחותיהם בבירור הלכה, כיד השם הטובה עליהם, ויוציאו כשרונותיהם אל הפועל, והאברכים הצעירים מתופשי התורה, ידעו שעליהם לשקוד על תלמודם, להגיע למדריגת ההוראה, ויהיו יכולים להשיב לשואליהם דבר, וירגילו את עצמם לחדש חידושים, כדי שיהיו יכולים לברר את ההלכה על בוריה, ולמלאות תפקידם שיהי' מוטל עליהם להשיב תשובות. ומזה יצא התועלת הגדול, שמי שירגיש בעצמו שמוכשר הוא לזה ישקוד על למודו באופן נעלה, וממילא מי שירגיש בעצמו שאיננו מוכשר לזה, לא יאנח עוד את הבריות, לאחר הנני לומד, תנו לי, וכל איש יבוא על מקומו בשלום.

— ברם זכורים הם לטוב אחינו הספרדים שבדבר הזה הם מתוקנים מאתנו, כל אחיהם שבגולה בכל תפוצות מושבותיהם, יודעים כי עליהם להגיש כל ריב ונגע, לפני אהיהם החכמים שבירושלם, ועל פיהם יעשו ככל אשר הם מורים להם ידרך, ובזה הם נכבדים ונשאים בעיני אחיהם שבגולה בגשמיות, בכללות יהי' התועלת, כי יופתר השאלה המרה המורגלה בפי העולם, מה הם עושים בני ירושלים? ומה הוא ההכלית לישב כל ימיהם בהישיבות? אם הם בעולם הבא חפצים, אנחנו חייבים לפרנסם, יחיו הם את עצמם וירשו את עולם הבא.

אבל לא כן ידברו, כי יצא ההצעה אל הפועל, ידעו כל אחינו שבגולה, כי רק עבורם ותועלתם אנחנו יושבים ולומדים בהישיבות, וירגישו בעצמם שחייבים המה לשלוח נדבותיהם לירושלים, ולא יתנו עוד מעותיהם בפנים זעומות, רק להפטר מהמשולחים, או מפני הכבוד והבושה, שלא יאמרו הוא אינו משתתף במעשה הצדקות שבירושלים, או מפני רבוי המכתבים ששולחים להם מירושלים, — בני ישראל כשרים הם, נחבעים ונותנים, חוזרים ונחבעים ונותנים, ואינם מביטים כלל על מה המה נותנים אך רוב הנתינות הם באופן מר וציור נורא, הם נותנים רק שלא יטרידו עוד מוחותיהם וראשיהם, ולהפטר מהשגוררים עם מכתביהם ומשולחיהם הרבים — אך ידעו כי עליהם מוטל החיוב להספיק בני ירושלים לא פחות מהחוב המוטל עליה להספיק רבני עירם די בכל אחר ואחר, כי ירגישו העבחה הגדולה שאנחנו עובדים עבורם, ואת ההשפעה שאנחנו משפיעים להם, ולא נהי' עוד לקלון ובוז, ולמשל ולשנינה בעולם, באמרם עלינו, נרפים הם נרפים, על כן הם אומרים הב הב, ולא נקבל עוד את מעותיהם בתור צדקה, כי אם בתור שכירות המגיע לנו חוב גמור ושלם, חלף עבדתינו, ולא יגרע כבתינו וערכינו, מרבנים היושבים כסאות למשפט בכל תפוצות ישראל.

ומזה יהי' תועלת כללי, כי על ידי התשובות שישיבו בני ירושלים לכל תפוצות

ישראל יפורסמו שמם בכל העולם. ואין ספק כי אחינו שבגולה יתבעו רבנים להושיבם על כסאות קהלתם. מבני ירושלים. יותר הרבה ממה שתובעים בני אמריקה רבנים מארץ רוסיא.

התועלת הפרטי בנשמיות. לא נוכל כעת להתעת לנו את הדרך בדקדוק. וימים ידברו. אך לדוגמא נציג לפנינו איזה ציור שיוכל היות. כי בהמשך הזמן כשיפורסם הדבר הזה בכל תפוצות ישראל. שמבית ועדנו זה יצא

(חסר וחבל)

מכתב תשובה להגרידב"ז

ב"ה

כבוד רבינו הגאון שליט"א [52]

אחרי נחוי קידה.

הכבר והמקל מכורכים ירדו אלינו מעטו הזהב לשון חכם מרפא. ונאמנים עלינו פצעי רבינו מלמדנו להועיל. בהיותנו יודעים נאמנה כי כל הטורח לא טרח אלא בשבילנו. להורותנו הדרך ילך בה להשגיא אחריתנו ולרומם בכבוד קרן התורה מציון. אשר זה כל פרי עשתונות אדמו"ר מאז הופיע הדר גאון עוז על ארץ חמדה. ובהשקפתו החדה והבהירה ראה וחבן הכל כאשר לכל את כל סבת ירידת כבוד תורת א"י. מבלי הוצרכנו לבאר לו דבר מחצי דבר. ובענונותו הגדולה נענה לנו עד טרם הרהבנו עוז לקרא לו. ובדבקות קדשו חזק ידינו הרפות. ויעודד רוחנו. וכמלאך מושיע הופיע עלינו בשעתא דרעוא שנדבקו יראי ה' בני תורה איש לרעהו. להתאגד ולהתאחד לכנסיה של תורה להגדילה ולהאדירה. ומי כאדמו"ר. גדול הדור ופלאו בענותנותו ובמסירת נפשו לתורה ולתעודה. להכינה ולסעדה. וחלילה לנו לעשות דבר חנוא לא צחי. ענין ולא רחוי.

אבל רבינו גאון יעקב! בנוגע ל"תכנית הועד" שהדפסנו. הנה עיקרו לא נועד אלא בשביל "אנשי ירושלם" בעצמם. כי במכ"ע החבצלת נדפס לערך חצי שנה רצופה מאמרים בדבר הבנסיה. בהתעוררות. ובבקורת. כנהוג. אחדים מהכותבים

---

52) מכתב תשובה להצעון ריידב"ז על תלונתו שקבל ידיעה שיש חשש שיכנסו בבית הועד ענינים תלוניים וסורים מודרניים. נוסח המכתב מאת הרה"ג רבי אברהם אהרן סראג זיל.

ידועים לנו, ואתרים לא, ובכלל מי יכול לבלום פי זרים? כ"א כותב ככל העולה על רוחו, ואנחנו עמדנו והחשינו, כי חשבנו מה מנו יהלוך, יעמדו הכותבים וישחקו, זה בכה וזה בכה, אינהו בדידהו, ואנן בדידן, אבל העניו הסתבך כ"כ, עד שהיו חושבים כי כל המאמרים המה מגירא דילן, ושליחותינו קאעבדנן, והיו שדרשוהו לשבח, והיו גם שדרשו את הכנסי' לגנאי, כי עלה על לבם מחשבה כי יש איזה שמץ "מהתדשים מקרוב באו" בהכנסיה, ותעלולים ימשלו בה, והעניו כ"כ התפרסם בהרבה עתונים לועזים, עד שא' מאוסטראליען שלח לנו נדבה, חצי פ'פונט ע"י החבצלת, ללא דרשנותו ולפי הנראה הי' בטעות כי חשב שאיזה ענין של "השכלה" נתיסד, — נוסף לזה, לא הי' לנו עזרה ותמיכה רוחנית ממנהלי הישיבות, האדרבה הביטו ע"ז בקר רוח, ולא פנו כלל אל הרעיון הזה, כאומרים: "הגם בני ישיבות בדבנים? נראה מה יהיו חלומותיכם" — לבאר הכל בפרוטרוט דבר שפתים אך למותר לפני חכמת אלקים אשר בקרבנו, ובטח כבר יבין רבינו עד היכן הגיעו הדברים והכריחו אותנו לבאר לעצמנו ולאחינו אנ"ש מת רצונגו וחפצנו, ומה אנו חושבים לעשות לאחותינו הכנש"ת ביום שידובר בה, — את כל זאת ראינו לנחוץ לבאר בדפוס הכל בארוכה, וכתבנו שם הכנ"ת נוסדה על שמונה עיקרים: א) אחדות בין בני תורה, ב) השגחה על בעלי הכשרון הצעירים כי יתנו חילם לאורייתא, בדרך התורה האמיתי, ג) בית מלא ספרים ושו"ת הנחוצות, ד) לרומם ערכם של הת"ח הגדולים שבנו הנחבאים אל הכלים, לתת להם היכולת להפיץ מעיני תורתם ולפרסם טבעם, ה) להחליף מכתבי חדו"ת והלכה למעשה עם העולם ומלואה, ו) הפצנו, כי כל ההתמנות למשרות רוחניות בין בעי"ק ובין בהמושבות, יהיו רק מבני ירושלם בעצמם מאברכים הראוים לאיצטלא זו, (כי הלא חרפה תשבר לבנו כי נתקיים בנו הגר אשר בקרבך יעלה וכו', וקצערנו הרב, בנוהג שבעי"ק כי חד מינהו מחו"ל כי אתא להכא, הוי כעשרה מינן), ז) כי המוסדות הרוחניים ישלבו ידיהם לעבוד באמונה "לשם הרמת קרן התורה" ואת היא כל תוכן החוברת הקטנה שהדפסנו, ולא שלחנו אותה כלל לקרית הוצות, לנדיבים ולגבירים, חלילה חלילה, רק הרבה חלקנו בתוך עי"ק, ובכלל הדפסנו סכום מאד מצער ומה ששלחנו לחו"ל היה רק להרבנים המפורסמים מהעולם, וליחידי סגולה שבדור, בראותינו כי מעי"ק אין לנו כל הסברת פנים, אמרנו נגלה צערנו לרבים, נשיתה ירח לנו, אולי יהיו הם מעירים לעזר לנו, והכל ביחד ששלחנו יגיע אולי למאה, חזו בס"ה, ואלמלי הגיע עדינו גי"ק מקודם, גם זה המעט אפשר לא שלחנו, כי אם אדמו"ר לנו, הכל לנו, ואנחנו נעשה אנוינו כאפרכסת לשמוע עצת גאונו, אשר יאמר לו זו הדרך לכו בה, לאשרנו ולטובתנו.

בדבר פטפוטיא דאורייתא דירן ותשובתו הרמתה של הנר"ג, עשינו כמצוה עלינו בענותנותו הרבה, ומסרנום לדפוס, כי הטורח עדיין לא כרך את הספרים בלאו הכי.

סמוך לחתימה הננו מרהיבים עוז לשחר פני רבינו בדבר הבטחתו לכבדנו מבשרא שמנא דעלי עלי פתורא דדהבא מענין שו"ת מאונגרין[53], אשר הבטיחנו בגי"ק לתת לנו רשות לדון לפני רביני בקרקע. הננו מיחלים אל חסדו הטוב בזה כאל מלקוש.

ת ע ו ד ה [54]

להיות נטפל להגדיל חשק לימוד התה"ק ולהרים קרן שזקד על דלתותיה ולעשות כינוס לצדיקים אני נותן בל"נ ג"כ ספר «בית תעד להכמים» יוחיבו אותו ויעמידהו על הכוונתו, ויהי נועם ד' עליהם לכונן מעשי ידיהם לטובה, ולהשכין בין לומדי התורה אהבה אחוה שלו' וריעות, וללמוד תורה מתוך הרחבה, כעותרת לב ונפש המחכה להרחבת שערי ציון המצויינים בבהלכה בישועה קרובה פעה"ק ירושלם תובב"א אור ליום ח' לחדש הרביעי «יהי בבית תעד לחכמים» לפ"ק

הק' יוסף חיים זאנענפעלד

מ ת ו ך מ כ ת ב

לפקידי ואמרכלי אמשטרדם ופרנקפורט

... ובעמדנו על אופיו של דבר, ונבחנו לדעת עקבות הסבה הראשית לזה, הינה: מנהלי הישיבות הקדושות בירושלם, בעמלם הרב ויגיעתם הגדולה לטובת בתי האולפנה המתנהגים תחת ידיהם, להגדיל תורה ולהאדירה, אין כל ספק כי הם הנם עכודי התוך שתורת ארץ ישראל נשענת עליהם, אולם בשל הרוחק, והעבודות הרבה העמוסה עליהם למלא, לעיפה לדאוג לצרכי חיי שעה של בני הישיבות, שכלם עניים מדוכאים, ואליהם הם נושאים את נפשם לא יכולים לשום לבם לתקון גדול העומד ברומו של הענין הקדוש, והוא: לשום פדות והבדל בין ת"ח אשר תורתו אמונתו ובין ת"ח אשר ברכה בו להיות למופת בישראל, לצייר לטובה, ולהשגיח עליו ביחוד, להספיק לו צרכיו בחומר ורוח, ולתת לו הרחבת הדעת להביא לידי

---

53) שאלה בהל' ס"ת התשובה תבא בח"ב «תורת הבית».

54) תעודת הגרי"ח זאנע' ז"ל מצאתי אחרי שנדפסו התעודות הקודמות.

שמוש את ידיעותיו הרבות שקנה אותן בלשד דמו, ומוח עצמותיו, להפיץ מעיני תורתו וחכמתו חוצה, ואותם שכבר המיתו עצמם באהלה של תורה, והגיעו למדרגת ההשתלמות, עוד עליהם להשתעבד לאמצעים שפלים, להביא שבר רעבון בתיהם, דעת לנבון נקל, עד כמה הם נעלבים בעיני עצמם, ועד כמה יגרום הדבר ליבש מעין הברכה שלקבאת סופרים בין הצעירים בעלי הכשרון, החפצים להשתלם ולחבוק בזרועותיהם עולמי עד, ואין לפניהם סמל התפתחות של בני תורה פועלים ומשפיעים, עפ"י הדברים האלה, היתה עלינו רוח ממרום, מה לכם נרדמים בד בבד, איש אל עבר פניו, והמלאכה רבה ורחבה, ובר"ח תמוז תרס"ו התאגדו ונעשה חטיבה אחת ע"י קביעת מקום מרכז רוחני לבני תורה שבעי"ק והנה התפקיד היותר קשה שקבלו עלינו, הוא, למצא מקור מיוחד לכלכלת מכון נהדר בקדש, אשר יאסוף אל תוכו הת"ח המצוינים ומובהקים בחירי הישיבות, אשר כח בהם להגדיל תורה ולהאדירה, להפטיק להם כל צרכי חייהם בכבוד והדר, למען יוציאו לפועל מבחרי כחותיהם להעשיר את ספרות התורה והיראה, להבליט את רכוש אוצר הטוב של שערי ציון המצוינים, ולהאציל מהודם על בעלי הכשרון הת"ח הצעירים ובחורי חמד הרואים סימן ברכה בלמודם, לתת עליהם השגחה מיוחדת בחומר וברוח, להקל מעליהם עול שניים ודחקם, ולתת פרטוס מיוחדים למצטיינים, לחנכם ולחכמים, לסעדם ולתמכם, כי יפרחו כגפן אדרת, לתפארת לפני אלקים ואדם.

ותשם לה האגדה לחוק, כי הבית הגדול והקודש הזה, אשר יהי' לבית מדרש עליון לכל הישיבות, ובו יהא תלוי עוזם ועצחם של כל הת"ח שבא"י, והודו והדרו של העולם כולו, לא ישתמש באמצעי בקשה שפלים, ע"י הפצת מכתבי בקשה לכל נדיב בישראל, בכדי למצא מקורות להכנסתו ולצרכי קיומו, ומראשית כואת תשבנו להיות מיחלים לתשועת ה', כי ילוו עלינו ראשי אלופי ישורון,אנשי שאר רוח, יחידי סגולה, ואגודות יקרות אשר תיקר בעיניהם המטרה הקדושה להשיב תודת א"י את כבודה וערכה האמתי, אשר ביניהם הכי נכבדה תלא היא האגדה הנעלה, מאחינו היראים בארץ הולאנד ואשכנז המעטירה, האגדה אשר היא היתה תיסוד להישוב הישן בהסכם ראשונים כמלאכים גאוני וגדולי ירושלם וקושטא, ואתם אדונים יקרים, נתכבדתם להעטר בעטרה שהולמתכם, לשבת בה ראש, בתור פקידים ואמרכלי קדש!

וצרי ומרפא ללב היתה לנו השמיעה שהגיעה עדינו לפני חדשים מספר, כי יש את לבבכם לשלוח הנה ציר אמונים, בתור בא כחכם לפקח על כסף הקדשים הבא אל הקדש מנדיבי הוד" ה' עליהם יחיו, — את מעלת כבוד הרה"ג וכו'...

מהו"ר יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א הרה"ג הנכבד שי', אחרי טכנו כבוד בארצנו זה שבועות מספר התבוננו כעינא פקיחא ובהכרות אל מצב בני תורה שבעי"ק בחומר ורוח, רצה את מעשינו, הביר מקומנו, ומצאנו לבבו נאמן כי הוא כציר אמונים לשולחיו השואפים גם הם אל מצאות בית ועד לחכמים בתכנית הזה אשר התוינו לעצמנו מראש, להיות למעוז ומחסה להת"ח המובהקים גדולי התורה הוראה ולהושיט שרביט החסד לצעירים בעלי כשרון המוכשרים לעלות ולהיות למופת בישראל, ובאהבה ורצון הסביר לנו פנים, והואיל בטובו לקבל עליו משא קיום ושכלול הבית הגדול הזה ע"י הכח והעוז הנתון לו מאתכם לעמוד בהסכם מע"כ בתור ראש ועד המנהל הנבחר מחברי אגודתנו יצ"ו, ולהמנות גם בין חברי ועד המפקח של האדגה, אשר נכחריו הם גדולי רבני ע"ק ת"ה מרן הגאון רבי חיים ברלין שליט"א והרב הגאון ר' יוסף חיים זאנענפעלד שליט"א, — ונשמח מאד על אות לטובה שראינו בצעדיו הראשונים לטובת אגדתנו, כי השיג מאת אחינו הבוכארים בית יפה ונחדר גדול ורחב ידים[55], בתור נדבה על משך שתי שנים בעד בית ועד לחכמים, גם נדיב אחד נתן ידו אלינו בתמיכה שיש בה ממש והוא עומד הכן לתמוך את הענין עד כדי עשרה לי"פ להדש[56], ונודה לה' חסדו, כי לא השבית לנו גואל סהר לב, אשר ממנו למושעות תוצאות לצביונה הפרחתה של תורת א"י, והרמת קרנה בכבוד, וברכתנו תלתו על דרכו הרצוי, כי בחכמתו ויקר רוחו חפץ ה' בידו יצלח להגדיל ולהאדיר את המכון הקדוש הזה עד בואו לרום פסגת מטרתו שהצבנו לנו בהזה והטמונות עוד בחיק העתיד פי שנים ברוחנו, ברצות ה' עדי יקוים בנו דרשת חו"ל ברוח קדשם: "ציון היא בית ועד של כל העולם, שנאמר: כי מציון תצא תורה".

ועתה אליכם אישים נקרא! עליכם המצוה הזאת, היו לנו מושכי חסד, וחזקו ידים רפות, הבינו נא חין ערך פעלנו בערכו הרב, והיו לנו לעזר בעין יפה ורוח נדיבה, כראוי למכון נהדר בקדש זה, וזכתבו ידיכן לה' בספר הבונים הראשונים את מרכז הרוחני לבני תורה בירושלם!...

---

55) כך הבטיח לנו אז הרה"ג ר"ב הורביץ ז"ל.

56) נגדיב באוסטרליה ע"י אחיו רבי יעקב ליפשיטץ ז"ל בהשתדלות גיסי רבי ליפא סרוש ז"ל נזכר בח"א.

אחד המכתבים שנתקבלו בביהו"ע

ו' אדר ב' תרס"ח

אלופנו המסובלים בתודה ובמצות שליט"א [57].

בקבלי את מכתבכם ואת "התעודה והתכנית" ברכתי ברכת שהחינו, ואמנם מחויב אנכי להודות לה' שגמלני עלי ויזכני לראות חפץ לבי מאז ומכבר: "לשמוע דבר ה' יוצא אל כל עמו מבין כרוביו אשר בירושלים" הולך ומתגשם. — הנני מסור לכם, כרובי ממשח, בלבי, בכיסי, ברגלי ובאצבעותי: לקרא, להבין, לקנות בכסף את דבריכם לחלקם בישראל ברגלי ולכתוב באצבעותי אי אשר יחנני ה' את אשר תדרוש ממני. אנא, תיכף ומיד, לכתוב לי מכתב ברור מה דרוש ממני ואשתדל למלא אם יש בידכם מן המובן אני לשלוח לי איזה מאמרים מודפסים ואשלח כמתכונתם גם מן המזומן אצלי לשמח לב אוהבי דברי גם אני, אם כסף נחוץ לכם אשתדל להשיג כפי יכלתי. כי באמת נחוץ ישראל להעשות חטיבה אחת בעולם וע"י התורה והחכמה

משה שלום קזרנאוו [58]

העתק מהחבצלת י"ב תשרי תרס"ח

בשבת תשובה... העבר נתכבדנו לשמוע הרבה נאומים ודרושים הרב הגאון ר"י וויגנראד בישיבת תורת חיים, הרב ש"ח הלוי הורוויץ בישיבת מאה שערים, הרב הג' רבי יוסף האפפמאן בשיבת כולל אונגרין, הרה"ג רבי זרח עפשטין בבית ועד לחכמים.

בן יוחי

העתק מהחבצלת כ"ו תשרי תרס"ח

ביום הרביעי ב' דחהמ"ס היתה הבחינה בתו"ת הכללית עץ חיים... ובו ביום היתה אסיפת בית ועד לחכמים, ודבר חדש הוחלט אז, כי שלשה ת"ח מצויינים ילמדו שם בכל יום בקביעות למען יפתחו שעריו תמיד וברשות מנהלי הישיבות, זהיה בתור נקודה אמצעית לבתי אולפנא, וכל הצמא לדבר ד' להשתעשע בחדו"ת ימצא תמיד מבוקשו בבית הועד הזה.

---

57) אחת מהתשובות שקבלנו מרבנים יחועים.

58) מהרבנים הסופרים בירחון "הפלס".

שלשה תלמידי חכמים נבחרו לע"ע והם המה הרה"גים רבי יונה ראם רבי זרח עפשטין ורבי אברהם אהרן הלוי פראג[59].

מתועלת ביהו"ע אין מהצורך לבאר ובכל מקצוע אנו רואים פריו. כן ביום היה סיום על סדרי זרעים, מועד בחברת ש"ס בבתי הורדנא. המסיימים היו מחכמי בית הועד וגם שם ראינו תנועת חיים חיי התורה וידרשו הרה"ג רבי יונה ראם מו"צ בשכונת מחנה יהודא וסביבותיה הדרן נפלא על סדר מועד, ואחריו הרב התו"ב המצויין רבי ישעי' וויינגראד ואחריו התו"ב המצויין רבי משה אוסטראווסקי.

בן יוחי

---

59) כבר נזכר בת"א שאח"כ נבחר גם מרן הגרי"מ חלר"פ להיות בין נושאי המרכז. וקבע למודו בביהו"ע והצטרף בבירורי ההלכות.

מ ז כ ר ו נ ו ת [60]

בשבת הגדול תרס"ח דרש בבית ועד לחכמים הגאון רבי יעקב אורינשטין זי"ל [61] עפ"י פרסום מודעות מיוחדות בהלכה ואגדה בנוכחותם של כל חכמי ירית הועד ועוד גדולים ונכבדים מהעיר תובן ההלכה היה בסוגיא של "מצות אין מבטלין זו את זו (פסחים קט"ו).

---

60) ה. חבצלת" שנת תרס"ח לא נמצא בספריה שע"י האוניברסיטה העברית, והשופט מר גד פרומקין, שאלצו לקחתי את הכרכים משנת תרסרסז נמצא עכשיו בתו"ל וההעתקות הקודמות מתרס"ח מצאתי ב"בית הלבנון" של מר זלמן פבזנר בתל־אביב, אך חכרים שם הרבה נליונות. גם לא נמצאו ברשותי עוד לתבים חשובים משנת זו, ואני מוסר לקמן רק לפי זכרוני.

יש לציין שגם ה"חבצלת" משנת תרנ"ו שמהם העתקתי כמה ענינים שיבואו במדור השלישי לא נמצאו בשום מקום רק ב"בית הלבנון".

ויש להתאונן על מוסדותינו הלאומיים ועל חובבי עתיקות שלא באים לעזרה לאיש הפלא הזה שהקדיש כחו ונפשו ועלה בידו לאסוף אוצר גדול ורב מכל עתונים עתיקים ובשפות שונות, וגם עוד מסמכים חמונות ומודעות שונות שיש להם ערך היסטורי ותרבותי גדול מאד, שלא נמצאים בשאר הספריות רק בבית הלבנון שהקדיש לשם ולוכר רבי יואל משה סלומן זי"ל.

ועכשיו בימי וקנתו וחולשתו סובל עוני ומחסור ואין בידו אף לקבל עזר שיעזור לו בסדור הביא והנמצא בו העזובים בלי סדר.

61) בנו של הרב רבי ישעי' זי"ל מכר למעלה, נלב"ע בחצי ימיו בחודש סיון בשנה זאת, מזלה של ירושלם נשתקף באישיותו הגדולה של רבי יעקב אורינשטין ז"ל.

היה גאון עצום בתורה, מחדש חדו"ת עמוקים ורחבים שנתפרסמו בתורה מציון שהיה העורך ובעזר קבצים שונים כמו אור תורה המאסף היה בעל ידיעה רחבה בחכמת המתימטיקה והנדסה גבוה, סופר ומבקר, בעל סגנון חר ובעקיצות חריפות.

ולמרות מה שהיה חתן חורגו של מרן הגרש"ס, שנשא בת אשתו, מבית רבלין ממשפחת המגיד משקלוב, אך בהיותו מבולל מסידי חב"ד, כולל בפני עצמו, כמו כולל אונגרין, לא מצא עמדה קבוע בתוך הענינים והמוסדות הצבוריים שעמדו תחת רשות הגרש"ס ולפעמים עמד במערכה נגדו ונגד ראשי וגדולי העדה כמו רבי יוסף רבלין, רבי יואל משה סלומן ,רבי אלימלך פרלמן, וממילא לא השיג משרה ראויה וכבודה לפי ערכו.

היה סופר ומוביר של כולל חב"ד ולפעמים היה מוכרח מתוך עוני ומחסור לקבל שכר סופרים ממקורות שונים.

בהיותו ממשפחת הקנאים הקצוניים שמקומם מצאו כחונו של הרב מבריסק הגאון פוהרי"ל דיסקין זי"ל היה גם הוא ממקורביו של הרב מבריסק, ועמד תמיד לצדו גם כענינים שהיו נגד הגרש"ס וכאשר נתיסדה הישיבה "אוהל משה", עוד בחיי הגרי"ל נתמנה לר"מ וראש הישיבה שותקיימה גם אחרי הסתלקותו של הרב מבריסק תחת הנהלתו והנהלת אביו הרב רבי ישעי' זי"ל.

בשבת חול המועד פסח דרשו בבית העד אחדים מחכמי ביהו"ע בהלכה ואגדה עפ"י מודעות שנהפרסמו בנוסח הזה:

קריאי מועד

ביום שב"ק וחהמ"פ בשעה 8[62] ידרשו בבית ועד לחכמים, מרכז רוחני לבני תורה בהלכה ואגדה, לכבוד החג.

* * *

במשך של כמעט שנה שלמה לא נתחולל ולא נתחדש שום פעולה יוצאת מן הכלל, בין במצבו הרוחני ובין במצבו החומרי, שהרבה התלבטו והתאבקו חברי הנהלת בית הועד להחזיק את קיומו.

מכל המקורות המיוחדות שאליהן פנה הבית ועד לא נעט גם מהמו"מ שנמשך בין חברי בית הועד ובין פקידי ואמרכלי אמדופ"ק ע"י המנהל הרב הורביץ לא יצאה שום פעולה ממשית[63] מלבד איזו המיכות בודדות.

ורק הודות לזה שקבלו את הנדבה הקבועה והמסוימת החדשית ע"י רבי יעקב ליפשיץ ז"ל מאת אחיו באוסטרליה כנזכר למעלה וגם הודות להסכומים החשובים שנתקבלו מאת הנדיב רבי אברהם בן רבי ישראל ליבטנשטיין ז"ע מקעמדין נר"ו זורשי שכהיותו פה בזמן התיסדות בית־הועד נרב ארון וש"ס ווילנא וסכום חשוב במזומן, והמשיך לשלוח סכומים ידועים, הודות לכ"ז וגם מה שקבלתי מנדיבים יחידיים כמו מאת הרה"ג רבי זאב שחור ז"ל ויבל"ח מאת ד"ר רבי משה וולך הי"ו שנתן על ידי נאפ. זהב עשרים פראנק כל חדש ומעוד יחידי סגולה יכול היה הבית ועד להמשיך קיומו.

אולם הסדר הרחני נמשך כרגיל מבלי להתחשב עם המצב החומרי שעוד לא השפיע עליהם להרפות רוחם, בכל שבתות נתקיימנה האסיפות הרגילות מאת חברי הכנסיה, אחד מהחברים דרש בענין מיוחד בהלכות התלויות בארץ שנתוכחו ונו"ן בברור הדברים וגם העלו כ"ז אח"כ בכתב.

כן נתקבלו במשך הזמן מכתבים ושאלות מרבנים ידועים מחו"ל שנושאי המרכז עסקו בתשובותיהם אבל מגדולי הדור שעמדו בימים ההם בשורה הראשונה לא נתקבלו שום תשובה על החוברת «התעודה והתכנית» שנשלחה אליהם בצרוף מכתב שנוסחו נזכר למעלה.

---

62) היו נוהגים אז לקבוע השעות לפי השעון הערבי.

63) מהמו"מ יצא רק זה שהרב ישראל פורת נתקבל למזכיר של הרב יונתן בניפין הלוי הורביץ בא כח מקו"א אמדופ"ק כנזכר בח"א.

תנועת הנוער

היחס של ראשי ומנהלי הישיבות לה„בית ועד" וחוסר ההכרה מצדם בערכו החשוב ובתועלת השפעתו, ואף זאת מה שלא נתראה צעדים יותר רחבים והתקדמות לפעולות יותר גדולות, השפיע על צעירי הישיבות שלא מצאו די ספוק רוחני בבית הועד, והלו את הקולר על גדולי בית הועד שלדעתם כבר נתגדלו, וכבר הגיעו ובאו לידי מדרגתם מבלי עוד שאיפות יותר רמות ונשגבות ונתחולל בתוכם תנועה מיוחדת להתתרגן בפני עצמם ונתפרסם מאמר ארוך בהחבצלת בשני המשכים בשם „להצעירים הירושלמים" בו מתאונן ומתאר את המצב המוכא של הצעירים לומרי הישיבות.

בגליון של יום שני, י"ב אייר תרס"ט, כותב בתוך שאר דבריו:

את זאת ראו בני ציון היקרים עוד לפני שלש שנים, וזיק של תקוה הופיעה אז בלבבם הבוערת לרשפי דת קודש ואחד מהצעירים מר י"פו היה שעורר את העם את צעירי הישיבותהוגי התורה שברושלים עיר עז לנו ובדבריו החרצבים להבת אש, ומאמריו שנכתבו בעט סופר שנון בהחבצלת שנת תרס"ו, והודות להתעוררום של רבני וגאוני עיה"ק, ובראשם הרב הגאון רא"י הכהן קוק שליט"א האב"ד דעיה"ק יפו והמושבות במכתביו ובספריו עמדנו כולנו כאחד, ובעורת רצון שוכנה סנה נפתח הבית הזה המקדש לתורה ולתעודה הוא בית ועד לחכמים.

ואת מטרתו של הבית הגדול והנכבד הזה להגדיל תורת ארץ ישראל נמצאו לו מיד גואלים, והסופר הנכבד מר „אחד מעיר" עשה כמה „הזעקות" וכמה צעק ככרוכיא, אומר אני לכם, ואומר אני לכם, רבותי, כי עליכם למלא דבר "צעה לכונן בית ועד לחכמים.

והיש עוד להוסיף שרק וכתל? אבל לדאבון לבנו לע"ע עוד לא פעל הועד כמעט מאומה, ובאמת ההם חייבים בדבר? אנחנו נוכל ללמוד זכות עליהם וכסף מנלן? וכפי ששמעתי מנהלי המוסדות והישיבות לא יבואו לעזרת הבית הזה[64] זאת היא שאלה שעומדת עכשיו על הפרק.

אבל אנחנו הצעירים, הנוכל להסתפק בזה?

---

64) כדאי להתעכב ולעמוד על תכונת דבר זה מה הן הסבות שגרמו להיחס המוזר הזה של מנהלי הישיבות לבית ועד לחכמים, אין כל ספק שלא מתוך צרת עין הקילו בכבוד יכערך חברי הבית ועד וגם לא מפני החשש שאולי יגרום הבית ועד איזה היזק להמוסדות אולם, אף שכבר ידוע הוא שמנהלי המוסדות הותיקות בירושלם נתונים ומסורים היו בכל נפשם רק לטובת המוסדות המסורים בידם ודואגים רק להחזקה המוסדות בלי שום נסיה וכונה פרטית ורחוקים הם מחכונת האיגואיזם המשוטה, מסתפקים הם בסועט וחיים מיי צמצום, אך מוכרחים

רואה אני שהעיקר רבותי, שמתם כלאחר יד, יותר טוב היה להא יסרתם סניף להבית־ועד לחכמים בעד בחורים צעירים מצטיינים שעליהם נאמר: „הדחראים נעתו ריח, אלו בחורי ישראל" לפני שמתחילים להתגבט, שמהם נוכל לקוות, צורבא דרבנן כיון דנביט נביט הרבה והרבה מרגליות נמצאות על ספסלי הישיבות שבירושלים שהם בכשרונותהם, היו יכולים להיות למאיר על הארץ, ובעוה"ר יקברו חיים, וע"ז אית לן למבכי.

אבל! צעירים ירושלמים! על יפול לבבנו, אל נהיה נמוגי לב כשפן, אל נערק, אל נחת. אנחנו מצדנו חייבים להתחיל במצוה, התעוררי, התעוררי, קומי אורי כי בא אורך.

בן ישיבה [64*]

להודות שלקויים הם בחולשה זו מה שקוראין אותה אינדיבידיאליזם. המיד נמצאים הם בתוך עצמם, מבלי לנסות ולהקשיב לחוות דעת של זולתם, ולא מטעם אהבת השררה והשלטון, אלא מפני שחסר להם הכשרון של הנהגה והנהלה גלויה וברורה וכאלו מתחמקים הם מלשמוע דברי בקורת להגיד להם דעות.

אף גם זאת מחלה רעה שולטת בין גדולי ומנהיגי ירושלים, חסר ביניהם היחס החברותי האינטימי ומכאיב הדבר מאד שאפשר לעבור עדן ועדנים שגדולי ירושלם לא נפגשו יחד, שהפגישה לבדה היתה מכיאה לידי קרוב לבבות והכרה נפשית וממילא היתה נוצרת גם הבנה הדדית ביניהם והיו מונעים בהרבה את הפירוד השורר ביהדות ההרדית.

יורעים אנו למשל באחד מגדולי העיר מהמנהלים של מוסד תורני גדול ירוע במסירתי היוצאת מן הכלל ובהשגיו הגדולים לטובת המוסד ע"י השפעתו הרבה, אכל קשה מאד ולא עלה אץ פעם בידי מי שהוא להגיע אותו שישתף אליו עוד כחות גדולים מגדולי וחכמי התורה.

וגם בזמן יסוד בית ועד לחכמים בשנסיתי לקרב אותו אל הענין הבים עלי כעל בעל דמיון ובעל הזיה בונה עולמות באויר, וזה בא דוקא מטעם שהוא בעל מעשה ורגיל לפעול תמיד כעולות ממשיות, ואין דעתו פנויה לענינים ויצירות רוחניים תדשים. ברם תמוה הדבר ומדהים ממש מה שמנהלים באלה רגילים לרוץ דוקא לפני גדולי עסקנים אלה שחדשים קרוב באו ולהשתתף עמהם בכל פעולה חדשה שהם מוצאים אולי את מקומם הראוי להם.

לעומת זאת, דבר טבעי הוא שהרבנים והעסקנים שבאו מחדש מתלכדים הם ומתאחדים יותר ביניהם ומראים באמת התאמצות ותריצות יתירה, ומצליחים ביותר ליצור מפעלים חדשים גדולים וחשובים.

והיינו יכולים לשמוח בהופעה זו אלמלי היו נפשים מתוך הכרה ואמונה בהתתיה הכללית של עמנו תורתנו וארצנו, לא רק לשם הצלה והחזקת מקומם ומתוך הרגל ותריצות להמשיך פעולתם בגולה, וממשיכים גם להחזיק בשיטתם הגלותית שיטת הפירוד וההתבדלות, וכאלו הם נמצאים גם בכואם לארצנו בעולם בפני עצמם, ועוד נרבר בזה גם להלן.

64*) הרי"מ בלויא, מביא ב„על חומותיך" שהוא היה בעל המאמר החתום בן ישיבה וזו היתה הופעתו הראשונה בעתונים.

התעוררות

בהתבצלת בעמוד הראשון מגליון של יום א' י"ד אדר:

בחודש אדר תרס"ט אירע המהפכה השובה, שעל ידה נתחדשה התנועה הוכנס דוח חיים של תקוה להעמיד את בית הועד על תילו ואנו מוסרים כאן את הידיעה שבאה.

אורח נכבד מאד הופיע בעירנו, הרב הגאון המפורסם מר"ה יואל זלקינד הי"ו אב"ד דק"ק רייגראד, מחבר ספר בית יואל על הספר פחד יצחק, ונאמר לו ברוך הבא!

הרב הזה בא לבקר את עירנו לימים אחדים על מנת לתור ולשוב ולהתאחז בה. הרה"ג היה אחד מהעסקנים הראשים שבחברת "מקיצי נרדמים" זהביבליותיקה שלו ידועה למד, לאוצר ספרים נכבד מאד, ובדעת הרה"ג לעשות אוצרו ה לקנין כללי שכל חכמי התורה שבירושלים יוכלו להנות מאוצרו ועוד בהיותו בחו"ל כבר בא במשא ומתן עם הרה"ג חברי בית ועד לחכמים[65] ולתכלית זה בא בכבוד לעירה"ק וכבר בא בדברים עם חברי המרכז[66].

---

65) (זוה תוכן המכתב מיום א', ב שבט תרס"ט רייגרוד).

לכבוד הגאונים הראשים הנכבדים של בית ועד לחכמים, ה' עליהם יופיע, אחדשת"ו באהבה, מכתבכם לנכון הגיעני... ובעת באתי להשיב לכ' בקצרות שיוכל להיות שבועד ימים אסף א"ה"ס בעצמי לאה"ק לראות ולתור מקומם את כל הנתון לי לדעת כי מחשבתי ורצוני בעוה"י כל"ג לעזוב את עירי ולהעתיק מושבי בעה"ק ת"ו עם זוג הרבנית לישב שם אל המנוחה ולהנות בתורת ד', ואם יצליח ד' את דרכי לאה"ק ולשוב בשלום אל ביתי אפנה א"ה לראשי חברתינו "מקיצי נרדמים" ועוד לנבירים מפורסמים שיבנו לי בית על ביבליותיקה שלי להקרא על שמי "בית יואל" ואם חפצי בידי יצליח, אוכל להתחבר עם חברתכם "בית ועד לחכמים" ויתר הדברים הנוגעים לעני ה אדבר א"ה"ש עם כב' הרמה באר היטב, למען כבוד התורה להגדילה ולהאדירה.

יואל זעליג זאלקינד החוש"ק הנ"ל.

בשולי המכתב, לכבוד ידידי עוז הרב הגאון הגדול שלשלת היוחסין כ' כ"ת מו"ה חיים ברלין אחדשכ"ר מאד מאד שמחתי בראותי את פש' כ"ג אלי', (ותור על דבריו הקודמים).

66) נמצא ברשותי כתב החוזה בשם זכרון דברים שהיה בין הרה"ג וכו' מו"ה יואל זעליג זאלקינד שליט"א וכין הרבנים הג' חברי בית ועד לחכמים באי כח כל בני התורה בעיה"ק ת"ו, עיקר הכתב נכתב בכ"י של הגר"ש חרל"פ ואח"כ בכ"י של הרה"ג רבי אברהם אהרן סראג ז"ל.

התנאים משני הצדדים הם: ה"ה הגאון מוהרי"ז הנ"ל מקדיש את אוצר הספרים שלו כולו לקרן קימת משותף לכל בני התורה כולם שבאה"ק לא ימכר ולא יבאל ולא ישונה ממנו לשום ענין אחר ומטרה אחרת שינוי כל שהוא, ויעמוד לעולם תחת רשות ומרות הגאון מוהרי"ז הנז' כל ימי חיו לאוי"ש ואחר מאה ועשרים שנה ישאר תחת פקידות וראשות נבחרי חברי בית

ביום שבת העבר נתכבד לדרוש בביהנ"ס הגדולה בחוברת ריה"ח ושבת הבא בעזהי"ת — אם עוד יתמהמה פה — ידרוש אי"ה בבית ועד לחכמים.

ידיעה זו עוררה שוב הנועה והפיחה רוח תקוה ואנו מוצאים בהבצלת מאמר בשני המשכים בשם „מכתבי האחים מפים חפים".

ובגליון יום הרביעי ב' ניסן תרס"ט כתוב בתוך שאר דברים

...עוד ספר אחד בא לידי כלומר התחלת הדפסתו* ועתה לא עליו אדבר כי אם על מחבריו כי הם רק צרי לפצעי לבבי ומהם אני מקוה לתשועה להצרות הרחניות הרבות שמצירות אותי מדי הביטי על ענינית הרוחניים של העיר באמרי לך מחבריו „הם" וכיו"ב הלא תבין כי לא באיש אחד אני מדבר רק בקבוצת הכמים ואמנם כן כונתי על הרבנים היקרים חברי „בית ועד לחכמים", אשר זה שנים אחדות נוסד ובהוסדו צפתי לרב טוב ממנו ובאמנה בעוד כהר חדש עמדו פעל — לפי כחו וזמנו — גדולות ונצורות ואח"כ עברו ימים רבים לא ידעתי אודותיו כלום אם הא מפרפר או... עדי קראתי בהמבצלת מודעה קטנה ע"ד ביאתו של אותו הרב ועמו אוצר ספריו, ובה נזכר בית הועד ובאותו שעה שמחתי

הועד וגבאי הישיבות שבעיה"ק איש אחד מכל ישיבה וארבעה רבנים מפורסמים מפדינת רוסיה והגאון מהו"ה רא"י קוק אבד"ק יפו והמושבות, ושם בית עקר הספרים „בית יואל".

הגאון מוהרי"ז הנ"ל נוסע עתה לחו"ל ע"מ להזור בהצלחה ומתיב א"ע לפעול ולהשתדל כפי אפשרותו ובפי כחו כיד ד' הטובה עליו אצל נדיבי עם נדבות וק"ק לשם בנין ושכלול בית חמה נהדר אשר יכיל בתוכה בית אוצר הספרים בשם „בית יואל" ובית מדור לפי כבודו של הגאון הנ"ל כל ימי חייו לאוי"ט, ובית מדל לבית יעד לחכמים.

אחר זה באים תנאים כספיים, כמה אחוזים יקבל וקביעת משכורתו כשיטוב בהצלחה. הכספים ישלח להגאון רבי חיים ברלין או להגאון הרב ובריסק, בפוף הכתב מקיימים אינו תיקונים שנעשה ע"י הגאון מהורא"י הכהן קוק אבד"ק יפו והמושבות: מסים כ"ז נעשה מאתנו ברצון גמור נשלום בקאג"ס במדל"ב ובעה"ת יום א' כ"א אדר חרס"ט פעיה"ק ירושלם והבל שריר וקיים ואח"כ כתוב שתי שורות בכ"י שלי גם הרשית בית הגאון מהרי"ז הנ"ל לקחת מהגאונים הנז' מהכסף המקובץ לצורך כריכת הספרים וחקונם עם שבעים רו"כ וע"ז ח"ש יום הנז' כנז' נאם יואל זעליג זלקינד החונה בק"ק רייגראד, נאם אלי' ראם שוי"ב דקרתא קרישא ירושלם תובב"א, נאם יוסף גרשון הורוויץ מ"ץ במאה שערים, נאם אברהם אהרן הלוי פראג, נאם זרח אפרים עפשטין, נאם יחיאל מיכל הורוויץ מו"צ בכנסת ישראל סעיה"ק ירושלים, נאם נחום כהנא שפירא, נאם יעקב משה בהר"ז וצ"ל חרל"פ, נאם מנחם מנדל פרוש שו"ב דמתא.

67) זה ספר „תורת הבית" שהתחילו להדפיס את התשובות וחידושי ההלכות שנתבררו בבית הועד ואחרי שיצא איזו גליונות נפסק מחוסר אמצעים, כנזכר להלן.

שמחה גדולה בהודעי כי יש לנו מקום שעליו תוכל הברכה לחול, יש לנו המקום שעליו תלינו אני וכל הרוצים בתקנת עירונו כנזרוהיהם...

אחין חפים

ובגליון יום הרביעי ב' ניסן תרס"ט כתוב בתוך שאר דברים.

...ואחרי שכנוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, ותשועה ברוב יועץ אין לך כלי מחזיק ברכה לנו יותר מן "בית הועד לחכמים" ורק את המוסד הזה טלינו לחזק, ובהחזיקנו בו כראוי אלה מזה בכספים ואלה מזה בכח המוסרי אשר להם, ונצלנו ומתחתם יצמחו כחות חדשים ומעשים חדשים, ולא יכנהו עוד מורינו ולא יתחבאו עוד אל הכלים, אלה שמשכמם ומעלה הגבוהים הם מהעם, ואז גם החלש יאמר גבור אני להיותי נלחם מלחמת ה' והנצחון המוסרי יעמוד על ימיננו אנו, כי למה נתיאש ורכושנו הרוחני והמוסרי רב ב"ה ועם גדול אנו וכח רב לנו אך אין אנו יודעים איך ובמה להשתמש במו, ולכל אלה נכשר וכאלו נוצר לכתחילה על זה רק בית ועד לחכמים שממנו תצא תורה ואורה...

אחי היקר, חדל אונים אני להגיד לך ולבאר לפניך את כל התוצאות הרבות שרואה אני בעיני רוחי מהבית הגדול הזה מבית ועד לחכמים הזה לוא רק יתמכו בו המיכה ממשית, אתה הנך רחוק מעירנו וזה לך עשריות בשנים שעזבת את עירנו ואינך יודע שהגדיים נעשו תישים כמו שאינך יודע שהתישים נעשו גדיים אבל אנכ היודע עוד כי יש ב"ה אתנו כהיום אברכים רבים שגדולים הם גם בתורה גם בחכמה...

ושמח אני להגיד לך אח חביבי, כי בע"ה נתעורר בית הועד לחכמים הזה משנתו ואחד הגדולים נתן מהודו עליו והביא לו יוצר ספרים גדול והבטח הבטיח לו עזרתו הרוחנית ובאי הבית החליפו כח ויתעודדו ויתעוררו...

אחיך חפים

בגליון יום השמר, כ"ה ניסן אנו קוראים תשובת אחיו בשם מפים בו כתוב

אח חביב! מקטא אני בך קנאה גדולה במצאך במה לנחם את עצמך על המצב הרוחני שברע הוא בעיר הקודש, בנהמך את נפשך "בבית ועד לחכמים" ... אבל כ"ז הוא בעירך עיה"ק ולא בעירתי אני.

עירה זו שהתעה אותי ה' ויביאני לגור בה עירה זו שתחילת שובה האחרון היה ע"י בני ציון היקרים הנאמנים עם ה' ותורתו, הנה היתה בימים אחרונים לקן.....

אחיך מפים

קריאה מועד

ביום שב"ק הוה"פ בשעה 8 ידרשו בבית ועד לחכמים מרכז רוחני לבני תורה

בהלכה ואגדה לכבוד החג

בהחבצלת יום השמש, ט"ו סיון התרס"ט.

ירושלים. אור ליום ב' שבוע זו נתכבד בית ועד לחכמים בבקור נעלה מאת כבוד תנא ירולמאה הרידב"ז שליט"א יהד את כבוד הגאון רבי יצחק ירחם דיסקין שליט"א שמה נאספו ובאו הרבה מתכמי התורה בחירי הישיבות הברי בית הועד ויתאוננו על אשר עוד לא צלה הענין להתבסס על בסיס נכון שיכול למלאור את תעודתו כראוי לאכסני של תורה א"י ובדברים חמים חזקו ידים רפות ויחתמו שמם בפנקס החברים ויעודדו את רוח בני תורה שבירושלים להשיב ולחזור בכל ואפשר לחזק את עמודי בית הועד כי יהיה נאה לשמו. ביחוד הביע הגאון רידב"ז שליט"א את גודל שמחתו ונחת רוחו מהמשא ומתן של הלכה שהיה לו עם הברי בית הועד ע"י חליפות מכתבים בכר"כ ענינים שר"ת הלכה למעשה ויעורר את הגאון ר' יצחק ירוחם שליט"א לבוא לעתים קרובות אל בית הועד לכבדו בנוכם כלפוליו העצומים להשפיע משפע גאון תורתו ולחזק ידי הכונים להגדיל כבוד הבית לשם ולתפארת.

חודש ושבת

בהחבצלת יום ד' ד' חמוז תרס"ט

ביום שב"ק פרשת קרח עת תקופת שנתיים לפתיחת בית הועד לחכמים. היה בית ועד זה לתלפיות. שבו בני ציון היקרים חובשי בתי אולפנא הקדימו לפתחו, השמועה שהגאון האדיר רבי יצחק ירוחם דיסקין שליט"א נאות לבקשת חברי הועד להגיד בו חלוקא דרבנן [68]) משכה כמו אבן שאבת. את כל בני התורה...

---

68) עפ"י כרסיסי הזמנות שנשלחו להחברים ולכל גדולי ונכבדי העיר וכתוב בהם נושא הדרוש בסוגיא "הממא והמדמע והמנסך" ובספות כתב בעל "על חומותיך ירושלים" הסוגיא של הפבול הנוחר והטמא, כמו כן נשמע ממנו ולא הזכיר שחותנו הגאון רבי יעקב אורינשטין זי"ל דרש בבית הועד כמו שהזכרנו למעלה.

הבית היה מלא מפה לפה[69] אשרי עין ראתה את התוית המקסים הזה... וקול הנואם נפסק לרגעים. פרחי התמד מצאו בדבריו תיזה ואבעיות ונטלו רשות להציעו לפניו שאלותהם... כשגמר הנואם את דרשתו, הטיף אחד מחברי הועד דברים חמים מתובלים בהלכה ואגדה, וידגיש את בקשתו שהגאון יוסיף לגמול את בני התורה את הזה מדי חודש בחדשו. אחריו דרש הדרשן המצוין אחד מבחירי גדולי ציון הרב רבי נטע צבי וויים[70] והקהאים נפטרו לבתיהם שמחים ומלא תקוה ושאיפות..

באותה שעה הרהרתי בלבי: אמנם לא לשוא קדחה שאלת בית ועד לחכמים על עמודי „החבצלת" ולא לשוא טרחו טרחיא והתהבטו ספריא.

ואת כבוד הרב אנו מברכים ששמו הטוב ינון לעולם.

אחד מהנוכחים

---

69) יש לציין שבין כל הנוכחים מגדולי התורה ונכבדי העיר לא נמצא ביניהם אף אחד ממנהלי התמת והישיבות כשם שאף פעם לא דרסו רגלם על סף בית הועד מלבד הגר"י אורינשטין ז"ל הר"מ בישיבת אוהל משה שדרש בשה"ג, וכאלו שחשבו המנהלים בלבם: ישחקו הנערים לפנינו ונראה מה יהי' חלומותיהם.

70) הרב רבי נטע צבי וויים ז"ל שנכתר בשם רבי „נטע מגיד", היה אישיות מיוחדה במינו דבר זה כשהוא לעצמו שת"ח ירושלמי וכה לעלות בימים ההם על הבמה לדרוש לפני הצבור היה אז נדיר מאד והוא היה הראשון שזכה לזה.

נו נתאחדו כל הכשרונות והסגולות המתאימות לאיש מופיע נואם ודורש לפני הקהל. היה בעל קומה והדרת פנים, קולו הרם היה צלול דבורו היה צח ומלוטש, היה אוצר מלא אגדת ומדרשי חז"ל ספג אל תוכו מכל ספרי דרוש ומילי דבדיחותא, משלים וסתגמים מעשיות ואגדת העם ביחוד מהגר"א מוילנה ומבית הלוויץ, היה מחסידי הגר"א כחניק וזהיר בכל מנהגי וריני הגר"א, מתנגד קנאי קיצוני.

רבי נטע נולד בירושלם, אביו רבי מרדכי דוב שהיה נקרא מאטע בער היה מאלה האנשים של בעלי מלאכות רבות ופרנסה מועטת היה גם בעל תפילה וש"צ. בשנותיו האחרונות זכה לש"צ וחזן קבוע במושבת ראשון לציון.

נתחנך בת"ת עץ חיים ואח"כ למד בהישיבה מיום שעמד על דעתו היתה לו נטיה ללמוד דברי אגדה ומדרש, עוד מנעוריו היה מבאי בית הרב מבריסק הגאון מוהרי"ל ז"ל, קלט כל הגה ושיח של הרב, לא החסיר מלשמוע את פרשת השבוע שהרב היה רגיל ללמוד בכל מוצש"ק לפני צבור יחוץ ובהם גדולי העיר, ובפי רבי נטע היו שגורים כל החדושים והכיאורים הנפלאים מאת הרב בפרשת השבוע.

הופעתו הראשונה לפני הצבור היה שיעורו הקבוע בעין יעקב שהמיר לפני קהל שומעים בביהכנ"ס הגדול בתורבת ריה"ח בכל יום בשעת הצהריים, ומלבד הספסלים מסביב השולתן שהיו מלאים היו עומדים גם בשורות מאחורי הספסלים ובין השומעים היו גם בעלי מסחר והחניות בבשיוק היהודים שהיו עוזבים את חניותיהם ובאו לשמוע ולהתענג מאמרותיו הנעימות, את"כ

ה ה כ ז ב ה

אבל גם על ידי התחדשות הפעולות וההשפעה הגדולה, מבקודי ונאמני הגאונים הנז', לא יכלו חברי בית הועד להחזיק מעמד, וקצרה ידם מפני חוסר אמצעים להוציא לפעולה ולגשם את עיקרי התכנית התפקידים שהתוו להם, עד שהגיעו לידי משבר.

עוד באה עליהם בתומם שואה והפתעה, הידיעה שהגיעה להם שגם תחלתם ותקוותם שתלו בנסיעתו של הרב מרייגרד נתאכזבה, תופרה לגמרי.

זמה שנגע יותר אל לבם ושבר את רוחם, הוא זה שהגורמים הנאשמים בכל זה היו מנהלי וגבאי המוסדות מפה ובחו"ל ששמו מכשולים על דרכו של הרב הנ"ש שכל זה גלה במכתבו.

לכבוד הרבנים מבית דעד לחכמים.

הנה להודיע לכת"ר שבמכתב עם מכתב עתי החבצלת עם נור הגבאות הגיענו. הנה להודיע לבת"ר שבחורתי מעיר הקדושה ירושלם לבתי התמהמהתי בעיר יפו שני ימים אצל ידידי הרב הגאון דעיר יפו, גם בקשתי ממנו שיכתב ג"כ מכתב עבור הענין הזה אשר אני אתעסק בו, וקיים את רצוני, וכאשר באתי אל ביתי מצאתי שני מכתבים מעיר הקדוש, אשר לו אוכל לכתוב הכל על הכתב אף שאצלי לא נתקבלו הדברים כאשר ידוע לי בעת אשר היתי בעה"ק שאנשים מועד אחד יתפארו שהועד שלו יותר טוב מהשני, על כל זה הסכמתי בדעתי לנסוע לעיר בריסק... וכשבועות שלאחר הפסח נסעתי שמה... התיעצתי עמו ועם ידידי המ"צ ועם ידידי המתעסקים עבור משולחים דעה"ק ולהרבות בדברים אשר דברו בזה אין

התחיל גם לעלות על הבמה בהזמנויות שונות על כל מאמר ומאמר שהזכיר היו שופטים ממנו כמה ובמה פרושים ובאורים שונים.

רבי נטע צבי וויס המגיד זכרונו לברכה נלב"ע בדמי ימיו מתוך עוני ומחסור בשנות הרעב של המלחמה הקודמת, לא השאיר אחריו בנים רק בנות שתיים מהן השיאן עוד בחייו להרה"ג רביה"ק סלאנט שליט"א נזכר בחלק א', והרב רבי יעקב אהרן זסלר שליט"א מפקח ראשי בביהכנ"ס המדול בתל-אביב, גם יתר הבנות שנתחתנו אחרי פטירתו נשאו לת"ח גדולים הי"ת רבי זונדל גרוסברג חבר בית מדרש לציון, ובכרם ציון נמצא ממנו כמה ברורי הלכות בהלכות התלויות בארץ לבד מה שפרסם ספרי הלכה "תורת השמיטה" "התרומה והמעשרי" פסקי הלכות עם ביאורים וכרורים, וחוברת דרישת צבי דיני הרואה את ירושלם, והרב רבי פסח רוזנויסאל בהרה"ג חיים שלמה נזכר בח"א, והרב רבי שמואל גריינברג מזכיר בת"ת שערי תורה בנוה"שלום יפו—ת"א בנו של הרב רבי ישעי' צבי מהמורים הראשונים בשערי תורה חתן הרה"ג רבי אברהם אבא ליפשיץ ז"ל שהיה נקרא רבי אבאלע מגדולי הלומדים הראשונים בשיבת עץ חיים, ומבעלי הבתים הראשונים בשכונת "מזכרת משה".

כעת לכתוב הכל על הכתב ואחר כל הדברים הגידו לי שכל המשולחים דעה"ק יקבלו פ"צ... וכן יש לכל אחד אשר יכתב המכתבים מעון לעצמו בבריסק... כן הגיד לי... כי מלבד שהועד הזה אינו מפורסם והוא בלי שם כי יש הרבה ישיבות מפורסמים, וגם דבר עמי עוד איזה דברים אשר לא נתן לכתב כעת גם האנשים אשר ישבו... דברו אתי איזה דברים אשר לא ישרו בעיני ח"ל חיה לי תרעומות ע"ז מהדברים אשר דברו אתי, כן ג"כ הגידו לי האנשים הנז' שבעת מצב אחב"י רע מאד וגם מכסף המשולחים אשר מכבר הולך וחוסר, ובודאי לא יתנו כסף על דבר חדש... וע"כ לע"ע שיש לי עגמת נפש מזה אשר לא נתן הכל לכתב על הכתב זרעיוני נבוכים מזה לא ידעתי איך לעשות בזה אקצר ואומר שלום ממני ידידכם המברכם בברכה שלמה ונאמנה ונזכה לראות בבנין ציון וירושלם.

ממני יואל זעליג זאלקינד החונה בק"ק רייגראד.

ה מ ש ב ר

לפי זה מה שתארנו את המצב החומרי שבו נמצאו חברי בית הועד מפני חוסר אמצעים להחזיק את קיומו למותר הוא לתאר את הרושם שעשה עליהם מכתב זה וגרם עוד יותר לדכא את רוחם ולהרפות את ידם.

זלבד כ"ז עברו בימים ההם על ירושלם משברים רוחניים וכלכליים. שנגעו ביחוד לבני התורה לומדי הישיבות. המשבר הכי חמור יצאה מאת הנהלת ישיבת „תורת חיים" שמנהלה הראשי הגאון רבי יצחק וינגראד, ברוחב לבבו, ובאהבתו העצומה לבני הישיבה פזר בלי מעצור והגדיל את התקציב עד שהתחיל לשלם את כל ההוצאות בשטרות, שהמקבל היה צריך לטפל בהן ולהחליפן בכסף ע"י סרסורים שנצלו את בעלי השטרות להרוויח יותר ע"ח הפסדם. וכדי לכסות את הגרעון הוסיפה ההנהלה לרבות את השטרות עד שהגיע לידי משבר והפסיקה מלשלם. דמשבר הזה הביא לידי מהומה ומבוכה בעיר. שנגע גם בשאר המוסדות. לאלה שהיו רק בעלי חובות רגילים שאבדו את האשראי. והמלוים התחילו ליגוש וליצוק אותם. וישיבת תורת חיים נתפרדה לשני חלקים וחלק אחד נסה לעבור לידי הנהלה חדשה וההעברה שיצא לחלק הביאה לידי מחלוקת ופירוד לבבות בין לומדי הישיבות עצמם.

גם שאלת חובת הצבא שחוק הפטור של חכמים עוד לא היה ברור וראשי ועסקני העיר התחילו רק אז לעסוק בזה. הטרידה את צעירי הלומדים שכל אחד היה צריך לטפל בעצמו להשיג פטור או להתחמק ולהתחבא. היו גם לא מעטים שעזבו את הארץ ונסעו לאנגליה או לאמריקה.

נוסף על כל זה, יצא אז הבולמס של חלוקי הדעות ומלחמת דברים חריפים בין גדולי הרבנים בשאלת השמיטה שחלת בשנת תר"ע שגרם גם לפירוד בין תופשי התורה שנתלקחו לשני הצדדים.

כל זה הביא לידי שיתוק ואפס מעשה בבית ועד לחכמים, נמצאו כאלה שחפצו לנצל את המצב ולהפוס ולקחת את הבית־ועד בידם ולעשות ממנו עסק של שנוררות, אולם נקיי הדעת שבין חברי בית־הועד בחרו יותר לחסל ולבטל לפי שעה את הבית־ועד עד זמן יותר מוכשר שקוו שיגיעו לזה.

נסיון לחדש את הביועל"ח

מוצש"ק „מה טובו אוהליך יעקב" תרע"ג.

עפ"י התעוררות הרב הגאון המפורסם מוה"ר יהודה ליב זעלצער הרב מפעטערסון שליט"א, נזדמנו ה"ה לאסיפה אחת, ואחרי שהטעים הגאון הנז' לפני הנאספים את העחיצות לחזור ולברא בירושלם מרכז רוחני „בית ועד לחכמים", אשר ירכז ויאגד את כל התלמידי החכמים המובהקם שברושלם החלט לבחור ועד פועל זמני שיתעסק בהסתדרות המרכז וחבריו ונבחרו פה אחד הרבנים מוהר"ר מענדל פרשׁ מוהר"ר שמואל אהרן וחעבער מוה"ר יצחק יעקב ואכטפויגעל מוהר"ר מרדכי דוב גאלצער מוהר"ר גדליה ניימאן והם ידברו וישאו ויתנו בזה עם כל הת"ח היותר מובהקים שראוים ביותר להמרכז הזה, ועליהם מוטל לעשות תעמולה גדולה בין כל שדרות בני התורה ליסד גם שבועון תורני הגון על בסיס קיים.

נאם שמואל אהרן וועבער, נאם שמואל פילינסקי, נאם מענדל פרשׁ, נאם מענדל וואלפא, נאם יצחק יעקב זכטפויגעל נאם יהודא ליב זעלצער מצפת, נאם משה אורי בלויא, נאם דוד בהר"ן וללה"ה, נאם מרדכי דוד לעווין, נאם פנחס ליבוש וחעבער, נאם נחום כהנא שפירא, נאום חיים שלמה ראזינטאהל נאם שמחל גדלי' ניימאן, נאם אברהם בר"מ כץ.

קול התור

העתקה מדברי הפתיחה של

תוצאת התור

בעזהי"ת

דברים אחדים [1]

המאמר הנשגב הנוכחי שאנו נותנים לו מקום בראש חוברות תוצאת "התור" דיו כשהוא לעצמו לתת מושג נכון על המטרה שהצבנו לנו והשאיפה שאנו שואפים אדיר תפצנו לברא כלי מחזיק ברכה בעד פרי תנובתם של בני עליה מצויני התורה והחכמה שבנו, שנחה עליהם רוח ה', רוח חכמה ודעת, וראוים הם להתגות את העולם בעצה ותושיה, הנובעת מעמקי גנזי המשבה הישראלית, ולהאיר אור גדול מאור עולם באוצר חיים ממקור ישראל.

---

1) מאת "תוצאת התר" בשפרסמה ספר מ מאמר מאת הגרי"מ חרל"פ בשנת תרע"ב על השער הראשון כתוב:

מאמר הד החיים הישראליים

תוצאת התור

הנצנים נראו בארץ וקול התור נשמע בארצנו

(שיר השירים)

מסדת התוצאה להוציל: ספרים חוברות מאמרים מרעיונות ומחשבות רוחניים ומוסריים הנובעים ממקור קדשי ישראל

בשער השני

תוצאת התור

מאמר הד החיים הישראליים

— ס פ ר א —

חדש אדר שנת התרע"ב

תחית רוח קדשו של ישראל בהתגלות נשמתו ועדן רוחב תבונתו בהכרת רוממת העורתו ע"י גילוי פנימיות אוצותיו מחמדי גנוי תורתו

מאת יעקב משה חרל"פ

עבד לעבדי ד' בקהלת שערי תסר

מדברי הפתיחה נכר רוח התסיסה שהתנססו בלב בבני התורה אחרי סגירת ה"בית וד' לחכמיתם", ושאיפתם ליצירה רוחנית, וחפשו אופנים איך לגלות פרי רוחם ומבכיעים את יצוב יצרם מהמשבר שפנע כ"ב בדם.

אלה גבורי כח עושי דברו עתידי נכסין, בעלי רכוש, אשר מלאו כרסם בש"ס ופוסקים, וטיילו גם בפרד"ס, וארו מורה עם בשמה, אכלו יערת עם דבשה. הרבה הרבה מעות יש להם להרצות, אלא שאינם מוצאים את השוק המוכשר להרצות מטבע שטבעו חכמים, והרי הם מוכרחים להבליג על המון רגשותיהם ושאיפותיהם הסוערות.

והדבר הזה, כבישת המחשבה בחוכם של המוכשרים לזה ומעוט הטכהה לעדור על שדמת המחשבה הישראלית העשירה, שגדולי עולם מדור דור כ"כ עמלו להרחיבה ולשכללה, גורם להשכיח בימינו אלה את חובת עבודת הקודש הזאת, ולהטתפק במועט. ולא עוד אלא שכ"כ שולט בנו ההרגל השטחי, עד שמפיל יתיתו ופוחדו על בעלי הכשרון לתת מורך בלבם לבלי לצאת המערכה מדאגה בדבר פן ימצאו מפריעים ונגודים.

לכן מצאנו חוב בנפשנו לבוא לעזרת ד' בגבורים, לברא כר־נרחב לתת להם היכולת והעוז להתגלות לבם ועשתונותיהם הפוריות החובקים בזרוע עזום עולם המחשבה הטהורה של כנסת ישראל והכלילא מכל גונין.

וביחוד נגע אל לבנו המצב המר, שגרם לנו המשבר הנורא, השורר כעת בעיר קדשנו, ואשר נגע ביותר בין הוגי הלומדים, עד שנפל רוחם בקרבם, וידם רפו, וכל ברכים כשלו, ועד כמה החוב לחזק ולאמץ את רוחם, להפיח רוח חיים בלבבם, שיתעוררו לתחית רוח קדשם, לשאוב מים בששון מגחל טובע מקור חכמת ישראל וקדושת תעודתו הנצחית, ולהעניק גם את העולם מפרי תנובתם.

ואנו נגשים אל עבודת הקדש זו בלב נכון ובטוח כי כל שוחרי תושיה הצמאים לדבר ה' חובבי תורה ולומדיה יתנו ידם אליגו להיות. לנו לאחיעזר בחומר וברות לחזק לבסס ולשכלל התוצאה הנכבדה באופן שהיא ראויה להיות. ובטוחים אנו כי רבים יהיו אשר ירצו להנות מאורה לקבל תוצאתנו בזרועות פתוחות, להביא ברכה בתוך ביתם. וגם ימצאו אנשי הרוח זריזים חלוצים שידאגו לטובת קיומה של התוצאה והפרחתה, וישתדלו בהפצת תוצאותינו לתת להם מהלכים בין כל שדרת בני־ישראל להעיר לבבות ולהאיר עינים להבין ולראות את המאור הגדול שבתורה, להגדילה ולהאדירה.

הוצאת „התור"

לשאלת התחדשות [72]

בית ועד לחכמים

העתקה מהמחברת שפרסמתי בשנת תרצ"א

בעוה"י

בעוד שנה ימלא חצי יובל מאז נפתעה ירושלם התורנית מהופעה חדשה מיוחדת במינה בשם: בית ועד לחכמים, זה היה לא מוסד שנוסדו וגם לא ישיבה חדשה מיסודם של עסקנים או נדיבים כי אם בית־תורה עצמאי אוטונומי שכוננו בני תורה בעצמם בכח האינציטיבה שלהם, ואשר בו מצאו בטוי מגמות וסיכום חדשים שלא נשמעו בתוך הישיבות הקימות ואשר אמנם במשך הזמן הקצר של קיומו חולל תקופה חדשה בחוג הלומדים ונעשו פעולות רבות וגדולות שרשומם ותועלתם נכר עד היום.

היתה מין תנועה מהפכנית שפרצה ע"י יחידי סגולה ובעלי רגש מטובי הלומדים בימים ההם, שכשל כח סבלם לשאת עוד את הדכאון והשפלות ורחוק הלבבות של בני הישיבות ובתי האולפנא בהיותן נפרדות ומחולקות.

הישיבה הראשונה שנוסדה ע"י רבה הראשון של ירושלם רבנו שמואל סלנט ז"ל ישיבת עץ חיים הגדולה היתה זמן רב המרכז התורני היחידי בכל העיר אשר בו הרוו אנשי התורה את צמאונם לתורה ויראה.

אחרי הפרעות בארץ רוסיה עם זרם ההגירה לארץ נפתח מספר מסוים של ת"ת מצוינים הגיכי ישיבות פולין וליטא להמשיך את למדי התורה באוירה דארעא קדישא, אפס ישיבת עץ חיים מפאת מצבה הכלכלי הדחוק לא יכלה לפתוח שעריה גם לפני המון בני תורה החדשים, אז התעורר איש המרץ הגאון רבי יצחק ונגרד ז"ל שהתכונן לעלות לאה"ק ויעורר נדיבים ועסקנים בחו"ל לעזור לו ליסדות הישיבה תורת חיים שאספה לתוכה צעירי התורה בעלי כשרון מן העולים ביחד עם לומדים מצוינים מבני ירושלם.

ישיבת עץ חיים קפואה היתה על שמריה, בין חכמיה ולומדיה המרובים נמצאו

---

72) בשנת תרצ"א, בעבור חצי יובל להיתיסדות הבית ועד, ואו נפטר הרה"צ רבי זרח עפשטין ז"ל פרסמתי חוברת לשאלת התחדשות בית ועד לחכמים, מרכז רוחני לבני תורה.

בצר השני של השער כתוב:

בקשר עם פטירתו של הרב הגאון ר' זרח עפשטין ז"ל, מן הראוי להעלות התהום הנשיה את זכר התנועה המענינת הזאת שהרב המנוח היה אחד ממעורריה הראשים אשר גרמה לפתספה יזועה בחיים הקפואים של הישיבות הירושלמיות, ואשר רק הודות לה הגיעו המנוח ז"ל ועוד גדולי ירושלים למדרגתם והכרתם הראויה להם.

גם גדולי תורה באים בימים אשר תורתם אומנתם ולומדי תורה לשמה, אבל בלי שום עוד חסיסה ושאיפה לעליה ולגדלות, לעומתה היתה תורת־חיים סמוך להוסדת מלאה זרם רענו של החיים שהיו מפכים בעוז האון והמיסד הר״מ הרב ונגרד ברוחב לבבו ובמעופו הכביר הרים גם את מצב הכלכלי של כני הישיבה, הגדיל את המשכורת במדה חשובה לפי ערך הזמן ההוא, עד שגם הישיבות הקודמות מוברחים היו לעשות כמוהו.

בהמשך הזמן הטביע החיים הירושמיים הספציפיים את חותמתם גם על הלומדים בישיבה החדשה. באפס סבוי־ותקוה למצוא מטרה בחיים ושיוכלו להוסיע גם בתור משפיעים ומועילים, בזז דכדוך בנפש ויאוש בלבבות, בראותם בלבד כי נגזר עליהם לבלות כל חייהם בישיבה, גברה השעמום והעיפות, ושלהבת התורה אשר עלתה בישיבת תורת חיים בראשות הוסדה התחילה לדעוך גם היא.

אולם פה ושם נמצאו צעירים נלבבים ובעלי כשרון ורענני מרץ שמאנו להכנע ולהשלים עם המצב השפל האפטיה הנוראה ואבוד ההכרה העצמית, קשה היה להם להשלים עם העובדה שבירושלם נמצאים גדולי תורה שאלמלי היו בגולה היו תופסים מקומות והיו מתמנים לרבנים רמי״ם ומשפיעים רוחניים וכיו״ב. אין להם אלא להיות נהבאים אל הכלים ולהתפרנס מהמשכרת הדלה של בן ישיבה ירושלמי, כמה מרגיז היה הדבר שרב וגאון כמו רבי יונה ראם ז״ל שהיה לו כל הסגולות הנדרושות להיות רב בעיר גדולה מוברח לשאת חבילת ארוחתו בידו אל הישיבה ולשבת בה מבוקר עד הערב.

הדאון הכללי הזה והשפלת כבוד הגדולים מבין חכמי התורה השפיעו לרעה גם על בני הנוער «שאילו היה לפניהם סמל ההתפתחות של בני תורה פועלים ומשפיעים היו גם הם מכירים חובתם בתור מצטיינים הנועדים לגדולות, לקבוע ללומדם תכנית יותר רחבה ומקיפה ולהתור בכל עוז בכדי להגיע לאותה המדרגה המתאימה לתכונת נפשם והלך רוחם להביא ברכה והשפעה לטוב בארץ ובחיל» (התעודה והתכנית) אבל בעוד שגם אלו שיצקו את כל לשד חייהם לתוך גוילי התורה מתוך עבודה ויגיעה כבדה וגם הצליחו לרכוש להם ידיעות רחבות תעמוקות בים התלמוד ועם כל זר הם נמקים ברעב ובמחסור, באין להם האפשרות לנצל את כל אוצרותיהם והכבירים לטובתם ולטובת הכלל הישראלי היפלא איפא כי הפרחים הרכים השתולים בערוגת התורה לא ישאו פרי.

ומתוך הסתכלות נאמנה אל המצב הנורא והמיואש שהנהגה הירושלמית לא דאגה לשפורו, הגיעו לידי המסקנה בנחיצות יסוד במה מרכזית אשר ממנה ישמיעו בעוז משכני התורה את קולם ואשר יהיה הדלו בכל תפוצות ישראל, אז נוסד בית

ועד להכמים מרכז לבני תורה אשר מיסדיו הגם כיום פארה של היהדות החרדית ורבים מהם תופסים מקום נכבד בהרבנות שבארץ ובחו"ל.

* * *

במשך זמן קיומו פתח המרכז עבודה תרבותית רחבה בשבתות ומועדים נשמעו באולם בית הועד דרשות בהלכה ואגדה מפי חברי המרכז וכל צעיר בעל כשרון הדמנות היתה לו להופיע לפני קהל השומעים שהיו משמנה וסלתה של ירושלים הלמדנית ולגלות לפניו את יכלתו התורנית וזה עזר הרבה לפתח הכשרונות של צעירי הישיבות.

המרכז בא בחליפות מכתבים עם גאוני א"י ואיזה גאוני חו"ל שהציעו לפניהם שאלות שונות הלכה למעשה וחקירות תורניים אשר חברי המרכז ועד דנו בבירורם ובאורם ותשובתם הפליאו את לב הגאונים. ובמכתבם לחברי ועד הרבו בשבחם ורוממו את ערכם, תשובות אחדות נדפסו בספריהם של הגאונים ובספר תורת הבית שהתחילו בהדפסתו ולא נגמר.

פעולה גדולה וחשובה ביותר יצאה מתחת יד המרכז. הודות לכחם המאורגן עלה בידם ובהתאמצותם להשפיע על מנהיגי העיר וועדי השכנות למנות בתוכן דיינים ומו"צ מבין חכמי המרכז. אז קבלו משורת של רבנות בפועל הרבנים הגאונים רבי פסח צבי פראנק שהוא בעה ראב"ד חבר רבנות הראשית, ר' יונה ראם ז"ל נתמנה למו"צ ואח"כ לחבר בד"צ ורבנות הראשית רבי דוד טקטין ז"ל למנהל ומשגיח ראשי בישיבת עץ חיים רבי זרח אפשטיק ז"ל למנהל ור"מ בישיבת תורת חיים, ר' יוסף גרשון הורוויטץ לרב ור"מ במאה שערים. רבי מיכל הורוויץ למו"צ רבי מרדכי ליב רובין ז"ל לרב במושבת עגרון ואח"כ כאשר נתמנה למו"צ בירושלם מלא מקומו הרה"ג רבי משה אסטרובסקי הי"ו. חשפעה לטובה שפעל הועד לרמת קרן בני תורה בעיני עצמם ובעיני הקהל בא"י ובחו"ל היתה רבה מאד.

גאוני התורה בארץ וביניהם רבי חיים ברלין וידב"ז ורבי יצחק בלאזר ז"ל תמכו בבית זה. הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין ז"ל בבואו אז לארץ הרציא בבית הועד דרוש וחילוק שהודיע מקודם את מראה המקומות, ויבדל לחיים רבנו הגאון מוהרא"י קוק שהיה אז רב ואב"ד יפו והמושבות תמך ויעודד את רוחם ומכתב ארוך אחד עם השקפה רחבנית על תפקיד המרכז נדפס בתחילת ספר אגרת ראיה.

אחרי שנים אחדות מרובות הפעולות לא יכול להמשיך את קיומו מפני חסרון אמצעים כי לא רצו העומדים בראש מפני כבוד הבית לפנות אל נדיבים. נוסף לזה המשבר הנורא שפגע אז בהמוסדות הרפה את ידי תופסי התורה ולא היה בהם כח לעמוד בפני המכשולים שצרי עין הנית בכונה להצר צעדיו ואז נסגר המרכז

בתקוה לחדשו בקרוב ואח"כ הגיעו שנות המלחמה העולמית שהביאו חורבן ואבדון לכל הארץ.

עם שחרורה של הארץ האיר תקוה להתרוממות כל ערכי וקניני האומה וקמה התעוררות לפעולה בכל ענפי החיים הכלכליים והרוחניים וגם מצבם של הישיבות הוטב, אז הגיעה שעת הכושר לחדש את קיום המרכז ופעולתיו והכניתיו הרחבות אלא השאר שבעיסה עכבה. המחלוקת הממארת האוכלת את כל כחנו תהום של פרוד בין חכמי התורה והדבקים בד' ותורתו.

אן האם לא הגיע עוד הזמן לעשות השבון הנפש, מה יצא להם ומה הרויחו ממלחמות אחים בני תורה הנמשכת זה יותר מעשר שנים ועתה רק לרעה כי התלישה את כח החרדים, כמה כחות רבים וחשובים שיכולים הייו לנצל אותם בפעולות היוביות וליצירות רוחניות, והם כלו לריק במלחמה של שלילות קבוות ולולזל בכבוד גדולי התורה, וצעירים בעלי כשרון שהיו ראוים להיות למופת התורה. חכמה ודראת ה' מגויסים לצבא מלחמה אל מערכת הפוליטיקה, והמה מתגנדרים בקנאתם הנפרזה לסיעתם ופוטרים א"ע מכל שאיפה רוחנית ומטרה נאצלה שיש בה עליה וגדלות הנפש.

כמה גדול העלבון הוא שהדרישה להרחבת ספרות התורה וחכמת ישראל אינה יוצאת ממקורה הראשון מן הישיבות מוכני התורה אלא מאת סופרים משכילים האם אפילו הם כשרים וחרדים.

גם התקוות הטובות שתלינו בעליה לארץ חלק מהישיבות הגדולות שכחו"ל שבאו חיילים מנוסים במלחמתה של תורה ספוגים בחדות התורה ונאזרים בגבורה השקדנית וההתמדה העקשנית, גם תקוה זו נתאכזבה לדאבון נפשנו, האמנם הנורא שבא על ישיבת חברון שבר ודכא את הנשארים בחיים גלה מהם כל משוש ופניהם קודרים בעצבון, והמצב הדחוק של הישיבות נגע גם עליהם, ושאלת לאן? שבה מתלבט בן האורה בירושלים[73], עומד גם לפניהם בכל חריפותה, כי שאלת הקיום

---

[73] הראשונים מראשי הישיבות ותלמידיהן בזמן שבאו מחו"ל, היו לוקצים על שיטת הישיבות החותיקות שבירושלים, שמוצאים בהן את האב והבן לומדים יחד. היו כאלה שחמדו לצון והתול: לומדים בהישיבות עד שילבין שער זקנם ועד שיכנסו למושב זקנים.

אבל אחרי שעברו גם עליהם כמה שנים והרחקים נשאו נשים, ורק יחידים מהם מצאו משרות, הרי אלה שלא רצו לעזוב את אהלי תורה, ונפשם חשקה להמשיך בלמודם, עמדה לפניהם השאלה הקשה לאן?

כדי למצוא פתרון לשאלה זו, נמצאו עסקנים ידועים, או מאלה עצמם, שיסדו בשבילם:

והעתיד כאימת על בני הישיבות בארץ יותר מאשר שבחו"ל, שארצנו גדולות ורחבות ידים לפניהם שאפשר לאדם חרוץ להסתדר בהן וגם לעלות מעלה מעלה.

ועם כל זה ולמרות התנאים המקומיים המיוחדים שבהם נמצאות הישיבות הירושלמיות, אפשר היה עוד לתקן משהו לטובה אלו שררת אחדות בין בני הישיבות, ואלמלי היתה אינסטנציה מיוחדת כדוגמת המרכז לפנים שאליה יכנסו באי כח מכל הישיבות שבעיר ואשר תפקידה יהיה לדאוג ולהתענין בסדור בני הישיבות לטובת קיומם בעתיד, ואשר היתה אולי מתפתחת ברבות הימים למוסד עליון אוטריטטי לפתרון כל השאלות הרוחניות והדתיים מתוך הבנה הדדית של כל מפלגות התורה.

ולכן שאלת יסוד מרכז ובית ועד היא שאלת חיונית כיום לעתידה של בתי התורה באי"י לא פחות מלפנים, הלא גם אז שררו הבדלים בין בני ישיבות שונות ובכל זאת נמצאה הדרך לעבוד שכם אחד לטובת האנטרסים העצמיים. ומדוע לא תמצא גם היום?

מדוע?!

כוללים של מקבלי „חלוקה", שם שהיה מיוחד בהישוב הישן להכוללים יוצאי מדינות שונות, שהיו מקבלים חלוקה מהנדבות שבאו משם.

נמצאים גם כאלה שלומדים בחלופי שעות בשתים או בשלש ישיבות כאלה. ויפה אמר הרב מאיר ברלין, באחת המסיבות שנערכה ע"י „מפעל התורה", שבמקום שהיו מלסנים „אוכלי ימים", שאביו הגאון הנצי"ב מוולוזין ז"ל עמל לבסל מנהג זה נתחדשו כהיום „אוכלי שעות".

•

אין אנו יכולים לעבור מבלי להעיר כאן שאל יטעו בכוונת כותב הדברים הללו, ולהסיק מהם כאלו סובר באמת שעיקר המטרה של מוסדות התורה צריכה להיות להתנוק רק בידי אלה הלומדים שיכולים להשיג מטרה יחודה כלמודם, ודווקא לאלה שיכולים להיות משפיעים ופועלים בצורה מעשית וממשית.

אדרבא! חוב קדוש מוטל על עם ישראל להחזיק גם באלה אשר תורתם אומנתם, כי מרגלית בכך מקום שהיא מרגלית שמה, ואור תורתם בוקע, זורח ומאיר סביבם מעצמו.

אבל אין זה פוטר אותנו מלמצוא את הדרכים והאופנים שאור תורתם יהיה מבהיק ושופע ונובל להנות ממנו בכל מלוא זהרו ולכרוא בשבילם את המקום שבו יוכלו לפתח ולהוציא את כשרונותיהם בפועל ולהיות משפיעים ופועלים בצורה גלויה ולכבד אותם על פני כל העם.

ואם אז מלפני כיובל שנים הרגישו בתטרון מקום כזה על אחת כמה וכמה ביטינו אלה כאשר ארצנו נעשתה למרכז של כל קנינינו הקדושים והלאומים, הסעולה והתרופה היחידה היא: לכונן בית ועד לחכמים מרכז רוחני לבני תורה.

בחוג הישיבות בארץ ובחו"ל

בית ועד לחכמים

(בירתון ההר אדר תרצ"א)

השנה הולך ונמלא חצי יובל שנים למוסד הורני חשוב שניסר בירושלים בשנה תרס"ז ומלא בשעתו תפקיד חשוב ועתה אבד זכרו בין החיים: „בית ועד להכמים" הרב מנחם מנדל פרוש, שביחד עם הרב ישראל פורת כעת רב בקליבלנד), היה ממכיריהמוסד, פרסם עתה מחברת נאה שיש בה להחיות את זכרון המוסד ההוא. הוא מהאר את המצב שקדם ליסוד המוכד, את הקפאון ששרד אז בישיבת „עץ חיים", את הזרם הרענן שהכניסה בשעתה ישיבת „תורת חיים", שנוסדה עם פריחת תנועת חבת ציון, שהביאה לארץ „מספר מסוים של ת"ח מצוינים, הניכי ישיבות פולין וליטא, להמשיך את למודי התורה באורח דא"י". וכאשר החיים הירושלמיים הסביעו בהמשך הזמן את חותמם גם על הלומדים בישיבה החדשה, טוב נמצאו צעירים נלבבים ובעלי בשרון שלא יכלו להשלים עם המצב והלכו ויסדו את „בית ועד לחכמים".

רבות היו פעולות המוסד, הוא הרים קרן בני תורה בעיני עצמם וגם בעיני אחרים בא"י ובחו"ל, גאוני התורה העריכוהו כראוי. בראשו עמדו הרב אברהם אהרן פרג, ז"ל, הרב יונה ראם ז"ל, הרב זרח אפשטין ז"ל ויבל"א הרב יעקב משה חרל"פ ושני המזכירים הנ"ל. אחרי שנים אחדות מרובות הפעולות בא המוסד במצוקה, כי לא רצה אל נדיבים בשביל אמצעים כספיים. לא חסרו גם צרי עין שהגיחו בכוונה מכשולים על דרכו כדי להצר צעדיו. המוסד ששמש מרכז לבחירי הישיבות, שרבים מהם תופסים כיום מקום נכבד ברבנות בא"י ובחו"ל, נסגר לכתחלה באופן זמני בתקות לחדשו בקרוב, באה מלחמת העולם והפסיקה לחלוטין את קיומו.

הרב פרוש לא בא רק לספר זכרונות בלבד ולגולל תמונה מרהיבה מימים עברו, הוא סובר שהגיעה השעה לחדש ולהחיות את המוסד הזה, כי שאלת הקיום והעתיד מאיימת על בני הישיבות בארץ יותר מאשר בחו"ל, מטעמים די מובנים, עם שחרור הארץ היתה גם „שעת־הכושר לחדש את קיום המרכז ובפעולותיו ותכניתו הרחבה". ומי עכב? האם עכבו מן החוץ, חוגים אחרים המתנגדים? לא ולא. „השאור שבעיסה עכבת, המחלקות הממארת, האוכלת את כל מיטב כחנו. כרתה תהום של פירור בין חכמי התורה והדבקים בו' ותורתו". זה הכלל: הפירור הוא אבי כל בשלון, קללה רובצת על הפירוד. פירוד בא לעולם—תקלה באה לעולם.

ובאן אומר הרב מנחם מנדל פרוש, דברים שראויים לשים אליהם לב, באשר הם יוצאים מלב־נשבר, כואב ודואב ומיצר בצערם של תלמידי חכמים.

הישיבות החדשות
ראשי הישיבות
והרבנים העסקנים שבאו מהגולה

מעתיק אני מה שכתבתי «בעדות לישראל ולעמים» בחלק א'
«על תחית רוח ישראל בשובו לארצו» מעמוד ל"ז—

עם חורבן מרכז היהדים וקהלות ישראל שבגולה נתרבו עמהם גם מקדשי התורה בתי הישיבות הגדולות ותלמידיהם הי"ד ברם יש להתנחם, ביסוד ישיבות ובתי אולפנה חדשים בארצנו, מלבד הישיבות הגדולות העתיקות שבירושלים, ע"י ראשי ומנהלי הישיבות שנמלטו ובאו לארץ, יש גם מהם המתאמצים להעלות את שרידי תלמידיהם שנשארו לפליטה ונמצאים בבתי הסגר ואלה שגלו ונמצאים במזרח הרחוק.

אין מי שיש לו אהבת התורה שלא ישמח ולא יקבל בברכה ורצון הופעה זו של מרבה ישיבה מרבה חכמה, לו ירבו כהנה וכהנה ויתוספו עוד ספסלים בבתי מדרשי התורה, לא יעלה מספרם על אלה המתחנכים ומשתלמים במדעים חלוניים, כל תלמיד חכם היוצא מכותלי הישיבה הוא עמוד אש ועמוד אור המפיץ אור התורה סביבו; וכתרים בפני סכנת העמי־ארצות והבורות, ועל אחת כמה וכמה אם יוצאים מהם רבנים לקהלות ומושבות, וחוב קדוש מוטל על כל הישוב לתמוך ולהחזיק בהם.

אבל אין להעלים מלהעיר על חסרון התרכזות בין הישיבות ותלמידיהן. הישיבות בעצמן הן נפרדות ומחולקות, כל אחת נקראת על שם עירה ומדינתה בגולה ממקום שבאה משם, וכל אחת נשארה באופיה ובתכונה המיוחדת בסדר הלמוד הקבוע שלהם, גם בין לומדי הישיבות אין קשר רוחני חברותי ביניהם, להביאם לידי השפעת גומלין ומזוג הכוחות הרוחניים מכל הגוונים והכשרוגות השונים.

נתארגנו אמנם זה זמן קצר אלה שיצאו מהישיבות בשם «ארגון חניכי הישיבות» אבל במקום שעיקר המטרה שהיו צריכים לשים לפניהם היא עבודה רוחנית להתעסק יחד בפתרון כמה שאלות רוחניות כלליות ובברור הלכות העומדות על הפרק וגם לשם תכשרה רוחנית עצמית שיהיו יכולים להופיע על במת החיים הכללית ולהשפיע השפעה כללית רחבה ואירה להגדיל כבוד התורה בעיני העם, דחקו להבניס את עצמם בעסקנות, וגם בענין פקות על החנוך וליסוד בתי חנוך חדשים, ענין המסור כבר בידי מוסדות שונים. בעלי השקפות שונות עפ"י תכניות

שונות, ואין דרך זו יכולה להוביל אותם אל המטרה הנכונה להגדיל תורה ולהרמת כבוד לומדיה.

ועד כמה יש בידי אחוד כוחות תורניים להביא תועלת וברכה לעצמם ולגופא של התורה והרמת כבודה משמש למופת „מדרש בני ציון", שנוסד לפני עשר שנים ביזמת צעירים ירושלמים עפ"י השפעת רבנו ז"ל בסוף ימי חייו, לשם ברור הכוחות התלויות בארץ. מקצוע זה בהלכה שלא היה נוהג עד עכשיו למעשה, לא עובד ולאנתברר כל כך כמו שאר הלכות בתורה, חברי המדרש קבעו להם זמן ללמוד בחבורה המנעימים זה בזה בהלכה תחת חסותו של הגאון האדיר גאון ההוראה מרן רבי צבי פסח פרנק שליט"א רב ואב"ד של ירושלים, והצליחו באופן נפלא לברר כמה הלכות התלויות בארץ, כמו דיני תרו"מ כלאים, ערלה, שביעית וכו' שפרסמו בחוברות בשם „כרם-ציון" ועכשיו ביובלו העשור הופיע הספר העשירי בצורה יפה ובחומר ותוכן רב ומלא. סגל חבורה זו מהצעירים ברוכי הכשרון, העוסקים בחבורה ומתחדדים בפלפולא ובעומק הלכה בעיון ובהסברה הדדית ומנסים גם את כוחם לשאת נאומים והרצאות ביניהם במחשבה, דעה, ומוסר, נתפתחו ברוחם לבעלי הכרה ומדרגה התופסים מקום חשוב, ומספרי עמלם שצמחו ונתבשלו בכרם ציון נהנים רבים מהעוסקים בעיניניים אלה, וגם מורי הוראה הנזקקים להלכה למעשה.

עזרו גם בהדפסת ספר מעדני ארץ הנז"ל שמחברו הוא אחד מחברי המדרש ובקרוב יו"ל עוד ספרים שנתחברו ע"י חברי מדרש ציון.

אנו יכולים ללמוד מבית מדרש זה עד כמה נחוץ שיתכוננו מכון תלמידי גבוה „למרכז רוחני" כדוגמת „בית ועד לחכמים" שהתקיים לפני המלחמת הקודמת שגרם הרבה לקירוב לבבות בין לומדי הישיבות, ולהתפתחות כשרונם הרב. עד שהיו לגדולי התורה התופסים מקום היום ברבנות בארץ ובחו"ל. עיקרי מחוללי הרעיון של מרכז רוחני הפעילים ביותר בכל הפעולות שיצאו מאת בית ועד לחכמים היו: הגאון איש האשכולות רבי ישראל פורת בעל המחבר ספר מבוא התלמוד שכבר יצאו שלשה כרכים על מסכתות אחדות כעת רב בקליבלנד באמריקה, זכותב הטורים האלה כמו שתארתי בחוברות שיצאה ממני בשם „לשאלת התחדשות בית ועד לחכמים" בשנת תרצ"א שנה שנתמלאה חצי יובל מיום תוסדו.

ועל אחת כמה וכמה עכשיו בזמן שארצנו היא המרכז הרוחני והכללי בעולם לכל קניניו הרוחניים. התרבותיים והספרותיים בכל מקצועות המדע הכללי ומדע היהדות, עד כמה נהיה לנו להתפתחות רוח חכמת התורה לכל מקצועיה הרבים, לו היתה בארצנו אינסטנציה מיוחדת ומרכזית למען ההתפתחות והתגלות כחות

הכמי התורה [74] והרחבת ספרות התורה ושיכולל להיות במשך הזמן למוסד עליון [75] אוטריטטי לפתרון כל השאלות הרוחניות והדתיות המנסרות בעולמנו ולעצב צורה וצביון רוחני כללי ותייתי אומר גם צביון קודש לאומי בקשר לתחית עם והארץ, אבל למטרות גבוהות כאלו דרוש מקודם אחור ושתוף פעולה של כל הישיבות כדי לרכוש גם את החכרה והאמון מאת כל הישוב שיתמכו בהם, אך חסרה לנו בכלל התרוממות רוח ושאיפות ליצירות גדולות מתוך השקפות רחבות שיכולות לבוא רק מתוך הכרה ואמונה בתחית עמנו, תורתנו וארצנו ושהיו מסירים ממילא את הסבות המונעות לאחוד ושתוף הכוחות.

נוצר אמנם איזה איחוד רק בין חלק מהישיבות בשם „ועד הישיבות" שנוסד עפ"י יזמת רבנים עסקנים שנמלטו מהגולה בתחילת המלחמת שגם שם היו מהעסקנים הפעילים של ועד הישיבות הנוסד בווילנא ע"י ראשי הגולה שבפולניה לשם החזקת הישיבות. ועד הישיבות שנוצר בגולה הוא המוסד האירגוני והמעשי הכי חשוב שיצאה מאת האגודה בגולה שהתגדרה והתפארה בו, גם הרבנים עצמם התחרו להראות כחם וחריצותם בפעולות ובעסקנות ע"י תעמולה ושתדלנות להשיג נדבות חשובות וגם לנסוע לאמריקה לשם זה, אבל מצד אחר, זה גרם גם לידי מטרה הפוכה, ליריד כבוד הרבנות המסורתית ביהדות, נתטשטשה אותה הצורה של הרבנים מדור הקודם, שחפפה עליהם רוח של קדושת התורה, שקידתם העצומה והדרת יראת ה' שרחפה על פניהם הספיקו לשפיע על כל סביבם, ונתקיימה בהם „והיו עיניך רואות את מוריך", על ידם נמצאו עסקנים חשובים שמילאו אחרי דבריהם, בכל ענייני העיר לחזק כל ברק, ולהחזיק את מוסדות התורה והדת, גם על המעניינים המדיניים היתה השפעתם גדולה ומועילה ובהופעתם בלבד עשו רושם חשוב, ועכשיו הרבנים עצמם נעשו לעסקנים. הרבנים נערכים ונמדדים לפי ערך ומדת העסקנות שבהם.

הכרה זו באה לנו ע"י אלו רבנים העסקנים לתוכף בבואם לכאן עוד טרם שהספיקו לספוג ברוחם להשיג ולהכיר את התכונה המיוחדת שבחיי ארצנו המתעוררת

---

74) עד כמה עלוב הדבר שכינוס למדע היהדות הוכרז ונערך על ידי אנשי מדע חלונים גם בלי השתתפות גדולי תורה וחכמיה.

75) אף כל היצירות התורניות שעוסקין בהן אישים גדולים כל אחד עם חבר ת"ח בפני עצמו שחלקים מהן כבר יצאו לאור, כלום לא היה יותר מהראוי ואולי גם יותר מתוקן אלמלי היו מתרכזים כולם במכון עליון מרכזי שישא עליו צביון קדוש כללי ולאומי, והיו נעשים ומעובדים ע"י שיתוף והרמוניה מכל בעלי כשרונות ובעלי מקצועות שונים, שבין כולם יחד היו מקיפים את ידיעת כל חלקי התורה וספרותה הרחבה ?

לתחיה לאומית ומדינית, נגשו להמשיך את קיום ועד הישיבות, גם עפ"י התכנית ואופני הפעולות שהיו נהוגים שמה, אף לא התחשבו עם הישיבות החדשות שבישוב החדש גם הישיבות של אחינו הספרדים לא כאו אצלם בהשבון.

אף הלק מהישבות הוותיקות הגדולות של האשכנזים ובהם גם הישיבה המרכזית לא נחת דעתם מהאחוד הזה ונשארו עומדים מרחוק מפני ש שהיחמים והעסקנים העיקרים עברו בבואם לארצנו להעדה הנברלת של האגודה הירושלמית ועלו גם על במתם ומהם גם מי שקבל עד עצמו רבנות נבדלת חדשה, כל זה גרם לא רק שלא הביאו לידי איחוד גמור בין כל הישיבות הוותיקות והחדשות, אלא גם בין הישיבות הוותיקות נעשה קרע ופירוד עוד יותר עמוק.

ויש להצטער הרבה שע"י הפרוד הזה הוזנח ונחלש מפעל גדול וחשוב מאד מפעל קהלת שיסודו כבר הונח ע"י רבנו ז"ל בסוף ימי חייו, כמו שנזכר למעלה מתחת לקו.

הפירוד הזה נעשה כ"כ יותר ניכר ומורגש מה שלא היה כן מקודם, מפני שאם היה גם מקודם יחסים ונטיות שונות בין מנהלי וראשי הישיבות אבל המוסדות בעצמם, — מלבד אחדים שאין להם כ"כ ערך — היו תמיד נמצאים במעמד של בינים, אבל בזה שועזי הישיבות קבל תחת חסותו את התזקת הישיבות ומוסדות התורה, נתקבל הרושם כאלו רק הם ראוים להיות אפיטרופסי הישיבות והחזקת התורה שגם לדבריהם שהם רוצים בשלטון התורה אך בזה כולי עלמא מודים שאין רק לחלק מישראל בלבד הרשות לשלוט על התורה, האם אפשר לנו להרכין ראשינו ולהכנע לרוחם רק מפני הפחד וההגנה שלא יולזלו בכבודנו?

מצב חדש זה גרם שראשי ומנהיגי מזרחי באו לידי הכרה שכבר הגיעה השעה שעל המזרחי לחרוג ממסגרת המפלגה, ולגשת לפעולה כללית למען החזקת התורה והרמת כבוד לומדיה, ולפנות אל הישוב כולו לכל נפלגתיו חוגיו וסוגיו השונים שיביר בחובת החזקת תורה כחובה לאומית, ולשם פעולה כללית זו הוכרז מאת מנהיגי המזרחי יחד עם גדולי הרבנים וראשי ישיבות על „מפעל התורה למען הישיבות"[76] לשתף כל הלקי העם למען התורה ולחבב את התורה ולומדיה על כל

---

76) עיקר ההבדל בין „מפעל התורה ובין „ועד הישיבות" אפשר לבאר עפ"י רעיון קצר וברור ובתגיון ישר ופשוט:

שלשה שותפים הם בהתזקת התורה: א. ראשי הישיבות ומנהליהן; ב. תלמידי הישיבות עצמם הלומדים וההוגים בתורה; ג. נדיבי העם התומכים ומחזיקים בהם.

ובתקופת ימינו אלה שכל בעלי כח ידוע ובעלי אינטרסים שונים מתארגנים יחד, בא הוד

שרדתו העם והישוב. כדברי הרב ברלין בנאומיו: שבשם שהקרנות הלאומיים לשם גאולת הארץ ובניינה הם קנין העם כולו, כן בא מפעל התורה להעמיד את ההזקת ותחיית התורה כחובה לאומית ישובית ומדינה, שתתבטא בכל מיני צורות שהיא, לא רק ע"י נדבות הד פעמיות ולא לפנות רק אל עשירי העם, כי אם אל כל בית ישראל בארץ־ישראל.

בראש מפעל התורה והנהלתו העמידו את עצמם מגדולי הרבנים וראשי ומנהלי הישיבות בהם גם ממנהלי הישיבה המרכזית עם עסקנים נכבדים, היו"ר רבי מאיר ברלין הקדיש כוחו ומרצו הרב ומסור בכל נפשו להמפעל, הסוהר הנכבד מר יצחק דוד מן קבל את הגזברות, נערכו אסיפות פומביות בערים ובמושבות בנוכחותם של ראשי עיריות וראשי מועצות שהשתתפו בנאומים לתאר את ערך המפעל.

המפעל מצא הד בכל הישוב, תורמים קבועים הלכו והתרבו, בכל הערים והמושבות הגדולות נבחרו ועדות של עסקנים ונפתחו משרדים מיוחדים, מזכיר כללי ומנהל המשרד הראשי בירושלם, היה הרה"ש סופר פיוטי רבי שלום יעקבסון ז"ל, ממשפחה ותיקה ומיוחסת בירושלם, כל דבריו בכתב ובנאומיו היו מלאי רגש עוז ורוח עילאה גם נתפרסמו ממנו חוברות של מאמרי תעמולה ודברי גדולי הישוב. ודו"ח של התקציבים הקבועים ומספר הישיבות הגדולות והקטנות שבכל הערים והמושבות ומכל העדות ומספר תלמידיהן המקבלים ע"י מפעל התורה, יהי' זכרו ברוך.

הישיבות לארגן את ראשי הישיבות ומנהליהן כדי להגדיל כחם ויכלתם במילוי תפקידם בהשגת האמצעים לקיום הישיבות וגם להגדילן ולהרחיבן.

אבל גם יתר שני החלקים, שקיום התורה תלוי גם בהם, אף הם דרושים לארגון ואחדה. בני התורה צריכים ארגון כדי להבליט את מציאותם ואת ישותם העצמאית שאינם רק אמצעים בלבד, אלא הם הם המטרה עצמה, ובשבילם צריכים הם להתארגן ולהתאחד ע"י מרכז רוחני לבני תורה "בית ועד לחכמים".

והוא הדין שהחוב מוטל על העם המחזיקים בתורה, צריך להתבלט ולהתגלות בימינו אלה, כחוב כללי ולאומי ולא רק כחוב פרטי שעל כל יחיד ויחיד, ולא רק כנתינה נדבה ותמיכה פרטית להחיות נפש רעבה או להציל את מי שהוא מצרה או מסבל עוני ומחסור מבלי שום איזה קשר נפשי ביניהם, אלא גם שירגישו שמה שנותנים, הם נותנים לשם תורת עמנו וכדי לגלות ולחזק את הקשר הנשמתי שבין תורה והעם וזאת היא המטרה של "מפעל התורה".

אבל אין ואת אומרת שאי אפשר לבוא לידי הסכם הדדי ולידי שיתוף פעולה בין "מפעל התורה" ובין "ועד הישיבות" אפשר ואפשר למצוא את הקשר בין שלשת החלקים יחד, וחוט המשולש לא במהרה יותק.

עפ"י השפעת הרב ר"ל פישמן קבעה הסוכנות תקציב חדשי חשוב יחד עם התקציב החדשי של מרכז המזרחי העולמי בעד הישיבות ע"י מפעל התורה. דבר זה מציין את השגת מטרת המפעל שהחוקת התורה הוכרה כבר כחוב לאומי גם ע"י המוסדות הרשמיים שלנו[77].

„מפעל התורה הוא הפתרון והתשובה היחידה לשאלה הגדולה העומדת לפנינו. והיורדת ונוקבת עז תהום נפשינו.

ושאלה זו צריכים אנו כולנו לשאול את עצמנו. כל הישוב וכל היהדות כולה. והשאלה הנוקבת צריכה לא לתת לנו מנוחה וסיפוק מכל מה שרכשנו לנו מכל מה שנוצר בארצנו כבר השטחים.

וזו היא השאלה: —

האם יש לנו והאם כבר נוצר איזה מפעל קדש לאומי כללי, אמיתי, מפעל קודשעליונגבוה ומרכזי. מפעל קדוש וטהור של כל הארץ ושל כל עם ישראל?

כל מה שנעשה באה"ק אינם חולין אבל בזמן שיופיע עליהם מפעל קדש עליון וכללי וכל זמן שלא נבנה בית מקדשינו. רק „מפעל־התורה" הוא יכול להיות המפעל הקדוש של העם כולו שימלא את החסרון העיקרי הזה.

והעיקר הוא הכלליות שבמטרת המפעל. והכלל הוא תמיד יותר חשוב מכמה מספרים של יחידות. לא מספר הישיבות קובע את הערך הכללי, ולא אישים העוסקים בזה. אין ועד זה יכול למלאות את הכלליות. גם לא בכספים אפשר להשיב כבוד התורה על תילה לא ע"י שתדלנים חרוצים שיכולים לקבל נדבות לו גם סכומים גדולים מנדיב זה או אחר. יכולים אנו להגיע למטרתינו הגבוה. ורק „מפעל־התורה" מפעל מרכזי של כל הישוב וכל עם ישראל. רק „מפעל־התורה" כללי יכול להרים כבוד התורה בארץ ובהעם.

---

77) עפ"י יוזמת הרב רבי מאיר ברלין נגש המפעל להקמת בנין ב י ת ה ב ר א ה ו מ ר ג ו ע לבני הישיבות, למען יוכלו להחליף כח ולהמשיך בלמודם וביצירתם הרוחנית מתוך בריאת הגוף וחדות־הנפש.

ועד כפר העברי נ ו ה י ע ק ב תרם ל„מפעל־התורה" מגרש רחב בטרכו המושב לשם מטרה זו, וביום ט"ו תמוז תש"ז התקיימה חגיגת הנחת אבן־הפנה להבנין בהשתתפות ראשי הרבנים מירושלים ותל־אביב ראשי הישיבות מנהיגי המזרחי ועוד רבנים ועסקנים חשובים.

בראש ועדת הבנין של בית ההבראה עומד העסקן החשוב מפעילי ומנהיגי המזרחי בארה"ב ה ר ב י מ. ק ו ב ל ס ק י, המתמסר בכל מרצו הגדול ופעילתו החשובה למען הקמת הבנין הגדול והחשוב הזה.

אבל עוד גדולים הם המפריעים ורבה עוד הדרך עד כדי שיגיע אל מטרתו הגדולה והכללית, ואחריות מוטל על גדולי עמנו להסיר את המכשולים ולמצוא את הדרך של שלום ואחדות וביחוד עכשיו שאנו עומדים בסיום המלחמה הנוראה שנסתיימה בחורבן חלק היותר גדול וחזק של עמנו. ואנו, עומדים כעת בהאבקות נוראה בעד קיומינו וזכותינו בארצנו נגד אויבינו מבחוץ ונגד אלה שבגדו והתכחשו בנו בצורה ב"כ עלובה, עלינו עכ"פ להיות מאוחדים וחזקים מבפנים. וביחוד מה שנוגע לחזוק והחיית תורתנו נשמת חיינו, שיש לנו מפריעים גם מפנים, על אחת כמה וכמה מוטל עכ"פ על אלה שמודים ורוצים בקיום וחזוק תורתנו להתרומם מעל כל נטיות פרטיות ומפלגתיות אף שמחולקים הם בענינים הפנימיים שלהם האם לא אפשר למצוא את הדרך של אחוד ורכוז לכה"פ בענין כללי כזה של החזקת התורה למצוא מקורות חדשים לתמיכת הישיבות ולומדיה שכן בין שני הצדדים נמצאות ישיבות גדולות וותיקות מפורסמות לשם. המתאבקות בעד קיומן ומצבן שירד בימים קשים כאלה, והמחזיקות בהתאמצות יתירה בידי מאות לומדים גדולים שיהיו ראוים להיות המוריו מדריכי העם להאיר לפניהם את הדרך לתחיה וגאולה. הבא נקוה שכן יהיה בעזה"ת.

• •

כמו שהזכרתי בתחילת דברי שלא בכונה מוקדמת התחלתי לכתוב בדי לפרסם דברי, כן גם בזה מה שנגעתי בכל מה שהזכרנו בקצרה עם כל הנקודות האורה ההולכות ומאירות בשמי ארצנו גבאת צדדי הצללים שבהם. לא באה מתוך כונת של פגיעה או עקיצה, גם לא לשם קטרוג להראות את הנגעים והפגמים. אלא להראות את האור הכללי והמקיף להוסיף אור וינוסו הצלילם.

כי כל מושג ומושג שבמחשבת הישראלית וכן כל דרך ודרך מדרכי המוסר והמדות בעבודת ה' הם רחבים מרחב אין קץ, וזה עצמו גורם שאלה שמחמת תכונת ומגולת נשמתם הם שייכים יותר לדרדזה או לתפיסת מחשבת זו נשארים עומדים רק בהם מבלי לווז יותר וגם מוצאים רק בהם כל סיפוק נפשם.

אבל יש בזה לפעמים גם דרך נפילה ח"ו אם מוצאם חזוק להם ע"י שלילת שאר הדרכים והמושגים המובילים ג"כ לעבודת ה' ונעתקים ממילא מהכלליות. כי בכלליות אין שום הגדרה של שלילה, כי הרע והשקר אינם במציאות כלל כדי לשלול אותם שהם אפסיים גמורים, ושלילה מונחת רק אם שוללים את החיוב: ורק אלה השוללים את האמת נקראים שלילים.

ורק ע"י גלוי אור הכללי אור המקיף הנמצא בכל נקודת אור של כל מושג ומושג מהמושגים הקדושים, שמצטרפים ומתאחדים עם האור הכללי כמו שאנו מכוונים גם בכל מצוה ומצוה בכל תרי"ג מצות התלוים בה, ובזה עצמו מה שמגלים את האור הכללי נחלצים מן המיצר ויוצאים למרחב.

ק ר י א ה

ליסד קופה כללית[77]

בעזה"ת

כשאנו באים לחדור בעין חודרת אל הוך מצבם העגום של כבוד התורה ולומדי' שירד כ"כ פלאים בעתותינו אלה, מיד נוכחים אנו לדעת, שאך חסרון כח המניע, כח הדוחה לגדולה, לכבוד ולתפארת, לגמול ולהבשיל את פרי גידולנו, גידוד ציון וירושלים, שיעלו למרום מדרגתם הראוי לפי רחבי בשרונתם, להיות בכלל גדולי ישראל וכבירי הרוח בתורה ובקדושה, ולהיות מכלל משפיעי הדור בארץ ובחו"ל, היא שהביא אותנו למצב כזה.

חסרון כח זה — רק חסרון זה — הי בעורכנו, בחסרון כח זה חסר לנו הכל, כי צעירנו גידולי ילדינו, אשר רבות עמלו הבוגים להצילו משיני המשבר ששרר בשנים האלו בהרגישם את החסרון הזה שאין לפניהם עתיד מזהיר וכביר, נופל רוחם בקרבם, עד שכבר הורגלו במצבם הנוכחי, ולהסתפק בחלקם המעט, ובאומץ לב מחזיקים מעמד לבל יתמוטטו ח"ו כלה, ומה כחם עוד כי ניהל לגדולות ונפלאות?

אולם! עתה זכינו בעזה"י לראות בכמה טובי ובחירי צעירי הלומדים המלאים כח עולמים, שסו"ס התעוררו לתחי לקום מעפרם, וישיחו לפנינו כאב הרגשם בעלבון התורה ואשר יודעים המה ומכירים את עצמם וכשרונם, אשר לגדולות נוצרו, וכבר נלאו לנשוא את סבל הדומי' הנוראה ששוררת זה כמה בחוגי בני־תורה ואת שוון הנפש ששולט בכל העיר קדשינו בנוגע למצבם, ויתרפקו לפנינו ויחילו מאתנו לבוא לעזרתם לבקש עצה ותחבולה ולגהות להם מזור ותרופה.

לזאת מצאנו חובה בנפשנו שלא להזניח שעת כושר כזה, וחלילה חלילה לעמוד מנגד הני בחירי הצעירים, לכן בכל מלא לבנו וכחנו הקדשנו את עצמנו לקום בעזרתם ונתאספנו יחד לטכס עצה ואחרי מו"מ נתקבל אלו ההתלטות[78]:

---

78) המאמר הזה נמצא ברשותי בכתב־ידי ובחתימתם של הח"מ, (אין בו תאריך, אך מהחיומהו של מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א הנמצא בין החתומים בתור מורי הוראה, נראה שנכתב בשנת תרע"ב—ע"ג, שאז נתכונן כנראה עפ"י התעודות זו מקום למוד מיוחד מחוץ לעיר בכפר מוצא בשביל צעירים מצוינים שנבחרו מכל הישיבות.

79) יש לשים לב עד כמה חדרו מחוללי הרעיון של הצעות הללו בכל השאלות והעניות החמורות הקשורים בהטבת מצבם של בני התורה והרמת קרן וכבוד התורה בכלל בעיר קדשינו, הרגישו והבינו את כל הסבות הגורמות למצבם הירוד והחלוש, ומצאו גם את התרופה

א. האסיפה מצאה לנכון כי אי־אפשר לגשת לשום פעולה ממשית, ולקוה להטבת המצב, בלתי אשר ישתדלו ליסד קופה כללית ע"י הכנסות ממקורים נאמנים כמו קרן קימת וכדומה באופן שלא תשיג גבול המוסדות הקיימים.

ב. הקופה תהי' מוקדש למטרה הרמת קרן התורה בכלל וביחוד לתמוך בידי צעירי הלומדים בעלי הכשרון אשר ברכה בהם לעשות חיל בלמודים, לציינם לטובה, להספיק להם כל צרכיהם, לתת להם היכולת והעוז ללמוד בשקידה, ולהכשיר את עצמם (במספר שנים מסוים) עד כדי שיקבלו תעודות סמיכה להיות מורה הוראה בישראל!

ג. ליסד ועד יסודי מנכבדי ועשירי העיר אנשי שם שישתדלו בכל עוז ומרץ ביסוד הקופה הנ"ז, ואשר יהי' מסורים תמיד להוציא מכח אל הפועל כל האמצעים הדרושים להרמת מצב הרוחני והגשמי של בני־תורה.

ד. ראשית פעולת הועד, יהי' להשתדל כי כל מנהלי הישיבות הגדולות יבואו לידי הסכמה מאוחדת, בהנהגת הכלל, ובאופן הטבת מצב בחירי הישיבות בפרט ושיעזרו גם הם מצדם ביסוד הקופה הנ"ז.

ה. גם יוסד ועד רוחני מרכזי מהרה"ג מו"ץ שליט"א יחד עם באי־כח הישיבות בתור בירת התיכון של כל המוסדות הרוחניים לשום ידיהם לתקן כל מגרעת ולחזק כל בדק ולעבוד עבודה חשובה ומאוחדת לרומם הדר קרן תורתנו ופאר נחלתינו לתהלה ולתפארת.

ו. על הועד הרוחני להשתדל ולהכיר כל צעיר וצעיר ולתהות על קנקני לסדר לפניהם סדר למודם כאו"א לפי כשרונו ולהשפיע עליהם להורם הדרך ילכו בם לחבבם ולקרבם שיתחזקו בלמודם.

הכללית לרפאותם ולתקנם, ודוקא ע"י פעולה רחבה כללית ומקפת את כל הצדדים ולאחדם לשם „המטרה הכללי".

מוצאים אנו בדבריהם הקצרים הללו את כל הסבות העיקריות שעמדו עליהן רק בזמן האחרון אחרי עבור כאו זה עשרות בשנים.

בהצעות שמזכירים כאן אנו מוצאים את השלשה פעולות היסודיות שנתחוללו בזמן האחרון

א) לציין באופן מיוחד את הצעירים היותר מצוינים מבעלי הכשרון שוה כמו הרעיון של יסוד „ק ה ל ת".

ב) יסוד קופה כלית צבורית שתתנהל ע"י אישיים חשובים ונכבדים מתוך הקהל וזה הוא הרעיון של „מ פ ע ל ה ת ו ר ה".

ג) יסוד מנהלי הישיבות אותו הרעיון של „ו ע ד ה י ש י ב ו ת".

אולם יש להצטער שמה שנתעוררו בזמן האחרון יצאו רק לשם פעולות כודדות וע"י צדדים שונים כל אחד רק לשם אחת מהפעולות הנזכרות, ולא הגיעו עדיין לידי הכרה של פעולה כללית מקיפה ומאוחדת לשם „המטרה הכללית".

ז. הועדים ישימו לפניהם למטרה ושאיפה מיוחדה לבחור אחד או שנים מכל ישיבה וישיבה, מאלו הצעירים היותר מצוינים מבעלי הכשרון, ואשר יש להם הנטי' והחפץ להתרחק מביתם, אשר ילמדו במקום קבוע — אשר יסדרו למטרה זו — מחוץ לעיר רחוק משאון קרי' והומי'[80], אשר מלבד דמי הישיבה שיקבלו, יספיקו להם כל צרכיהם (במספר שגים מסוים) באופן שיהי' פנוים מכל טרדה ושם ילמדו בשקידה עצומה לעלות במעלות התורה להיות גדולי ישראל להפארת ציון וירושלים.

ה. לחברי הועד היסודי נקבעו בשמותם ה"ה הרה"ג ר' ד' עפשטיין שליט"א הרש"ש שינפינקיל הי"ו[81], הר"ז שחור הי"ו, הרא"א לובאוויטש הי"ו[82], הר"ד פיינשטיין[83] הי"ו והם יכולים לקבל ולהוסיף לכל מי שירצו.

והננו חותמים בברכה ובצפית ישועה להרים קרן ישראל ותורתו.

נאם יונה ראם	נאם
נאם	נאם יחיאל מיכל הורוויץ
נאם יצחק צבי ריבלין[84]	נאם יעקב משה הרליפ

---

80) כמו שהוכרחי נבחרו אז שני צעירים מצוינים מכל ישיבה שלמדו יחד במקום מיוחד שקבעו בכפר מוצא, ומלבד מה שקבלו משכורתם הקבוע מאת הנהלת הישיבות והעניקו להם פרס מיוחד שהושג ע"י הועד המיוחד שנמנו לזה ממקורים מיוחדים.

צעירים האלו חופסים כהיום מקום חשוב בין גדולי התורה והרבנות בארץ וכתי"ל יש להזכיר מהם את הרב ר' י. וואכטפויגל מישיבת מאה שערים והרב שמואל גדליה נייפען נוכרו למעלה והרב ואב ראגין מ ישיבת ע"ח והרב ראגין הוא מגדולי הרבנים באמריקה הרב חיים יהודה ברגמן ז"ל ורב ברוך לאבל מישיבת תו"ח והרב משה וואהאפטיג כהיום רב באה"ב מישיבת חי עולם והרב יצחק אורינשטין מישיבת אוהל משה.

81) רבי שלום שמחה שיינפינקיל בא עם הונו פרוסיה בנה לו בנין מדור רחב במחנה יהודא, נהמסר למוסדות התורה והחסד, היה גבאי ונאמן בנמ"ח שערי חסד, וגבאי בת"ת וישיבת עץ חיים, היה הראשון שנדב לבנין כמה חנויות על יד הת"ת במחנה יהודה.

82) רבי אלי' מאיר לובביטש בא בא מקורלנד ת"ח חשוב ונכבד נתמנה לגבאי במוסדות החסד גם בניו עלו לארץ מהם רבי צבי לובביץ' גר ברחביה בירושלם ומר אלכסנדר זליק נמצא אצל כנו ד"ר יהרשע לובבסקי, רופא בבית הבראה ארוה בין המרצים בספרי רבנו בחוג הראי" ומר מרדכי לובביטש בת"א אבי ד"ר ישעיה לובביטש באוניברסיטה העברית.

83) רבי דוד פיינשטיין נכבד וחשוב מראשי עדת החסידים מסריגרה, גבאי ביהכ"נם הגדול בעיר העתיקה „תפארת ישראל ע"ש אדמו"ר מריזין זצ"ל, היה מוכיר אצל הקונסול האמריקני, ואשתו הנקראת רייזלה פיינשטין נהלה בית מסחר מנופקטורי והיתה עסקנית יקרה בעיר וממיסדי חברת „עזרת נשים" יחד עם מרת ציפה פינס ע"ה, הלכו בשם טוב לעולמם בלא בנים.

84) עוד לא פנשתי הערכה מלאה על האשיות הנפלאה של הרה"ג רבי יצחק צבי רבלי'

הרב ישראל פורת

קליבלנד אהיא

כ״ה כ״ה באב תש״ז

לאהוב דבק מאת, הרה״ג המפורסם, רבי מנחם מנדל פרוש שליט״א
שו״ב בעה״ק ירושת״ו

ידיד אמונים!

בשבוע הזה קבלתי החוברת „בתוך החומות" ובה פרקים שבהם נגע חביבי למיתרי לבבי הכמה ועורג לערש ילדותי. אותם הזכרונות הנעימים חזרו ונעורו בתוך מורשי חושי, לימים הטובים שהיינו כחולמים לגדולות ולנצורות. אשריו שראיתיו בכך מעזרר נרדמים וחוזה חזיונות, ואוי לי לבן שגלה מעל שלחן הקודש והמקדש. כל עיקר יניקתי הרוחנית כעת באה מתוך ספרי מבוא התלמוד שאני רואה בהם דבר הנצרך לדורות, וכסבורני שרבנו הגדול זיע״א יש לו קורת רוח מעבודתי ההולכת ונעשית לפי עצתו והוראותיו. ובה הלקי מכל עמיל. כבר י״ל ת״ל שלשה חלקים. וכעת הבנסתי לדפוס החלק הרביעי מוקדש לבבא מציעא שבעז״ה יהיה כלי ברכה למלמדים ותלמידים, חכמים ומלומדים, ואני מתכבד לשלוח סדר אחד מספרנו לידי״ע שליט״א, ואשמח לשמוע הות דעתו על הסדור והתכנית, וכל הערה קטנה או גדולה יקרה לי. וערבים עלי דברי בקורת יותר פיינה על הסכמה.

והנני בזה מוקירו ומכבדו אהוז בחבלי עבותות אהבה כלתי תלוי׳ בדבר. וברגשי געגועים לציון נחלתנו, אחד הנולד בה ומצפה לראותה.

ישראל פורת

ז״ל, בא כבחרותו מרוסיה הלבנה נצר ממשפחת המגיד משקלוב, נשא את בת רבי אברהם לעווי בנו של הגה״צ רבי נחום ז״ל, כח זכרונו היה בלתי רגיל, היה בקי בש״ס שקדן נפלא, ומלבר למודו היו כל רעיונותיו הגיוניו שיחותיו רק באהבת ארץ ישראל ובישוב אדמתה, כמו אש יקד תמיד בקרבו חבתו לישוב ארץ הקודש, וכאשר רק נגע לדבר בענין א״י נתפרצו מפיו כמו זיקי אש, כל עורקיו נתמלאו דם ופניו נתאדמו, קול דבורו התרומם והתחזק ומדבר בהתרגשות ובהתלהבות מבול של רעיונות וראיות מפסוקי יעודי הנביאים ומאמרי חז״ל שהיו שגורים אצלו שטפו מפיו כמו זרם בלי מעצור לרוחו, עפ״י התעוררות שלו נתיסד חברה שקנו אדמה על יד רמה, שעד היום לא נתישבו שמה ושמעתי שהפוה״מ מתכונן לעלות לכונן שם קיבוץ. סבל עוני ומחסור ונסע עם משפחתו לחו״ל למלא משרת הרבנות של אביו בעיר סלסטין ואחרי שנים מעטות שב לארץ ונתמנה לרב ומו״צ בשכונת „זכרון משה" היה קנאי נלהב בעד הדבור בשפה העברית מבקר היה בהישיבות ויעורר ליסד אגודות לדבר רק בלשון הקודש.

חלק ג
תורת הבית

בחלק „תורת הבית" אני מוסר רק מעט מכל החומר הרב שנמצא ברשותי מתידושים וביורורים שיצאו מבית־הועד, כי רוב העניינים שעסקו בהם הברי בית־הועד היו מהלכות התלויות בארץ, בזמן שעדיין לא עובדו ונתבררו הלכות הללו ע"י גדולי האחרונים ז"ל כמו שאר הלכות ומגיות שונות שבש"ס, ועכשיו ככר עסקו בהם גאוני א"י ונתפרסמו בספריהם, כמו בספר „תורת הארץ" מאת הגאון רבי משה קלירם ז"ל אב"ד דעיה"ק כבריה, ובספר „תורת א"י" מאת יבל"ח הגאון רבי יוסף ולוי שליט"א הראב"ד ביפו־ת"א.

גם בעשר החוברות „כרם ציון" עובדו ונתבררו כמה סוגיות והלכות התלויות בארץ מאת הגאב"ד מרן רבי פסח צבי מראנץ שליט"א ומאת חבר הלומדים הברי „מדרש בני ציון" [1].

---

1) מוצא אני לנכון להעיר את כבוד הרה"ג חברי „מדרש בני ציון" ולההנהלה על זה מה שבזמן האחרון הוסיפו להמכון גם שם „ישיבה", שינוי השם הוא גם שינוי, נסיה ונסיה, מהמטרה הנכונה שהציבו להם בתחילת הוסדו.

שם ישיבה במובן תרגיל הוא: שההנהלה מקבל עלי להסדיק את הלומדים בה, שיעלו במעלות התורה, הרי משא הכבד הזה שרובץ תמיד על ההנהלה מביא עליה את העול לראות על צרכי יום יום, ואין לבם פנוי לשאיפות יותר רחבות.

והמכון הנזכר שנוסד בתחילה לשם למוד וביורור „הלכות התלויות בארץ" — שנעשה עכשיו בארצנו הלכה למעשה — קבל עליו להחזיק בידי „חבר לומדים המוסמכים לזה", שיעסקו בלמיד הזה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, הרי הדבר יותר נוח ויותר בטוח כאשר זה מה שיכולים להעניק להם יהיה נוסף על זה מה שמקבלים בהישיבה שלומדים בה בקביעות, ועל חבר הלומדים להתאסף בהמכון רק בזמנים ידועים לשאת ולתן יחד בבירור הסוגיות וההלכות אשר במקצוע זה.

אף גם זאת, כי המוסמכים לברר הלכות התלויות בארץ צריכים במובן להיות בעלי ידיעה רחבה ומוסמכים להורות גם בשאר דיני התורה, ואם יקבעו למודם רק בבית מדרש זה וילמדו שם את כל שיעורי למודם, אפשר שבמשך הזמן יתמשמש ויאבד צורתו וישתקע וישכח עיקר מטרתו.

וביהוד נתפרסמו כבר כמה תשובות הלכה למעשה, מאת רבנו הגדול מוהרא"י הכהן קוק זצ"ל שנדפסו בספר „משפט כהן".

כחרתי לפרסם רק ענינים אחרים מצד ערך עצמם או מצד ערך כותבם.

ש א ל ה [2]

ב"ה היום יום ב' לסדר נצבים שנת תרס"ה לפ"ק

לכבוד הגאונים המפורסמים בהלכה שוחרי תושיה דורשי ישועות הנקובים בשם „בית ועד לחכמים שליט"א.

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה.

הנני בבקשה שטוחה לפני הדרת כ"ת, להשיבני איזה הדרך ישכון אור? ר"ל איך יתנהג האיש אמעריקני כדי לזכות לחיי עולם הבא? זה קצור שאלתי ותקותי תאמצני אשר כ"ת לא יתעצלו בדבר הזה כי תורה היא וללמוד אני צריך, ועליכם במחילת כבודכם לא לקצר במקום שיש להאריך... (שאלה א) למשל אם אומרים לו לאדם חטא בשביל שיוכה חברך, כגון אם יש לראובן בנים אמעריקאנים אשר אינם חפצים או אינם יכולים לשמור את התורה ואת השבת, והבנים ציייתין ומכבדים את האב וכל זמן שהאב עמהם אינם מפירין חוק בפרהסיא והחנות או בית חרושת המעשה שלהם סגורה על מסגר ביום השבת, דעת לנבין נקל אשר האב כסילון ממאיר בעיניהם, וכאשר יסע האב לארץ אחרת אזי יוכל היות הדבר קרוב אשר יחללו שבת בפרהסיא בזה האופן ילמדנו רבינו איך מוטל על האב לעשות אם ישאר פה אצל הבנים אזי הוא מגין על הבנים אבל עוכר שארו ונפשו ואם ילך מהם אזי הוא מוכה את נפשו ומחבל את בניו ויוצאי חלציו, ובטח יודיעוני תשובה ברורה דבר דבור על אפניו, (שאלה ב') למשל אם יבאו תשעה אנשים כשרים לבית הכנסת להתפלל שחרית או מנחה או מעריב ועשירי מחלל שבת בפרהסיא או יותר מאחד מחלל שבת בפרהסיא איך לעשות אם לצרפם למניין ולעגנות קדושה וברכו וחזרת הש"ץ או לחדול? אם לקרבם או להרחיקם? אם תקרבן אזי אולי במשך הזמן יחזרו למוטב או אם להרחיקן כזמת שאין היתר מצטרף לאיסור? (שאלה ג') אם הבית הכנסת או הת"ת או שאר בתי צדקות ההוצאות מרובה על ההכנסות ואינן מספיקות לפרנס ולכלכל את בית הצדקה מחמת חסרון כסף אם רשאי לעשות באל או פיקניק או טעאטור, ומההכנסה של ההכנסות

---

2) שאלה זו נשאלה מאמריקה מאת נכבד מפורסם ומפני ערכה של שאלה זו שהיא כללית ורוחנית מסרוה חכמי בית־הועד לרבנו הטאון רבי חיים כרלין ז"ל ותשובתו אני מוסר להלן.

הנ"ל לכלכל את בתי הצדקה, או לאו בעבור שמצוה הבאה בעבירה היא וקיי"ל בסוכה מצוה הבאה בעבירה פסולה. ובטח ישיבוני תשובה כרורה על כל הנ"ל ויכתבם ויחתמם לאלתר לחיים טובים אמן.

עזרי מעם ה'

תשובה

כתב יד של הגאון — רבנו רבי חיים ברלין ז"ל

אשר שאל במי שאין בניו נוהגים כשורה באמעריקא, ובכל זה, בהיות אביהם עמהם, חוששים לכבודו, להסגיר ביום השבת את חנויותיהם, ובית חרושת המעשה, ואם אך יפרד מהם, יפתחו עסקיהם ביום השבת בפרהסיא. אם מחויב אביהם, להיות עוכר שארו ונפש, בהיותו עמהם, כדי להצילם ממכשול עון חילול שבת בפרהסיא.

א. הלכה פסוקה בידינו שכל המחלל שבת בפרהסיא, הוא מומר לכל התורה כולה ודינו כעכו"ם לכל דבריו, וכתב התשבץ בתשובה שלמדו זה חז"ל, מלשון הכתוב ביני וביז בני ישראל אות היא לעולם, כל השומר שבת נקרא ישראל, ומי שאינו שומר שבת, אינו בכלל בני ישראל והגם שבפרטי דיוקה, נחלקו הפוסקים. א', מה נקרא מחלל שבת, דלדעת בעל העיטור, אינו אלא בעבודת קרקע, אמנם יחיד הוא בזה, ולכל הפוסקים, לא חילקו בזה, ועוד נחלקו אם דוקא במלאכה דאורייתא, או אף המחלל באיסור דרבנן, נקרא מומר לכהה"כ. ב', מה נקרא פרהסיא, אם דוקא בפני עשרה מישראל כמשמעות לשון הש"ס פ' התכלת מ' א' ולירמו בי עשרה ותפקו לשוקא ומפרסמא למילתא, או אפי' שלא בפני עשרה, אך שיודעים מזה עשרה, נקרא פרהסיא. כמשכ' התוס' בפ"ק דכתובות ס' א' ד"ה מפני, שידעו לרבים, ומצינו עוד לענין חליצה בפ' מצות חליצה ק"א ב', דבהמשה נקרא פרסומי מילתא, ולענין שבועת שוא, בפ' שבועות שתים כ"ה ב'. דאמר עולא והוא שניכר לשלשה ב"א פירש"י דמידי דידעו בו תלתא ב"א הוי מפורסם: וכן לענין הפקר, בשלהי פ' אין בין המודר מ"ה א', הא דאפקרא באפי תלתא, כתב הר"ן דכל היכא דאיכא תלתא אפשא מילתא, ובכל המרטים הללו, כבר האריכו למעניתם כל בעלי התשובות בתשובותיהם, ואנו אין לנו אלא כהן שבימינו, כפסק הכהן הגדול, רבינו הש"ך ביו"ד סי' קנ"א ס"ק ד', דאם עשרה מישראל יודעין

מזה מיקרי פרהסיא, ועל פי זה כתב החתם סופר בתשובתו, בהשמטות לחלק חו"מ סי' קצ"ה, דכל הפותח חנותו בשבת הוא מופרש ומובדל, מעדת ישראל ופסול לעדות ולשבועה, ולכל דבר, וכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור, כי אבד נאמנות שלו, ככל מומר לכל התורה כלה. —

ב. ואחרי כל זה, שאם יפתחו הבנים את חנויותיהם, בשבת חו"ש, יהיו נחשבים כעובדי ע"ז ממש, אלא שלע"ע עד היום, היו בושים מאביהם, ולא הגיעו לזה, הרי עלינו החובה לנהוג עמם, כמו שאמרה תורה, בפרשת הנמכר לעקר, ופירשו הז"ל, בפ"ק דקידושין כ' ב', זה הנמכר לע"ז עצמה, ופירש"י לחטוב עצים, ושאר צרכיה, ולא לשם אלהות, ותנא דבי ר' ישמעאל שם, הואיל והלך זה ונעשה כומר לע"ז אימא לידחי אבן אחר הנופל, תלמוד לומר אחרי נמכר גאולה תהיי לו, אחד מאחיו יגאלנו, והיינו הגם שלע"ע, עדין אינו עובד ע"ז ח"ו, אלא שמפני פרנסתו, מכר עצמו, לחטוב עצים לע"ז, עלינו החובה להשתדל, שלא ישתקע ביותר, ולא תהא לו גאולה ח"ו, אלא אחד מאחיו יגאלנו, והטילה תורה עליו מצות גאולה בקרובים, וכן בנידון דידן, אשר לעת עתה, עדין אינם מחללים שבת בפרהסיא ח"ו, אלא שמחללים שבת בצנעא, החובה מוטלת על אביהם, הקרוב קרוב קודם, להשתדל שלא ישתקעו ביותר, עד שיבואו לידי חלול שבת בפרהסיא, שהוא כעובד ע"ז ממש, ושלא לדחות אבן אחר הנופל, ומצות גאולה היא בקרוב להם יותר, והוא אביהם, על כן: המצוה עליו, שלא להפרד מבניו, כדי שלא ישתקעו בחלול שבת בפרהסיא ח"ו. —

ג. אמנם, במה דברים אמורים אם האב הזקן בעצמו הוא נקי ומשומר מכל חטא ומכשול עון, גם בהיותו עמהם באמעריקא, אלא שהוא עוכר שארו יופשי בזה, שבהיותו שמה באמעריקא, איננו יכול לקנות שלימות בחכמה, להתחזק בלימוד התורה לפי ערכו, ולעבוד את ה' בעבודה שבלב בתפלה הגונה לפי ערכו, וכדומה על זה אמרנו, שמכל מקום, החובה עליו להפקיר עצמו בזה, ולא לחוש, למיעוט תורתו ועבודתו, ולחוש ביותר לגאולת בניו, שלא לדחות אבן אחר הנופל, וכיון שכוונתו בזה ידא לשם שמים, להציל את בניו, מחלול שבת בפרהסיא, יחשב לו גם לזה לצדקה, בעולמו הנצחי, ככל המזכה את הרבים, שזכות הרבים תלוי בו. —

ד. אבל אם ע"י ישיבתו באמעריקא, אי אפשר לו גם בעצמו, להזהר מלעבור איזה עבירה במעשה, על זה אמרו, אין אומרים לו לאדם חטא, בשביל שיזכה חבירו, והגם שמצינו בכמה מקומות, שהתירו חז"ל לעבור על איסור קל, כדי להציל חבירו מאיסור חמור, כנודע לכל תופסי התורה, מר' אליעזר ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה, ובדעת רבי כפי' בכל מערבין ל"ב ב', ניחא לי' לחבר דליעבד הוא איסורא

קלילא, ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה, ועוד באיזה מקומות. אבל כבר ישבו על מדוכה זו, ורבותינו בעלי התוס' ז"ל, בפ"ק דשבת ד' א' ד"ה וכו', ועוד בשארי מקומות בש"ס המצויינים שם, וחילקו בכמה חילוקים, באופן שקשה עלינו לדמוה מילתא, ולעשות מעשה חטא בשביל לוכות לחבירו, וכ"כ הנר"ב מהרורא תנינא אה"ע סי' ל"ז, דהיכא דלא מצינו בפירוש בחכמי התלמוד, לא אמרי' חטא כדי שיזכה חבירו, — ולדינא, נחלקו בזה, התוס' והרשב"א, אם מותר לחלל שבת, להציל חבירו מהמרת הדת, במי ששלחו לו, שהתציאו כתו בשבת לתוציאה מכלל ישראל, שפסק בשו"ע או"ח סי' שי"ו סעי' י"ד, שמצות לשום לדרך פעמיו אפי' חוץ לשלש פרסאות, ולהשתדל בהצלתה והוא דעת התוס', אבל הרשב"א אוסר בזה, וגם השו"ע שהתיר עפ"י דעת התוס', לא התיר אלא להלל שבת פעם אחת, ומוטב לחלל שבת אחת, כדי שתשמור בתו שבתות הרבה, (ב"י) אבל לא להיות תמיד חוטא, בשביל שלא יחטאו בניו, ועל זה אמרו חז"ל חיך קודמים. — ודי בזה. —

ה. ולשאלתו השני', אם רשאים לצרף למנין עשרה, את מחללי השבתות בפרהסיא, — כבר ביארתי למעלה, אות א', שמחלל שבתות בפרהסיא דינו כעכו"ם לכל דכריו, ואין מצרפין אותו, לשום דבר שבקדושה, לא למנין עשרה, לקדוש ולקדושה, ולא למנין שבעה קרואים לעלות לתורה, אך עלינו להזהר, שלא לגרום איבה ושנאה ומחלוקת ח"ו בשביל זה, ומחלוקת אחת דוחה מאה תפלות, ותעשו באופן שלא יהא ניכר ונראה בעליל לעיני החוטאים, שאין מצרפין אותם, מפני רשעתם, אך היראים והחרדים, ישכילו לסבב הדבר, שיהיו עשרה אנשים כשרים יראי ה', מבלעדי החוטאים וכן בשבת, בקריאת התורה, יתנו להם עליות לס"ת בראוי, אבל ישתדלו שיהיו שבעה קרואים מבלעדי החוטאים, — אבל לא להרחיקם בפרהסיא שלא להבעיר אש המחלוקת ח"ו, וגדול השלום. —

ו. עוד שאל, אם רשאים, לעשות נשף חשק, כמו באל (נשף) או טעאטער, להרבות הכנסות בית הכנסת לכלכל את התוצאות המרובות, — אם יהיו נהרים, שיהיו כל המשחקים באותו הנשף, אך זכרים לבדם, ושלא תתערב ביניהם שום נקבה אחת ואם תהא ביניהם תועבה היא לפני ה', ולא תהא כזאת בישראל, חלילה להם, לחלל שם שמים ח"ו, ולהשומעים יונעם, ותכא עליהם ברכת טוב. —

בענין דמאי [3]

מאת הרה"ג אליעזר יעקב לעווין זי"ל

על קושית התוס' בכבורות דלר"מ דאית ליה סמוך מיעוטא להוקה מה"ז א"כ גבי דמאי להוי ספיקא דאורייתא, לכאורה נראה לתרץ: עפ"י דברי הרמב"ן שהביא הריטב"א בעירובין דלהכי לא אמרינן אוקי גברא בחזקת שלא עירב, דנראה מדברי התוס' בעירובין ד' לה בד"ה אמר רבי ירמיה משום שאנו דנין מתחלה על הכיכר אם הוא טהור או לאו, וממילא מסתעף על הגברא ראם היה הכיכר טמא א"כ לא עירב וא"כ צריכין לומר החזקה על הדבר שספק, ואינו יכול הדבר שמסתעף ממנו להכריע חזקתו על עיקר הספק, דאדרבה חזקת הספק מכריע על דבר הנולד ממנו ולכן אין יכולים לומר דחזקת גברא שלא עירב יכריע על הכיכר כן יכולין ג"כ לומר דעיקר הספק הוא על האדם וממילא נולד על הפירות א"כ אין יכול החזקת טבל להכריע על הגברא אשר זה עצם הספק.

והנה רש"י פירש שמה בעירובין גם חזקת גברא שלא עירב דהעמידתו על ח' תחום ביתו, וכנראה אשר רש"י לא ס"ל הסברא הנ"ל, ולכאורה נראה דאולי לטעמייהו, דהנה גבי דנמצא תינוק בצד העיסה ובצק ביודו דר"מ מטהר משום סמוך מיעוטא דאין מטפחין לחזקת טהרה של העיסה, והנה לרש"י דמפרש דמטפחין בשרצים ובעיסה ודאי נגע התינוק אך הספק אם התינוק טמא, וא"כ רואין אנו לדברי רש"י מוכח מגמ' אף דעיקר הספק הוא על התינוק ומזה נולד הספק על העיסה אעפ"כ מסעיא החזקת טהרה של העיסה על עיקר הספק ולכן פירש גמי בעירובין חזקת גברא שלא עירב אף דעיקר הספק הוא על הכיכר, אבל לדברי

---

3) תשובה זו היא על הקונטרס דמאי שהעלו על הכתב מה שדרשו חברי בית הועד בהפתיחה ללימוד "הלכות החלוויות בארץ".

4) נזכר למעלה בח"א שהיה מהתומכים ביסוד "בית ועד לחכמים" ועפ"י בקשתו שלחו לו את החדו"ת שיצא מאת חברי בית־הועד.

היה מגדולי רבני ליטה, שמש ברבנות בציטיוויאן וכניישטט, בא לארץ עם אשתו השניה עשירה בלי בנים, ולא היה זקוק לשום תמיכה. רבני וגדולי העיר היו מכבדים אותו מאד. רבנו האדר"ת ז"ל ביקר פעם אחת בביתו בימין משה.

השאיר בנים וכנות בתו"ל מהם באמריקה אחד מוכדיו היה חתן הרה"ג רבי שמואל אידילזק ז"ל מת"א להם בן בתל־אביב.

הכתבים מתדו"ת והלכה שנשאר ממנו, נמצאים עכשיו אצל הרה"ג רבי דוב בן ר"י בישיבת תל־אביב, חתן הרב זאב גולה, שחאו מבני הרא"י היה דודו.

התוס' שמפרשין דמטפחין בעיסה א"כ הספק הוא על העיסה א"כ שפיר יכול החזקת טהרה של העיסה להכריע כיון דגם הספק הוא על העיסה. ושפיר יכולין לסבור סברת הריטב"א הנ"ל. ולכן לא ס"ל חזקת גברא שלא עירב כנ"ל.

וכמדומה שראיתי בס' אחר איני זוכר מי הוא. לתרץ בזה הקושיא שהקשה המהר"ם לובלין בריש נדה, דקאמר הגמ' טעמא דשמאי משום דהעמד אשה על חזקתה דלכן לא מטמא למפרע ואמאי לא קאמר הגמ' דנעמיד טהרות על חזקתן? ולסברא הנ"ל ניחא, דכיון דהספק הוא על האשה א"כ אינו יכול חזקת הטהרות אשר זה נולד מהס' העיקר להכריע על העיקר הספק ולכך קאמר הגמ' חזקת האשה גופא דגם הספק נצמח ממנה.

אך לסברא הנ"ל קשה לכאורה מסוגיה דמקוה שנמדד ונמצא חסר, דהעיקר הס' על המקוה ואעפ"כ קאמר הגמ' דחזקת טומאה של האדם יכריע על המקוה, אף שעיקר הס' הוא על המקוה. ומוכרחין לחלק דגבי מקוה חזקתה שהיתה שלימה אינו שייך חזקתה אלא לענין דבר הנצמח ממנה לטבול בה, א"כ אם אנו אומרים חזקת שלימה אין נ"מ אלא לענין דברים הנטבלין בה א"כ שפיר אמרינן החזקה ג"כ מהדברים הנצמחים ממנה, כיון דכל חזקתה אינו (אלא) לענין דבר הנצמח ממנה. אבל היכא דחזקה על עיקר הדבר מהני אף לענינים אחרים כגון שהספק אם היא טהרה או טמאה, נוגע לכמה דברים, ולהאשה עצמה כדאי מהני חזקת טהרה שלה, א"כ גם אם נצמח בעת ספק אשר שייך על דבר הנצמח חזקה אעפ"כ אינו מועיל ולכן לא קאמר הגמ' חזקת טהרות כיון דהספק של האשה שייך עלכמה פרטים אשר נוגע להאשה עצמה ע"כ לא מהני חזקת טהרה של הטהרות ולכן הוכרח הגמ' לומר חזקת טהרה של האשה.

ובזה יתורץ על הא דשתי ביתי עדים המכחישות דפוסקים כרב הונא דמקבלין העדות זה בפ"ע וזה בפ"ע, ולכאורה קשה היאך מהני עדותו להוציא ממון הא הוי לן למימר חזקת ממון תכריע שלא לקבל עדותו והוי לן למימר דזתו הכה הפסולה, ומאי מהני חזקת כשרות של הגברא הא בדאי חזקת ממון עדיף מחזקת כשרות דהא לענין ח' כשרות בדאי מהני רובא ולחזקת ממון לא מהני רובא אבל לפי הנ"ל ניחא כיון דכל עיקר הס' הוא על העדות וענין עדות הוא דבר שבולל כמהענינים אינו יכול הפרט דחזקת ממון להכריע על עיקר הס'.

ובהכי ניחא הא דמהני חזקת יבמה לשוק נגד רוב מתעברות ויולדות שילהי מס' יבמות משום דזה הספק אינו נוגע אלא לענין יבמה ולכן יכול החזקת יבמה להכריע.

וכן בחולין לענין חש"ו דרוב מעשיהן מקולקלין ושפיר יכול חזקת האיסור

דבהמה להכריע מטעם דכל הענין דמעשיהן מקולקלין אינו אלא לענין ס' דשחיטה ולכן יכול להכריע.

וא"כ לפי הנ"ל ממילא מיושב קושיות התוס' על דמאי לר"מ, דהא ר"מ אית ליה דחשוד על דבר אחד חשוד לכל התורה כולה, וא"כ הענין דחשוד נוגע לכמה דברים וא"כ אינו יכול החזקת טבל להכריע, ומתורץ בזה קושיות התוס' על ר"מ, אך על הקושיא השניה דהא רובא דתלי במעשה צריכין לבוא לתירוץ התוס'.

והנה ביאור דברי התוס' בכורות בתירוץ השני נראה דס"ל דכל זמן דלא ידעינן זה הוא מן החשודים אין לספק לנו על הגברא דלמא הוא מן החשודים דמאחד ע' תבירו אין שום ראיה, וא"כ כל החומרא רק מדרבנן אף מלבד הסברא דרובע"ה מעשרין אין הספק רק חומרא דרבנן, וא"כ מתורץ קושיתם לר"מ, וגם על הקושיא דרובא דתלי במעשה, כיון דכל החומרא אף בלתי הרוב ע"ה מעשרין אינו אלא דרבנן.

והנה מדברי המחבר הקונטרס חילק בין היכא שאומר ע"ה מעושרין דאז שייך לומר הרוב, אבל לא היכי דלא אמר, ולא הבינותי את החילוק דאנן אין מחויקין אותו לחשוד שיצא מכשול מת"י שימכור טבל, א"כ מה לי אם אמר או לא אמר ואינו דמיון להא דכתבו התוס' ב"ב (נ"ב) דסברא דאחזוקי אינשי בגנבי וכו' על מי שאין אנו יודעים אותו לא שייך דהרבה גנבי איכא בעולם, דהתם שייך שפיר דגם המוכר בעצמו לא ידע דיכול להיות דלקח מגנב, אבל הכא דייקינן על האדם המוכר אם מכר טבל הוא מחויב לידע כשמוכר אם הוא טבל גם אם לקח מאחר, א"כ אף אם לא אמר עכ"ז אם מכר טבל נגד חזקת כשרות כיון שאין אדם רשאי לימכור טבל.

גם דברי הרמב"ם שתמה בעל הקונטרס, על הרמב"ם דפ' י"ג הלוקח למלוגמא ולזריעה דפטורין מן הדמאי וכשאמר לו ע"ה מתוקנים אינו צריך לעשר, שתמה עליהם גם הרדב"ז לא אבין תמיהתו דהא הא דבימיו אינו צריך לישאל על הדמאי פירש רש"י בסוטה מטעם דכיון דכל הלוקח מע"ה מעשר א"כ אינו תועלת בשאילתו, דאף אם יאמר לו שהן מעושרין אינו נאמן כיון דמדרבנן אינו נאמן, אבל בדברים שלא גזרו עליהן הוי ככל איסורין.

והנה יעוין בתוס' פסחים ד, ב, לענין חזקת דאף אם חזקתו בדוק עכ"ז אם הוא בעיר צריך לשואלו, ואם ליתא בעיר או סומכין על חזקה ולפי דברי המ"א בה' ציצית ובה' חמץ הכלל הוא היכא שהיה לו חזקת איסור או אין הלכין אחר הרוב במקום שיכול לברר, ולכן בחמץ דהיה לו חזקת חמץ מקודם ע"כ אם יכול לברר מחויב לברר, וה"נ כיון שהיה להתבואה חזקת טבל ע"כ היכא שיכול לשאול

מע"ה מחויב הוא לישאל. והא דלא שיילינן גבי פירות טבל בתבו התוס' דהוא משום חזקת חבר שלא יצא מכשול מת"י. אבל גבי ע"ה דאין להם זה התזקה בודאי מחויב לישאל. והיכא דלא שאלו או דליתא קמן בודאי פטור. ולהכי סתם הרמב"ם דפטורין מן הדמאי היינו בסתם אבל היכא דאיתא קמן דצריך לשאולה. ולכן מסיים הרמב"ם דכשאמר לו ע"ה מעושרין אינו צריך לעשר. ובאם שאומר לו שאינן מעושרין הייבין בחדאי וכן הוא הפשט בתוספתא דפטורין מן הדמאי היינו מסתם אבל בודאי היינו בשאמר לו שאינן מעושרין דאז ודאין הן.

ועל הקושיא דלדברי הירושלמי על הך דמאכילין את העניים דמאי, בעגייח הברים, א"כ היאך יפרנס כמה משניות דעירובין וברכות וסובה? אך באמת ל"ק דאף המ"ד דבעניים הברים פירשו המפרשים דזה בנותן להם לביתם, אבל בסעודה ראשונה מותרין לאכול דמאי, א"כ הא חזי לאכילה, והגמ' רוצה רק אופן דיהיה להם היתר אכילה והא יש לו באכילה ראשונה.

ולעניין מה שהביא הרידב"ז ראיה מהא דחמץ דהפקר לאחר מירוח וע"ז תמה בכור המ"ו הקונ' הצדק אתו, אף דמפשיטת הגמ' נראה דיכול להיות השני איסורין ביחד חמץ וטבל, עכ"ז אינו מן ההכרח, אך לכאורה קשה מהא דמפרש"י תרומת חמץ במזובר וקודם מירוח בודאי הפקר פוטר, וא"כ איך חל ע"ז שם תרומה דהא מקודם ,,ה איסור חמץ וא"כ הוי הפקר אך דשם כתבו התוס' דאזלי אליבא דר"י הגלילי דס"ל דחמץ מותר בהנאה, וא"כ לא הוי הפקר, ואף דבאמת מחויב הוא לשורפו כיעם ב"ש, ואינו מותר בהנאה לר"י אלא בעת שריפתו ובעת שריפה הוא אסור בהנאה של כילוי, א"כ אם אמרינן טבל הוא ממילא אינו יכול ליתנות, עכ"ז באמת אינו אסור אלא שלא לכלות בשביל הנאתו, אבל הכא דמחויב הוא לשרוף עכ"פ בודאי בעת שריפתו מותר גם ליתנות, אך מדברי התוס' מוכח דס"ל דלאחר מירוח ,זייב במעשרות, מהא דנדחקו לרבנן דפליגי עליו מאינו נקרא דבר הראוי לתיות קודש והא לדידהו אינו חל שם תרומה מטעם הפקר, וצריכין לומר דזה אינו הפקר לפטור מהמעשר כיון דהלוי אין לו שום זכיה בזה.

והנה השעה"מ שקיל וטרי בהפקר לאחר מירוח והביא הירושלמי דסתרי ולפלא לי על מה שלא הביא מהמשנה דפ"ב דמעשרות דמצא גרוגרות אם דרסן רוב בני אדם חייבין א"כ מוכח דבהפקר לאחר מירוח חיב ועל עצם הקושיא של השעה"מ אמאי לא קאמר הגמ' דאי בעי מפקר להאתרוג? לפלא לי הא השעה"מ תירץ על הך משנה דנותן משום הפקר עד שימרח, דמשמע דלאחר מירוח הפקר אינו פוטר, ותירץ משום דלאחר מירוח אינו רשאי להפקיע חיוב מעשרות משום אף דאב עבר והפקידו פוטר, עכ"ז לתחילה אינו רשאי להפקיע.

והנה השעה"מ בפ' הקודם דחיק בעצמו על הך דאיבעי מפקיר הא כשבת ויו"ט אינו רשאי להפקיר ותירץ דיכול להפקיר בחו"ל א"כ חזי לאכילה וא"כ הא הכא כיון דאינו רשאי להפקיר א"כ ליכא מיגו, והכא לא שייך תירוצו. עוד על קושיתו מהא דמכשירין מהא דאוצר שישראל ועכו"ם מטילין אם רוב ישראל מעשרין דמאי, ותקשה המ"ת הקונ' דהא התם ישאר קושית התוס' דנימא סמוך מיעוטא לחזקה, והתם לא שייך תירוץ התוס'. באמת לא קשה דהא התם רובא דאיתא קמן ונגד רובא דאיתא קמן לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, ע"ז בתשובות רעק"א וכמדומה לי שהביא מהמשנה דבנמצא הלך אחר הרוב, ושם יש בהמה בחיה בחזקת איסור וגם מיעוט ולימא סמוך מל"ח, ע"כ מוכח דברובא דאיתא קמן ל"א ס"מ ל"ח.

ולפי הנ"ל בביאור "ברי התוס' דבכורות הנ"ל דאף בלא רוב ע"ה מעשרין אינו אלא ספק דרבנן, א"כ מיושב דברי אביי בשבת (כ"ג) דקרי ספק דבריהם אף בלא רוב עה"מ וכן בכתובות, ולפי הנ"ל מיושב שפיר ובזה מיושב גם בכיצה דקאמר הגמ' ש"מ רוב ע"ה מעשרין, ותמהו כולם הא מכמה משניות מוכח דרק מדבריהם ומוכח משום דרוב ע"ה מעשרין ולפי הנ"ל אין מכל המשניות ראיה דנוכל לומר דהתי דרבנן משום דעצם הספק כל זמן דלא ידעינן לגברא לחשוד אין מקום לספק משום דמאחד על הב' אין ראי'. א"כ נוכל לומר דלהכי הוי מדבריהם אבל היכא דהתי קודם גמר מלאכה דאז אין שום סברת התו' דבזה אף אם לאחרים לא יאבד חזקת כשרות שלו דהא באמת אין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו, ואף חבר אינו תורם קודם, א"כ לא נשאר מטעם דהם נוהגים רק במצות אנשים מלומדה אשר הם תורמים תומ"י, ולהבי פירש רש"י מידה הנהגה.

ובזה מיושב שמל"מ שחקר אולי בדמאי מותר לאכול קבע אף שהגיע לעונת אך קודם שראו פני הבית, ותמה עליהם מחבר הקונטרס מהא דביצה דאוכל מהן עראי, ולפי הנ"ל ניחא דהספק של המל"מ היינו בנגמר מלאכתן רק שלא ראה פני הבית, והנה בודאי כשאדם מוכר טבלים לחבירו לאחר שנג"מ אף קודם פני הבית מחויב להודיע לחבירו אם עושר או לא, דחבירו אינו יודע וחשוב שבודאי ראה פני הבית וכבר הפריש, ובודאי בלי הודעה אסור לימכור לו טבל וא"כ בעה"ב שמכר לו טבל בלי הודעה, אם נאמר שלא עישר עדיין א"כ הוא נגד חזקת כשרות. ע"כ אינו רק חומרא דרבנן וגם יש ע"ז רוב ע"ה מעשרין ולכן יכול להיות דסמכינן ע"ז דבודאי הפריש ולכן יכול להיות דמותר לאכול אף קבע, מיהו דעצם חומרא דרבנן הוא אבל היכא דהוא קודם גמר מלאכה, הסברה נותנת יותר

דלא הפריש. דאין תורמין כל זמן שלא נגמר ולא נשאר רק הרוב ע"כ מעשרין דנוהגין כך ולכן אינו רשאי לאכול קבע. א"כ לפי הנ"ל יכול להיות יותר היתר בנגמר מלאכתן לאכול קבע. מרבר שלא נגמר מלאכתן וזו לא מידי.

הקונטרס כבד עלי לעיין יען כי המחבר הנ"ל מנגח צפונה ימה עם הירושלמי, ואני לא כן עמדי, כי רחוק אני עוד מהירושלמי. וכבד עלי לעיין הרבה, אך ה המעט שכתבתי היה בלי עיון ביאות וידיעני לזכות.

בדין פדיון מעשר שני פחות משוה פרוטה*

בעזה"י יום א' לסדר ויחי פה ירושלים עה"ק תו"ו

אל כבוד התכמים אשר בבית הועד שליט"א.

על דבר שכתב לתרץ דברי הרמב"ם מהא דאורייתא ודרבנן לא מצטרפין, וכתב כתר"ה דכיון שהיה מתחילה קודם יותר לכן הוי דאורייתא כיון שנתחייב מתחילה. א"כ תקשה וניחי מח"פ (מחצי פרוטה) אשר לא נתחייב מתחלה ואם כן הוי תרוויהו דרבנן ויצטרפו ואף דזה הוי תרי דרבנן א. מטעם ת"פ והב' מטעם דנתערב ובטיל ברובא ע"כ"ז זה אין

---

*) כבר הזכרתי למעלה בח' ב' שעוד בזמן קיום הבית־ועד נדפסו כמה גליונות בש"ס "חורת הבית" בהם שתי תשובות ארוכות מאת חברי נושאי המרכ"ז בענין "פדיון מעשר שני מחות משוה פרוטה" על השאלה שהנשגה בבית־הועד בלי התימת שם הכותב. אך ידענו שזה היה גיסי המנוח הגה"צ רבי עקיבא פרוש זי"ל תשובה אחת מאת הרה"ג רבי אברהם אהרן הלוי פראג זי"ל, הכולל כוברין גם תשובת הרה"ג רבי זרח אפרים עפשטין זי"ל ועוד תשובה מאת יבל"ח מרן הגרי"מ חרל"ם שליט"א, ובדבריו מזכיר גם מה שנו"ב עם חברי נושאי המרכז בהם גם הרה"ג רבי יונה ראם זי"ל, שאלה זו נדפסה ביותר אריכות בספר "משנת רבי עקיבא" מאת גיסי זי"ל ושם הובא גם דברי תשובות הנ"ו בלי הזכרת שמם.

גיסי רבי עקיבא זי"ל היה לו ידיעה רבה גם בלמוד הקבלה, קבל אצל רבו הה"ג רבי צבי מיכל שכירא זי"ל ומבעלי המקובלים הספרדים הוא בעל "המגיה והמסדר" ספר "מרכבת שלמה" כולל ברייתות מהתנאים רבי עקיבא ורבי ישמעאל מרכבה רבה ספר היכלות שיעור קומה, פתיחה קטנה שבראש הספר ב"כ מאות. ווה גורע רק אחר הסתלקותו שנתפרסם ע"י מו"ל הספר רבי שלמה מוסיוב זי"ל שהיה כידוע תומך בידי המקובלים, היה מהבונים הראשונים בתי בוכארים שכונת רעבות גם היה לו אוצר ספרים גדול וכתב יד ישנים.

מניע.ז מלהצטרף ואף שכתבו התוס׳ במנחות גבי רש שזורי דנתערב לו טבל בחול׳ז דתרי דרבנן לגבי חד דרבנן הוי כמו מתיוב לפטור, עכ״ז זה אינו אלא להפריש מזה על זה, אבל לא להצטרף, ועוד י״ל דלדברי הרמב״ם דס״ל מדבריהם הוא, א״כ הא מבואר דדבר שיל״מ אף בדרבנן לא בטיל, ולפי הנראה מגמ׳ דביצה דרק רב אשי חידש לן דשיל״מ אף בדרבנן לא בטיל, ובדוחק נוכל לישב זה.

ועל מה שהשיב דאין הפדיון מטעם שליחות יפה השיב, והיה יכול כת״ר לה״ר (להביא ראיה) ממשנה המפורשת דבעלים אומרים בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד א״כ מאי שייך לומר שליחות דהבעלים רוצים לפדות לעצמן, אך באמת קצרתי במקום שהיה לי להאריך, דהנה התוס׳ בב״ק ד׳ ס״ו כתבו חילוק בין הקדש דלא משגחינן על הבעלים מאחר שהוקדש א״כ כבר יצא מרשות הבעלים, אבל לגבי חילול המעשר אינו יכול (לחלל) מעשר שאינו ברשותו מאחר שהבעלים זכאין לאוכלן בירושלם, וא״כ רואין אנו דעיקר כח הפדיון לאחר נצמח רק בעת שהבעלים רוצים לפדות לעצמן אז יש כח גם אחר ודבר פשוט הוא שאם הבעלים אומרים שרוצים להעלות שאין אחר יכול לפדות רק בשעה שהבעלים רוצים לפדות אז יש כח לאחר לפדות, אך אולי יאמר דבעינן רק שלא יקפידו הבעלים ולא דנצמח כח הפדיון מן כח הבעלים, ע״ז הבאתי ראי׳ מחילול מעשר דמבואר בקדושין בתוס׳ דף נ״ג דאין יכול לחלל, וא״כ רואין אנו דלא סגי בניחא לבד רק עיקר הפדיון הוא מכח הבעלים וא״כ לפי״ז היכא דנסתלק כח הבעלים כיון שאין ממני ות״ל כי אין נדרש לי זאת לפרנסתי.

בכלל אני נותן לכם תודה וברכה לכולכם על הטבה שלכם לשלוח אלי מדברים העולים על שולחן מלכים, ואולי יש לכם עוד איזה ענין אשר ראוי להגות בו תשלחו אלי, אך בקשתי אל תתארו אותי בתוארים אשר אין בי תואר גאון רחוק ממני ות״ל כי אין נדרש לי לפרנסתי.

דברי ידידם המברך אתכם בכלל שיהי׳ לכם סיעתא דשמיא ובתוכם גם אני

אליעזר יעקב לעווין

עוד בענין הנ״ל

...[6]) מה שחקר כתר״ה לפי שיטת רש״י למ״ז שאין בחומשו היינו שאינו תופס הפדיון, או דוקא לגבי הבעלים שצריכים להוסיף חומש, אבל לגבי אחרים

---

6) מכתב יוו של הרא״י לעהרן, מראש עמוד מספר ה, וכנראה שהיה מקודם עוד ארבע עמודים שנאבד, וחבל.

שאין צריכים להוסיף יכול להיות דנגדן יתפוס הפדיון, ורצה להביא ראיה מהא דאי"ל מתירין נראה לפ"ד (לפי דבריו) דמ"ד שאין ב"ח (בחומשו) יסבור דאם א"ב (אין בו) יחול הפדיון, וזה דבר שאי אפשר דזה נגד הסברא, אלא דזה המ"ד יסבור כהנ"ל דעל פמש"פ (פחות משוה פרוטה) אין צריכים קרא דלמ"ד שא"ב יסבור דחידוש הקרא דא פ' אינו חופס, אבל לדידי פ' תפוס ח"פ, ושפיר קאמר הגמ' דאי"ל מתירין על הך דא"ב, וכנראה מדברי הרמב"ם בפ' ששי דהוא נמי מפרש על א"ב, ובזה מתורצת קושית הרש"ש על הך תירוץ כמ"ד אין בהומשו ולהכי לא השוב מעשר דבפרוטה דבחומשו לא קמיירי הא מ"מ הך מ"ד ס"ל נמי דאם (אין בו) וודאי לא חל וא"כ הו"ל למתני, אך להנ"ל דלהך מ"ד לא מצי למתני מעשר דוקא בפרוטה, דאף על ח"פ יכול ליתפוס על פרוטה, אך הסברא יותר נוטה דכיון דהקרא ממעט דאינו בר פדיה, אף לאחר אינו בר פדיה, ויעוין בס' עונ"י (עונג יו"ט) דה"ר (דהביא ראיה) מהא דקידושין דתירצו שם התוס' דלהכי לא היו הבעלים יכולים לחלל את הנטע רבעי מטעם דהמלקטים בעצמם אינם יכולים, מוכח דלאו משום ניחותא דהבעלים לחוד רק שליחות דמכ' דאחר יכול לחלל בנ"ר וכן במע"ש רק מטעם שליחות הבעלים, וצריכין לומר דאף דהיכא דהבעלים אומרים בעשרים ואחר אומר בעשרים ואחד עכ"ז יכול האחר ליפדות, א"כ היאך יכול להיות מטעם שליחות דהא הבעלים רוצים לפדות בעצמן לעצמן וצ"ל דע"כ עיקר הפדיה הוא מטעם שליחות כיון דהבעלים רוצים בפדיה (קצרתי) וא"כ הכא שאין הבעלים בעצמן יכולין ליפדות א"כ אינו שייך בזה שליחות והוי כמו דצנועין שגם אחר אינו יכול ליפדות בלי דעת בעלים...

בענין הכתב בפרשיות תפילין

.. מאת הרה"ג רבי אברהם אהרן הלוי פראג זי"ל ?)

מה שהביא הגאון שלים"א מסוגיא דע"ז (דף ע"ב ע"א) והוכיח מפסקן של הרמב"ם והטור שסתמו הדברים, ומשמע מדעתם דאפילו באו בקיאים יוהר ל"מ, והשביל הגאון בדעתם משום דמלתא דתליא בהבנת והסברת הלב לפי אומד הדעת

?) הגרידב"ז זי"ל שלח לבית הועד את תשובתו על השאלה מאת הסת"ם רבי שמעון סופר מעיה"ק צפת המתגורר בעיר ברעזאן ע"ד פרשיות תפילין שהובאו לפניו לבודקו ומצא כי רוב היודין אשר מתחילת הכתיבה נכתבו בעוקצם השמאלית מלמעלה בקצה היודין תגים ודולים ועבים ונדמה לצורת למדין קטנים, יחד עם תשובתו שלח להם גם העתקות שקבל מתשובות

ל״מ רובא דאיתא קמן דמי יימר שהאמת כדעתם והם הרוב כל זמן שלא קבץ דעת כל באי עולם, והגאון ברוב חריפותו מעייל זה בכוונת דברי הסמ״ע בחו״מ סימן ר״ו, ואני בער ולא אדע דאדרבה מדהוצרך המחבר למעם שהרי קנו מידו תהלה שמבר מעבשיו, (ומקור הדברים מהרי״ף פ״ז דב״ב עיי״ש) מוכח דעיקר הטעם משום שכבר נתקיים התנאי וחל ככר הקנין, וזהו לענ״ד פשטות כוונת הסמ״ע.

ובעיקר דינא בדבר התלוי בהסכמת העולם אי לא מהני רוב בזה מטעם הגאון שליט״א, הנה אף שאין להקשות ע״ז מדאיכא לאשכחי כמה גווני דברים כאלה תבאים לפני ב״ד תן בד״מ הן בד״נ כגון אומדנא דאבן אם יש בה כדי להמית או להזיק, והבהוב מקרא מלא דבר אחרי רבים להטות, דאין מזה תפיסה, דכל גבי בעד שקצבה התורה הספרם ג׳ או כ״ג לא שייך לומר שלח קבץ כל באי עולם לשמוע דעתם (ואם קודם גמ״ד כל זמן שאפשר לאהדורי דינא רבו עליהם דיינים אחרים יכולים ודאי לשנות האומדנא שאין באבן זה כדי להמית, ולפסור הנדון) זדברי הגאון בנדון דידן, מי קצב לנו ג׳ תינוקות לדבר שנלך אחר רובם הלא הם מיעוטא דעלמא, אך את זה קשה לי לדבריו, דלפי דעתו בכל פסולי עדות שהדין בהם דהולכין אחר רוב דעות כגון בעדות אשה, הנה אם יהיה הנדון שיחלקו העדים על מת אחד שאלו יאמרו הכרנוהו בטב״ע שזהו פלוני ואלו יאמרו שאין זה פלוני יהיה הדין לדעתו דאין הולכין בזה אחר הרוב, ולכאורה הדין פסוק בזה בסתמא ולא אשתמיט לפרש דדוקא במכחישים זא״ז בדבר ברור, ומ״מ אפשר לומר בזה דודאי אם יבוא נדון כזה צריך שיבואו ויעידו כל אלה שראוהו ועפ״י הרוב מהם יקום דבר דאז ודאי סגי שהרי כל הרואים לפנינו, ודברי הגאון הם רק במקום שאין לדבר סוף (עיין תוס׳ יבמות ד״פ האשה רבה ד״ה אתא גברא וקאי).

אך דבריו של גדול צריכים ביאור תחלה בעיקרם, כי הנה אם גם נניח כסברתו דבכגון זה לית לן למיזל בת״ר דקמן, הלא ק״ו הדברים דלא ניזל בתר מיעוטא דקמן, ואיך יצדק טעם ר״ת בריה דר״י שלא לשמוע להמוכר ולהוציא מידו עפ״י המיעוט ששמותו תחלה, וכן גבי התיבוקות איך נקל שלא למיזל בתר רוב תינוקות האומרים שזה למ״ד ונכשיר עפ״י המיעוט, ולכל היותר אית לן למימר כמע״מ דמי

הרבנים הגאונים מברעזאן חוסס מונקטש וויטצין, ז״ל התשובה של הגרי״ב״ז לא נמצא ברשותי.

אני מוסר כאן תשובת הגרא״א ז״ל שהשיב להגרי״ב״ז ז״ל. גם יבל״ח מרן הגרי״מ חרל״פ סליט״א שלח תשובה ארוכה, הנמצאת ברשותו, ובתשובתו של הגרי״ב״ז שבאה להלן נמצאו דברים המכוונים גם לדברי הגרי״מ שליט״א.

וכהרי וחרי ופסול מספק, וגבי מוכר ולוקח אוקי ממונא בחזקת מריה (ר"ל שנשמע מה בפי השמאים השניים ואם יחלקו על הראשונים נוקי ממונא בח"מ).

ואולם לבר מן דין מצאנו באמת דאזלינן בתר רוב אפילו בדבר שלא נתנה תורה מספר קצוב להדנים על הדבר, ואפילו במלתא דהליא בסברא ובאבנתא דליבא, והרי גמ' ערוכה בסנהד' פ' 'הנחנקין', מתחלה לא היו מרבין מהלוקת בישראל וכו' נשאלה שאלה בפניהם רבו המטמאין וכו' רבו המטהרין טהרו ע"כ והנה בדיני טומאה וטהרה אין לדבר קצבה ומ"מ רבו המטהרין טהרו ולא אמרינן שלא קבץ עוד חכמים, ואמרינן חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר, ובמלתא דהליא בסברא לכו"ע אינו רשאי (יור"ד סימן רמ"ב) ופירש"י בפרק אלו טרפות בגון מקיפין בריאה, והיכא דלא חלה הוראתו עדיין רשאי להתיר, ואם איתא מאי אירי דאין רשאי להתיר הלא עדיפא היא דאינו יכול להתיר ואפילו רוב אינם יכולים להתיר, ובפירוש אמרינן בפרק יוה"כ ואע"ג דאמר ר"ס תרי כמאה וכו' ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן וה"מ לאומדנא דממונא אבל לענין נפשות ס"נ להקל. מוכח מזה דבעדות דאומדנא אזלינן בתר רוב דעות וק"ו לתירוץ דרב אשי שפסק הרמב"ם כוותיה דאפילו ביו"כ אזלינן בתר רוב דעות ולא מסתפקנא דלמא איכא בעולם רוב רופאים שיאמרו כמיעוטא דלקמן.

והנה מסוגיא זו ראיה לדברי השטמ"ק בב"מ גבי עשירי ודאי, דאמרינן ה"כ לאומדנא דממונא אבל לענין נפשות ס"נ להקל, והרי דקראה הגמ' לרוב שהוא ספק ואפילו ר"א דפליג הוא משום דס"ל דרוב מכריע גם לענין נפשות אבל גם הוא מודה דא"ן רוב כודאי מוחלט אלא ספק מוכרע, ולפ"ז נראה טעם נכון למ"ש דגם בזה אזלינן בתר רוב אעפ"י שחזקו דברי הגאון שליט"א דמאי חזית לדון רק עפ"י אלה שלפנינו ומי יודע מה רוב העולם אומרים, אבל לפי דברי השטמ"ק דרוב הוא גזה"כ שהוא מכריע את הספק הנה כי כן הוא והדבר גם בנדון שלפנינו דמפני שרוב תינוקות שלפנינו אומרים כך הוא מכריע את הספק לתלות שגם אם נקבץ כל תינוקות דעלמא יאמרו כמותם, ודאי אם היה דין רוב כודאי היינו שואלים מי יאמר שודאי במותם אבל כיון שס"ס גם רוב אינו אלא ספק מוכרע, ע"כ גם הרוב שלפנינו מכריע למיול בתר צד הספק שכדבריהם, ובזה אפשר שגם כוונת התורה גבי דיינים כן היא ובד"מ סגי ברוב מוכרע עפ"י שנים לתלות שגם אם נשאל לדיינים דעלמא יאמרו כן, ובד"נ דבעינן עדה מצלת צריכין כ"ג, ומ"מ הרוב מוכרע עפ"י אחד לזכות ועפ"י ב' לחובה לתלות שכן יאמרו כל הדיינים שבעולם, עכ"פ אף שהגאון ברוב גדלו אינו משועבד לסברותיו, אבל זוהי שקשה לנו להבין דעתו בגמ' דיומא ובפסק הפוסקים דביו"כ אזלינן בתר רוב רופאים

שלפנינו, וגם מה שכתבנו לשאול דאם רוב אינו מועיל כ"ש מיעוט ולא יהא אלא ספק ואם רוב תינוקות פוסלים נחמיר מספק.

ובתו"מ סימן ק"ג מצאו חבירינו בנתיבות על הך דבסעיף ד' דאם טעו מכרן בטל שכתב ת"ל וא"ל תיאך יבורר הטעות וכו' דז"א דבדבר שאינו עדות גמור הולכין אחר רוב דעות וכו' ולפ"ז אף שהדין אם אמר המלוה ישמו אחרים אין שומעין לו מ"מ אם באו מעצמם ד' וזמרו ששוה יותר אזלינן בתר רוב דעות עכ"ל. ואף שנראה דבסימן ר"ו הנ"ל יודה הנתיבות דאפילו אם באו אחרים ושמו יותר לא מהני מטעם שכתב המחבר וביאר הסמ"ע שכבר נתקיים המקח, אבל עכ"פ ממ"ש בסימן ק"ג מוכח דלא ס"ל סברת הגאון שליט"א.

והרב מחוסט עדיפא אית ליה דכיון דבעינן כתיבה תמה אינו מועיל רוב, ומדמה לה למ"ש הריב"ש גבי היה מהלך במדבר (חולין דף נ"ט ע"א) דלא אזלינן בתר רוב משום דכתיב והבדלתם, אבל אין הנדון דומה, תדע דאל"כ ט' תנויות וכו' ואחת מוכרת בשר טריפה לא ניזל בתר רוב ולא אשתמיט.

חסר וחבל

התשובה של הגאון ר"דב"ז

ב"ה פה עה"ק צפת תובב"א.

כבוד אחי ודבקים יותר מאח, הרבנים המאורות הגדולים חריפים עצומים ובקיאים בכל חדרי התורה סוע"ה מאירי עיני ישראל הברותא קדישתא די בעה"ק ירושלם תובב"א.

מכתבכם קבלתי לנכון וידעתי אשר מכתבי הרבנים שיחיו הניהו ותלחמו עמדי בגבעה כי אנכי העמדתי מערכת המלחמה לפניכם ויהיה לכם נקום להתגדר בו.

ראיתי אשר אתם נבוכים בהענין במביעות האדם א סהולכין האחר הרוב, ונקשה לכם מכו"כ מקומות על דברי שכתבתי שאין הולכין בזה אחה"ר, והבאתי ראי' ממס' ע"ז והסברא ג"כ דהאיך אפשר לומר דבכהמ"ד זה דרוב התינוקות אומרים שהוא יו"ד יהי' כשר ובהמדר השני אמרו רוב התינוקות שהוא למד יהי' פסול, והקשיתם ע"ז א"כ כדברי האיך שומא דבי תלתא גופי' ממאי דהנך רובא דלמא הנך רובא, ועוד מא ק"ל כמר בר ר"א במס' יומא דף פ"ג, ולדידי' נדחה הא דאיתא בתחלת בהסוגיא אליבא דר' יוחי דלענין אומדנא אזלינן בתר רובא הנ"מ בממונא אבל הכא ס"ס, ואליבא דמר בר"א ס"ל דאזלינן גם בס"ס בת"ר.

וכן קשה מחכם שטימא מה מועיל כשתשני יטהר הא אפילו שנים לא מתעיל.

אחי אבאר לכם הלכה זו והתפקחו עיניכם ולא תהיו נבוכים מחבילות חבילות קושיות, ולדחוק בדחוקים בהא דמס' ע"ז ע"ב ע"א, דהנה מ"ש דלמר בר ר"א אידחי הסוגיא דלעיל וס"ל דאפילו בס"נ הולכין בת"ר וכמו כן באיסורין, פלא גדולה מאד ומאד האיך עלה על לבבכם למימר כן, הא אך דעת הרמב"ם ז"ל היא כך, אבל הכא ס"נ הלא אתמהה, וכי בנפשות אין הולכין בת"ר באומדנא, הלא קי"ל דיש הסוגיא דלעיל ולא אזלינן בתר אומדנא רק בממונא ולהלכה למעשה אנו פוסקים כהשו"ע, והנה מהא דמס' ע"ז שהבאתי יאיר עינינו בסוגיא הזה דמס' יומא, ועפ"י דברי הוא מבורר מאד הסוגיא דלכאורה צ"ב במאי דקאמר הגמ' הנ"מ בממונא אבל ס"נ הלא אתמהה, וכי בנפשות אין הולכין בתר רובא באומדנא, הלא קי"ל דיש אומד למיתה והב"ד אומדין להרוצח באומד אומדנא, והולכין אחר הרוב כמשפט התורה, ועוד צריך ביאור מנין להרמב"ם ז"ל למימר דאך לר' יאי אך בשניא דהיקא, אבל למרבי"א אידחי לה וכי יהלוק הרמב"ם על סברת הגמ', וכבר הק' הרמב"ן והר"ב והב"י כולם זכרונם לברכה על הרמב"ם ז"ל, ובאמת טעמא בעי' תעיינו היטב בב"י סי' תרי"ח יוע"ש ע"כ ד"פ הוא, דבאמת אין הולכין בת"ר באומד הדעת של ב"א כדהתיא דמס' ע"ז ממאי דהני בקיאי טפי דילמא הני בקיאי טפי, וכמו כן ברובא ממאי דהני הוי רובא דילמא הני רובא, אך בשומא אזלינן בת"ר באומדנא הוא מדרבנן כמו שמפורש במס' שבועות דף מ"ב ע"א אימר דאמרי רבנן דאזלינן בתר רוב דיעות הנ"מ לענין אומדנא ופרש"י ז"ל בשומא עכ"ל הרי דרבנן הם שאמרו דאזלינן בתר רוב דיעות באומדנא, והוא תקנתא דרבנן, דמ"ה אין ליזל בזה בת"ר משום דממאי דהני הוי רובא דילמא הני כהתיא דמס' ע"ז הנ"ל אך תקנתא דרבנן הוא דאל"כ אין עוד לדבר סוף במידי דאומדנא עד דמיקפי כל העיר או כל העולם, ע"כ תקנתא דרבנן הוא ליזל בתר רובא באומד הדעת של ב"א, ותדע דאי ס"ד דברוב דיעות הוי מן התורה ובטל מן התורה מיעוט הדעות ברובו א"כ היכי מחלק הגמ' בין ממונא לס"נ באומדנא וכי יש נפ"מ בההלכה דהולכין אחר רוב מה"ת בין ממונות לנפשות, דהא הולכין אחר רוב בנפשות כמו בממונא, א"ו ברור כשמש דהא דהולכין באומדנא בתר רוב בד"מ הוא מתקנתא דרבנן, לפיכך קאמר הגמ' ביומא הנ"מ בממונא אבל הכא ס"נ הוא דהוא דוקא בממונא דהפקר ב"ד הפקר אבל לא בס"נ (כתוב בצד הגליון): ולא דמי לאומד לימתה דסנהדרין דהתם אזלינן בתר רוב מה"ת דהתם לא שייך למימר ממאי דהני רובא דילמא וכו' דהא סנהדרין קבועים במספר ככתוב בתורה) וה"ה לאיסורין, דהא הגמ' ל"ק אלא בממונא ולמה פרט הגמ' דוקא ממונא הל"ל הנ"מ בכל התורה כולה אבל הכא

ס"נ הוא ולא קאמר הגמ' אלא הנ"מ בממונא והוא משום דהפקר ב"ד הפקר (כתוב בצד הגליון: ואין להקשות לדברי מ"ט קאמר הגמ' הנ"מ בממונא אבל הכא ס"נ הוא, לימא הנ"מ בממונא אבל בכל התורה כולה לא, ז"א דמוכרח הגמ' למימר הכא ס"נ הוא דהכא הרי אסור לאכול ביוה"כ אפילו אם לא נלך בתר הרוב שאומרים שאינו צריך והוי פלגא ופלגא וא"כ הוי ספק איסור כרת, ולפיכך קאמר הגמ' אבל הכא ס"נ הוא ומותר לאכול אם הוי פלגא ופלגא) וע"כ לפ"ז שפיר עולה מתלוקת הרמב"ם והפוסקים ז"ל דהפוסקים סברי דלא אדחי הגמ' דאיתמר בהדיא לבתר אוקימתא דמרבר"א דלא אזלינן בתר רובא באומדנא בס"נ, והרמב"ם ס"ל דאידחי אוקימתא דמרבר"א דמאי דקאמר הגמ' לעיל גבי ר' יצחק דאוקמי מתניתן אליבא דר' יצחק דמחלקין בהקנתא דרבנן ליזול בת"ר באומדנא והנ"מ בממונא משום דהפקר ב"ד הפקר אבל הכא ס"נ הוא והוא מדחק לתרץ להדיא דר' יצחק ע"כ מחלקינן בין ממונא לכל התורה כולה, וכהדיא כל השקלא וטריא בסס' יבמות דף פ"ט ע"ב ד"ה צ עיי"ש דשקיל וטרי הגמ' אם דמי איסורן וכל התורה כולה לממונא וכמו דרבנן מתנין לעבור דבר מה"ת בממונא כן נמי באיסורין או דוקא ממון משום דהפקר ב"ד הפקר משא"כ באיסורין, ולא מחלקין בין קום ועשה בין שוא"ת, אבל במסקנת הגמ' מחלק בין קום ועשה לבין שוא"ת, לפיכך דוחק לתירוצי לר' יצחק מחלק בין ממונא לכל התורה כולה לאיסורא, אבל לפי מה דקי"ל כמר בר ר"א לא מתוקם הדיא חילוקא לחלק בין ממונא לאיסורא דהא בשוא"ת דמי איסורא לממונא, ועיין בסס' גיטין דף ל"ז ע"ב דשוא"ת והפקר ב"ד שוין דרבנן מתנין לעבור דבר מה"ת וע"כ אזלינן בתר רוב מה"ת שלא לתן לו לאכול ביוה"כ — וא"כ בנידן דידן — בהשאלה דס"ת ממנפ"ש להרמב"ן והטור והשו"ע לא אזלינן בתר רובא באומדנא אלא בדיני ממונות אבל לא באיסורין דס"ל דקים להו להש"ס דלא תיקנו חכמים בתחלה להאי תקנתא דליזיל בתר רובא אלא בממונא לחוד, א"כ פשיטא ב"ד (בדבר ?) דאין הולכין באומדנא כתר רובא באיסורין, ואפילו לדעת הרמב"ם ז"ל דהולכין אפילו באיסורין דדמי לדיני ממונא הנ"מ בשוא"ת אבל בקום ועשה לברך על הס"ת בהזכרת ש"ש פשיטא דלכ"ע אין ב"ד מתנין לעבור דבר מה"ת.

ומש"כ להקשות א"כ כשתכם טימא את הדם מאי מהני שחכם אחר טיהר הא אפילו שנים אינו מתעיל, ז"א דגבי הוראה שאני דהא כתוב בתורה כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וכו' וקמת ועלית וגו' כאשר יורוך, וסנהדרין פוסקים עפ"י רוב מנין כמפשט התורה, וע"כ חכמי התורה בהוראה קא עבדינן שליחותיהו, וכי יפתח בדורו כשמואל בדורו והוראה (—חסר תיבה אחת) דאתרי' וכמבואר

כ"ז בפ"א מה' ממרים הע"ש בכ"מ וכנושא כליו של הרמב"ם, וכ"א מחויב לשמוע בהוראה לחכם באתרי' עי"ש וע"כ זה אינו ענין לאומד דעת של בני אדם ובאתרי דהרבה חכמים שומעים לגדול בחכמה וכמנין כדאיתא בפ"ק במס' ע"ז עי"ש ברב אלפס ז"ל ואינו ענין בכאן.

ומ"ש דהעיקר שנותנים לתינוק דלא חכים ;לא ס' הוא כדי שלא יבין ע"י הענין, הלא כל הראשונים ז"ל כותבים דמכסים לפני התינוק כל האותיות דלפניו ולאחריו.

ומ"ש לתרץ על קושייתי מדוע לא כתב הרמב"ם ז"ל דינא דגמ' דנוהגים לתינוק להכשיר האות, וכתבתם שיש זה בדבריו בהל' שלאה"ז ניקב בירך של אות עד שנפסקה, אם נשתייר ממנה מלא אות קטנה כשר והוא שלא תדמה לאות אחרת. לא ידעתי את כוונתכם בזה סוף סוף קשה למה לא נקט הרמב"ם מפורש הדין דגמ בשאיש ספק נותנים לתינוק ומתכשר בזה, ומ"ש הגאון ר"מ בנעט ז"ל אני לא ראיתי זאת ואין אני כדאי לחלוק עליו.

אבל אין סתירה לפירושי בהרמב"ם ז"ל — דכל הרעש הזה הוא דוקא בשנולד הספק במשקל ראשון אבל לא כשהספק לאחר ההתבוננות, ומ"ש להקשות על דברי מהראיה דהדר באתרוג, באמת לא כתבתי זאת ליסוד עיקר ובתשובתי לברעזאן לא כתבתי זאת, אך בההעתקה לכם עלה זאת במחשבתי בעת העתקה, לא אוכל להבין מה שמצאתם סתירה לדברי מהשג"א ז"ל סי' ל"ו, הלא מפורש כתב הרא"ש ז"ל : מצות כתיבת התורה הוא כדי ללמוד בה דכתיב למדה את ב"י שימה בפיהם עכ"ל ז"ל ואך השג"א כתב דל"ת (דלא תימא) בשלא לומד בה אין בהכתבת ס"ת שום מ"ע ז"א אלא דאפילו יש לו ס"ת שהניחו אבותיו וא"צ ללמוד בה מ"מ מחויב במ"ע הזה, אבל פשיטא דהמ"ע של כתיבת ס"ת הוא כדי שתהא ראוי ללמוד בה דהא מפורש כתב כן הרא"ש מ"ע של כתיבת התורה הוא כדי ללמוד בה וכו', ואך השג"א מוסיף דאפילו דיש לו ממה ללמוד מ"מ מ"ע היא לכתוב ס"ת כדי ללמוד בה אע"פ שאינו לומד בה כגון דלא צריך דיש לו משל אבותיו, אבל אינו עולה על הדעת דמ"ע של כתיבת ס"ת הוא לאו כדי לקראות בה דהא הרא"ש כתב מפורש כן ומביא מקרא מלא בתורה, ולפיכך הבאתי הא דדברי הרא"ש כדי לדמות להדר דאתרוג דנקרא הדר ע"פ השקפה הראשונה, לתרץ קושייתכם דאימי בענין כתיבה תמה כמו לקיחה תמה ז"א דהא באתרוג תזינן דבלקיחה המה חסר פסול אבל בהדר שהוא משום העין כשר עפ"י השקפה ראשונה ונפ"מ בין גופא למראה, וכ"כ בס"ת כיון דהעיקר הכתיבה הא משום העין לרוץ העין הקורא בו, וכיון דבהקשפה ראשונה הוא מתוקן להעין שפיר דמי, ולפיכך הבאתי הא דהמבי"ט

ז"ל, ומתורץ ב' הקושיות שהק' עלי מדוע לא ידמה ללקיחה תמה ומדוע הבאתי הא דהרא"ש ז"ל הא בלא"ה יכולתי.... חסר.

שתי תשובות ממני בדין אבילות

שתי תשובות אלו הם מכתב יד שלי שנתכבדתי מאת חברי ביהו"ע להשיב בעצמי ויש כאן שתי נוסחאות הסותרות זו את זו ואיני זוכר לאיזה מהם הסכימו לשלוח להשואל.

א

ב"ה ירושלים י"ט כסלו, א' לסדר ה' מצליח תרס"ט.

ועל אודות דשאילנא בבית ועדנו קדם רבנן ע"י כבוד הרה"ג המפורסם השלם מהר"ר רבי יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א. במי שמוליכין אותו לעיר אחרת איך ינהגו האבלים הדרים בעיר שמוליכין אותו לשם. וכן האבלים שאינם לא בעיר שמת ולא בעיר שמוליכין אותו להקבר מאמתי יתחילו האבלות. נתבבדתי בשליחותי דחבריא הרה"ג חברי „בית ועד לחכמים" להשיב בשמם כהלכה. וע"כ אני אומר: דפשוט בעיני דאותם שבעיר שבאו לשם להקבר, אין אבילות חל; עליהם עד שיבא ויקבר ויסתם הגולל. ואותם שבעיר שלישית נוהגים אבילות תיכף מיום השמועה, אם אין דעתם לבוא לבית האבלים בעיר שמת שם, כי הנה מקור דין זה הוא בפ' אלו מגלחין כ"ב א"ל רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתון בתר ערסא מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולי אתחילו מנויי. וברמב"ן בס' ת"ה כתב בזה מחלוקת הראשונים, דדעת בה"ג היא דדין זה אפי' נקבר בעירו, והרמב"ן חולק עליו ושכן נראה גם דעת הרמב"ם דדוקא אם מוליכין אותו לעיר אחרת אבל בקוברין בב"ה סמוך לעיר והן חוזרין מיד בו ביום אין נוהגין עליו עד שיחזרו הקרובים וכו' שהרי דעתם עליו וכמובח לפניהם דמי. עכ"ל ובב"י כ' דאף דברי בה"ג אינם מבוארים בהדיא שהם חולקים דשא אפשר דגם הוא איירי במוליכין לעיר אחרת ובדג"מ כ' סברא אחרת דאיירי בעיו"ט כמבואר בל' הג' ועיו"ט דמי לעיר אחרת, שמתיאש מלקוברו מפני קדושת יו"ט, אלא שנראה שהרמב"ן והרא"ש חולקים ע"ז דדוקא עיר אחרת, ועיו"ט לא הוי כעיר אחרת עכ"ד ועכ"פ טעם מה שאותן שנשארו בעיר שמת מונין מיד משום שכבר מסיחין דעתם ממנו ואינו מוטל עליהם כלל וככבר נקבר דמי, ורק אם בה"ק באותה העיר דעתם עליו עד

שיחזרו הקרובים, וא"כ אותם אבלים שבעיר שלישית פשוט דדמו לאותם שיצא המת מעירם, דמה לי מת שם ויצא או אינו שם כלל, זה וזה כבר הסיחו דעתם ואינם ממתינים עד שיחזרו הקרובים. ולכן מטעם זה גם להפך באותם אבלים שבעיר שבא לשם שהם עומדים ומהכים עד שיגיע המת לבה"ק שלהם ויתחילו להתעסק בו דאין אבילות חלה עד שיבא ויסתום הגולל דהרי הם כאלו מת שב ונקבר שם, דמאי נפ"מ בזה שמת בעיר אחרת, ואף אם גדול הבית נשאו במקום שמת הרי הם כמו התולבים עמו דאין מונין אלא משיקבר הסכמת הש"ך שע"ה סי"ק א', וכן דין אותו שבעיר שלישית מוכח להדי' דמ"ש ממה שהביא הטור בסי' שע"ה שאלה לרבנו האי ולאב שרירא עי"ש ודעתם דמי שנהרג בעיר אחרת דנוהגין אבלות מעת שמועה ואף הרמב"ן לא פליג עליהו אלא משום דעדיין דעתם עליו לעסוק בקבורתו, אבל אם יש לו מתעסקין במקומו כ"ע מודים דנוהגין אבילות משעת שמועה והדין ברור.

ב

ועל אודות ששאילנא בבית ועדנו קדם רבנן ע"י כבוד הרה"ג השלם המפורסם מוהר"ר רבי יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א. במת שמוליכין אותו לעיר אחרת איך ינהגו האבלים הדרים בעיר שמוליכין אותו לשם. וכן האבלים שאינם לא בעיר שמת ולא בעיר שיקבר שם מאמתי יתחילו למנות האבלות. אם יש להם דין כמו ששלחו המת למקום אחר דחל על הקרובים שבמקום המיתה האבלות מיד, או דיתחילו למנות מסתימת הגולל. הנה נראה לנו דאין להם דין במקום המיתה, ונ"מ גדולה יש ביניהם, וכן מבואר מהפוסקים, דהא לענין אנינות פסק השו"ע סי' שמ"א דאפילו בעיר אחרת אינו אוכל בשר ושותה יין והוא כדברי הרא"ש מו"ק סי' נ"ה אפילו יש קרובים אחרים אצל המת המתעסקים בקבורתו מ"מ דין אונן עליו, אף שאין דעתו לילך לשם לעסוק בקבורה, כיון שהוא מהמתאבלים כמת מוטל עליו דמי, והרי הדבר צריך ביאור דמ"ש מהקרובים שבמקום המיתה, דאם נמסר לרבים או מסרוהו לכתפים דאוכלים בשר ושותים יין, אע"כ צריכים לחלק דדוקא הקרובים המתעסקים בקבורה ועשו את שלהם ומסרוהו לכתפים פסקה מהם האנינות, אבל הקרובים בעיר אחרת דלא עשו מאומה, ודאי לא פלוג רבנן (כלשון הרא"ש שם) וכן נמי לגבי דין אבלות דהלכה פסוקה הוא בשו"ע סי' שע"ת מאימתי חל האבות משנקבר ונסתם הקבר, ואפי' מסרוהו לכתפים אם דפסקה ממנו האנינות מ"מ אם הבה"ק בעיר לא חל עליו אבלות עד שיסתום הגולל כדמדייק

הרא"ש כן מדברי הירושלמי דאפילו לא יצא מפתח הבית ואכתי לא חל עליו אבילות ואפ"ה פסקה ממנו האנינות וכמו שפסק בשו"ע שמ"א סי' ד' במי שמת בחפיסה ע"ש לכן אף דפסק בשו"ע שע"ה סי"ע ב' במי שצריכין לשלוח המת למדינה אחרת לקברו מתחילין למנות מעת שיחזרו פניהם והוא מגמ' מו"ק כ"ג א"ל רבא לבני מחוזא וכו', וכסברת הרמב"ן ושכן נראה גם דעת הרמב"ם דדוקא כשמוליכין אותו מעיר לעיר מיד כשמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם מהמטה כבר נתיאשו ממנו ודמי לסתימת הגולל, אבל גם בדין זה דוקא אותם הקרובים שבמקום המיתה שמסרוהו אותו לאלו שמוליכין אותו לעיר והחזירו פניהם מהמטה (כלשון הרמב"ן בת"ה) מתחילים למנות מיחזרו פניהם, וכסברת הב"ח דלדידהו מיהזו החזרת פניהם כסתימת הגולל, שמשמע מדברי הב"ח שמדייק לשון הרמב"ם ואינם יודעים מהי יקבר יש לנו עיון בזה ואין להאריך אבל הקרובים שאינם לא במקום המיתה ולא במקום הקבורה וכ"ש הקרובים במקום הקבורה לא פלוג רבנן ומתחילים למנות משנקבר וע"כ ל"פ ר"ת וראי"ש המעשה של אחותו של ר"ת אלא בדין אנינות כ"ע מודו דנותג משיקבר.

מושגים מתחלפים

כשם שארץ ישראל צריכה להיות על פי התורה
כן התורה צריכה להיות על פי ארץ ישראל

כשם שאנו צריכים להכניס את הקדושה בתוך התחיה
כך אנו צריכים להכניס את התחיה בתוך הקדושה

ועד הישיבות דואג להתוקת התורה למען הישיבות
מפעל התורה דואג להחזקת הישיבות למען התורה

האנורה רוצה בשלטון התורה
צבל כלום התורה רוצה בשלפון האנורה ?

בתוך החומות

מדור שלישי

המדור הכללי והצבורי

יום טוב
בחדש הצחון כסלו
זמן מתן מדינת היהודים בארצנו

בעזהי"ת

בדברי הפתיחה כתבתי כבר שמה שאני מוסר כאן אינו ממה שהעלתי מזכרוני וגם לא ממה שרשמתי לזכרון אלא מה שזכיתי שנשאר ברשותי כתבים ומוסמכים נאמנים, ועם זה גם מה שנתפרסמו אז בהעתונים הנוגעים להענינים הנזכרים.

אולם בהמדור „הכללי והצבורי" במקומות שנגעתי בהענינים אשר מפני רב ערכם וכובד משקלם דרושים יותר ביאור, וגם בענינים שכבר נזכרו מהם באיזה ספר זכרונות באופן בלתי בהיר או סתום, מצאתי הכרח להוסיף דברי ביאורים גם בתוך גוף הספר כדי להוכיח ולברר אמיתת הדברים בהוויתם.

גם הרשיתי לעצמי למסור בהמדור זה כמה ענינים שלא תפסתי בהם מקום מיוחד כמו אלה שנזכרו במדור הקודם, אלא שלקחתי בהם חלק רב בתור איש צבורי עם עמדה ידועה.

עוד דברים אחדים: כי בהמדור הזה נמסרו רק רישומים כלליים ועיקריים, שנתקבלו בזמנם מתוך כל מה שהתרחש בתקופות הנזכרות הרות רבות — העובדות חליפות ותמורות ורוחות שונות שנסתערו מצדדים שונים ויכולים הם להשתמש לחומר יסודי לסופרים אוביקטיביים ולחוקרי ההיסטוריה שעוד יקומי למצוא את כל החומר הרב וליצוד מהם ספרות רחבה לתת לנו ציור ותמונה שלמה עם כל פרטי הדברים שהרבה יש מה לדעת וללמוד מהם.

חברת ישוב ארץ הקודש [1]

בהבצלת י"ד מנחם אב תרנ"ו

מברך אני במו"ט את ידידי המופלג מר מנחם מענדיל פרוש, ליום חתונתו עם ב"ג מרת שייגע גיטיל, ויהי רצון שזה הצמד יעשה פרי תמיו ויחיו חיי טובים ומאושרים, בעבור שנדבתי גדבה לטובת אגודת "אהוה" ולטובת אגודת ישוב אה"ק.

א"ש

רבי אהרן יונתן שפירא ז"ל בא רווק מרוסיה בגיל של חובת עבודת הצבא, נתקבל בישיבת עץ חיים, הכרת פניו לבד העיד עליו לבחור בלתי רגיל, מיושב ברעתו, מתחילה היה צנוע מתבודד, אך כאשר תהו על קנקנו נמצא מלא דעת תורה בעל ידיעה רחבה בש"ס וגם באחרונים, בחורי הישיבה נמשכו אליו וגם הוא הראה להם הסברת פנים וקירוב הדעת, בשיחותיו ובספוריו הנעימים השפיע על כמה מהם להרחיב חוג השקפתם.

נתגלה גם להוגה דעות ומחשבות בשאלת היהדות שעמדה על הפרק בימים ההם. פרסם בהחבצלת במדור "בשוק הספרים והסופרים" המשך מאמרים בשם "על פרשת דרכים" של אחד העם שעשו רושם רב על הסופרים והמשכילים ובהם גם רבי יחיאל מיכל פינס ז"ל.

נצטרף לאגודת "אחוה" שנוסדה או בשנת תרנ"ו התחתן עם משפחת סלומן ואחרי נשואיו נתגלה בו מהלת שחפת ר"ל, כנראה שנתדבקה בו מסיגופיו להפטר מעבודת הצבא, אגודת אחוה לא חשכה כל עמל ופזרו כסף להצילו, שלהו אותו לקירים במצרים, אך המחלה המאוחרת התגברה בו וכאשר שב ירושלימה לא האריך ימים ושבק חיים לכל חי בלי בנים.

אחד מנכבדי אגודת "אחוה" מר אברהם בלומנפלד שהיה נקרא אברהם פינס נזכר למעלה במדור ב' ח"א, קרא את בנו הראשון שנולד לו בשמו, והוא מר יונתן בלומנפלד פקיד גבוה במחלקת הקופרציה.

---

1) החברה הראשונה שנצטרפתי אליה עם"י עצת ביתי רבי אליעזר ליפא ז"ל חברה זו נוסדה ע"י השפעת הרה"ג רבי יצחק צבי רבלין ז"ל נזכר למעלה ורבי יצחק אייזיק בן טוביט ז"ל הראשונים שנצטרפו להחברה היו חברי אגודת "אחוה" (אני מוסר כאן רק פרטים אחדים וביותר ביאור ימסור בוראי המסדר ס' נולדווסר כהמשך מאמרו "כסופים להתישבות חקלאית בבני ירושלים", אשר בהלות של מר נ. נ. ברינקר כשיגיע לתקופה ההיא.

...זה רק כשני תדשים אשר חברה זו נוצרה וכבר ראינו התעוררות והתרגשות במדה מרובה, פעה"ק עשתת הח' רושם אדיר הכל משוחחים הכל משתוקקים ... ומסיים במכתב לחברי הועד כ'את רבי איזיק בן טובים ז"ל עם הצעות וצעות שונות, ובתוך הדברים הוא כותב קטונתי מכל הכבוד שחלקתם לי לכבדני בשם חבר וכבד בכמה גליונות בהתבצלת אז נתפרסמה מודעה מאת חברי ועד חברת ישוב את"ק שיושבים בכל יום ג' בבית ההבשיל בירושלם.

מר זלמן בן טובים בנו של רבי איזיק ז"ל סופר התבצלת מיפו בתוך כמה ידיעות שהוא מוסר משם כותב שגם ביפו רבה התנועה לאגודה זו ומשתתפים בה גדולי ונכבדי יפוי בהם גם הסופר הרהה"ש רבי יעקב גולדמן ז"ל.

בכמה גליונות בהתבצלת במדור "שופר של צדקה" בין הברכות השונות נזכרו כמה צעירים ירושלמיים שמנדבים לטובת הח' ישוב את"ק מהם, נחום נאטאנזאהן [2], ברוך ראהאלד הלוי [3], משה אלי' זאכס [4], יוסף זיוו [5], אשר יצחק וידמן [6].

---

2) ת"ת משכיל למר בישיבת ע"ח אח"כ עבר למסחרו של חותנו רבי בן ציון זילברשטין ז"ל מנכבדי והשובי זקני ירושלים, מיסד בית מסחר "האחים זילברשטין" ומהבונים הראשונים שכונות ירושלים וביחוד שכונת "מזכרת משה" שגר שם.

רבי נחום נאטנזאן נסע אח"כ עם משפחתו לאמריקה ותפס שם מקום חשוב באגודת בני ארץ־ישראל באמריקה.

3) בנו של הרב נפתלי שו"ב משרידי הרעש בצפת מאשתו השניה גוטה נכדת הרב רבי מנחם סנדל מתלמידי הגר"א ז"ל, למד בישיבת ע"ת, ואח"כ יסד בית דפוס הנקרא "דפוס האחים רוזלד". מנכדיו של הרב נפתלי ז"ל הוא הרב שלמה ראהלד הלוי מזכיר הרבנות ביפו, מומן הרה"ר רבי נפתלי הלוי ז"ל ואח"כ אצל רבנו הרב קוק ז"ל ועכשיו מזכיר הרבנות הראשות יפו תל־אביב.

4) בנו של הרב רבי אברהם אלקנה זאקס, ז"ל משפחה נכבדה חתיקה, מעולי גרמניה עסקן נכבד בעיר מגבאי ומיסדי מושב זקנים, רמ"א נשא אשה ממשפחת ליפקין וגלב"ע בדמי ימיו עזב בנים נכבדים, מנכדיו של הרא"א ז"ל הם הרב רבי מנחם זאקס מזכיר הקהלה בשיקגו, והרב פישיל זאקס בעל מלון ציון בירושלים, להם עוד אחים סוחרים נכבדים, בני הרב רבי דוב זאקס ז"ל החתן הרה"ג רבי צבי כהנא שפירא נזכר למעלה כמורה ב' הרב מנחם הוא חתן מרן הגאב"ד צ"פ פראנק שליט"א.

5) ת"ח חשוב ועסקן צבורי חרוץ היה סופר ומזכיר כולל וולנה וגבאי כביה"ח בקור חולים, אחד ממנהלי ועד הכללי קופת רמבעה"ן מראשי ועד העדה האשכנזית היה נציג ירושלים בהאסיפה המיסדת של אסיפת הנבחרים.

6) למד בישיבת ע"ח את"כ עבר למסחר בנו של אחד מחשובי וזקני ירושלים הרב רבי

בגליון של כ"ב תמוז כתוב: ברוך שהחיינו וקימנו בו ההעוררו אחינו בני עיה"ק לפעולה ביסוד החברה הק' ישוב אה"ק כי נתרבו ההברים מיום ליום נדבני לקופת החברה... האחים בלומענפל".

בהחבצלת בגליון הנזכר מקודם

לכאן ולכאן

לאחינו הקוליניסטים. למי ומי מכם צורך בפועלים ועובדים חרוצים בכרמיהם או בשדותיהם פנו גא אלינו...

ועד חברת ישוב אה"ק

(העתקה מהחוברת „לתולדות השחיטה האשכנזית בירושלם" שפרסמתי בשנת תש"ד

בעזהש"י

כשהשיגו האשכנזים לפני כשמונים שנה את הרשיון מאת השולטן להחזיק שחיטה לעצמם בלתי תלויה לעדת הספרדים, פתחו להם שלשה חוגי הכוללים: ליטה, פולין, וואהלין, אטליזים בפני עצמם, וקבלו שוביים ומשגיחים מבני כוללם.

ברור הדבר שמצב הכשרות בין במטבחיים שגם בין כך עבדו השוביים יחד עפ"י דיני טריפות ומנהגי האשכנזים, ובין באטליזים היה בטח בלי שום מקום של חשש וערעור, אלא שבכל זאת הפירוד ורבוי הרשויות בשחיטה וכשרות לא הניח

ישראל ליב וידמן ז"ל, מאשתו השניה מרת ראשע נכדת רבי זלמן צורף ז"ל ר"א נסע לשדר באמריקה כמה שנים ושב ירושלימה, נלב"ע לפני עשר שנים.

7) נזכרו למעלה בני הה"ב רבי יוזיל לומזר ז"ל נזכר במדור ב' ומתראוי להזכיר את אחיהם הגדול מר זאב עה"ש חתן הרב רבי משה צבי לעווינזון נזכר במדור ב' היה מהאכרים הראשונים בפתח תקוה, ותלה במחלה ששררה אז שם, שמת בה, לערך בשנת תרמ"ו.

רבי יוזיל לומזר היה חתן רבי ישראל ב"ק מיסד דפוס הראשון בירושלם. אבי רבי ניסן ב"ק ראש חסידי סדיגוריה, והיתון בין מתנגדים עם חסידים היה דבר נזיר מאז בימים האלה, שתוך פעולה להחזקת הישוב בא"י גרם הרבה לדעתי להתקרבות בין שתי הסיעות ביחוד בא"י נוסף העליה משני הצדדים מתלמידי הגר"א ותלמידי הבעש"ט והתניא שהיתה בתקופה אחת, הרפתקאות והסבל שעבר על שניהם הביאם לידי קרוב לבבות וגם למיזוג הרוחות, וזה הביא אח"כ גם לאחוד הכוללים ע"י יסוד ועד הכללי לקופת רמבע"ן.

את דעתם של הרבנים וראשי העדות בשעתם וחתרו לאיחוד שלם שיצא לפועל לפני ששים שנה שהתאחדה השחיטה של הכוללים ונוסד אז „ועד השחיטה של אשכנזים פרושים וחסידים" לחברי הועד נמנו רבנים יחד עם נכבדי העיר מכל הצדדים שעמדו תחת ראשותם של הגאון רבנו שמואל סלנט ז״ל והגאון מבריסק מוהרי״ל דיסקין ז״ל הגרש״ס שהיה עסוק יותר בהוראה ובהנהגת כלל ענייני העיר והמוסדות מסר את עיקר פיקוח על ועד השחיטה לרשות הרב מבריסק.

עם יסודו של ועד השחיטה נמנה אחד מגדולי הרבנים בעל הוראה מיוחד לעמוד בראש תפקידי השובי״ם במטבחיים ולהכריע ביניהם בכל השאלות והספיקות, ורק השאלות הקשות ביותר וכן השאלות שאירעו באטליזים היו מביאים לפני הגרש״ס או לפני הגרי״ל זצ״ל ולפעמים נצטרפו שניהם.

הראשון שנהמנה למשרה זו היה הרה״ג רבי שמואל מוני זלברמן ז״ל שהיה גם ראש הממונים בועד הכללי מיסודו של הרש״ס והרב מקאליש בעל אמרי־בינה ז״ל, אחריו נתקבל הרה״ג רבי אליעזר דן רלב״ג ז״ל (אבי משפחת רלב״ג וגברילוביץ), קרוב משפחת הרב מבריסק ז״ל ונאמן ביתו. וגם ר״מ בישיבת עץ־חיים שעמד החת ראשותו של הרש״ס, אחריו קבל משרת זו ההרת״ג רבי שלמה זלמן בהר״ן ז״ל הידוע במסירותו לבנין השכונות מאה־שערים ובית־ישראל, בנו רבי חיים רבי זלמן״ס שירת אחריו בתפקיד זה.

בקביעת מס השחיטה שנעשה ג״כ ע״י ועת״ש היה תמיד המודד רק הוצאת משכורת עובדי השחיטה והכשרות, כי כלל יסודי היה בידם שלא להטיל על קופת ועה״ש שום הוצאה צבורית אחרת או סוציאלית, וכל הכנסת השחיטה היה קודש רק לצרכי השחיטה והכשרות.

כדאי להזכיר כאן תקופה ידועה שגרם לידי משבר ופירוד בשחיטה שלא נמשך זמן רב ותתאחדו עוד הפעם, זה היה בשנת תרס״א בזמן שהתופיע הגאון האדר״ת ז״ל שבא עפ״י הזמנה הרש״ס למלא מקומו עוד בחייו, כוללות החסידים הביעו ע״ז תרעה זו בעין צרה בראותם בכח האדיר הזה הגברת כח הפרושים והכרעת המשקל.

הגאון מלובלין בעל תורת חסד שנחשב לאובטריטט של החסידים כבר היה זקן וחלש, גם היחס הטוב שהיה שורר בין הרש״ס והרב מלובלין מאז הטופיע בירושלם והרש״ס בחכמתו ובצדקתו כבד אותו מאד ומנה אותו לראש ועד־הכללי, — נתרופף ביניהם בימים אלה, עוד עובדה הרגיזה את החסידים שבקשו תלונות למצוא מקום לפירוד, כי אז נעדר אחד מהשובי״ם הזקנים של הפרושים ואחד מזקני השובי״ם הפסיק מלעבוד, ובמקומם מנו הרש״ס והאדר״ת שני שובי״ם צעירים את הרה״ג ר״א ראם שאהרי פטירת אחיו ז״ל נתמנה גם לחבר הבד״צ והרב

מ"מ פרוש (הח"מ), החסידים מצאו תואנות שונות למחות נגד מינוי זה, ואז נחלקה ונפרדה השחיטה. השובי"ם והעובדים עברו כל אחד להצד שהוא שייך לה. הפירוד הזה הביא גם לידי מחלוקת בין הצדדים ותיו מקרים של התנפלות והכרזת איסורים איסורים מצד זה על איזה מאטליזים של זה עד ששני הצדדים הכירו את החילול והשפלת כבודשם השחיטה שהיה יקר וקדוש תמיד על כל קהלה בישראל. גם ראו את המכשולים שגרמו לירידת מצב הכשרות ושני הצדדים בקשו את השלום והודות להתיווך של שני חכמי וגדולי העסקנים בעיר הברי ועד השחיטה משני הצדדים הרהח"ש רבי יואל משה סלומון ז"ל מצד הפרושים והרב רבי אלימלך פרלמן ז"ל מצד ההטידים באו הצדדים לידי הסכם כללי ועוד בחיי הרב מלובלין שסמך גם ידו על שני השובי"ם החדשים לא נמלאה שנה שלמה התאחדה השחיטה שוב הפעם מצד הפרושים נתקבלה אז עוד שו"ב הרב זאב גוטליב הי"ו שהיה בגיל שנות העמידה ומסיבת מחלת עיניו שכההו עבר לפנסיה. ובנו הרב יוסף הי"ו ממלא תחתיו ומשרת בקודש זה עשרים שנה. אחרי זמן קצר נתקבל גם מצד החסידים שו"ב צעיר חדש הרב משה ווינשטוק הי"ו חתן הרב רבי ישראל ראבין שו"ב ז"ל.

הרב האדר"ת עמד בראש ועד השחיטה שהתאספו לפעמים בביתו ולפניו באו גם בשאלות הריאה וכדומה. אך כידוע לא האריך שנים רבות ואחרי איזה שנים הלך לעולמו ונפל האדר"ת וצ"ל בחיי הגרש"ס ובמותו השאיר רושם מדוכא ומאורפל בכל עניני הצבור.

אין מצאו נוחם ברבם ומנהיגם הגדול הגרש"ס שסיפה וגידל את העדה האשכנזית ומוסדיה הגדולים. עוד היו עיני העדה רואים את מורם. עוד שמו הגדול נקרא עליהם. בב"ט מנחם אב תרס"ט שקע שמשה של ירושלם ונכבה נרת שהאיר לפניה דור שלם אבל אורו הגדול לא נדעך לגמרי כי מהודו נתן על גדולי התורה ובעלי הוראה חכמי ועסקני העיר שקבלו מהכמתו הדרכתו והנהגתו הנפלאה.

גם הגאון רבי חיים ברלין ז"ל למרות חולשתו מוקנתו ומופלגת מילא כמה מהפקידי הרבנות הירושלמית בעניני המוסדות ושאר צרכי צבור אולם לא עצר כחו למלאות אחרי ההוראה הכללית ופיקוח על עניני השחיטה. או נכנס ועד השחיטה תחת פיקוח של שני בתי הדינים פרושים וחסידים — בראשית הראבד"ם הרה"ג רבי ליפמן דוד שובקס ז"ל מצד החסידים. ויבל"ח הרה"ג מרן רבי צבי פסח פרנק שליט"א מצד הפרושים ולפניהם באו גם עם שאלות הריאה ולפעמים בקרו בעצמם בבית המטבחיים.

העתקה מהמאמר שפרסמתי בהצופה ל' מנחם אב תש"ו

רבנו שמואל סלאנט ז"ל (ליום הזכרון הל"ז)

בכל מה שנכתב על הרש"ס. לא נמסר אלא מערך חכמת תורתו, שנתפרסם לעלוי מילדותו, מכוחו בהוראה, מפקחותו. אבל אין בהם כדי לקבל תמונה שלימה ממהותו הרוחנית. כמה היה כוחו גדול בל כך? מה הסוד שהיה צפון בו. שמאז בואו לירושלים, כשהיה עוד צעיר בשנים, היה הוא העומד בראש כל ענייני הציבור, בהוראה, בהנהגה, וביסוד והנהלת מוסדי התורה והחסד הציבוריים, בזמן שנמצאו גדולים וקשישים ממנו וגם עלו עליו בגדלותם בתורה ובפירסום שמם ששמשו ברבנות בערים גדולות. בירושלים היו אז גאונים כגון: הרב מקוטנא, בעל "זית רענן", הרב מקאליש רבי מאיר אויערבאך, בעל "אמרי בינה", שהיה בעל דעה רחבה ומלא עוז ואומץ, תקיף ברוחו. והרש"ס ידע והבין איך להתנהג עם כל אחד ואחד לפי רוחו ותכונתו. ובו בזמן נשאר הוא הראש והראשון ורוח החיה בכל ענייני הציבור.

גם ועד הכללי כנסת־ישראל שנוסד על ידי הרש"ס יחד עם הרב אויערבאך על ידי איחוד כל הכוללים של ליטא, פולין ואהלין פרושים וחסידים — לשם החזקת העניינים הציבוריים הכללים ושתפס מקום ועד הקהילה ובא־כוח הציבור כלפי הממשלה, התנהל על פי פקודתו.

וכן בהנהלת ת"ת וישיבת עץ־חיים, המוסד התורני והחינוכי הציבורי הראשון שנוסד על ידי הרש"ס יחד עם עוד מגדולי העיר. ההשפעה הרוחנית היתה בידי ראשי הישיבות הרב ממלטש בעל "משכן בצלאל" והרב רבי משה נחמית כהנא. ההדרכה וההנהלה העליונה היה בידי הרש"ס.

ונקפים את הנהגתו בחכמתו, בשכלו הזך, בפקחותו, במידת הדייקנות המיוחד שלו, בסבלנותו ובהבלגתו אבל המידות הללו נובעות ממקור מיוחד. למשמעותו של הרש"ס היו סרים אנשים גדולים, חכמים וסופרים, בעלי ידיעות רחבות ושאיפות נעלות, כמו הסופר הרב רבי יוסף רבלין ז"ל, שמלבד היותו עסקן נאמן וחרוץ, היה לוחם ומגין על כבוד ירושלים בכוח עטו בעתונים "הצפירה", "המליץ" "המגיד", ובמכתביו לאלפים שהפיץ לטובת המוסדות; גם החכם רבי יואל משה סלומון ז"ל, ועוד חכמים ועסקנים גדולים שהיו עומדים תמיד לימין רבם הרש"ס. גם מגדולי וראשי עדת החסידים היו חרדים לכבודו וכפופים למרותו, כמו רבי ניסן ב"ק ואחריו רבי אלימלך פרלמן ז"ל, שעמד בראש כוללי החסידים, ונמנה בין ראשי ומנהלי ועד הכללי, שהרש"ס עמד בראשו.

אני זכיתי להכיר מילדותי את הרש"ס, ז"ל, בזמן שהיה שלם בכל חושיו והיה רץ בזריזות מביתו בחורבה ר' יהודה החסיד למשרדי ת"ת וישיבת עץ־חיים. באוני נקלטו כמה שיחות מחוכמות ממנו, כשהגעתי לכלל דעה העסיקו אותי השאלות הנזכרות בראש דברי. נסיתי להעלות מזכרוני כל הרישומים שנחרתו בזכרוני. כל מה שהתעמקתי יותר לחשוב על הרש"ס, יותר נתגדל ונתעלה ערכו בעיני. הרש"ס לא היה הוגה דעות ומחשבות, הסר היה לו כשרון הדברנות ההטפה, ובכל זאת הצליח לפרוש שלטונו ולעמוד לפני מלכים ושרים ורוזני ארץ, שהפליאו את הכמתו ופקחותו. השפ"ע הרבה על כמה מגדולי היהודים שבאו לבקר את ארצנו, כמו השר מונטיפיורי והבארון רוטשילד ועוד. גם המושלים ופקידי הממשלה התחשבו אתו, אף שמשרתו לא הוכרה באופן רשמי.

ונדמה לי שעיקר כוחו היה גנוז דווקא בפשטותו הגמורה ועם כל הכמתו בתורה ויראה ובחוויות עולם היתה מקורית ונבעה מתוך נשמתו הגדולה. כל המידות הנעלות שנשתבח בהם לא נרכשו מתוך עבודה עצמית בנסיון, אלא הנהגתו המידות עצמן נבעו מתוך תכונתו העצמית, הוא לא היה צריך להשתמש בטכסיסים מלאכותיים, וזו היה סוד גדולתו והצלחתו.

הרב מנחם מ. פרוש

כתב גבאות

בית מחסה ליתומים

למקהלות האשכנזים הנוסד ע"י רבנו הגאון הצדיק רשכבה"ג

מוהרי"ל דיסקין וצ"ל

בעה"ק ירושלם חובב"א

ב"ה ירושלם ע"ה"ק ת"ו כ"ה שבט אשתר

שלום וברכה אל כבוד הרב המופלג בתורה וביראת ה' טהורה רב

פעלים מצויין במעלות ובמדות הרומיות נורץ לתהלה,

מו"ה מנחם מנדל פרוש הי"ו

שו"ב בפעה"ק ת"ו.

בשמענו את תהלת כת"ר ש"י כי הנהו איש המעשה, ועסקן במצוות ודורש טוב לעמו ולארה"ק הננו הושבים כי יתקיים בו: אוהב מצוות לא ישבע מצוות, ויקבל על עצמו משרה כבודה למצות רבה, תיא להיות משגיח ומפקח ראשי בבית מחסה ליתומים" הכללי הנוסד ממר אבא הגאון החסיד זיע"א, אשר הוא יפקח על

כל עניני בה"י הדרושים סדר ותקון, ורשות לו לחוות דעה כאחד הגבאים, והנני מקוים, כי תבוא הברכה לרגלו, הן ברוחניות והן בגשמיות והי' עי"ז מעשה הצדקה שלום וברכה, וזכו"ז יצו ה' אתו את הברכה חיים ושלום עד העולם.

כעתי' נשיא הבית יצחק ירוחם בהגאון החסיד מוהר"ר משה יהושע יהודא ליב זצ"ל דיסקין.

מקום הותם המוסד

כתב מנוי זה הוגש לי בזמן שהמשבר ופשיטת הרגל שעבר על המוסדות ישיבת תו"ה ומושב זקנים כמו שהזכרתי למעלה, פגע גם במוסד בית היתומים ועמד על סף פשיטת רגל מנגישת ולחיצת בעלי החובות, כשקבלתי עלי את המנוי השתתפתי עם מזכירי הגריי"ד להשתדל לפני כמה סוחרים נכבדים בהם גם הרב רבי זאב שהור ז"ל ועלה בידינו לסדר ועד של סוחרים בראשם הסוחר הידוע רבי יצחק הגיז ז"ל שערבו לבעה"ח לסדר תשלומיהם וגם תרמו משל עצמם סכומים מסוימים לשלם שטרי חובות היותר דחוקים ובזה נצל המוסד מהמשבר [8].

התחלתי לבקר את המוסד בכל יום אחרי עבודתי במטבחיים, לפקח על הלמודים ולבחון את התלמידים חניכי בה"י שמתי עין גם על הכלכלה והלבשה ועל ההנהגה המוסרית של החניכים.

כמעט כל יום בקרתי בבית הגריי"ד, השתתפתי באסיפת הגבאים החמתי שמי על המכתבים.

אך קשה היה לי לשאת את הקמוצים והקצוצים שהונהגו אז לרגלי המשבר, גם פגשתי מכשולים מלהוציא לפועל כמה תיקונים ושכלולים שונים שהצעתי להכנים ואחרי שעמדתי על משמרתי יותר משנה, התפטרתי ועזבתי את המוסד. ועד היום אני מתחרט על זה כי אלמלי הייתי נשאר שם הייתי יכול אולי למנוע כמה כיבות שגרמו לפרוד היהדות החרדית כי הגריי"ד נסתבך ע"י מזכיריו ופקידיו בסבך המהלוקת למרות רוחו ותכונתו הפנימית, כמו שנבאר להלן.

אין בכחי ובכח עטי לתת אף מקצת מהתיאור המלא של האישיות הגאונית והפלאית ורבת הסתירות שנמצאו בהגריי"ד ז"ל.

כשהופיע בירושלם בשנת תרס"ז עפ"י דרישה גבאי ומנהלי המוסדות שיסד אביו הרב מבריסק מוהריי"ל זצ"ל, לא נתקבל מאת ראשי ומנהיגי העיר בכל הכבוד הראוי לו, אולי משום חשש התחרות בהמוסדות שלהם וגם מפני שרבים

8) כשמסר בעל חומתיך את דבר הפעולות בזמן המשבר, מוכיר רק אחד מהמזכירים והשמיט את שם ו של המוכיר שהוא עכשיו רב באמריקה ואת שמו.

עוד לא ידעו ולא שמעו מעוצם גאונותו שהפליא את גדולי הדור עוד בזמן שהיה צעיר בשנים בבית אביו ז"ל שמצאו בו את כחם של אביו ואבי־אביו רבי בנימין מהורדנה, ודרך למודם בעומק התדוד וחריפות עצומה שרק בעלי כוחות חריפים היו יכולים לתפוס ולחדור עד תהום עמקם ורום השגתם, ודרך למודם תמיהד נעשה לשם בדור ההוא שנקרא השכל של רבי בנימין ובנ"ז.

גם אחרי שבא ירושלימה, הסתיגו ממנו הת"ח והלומדים מפני צורתו החצונית ותלבושתו המודרנית אף שמעו עליו שיודע שפות זרות רוסית וצרפתית גם יש לו ידיעה במדעים חצוניים ויודע פרק בהוקי משפט של נכרים כמו צורך דין, ביה.ד נרתעו בני ירושלם כששמעו שאשתו לובשת פאה נכרית עם כובע אירופית וכאשר נתקל כידוע בהתנגדות של גבאי בית היתומים, עמדו מנגד ולא מצא תומכים כו[9]

נמצא רק אברך עלוי אחד שהריח בהגרי"ד את ריח שכל התורת של הרב מבריסק שכ"כ נכספה נפשו מנעוריו — מזמן שאביו היה דיין בבד"צ של הרב — לתפוס את דרך הלמוד העמוק והמהודד של הרב, לא הביט על כל הדברים שהיו תדשים גם בעיניו, ובזמן קצר התדבק אליו עד שקבעו שיעורים ללמוד ביחד בכל ערב כמה שעות וביחוד בכתבי מוהריי"ל[10] והצעיר הזה היה מרן הגרי"מ חרל"פ שליטא וכאשר נתגברה המחלוקת עד כדי כך שגבאי ביה"י עקלו את הדואר עפ"י הממשלה, והגריי"ד נמצא במצור שהשב לעזוב את הארץ ולשוב להו"ל, אמרו שכבר התחילו לארוז חפציו, או התחיל האברך הצעיר להרעיש עולמות, העיז לעלות לבית רבנו הגרש"ס ודפק על השולחן, וצעק בכל הום לבו ובהתרגשות

---

9) בפרקי "על תומתיך" כשמזכיר דבר הסכסוך של בנין דיסקין אוירבך נזהר מלהזכיר שהגרי"ח זוננפלד ז"ל עמד אז בראש ועד הבנין, מנהל המשרד הרה"ג רבי מנחם אוירבך ז"ל היה או מחותנו של הגרי"ח כשכנו של הגרי"ח נשא את בת הר"מ שמחה אח"כ. גם השמים את הסכסוך בין הגריי"ד והגרי"ח באופן פרטי ע"ד הדפסת "תשובה מוהרי"ל" שפרסם אז ורא"א בנו של הגרי"ח והגריי"ד מחה על זה משום שלא היה לו זכות לפרסם כתבי יד אביו בלי רשותו שהוא היה היורש, וגם משום שלדעתו היה כזה כדי להמעיט ערכו של אביו ז"ל מפני שנכתב רק כרשומים קצרים לזכרון וקשה להבינם בלי באור ארוך.

על ידי סכסוכים אלה נפרצה או מחלוקת חריפה שלא הסרו גם פרסומי כתבי פלסתר גם דברי חרופים וזלזולים משני הצדדים, וכידוע לא נפסקו הגרי"ח עם הגריי"ד כמה שנים עד אחרי המלחמה הקודמת בזמן עבא ר"ר ויצמן, ומרן הגרי"מ חרל"פ השתדל או שהגרי"ח יבא לבית הגריי"ד ושם הוזמן גם ר"ר ויצמן כמו שנזכר בעל תומתיך ועוד נדבר מזה להלן.

10) שמעתי מהגרי"מ חרל"פ שבלמדם סוגיא "המלוה את חבירו בעדים" ורשמו יותר ממאה ציונים של חקירות וקושיות, שנשלבו אח"כ כדי לישבן ולטותרן עפ"י לשיטות שונות.

רבי! האם תעזבו שבנו יחידו של הגאון הצדיק יעזוב בחרפה את עיר קדשינו. כלום לא תמיטו בזה חרפת עולם על ירושלם?

הגרש"ס פנה אל הממשלה ע"י החכם באשי הספרדי והעיקול הוסר. אז קבל הגריי"ד את הנהלה המוסדות תחת ידו החזקה והחרוצה.

הרי"מ חרל"פ שכבר נצמד או נשמתו בנפש רבנו מוהרא"י ז"ל שקבל ממנו שפע רב של מהשבות הלב ומושגים עליונים, לא הפריע בעדו לזוג בתוכו גם את כח חריפת המוח של הגריי"ד שלפי הרגיל הם כחות הפוכות, על ידו נתקשרו גם שני רבותיו הגדולים בקשר של ידידות שנמשך עד התמנות הרבנות נבוכר להלן, עפ"י עצתו קבל הגריי"ד הזמנת חכמי "בית ועד לחכמים" לדרוש חלוקא דרבנן בבית הועד שעשה רושם אדיר על הכמי בית הועד והלומדים בירושלם, כנוכר למעלה, ואחרי כ"ן נמנעים היו הקנאים הקצונים ביזהר מבני כולל אונגרין מלדרוך על סף בית הגריי"ד עד זמן מחלוקת הרבנות שאז נצלו את שמו והכתירו אותו לנשיא עדתם.

מין אצילות אריסטיקרטית מהספירות הגבוהות היה חופף עליו שהטיל חרדה נעלמה ובלתי מבוררת יחד עם הדרת הכבוד על כל איש רציני בעל כובד הדעת שנגש אליו.

כל דבור ודבור שיצא מפיו בראים היו כמוחלטות וכפקודה קבועה במסמורים שאין לזוז אותם ולשנות מהם מאומה, שום איש ששמע דבריו לא ההין לשאול ממנו טעמים ונמוקים על דבריו הקצרים, וקשה היה לעמוד על סוף דעתו ההקיפה.

ולפיכך יכולים היו מחוללי המחלוקת של הפרוד וההתנגדות נגד רבנו מוהרא"י קוק ז"ל לתלות בו בוקי סריקא, ולפרש כונתו לפי רצונם והשגתם, וחשבו שהוא מתאים לרוחם, לא ידעו ולא הבינו או שלא רצו לדעת את הסבות והגורמים מה שגרמו להיחס התמהה של הגריי"ד לרבנו למרות מה שאנו יודעים את יחסו הקודם להרב שהיה יחס של כבוד והכרת ערכו הרם כמו שמוכיח מכתבו הידוע שפרסם בזמן שלרבנו היה איזה סכסוך ביפו, ומכל הכבוד שחלקו להרב כשהיה מבקר בבית הגריי"ד כל פעם שהיה בא ירושלימה מיפו.

התנגדותו להרבנות של הרב לא בא אצלו מתוך קנאות של חלוקי דעות בשטח ההנהגה, הגריי"ד לא שמש מעודו ברבנות, ולא נשא עול צבורית כללית כל הנהגתו היתה בצורה של בעל הבית חשוב ונכבד, אף לא מטעם הבדל כדעה במושגים רוחניים, הוא לא היה בכלל הוגה דעות רוחניים מופשטים, אף הנהגת, במילי דשמיא היתה פשוטה, אך קפדנית ומדוקת בזהירות ובזריזות עפ"י עומק ההלכה בכל פרטיה ודקדוקיה, כמו שגם הנהלתו את המוסדות שקבל תחת ידו.

היתה קפדנית חמורה מאד, את משרדי המוסדות העביר לביתו והיה מפקח בעצמו על כל הפקידים והמזכירים שימלאו תפקידם בדיוק נמרץ [11].

גם היחס של רבנו להציונות לא היה זר לרוחו, אלה שהיו קרובים אליו ידעו שהיה מחפאר שבעיר אומן מקום שהיה גר שם שנים רבות. שם נשא את אשתו השניה מרת יונטה עה"ש היה שם מהציונים הראשונים, ודיר הרצל פנה אליו במכתב ובקש ממנו שיעמיד את עצמו בראש התנועה הציונית במדינתו.

אולם רק עובדות וסבות צדדיות ידועות הביאו אותו לידי הקפדה שלא הרפה ממנה כפי תכונתו החזקה. אחת מהן היא שגיאה שיצא אמנם מאת הרב זיל בעצמו מתוך תמימותו שלא כתב ולא הודיע להגריי"ד מלונדון מקבלתו את דבר כתב הרבנות שקבל מירושלם.

חלק גדול בהתנגדותו היתה לאשתו שכיבדה מאד, היתה ממשפחה עשירה, ודעתה היתה רחבה עליה, ועזרה במסירות רבה בכלכלה בית היתומים וגם היתה דעתה בכל עניני ההנהלה והיא הקפידה הרבה על כבוד בעלה. וכורני שפעם כאשר בא רבנו מיפו ירושלימה ובקר מקודם בבית הרב רבי חיים ברלין זיל התרגזה עד כדי כך שאמרה שלא תעזוב את רבנו לבוא לביתם, ובקושי עלה לפייסה עד שתנוח דעתה, כל שאר הסבות תבואנה להלן במקומן.

גלוי לב בגלויה [12]

ב"ה יום ג' ב' לחודש אדר תערג

ידי"נ עוו הרה"ג מו"ה מנחם מנדל פרוש הי"ו

אתכבד להודיעו כי נדחתה ביאתי לירושלם עד יום ה' יואל נא לצוות בטובו על ר' אליקום נ"י שיצא לקראתי על יד הרכבת שלשום בא הנה ידידנו הר"ש

---

11) הר"מ בלוי כותב ב"על חמותיך" : בשנפטר הסבא שלו הרב רבי ישעי' אוריינשטיין זיל העביר הגרי"י דיסקין ויע"א את משרד הישיבה אוהל משה לביתו, ומנה אותי בתור פקיד ראשי במשרד והוא (לא כאביו זיע"א) ורש ממני במפגיע לעבוד בשכר כל היום, "אם רוצים אתר לי — אפשר ללמוד גם בלילה.

לא פעם אחת ראיתי כאשר אחר מהמזכירים או מהפקידים אחרו מלבוא בזמנם היה נעם אליהם עם השעון בידו להראות להם את השעה. מספרים הלצה מאת הגרי"י, כאשר התאחר אחד מהמזכירים וזה היה בתה"מ סוכות, אמר להמזכיר שקשה לו מדוע מתקשה הנמי למצוא אותנים היאך אפשר סוכה גזולה ? הלא אפשר באופן כזה : שאם מתאחר בפני ישיבתו בסוכה ללבת לעבודתו הוא גוזל בזה את המוסד.

12) מתוך גלויה (כרטיס דואר) שקבלתי מאת מרן הגרימ"ח שליט"א כשהיה אז ביפו תחת השראת רוח קדשו של רבנו הקדוש זצ"ל.

הורוויץ נ"י מפ"ת לבקרני והתנצל לפני על אשר לא השיב לכ' כי אין עוד ממה להגות, עוד לא הוחלטה נסיעתו [12*]).

אנכי ברדתי לו עיקר מגמתי, ובדרך כלל אין אני רואה תקוה מזה בעדי מכמה פנים מצדם ועוד יותר מצדי. מאוי ומגמתי שתהלה לו ית"ש הוציאני מסדרי הכבישה והעלני לכלל סדרי ההעלאה, אמנם אין אני מוצא כר נרחב במצבי ההוי, וכל צמצום ומעיקה שאו הי' מאירני עתה היא מחשיכני ומחנקני, וקוי האור משמים חדשים והארץ החדשה החיים בכל מגמותיהם, ובכל יופים והדרם, בתוכיותם האמתי הקדושה בכל כנפיה בהכרתם האלקית המאירה כל מחשכי עולם עדי עד, עומדים ונצבים ממולי ודורשים להכנס ולהאסף בקרבי, ולמלאות כל אלה מצבי ההוי עומד לשטן על יד ימיני.

ובכ"ז אין אני מהרהר אחרי מדותיו של הקב"ה ויחד עם כל המעיקות והשבילים הצרים הננו פורחים אל על אל מקום החיים האמתיים העצמיים המשוחררים מכל המסגורות, ובטוחני חזקה שבזמן שיתנער ישראל מעפרו ויקום מעפר דל וירום מאשפות אביון, שכל משכיל נאמן באהבתו לד' ולישראל רואה (נמחק) את ההתנערות הזה מיום ליום משעה לשעה מרגע לרגע, יתרומם הכל למקורו.

שתתי מעט מעל לבי ההומה וברער כאש — להדר"כ — על המצב. ה...(נמחק) הלקוי בכ"כ ליקוים וכהות, עד שאין לנו ג"כ אנשים ישרי לב ותקיפי אמונה וטהורי לב וקדושי הרוח, שנוכל להרצות לפניהם מגמת לבבינו, וקול הדוד הדופק בנו לתחיית עלומים בקדושת ישראל ותפארתו.

ומבלי לשאול את פיו הרשיתי לעצמי לגלות את מצפוני לבו הטהור עוד מאז לפני יותר משלשים שנה.

כי כבר הגיע הזמן עכשיו — ואולי רק עכשיו — שיתגלה אורם של קדושת רבנו הקדוש זצ"ל ולהבל"ח חלמידו הגדול מרן הגרי"מ שליט"א בכל מלא הבהקתם בזמן שאור הגאולה הולך וזורח לעינינו.

ועל כל גדולי התורה וגדולי הרוח רוח ה' אשר בקרבם להקשיב לקול הדוד הדופק בנו, ולהשתחרר מכל הצמצומים, ולהתרומם מכל ההרגשות והחשבונות הפעוטים לקבל ולאסוף יחד את כל נצוצי האורות החבוים לבלותם ולאחדם לאבוקת אור גדול אשר יופיע וישפיע על תחית רוח ישראל ממקור קדשו בארצנו ובמזיגתנו להביא לנו את התחיה והגאולה השלמה.

12*) דברו אז על נסיעתו של הרה"ג ר"י צירקון נ"ל לתו"ל וחשבו שאמשר שרעתו היה לא לחזור, ובא הצעה למנות לפ"מ את הגרי"מ שליט"א וע"ז בא תשובתו זו.

ובכ"ז תקותנו לא נכזבה ומקוים אנו לאור, לתחיה לקדושה ולרוממות לעלות במעלות אלקים להתקבל באורו ובהיכלו ולגאולת עולמים.

ידידו האמתי יעקב משה הרל"פ

מכתב תשובה [12]

מאת מרן הרב הראשי ראשל"צ שליט"א

ב"ת יפו תו"ב, יום ג' לסדר ואברכה מברכין, תערב לפ"ק

לכבוד מ"ע יקירי וחביבי הרב הכולל ומוהלל חו"ב משנתו קב ונקי, בקי בטריפות כר"י יקר רוח ואיש תבונה, שלם בתבונה ובמעלות מוהר"ר מנהם מענדיל פרוש שו"ב במתא בעי"ק ירושת"ו יחי שמו לעד אמן.

יקירי הרב!

מאד נתכבדתי בקבלת מכתבו... (חסר) דברי האהבה המקלקלת את השורה, ובאהבתו אותי שבת במה שאין בי... (חסר) חלק לי כבוד, אות זה לטובה כי אהבתו חרותה על לוח לבו בקראי את מכתבו זכרתי את הרגעים הנעימים אשר השתעשנו יחד, ואגלי דמעות נוזלו מבין עפעפי, ברכותיו היקרות היו לי לרצון והסבו לי גם ענג והמברך יתברך אף הוא ברוב טובה אושר ועושר, יפוצו מעיוניתיו חוצה ושמו יהיה תמיד לברכה ולתהלה בשם הגדולים.

כעתירת נפש ידידו עז החותם בברכה וברגשי כבוד.
ובגשי כבוד.

בן ציון מאיר חי עזיאל
מקום חותמי

טא להודיעני מקבלת מכתבי זה כי יען לא הודיעני את האדרס, חושש אני שמא לא יגיע ליה"ק. הנ"ל

מהעתון "המורה" של העורך פר' י. ילין ז"ל כסלו תרע"ד [13]

ש פ ה ב ר ו ר ה [13]

כמו שהאהבה מקלקלת את השורה כך לפעמים השנאה מקלקלת, וכדי להנצל מהשונא ולנצחו מוכרחים להשתמש גם באמצעים בלתי אהובים ונאותים.

---

[12]) תשובה על מכתב ברכה ששלחתי לרגלי שנתקבל לחכם באשי ביפו.

[13]) המאמר הזה פרסמתי בזמן כלחמת השפה, והמדיניה עד הלמד בשפה זרה,

את זאת חשבתי להצדיק את כבוד העורך שיצא ללחום את המוהאים נגד הקורטורים התיפאי, אשר בתוך דבריו בא לצדד בזכותה של ה' עזרה אשר בחסדה הגדול היא מאירה פנים גם בלפי הדה יהיהדות.

אבל ידידי העורך, אמצעים כאלה אינם אלא טכסיסי מלחמה הראוים להשתמש רק לאלה העומדים בקשרי המלחמה רק לאלו הנפגשים בשדה המערכה, אבל במאורע דידן, הלא אנו היראים רחוקים גם משני הצדדים הלחמים, גם עזרה גם אלו הזורמים כל עיקרי שיטתם הם לחנך את בנינו מילדותם הנוך הלוני, עפ"י המיטודה החדשות.

וכיון שיסוד שיטתם מזור לרוהנו אין לנו לותר במאומה.

עלינו להגיד ולחזור ולהגיד בשפה ברורה כי כל הנוך הלוני שאינו הנוך מקורי שכל למודיו אינם ממקור קדשי התורה הכתובה והמסורה פגול הוא, ולא לנו הוא נחשב, כ"א לצרינו.

אין לנו יהדות למחצת לשליש ולרביע, בשום אופן לא נוכל להתיחס יחס כל שהוא לבתי חנוך כאלה אשר למוד הדת — יהיה באיזה מדה שהיא — נחשב רק בכלל יתר הלמודים שבהם לא רק למודי קודש אנו דורשים, דורשים אנו בעיקר חנוך קדש במלא מובן של המלה.

וכיון שחנוך במובן שלנו לא נמצא בכל בתי הספר שלהם אין לנו להתערב אם שונים כ אלו, לחות דעה למי מהם הצדק ולבכר את האחד על פני משנהו.

ובאמת אין אנו יכולים להחליט ולחכריע מי משניהם מזיק לנו ביותר, וממי מהם נשקפה לנו סכנה יותר גדולה.

מביני דבר יודעים ומרגישים כי המשכילים מדור העבר בעלי דת במקצת שכרעו ברך לפני הקולטורה האירופית, למצוא חן בעיניה כדי להוכיח להעמים כי גם חז"ל לא נופלים מחכמי אוה"ע — יותרהרעו לנו מהחפשיים הקצונים הגמורים. הם הכניסו השקפות זרות בספרותנו התלמודית וביחוד על אגדות חז"ל, הם חללו את הקודש, יבשו את מעין ומקור קדושת המחשבה הישראלית.

פחחילה ההקוממה מריחה בהפוליטכניקה בחיפה שקמחה או תחח רשות ח' עזרה בגרמניה, ועברה גם לירושלים. ונוצרה או פולמוס בין הסופרים והעתונים, בראש התנועה עמד גו רב' דוד ילין ז"ל שהביאוהו לבגוד ביהיד היותר הרוב אליו בהמנהל ד"ר אפרים כהן.

מכאן אנו למדין עד כמה צדקו רבותינו שהחרימו את בתי הספר שלמדו כשפות זרות, והמשכילים כינו אותם או בשם תשכים מורדי אור אך את"כ ראו בעצמם מה שהביא לידי זה הניכי בחה"ס התנאו לדבר ברחוב בשפה זרה וסכנת ההתבוללות רחפה בארצינו בביתנו הלאומי.

הם החניטו ויאבנו את היהדות בלי שום תוך מנשמת אלקים חיים,
הם הם שגרמו כי גם עתה שתתנועה הלאומית ההלה לפעם גם אצל החפשיים
לשוב למקור ישראל, תועים הם למצוא את דרך עץ החיים מקור קדושת ישראל,
כמו כן גם בנידן דידן, יותר אנו צריכים להזהר מאלו המתימרים בשם יהדותם
כי יהדותם איננה אצלם אלא צירימוניה גולמית, בלי שום רוח חיים של קודש שבשום
אופן לא תוכל להתקיים ולהשתרש בלב חנוכיהם כמו שכבר רואים אנו בנסיון,
לכן עלינו להיות זהירים, להחזיק מעמד מבלי לנטות להאיר פנים להם הם
בשלהן ואנו בשלנו.
יש לנו עוד הרבה מה לפעול בהוגנו אנו לחשוב במה ואיך להיטיב מצבנו אנו
בכלל, ומצב מוסדות החנוך שלנו בפרט, להגדיל הורה ולהאדירה.

מ מ ש

הצעה ליסד ועד עליון מרכזי לשם תיקונים רחבים וכלליים

כתב ידי שערכתי כנראה כשנה שלפני המלחמה בזמן בקורו של הברון ובזמן
שהתכוננו להכנסיה הגדולה של אגודת ישראל (ההתחלה חסר).

...אמנם דברים אלו שהזכרתי כי פוגשים אנו במכשולים, ביטויים אלה,
הורגלתי להשתמש בהם במובן שטחי, כי אם נחדור לתוך תוכיות של מצב הדברים
נמצא כי באמת אין לפנינו שום מכשולים ומפריעים, רק חסרים לנו אנשים
פועלים שיהיו ראוים לשם זה שיעבדו עבודה ופעולה מיוחדת רק לשם תקונים.
מגדיש אני בכוונה כי חסרים לנו אנשים עם תנאים מיוחדים לזה שיעבדו רק
לשם תקונים כי באמת לא אלמן ירושלם ובכל עניני הצבור נמצאים די אנשים
בעלי צורה חרוצים ונאמנים עובדים עבודה תכופה ומיגעת בכל מאמצי כוחם,
אולם מפני זה דוקא מפני שזה שעסקינו הצבוריים עסוקים תמיד בפתרונן של
השאלות הקשות היומיומיות והשעתיות הבאים והוקפים אותנו בתכיפות כ"כ
מהירה, אי אפשר לנו לקוות מהם לגדולות, כי תמיד מעומסים הם בעבודה ויגיעה
רבה, של חיי שעה והצלה פורתא, והעיפות והליאות שוללת מהם את העוז והיכולת
הצריכה לבוא מתוך הרחבת הדעת כדי לחשוב אודות תיקונים כלליים ורחביים.
ומפני זה הורגלנו להתחשב תמיד רק עם פעולות ממשיות אשר תוצאותיהם
ניכר לאלתר ואם ימצא מי שהוא שיציע איזו הצעות נשגבות הדרוש לזה שאיפות
לעתיד מחזיקים אותו לבעל הזיה ובעל דמיון.

עוד סיבה הגורמת לנו קושי וכבדות לצעוד איזה צעד קדימה ותיקון, הוא פשוט שחסר לנו ההוצאות והאמצעים הדרוש לזה כי כל ההכנסות נבלעים במהרה בעד הצרכים היותר הכרחיים, ובכל פעם שדרוש איזו הוצאה לשם ענין כללי אין לנו להתבייש ולאמר כי קופות של המוסדות הם תמיד ריקים, ולפעמים עוד שקועים בחובות.

לא כן הוא, אם ייווסד "ועד מרכזי" אשר יעמוד למעלה מכל העניינים הפרטיים ויהי' פנוי מכל הטרדות הרגילות שעיקר מטרתו ותפקידו יהיה רק לשם תיקונים רחבים וכלליים, אז יש לקוות כי עבודה מסודרת לשם כך ובעזרת חבר סופרים נוכל לכבוש לנו מעמדים חדשים, ומקורים חדשים להגיע ולגשת גם לפני ספירות הגבוהות שעד עכשיו היו מרוחקים מאתנו.

ועד כמה חסר לנו שאיפות ומושגים יותר גבוהים מורגש ביחוד בעת שיבוא לידינו איזה מאורע נכבד אשר יכולים היינו להשתמש בהזדמנותים לאיזו תועלת כללי, אז אנו נדהמים באין מלים בפינו להביע חפצנו.

כזאת ראינו בעת שבקר בארצנו הברון רוטשילד הנדיב הידוע שהראה הסברת פנים , האם לא היתה אז שעת הכושר להגיש לפניו ממורנדום כללי ולהציע לפניו שיגדב סכום מסוים שיהיה מוקדש רק בעד תקונים וסדרים כלליים, אשר רק באופן זה נוכל לקוות לבסס את הישוב הישן, ואנחנו הסתפקנו בחיי שעה של הנדבות הקצובות שנדב לכל מוסד ומוסד בפני עצמו שקבלם בשמחה רבה ומה עוד יותר

והדרישה הגדולה הזאת אנו צריכים לדרוש ולבקש מאתהכנסיה הגדולה של אגודת ישראל, אשר חלקה מקום חשוב לשאלת של א"י בסדר היום של הכנסיה, כי רק היא בכחה תובל להאציל מהודה על אנשים ידועים ומפורסמים ולהראות לנו את הכח המרכזי הועד העליון, אשר כל עתידותיה של ירושלם תלוי ביצירתו ואשר רק באופן זה ועל ידו נוכל להעלות את ירושלם על מרום פסגת המעלה הראויה לעיר קדשנו. עד כאן מתוך כתב ידי

מתוך דברי אלה הפונים להכנסיה הראשונה של אגודת ישראל יש להוכיח כי גם אלה שהיו מקורבים לרבנו ז"ל התיחסו מתחילה בכבוד להתנועה שנתחוללה אז בתחילת יסוד האגודה, ותלו בה תקוות גדולות.

וכאשר התכוננה והתארגנה אז אגוד"י בירושלם ובשאר ערי הארץ השתתפו בה רוב בני התורה מהישיבות וכל נכבדי ועסקני הצבור ובתוכם גם אני שהייתי פעיל ומשתתף בכל האסיפות (בלי תואר מיוחד..). ליו"ר נבחר הרה"ג רבי דובר עפשטיין ז"ל

כמו כן גם ביפו נצטרפו לאגודה כל גדולי ונכבדי העיר ובאשר קבל רבינו ז"ל הזמנה מיוחדה ממרכז התנועה בחו"ל שישתתף בהכנסיה, והרב סרב לזה כי הנסיעה לחו"ל ולעזוב את הארץ היתה אצלו כאלו לפרוש מן חיים. לחצו עליו ראשי מארגני האגודה בירושלם וביפו שיקבל הזמנה זו בחשבם שע"י השפעתו תקבל הכנסיה ביסודה של האגודה, שישוב הארץ והחזקת מוסדותיה יהפוס מקום בראש מטרותיה. ואמנם נסע הרב בסוף חדש תמוז תרע"ד, וכשהגיע למריסס, נשמע כבר הגיוס למלחמה ונסע לשוויץ שנשאר שם ואח"כ נתקבל בלונדון.

ב"על חזמותיך" תופס ענין זה פרק מיוחד והוא זוקף את כל התנועה של יסוד אגוד"י בראשי הגרי"ד והגרי"ח זוננפלד ז"ל — למעלה הזכרתי שאז היה עדיין קיים הפירוד שביניהם ולא נפגשו יחד — הוא כותב:

"הם הטילו על חבר צעירים — ומזכיר רק את המזכירים של הגרי"ד — "לכונן אגו"י [14]. לכתחילה בירושלם ואח"כ יפו צפת וכו' עוד כותב להלן: גם הרב "קוק ז"ל נמצא אז בחו"ל והוזמן באופן אישי ... אל הכנסיה הגדולה של אגודת "ישראל. בא"י חששו להשפעתו" ומי המה הכלל של א"י התחרדית? יכולים להבין מתוך דבריו שכותב: "שלחתי אז תזכיר מפורש לועידת המכינה בתיאור נמוקי התנגדות היהדות החרדית בא"י מודה בעצמו שרק הוא שלח ודי ולא מזכיר מי המה שחתמו על המכתב. הלאה הוא כותב: "התנגדות היהדות החרדית בא"י "באה מפני סבלנותו כלפי הציונים הוא השתתף למשל בחנוכת בית הגמנזיה ביפו". ולא מצא את מי להזכיר מהיהדות החרדית בא"י אלא: את מורי חמי ז"ל ואת מורי זקני ז"ל שהם היו מהקנאים הקצוניים בירושלם, ומתנגדים חריפים ידועים לרבנו ז"ל, תיאור אישיותם נזכר לעיל במדור ב.

כשנתפרסם ספר "על חזמותיך" יצא הרב צבי יהודא הכהן קוק במחאה במרצה בעתון "הצופה" על זה שכותב שהרב קבל את ההזמנה להשתתף בהכנסיה כשהיה אז בחו"ל [15]. כמו כן מכחיש הרצ"י קוק את העלילת שרבנו השתתף בחנוכת בית

---

14) בעתון "המוריה" ה אייר תרע"ד במכתב של אגוד"י בירושלם ע"ד ישיבת או"ת בסנדריה חתומים בשם חברי הועד: ובער עפשטין, יוסף גרשון הורוויץ, ישראל פורת, זאב מינצברג, משה בלויא נחום בהגא שפירא ישראל ליב אזריפספר.

15) ב"המוריה" ו חמוז "לפני הכנסיה הנדוכה של אגוד"י יפו. "גם בעירנו נכרת התנועה כין חברי הועד של אגוד"י לאסוף מבין החברים את התרומה השנתית ולבשת לבחירות להכנסיה, חושבים להשתתף בהבחירה עם החברים בירושלם.

המרכז פנה לרבנו הגאון שיערוך הרצאה מפורטת ע"ד מטרה אגו"י ומה היא רוצה והמרבו יפרוס את ההרצאה בשפות אחדות, רוצים שכבוד רבנו יסע להכנסיה, ומהראוי היה

הגמנזיה, באחד ממכתבי שיובא להלן נזכר ג"כ מזה [16].

המשך מהחוברת לתולדות השחיטה

לא הספיקו ראשי העדה ורבניה לבחור להם ממלא מקום הרבנות הירושלמית, אף שעיניהם היו נשואות כבר אל הרב ואב"ד יפו והמושבות שגם זוהתנו הגאון האדר"ת ז"ל התאונן לפני המקורבים שלו שלבו מציק אותו מה שחוא רב של ירושלם וחתנו הצדיק הוא רק רב של יפו, ונתקרבו שנות המלחמה הקודמת עם כל תלאותיה וגם בימים קשים כאלו דוגמה ועה"ש להחזיק לכהפ"ח את הסדר והמשטר של הכשרות, אף שקופת ועה"ש הלכה ונתרוקנה בהתמעטה השחיטה ומשכורת העובדים הלך ונפחת, אז נפרץ איזה סכסוך וחלוקי דעות בתוך חברי ועה"ש, כי בהמשכת המלחמה והפסקת מקורות ההכנסה מחו"ל שכלכלת רוב הצבור והמוסדות היתה תלויה בם, גם הפסקת היבוא ע"י הוסגר הימי, ונוסף לזה מכת הארבה שבא בגבול הארץ והשחית גם את כל תנובתה, התגברו הרעב והמחלות שהפילו חללים רבים רבים ר"ל, לבד בני כולל אסטרייך ואונגרין שלא ידעו מחסור מפני שמדינות האלו היו בעלי ברית של טורקיה, כספי החלוקה שלהם שהיתה תמיד גבוה הרבה מיתר הכוללים, הגיעו לידם על חשבון הזהב, כולל אונגרין קבלו גם קמח משם שנתחלקו לבני הכולל במדת מספקת.

בין חללי הרעב היו שני דיינים הרה"ג רבי ליב דיין ז"ל עסקן ידוע מבוני השכונות חבר בד"צ הפרושים והרה"ג רבי בצלאל ברנשטין ז"ל חבר בד"צ

שבני ירושלם יבחרו בציר בתוך בא כח של ירושלים ואז יהיה לנו שני צירים כי לרבנו לבדו קשה יהיה הנסיעה".

ב"המוריה" יום ג' מנחם כ' תמוז בהכרוניקה של ירושלם כותב: "הרה"ג ראי"ז קוק עוב ביום ראשון את עירנו כבואו הנה ביום ששי לקחת פרידה מאת אביו, והוא נוסע שבוע זו מיפו לחו"ל להשתתף בהכנסיה הגדולה של אגוד"י בפרנקפורט, הננו מברכים צאתו ובואו חזרה לשלום, בירושלים נבחרו אח"כ שני צירים: הרה"ג דוב עפשטין ז"ל ויבל"ת הרה"ג יחיאל מיכל טוקצינסקי שלא הספיקו לנסוע עד שכבר הוכרזה המלחמה, וכנראה שרבנו הקדים לנסוע כדי שיספיק להשתתף בהתכנית ובסדר היום של הכנסיה.

16) שמעתי מאת רבנו, כשפעם באו אליו עסקני יפו ובקשו ממנו שיפרסם איסור על בתי הגוך של המיסיון, השיב להם: בירושלים הסילו הרבנים איסור על בתי ספר החלוניים שלומדים בהם בשפות זרות, אני לא רוצה להוסיף באן איסורים וכשאפרסם איסור על בתי ספר של המסיון יפרשו כוונתי שאני מתיר למסור לבתי ספר החלוניים, וזה לא נכון.

החסידים. אז מצאו ראשי ועסקני הצבור לנכון להגדיל מס השחיטה ולקבוע מס מיוחד על השחיטה להחזיק לכהפ"ח את כתי הדינים ולהציל את חברי הבד"צ מגוע ברעב. אולם ממוני הכוללים הנ"ז התנגדו בכל תוקף לזה. גם הרה"ג רי"ח זוגנפלד ז"ל שהי' חבר בועה"ש מצא בצעד זה חידוש ופרצת גדר זו וכמעט שהיה גורם לידי פירוד בהביאם כבר שו"ב מאחת מערי הארץ אך הענין נגמר ע"י פשרה מוסכמת בשלום ואיחוד השחיטה נתקימה עוד כמה שנים עד שנפרצה שחיטת האגודה כמו שנמסר לקמן.

בכיבוש ירושלם ע"י האנגלים וירושלם שאפה לרווחה חזרה השחיטה לתיקונה ובהעלות רמת החיים הגדילו את מס השחיטה והוסיפו את משכורת העובדים, עד שמשכורת השוב"ם הגיעה לעשרים לא"י לחודש וביחס זה לשאר סוגי העובדים.

בימים אלה הופיעו בירושלם ועד הצירים ובשורת בלפור בפיהם. ובידם תכניות שונות איך להכנים סדורים שונים בחיי הירושלמיים בכלל ובהרבנות בפרט. התלהבות והתרוממות הרוח ששלט בכל הישוב מהתקוות הגדולות שתלו בהצהרת בלפור. השפיע גם על הרבנים הברי בד"צ משני הבתי דינים אחרי שסבלו כ"כ רעב ומהסור ונואתו להצעת ד"ר וויצמן לסדר משרד הרבנות מאוחד מרבני אשכנזים וספרדים אצל אלה המתנגדים לחדשות עורר הסדור החדש הזה התרגזות והתנגדות חריפה שהביא לידי זלזולים והפצת כתבי פלסתר, אבל בכ"ז לא הגיע הדבר לידי פירוד השחיטה. ראשי העדה והרבנים שהיו נבוכים למצוא פתרון לכל השאלות המרחפות. החליטו לגשם מה שחשבו בלבם מכבר. ושלחו כתב רבנות לרבנו הגרא"י קוק ז"ל שהי' אז בלונדון, ואין כאן המקום למסור כל מה שהתרחש בחוגי הצבור שלא חלקו כבוד לעיר קדשינו.

עד כאן מהחוברת ולהלן ומסוד מה שעבר בין כבוש ירושלם עד הוספת רבנו.

---

17) נזכר למעלה שכלל יסודי היה בידם שלא להטיל על קופת ועה"ש שום הוצאה צבורית אחרת והגריח"ז שתמיד היה מחנגד להכניס איזה חידוש בהוהנת הצבור, התנגד לזה אף בזמן שהרבנים נמצאו במצב נורא ומסוכן.

כראי לציין שעכשיו מרימים מנוהלי השחיטה הנבדלת חלק גדול ממס השחיטה עבור משכורת הרבנות וחברי בד"צ שלהם, ומנצלים בזה את השוב"ם והמשגיחים שלהם שורנת משכורתם הרבה מחות מדרגת השוב"ם וכו' של השחיטה המאוחדת שגם משכורתם מחות ביחס לשאר ערי הארץ והמושבות.

אחרי כבוש ירושלם

בהפרקים שמדבר ב„על חומותיך" מתקופה זו שבין כבוש ירושלם עד הופעת רבנו ז"ל בתור רב ואב"ד של ירושלם ועד הבחירות הרשמית של הרבנות הראשית לא"י ובכל מה שנתחדש ונוצר או יש שם עירוב פרשיות ולקוי בחסר ויתר וחילוף בסדר הזמנים.

מתחיל אמנם בדברים נכונים וכותב: „היהדות החרדית ראתה את הנולד", אך כאלו רצה להבליט רק את הענינים שהוא תפס שם מקום ידוע, וכאלו שרק החוג שהוא היה נמצא שם דאגו לבסוס ובצור היהדות החרדית.

אנו, נמשיך למסור בעזהי"ת את כל הדברים עפ"י כתבים וידיעות מהעתונים ועפ"י סדר הזמנים שקרו כל הענינים שעברו בתקופה ההיא.

ועד החנוך התלמודי בירושלם ת"ו

חברי הועד

הרה"ג	צבי פסח פרנק (דומ"צ)	"	מאיר אדלער
"	תיאל מיכל סוקאצינסקי	"	חיים י. ליב אויערבאך
"	יוסף גרשון הורוויץ (מו"צ)	"	משה בלויא
"	זרח עפשטיין		

חברי המועצה

הרה"ג	יוסף חיים זאנענפעלד	הרה"ג	דוד ליפמן ראב"ד לחסידים
"	יונה ראם (דומ"ץ)	"	מרדכי ליב רובין (מו"ץ)
"	ירוחם פישל ברנשטין ד"ץ	"	יעקב משה הרל"פ (מו"צ)

לבתי חנוך והאולפנא

ת"ת הכללית וישיבת עץ חיים, ת"ת וישיבת מאה שערים, ת"ת וישיבת חיי עולם, ישיבת תורת חיים, ישיבת אהל משה, ישיבת שער השמים, לשכת הרבנים

בהתאספנו יחד בא"ח של פסח החלטנו ההחלטות הבאות הלאה.

א) המשגיחים והמלמדים יסדרו ביניהם סדרי לימודים בכמות ואיכות. יגישו לפני ועד החנוך שיתנו הסכמתם לזה.

ב) המשגחים מכל הת"ת יתאספו פעם בחודש לעיין בהטבת סדרי לימודם, אחרי כי כולם כבר יודעים ומכירים סדרי הלימוד מהמלמדים.

ג) מכאן ולהבא לא יסופח מלמד חדש בהת"ת מבלי הסכמת ועד החינוך.

ד) סוף כל זמן יהי' בחינה כללית מועד החינוך לנוכח המשגיחים ונכבדי ההורים. והתלמידים יקבלו תעודות על כשרון לימודם.

ה) פעם א' בחודש על כל ראשי ישיבות מישיבת הבחורים להבחין תלמידיהם פעמים בכל זמן יהי' בחנה לנוכח א' מחברי ועד החינוך המועצה. או שני ראשי ישיבות ביחד.

ו) הוחלט לייחד אחד להיות שומר התקנות שיוצא כל התכניתים וההחלטות לפועל שומר התקנות יהי' בשכר. לע"ע הוצע למשרה זו הרמ"מ פרוש שריב.

ז) לסדר ולהוציא ירחון חדו"ת מהרבנים ולומדי הישיבות.

ח) מנהלי ומשגיחי הישיבות יסדרו רשימה מן בני הישיבות היותר מצויינים וימסרו לועד החינוך למען הועד ישתדל בעדם להוסיף על משכורתם שיהיה להם די סיפוקם ויוכלו ללמוד בדעת צלולה.

ט) הוחלט באם ימצא מוסד ת"ת או ישיבה בין אחינו הספרדים תימנים וכו' שיתנהג עפ"י תכנית יסוד ת"ת וישיבות האשכנזים על טהרת הקודש בלי שום לימוד חול באיזה אופן שהוא אשר יסודם בהררי קודש ללימוד תורה"ק דוקא עפ"י התקנות וגבולין שגבלו גאוני ע"ק ומבלי שפות זרות וכדומה. אוי נקבל בא כח מהמוסד ההוא להשתתף בעבודתינו.

י) פעם בחודש יתאסף הועד החינוך לסדר העבודה להלאה!

יא) בהיות כי עיקר התיסדות ועד חינוך התלמודי הנ"א לאחד כל בתי אולפנא לחבר את האהל להיות אחד, ע"כ החלט כי לע"ע יוהרו כל א' ממנהלי הת"ת והישיבות שלא לחתום שום ענין הנוגע למוסדו עד שנאסף יחד לעשות סדר ברצ"ה דנ"ל.

[redacted] הזה נכנס גם בהפנקס של התקנות שנמצא ברשותי רשם נוסף גם עיד מעיף שנתקבל לסופר ומזכיר ה"ר מרדכי נרשון ווינברג, היה גם מהסופרים בעתונים בירושלים ובחו"ל, שנים רבות היה סו"מ בישיבת תורת חיים מחתילת הוסדו, וגם סו"מ של כולל הורדנה, תבר ועד הבנין של שכונת בית ישראל שנר שמה, היה תחן הרב חיים סלומן אחי רבי יואל משה סלומן.

חתנו הוא הרב שלמה הלוי ראהלה, נזכר למעלה. חתנו השני הוא בעל כמ"ס ספרים מר ישעיה דוב קרלין מחבירי בישיבת עץ חיים.

צבי פסח פראנק, ירוחם פישל בערינשטין, יונה ראם, מאיר אדלר [18]) יחיאל מיכל טוקצינסקי חיים יהודה ליב אוערבאך.

ועד הרבנים בירושלם

מאוחר מגדולי הרבנים הבד"צ ומו"צ למקהלות אשכנזים וספרדים בתוככי ירושלם תובב"א

הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין שליט"א נשיא הרהג"א רבי חיים אלישר שליט"א סגן

הרהג"א יוסף חיים זאנענפעלד שליט"א חבר

הרהג"א צבי פסח פראנק והרה"ג אלי' משה פנויזל ראשי ועה"פ

הרהג"א דוד בידרמן שליט"א חבר [19]

חברי הועד

הרהג"א רבי ליפמן זוו שובאקס ראב"ד	חסידים	"	יעקב משה חרל"פ מו"צ	חבר
" " משה נחום וולנשטין	" פרושים	"	א. פילוסוף ו"צ ספרדים	" "
" " דוד ספו	" ספרדים	"	שמעון אשריקי "	" "
" " בן ציון קואינקה	" "	"	אברהם בוגגי "	" חבר
" " יונה ראם זומ"צ	חבר ועה"פ	"	יוסף כהן מערבי "	" "
" " פישל ברנשטין ד"צ	"	"	יחיאל מיכל טוקצינסקי	חבר מיסד
" " מרדכי ליב רובין מו"צ	חבר	"	ישראל פורת	מזכיר הכבוד
" " יוסף גרשון הורביץ מו"צ	"	"	אלעזר משה סלוצקין [20]	גזבר

ב"ה ירושלים אייר ע"ח

נתכבד להודיע כי בעזהי"ת נתכונן ועד הרבנים מאותד מגדולי הרבנים המשמשים בפועל במשרות רבנות למקהלות אשכנזים וספרדים הי"ו. במטרה לעיין

---

18) חשוב ונכבד מעדת החסידים, גיסו של הרה"צ רבי דוד בידרמן זצ"ל נזכר להלן, היה ישר ותמים עסקן נלהב ומסור, ממונה בכולל ורשה ממנהלי ועד הכללי כנס"י לקופת רמבעה"ן גבאי ומנהל תלמוד תורה וישיבת חי עולם, היה ממעריצו של רבנו קוק זי"ל שהיה תומך הרבה לת"ת וישיבת ח"ע ולא הפלה בין מוסדות של הפרושים ובין מוסדות של החסידים, כמו־כן הרב רבי ישראל ראבין שו"ב מגבאי ת"ת וישיבת חי עולם, גבאי ביהכנ"ס הגדול תפארת ישראל ובת"ק ובכולל וההלין, היה ממכבדי ונאמני הרב זי"ל.

וכדאי לציין שדוקא אצל החסידים וביחוד בישיבת ח"ע לא נמצאו מתנגדים ובעלי ריב נגד רבנו כמו שהיו בעדת הפרושים וכמו בישיבת עץ חיים, וביחוד אצל בני כולל אונגרין הידועים לקנאים קצוניים ובעלי שיטות ההתבדלות.

ויכולים להניח כי מאז בא רבינו לירושלים האירה ההצלחה לת"ת וישיבת ח"ע שנתגדלה ונתרחבה ורבשו להם בנין גדול בשכונת גאולה על יד בתי כולל ורשה ובנו שם חנויות לת"ת וביח התבשיל ובקומה השניה אולם גדול להישיבה.

19) הרה"צ רבי זוו בידרמן זצ"ל שהיה נקרא רבי זוזיל' בא עם אביו הרה"צ ר' אלעזר

ולפתור בהסכמה שאלות במילי דשמיא ודמתא הנוגעות לחוזק התורה והיהדות וכבוד ישראל.

ו ע ד ה ר ב נ י ם

מעתון חדשות מהארץ י"ב איר תרע"ד

ההתעוררות לפעולות חשובות כמו אלה של ועד החנוך וועד הרבנים המאוחד, שנתחוללו אז זמן קצר אחר כבוש ירושלם עוד טרם שבאו ועד הצירים וד"ר וייצמן בראשם, מראה לנו, שגם בירושלם בחוגי הישוב הישן הבינו הרבנים והעסקנים הישרים את אשר לפניהם, והכירו את השעה הגדולה שהגיעה לחולל גדולות לאחד את העדות וכחות החרדים לקראת חיים חדשים ורחבים, ורק קנאיים קיצוניים ביחוד מבני כולל אונגרין ונרגנים ידועים מצד נטייתם לקנאות ובגלל פנייתם העצמית הפריעו וחבלו בכל דבר טוב וענין כללי וחפשו מקום להתנגד ולקפוץ לעמוד בראש.

אחרי תחילת דבריו שהביאתי למעלה מ„על חומותיך" הוא ממשיך לכתוב: צעד הראשון להגנה [2] ארגנה בפרוס הפסח של שנת תרע"ח את „ועד הרבנים

מגדל ואבי אביו רבי משה מללוב נכד היד הקדוש, רבי זוסל היה היהודי שנתגדל בירושלם ונתקבל במקום ארמו"ר ולאיש קדוש אצל כל החסידים, אף שבעצמו היה חסיד קרלינר, כי בעודנו צעיר נסע עם עוד חסידי קרלין לאדמו"ר בעל בית אהרן, שהכיר בהצעיר הנה יתרון רוח של חסידות.

מספרים ג"כ כי בנסיעת אביו עמו לארץ בקרו אצל רבי ישראל מרידזין זצ"ל שנבא על הילד המצוין שעתיד להיות גדול בחסידות ובטהרה כשהיה בא ליפו היה מבקר בבית רבנו קוק ביחס של כבוד מאד, נסתלק בשנת תרע"ח, נכדו הרה"צ רבי משה מרדכי נתקבל בתור אדמו"ר בתל־אביב אצל קהל חסידים ונקרא ללובר רבי, אחיו רבי פנחס בירמן הוא מורה בכתה גבוה בת"ת מזרחי בירושלם.

20) עסקן ונדיב מפורסם מאוסטרליה, ת"ח השוב ונכבד ירא ושרד, בא לארץ לפני המלחמה הקודמת, היה מחותנו של רבנו ז"ל, אחותו היא אשת רבי שאול חנה קוק, עסקנית מנושי ההסתדרות המזרחי בתל אביב, יסד בית מסחר שהתנהל ע"י מר שמואל קוק, נתפרסם ביחוד כפעולותיו הגדולות, במצרים שנתגרש שם בזמן המלחמה ע"י התורקים, בעזרתו הרבה לפליטי הישוב יסד בתי ת"ת, בתי תבשיל ותמחוי, פזר מהונו לחמוך ביחוד לת"ח צנועים.

כששב ממצרים התעסק בהתאחדות העדות, בזמן ההתנגדות לרבנו עמל הרבה לשמור היחסים, אף שלא הרבה עלה בידו, נפטר בזמן המלחמה האחרונה באוסטרליה, וארונו הובא לירושלם בחורש חשון תש"ח.

בנו החשוב והנכבד ירא שמים מר דוד סלוצקין, הוא פקיד בברקליס בנק בירושלם.

21) כדאי לעמוד על תכונה זו, הנמצאת בקנאים כאלה אשר קנאתם היא רק לשם קנאת ובכל פנה שהם פונים כונתם רק לשם „הגנה" ופניהם תמיד למלחמה נגדית, כאלו שהם שואבים את חיותם ומרגישים את עצמותם רק מכח התגרה ומלחמה נגד השלילה.

המאוחד לאשכנזים וספרדים" מלבד שמות הנשיאים ושמות חברי הבד"צ פרושים וחסידים, מזכיר רק את רבי מרדכי ליב רובין ז"ל. ועל עצמו הוא כותב: אנכי נתמנתי למזכיר ועד הרבנים, ואת שאר הרבנים הנכבדים ואת המזכיר הכבוד הס מלהזכיר. גם את הגרי"ח זוננפלד ז"ל לא הזכיר, ברם לא השתתף בפועל משום שאז עוד לא נפגש כאמור עם הגריי"ד ואולי מטעם התנגדותו בכלל לכל דבר חדש.

עוד כותב שם: "תדשים אחדים פעל הועד הזה בהרמוניה ורבנות זו היתה עלולה להתפתח ולהשאר הרבנות הארץ־ישראלית לפי שיטת ורצון התרדים", ובעטיו של מי לא נתקיים מוסד רב הערך ורב הטוב שהיה צפון בו? הוא נותן תשובה על זה: "כעבור חדשים אחדים התחילו חיכוכים בין הנשיאות ובין שאר "החברים, או יותר נכון בין הגרי"י דיסקי והגרי"ח זוננפלד לבין הרצ"פ פראנק "ור' פישל ברנשטין כשהועיד ד"ר וייצמן את האספה באולם ת"ת עץ חיים "החליטו זקני הרבנים לא ללכת, ולמרות החלטה זו הלך הרצ"פ פראנק אל האספה "וזה גרם לתרעומת, ... לא התפטרתי במקום, אבל מאז התחיל ועד הרבנים "להתנוון, הישיבות נקראו רק לעתים רחוקות, כמה רבנים? לא באו אל האספה "כעבור "שנה" להוסדו היה כלא היה ו"ירושלם" נשארת או בלי רבנות מאוחדת, "וגם בלי רבנות סתם, רב לא היה, ובתי הדין התקיימו במצב חלש מאד, מחוסר "אמצעים ומרפיון ידים".

ולשם הבעת צער על האבידה שאבדה ירושלם רבנות מאוחדת, ונשארה בלי רב ובתי הדין נמצאו במצב חלש מאד, הוא מביע בזה: "עם בטול ועד הרבנים לא היתה לי כל משרה קבוע בצבור ונשארתי רק מבאי ביתו ועוזריהם של הגרי"י דיסקין והגרי"ח זוננפלד במלחמתם למען היהדות התרדית".

כל דבריו בקשר עם קיומו של ועד הרבנים והתרופפותו אחרי כמה חדשים

באלו לא נבראו הטוב והאמונה לשם עצמם, אלא רק לשם שלילה של הרע והכפירה ר"ל, ולשם כך הם מהפשים תמיד לגלות ולגנות את הרע והכפירה, ואינם יודעים ומביגים שארבא שעל ידי זה הם מקיימים ומחוקים יותר את מציאות הרע, ומגרים יותר את היצר הרע על היצר הטוב.

את הצד החלוש שבדרך זה מבירים יותר בהנוער שלהם באלה שמתחנכים עפ"י שיטה זו, שמטפחים ומפתחים בהם את רגש האמביציה ומעוררים בהם תמיד רחש של חשדות על זולתם, ומעמידים את כח האמונה והיהדות בהם על יסוד רגש האמביציה, להתפאר על חשבון בנוי אחרים, להתכבד בקלון חבירו, להבנות על חשבון של הריסה, ובזה שוללים מהם ומרדימים בהם את השאיפה לעליה עצמית ולגדלות במעלת התורה והמוסר, ומוצאים את סיפוקם בזה שמתגנדרים בקנאות ובולוול וולחם.

מטעם התרעומות של הנשיאים על הגרצ"פ פראנק שהשתתף בהאספה שהועיד ד"ר וייצמן, וגם בטולו אחרי כעבור "שנה" אינם עומדים בפני המציאות והעובדות הידועות.

גם לפי הרושם שנשאר אצלנו, וגם מזה שלא נזכר עוד בשום מקום שום צעד של איזה פעולה שהיא, בשם ועד הרבנים נראים הדברים שלא זכה אף להתחיל למלאות הפקידו ולא היה פעיל מאומה, וגזר דינו נחתם מראש כאשר נתמנה הרה"ג רבי ישראל פורת למזכיר הכבוד, וחבריו מזכירי הגריי"ד התקנאו בו וחפשו החבולות, להפריע בעד ביסוסו וקיומו.

גם לא יתכן שהרעומות זו על שהרה"ג רצ"פ פראנק שהשתתף בהאסיפה של ד"ר וייצמן גרמה לידי סכסוכים, כי הרי זה היה בתחילת בואו של ועד הצירים, יבאספה זו השתתפו כל חברי בד"צ וראשי הישיבות וכל מוה"צ ומנהלי התי"ת[22] ואז עוד לא היה השד נורא כל כך כי עוד טרם נסה ד"ר וייצמן לנהל איזה מו"מ עם הרבנים ע"ד איזה סדור חדש.

ותיכף בבואם של יעד הצירים עבר כל התמיכות של ועד הסיוע לרשותם תחת הנהלת ד"ר אידר והרב ד"ר לוי, וכל התמיכות להת"ת והישיבות קבלו המנהלים מידם ובהם גם הממונה של כולל אונגרין מחותנו של הגריי"ת וונגפלד ז"ל, שת"ת וישיבת בני אוגרין עמדו תחת רשות הממונים, ולא פעם ראיתי שם אחד מהממונים רבי יואל ראטה ז"ל.

מלבד זה הרי הרבנים הספרדים בודאי לא עמדו מנגד ולא השיבו אחור את כל ההצעות שהציע ד"ר וייצמן ומדוע איפוא היה כל התרעומות רק על הרה"ג רצ"פ פראנק שליט"א?

עוד דבר, כי אלמלי היה ניכר עוד מקומו של ועד הרבנים בשעה שבא ד"ר וייצמן ירושלימה, והיה מוצא לפניו גוש צבורי חשוב ונכבד כמו ועד הרבנים מאוחד מאשכנזים וספרדים, הרי היה צריך לפנות מקודם אל ועד הרבנים, ולא היה צריך להועיד אסיפות ולא לנהל מו"מ עם הרבנים עם כל אחד ואחד בפני עצמו כמו שהדברים היו כן.

אולם מאורע אחד העלים שלא הזכירו כלל, ודבר זה כך היה שפתאום בא שליח מאת הגריי"ד לועד הרבנים ודרש בשם הגריי"ד להסיר את שמו מעל הפורמות של הועה"ר ורק מעטים היו אלה שידעו את הסבה לזה.

ומעשה שהיה כך היה: אחדים מהרבנים והעסקנים ובהם מרן הגריי"מ חרל"פ

---

22) בחדשות מהארץ בחודש איר מסר שם שאסיפה זו היתה מאורע היסתורי שהשתתפו בה שלשים וחמש רבנים ומנהלי הישיבות מכל העדות.

והרה"ג רבי יחיאל מיכל טוקצינסקי בדאגתם לכבוד היהדות החרדית הירושלמית בהביעם את המצב אז בזמן שהופיעו ועד הצירים עם ד"ר וייצמן, ולא נמצא בירושלם בעל אישיות חשובה מי שיציג את העדה האשכנזית ולדבר בשם כל מוסדות התורה והחסד של ישוב הישן ובחשבם שהמלחמה העולמית המשך עוד זמן רב התיעצו והמתיקו סוד ביניהם להכתיר את הגריי"ד בכתר הרבנות (*) הירושלמית, ערכו כתב רבנות (הכתב נמצא עד היום אצל גיסי הגרחי"ל אוערבוך).

אולם הם נתקלו בצעדם הראשון, כלומר בהחתימה הראשונה שכמובן היתה צריכה להיות מאת הראב"ד או הגרצ"פ פראנק והוא נמנע מלחתום ונמוקו עמו שהגריי"ד לא הראה בכלל התענינות בעניני הצבור וגם במשך זמן סבלת המלחמה לא דאג בהטבת המצב בכלל, וביחוד במצבם הרע שנמצאו אז הרבנים והת"ח שסבלו עוני ומחסור ורעב ממש, ומסור היה רק להמוסדות שהיו תחת ידו, ואז ידעו שנמצאו אצלו סכומים גדולים שחשך מקודם, ואסמי בית התיתומים היו אמנם מלאים כל טוב שאגר בזמן שנתקרבת המלחמה, ולא חסר להם גם צוקר ואורז, וכאשר ג'אמל פחה נתן עיניו על זה ורצה להחרימם, והגריי"ד, היה צריך להמלט ולהסתתר בפתח תקוה ורק ע"י השתדלות נכבדי יהודי גרמניה כמו ד"ר ולך ועוד שהשתדלו לבטל את הגזירה, ובכ"ז נשאר הגריי"ד בפ"ת עוד זמן רב, וכל הענין עבר מעל הפרק.

וכאשר נודע דבר זה להגריי"ד שהיה מטבעו קפדן וביחוד אשתו ינטה עה"ש שהרגישה בזה עלבון נורא לכבוד בעלה, התרגזו מאד וגרם לידי התנגדותם למרן הגרצ"פ פראנק ולהרה"ג ליפמן דוד ראב"ד של החסידים ובצטרף להקנאים הקצוניים במלחמתם נגד משרד הרבנות וממילא נמשך מזה ההתנגדות להרבנות של רבנו קוק ז"ל שהוזמן מאת שני הבתי־דינים וראשי המוסדות לקבל את הרבנות הירושלמית.

ולפי זה אי אפשר עוד שקיומו של ועד הרבנים היה נמשך כ"שנה" כי הרי בסוף הקיץ של שנת תרע"ח כבר נודע מיסוד משרד הרבנות מאת גדולי הרבנים אשכנזים וספרדים אלה שהיו בועד הרבנים, עוד טרם שנסע ד"ר וייצמן אחר ר"ה

(*) כשהוכר נודע כבתי כולל אונגרין פרסמו מודעות בנוסח כזה, היות שאנשים אחדים משתדלים למנות רב לירושלים איזה מ א ן ד ה ו א ...

וכן כאשר הסכימו חברי בר"צ להכנס למשרד הרבנות יצאו משם כרוזים בזלזולים להרבנים ולא נרתעו מלכתוב על הרה"ג רבי ליפמן דוד ז"ל רב מליוורטוב וזקן ההוראה בירושלם, ששימש פ"א שנה...

תרע"ם[23]), שקבל את עצת הגרי"מ חרל"פ ועזב את תכניותיו הרחבות לכונן ועד רבנים מורחב לשם מזסד דתי עליון והסתפק ביסוד משרד הרבנות לשם בית דין משפטי. ועוד נדבר מזה להלן.

ועד העיר ליהודי ירושלם — ועד העיר האשכנזי

עד כמה שברצוני להיות זהיר מלפגוע באופן גס את בעל הזכרונות "על תומותיך" איני יכול בכ"ז לא למסור בקיצור את העניינים והעובדות כמו שהיו. אף שממילא תצא מזה סתירות והכחשות. גם תוך דבריו בעצמם שמסר כמה דברים — בכונה או שזכרונו הטיעוהו באופן עירבוב כזה שכאלו התכוון להצדיק ולחזק איזו נקודה על פי מה שקרה זמן רב אח"כ. ומדלג על מה שהיה ביניהים. וכן מאידך גיסא. הוא מגנה את הצעדים של צד השני מבלי להביא מקודם מה שנעשה לפני זה.

ובמקום שנגע בהצד של המתנגדים לעדתו גם מתוך הצבור הרחב. רבנים. עסקנים. מנהלי המוסדות של תישוב הישן. הוא עובר עליהם במחי יד ובבטול בעלמא וכולם אצלו בחדא מחתא. חפשיים. ציונים לאומיים. מזרחיים. מהקדמים. וכאלו שרק עדתו היא היא היהדות החרדית. ורק בפרק אחד אחרי שכבר מסר כמה דברים שנעשו מעדתו המתבדלת. הנהיג עין טובה. והזכיר את המתנגדים בשם מתונים.

אחרי שכבר מסר בפרק ה "עם כלות המלחמה" את דבר בואו של ד"ר וייצמן "והחפשים מתוך שהבינו יפה שהעתיד תלוי בחנוך. כוננו לכתחילה את חציהם "כלפי החנוך. וד"ר וייצמן[23*]) שהיה מצויד בהכנית רחבה ומזוין בתקציבים

---

23) בעתון הארץ כ"א תשרי נזכר שד"ר וייצמן אמר שהרבנים כבר הבטיחו לו להכנס למשרד הרבנות.

מרזכי בן הלל הכהן כותב במלחמת העמים מיום ס"ז אלול: "ד"ר וייצמן מתחילה לא הרגיש בזה, והאמין שכשם שהוא מתיחס אליהם בכבוד וכאמון, כן יעמלו גם הם מצדם. אבל לבסוף ראה ונוכח גם הוא שכל עמלו ישא רוח, ולא יהיה "מרכז רבני לירושלים. כמו שהשתדל בזה.

23*) עד כמה אין לסמוך על כותבי וכרונות אנו רואים מכאן. הוא מתחיל בראש הענין: ד"ר וייצמן אתרי אשר שב ללונדון מבקורו הראשון עם גמר המלחמה פרסם בפומבי דברי נגות וגלוי על בתי ת"ת והישיבות ודברי גנות על בנות ירושלים... נגד בזותא זו נקראה אספת מחאה פומבית בישיבת מאה שערים בה נאמו הרב אברהם חיים צוברי (אגב הוא מטיל בו פגם

„בספיים גדולים לרכוש בהם את לב ראשי היהדות החרדית ושם פניו בראשונה „אל החנוך, הוא הזמין את מנהלי הת"ת, וכו'.... וכאשר התיאש מלכבוש את הת"ת „במישרין, החליט ד"ר וייצמן לכבוש את היהדות החרדית בעקיפין, ואת מאמציו „הפנה בתחילה כלפי הרבנות, הזמין אליו את רבני ירושלם אחד, אחד, וכו'... ויש „לציין בצער גדול שבה בשעה שבשטח החנוך לא הצליח למצוא נחשלים עלה בידו „בשטחהרבנות, למצוא רבנים אחדים שלא יבלו לעמוד בנסיון העוני ונתפשו „באותו יום" נוסדה רבנות ע"י ועד העיר ליהודי ירושלם".

אולם ידוע הוא שהמו"מ של ד"ר וייצמן עם מנהלי הת"ת והישיבות היה בתחילת הקיץ והמו"מ עם הרבנים נמשך כשני חדשים והסכם עם הרבנים שהסכימו להכנס למשרד הרבנות נגמר בסוף הקיץ, קודם שנסע ד"ר וייצמן אחר ר"ה תרע"ט אך לפועל נפתח משרד הרבנות בחודש טבת ע"ט, לא באותו יום.

ואחרי דבריו אלה הוא חוזר ומתחיל בפרק ט', מדבר יסוד ועד העיר האשכנזי. שתנועה זו התחילה עוד לפני חג הפסח תרע"ח ובחירת הועד העיר האשכנזי נעשה בחודש אייר, עוד קודם שהתחיל ד"ר וייצמן מו"מ עם החרדים [24]).

כיום הוא מראשי המזרחי) ואנכי, ד"ר וייצמן חזר אחר כך לארץ ישראל מצויד כתכנית רחבה וכו' וזה נעות גלוי ומוחלט כי כל מה שמוסר אח"כ מהאספה בת"ת ע"ח וכן המו"מ עם הרבנים והבקור בבית הגרי"ד הכל היה בזמן בקורו הראשון, במשך הקיץ של תרע"ח וד"ר וייצמן שב ללונדון אחרי ר"ה תרע"ט ואספת המחאה התקימה בישיבת מאה שערים לערך בחודש טבת שבט ומו שהוא מזכיר בעצמו אח"כ כשמדבר בענין הסתדרות „ירושלים".

24) הסופר מרדכי בן הלל בהיומן של „מלחמת העמים" ביום א אייר תרע"ח כותב בסגנון שלו: והנה יש לנו ברוך־השם מודעה רבא מאת „ועד העיר של האשכנזים" בירושלים, בלומר עוד ועד העיר שני, או אולי הראשון עם שבעים וחברים וגם להם ד"ר בתור ראש (ד"ר ויסץ) והדפיסו גם באנגלית ובעברית ופרסמו אותו ברבים וגם את הממשלה המקומית הודיעו כי המה ועד העיר — הכל כנהוג וכיאות...

בעתון חדשות מהארץ יום ששי י"ג סיון תרע"ח מחיי ירושלם (רשמים ומעשים)... חלוקי דעות היו על בחירת הועד נופא אם יבחר ע"י כל ישראל או שכל עדה ועדה תעשה לה בחירה בפני עצמה, וסוף דבר לא הועילו כל ההשתדלות והנסיונות, לא הועילו כל הוותורים מצד מצודי הועד הכללי המשותף, זה בשלו וזה בשלו, ושני ועדים נבחרו אחד שהשתתפו בו גם אנשי ירושלם כאשכנזים כספרדים ואחד ע"י חלק חשוב של האשכנזים שכמעט כולם לקחו חלק גם בבחירות לועד המשותף ותאומים נולדו לנו בבת אחת שני ועדים, ועד העיר ליהודי ירושלם וועד העיר לעדת האשכנזים.

ברגע זה עומדים שני הועדים להתאחד, וזה יותר משבוע ימים שמתנהל מו"מ ע"י נבחרים משני הצדדים, סוף סוף נוכחו הסובים שבועד האשכנזי שבזמן הזה ורוש כח מאוחד... ראשית המו"מ היה קשה ומספר הדרישות של צד אחד היו מופרזות מאד, אולם בינתיים באה הקומיסיה

ואחרי שכותב שם: „כאשר נודע דבר הבחירות של „ועד העיר ליהודי ירושלם" לחרדים נגשו תיכף לארגון עדה מיוחדת" לעדת אשכנזים בשם „ועד העיר לקהלת האשכנזים" הוא עובר תיכף ומיד ומדלג עד לשנת תר"פ וכותב: „הממשלה אשרה את ועד העיר ליהודי ירושלם, הנהלת ועד העיר האשכנזי הגישה מחאה נגד האשור אל מושל הארץ והיא קבלת תשובה, והנה נוסח המכתב: הנני מתכבד לאשר קבלת מכתבכם מה־30 לאפריל 1920..." וכן מביא שם התוצאה ממחאה ממושכה של העדה החרדית שנתבטל מס המצה שהטיל ועד העיר ליהודי ירושלם שהתקיים כשש שנים, וסמוך לזה הוא מוסר את דבר האשור הרשמית להרבנות הראשית לא"י שיצא בתרפ"א, חוזר להזכיר את האסיפה המיסדת שהיה בתרע"ט ומכאן הוא קופץ ומדלג עד לתרפו בזמן עיבוד חוקת הקהלות והנס שנעשה שהתצעה נפלה ליד המנהל ר' ראובן שלמה יונגרייז, וע"י דרישה מהממשלה מסרה להם התקנון לתקן, ואז נוצרה פרשת היציאה.

הקורא התמים שקורא את הזכרונות של מי שוכה לשם מנהיג ומציל את היהדות החרדית לא יכול להשוב אחרת שאותו ועד העיר האשכנזי שנתארגן מתחילה זמן קצר אחרי הכבוש עוד טרם שבאו ועד הצירים וד"ר וייצמן עם תכניות רחבות וסדרים חדשים, נמשך גם הלאה באותו הצורה ובאותו הכיוון שנוסד, וכאותה המטרה ועפ"י דעת רוב החרדים, וכאלו שאלה הרבנים ומנהלי המוסדות שבאו כמו"מ עם ד"ר וייצמן, והסכימו למשרד הרבנות, וכן הלאה שמנהלי המוסדות הזמינו בסתר ובסוד את רבנו קוק זצ"ל לקבל את הרבנות הירושלמית ורק יום אחד קודם בואו נודע הדבר — כך כותב שם — הם הם אלה שפרשו מצבור החרדים ונכנעו לועד העיר ליהודי ירושלם, וכרעו ברך לפני החפשים וקבלו מרותם של הציונים.

כי כן מתקבל הרושם אצל הקוראים הרחוקים וגם אצל רבנים ועסקנים אלה אשר תדשי מקרוב באו מחו"ל שעמדו שם תחת השפעת אגודת ישראל העולמית שלא פנתה לבה כ"כ לעניני הישוב הכלל ועמדה בקשר עם ועד העיר האשכנזי שלקחו להם את השם התסות והמסוה של אגו"י, שנעשו יחד לרשות אחד[24], והפיצו כתבי פלסתר נדלטוריה.

הציונית לירושלם, ד"ר וייצמן ראש הקומיסיה התענין מאד במהלך העניגים.

(24) אמנם עכשיו אחרי שבאו לארץ רבנים ועסקנים סעולי פולין וליטא אף אלה שהיו שייבים לאגוד"י בכ"ז יש הבדל רוחני יחסי ביניהם, והבדל וזה בשיטת ההנהגה הסתלקו מאת ועד העיר האשכנזי וביחוד סועלי אגו"י ונעשה עכשיו כשתי רשיות כמו שהוא בעצמו מזכיר להלן ומתאונן ע"ז שועד האשכנזי נכבש ע"י קנאים שגם לפי דעתו הם קצוניים הנקראים בשם

ולא נחוץ להאריך כראיות והוכחות רבות כדי לברר — למי שרוצה רק לדעת — את הדברים כמו שהיו.

ההתעוררות ליסוד שני ועדי העיר יצאה מאת כל הצבור האשכנזי הרחב השייכים לישוב הישן, רבנים, עסקנים, מנהלי המוסדות. רק חדשים אחדים אחרי הכבוש שכולם נמצאו אז תחת רושם ההתלהבות מהצהרת בלפור והרגישו את השעה הגדולה להיות מוכנים לקראת פעולות ישוביים ומדיניים רחבים ולא היה שום הוה אמינא לא להשתתף בועד העיר הכללי והמשותף, אלא שנקטו בשיטה זו של ועד העדההאשכנזית מיוחד כמו שיש ועד העדה הספרדית, ולא לשם „ערה מיוחדת" — כמו שכותב הוא — היתה המטרה, ולא לשם קנאות ומלחמת נגד התפשיים והציונים כי אז עוד היתה ירושלם רוב מנין ורוב בנין יהודים חרדים ונאמנים, אלא שסברו שנחוץ לעדת האשכנזים ועד מיוחד להגן ולפקח על המוסדות הרבים של תורה וחסד ועל הרכוש הצבורי השייכים להאשכנזים, וגם מבין היהודים המודרניים והאינטילקטואליים נמצאו כאלה שתמכו בשיטה זו ונצטרפו לועד האשכנזי [25].

וכמו כל תנועה חדשה היו הרוח החיה שבה צעירים נלהבים בעלי רגש והכרה כמו הרב י. פורת, הרב מ.מ. פרבקיל, הרב א. ח. צובנר ועוד, וגם ר' שמואל קוק אחיו של רבנו ז"ל, ולא היה אז סוד שרבנו שלח מלונדון ע"י אחיו חמשים לא"י בעוד הוצאות התעמולה.

„נטורי קרתא" אבל הם אלה שהוא חנכם וגדלם, ורק חלק מעולי גרמניה ואונגריה עדיין קשורים עם ועד העיר האשכנזי.

25) בשנת תרצ"ג נפל איזה סכסוך בין חברי הרבנות הראשית ובין ועד הקהלה שנבחרה אז אחרי חוקת הקהלות, ובמקום ועד העיר נתקבל השם „ועד הקהלה" ואז עבר ועה"ק לבנין רחב ודרשו שהרבנות הראשית תעבור ג"כ לשם, וחברי המועצה של הרבנות סרבו לזה — רבנו נקט בזה עמדה נייטרלית — אז נסיתי להיות מתווך השלום, ובפגישתי עם הרב מ. אוסטרובסקי ז"ל ועם מר פיבל מלצר בנו של הגאון רבי איסר זלמן מלצר שליט"א בביתו, נכתב כתב הסכמה בנוסח דלקמן:

ועד העדה האשכנזית מכיר בסמכות ועד הקהלה בקשר עם ארגון מוסדות הצבור הרבנות, השחיטה, ובית הקברות, ע"י ועד הקהלה, בהתאם לחוקת כנסת ישראל ובקשר עם עניני הישוב העברי בירושלם המסורים לפי החוקה לסמכותה של כנס"י.

לעומת זה מכיר ועד הקהלה בועד העדה האשכנזית באותה מדה שהוא מכיר בועד העדה הספרדית בהתאם לחוקי כנס"י, ויתחשב בסמכותו ביחס להמוסדות שהיו מיוחדים עד עתה לעדה האשכנזית ויתחשבו אתו בשעת סידור הרבנות השחיטה ובית הקברות, — הכתב נמצא ברשותי.

ובהשבעים שנבחרו היו רבנים ועסקנים נכבדים אנשי שם ומנהלי מוסדות התורה והחסד, כמו הר"ד עפשטין, הרי"מ טוקצינסקי, הר"ז שחור, הר"ז הכהן רדבין, רבי יהושע מאיר רייכמן מזכיר ת"ת וב"ח, רבי זלמן סלוביציג. זכן מתנסידים, כמו הר"נ יפה והרב ישראל ראבין שו"ב, והרב הסוחר הנכבד רבי שמחה מנדלבום ועוד ובהם גם נבחרים צעירים שהזכרתי למעלה, וגם מספר חשוב של בני כולל אונגרין ובהם גם קטני ידוע ממונה בכולל אונגרין ומחותנו של הגרי"ח זוננפלד. ובדי שועד העדה יהי' נציג כל העדה מכל החוגים נבחרו גם בלתי חרדים כמו שכותב הוא בעצמו בעמוד צג. "בבחירות הראשונות נכנסו להנהלת העדה גם בלתי חרדים ואחדים גם לא שומרי תורה", והוא נותן טעם לדבר "עדובה לצביון העדה שמשה העובדה שהיא התכוננה והתנהלה ע"י הגאונים הגרי"ד והגרי"ח זוננפלד עמודי היהדות החרדית בארץ ישראל", דברים אלה הם בדויים ואין להם שחר כלל ומופרכים בעיקרם שהם נגד המציאות והעובדות, כי אז בזמן שעוד לא באו ועד הצירים וד"ר וייצמן, לא היו להוקנים האלה שום ויקה השייכות לועד העדה, הגרי"ד דיסקין היה עדיין כדרכו בודד במועדו, הגרי"ח זוננפלד שהיה ראש ממוני כולל אונגרין שמעולם לא היו להם שום יחס להמוסדות הכלליים, ועיקר מטרת ועד העדה היתה להגן על המוסדות, הגרי"ח היה בתכונתו רחוק מכל התנועה הזו, שבעיקרה התזיקה גם בשיטת האחדות הכללית, ולא לשם פירוד גמור וקנאות, ואלמלי היה נמשך קיומו של ועד העדה האשכנזית עפ"י כיוון זה שנסד מתחילה היתה היהדות החרדית בירושלם הולכת ומתחזקת והיתה יכולה לתפוס מקום חשוב, ואולי גם בראש, בכל העניינים הכלליים ובהמוסדות הלאומיים. ואחרי סיום המלחמת כשהגיע תור הזהב, יכולים היו המוסדות של הישוב הישן להתקדם ולפנות לבם לשכלולם להגדיל את ההכנסות ולמצוא מקורות יותר רחבות וגם לרחיב חוג פעולתם, להגדיל כח התורה והיהדות. ואם לא היה קורה כל הסכות והעובדות שהזכרנו מזמן שהזמינו את רבנו לקבל את הרבנות הירושלמית עד בואו לירושלם, והופעתו היתה בדרך שלום ואמת, עד כמה היו יכולים לנצל את כחותיו הגדולים ואת השפעתו הרחבה עפ"י שאיפותיו הרוממות לתחיית הקדש ולתחיית העם ובנין הארץ, ולא היו צריכים לכלות כחות רבות נגד בעלי המחלוקת.

אך מעשה שטן הצליח ובכל מקום שאתה מוצא תקלה הרס ופירוד, יד בני אונגרין באמצע, ואנו מוסרים כאן מה שכותב בעל "על חומותיך" בעצמו שם: "בראש ההנהלה עמד מתחילת "יצירת העדה" הרב ר' ראובן שלמה יונגרייס בנו של הרב הקאשוי סלובקיא, אדם בעל מרץ רב. עמדה הקימה בעל כשרונות מצוינים ו ק נ א י נ ל ה ב ... צוין כבר, שהעדה היתה לכתחילה מסגרת וביאת

כח היהדות החרדית כלפי חוץ וכלפי העולם היהודי בחוץ לארץ, ולא נבראה אלא כתריס בפני הפורענויות יסוד העדה החפשית „ועד העיר לידודי ירושלם".

עטו הכשילו לגלות כאן מהרהורי לבו ומתאר את מטרת „ועד העדה" לפי רוחו זרוה של המזכיר שקפץ בראש ונעשה למנהל, מטעם שהיה בן הרב ובעל עמדה תקיפה וקנאי נלהב, לא הזכיר עוד יחוס גיסו של הנבחר הממונה מכולל אונגרין ומחותנו של הגרי"ח זוננפלד, ולפי רוחם היתה יצירת „העדה" לא רק „ועד העדה" אלא „העדה" כלומר „עדה נבדלת" אלא כלפי חו"ל וכלפי יהודי חוץ לארץ, כדי להרחיק עדותם להלשין ולכדות עלילות ככל אשר חפצם, ולדעתם לא נבראה אלא כתריס בפני הפורענויות, שכן רגילים להקדים את הפורענויות, ובשבילם לא היה לועד העדה שום תפקידים חיוביים לדאוג לשפור המצב ולהחזקת המוסדות ולהתכונן לעתיד יותר מזהיר וליצור פעולות יותר רחבות, אלא רק „תפקיד אחד" ללחום נגד ועד העיר ליהודי ירושלם, וכן עשה המזכיר שנעשה למנהל — ואיפה נשמע שאיש אחד יהיה למנהל ועד העדה — לא התחשב עם דעת ועד הפועל הנבחר ועשהכל על דעת עצמו, הפריע בעד כל מו"מ שהיה עם ועדהעיר, הפריד את כל הענינים שהיו שותפים ביניהם, התחיל לנהל נרגנות בתוך הועד עצמו, ולהכניס קטיגורית בינם לבין עצמם ומה היו התוצאות?

החשובים הנכבדים מהנבחרים בועד העדה האשכנזית בהם גם ממנהלי המוסדות בראותם שאין בונתם מתקיימת לטובת המוסדות וכן סתם בע"ב חשובים, וסוחרים ישרים, ואלה שהיה להם יחס חיובי להציונות ולשאיפותיה המדיניות, התחילו למשוך את ידיהם מועד נרגני כזה והתהילו להסתלק אחד, אחד, והועד האשכנזי נשאר בידי אלה השייכים לשתי הקצוות, מצד אחד בני כולל אונגרין וסתם קנאים ובטלנים ומצד שני דוקא הבלתי הרדים וגם לא שומרי תורה הבין־לאומיים כמו ד"ר ט' מהחוג של עורה ומר מ' א־ן מנהל מוסד גרמני, וכדומה, שאלה הקצוות נפגשים ברוחם נגד התחיה הלאומית.

ורק אז התחילו למשוך אליהם את הזקנים כדי להסוות על פעולותיהם הנרגניות, ושעה יותר מוכשרה מצאו להם בזמן שנתקבלה ידיעה שאגודת ישראל קמה לתחיה כמו שהוא מוסר בעמוד קה, שתיכף הודיעו על נכונותם להצטרף לה, מסביבם „נתארגן ארגון של צעירים בשם „צעירי אגודת ישראל" וגם ארגון של „אגודת ישראל" תחת נשיאות הגאונים. אבל כל החלטה, הוצאה לפועל על ידי צעירי אגודת ישראל — ומה הן הפעולות — „החברייה" היתה מאספת ערב ערב במשרדי העדה — כי לכך נבראה העדה — ותכנה את מערכת ההגנה לכל מקרה, — עמדו וצפו לתאונה של מקרה — היא סדרה האספות והדרשות, היא

סדרה את המשמרות כאשר התקיימו בחירות בעדה החפשית. היא שלחה גדודיה למחות נגד חלול שבת ונגד כל פרצה בדת. היא שלחה מפריעים לאספות החפשים ותהי לנס".

אצלו תופס תמיד מקום של "החבריה" כאלו הכל היה בשבילם רק משחק של נערים שובבים. הסר מלהזכיר, היא שלחה עדי פנים מחוצפים להפריע את דרשות של הרב קוק ופעם הזריקו גם אבנים עליו בשב"ק כשהלך לדרוש במאה שערים. היא זממה את המזמה להשליך..... היא הכינה את המשחק הידוע.... וכל זה נעשה בשם הגאונים, ובשם אגודת ישראל ארגון היהדות החרדית העולמית.

ועד הצירים — וד"ר וייצמן

מקודם הזכרנו דרך אגב את האסיפה הגדולה בת"ת עץ חיים שהתזמן עפ"י ד"ר וצמן. והפגישה שלו עם הרבנים הזקנים בבית הגריי"ד וגם בענין זה קהה חוש זכרונו של בעל "על חומותיך" ומוסר דברים מסורסים ומטושטשים. הקדים למסור את בקורו של ד"ר ו. בבית הגריי"ד לפני האסיפה בת"ת עץ חיים. שלמעשה היתה אסיפה זו הרבת קודם בחודש סיון זמן קצר אחר בואו שלו ירושלימה. ושם נשא מרן הגרי"מ חרל"פ את נאומו הנלהב והנועז בדברים נמרצים שעשת רושם רב על ד"ר וייצמן ומאז נפגשו כמה פעמים ונעשה קשר ישר של מו"מ והתיעצות ע"ד תכניותיו בסדור הרבנות, גם לכותב המורים האלה היו פגישות עם ד"ר ו. שמסרתי לו את דבר קיומו של בית ועד לחכמים. פעולתו והגורמים לבטולו.

וכאשר לחץ על הגרימ"ח שיקבל בידיו להקים את ועד הרבנים. השיב לו בהחלט שעוד צעיר הוא ויש לנו רבנים גדולים וזקנים ועצתו שישמע קודם את חוות דעתם ורק אז יביר וידע ויבין את המצב. והגרימ"ח סידר את הפגישה בבית הגריי"ד ולא נכון הוא כלל מה שכותב שנועד שם הגרי"ח וונגפלד וראשי בד"צ זמנהלי ת"ת והישיבות. לבד הגרי"ח והגרי"מ חרל"פ ועוד רב נכבד שהוא כותב שם "שמפני שהוא בעולם האמת אני נמנע מלהזכיר את שמו" ואף שהוא מכסה אני מגלה שזה היה הרה"ג רבי דובר עפשטין ז"ל וכמובן שגם המזכירים של הגריי"ד ובהם גם בעל הזכרונות, ומה שכותב שהרב הנעלם הטה את ד"ר ויצמן הדדה והתחיל לשדלו בדברים, שם בפיו דברים שלא אמרם, ולפי שמסר לי מרן הגרימ"ח חשש הר"ד אולי לא נתקבל בצורה נמוסית ופייסו כנהוג.

נושא השיחה אז היה ע"ד הישיבות שלפי דעתו אין תכנית קבוע להשתלמות

בידיעת התורה, וגם בלי מטרה ידועה ובהישיבות לומדים יחד זקנים עם צעירים הוציא מחובו את «התעודה התכנית» של בית ועד להכמים, והכיזה אותם על אשר עזבו מכון גדול כזה מבלי להתחזקו ולא יכול להתקיים. הגריי"ד כמעט שלא דבר כלום רק הצביע על הגרי"ח שאמנם הוא השיב בדברים נלהבים ומוחלטים שעשה רושם רב על ד"ר ו. שהכיר בו אישיות מוצקה מבלי לזיז אותו.

ואמנם אחרי פגישה זו עזב ד"ר וויצמן את כל התכניות לכונן ועד רבנים מורחב והפסיק את המו"מ והפגישות שהיה לו עם כמה רבנים ומורי הוראה. ובהם היה גם הרב רבי מרדכי ליב רובין ואפילו הרה"ג רבי משה נחום ולנשטין[26] שהיה אז הראב"ד של בד"צ הפרושים וממונה בכולל אונגרין ביקר את ד"ר וויצמן, ולא דחו אותו בהחלט כמו שהוא כותב, ורק אחרי שקבל את הצעת הגרימ"ח עסק רק ביסוד משרד הרבנות משפטי ובא בהסכם רק עם שנים מהבד"צ הפרושים ושנים מהבד"צ של החסידים, לבד רבני הספרדים, אז עברו הרבנים הנזכרים לועד העדה האשכנזית שכברגלה פרצופו אחרי שרבים מנבבדי העיר עזבו את הועד, ונשאר בידי המזכיר המנהל וסיעתו שיסדו בית דין חדש של החרדים.

אף כשמוסר את דבר האספה שהזמין ד"ר וויצמן בת"ת עץ חיים, הוא מוסר בכוונה שהיה מתאים לרחזו ולשיטתו, הוא לותב, ד"ר ו. עשה נסיון שני — כאמור למעלה היתה זו אספה זו הראשונה — «הועיד מלמדים ומנהלים ומספר רבנים» ובאמת השתתפו באספה זו כל הרבנים חברי הבצ"ד ומוה"צ מכל העדות גם אלה שעברו אח"כ לבית דין החדש של ועד האשכנזי ואם נכון מה שמסר מקודם שועד הרבנים התחיל להתנוח מאז השתתף הגרצ"פ פראנק למרות החלטת זקני הרבנים לא ללבת, א"כ מדוע השתתף הוא בעצמו בתור מזכיר? ועד הרבנים?

גם לא הנהיג עין טובה למסור את תוכן הנאומים שנאמו הגרי"מ טוקצינסקי והגרי"מ חרל"פ בפני ד"ר וויצמן והעמיד על הנס רק את הנאום הנמרץ שנאם הרב המנח ז"ל ששמש ראש המחנכים בת"ת כולל אונגרין שנאם אחרי שעזב ד"ר ו את האולם. הוא קם ואמר רבותי! למת הדין הרב אני מציע לקבל החלטה פה אחד: לא! אנו נמשיך עד נשימתנו האחרונה לשמור על הפקדון כמו שנמסר לנו. עלינו

---

26) במלחמת העמים הנו' מיום כ"ד תמוז כותב: ד"ר וייצמן נתוכב יותר מדאי אל המו"מ עם הרבנים פקח זה למה הוא מוסר נפשו ומבלה שעות בשיחות וישיבות עם אלה... הרבנים הזקנים שהמה תמימים ועוברי בסל כמו ד' ד... (רבי דובצה) ורבי מ. ג. (רבי משה נחום) שכבר הגיע זמנם... וצר לי לראות אדם כוייצמן מבלה שעות וימים בשיחות עם אלה, מתרגז ומתקצף מדבר רכות וקשות... אבל וייצמן אינו יודע זאת והוא מקוה אולי...

לזותר על התועלת החומרית, ואם נגזר עלינו למות ברעב נמות מות גבורי רוח ולא נתמכר לכסף, דבריו עשו רושם ונתקבלה החלטה לא!

כבוד הרה"ג המנוח ז"ל יקר מאד בעינינו, הוא היה מגדולי התורה ומיחידי הסגולה בכולל אונגרין וסבל באמת עוני ומחסור, ואיך לא התבייש הכותב בפני עצמו ואיך נתן לידיו לכתוב ולהזכיר בשם המנוח ז"ל דברים כאלה בו בזמן שהוא ידע שהרב המסכן המנוח מתוך סבל של עניות שכולל אונגרין לא ידעו לכבד את ערבו ולא תמכו בו בראוי לו, הוכרח אחר זמן קצר לעבור בעצמו לישיבת המשתלמים שיסד ד"ר וייצמן ועד הצירים עבור צעירים עפ"י תכנית להשתלם לא רק בתלמוד שהתחילו ללמוד בשפה העברית אלא גם במדעים חצוניים, ובידיעת שפה זרה, והרבנים הקנאים יצאו באסורים נגד ישיבת המשתלמים זו.

אלא שכתב כל אשר עלה על רוחו באופן שטותי בלי כובד ראש ושימת לב, כראוי לאיש אחראי, מנהל העדה החרדית ועומד בראש אגודת ישראל העולמית.

אסיפת המיסדת ואסיפת הנבחרים

ב"על הומותיך" עמוד עו כותב: "בשנת תרע"ט החמנה לתל־אביב אספה "מיסדת אשר שומה עליה להכין את העיקרים התכנית הכללית ותקנת הבחירות "כבר באסיפה זו השתתפו נשים, הציעו שלנשים תהיה זכות לבחור ולהבחר.. "לאספת הנבחרים. הם הזמינו כביכול גם צירים מהיהדות החרדית, התקיימה אסיפה "בבית הגרי"ד דיסקין בהשתתפות הגרי"ח וונפלד דנו אם בכלל לנסוע לתל־ "אביב והוחלט לנסוע ולבקש שיסדרו חוקה אשר תאפשר את השתתפות החרדים, "לבל יכניסו פירוד בישוב. נבחרו הרי"מ טוקצינסקי, הר' יוסף זיוו, הרמ"מ פרנקל, "צירי היהדות החרדית מלאו שליחותם בנאמנות, הם התחננו בנאומיהם לא לקרוע "את הישוב היהודי בא"י לגזרים, ובהצבעה נתקבלה ברוב מוחלט זכות הנשים, "עם חזירתם של השלוחים נועדה אספה רבית הגרי"ד והחלט למען השלום "לעשות נסיון נוסף, האספה ערכה תזכיר... גם בקשה זו נדחתה, ומאז נתחלק "הישוב "לגזרים" [27]. היהדות החרדית החליטה עפ"י הוראת גדולי הרבנים לא "להשתתף בבחירת לאספת הנבחרים ולא לקבל מרות מהועד הלאומי אשר יבחר."

---

27) כבר הפרתי בהחוברת שלי „עדות לישראל ולעמים" כי גם אלה המחזיקים בסיסמת האחדות לקרב ולא לרחוק ולרחק, פ"מ סוברים שכל ענייני מהדתיים המנימים והמסורות של היהדות החרדית והישוב הישן, צריכים להיות בלתי תלוים בשום כח חלוני, אלא שהם צריכים

כדי לבאר את הדברים כהוויתם, יש לעמוד על דבריו מכמה נקודות. קודם כל גיכר מזה שלא הזכיר כאן את ועד העיר האשכנזי, שבר נתגלת בחברי הועד חלוקי דעות בעיקר מטרתו כמו שמסרתי מקודם, אף שעוד לא נפרדו לגמרי, ורק אחרי הופעתו של רבנו, שהנהלת ועד העיר האשכנזי, או יותר נכון, מנהל ועד העיר האשכנזי וסיעתו, יצאו בגלוי נגד רבנו, או החליטו רוב הצבור שעמדו לצד רבנו לסדר בחירות חדשות לועד העדה האשכנזית עפ"י שיטת רוב הצבור שבענינים כלליים ישארו האחוד והשיתוף עם ועד העיר הכללי ליהודי ירושלם.

הצירים הנזכרים נבחרו ג"כ כבר משני הצדדים שהחזיקו בשתי השיטות הנז' כמו הגרי"מ טוקצינסקי וביחוד רבי יוסף זיוו מצד אחד, והרמ"מ פרנקל מזכיר הגריי"ד מצד השני.

עוד אנו למדין אף מתוך דבריו שאז עוד לא נתבשל גם אצל הקצוניים, השיטה של התבדלות גמורה, ומלבד שאלת בחירות נשים, לא היה אף הוה אמינא לא להשתתף, וברוח זה דבר אף הרמ"מ פרנקל באספה המיסדר בתל־אביב: בתדשות הארץ מיום ה' שבט תרע"ט בהידיעות מאסיפת ועד הזמני לאסיפת המיסדת כותב: "רושם טוב עשה נאומו של מר פרנקל בהצדיקו את ירושלם, בין יתר הדברים הוא אמר: "רגילים לאמר על ירושלם שהיא רחוקה או אפילו מתנגדת לתנועה התחית תלאומית, אבל דבר זה אינו נכון עיקר הקולר תלוי במנהיגי הישוב שהתיחסו תמיד בביטול אל יהודי ירושלם. היחס הזה התבטא בשעת קריאת האסיפות המכוננת הראשונות ביפו שהשתתפו בהן צירים במספר מסוים מכל מקום ורק מקומה של ירושלם נפקד מהן.

אנוכי מודה כי ירושלם אינה עוד מאורגנת, אבל בכ"ז הולכים התיים הצבוריים ומסתדרים קיימים ועד העיר, ועד הספרדים, ועד אשכנזים.

היה זמן שירושלם התנגדה לשלטון ההנהגה שלנו, והיה נראה גם קנאים קצוניים לדבר זה, אבל הזמן ההוא גז ותלף וירושלם היהודית הנוכחים מכירה בערכה של חוזק ידה של ההנהגה ציונית, ונוכחה לדעת כי הולכת ומתקדמת רקמת עתיד שתביא טובה לישראל. אנו רואים מכאן עד כמה יכולים אנשים כאלה להתאים

להיות כמו חוג בתוך חוג הכללי, המקיף את כל הצבור ואת כל הישוב לחסיבה לאומית ומדינית אחת כללית, אבל לא לגזור (כמו שהוא כותב "לגזרים") מה שהאם האמתית חרדה על זה ובטוחה היתה שהילד עוד ישוב אל חיקה.

וזאת היתה גם שיטת רבנו ז"ל שחתר למצוא מסגרת תוקית לענינים הרתיים, עד שהמציא לפני הסתלקותו את הרעיון של "המועצה הרתית" על יד הקהלות, שנתקבל בכל הישוב, כמו שנזכיר מזה להלן.

את עצמם לכל מצב שהם נמצאים שם, ולהתראות בכמה פנים לכאן ולכאן.

טבע מיוחד יש להם שהם מראים חלישות, ורגילים להתרפס דוקא לפני הפשיים, וגבורתם הקנאית הם משתמשים רק נגד חרדים ויהודים נאמנים, לאלה שאינם מודים להם לכל דעותיהם.

והוא מסיים שם ענין זה: „גם בקשה זו נדחתה, ומאז נתחלק הישוב ל"ג ז ר י ם" היהדות החרדית החליטה לא להשתתף בבחירות לאספת הנבחרים ולא לקבל שום מרות מהועד הלאומי אשר יבחר.

החלטה זו היא מוקדמת בכלל, כי עוד לא הגיעה השעה לקבל החלטה גמורה, כי הבחירות בפועל התקיימו כשנה אחרי אספת המיסדת, וכדומה שאז לא נוצר עדיין השם ועד הלאומי. גם כותב הטורים האלה השתתף כהאסיפות האלה בבית הגרי"ד, ולא נשאר אצלי שום רושם ששרד שם מצב רוח כזה, שיכול להביא לידי החלטות גמורות כאלה.

ולפי דברינו, אין שום קשר לזה שמביא תיקף אחר זו את דבר סדור המשמרות ליד הקלפי, ואז הוכה אחד מכות אכזריות על יד הקלפי, וממילא אין שום המשך גם למה שמוסר אחר זה מענין חוקת הקהילות, מה שהיה איזה שנים אחר כך.

הסתדרות ירושלם

בפרק בשם זה עמוד ק"ן הוא כותב: „בשנת תרע"ט כאשר החפשים נגשו למסע כבוש „על היהדות החרדית ומוסדותיה, נתברר צורך בארגון צעירים על יד העדה שיעמוד תחת „הנהלת זקני הגאונים על משמר הנחת היהדות... נוסד לגיון של מגויסים בשם „הסתדרות ירושלים, אל הסתדרות זו נכנסו גם מתונים... הכח הדחף של הסתדרות זו „היתה "החבריא" מחדר הגרי"ד דיסקין... אנכי הייתי בעל מחסן (חנות) ברחוב דוד „בעיר העתיקה, וזכורני את הצעד הראשון שצעדתי במסע תעמולה, הקדימני בזמן ראש „חבריא הרמ"מ פרנקל, אני עודני במסחרי ולבי מלא אש מרד נגד שלטון החפשים, וממשיך: „ששלחתי אחרי מכריז להכריז שאני יגאום בבתי אוגרין"; ומסיים: „מתוך שהסתדרות כללה גם מתונים, נתפוררה בהתנגשות הראשונה שהיתה בין החרדים והמתונים, בשאלת העדה האשכנזית" (עיי' להלן פרק המתונים). היינו בזמן שרוב הצבור נגש לבחירת ועד העדה האשכנזית לפי רוחם, וזה היה שנה אח"כ, ולכן גומר: למעשה גוועה הסתדרות ירושלים בעתה באותה שתוקם הקשר בין היהדות החרדית בירושלם ואגודת ישראל העולמית, ותחלק ה נ א מ ן לשיטת הסתדרות „ירושלם" עבר כולו

על כל חבריו ועל כל רכושו הרוחני לאגוד"י, או יותר נכון לצעידי אגוד"י.

עד כמה בולט מדבריו כוונתו להטעות את הקורא מאמין לפי תומו בלי לחקור ולשאול אבל השאלה מתעוררת מאליה, כי אם ההסתדרות ירושלם כללה גם מתונים הרי בוודאי גם המטרה היתה מתונה, וא"כ איפא מדוע שבהתנגשות הראשונה עברו לאגוד"י, רק החלק שהיה נ א מ ן לשיטת ההסתדרות ירושלם? אלא התכוון להשפיע רושם כזה כאלו שרק המתונים שינוי את עמדתם, ואלו הם החרדים נשארו על עמדתם הקודמת מאז שנוסד בתחילה ועד העיר האשכנזי ומאז נוסדה ההסתדרות ירושלם ואגוד"י אחת הן.

אבל לבד זה העלים כאן את העיקר האיך נתיסדה ההסתדרות הנקראת אצלו רק בשם "ירושלם" הסתדרות זו נוסדה בתחילה עוד בקיץ הרע"ח בשם "דגל ירושלם" ומדעות גדולות הודבקו בחוצות ירושלם ובבתי הכנסיות. ע"ד יסוד הסתדרות "דגל ירושלם" מיסוד גאון המחשבה הגאון הגדול רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א בלונדון. ושם נמסר גם עיקר המטרה בסגנון אחר לגמרי מהסגנון הרגיל שלו ועדין לא היה קשר בין הועד ובין הגאונים הוקנים וכמה נכבדים ועסקנים, מאלה שנקראים אצלו "מתונים" נצטרפו להסתדרות זו, ובהידיעות מירושלם ב"חדשות הארץ" גליון י"ח א' אלול תרע"ח תחת שם "דגל ירושלם" הוא כותב, באותה השבת נקראה אספה גדולה ע"י הסתדרות חדשה הנקראת "דגל ירושלם" הסתדרות זו נוסדה זה לא כבר בעיר הבירה הבריטית ע"י הרב קוק מיפו השוכן שם לע"ע, ומטרתה לפי המבואר בהחוברת שיצאה מאת מיסד הסתדרות "לקרב את כלל ישראל וביחוד את החרדים לדבר ה' אל התעוררות הרוח אל עבודה הקדושה של בנין עמנו בארץ ישראל".

ליו"ר ההסתדרות "דגל ירושלם" נבחר אז הרה"ג רבי דוב עפשטין ז"ל, ורואים כאן בעליל שלא לשם ארגון צעירים על יד העדה, ולא לשם יסוד לגיון מגויסים, ולא הכח הדחף של "החבריא" היתה בהסתדרות רצינית כזו עם שאיפות כ"כ גדולות ורמות.

מרן הגרי"מ חרל"פ ערך אז לשם תעמולה חוברת בשם "מכתב גלוי" בדברי התעוררות רוח, ומתאר את השעה הגדולה שהרבה מתקוות האומה הולכת ומתגשמות, ומרובים הם הדואגים עבור קניניו החומריים מכריותינו הלאומיים, ומשום כך החובה על שלומי אמוני ישראל להתעורר לתחיית קניניו הקדושים, ירושלים קרתא דשופריא צריכה לשוב לתפארתה שתהיה המרכז הרוחני, ומזכיר את יסוד "דגל ירושלם" על ידי רבנו גאון ישראל וקדושו, ואת המטרות והשאיפות של הסתדרות, ובהן גם לכונן ישיבה עולמית, וכו' וכו'.

כותב הטורים האלה, הראה את החוברת עוד בכתב יד, לד"ר וויצמן, שהבטיח לי לסייע בהדפסתו, וכן צוה למרדכי בן הלל שקבלתי ממנו המשה לירות מצרית, בסוף החוברת נדפס הכתבת על שם הרב דוב עפשטין וכרון משה ירושלם.

וכל זה מאן דכר שמיה אצלו. לא האישים הנוכרים ולא כל הרעיונות והשאיפות הרמות, והכל אצלו רק „החבריא" ארגון צעירים ולגיון המגויסים, ורק לשם מלחמה עם החפשיים.

ואף לפי זה מה שהזכרנו קודם שבזמן האספה המיסדת הייט שלהי של חורף תרע"ט כבר נתגלה חלוקי הדעות בין רוב הצבור ובין הנהלת ועד העיר האשכנזי בכל זאת התקיים עדיין הקשר בין המתונים ובין החבריא תחת ההסתדרות דגל ירושלם בשינוי השם הסתדרות „ירושלם" ובנראה עפ"י הסבלטת מכת המתונים וע"ז מעיד ג"כ מכתבו של מרן הגרי"מ חרל"פ שאנו מוסרים כאן הפונה להסתדרות „ירושלם".

מכתב להסתדרות „ירושלם" ע"ד אספת הנבחרים

מאת מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א

בעזהי"ת ועש"ק יב אד"ש עטר"ת לפ"ק

מע"כ הסתדרות הק' „ירושלם" פעה"ק ירושלם תובב"א.

אחרי דרישת שלומכם הטוב בכל רגשי כבוד וראוי לכם, הנני להשיב ע"ד אשר עטתכם תרבני לשמוע חות דעתי הפעוטה, בדבר השאלה העומדת על הפרק אחדות בחירת נשים, לא אוכל לכחד מתחת לשוני את גודל כאב לבי על המצב אשר הגענו, כי ב"ה בשעה הגדולה והאדירה שהגענו חיים היום ששאלות גדולות רבות ונשגבות עומדות לפנינו, ודורשות מאתנו לפותרן, שאלות המקיפות לנו את כל חיינו, ואת כל צביונינו בהוה ובעתיד. אשר בזהירות מדויקה הגנו צריכים להזהר שלא לחטא את המטרה, ושלא לבגוד חלילה בעתידנו הנצחי, הנה בה בשעה הגדולה זו, באים קלי הדעת אשר אין האחריות הסטורי' עליהם, ומחזיקים את עצמם לאוהבי עמנו וארצנו, ומכניסים אותנו בשאלות פעוטות, הזרים לרוחנו ורחוקים מטבע נשמותינו, כדי להקים שערוריות בתוכנו, ולהפריע מאתנו כל צד של התאחדות וקירוב לבבות, ובמקום שחשבנו כי בשעה גדולה כזו ידע כל אחד לותר מהפרט בעד הכלל הגנו רואים ההיפך מזה כי העקשנות מתגברת, ומי יודע לאיזה מצב תוכל להולכנו הנהגה כזו. הנני אומר בבטחה כי לא לבד שעצם התביעה להכניס את האשה בהנהלת פוליטיקת אינה נובעת מהרוח המקורי שלנו,

אלא שגם אינה נובעת מהתקדמות ומהתפתחות. אין זה כי אם השפלת רוח להשתעבד דוקא למה שהוא זר לרוחנו ולזנות אחרי החקוי והמשל, והרי זה ג"כ אינה אלא אחת ממטבעות הגלות, שאי אפשר להם להשתחרר עדיין מהם, ולפיכך, אין הסכנה של התביעה הזאת נוגעת בפרצת גדרי הצניעות והפרעה המוסר לבד, אלא שנוגעת גם ביסוד התגשמות חיינו בארצנו ובנין עמנו, שנשאר שוב בהמובנים הגלותיים, ומלובשים שוב בבגדים שאולים מזרים, מבלי שנעמוד על רגלי עצמנו וקרקע מקוריותנו.

ועל כן אין כל ספק שדוקא אם רוצים אנו בהפרחת עמנו ובנין ארצנו הננו חייבים לברר האוכל מתוך הפסולת, ולהשליך את הקוים שהובדכו אצל אלה מבני עמנו ע"י המגע ומשא שבאו עם אחרים מזולתנו, ולהתיר את הכבלים הדמיוניים אשר המאשרים התועים חפצים לאסור אותנו בהם, ונהי' בטוחים בהשם אלקי ישראל אשר בשמו ותורתו נדגול לעד ולעולם, כי האמת ינצח תמיד על הכל ועם הכל.

אכן גם לא בשלילה והשתמטות חלילה אנו רשאים להסתפק בהשעה הגדולה הזאת, כ"א דוקא בעבודה חיובית שלא נמתין עד שיבואו אחרים לקרוא אותנו להשתתף עמהם בעבודה, שאנו צריכים לדעת שהגנו קרואים מאת השי"ת לבוא בעזרת עמו וארצו, ואנחנו רק אנחנו בנינו ונבנה בית ישראל בכל הדר קדושה לאומיותו, ולא נצטרך עוד לחקור ולשאול אם נשתתף אנחנו עמהם אם לאו, אדרבא ישאלו הם אם ישתתפו המה עמנו, אם לאו, כי אנו צריכים להיות הבונים האמתיים וחלילה לחשוב כי חלושים אנו עדיין לזה.

ולפיכך, ראשית כל חובת קדושה ומוסרית מוטלת עלינו עכשיו בעיקר, להתקדם ולא להתאחר, לקרוא בקול גדול לכל חרידי עמנו שיתאחדו יחד תחת דגל אחד כללי ולא רק לשם תרים בפני פורעניות לבד, אלא פשוט מפני שכבר הגיעה השעה לישב גם ישוב מדיני על מבועי התורה והמצוה, כדת של תורה שהיא חיינו ואורך ימינו, ומבלעדי כונה זו, לא נצליח ח"ו, כי ההתאחדות לשם תרים לבד בלי הכרה חיובית במציאתה העצמית תוליד תמיד רק מבוכה וספיקות אם נוכל להשתתף בזה או בזה, או נעמוד מרחוק.

אבל לא כן הוא אם נתרומם מעט מעל שטח ההרגל ונכיר את אשר לפנינו לידע ולהרגיש את קדושת החוב בפועל ובמעשה שחייבים אנו לפעול גדולות בעד תורתנו עמנו ארצנו או כבר ככל השאלות והמבוכות לא יזכרו ולא יפקדו, ולא יתפסו מקום כלל, כי פרי ברכה מרובה ומעולה יתראה בעמלנו להגביר יד ד' רוממה וכל העלים הנובלים הרחוקים מחיי הקודש שלנו ילבו ויתמטטו ועד ארגיעה לשון שקר.

זאת היא תמצית תשובתי בנוגע לשאילתנו, כי כל זמן שלא יעלה בידנו לאחד אתהלבבות תחת דגל אחד ותחת משמעת אחת הנה כל החקירות המה למותר כי־ין אם נשתתף עמהם בין אם לא נשתתף יהיה הנצחון על צדם, בהיותם מאורגנים ומאוחדים להמטרה שתגם שואפים אליה, ואנו כל אחד לדרכו פונה, ולכן אינני מוצא שום עצה בלתי זאת אשר גדולינו וגאוננו המפורסמים שליט״א הזונים בארצות החיים יצאו בקול קריאה של חיבה לכל עם ד׳ היושבים בהר ציון וירושלם להודיעם בינה, כי לא עת לחשות הוא ושכבר הגיעה השעה להזניח כל עניני פירוד, ולותר על כל ענין פרטי בעד הכלל וכללי כלליות, לבוא בעזרת ד׳ בגבורים, לבנות ולשכלל את עמנו וארצנו עפ״י סדר קדוש כראוי לעם קדוש על אדמת הקודש — ואז ממילא נשתחרר מכל שעבוד זר למי שלא טעם טעם ההתגה האצילית המיוחדת לישראל, יהיו הגברים עוסקים ומנהלים כל העניגים הפוליטיים הכלכליים והחברותיים, והנשים בצביוניהן המיוחדות להן, לשמור את הצביון הלאומי שלנו, והוא הטהרה ויחס הגזע שגם הדורות הבאים יוצרו ויולדו בטהרה, ויתחנכו ויתגדלו בהכרת מקור מחצבתם ושורש גזעם שבזה ורק בזה נצלנו מהשחתה, ונצחנו את אלה שולנו אותנו, והגינו על כבודנו, ובעבור זה הוזהרנו תמיד בכבודה של האשה ובעלה מכבדה יותר מגופו.

והו מה שמצאתי חובה בנפשי להודיע, ואני מקוה להשי״ת ולאור חסדו כי יהיה בעזרתכם להביא תשועה גדולה על ידכם להרמת קרננו וקרן תוה״ק והסתדרותכם תהיה מכללכנוס צדיקים שהנאה להם והנאה לעולם.

הצעיר המחכה לישועתו נצח על עמו ונחלתו

יעקב משה חרל״פ

הסתדרות המזרחי בירושלם

אחרי שנסיון לארגן את היהדות החרדית בירושלם ע״י ההסתדרות שנקראה מקודם „דגל ירושלם״ ואח״כ רק בשם „ירושלם״ לא הצליח ולא נתקיים על ידה אף אחת משתי המטרות שיכולים להשיג ע״י כח מאורגן לא כלפי פנים לשם חזוק ובצור העניגים הפנימיים, ולא כלפי חוץ לתפוס עמדה חזקה והשפעה ידועה בתוך העניגים הכלליים של הישוב, כי נספחו אליה כאלה אשר לבם היו רחוק מהשקפה הציונית והתחיה הלאומית, ובהם תפסו מקום גם מ„החבריא״ שכל מגמתם וספוק רוחם מצאו רק בקנאות וגרגנות ובמלחמה של התקפה.

ורבים חשובים וישרים כבר ראו ונוכחו לדעת שארגון שלם וכללי מכל

היהדות החרדית בירושלם נעשה כבר לדבר שאין באפשרות וכמו שהזכרנו שועד העיר האשכנזי כבר נטה מהדרך שהתוו מקודם, ורבים מעסקני הצבור התחילו למשוך ידיהם מועד העיר האשכנזי שבתפס ע"י יד חזקה ותקיפה שניהלו עפ"י דרך הפירוד והתבדלות.

לכן התעוררו אז עסקנים נכבדים שידעו והבינו את צורך השעה, ונגשו לארגן וליסד "הסתדרות המזרחי" עפ"י רוח הציונות הדתית. ביפו התקיימה ההסתדרות המזרחי עוד לפני המלחמה שנתארגנה מאת בני ירושלם שעברו ליפו ביחוד חברי אגודת "אחות" שיהם מיוחד היה להם להמזרחי מאז הופיעו בפעם הראשונה הרב י. ל. הכהן פישמן בירושלם בשנת תרס"ו שהוזמן לנאום בחנוכת בית הכנסת בשכונת אחוה, המשפיעים ומנהיגי המזרחי ביפו היו מרן הרב ב. צ. עוזיאל שליט"א שהיה אז רב ביפו, הרב י. ל. ציטרון ז"ל הרב בפתח תקוה, הרב משה אוסטרובסקי ז"ל (המאירי) שהיה רב בעקרון, החברים הפעילים היו רבי זלמן מיכיל ז"ל, ויבל"ת הסוחר העכבר רבי אלי' אהרן כהנא [28] רבי שאול אלחנן קוק, רבי יוסף גולדברג [29] ומר אברהם ליוואי [30]. על ידם נוסד בית הספר הדתי הלאומי הראשון בארץ בשם חדר תורה "תחכמוני" ונפגשו גם בהתנגדות, מאלה שעדיין נשאר אצלם הזכר של החדר המתוקן הנסיון שנעשה בכמה ערים בחו"ל שנהפכו לחדר מסוכן שהרחיקו לכת מהחנוך המסורתי עד כדי פריקת עול ועזיבת דרך התורה והמצוה, המיסדים טענו: שאינו דומה א"י לשאר הערים שבגולה, ששם באה התקלה רק

---

28) בנו של הרב רבי משה ליב כהנא, ת"ת גדול ואיש אציל הרוח ונשוא פנים בא מקלחריה מחוז סובלק, מהראשונים בשכונת מאה שערים, מחנניו היו רבי זאב שחור ז"ל נזכר לפיל כמה פעמים והרה"ג רבי רובצר שפירא ז"ל בבאי כח"ת ויטיבת ע"ח, אח"כ רב מפורסם כפילדלפיה אה"ב, רבי אליה אהרן הוא חתן הרב רבי אלחנן זאבס ז"ל נזכר למעלה.

29) בעל בית מרקחת במאה שערים אח"כ ביפו, בנו של הרב רבי אלי' גולדברג מלידה ז"ל, גדול בתורה ושקדן נדפסו כמנ חדו"ת בהמאסף ובאור תורה, בא לארץ בתחילת שנות הארבעים למאה החולפת וגר במאה שערים, ר' יוסף הוא חתן הרב רבי יעקב ולברשטין ז"ל נקרא רבי יענקלע הבעל מקובל, היה לבוש בתפילין כל היום, תפילתו היתה רגשנית ועצבנות בעויות משונות ונפלאות מאד, ביחוד כשהזכיר את השם, ואגדות רבות נתרקמו על זה, עד מלוקחי בנותיו הם, רבי משה שמואל שנכנים ז"ל בעל בית דפוס ורבי אליעזר (נקרא ליישקה) עטינגר סוחר נכבד בנו של הרה"ב דובר עטינגר נזכר כח' ב' זה שנים רבות שר' יוסף חפל מסחרו ועוסק בתורה ובגמ"ח.

30) בנו של רבי פתחיה מנהל ריחיים שיסד אביו רב' משה ליב מנכבדי ונקני ירושלם אבי הרב רבי יעקב מן ז"ל אביו של הסוחר הנכבד רבי יצחק וור מן, מר א. ליחאי היה מהמורים הראשונים בתחכמוני, כהיום מנהל ת"ת התמנים בת"א של ועד החנוך המזרחי.

מהשפעה של הלמודים בשפה ובתרבות זרה, משא"כ באי"י אם רק יסוד החנוך יהיה עפ"י רוח של קדושת התורה והמצוה וברוח גאות הלאומי וחבת המולדת ואין מקום להחשות כדי למנוע מליסד בית חנוך עפ"י מתודה פדגוגית ועפ"י שיטת זהירית בתכניות של למודים קבועים בשפתנו הלאומית, ולהצל מתוך כך כמה בנים שלא ילכו לבתי הספר והחפשיים והחלוניים לגמרי ופולמוס רחב של וכוחים יצאו בעתוני ירושלם ובעתון המוריה נמשכו בזה כמה מאמרים.

בשובו של הרב עוזיאל אחרי הכבוש קמה המזרחי לתחיה והמרכז נקבע ביפו ובהפסקת התמיכה מגרמניה לבתי התלמוד תורה «נצח ישראל» שנוסדו מתחילת ע"י ח' שומרי תורה ובהמכו מאת פקידי ואמרכלי פרנקפורט ואמשטרדם, נכנסו הת"ת תחת רשות מרכז המזרחי ביפו.

האסיפה הראשונה ליסוד המזרחי בירושלם היתה בועד הכללי בחודש תמוז תרע"ח, לועד הזמני לשם ארגון ותעמולה נבחרו רבי זלמן סלוביציג ז"ל ולהבל"ה רבי יהודא אהרן וייס בעל בית דפוס, ורבי יוסף ברדש. הם הזמינו את ראשי המזרחי ביפו שבאו ירושלמה על שבת ידוע, ונאמו בביהכנ"ס הורינשטין, ובכונה נאם הראשון הרב עוזיאל שנאם בעברית וממילא נאם אחריו גם הרב ציטרון בעברית וזו היתה הנאום הראשון בעברית בביהכנ"ס בירושלם. להמזרחי נצטרפו חברים רבים ג"כ מחברי אגודת אחוה ועוד נכבדי העיר, ובהם גם מחכמי ועסקני הספרדים. ובאספה הכללית שנתקיימה בישיבת מאה שערים נבחר ועד מורחב מאשכנזים וספרדים בהם רבי נחום יפה ז"ל ממונה של כולל ואהלין ממנהלי ועד הכללי, רבי דוד ווינגורטין ז"ל מיסד בית היתומות הכללי, רבי יוסף זיוו ז"ל נזכר למעלה. לישוב ראש הרה"ג רבי יוסף גרשון הורביץ שליט"א.

עפ"י האיניציאטיבה של המזרחי סודרה אסיפת רבנים ארצי מרבני האשכנזים והספרדים לדון ע"ד חיזוק הדת והיהדות בכלל ובשאלת החנוך בפרט, האספה התקיימה בבית חנוך היתומים הספרדי, כשהופיע רבנו לירושלם בערכה ע"י המזרחי קבלת פנים נהדרה במלון אמדורסקי. כשנתרחבו פעולות המזרחי בירושלם נמנה הרב אברהם חיים צובנר למנהל ששרת עד שנסע לחו"ל לשם המזרחי בין הפעילים היה גם העסקן הנכבד איש הרגש מר יעקב חיים מרגובסקי, דבר ארגון הצעיר הא"י שקבלו את"כ את השם «מזרחי הצעיר» ופעולתם נזכר במדור ב' ח"ב.

מנויו של רבנו לרב ואב"ד בירושלם

בפרשה זו מזמן שנשלח כתב־הרבנות ללונדון והופעת רבנו בירושלם עד הבחרה הרשמית לרב ראשי בא"י. קשה לי לקבל עלי למסור את הרשומים והזעזועים הנפשיים שעברו אל אלה הישרים והנאמנים שחרדו ודאגו באמת בשביל היהדות החרדית האמנה, ומלבד שהתכוננו לקראת התאבקות למען עצוב צביון הדתי והלאומי בעניינים הכלליים נפגשו בהתנגדות מבפנים שהפריעו והכזיבו את תקותם ושאיפתם להגדיל ולהרחיב את הרכרש הרוחני שרכשה לה היהדות החרדית של הישוב הישן במשך של דורות רבים, וחסמו לפניהם בקוצים ואבני נגף את דרך העליה למרחב ולתחיה, להחיות את כל קנייניו הקדושים.

מצד אחד איני מוצא את עצמי כדאי והגון לכך להעריך את עצם הופעת רבנו עם כל שאיפותיו הנעלות שנשא בחזון רוחו הגדול כשהם לעצמם ולאמיתתם ומצד השני בחלה נפשי לנגוע לבקר ולספור דברים שנכתבו בשאט נפש ובקור רוח בחידורים ובדקירות, כאילו שיש להם עניין עם אחד מהחבריא שלהם, וכמו ננס העומד על יד ענק שאינו מגיע להביט על רום גבהו של הענק, וכמי שעיניו כהות מלהביט בפני השמש וסותם את עיניו ואינו רואה את האור כלל רק חושך ולכן לא אנסה כלל לנגוע במקום שפוגעים בערכו ובאישיותו של הרב עצמו ובהתוכן של הענינים אלא לנגוע רק במקום שמסרסים את העובדות אשר מסביב, ומהרשימות והמאמרים והכתבים שאמסור להלן יתבהרו ממילא כל הענינים כמו שהם.

בשורה הראשונה בפרק „הרב קוק ז"ל" בעל „חומותיך" הוא חוזר ושב... על השקר הגלוי שכבר הביא מקודם, הוא כותב: „הרב קוק כהן כרב ביפו עד כשנה לפני המלחמה הקודמת, באשר יצא להו"ל ונשאר שם". וכבר הזכרנו שהרב נסע מיפו בסוף חודש תמוז תרע"ד עפ"י הזמנת מרכז אגוד"י להשתתף בהכנסיה.

מתוך מה שהזכרנו למעלה יכולים להבין כבר מה שכותב: „כשהקשר עם הגולה נתחדש, והמוסדות הכירו שוב שדרוש להם רב מפורסם אשר שמו יקרא על המוסדות, פנו להרי"י דיסקין שיקבל עליו להיות רב בירושלם... אולם הגרי"ד לא קבל את המשרה, המניע לסירובו היה — רק מטעם — סירוב ראשי כולל אונגרין להצטרף" והדבר מגוחך משתי פנים ראשית: לאיזו רב שהוא היו בני כולל אונגרין כן מצטרפים? הרי הוא בעצמו מעיר בשני חצאי עגולים (כולל אונגרין לא הצטרף גם בבחירת האדר"ת זצ"ל) [1] ושנית, לו למשל אם כולל אונגרין היו

---

1) זוכרני שבשנת תרנ"ה לערך, שמשולח אחד מכיקור חולים שעמד תחת רשות של

כן מסכימים להרבנות של הגרי"ד, או היה מקבל מצדו את הרבנות הירושלמית אף שרק המוסדות פנו אליו ובנוגע להרבנות של הרב קוק הוא מבטל את הרבנות מטעם שבחרו בו המוסדות שנשארו בלי רב.

להלן הוא כותב: "והם (המוסדות) נתנו עיניהם אל הרב קוק, בהכירם את התנגדות היהדות החרדית... טפלו בענין בסוד נסעו חברים אחדים מנהלי המוסדות לחברון להריץ משם את המברק פז יודע הדבר בירושלם ע"י פקידי הדואר, הרב קוק נאות להתזמנה "ויום אחד" לפני בואו נודע בירושלים. —

את כל הענין הנכבד הזה הוא מוסר בשורות אחדות כאילו הכל נעשה בסוד, ובחפזון, בזמן קצר זה אחר זה, החלטת המוסדות, הנסיעה לחברון להריץ מברק והסכמת הרב, והדבר נודע יום אחד לפני בואו. מלבד שיש בזה דברי ילדות שלו גם לפי דבריו שרצו לקבל את הרב רק לראש המוסדות, ג"כ הוא שטות לחשוב שהסתפקו רק במברק לבד, ומה שחששו שהדבר יודע ע"י פקידי הדואר, ורק יום אחד לפני בואו נודע הדבר בירושלים.

אבל לא כן היו כל הדברים האלה, ההחלטה למעשה להוציא לפועל את דבר מינוי הרבנות שהתנהלה ביניהם כאן מקודם נתקבלה אמנם בחברון בזמן שנסעו ראשי ומנהלי כל הכוללים ומוסדות הצבוריים בחודש אלול תרע"ח לפי המסורת שנהגו כל שנה להשתטח על קברי אבות להתפלל על אחינו שבגולה ובעד הנדיבים תומכי המוסדות, והדבר מובן ממילא שכל זמן שלא נתקבל ההסכמה מצד הרב לא יכלו לפרסם זאת ברבים אף שכבר ידעו זה לבד כל הרבנים חברי הבד"צ גם כמה ממקורבי וידידי הרב וגם היו זהירים בזה מפני שבבר הבינו מקודם שהרבנים הזקנים אחרי שכבר נתפרצה התנגדותם והמחלוקת מצד הקנאים נגד הברי שני הבתי־דינים שהסכימו ביסוד משרד הרבנות ע"י ועד הצירים ועד העיר ליהודי ירושלים, שבודאי לא יסכימו על הרבנות של הרב, שיתקבל גם עפ"י דעת הרבנים הברי הבד"צ.

ראשי הצבור הבינו ג"כ שגם ועד העיר האשכנזי שנכבש כבר ע"י המזכיר המנהל וכמו שהזכרנו מקודם שרבים מנכבדי הצבור משכו ידיהם ממנו ונשארו שם רק קנאים קצוניים ובדומה שקבלו עליהם — כמו שהוא כותב למעלה — את חסות הרבנים הזקנים לא יסכימו בכלל על מינוי רבנות ירושלמית הכללית — לא

הגרש"ם, בא לערי אונגרין לאסוף נדבות והדבר נודע לממוני הכולל, פרסמו מודעות וכרוזים בחתימת הגרי"ז ז"ל שהגר ש"ס איננו ראש הרבנים (אובערדרבינער) והם אינם שייכים להכוללים ולהמוסדות העומדים תחת רשותו.

רק עלהרב קוק — שבכל אופן יהי' צריך הרב להכיר גם בועד העיר ליהודי ירושלם עכ"פ בענינים כללים [2]), הם כוונו את דרכם כבר אל מטרתם של פירוד והתבדלות.

והענין לא נגמר בחפזון וכמה חליפות מכתבים מכאן ללונדון ומהתם להכא נמשכו ע"ד כמה פרשים ואח"כ בקביעת זמן נסיעתו וזאו שלחו להרב את כתב הרבנות בחתימת שני הבתי דינים וראשי המוסדות והכוללים פרושים וחסידים מה שלא היה כן בהרבנות של האדר"ת זצ"ל ולא יום אחד אלא כמה שבועות או חדשים לפני הטפעת רבנו כבר נודע הדבר גם להם והועד האשכנזי וסיעתו התחילו מקודם בחשאי לרקום מזימות כדי להפריע ולהניא את הרב מלקבל את

---

2) רגיל הייתי להגיד להם: מה אתם רוצים מהרב קוק, ומוטב אתם רודפים, מהרפים ומזלזלים אותו, ממ"ם אם אתם לא הכרתם אותו לרב שלכם, א"כ איזה יחס יש לכם עמו, וכי הוא מפריע בידכם לקבל עליכם איזה רב שתרצו? ומי מונע בעדכם להיות גוש צבורי נפרד עפ"י דעתכם ושיטתכם ולהתבדל גם מאלה שסוברים שאין להתבדל לגמרי מהכלל, האם לא מודים אתם שישבירושלם כמה בע"ב חשובים כמו למשל מר י. ד. מן מר. א. פרילמן מר חיים סלומן, מלבד גם כמה ת"ח גדולים ופוד סוחרים ונכבדים יראים וכשרים שיש להם יחס להציונות ורבים שהם שייכים להמזרחי שגם הם רוצים שיהיה להם רב, ואתם מודים שיהודים כאלה לא יקבלו עליהם לרב את הגרי"ח זוננפלד, וגם הוא בעצמו לא יקבל עליו להיות רב כללי בירושלם.

ידוע לכם שגם רבנו הגרש"ס ז"ל בתור רב כללי לא היה יכול להרחיק ולדחות שום יהודי אף אלה שהתנהגו לא לפי הרוח ששרר או בהיהדות החרדית בירושלם, הוא היה המסדר קידושין של מנהל בית הספר ד"ר אפרים כהן אף שחתם על האיסור על בתי"הספר, הוא קיבל את רבי יחיאל מיכל פינס בין מנהלי „בקור חולים" ואתם יודעים שהגאון הצדיק הרשכבה"ג של הדור היה מנתנגד להנהגת הגרש"ס ומסכיביו נתגבשו סיעה של ת"ח גדולים, האם נמצא אז כאלה שהתנפלו בצורה נסה כ"כ על אישיותו של הגרש"ס.

גם בידכם הרשות להרבות תעמולה על שיטתכם בהסברה דברים שאולי יותר טוב לדחות ויותר בטוח יהיה בשבילו ובשביל בניו כדי שישארו יהודים חרדים אם יצטרפו ויסתפחו למחניכם.

אבל מדוע אתם הוחרים למנוע רק בעצם אישיותו של הרב בעצמו, שעוד בצעירותו הבירו בו גדולי הדור לגאון וצדיק תמים, וכידוע שהרב לא רצה מקודם לקבל שום רבנות רק ה„חפץ־חיים" ני"ל צוה עליו מפני שהכיר בכוחותיו הגדולים שהוא מחויב לקבל רבנות והרב קבל דבריו וההשגחה רצה כן — להקריב עצמו בעד כלל ישראל.

אלא שהדבר הוא כך: אדרבא דוקא מתוך זה שאתם בעצמכם מרגישים את גודל גאונותו וצדקתו ורב השפעתו, עיניכם צרה על זה, וכל הזלזולים והחרופים שיצא מאתכם נובע — גם בלי הכרתכם — מתוך קנאה וצרת עין ארסית, שמביא לידי הרעלת והשחתת המדות ומאד מאד אתם צריכים לקחת לכם תשבון הנפש ועתידים אתם ליתן את הדין ודי יכפר בעדכם.

הרבנות, וכמה כתבי פלסתר נשלחו אליו ללונדון וביחוד התחילו להכריז את הגריי"ד והגרי"ת בדברי איומים ואלה שלא דרכו כף רגלם על סף בית הגריי"ד היו באים אליו ומסרו לו דברים בשם הגרי"ח מה שלא שמעו ולא אמרם וכן מסרו להגרי"ח בשם הגריי"ד דברים שלא היו בעולם ובכ"ז עוד לא יצאו הרבנים הזקנים בגלוי נגד הרבנות.

והנה מה שמסר לי רבי שמואל קוק אחי מרן הרב ז"ל מה שקרה ביניהם הנם כאשר נודעה למשפחת הרב שגרו ביפו רקמת ההתנגדות התיעצו ביניהם יחד עם אביהם הרש"ז ז"ל והחליטו לחקור לדעת אם יש יסוד לזה, ואם נכון הדבר שיש התנגדות רצינית בתוך הצבור ומאת גדולי ירושלים אזי יודיעו להרב שידחה את הרבנות ולא יכנים א"ע לסבול צער כי דאגו לבריאותו. את התפקיד הזה מסרו אליו שיסע ביחוד לשם זה ירושלימה. כשבא לירושלים מצא שאין להתחשב עם דעת ועד האשכנזי שהוא בעצמו היה כנוכר בין מיסדי ועד העדה האשכנזית ומצא שכבר נשתנה צורתו ונפחת ערכו הצבורי .בנוגע להיחס של הגריי"ד היה בטוח שלא יתנגד בגלוי מטעם ידידותו הקודמת להרב, ולכן ביקר את הגרי"ח ואמר לו דברים גלוים : לא באתי להתוכח ולהתערב בהפוליטיקה של הצבור הירושלמי באתי בשם אבי ומשפחתי הדואגים רק לבריאותו ולחיי הרב. והחלטנו שאם יש התנגדות מצד גדולי ירושלם אז הם מוכנים לתודיע זאת להרב, שבודאי לא יכנים א"ע במחלוקת עם גדולי ירושלם וידחה את הרבנות, כשגמר דבריו וראה שרבי חיים עוד שותק עמד ואמר שלום. מבין אני כבר את דעת כבודו ונדע עכשיו מה לעשות ופנה ללכת. רבי חיים כאלו נתרגש והרים את ראשו בספר פנים יותר יפה, וקרא לו ר' שמואל! אל תמהר, שב. ואמר יש מתנגדים מפני שיטתו. ירושלם אינה כיפו. אמר לו דש"ק עכשיו אני מבין יותר שרבי חיים הוא המתנגד הבי חריף ואת זאת אכתוב להרב. אז קם רבי חיים ממקומו ואמר בקול יותר רם:

בשיחה שהיה לי עם הגאון רבי איסר ולפן מלצר שליט"א זמן קצר אחרי בואו לארץ, שאלתי לו : אדוני הרב, כשהיה רב בסלוצק איך היה מתנהג כשעלה על שולחנו ענין צבורי מקומי שנגע לכלל העיר, אם היה משתתף עם כל החונים השונים ?

הירשיל ענה אל בנו (היום הרב צבי מלצר רב ברחובות) אתה זוכר: ד"ר שמיינברג מיינברג גולדברג היה באים לביתי על האסיפות, אם כן הוספתי לשאול : כבוד הרב שהיה בין מועצת הרבנים של אגודת ישראל, בכ"ז בתור רב העיר היה מוכרח להשתתף עם מזרחיי ציונים ואולי אפילו עם בונדיסטים א"כ מדוע מתנגדים להרב על מה שמתיחס עם הציונים חפר הלאומי הלא כאן בארץ ישראל גם הציונות היא הענין מקומי.

חס ושלום, מי יתן ולא יסבול מהתנגדות אחרים שאינם מודים בשיטתו, אני מכיר את הרב מיפו שהוא גאון וצדיק ואל תכתוב בשמי כמו שאמרת וכאשר נפרד רש"ק ממנו לוה אותו ועוד הפעם צעק אחריו זכור מה שאמרתי לך אל תכתוב להרב.

מזכירי הגרי"ד הרמ"מ פרנקיל והר"מ בלוא בקרו את רבי שמואל קוק ובתוך הדברים הציעו להכיר את שלשה הרבנים הוקנים יחד עם הרב להרבנות הירושלמית כדי — לפי דבריהם — יהיה בטוח שהרב לא יעשה חדשות, רש"ק ענה להם שאנו לא מאמינים בשילוש וגם לא בשניות והרב אף שממילא יתחשב בדרך שלום עם הרבנים הזקנים אך לא צריך לשומרים ומפקחים עליו.

הופעתו של רבנו

לפי הידיעה שנתקבלה היה צריך הרב לבוא שבוע קודם, כשהתחילו להתכונן בירושלם לקבל פני הרב שלחו ועד העיר האשכנזי מכתב בחתימת המנהל להגרי"מ חרל"פ שימסור להרב בנסיעתו לקבל פניו את הדברים שעל פיהם יהי' אפשר לבוא במו"מ ולמצוא את האופנים שימנעו את המחלוקת.

(את המכתב מסר לי רבי שמואל הכהן קוק ואני מוסר אותו לקמן).

ועד העיר לקהלת האשכנזים פעיה"ק ירושלם ת"ו

ב"ה יום כ"ג לחודש מנ"א שנת תרע"ט

כבוד ידידנו הרב המאוה"ג וכו' מו"ה יעקב משה הרל"פ שליט"א מו"ץ פעה"ק ת"ו.

בישיבת ועד ההנהלה שהיתה עתה דננו בכובד ראש ובהתענינות מרובה ע"ד כיאת הרב הגאון המפורסם מהוראי' הכהן שליט"א לעה"ק ע"פ קריאתם של רו"מ ור"כ ות"ת וב"ח (ראשי ומנהלי ועד הכללי ותלמוד תורה ובקור חולים) נוכחנו לדעת שביאתו לכאן בתנאים הנוכחים טרם דעתו את המצב בעה"ק עלולה לגרום אי־נעימות גם לו גם לע"ק גם להרבנים הגאונים זקני הרבנים שליט"א ובכל אופן תשלול את האפשרות להוציא את מינוי־רבנות לפועל באופן חקי הגון וראוי, מפני כמה טעמים המובנים גם לכתר"ת, וע"כ אנו מבקשים את כתר"ת להשפיע על הרב הגאון הנ"ל שיתעכב בדרך מסעו באחת מערי א"י זמן מה, באופן שיספיק לו להודע את המצב ולנו לבוא בנ"מ אתו בהסכם נשיאנו ורבותינו הגאונים שליט"א כפי תקותינו בעזה"י, ותפצנו השלם.

בכבוד רב

ראובן שלמה הלוי יונגריז מקום החותם

כשקבל המכתב נגש טרם שנסע ליפו להגריי"ד ומסר לו את תוכן המכתב ובקש ממנו שישפיע עליהם שיבתבו או שימסרו לו ע"י שליח מה הם עיקרי הדרישות והמו"מ שמוכירים במכתבם. כדי שידע מה לדבר עם הרב ואיך לסדר את הדברים רמז לו בזה שבאמת רוצה לדעת דעתו כמו שכותב המנהל עפ"י דעת הרבנים הזקנים, אך לא העיז להכנס עמו בדברים בנוגע לדעתו, אחר כך באו לבית הגרימ"ח הר"מ בלוא והר"א פרוש ואמרו לו בשם דעת הגריי"ד, שעיקר דרישתם היא שהרב יחתום רק רב ואב"ד לעדת אשכנזים, כוונתם בזה שע"ז לא תהיה הרבנות כללית וממילא לא יהיה להרב יחס וקשר עם ועד העיר ליהודי ירושלם.

הגרימ"ח נסע ליפו, ובשנדחה ביאתו של הרב נשאר שם, וגם השליחים עם המכתב של הרבנים הזקנים, נשארו ביפו, כשנפגשו עם הגרימ"ח הראו לו את המכתב כדי לקוראו אך המעטפה היתה עוד סגורה ולא רצה לפותחה, ויפתחו הם את המעטפה ונתנו לו לקוראו, המכתב. נעתק ב"על חומותיך" עמוד פט, אך במקום התואר חס על הגיר ומעתיק רק הרב וכו' וכו', גוף המכתב נמצא אצל רבי שמואל קוק ושם כתוב: הרב הגאון המפורסם דורש טוב לעמו ולארצו ודורש שלום לציון וירושלם כו' כו' כמו כן לא נרתע לכתוב מקודם דברים בדויים שישוברם בצדם בהמכתב עצמו שמעתיק אחרי שורות אחדות, הוא כותב שם: ועל כן ערכו אליו מכתב בחתימת הגריי"ד הגרי"ח ובמכתב זה יעצו לו שבמקום לבוא בירושלם יסע ליפו שם מחכה קהלתו שישוב לכהן בה כתור רב וראשי ליפו והמושבות — דברים כמדקורת — וזה לשון גוף המכתב: "ראוי שלא יפריע כת"ר את עיה"ק בביאה פתאומית אלא יסע בראשונה ליפו עי"ק ובהיותו בקרוב מקום תהיה לו האפשרות לדרוש ולחקור ולדעת הכל אל נכון".

בכ"ז עשה המכתב רושם מדוכא על הגרי"מ חרל"פ מה שלא הוכירו שיכול להיות עוד מו"מ, כמו שכתב מנהל ועד האשכנזי, ובהתרגשות ערך מכתבו דלקמן להגריי"ד (המכתב שנכתב ביפו מסר לי רש"ק הנתקתו טנשאר אצלו).

בעוהי"ת עש"ק ראה, כ"ה מנח"א עכר"ת לפ"ק

מע"כ אדמו"ר הגאון האדיר פאר הדור

מו"ה יצחק ירוחם דיסקין שליט"א

אחד"ש ביראה וכבוד כתלמיד לפני הרב, הנני מרהיב עוז בנפשי לדבר לפני מע"כ מרן הגאון שליט"א, כי מאד נעצבתי לשמוע מפי הרב פנחס אפשטין נ"י שבירו מכתב חתום בה"י מע"כ מרן שליט"א להרב שליט"א שכפי סגנון

המכתב הוא שונה מהאופן ההצעה שמסרו לי הר"מ בלואי והר"א פרוש נ"י בשם מע"כ שליט"א.

לא אכחד כי הנני מלא צער ועוצב על העובדא שהגיעה. היתכן לחשוב כי זמנים זה הוא זמן של חידוש מחלוקת על אנשים גדולים להוציא דבה לרדוף באוי את אחד מגאוני וצדיקי זמנינו. וכי יש מקום לחשוב כי ירוויחו בדרכים עקלקלים נאלו. להתיר לאנשים פזיזים לפעול כל אשר עולה על לבבם על חשבון אנשים גדולים העומדים בראש חלילה מהיות כזאת בישראל.

ואחרי שנמצאו אחדים שפעלו בנפשם להתריס באופן גס להטיח דברים רעים וזמבזים על האי גאון וצדיק שליט"א[33] והולים עצמם באילן גדול מרן הגאון שליט"א והגה"צ רי"ח ז"פ שליט"א. לא אוכל עוד להתאפק והנני נגש ברוב רעדה לחלות את הגאון מרן שליט"א כי חלילה לתת רשות לקלי הדעת לפעול כל אשר עולה על לבבם בשם מע"כ מרן שליט"א.

ואם כאמת רוצים בהבאת המנוחה חלילה להכניס זה בפי ההמון ועל מע"כ מרן הגאון שליט"א לבקש מאת הגה"צ רי"ח ז"פ שליט"א שהוא יבוא פה לחכות על בוא הרב שליט"א ולדבר אתו פנים אל פנים כל התביעות ולא ע"י שלוחים וסרסורים. ובראי הוא כבוד ישראל וכבוד אה"ק ושקיטת המריבים לותר על טרחת הגרי"ח שליט"א. והוא רק הוא ישוחח עם הרב שליט"א וכן ערכתי היום מכתב להגרי"ח שליט"א לבקשו ע"ז והלואי שיהיו גדולים נשמעים לקטנים.

את זה מצאתי חובה בנפשי להודיע ולבקש מאת מע"כ הדר"ג ומקוה אני כי לא ישוב ריקם.

עכדו ותלמידו המצפה לישועת ד'

יעקב משה חרל"פ

במכתבו להגרי"ח ז"פ הוסיף עוד דברים נמרצים אתם חושבים לחולל מחלוקה עולמית כבימי רבי יונתן מפראג זצ"ל והלהבה תצא מעיר קדשנו. א"כ תקופתנו אנו דומה לתקופה ההיא. אנו עומדים בעקבתא דמשיחא. זמן קבוץ גליות ובנין ארצנו הק' ואתם רוצים לעכב את הגאולה וכו' כו' אני דורש ממע"כ תשובה ברורה וגלויה למען נדע את אשר לפנינו.

---

33) מרמז בזה על מה שכתוב ב"על חומותיך" עמוד פ"ח: "ויום אחד לפני בואו נודע בירושלים שהרב קוק עומד להגיע לשם לקבל משרת רב שהוצעה לו מאת המוסדות אז נתאספו קנאי ירושלם ונסחו כרוז בשם "קול מהיכל" שהחתימו עליו רוב ז'... תכמי הישיבות בירושלם" ז'...

אחרי ימים אחדים בא שליח ליפו עם תשובה כתובה בפנקס רק דברים אחדים: „חס אני על כבוד גאון בן גאון" קוראי ספר זה יבינו מדברי הקודמים מה שרמז בזה.

השליח הרה"ג פנחס ז. אפשטין [34]) שהוא עכשיו אחד מחברי הבית דין שלהם נסר להרב מלבד המכתב של הזקנים גם מכתב מאת קנאי נלהב אחד ידוע יחד עם מכתב קצר (ממנו בעצמו) שכתב בזה הלשון:

„כנים כל דברי הכותב..... ואם כבודו יתחשב אם הרבנים הגאונים הזקנים שליט"א ועם הבד"צ שליט"א שנתיסד ע"י ועד העיר, ויהתום על התרמות והאיסורים שישנם פעיה"ק ירושלם ע"ד השקאלעס והחנוך הנכרי [35]) אז יתן כבוד לד' ולעמו ושלום יהיה על ירושלם ותכמיה כעתירת הצעיר

פ. ז. א. מעיר גריזה

מכל הדברים האלה מתברר שלא היתה מתחילה התנגדותם של הזקנים כ"כ חריפה ולא היתה מכוונת נגד עצם אישיותו של הרב שלא נסו לזלזל ולהקל בכבודו, כמו בצורה זו שמרשה לו ב„על חומותיך".

אף מהיחסים של הפגישות הראשונות בין הזקנים ובין הרב קיוו רבים שעוד אפשר לקרב אותם יותר, אך מתרחרי ריב והולכי רכיל חפשו עלילות ותחבולות להפריע בעד כל הזדמנות ופגישות שרודפי שלום הבינו וסדרו כדי שהרבנים בינם לבין עצמם ימצאו את הדרך של שלום ואחדות, וגרמו לידי ריחוק וסירוד יותר כמו שנמסור עוד להלן [36]).

---

34) אחי הרה"ג רבי זרח אפרים עפשטין ז"ל שהיה מנושאי המרכז בבית ועד לחכמים ר"מ ומנהל ישיבת תורת חיים, וגם חבר בועד העיר ליהודי ירושלם, נזכר בח' ב'.

35) בורישה זו שהרב יחתום על האיסור של בתי הספר, באו בבית הרב ומן קצר אחרי בואו, אחדי ממחנוג שלהם ובהם ניסי הרב רבי אהרן פרוש, כשהיתי שם ושמעתי תשובתו שאמר אף כי קבלתי את הרבנות בירושלם, לא נסתלקתי מיפו ששם לא חל האיסור שאסרו רבני ירושלם, ולא אובל להטיף איסורים וסיפר להם מה שהשיב כשבקשו ממנו להסיל אסור על בתי ספר של המסיון, הבאתי למעלה.

36) מתוך נסיון זה רגיל אני לפרש את המאמר כל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, ולכאורה אין זה חסרון, אלא הכחנה לדעתי שהסיבות הראשונות שגרמו להמחלוקת אינם מתקיימות והמחלוקת מסתבכת יותר על הנצמון ונוצרת סבות חדשות, עד שהסבה הראשונה נשתכחה.

הופעתו של רבנו

ביום ה' ב' אלול תרע"ט בא עם הרכבת בבוקר לתחנת לוד, ששם חיכו לקראתו לקבל פניו גדולי הרבנים הכהני בד"צ ומוה"צ ראשי ומנהלי המוסדות ונציגי ההסתדרות האורגונים. מירושלם שלנו כבר ביפו ות"א. וכן כל נכבדי ועסקני יפו־ת"א.

הרב ולויתו ירדו מהרכבת לקול קריאת ברוך הבא שיצא מאת כל הקהל. פניו היו חורדים מטלטול הדרך או מהתרגשות של הפגישה עם השלוחים. שנסעו לתחנה הקודמת ומסרו לו את המכתב. אך ברוח שקט ובענוה שלו השיב להקהל שפנו מקום בשבילו דברי נעימת של תודה על הכבוד שחלקו לו, ולפי הסדר שהוקבע מקודם כרך הגרי"מ חרל"פ שתי הברכות להוציא את כל הקהל שענו אחריו אמן בקול רם התחבקו והתנשקו זה לזה וכן התנשק הרב עם היותר קרובים אליו. ישב על הכסא שהוכן בשבילו, הגישו לו לטעום וכן חלקו לכל הקהל לטעום ולגמוע לחיים שכל אחד ברך את הרב בלחיצת יד.

או התחיל הויכוח בין נכבדי יפו ת"א ובין נכבדי ירושלם. הראשונים טענו בצדק כאשר זכינו שהרב שב להארץ בשעה גדולה כזו, עליו קדם לחזור ולשוב ליפו מקום שעזב ונסע משם לחו"ל, בני ירושלם אף שהכירו בצדקת דרישת עדת יפו, טענו בכ"ז שהרב צריך ליסע ישר לירושלם מקום הרבנות שלו, וביחוד כדי שלא לתת מקום לחשוב שהמכתב של הזקנים השפיע על הרב והביאו לידי איזה ספק ושאלה על הרבנות וגם אמרו שעלינו להראות שאין אנו מחויבים לקבל את דבריהם ולא היה אז שום היסוס ופקפוק גם מצד עדת יפו על עצם הרבנות הירושלמית.

הרב גמר בדעתו לקבל דעת בני יפו וכדי לצאת גם ידי דעת הירושלמיים, התחיל לכתוב מכתב תשובת להזקנים, להודיעם ע"ד בואו ושהוא נוסע ליפו עפ"י דרישת נכבדי העיר ואי"ה מחר יסע לירושלם ויפגש אתם למסור להם דברים ע"ד הרבנות, בני ירושלם הסכימו על זה שיסע ללון ביפו אך לא הסיכמו על המכתב שלקחו מידו אחרי שכבר התחיל לכתוב שורות אחדות, את הניר לקחתי בידי שנשאר אצלי ונאבד אח"כ.

ב„על חומותיך" מוסר כדרכו דברים בדוים מלבו כאלו שהרב רצה להשאר ביפו, שאחרי דבריו הקדמים שהבאתי למעלה כאלו שהזקנים כתבו במכתבם שישוב לכהן בתור רב ביפו כתב אחר שהעתיק את המכתב: „השליח מסר את המכתב „וכפי שמוסרים רצה אמנם הרב קוק ליסע ליפו אבל אחרים מבאי כח המוסדות „שבאו לקבל את פניו לחצו עליו שיסע דוקא לירושלם ספרו שר' מנדל פרוש „ואגב הוא מטיל בי פגם בחצי עגולים (שו"ב בעדה החפשית היום) איים שיטיל

„עצמו על פסי הרכבת אם הרב קוק יסע ליפו". — על הבזיון הזה אוכל לסלוח לו.

הרב נסע ליפו והירושלמיים שבו ירושלימה להכין את הקבלת פנים על מחר את התחנה הראשונה קבעו במוצא בבית האחים שטיינברג שכבר ביום ה' חיכו רבים שם שבאו לקבל פני הרב בעש"ק בבוקר נהרו רבים זקנים ונערים מי ברגל ומי בעגלות למוצא פעם שניה(אחרי שקבלו את הרב פני ונכבדי העיר במוצא נסעו כל הכבודה ירושלימה. כשהגיעו למושב זקנים ירדו הרב והמלוים אותו בחצר הרחב שהיה כבר מלא מרבים שחיכו שמה והרב נשא שם דרוש נפלא התחיל בכבוד אכסניה ודבר לכבוד הזקנים שקדמו אותו בברכה. ודבר על ערך קדושת ירושלם ברעיונות נשגבות. ומשם נסע יחד עם נכבדי העיר לכותל המערבי. על יד ימינו ישב תלמידו הגדול הגרי"מ חרל"פ. כשעברו על יד תלמוד תורה עץ חיים במחנה יהודא עמדו בשורה כל כתות התלמידים והמלמדים והרב רבי ישעי' חשין ברך בקול רם את שתי הברכות והתלמידים ענו אחריו אמן.

מכותל המערבי הלך הרב עם הגרימ"ח לבית הגרי"ח זוננפלד שקבל אותו בקרירת רוח. הרב הרגיש זאת ועצר ברוחו ודבר אתו בשקט וגלה לפניו מה שחושב בזה שקבל את הרבנות שגם דעתו הוא שהרבנות הירושלמית בתקופה זו בזמן שיבת גליות ובזמן שעומד לפנינו שאלות כלליות שנוגע לכל העם הישראלי בכל תפוצות הגולה. אינה דומה לשאר הרבנות בכל העולם אף במובנה הכי רחב הרגיל. ומומן שהכריו על תנועת „דגל ירושלם" למען תחית קנינינו הקדושים בארצנו הקדושה גמר בדעתו להתישב בירושלם. ולעזור יחד עם גדולי העיר וגם יחד עם גדולי הדור בגולה לסדר בעיר בירתנו הקדושה רבנות עולמית כללית. והוא נכון לעבוד יחד אתם למטרה זו ולהשיג את כל השאיפות הנעלות העומדות לפנינו. רבי חיים השיב לו בברכה שהוא מאחל לו שיכהן בקרוב להיות כהן גדול בבית המקדש שיבנה במהרה. הרב ענה לו על זה הלואי שאהיה כהן הדיוט בביהמ"ק ובזה נגמר הפגישה.

משם נסעו לבית הגרי"י דיסקין ז"ל. ששם קבלו את פני הרב בכבוד נהדר ובהארת פנים. התנשקו זה לזה. והגישו אל השולחן מטעמים ויין. הגרי"ד שאל להרב על שלום בריאתו כפי הנימוס ועל מה שעבר עליו בגולה. ובתוך השיחה מסר לו הרב את הדברים שאמר להגרי"ח. הגריי"ד כדרכו למעט בדברים לא נגע בשאלת הרבנות. ועשה את עצמו כאלו לא נוגע לו הדבר. הרב נפרד ממנו בידידות וחבת.

גם כאן העלים ב„על חומותיך" או סילף כמה דברים שהזכרנו. הוא כותב שם: „הרב קוק בא לירושלם. בקבלת פנים שנערכה לו מטעם המוסדות הודיע

«בפומבי ?... שישמש רק נשיא למוסדות ולא «רב» לעדת האשכנזים בירושלים».
«הפליט בשרירת לב פיטפוטי דברים בעלמא שרק הניר יכול לקלוט אותם. הוא «כותב הלאה: «הודעה זו הרגיעה את היהדות החרדית והעיר ירושלם שקטה אחרי «הכרזה זו הסבירו לו זקני ירושלם פנים והרי"י דיסקין שלח לו לשבת הראשונה «יין ועוגה על ידי רמ"מ פרנקל ועל ידי וקדם אותו לשלום הרב קוק ביקר את «הגרי"י דיסקין והגרי"י השיב לו אחר כך ביקור».

העיר ירושלם לא היתה שקטה, בשב"ק למחרתו של הופעת הרב, תומה העיר מהמון הרב מכל פנות העיר ומכל העדות שנהרו לשכונת הבוכרים מקום ששם הכינו לפי שעה דירה יפה בעד הרב שמסר אחד מבעלי השכונה. הרב לא פסיק פומיא מדברי תורה ומרעיונות נשגבות, בשעה שהיו בבית מעדות המזרחיים דבר בעברית, אולם גם המזרחרי ריב לא שקטו תיכף אחרי בקורו של הרב אצל הרבנים הוקנים, — הוא לא מזכיר את בקורו של הרב אצל הגרי"ח — רצו גושו עושו חושו מראשון לשני להזהירו בשם הראשון שלמען השם לא יחזיר ביקור להרב וכן להיפך מהשני לראשון, ומה שכותב שהגרי"ד השיב לו אחר כך ביקור, האחר־כך שלו היה אחרי כמה שבועות, בשעה שקרה אסון נורא ר"ל בבית הרב אחרי חג הסוכות שבתו אסתר עה"ש בת ארבע עשרה שנה נפלה מהמדרגות ומתה במקום, ואז בא הגרי"ד לנחום אבלים, ואח"כ בא גם הגרי"ח לנחם.

מה שהסעיר את רוח הקנאים ביותר והרגיז אותם עד להשחית היה זה שבימים הראשונים אחרי שב"ק הלכו כבל השובי"ם האשכנזים מבית המטבחיים להראות סביניס להרב ומהם ראש השוחטים הגאון רבי יוסף בנימין שמעונוביץ וצ"ל שהיה ממונה כולל אונגרין וגיסו של הרב מ. נ. וולנשטין ז"ל, הראב"ד שלהם.

הקנאים לא ידעו מה לעשות כדי להחליש את הרושם עד שעמדו על הבד"צ שלהם ששלחו את השמש להשו"בים בפקודה שיראו את סביניס גם להזקנים השו"בים כמובן לא פנו להם, כי הדבר היה מגוחך כמו משחק, כי הגרי"ד לא התערב אף פעם בעניני שחיטה והוראה, ורבי חיים הרי הוא בין כך בועד השחיטה זה שנים רבות.

חג הסוכות בבית הרב

הרב עבר לדירתו הקבועה במרכז העיר על־יד דרך יפו, מול אבן ישראל ששם גר הגרי"ד, הדרשה הראשונה של הרב היתה בשבת חשובה בביהכנ"ס הגדול בחורבת ריה"ח בעיר העתיקה, שנתמלא מפה לפה, גם הגרי"ח זוננפלד ז"ל בא לביהכנ"ס ועמד כדרכו על יד הבימה לצד הפתח, בקריאת התורה בתפילת מנחה

עלה הרב לכהן והגריי"ח עלה שלישי ובירך את הרב בכרכת מי שברך.

מעולם לא טעמה ירושלם מזמן חורבן ביהמ"ק טעם שמחת חג שמחה עילאה כבחג הסוכות הראשון בבית הרב, רגיל הייתי לאמר שהעונש הכי גדול שנענשו מתנגדי הרב, היה זה שלא זכו להנות מאור פניו ומאמרותיו הנעימים.

הסוכה הגדולה והרחבה שהכינו בחצר על יד הגן היתה מלאה כל ימי החג מרבנים ת"ח ואנשים נכבדים מכל העדות שבאו לקדם פני הרב בברכת הרגל.

שמחת בית השאבה נהדרה נערכה ברוב פאר בבית הרב שהשתתפו בה נכבדי העיר, בני הישיבות, חסידים אנשי מעשה יחדיו נגן ואומני הרקידה, הסוכה היתה צר מלקבל את כל הקהל ועברו לתוך הגן הרחב, פני הרב האירו ועינינו הגדולות הבריקו את פני הקהל כשהופיע ביניהם בתוך לעיגול ברקידתו הנעימה, שהעלו אותם לידי שמחת אקסטזית, מאז נתקבל שמחת בית השאבה בבית הרב לשמחה צבורית כללית גם כשעבר הרב לדירתו שנבנה ע"י הנדיב הארי פישיל ז"ל, על בתי ביתדוד על יד ועד הכללי יחד עם אולם לישיבת "מרכז הרב", שבכל חג הסוכות נערכה שמחת בית השאבה בהישיבה עם תזמורת של בית חנוך עורים.

ביום הושענה רבא לפנות ערב באו חברי ועד מאה שערים עם גבאי ביהכ"ס ועוד נכבדים ולקחו את הרב לתפלת מעריב הקפות בביהכנ"ס הגדול "ישועת יעקב" את כל הדרך עברו בשירים ונגינות עם תזמורת וריקודים, וכל בני מאה שערים נהרו לקראת הרב ומלוויו.

כל הכבוד שהנחילו את הרב גרם לא מעט להעיר קנאה בלב הקנאים המתנגדים, והתחילו לחפש עלילות להשפיל כבודו, הפיצו כתבי פלסתר בחו"ל בין חוגי האגודה ומעתונים שלה, ואנו מוסרים כאן אחת מהעלילות שהוכרתי במאמרי הרב זצ"ל ב"היסוד", ביום ג' אלול תש"ה, ליום השנה.

הרב זצ"ל — ליום השנה, ג' אלול

א. כבוד אב.

בשבת תשובה הראשון אחרי הספת רבנו זצ"ל בירושלם בשובו מלונדון תחילת חדש אלול תרע"ט, לקבל את הרבנות הירושלמית שהוכתר בה מאת כל ראשי ורבני העדה האשכנזית וראשי המוסדות והבתלים פרושים וחסידים, והדרשה המסורתית של שבת תשובה, דרש הרב בביהכנ"ס הגדול אשר בחצרבת רבי יהודה החסיד שנתמלא מפה לפה, ובדוחק רב פנו דרך להרב ולהרבנים שלוו אותו לעלות למזרח.

וכדאי להזכיר שגם הרה"ג רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל בא לביהכנ"ס ותפס

לו מקום לפני הבימה קרוב להכניסה כדרך ענותנותו. גם עלה לתורה בתפלת מנחה וברך את הרב בברכת מי־שברך.

לקול דפיקת השמש על הבימה שרדה דומיה והרב עלה על יד ארון הקודש והתחיל לדרוש בעניני דיומא, מפעם לפעם הגביר והרים את קולו בנעימות והקהל שעמדו וראשם מורם בכוון לארון הקודש בלעו כל דבור ודבור שיצא מפי הרב משולבים בהלכה ואגדה ברעיונות נשגבות בערכת של תשובה וקדושת ישראל וארץ־ישראל.

ופתאם הופתע הקהל והשתומם כשהפסיק הרב באמצע דבריו כאלו נתבלבל ואבד את המשך העניו, עברו רגעים אחדים עד שהרב שב למנוחת נפשו וחזר לענין שהפסיק, הדבר היה לחידה בעיני הקהל שלא הבין את סיבת הדבר, אולם כותב הטורים האלה שעמד על יד המדרגות של ארון־הקודש ועל ידי עמד גם הרה"ג רבי ישראל פורת מתלמידיו וממקורביו של הרב, רמזנו זה לזה בלחישה מה ששנינו הרגשנו שבין אלה שישבו צפופים על המדרגות של וארון הקורש ישב גם אבי הרב, וכשכמפני איזה סבה עמד ממקומו, והרב כשראה את אביו עומד, נבהל מתוך פחד ויראה, והפסיק את דבריו, ורק אחרי שרמזנו לאביו וחזר לשבת על מקומו שב הרב לרוחו והמשיך את דבריו.

כן קרה פעם כשנתפרסם שהרב ידרוש בשבת ידוע בישיבת מאה־שערים, והמקורבים להרב היו רגילים לבוא לבית הרב ללכת אתו, וביניהם גם כותב הטורים האלה, וכשעזבו את הבית נמצא בין ההולכים אחרי הרב גם אביו, וכאשר הביט הרב אחוריו וראה את אביו, עמד ללכת, אביו הרגיש את הדבר ויגש אליו ושאלו מה אתה אומר, האפשר גם לי ללכת לשמוע, ענה הרב האם לא מספיקה בשבילי אימתא דצבורא, אביו הבין לכוונת הרב ועשה עצמו כאלו חזר לביתו, זאת"כ הלך לבד שלא ירגיש בו.

באי בית הרב ידעו איך שהרב היה תמיד חרד לכבוד אביו ואמו, שאף בזמן שהיו יושבים על יד שולחנו כמה רבנים ונכבדי העיר וכשאביו עבר לפניו עמד הרב מלא קומתו עד שישב גם האב או שיצא מהבית, אולם גם האב היה נזהר ונמנע מלעבור לפני הרב עד כמה שאפשר.

גם לכבוד אמו ע"ה חרד הרב, ובכל פעם כשסירב הרב לילך לארוחת השולחן בשעה הקבועה, או נבנסה האם והרב מיהר למלא דבריה, גם כשהגישו לפני הרב כוס תה או חלב חם, אחרי תפילת שחרית כשנשאר עטוף בטלית ותפילין ללמוד את שעוריו הקבועים, ומתוך שקידה שהה מלשתות עד שהתקרר והיו צריכים כמה פעמים להחליף בכוס חם אחר, וכאשר לא הועילו גם געדתו של השמש רבי מאיר

דוד, חסיד קרליני, או איים עליו השמש שלא חסר לו תוצפה דחסידותא, אני הולך לקרוא את האמא, ורק אז היה הרב כמו בתמימות ילדותית ממהר לציית להשמש ולשתות.

ב. אחת מהעלילות.

מעשה שהיה בחופת בתו של רבי אלתר רבלין ז"ל שהיה אז מנהל אפ"ק וידוע לתלמיד־חכם משכיל וחרד מחסידי חבד"י חברון, ממיסדי אגודת בני ישראל לפני כיובל שנה, שחוללה נפלאות בשעתה" נגד המיסיון. (נזכר במדור ב' ח"א). החופה היתה במלון אמדורסקי על־יד שער יפו זמן קצר אחרי בואו של הרב ירושלימה, ונתכבד להיות המסדר קדושין, מפני קרוב משפחתי להחתן. הקדמתי לבוא לפני הרב, הרגשתי ששורר שם התרגזות ועצבון, וכולם מתלחשים ביניהם ונודע לי שקרה אסון, שאם הכלה נשברה לה רגלה והביאו אותה למלון על מטה, והיא דורשת בכל תוקף שהחופה לא תהיה על הגג כרגיל רק בבית כי איך אפשר הדבר שהיא לא תהיה נוכחת בחופת בתה, לא הועילו כל הדברים שנסו לדבר על לבה, והחליטו לתכות להרב אולי ישפיע עליה, ואחרי שלא נת. דעתה גם מהדברים הרכים של הרב, תחיל הרב בנאום ארוך בהערכת קדושת מנהגי ישראל ורק מפני חשש פיקוח נפש שיש במקרה זה הוא מקיל בתור יוצא מהכלל, רק בתור הוראת שעה והחופה התקיימה בבית.

מתנגדיו מצאו להם כאן מקום להתגדר ולהוציא דבה ופרסמו בחו"ל בשם "הרב קוק מכניס תקונים במנהגי ישראל", (בשם זה מסר הסופר הקבוע "הירושלמי" בעתון הדרך), וכמובן עובדה זו סולפה כמו כל ידיעות אחרות, בצורה בלתי נכונה, ובזלזול בכבד הרב, חה גרם שגם גדולי הדור בתקופה ההיא לא הגיבו כראוי לחקור ולדעת את אמיתות הדברים של כל עניני הצבור או בתוך ירושלים ועוד לא נמצא גואל האמת לאסוף את כל החומר, עובדות וענינים האלה לצרפם ולברמם.

הרב מ"מ פרוש

מכתבי ל„הדרך"

לכבוד מערכת „הדרך" שלום וברכה!

נתכבדתי מכם במספר גליונות של עתונכם הנכבד, בודאי כוונתכם לטובה, להפיץ את הרעיון העולמי האידיאל הנשגב של „אגודת ישראל" בין חושבי עיר קדשנו ותפארתנו, ע"י אנשים ידועים ומסורים לתורה והיהדות, אך לדאבוננו, מה אעשה כי עוד אין כל מעשיכם רצויים, סלחו נא לי על המבטא

התריף שיצא מתוך לבי הכואב על כבוד התורה וכבוד עיה"ק שנתחלל ע"י מי? דוקא ע"י אלה שקבלו עליהם לרומם כבוד התורה ע"י אלה אשר הציגו למטרה את הדברים הקדושים האלו: „לפתור ברוח התורה והמצות את השאלות השונות אשר תעלינה יום יום על הפרק בחיי כלל ישראל".

ואני שואל מכם רבותי, וכי שאלות המתרחשות בתוך ירושלים עיה"ק אינם אולי נוגעים לחיי כלל ישראל? וכי אינם דרושים לפתור גם אותם עפ"י רוח התורה והמצוה. וכי אינם כ"כ רציניים עד כדי להרגיש את הצורך לדון בהם ברצינות ובדברים ברורים וגלוים? וכי כל השאלות השונות אשר הסופר „הירושלמי" נגע ופגע בהם זה כשנה אין להם יותר ערך מאיזה מחלוקת של גבאי ביהמד"ר בעיר קטנה אשר הסופרים הפיליטוניסטים עושים מהם מטעמים חריפים בעד הקוראים.

ואם אמנם כי אנו מצדנו לאמר: אנו הצבור הירושלמי כל הדצי"ם והמוצי"ם ומנהלי כל הישיבות ובהם גם הרימ"ט שליט"א מנהל ת"ת וישיבת עץ חיים, אשר אשר אדמו"ר הגאון הצדיק המפורסם מרן מוהרא"י הכהן קוק שליט"א הוא נשיא של המוסד המרכז הרוחני הגדול הזה, ונשיא וראש כל המוסדות הגדולים שבעיה"ק, וגם רוב קהל עם ד' אשר הסופר הירושלמי שלכם רוצה לשלול מהם את צור מחצבתנו את אברהם אבינו ומיחס אותם להרן בן תרח חוצפה נוראה! הנה כלנו ובתוכם גם הכותב הטורים האלה היודעים את האיש הזה ואת טיבו, אינם מתחשבים מאומה עם דברי הסופר הזה [3] „המזכיר" מכמה חברות ואגודות שבנם והחריבם ואשר נתגלגל ממוסד למוסד ואשר התרפס זה כשנה לרגלי הרב פישמן וסיעתו לקבלו למזכיר המזרחי, ואשר השתדל על ידי כותב הטורים האלו — סהדי במרומים על אמתת דברי אלו — לקבל אותו למזכיר אצל רבנו

---

3) הסופר הקבוע בהדרך בשם „הירושלמי" היה אחד ממזכירי הנרי"י דיסקין ז"ל, שנזכר למעלה כמה פעמים, וע"י כותב כותב הטורים האלה התנהל עפ"י בקשתו מר"מ שיתקבל למזכיר בבית הרב ופדרתי אז סגישה שביקר בערב אחד בחוה"מ סוכות הראשון בבית הרב בשעה מאוחרת בלילה.

ווכר אני אחת מהשיחות של הרב שאמר או: כשם שנתחדשו המצאות בעולם להרחיב ולהרים את כחות הטבעיים של האנושיות כמו „האיורוף" שמגביה לעוף בשחקים, כן עלינו לחפש ולמצא דרכים היאך להרים ולהגביה את כוחות הקדושה שלנו.

כמדכן אגלה כאן אחד מהסודות שידוע רק לאחדים, שסרתי פעם גם ביקור של המנהל רבי ראובן שלמה יונגרייז עה"ש בבית הרב ג"כ בשעה מאוחרת בלילה, השיחה היתה ביניהם לבד, אני הכיתי בחוץ זמן רב, וכשיצא אמר לי: הכרתי את הכחות הגדולים של הרב קוק ולבי אומר לי שסוף כל סוף הוא יהיה המנצח.

הו"ג קוק ואשר מפני כי למשל מקשיב על דבר אמת אינו ראוי למסרתו לא רצו לקבלו, לכן אנו לא מצאנו לנחוץ עד כי אף להשיב לדבריו. אבל רבותי! אתם מצדכם! איך עושים אתם את עצמכם כאלו לא ידע, כאלו לא מכירים אתם את רבנו הגדול אשר היה מהראשונים שנענו לקראת הקריאה של אגודת ישראל ואשר הקריב את עצמו לנסוע לפני המלחמה להאספה הראשונה ואשר לעזוב את ארץ ישראל הי' אצלו כמו לפרוש מן החיים, ואשר כל ארץ ישראל וירושלם בחרו בו או לבא כחם. והנכם דנים היום בכל הטוגע לערכו הרם ולכל ירושלם ואה"ק רק עפ"י דעת הסופר הזה, בדברים סתומים מלא דברי לעג וחרופים וגדופים מול הדרת קדשו.

והנה בעצם הענינים אין אני מקבל עלי בתור איש פרטי לנגוע בהם. ראוים הם שיעלו על שולחן מלכים מלכי רבנן, ואשר התפקיד הזה הי' צריך לקבל עלי' האגודת ישראל שישלחו לפה משלחת מיוחדה מרבנים גדולים לישר את הדברים שנתעקמו ע"י איזה נרגנים מחרחרי ריב, ת"י איזה קצירי דעת קנאים שפלים, והדברים ארוכים מאד ועוד חזון למועד.

אך זאת אני לוקח לי הרשות לדרש ממכם כי לא תסתפקו בסגנון פליטני בדברים עומדים ברומו של עולמנו הסירו את המסוה, דברו דברים ברורים בואו ונוכחה, בארו את שטתכם, אולי באמת נהפך ח"ו הגלגל וכל בני ירושלם לבד הנשיאים הזקנים והמזכירים נהפכו ח"ו למינות והתורה חורה על אכסנאי של שוויץ המדינה, אצל הגרמנים המלומדים, יבואו נא צדיקיכם לפה עם תורת האוריטדוכסי והסטטיסקו ותראו אם לא הקנאים ירתעו לאחוד מפני האריסטי' קראטוב שלכם, ואם לא על פניכם יברככם, או אולי — איני מבטית לכם — אולי כדאי יהי' להם להתחסות תחת בנפי הרב הסטאטיסקואי ותחת הדר"ים היראים, אשר עד כה היו רחוקים מהם, רק מפני זה רק כדי להשתמש בהם למלחמתם נגד הצדק והיושר כדי להחשיך את השמש בצהרים.

ואני שולח לכם את ספרי הגאון הצדיק רבי יעקב משה חרל"פ שליט"א אשר לא התחשבתם מאומה בתוכחתו לכם. והגרימ"ח שליט"א הוא תלמידו המובהק של הגאון ר' יצחק ירוחם דיסקין שליט"א כאשר תראו מתוך הקונטרס אחרון של ציץ הקודש שמביא הרבה חידושי תורה ממנו, וגם מתאבק הוא תחת רגלי רבנו מאורן של ישראל מהרא"י שליט"א.

ובטוח אני כי תשובו מדרככם זה אשר לא זו "הדרך" ותחקרו ותדרשו את הדברים להציל את כבוד אגודת ישראל היקר בעינינו ואשר כלנו הייבו נמנים

בתוך חברי האגודה ואשר רק באשמת המזכיר הסופר שלכם חדלה מלעשות ולמלאות תפקידה הגדול.

ואני חותם בברכה כי ירחם ד' על עמו ונחלתו.

פעיה"ק ירושלם ת"ו מ. מענדל פרוש שו"ב

התוכן הרוחני אשר בתנועת־קודש של הרב בשם „דגל ירושלם"

בשבת חוהמ"ס דרש הרב לפני קהל רב מגוון כישיבת מאה שערים — עפ"י מודעות שנתפרסמו ערב החג — אחרי החג בערכה אסיפת בבית הרב מרבנים ועסקנים נכבדים. והרב הרצה הרצאה ארוכה על המגמה הרוחנית אשר בתנועת „דגל ירושלם". בתוך הדברים מסר הרב שאין כוונתו — כמו שרבים חשבו — לחדש ארגון של הסתדרות או מפלגה חדשה אלא שבא לעורר בנחיצות תנועה עולמית כללית לשם תחית הקודש עפ"י יסוד הדעה של הרב ש„ציון" מביע את מלכות ישראל ו„ירושלם" מביע את קדשי ישראל.

ועל כל איש מישראל מוטל החוב לקחת חלק בעבודת „התחיה השלמה" של „ציון וירושלם" כל אחד לפי מדת חלקו ויכולת כשרונו והשגתו הרוחנית בשתיהן יחד. בעבודת הבנין וישוב הארץ לשם התחיה הלאומית והמדינית. ועפ"י המטרה שהתוה לה הסתדרות המזרחי בהסיסמה שלה „א"י לעם ישראל עפ"י תורת ישראל" שגם העבודה החלונית צריכה להיות על טהרת הקודש.

אבל דרוש גם עבודה מיוחדת לשם תחית־הקודש עצמה. להחיות את הערכים הקדושים שלנו שיקבלו צורה לאומית כללית. ולגלות על ידי כך את תוכן הקודש הפנימי הצפון גם בתוך התנועה הציונית המדינית והלאומית.

אין אני מודד את עצמי ראוי לכך. ואף לא נסיתי שוב פעם לכתוב באופן מיוחד על דבר תנועת־הקדוש „ירושלם" שהיא תורה שלמה הצריכה למוד בכתבי וספרי קודש של רבנו וצ"ל שנתפרסמו בחייו ושנתפרסמו אחר הסתלקותו ע"י האגודה להו"ל כתבי וספרי הרב ובספרות הרחבה שנוצרה מסביב יצירותיו של הרב ונתפרסמו ע"י „מוסד הרב קוק" שע"י המזרחי העולמית. ואני מוסר כאן רק מה שהזכרתי ונגעתי בענין זה דרך אגב במאמרים וכחוברות שנתפרסמו בשמי.

הרב מנחם מנדל פרוש

לשאלת תנועת־קודש עולמית

(מירחון „התורה", שנה שמינית, חוברת ה, שבט תרצ"ג)

בעתונות החרדית מתנהל מו"מ ע"ד שאלת ארגון חרדים. הדרישה העיקרית באה מתוך השאיפה להרמת קנינינו הקדושים והגנה מהמתפרצים והמתללים.

הכוונה לדעתי אינה לשם ארגון חרדים גרידא כמעמד או כתה מיוחדת, אלא ארגון למען הרמת כבוד התורה והמצות בכלל, ולשם תחית הקודש בארץ התחיה ארגון או הסתדרות שתשתדל לגלות את המאור שביהדות ותחשיף והמצה את האור הצפון וכח הקודש הנצחי שיש בתורתנו, ובמטרה זו אנו יכולים לבוא אל כל הישוב לכל מעמדיו השונים אל כל איש מישראל שבמעמקי לבבו עוד מהבהבים נצוצי קודש. ואף באלה אשר מפני נקודת מבטם או מעמדם לא ירצו להכנס לארגון בשם „חרדים" ימנו אל דגל־קודש ו„ארגון כללי" כזה, וכשם שלפי שיטתנו צריך כל איש מישראל לתמוך ולקחת חלק בעבודה הציונית המדינית והמעשית הכללית כמו קרן הקימת לגאולת הקרקע, כך כל איש ישראל שנמצא בי איזה אחוז של קודשומכבד באיזו מדה שהיא את קנינו הקדושים מחויב להשתתף ולעזור לתנועת „תחית־הקודש הכללית" כואת צריכה להיות דרכנו [38]), ההגנה בלבד על ענינינו אינה מספיקה עלינו להתאמץ להאיר את אור ד' גם במחשכים. ולהכין דרך לתחית הקודש.

השגיאה של „אגודת ישראל" העולמית היא שהעמידה את יסוד מטרתה רק על ההגנה בלבד, שלא הדחתה ולא הכריזה על תחית ישראל וארצו בתור הנקודה המרכזית של כל פעולות ההסדרות, האגודה הארצית נכשלה גם בשיטת הפירוד בין הדבקים ובמלחמה גם נגד חרדים וגדולים שאינם מודים בשיטתם.

אולם גם הסתדרות „המזרחי" שגתה ולא הגיעה אל מטרתה הראויה, מפני שגם היא בראשית פעילותית שמת לבה בעיקר לארגון החרדים בתור מפלגה בתוך בתוך הציונית, כדי להשפיע ע"י כך שבנין הארץ תהיה עפ"י תורת ישראל אבל לא שמה לב כראוי לעצם תחית הקודש בארץ הקודש.

את החזון הזה ראה רבנו הגדול „מאור הגאולה" מרן הגרא"י קוק שליט"א עוד לפני גמר המלחמה העולמית, ועלינו להודות כי שגיאה גדולה היתה מאת

---

38) יש לציין שהרעיון הזה מתאים לרעיון „מפעל התורה" שנוצר לפני שנים אחדות לשם „מפעל עממי" שגם החזקת התורה תהיה כמו חוב לאומי כללי לא רק של נדיבים יחידים ולא רק ע"י שתדלנים ועסקנים ידועים.

היהדות החרדית בעולם שלא הבינו את הקריאה הגדולה שיצאה אז מאת רבינו להרים את „דגל ירושלם" דגל הקודש ולברא הסתדרות רק לשם הרמת כבוד הקודש וערכו בחיינו הלאומיים.

וגם עכשיו שהתחלנו להרגיש את אשר הפסדנו ולהביר את המצב למה שהגענו לא לארגונים חדשים אנו צריכים, אלא להכריז על המטרה הכללית של תחית־הקודש בתור תוכן פנימי וגורם חיוני להתנועה הכללית של תחית האומה והארץ, יש להרים דגל הקודש בארץ התחיה גם בתור גורם פוליטי בעל משקל כלל ישראל, וציבור לאומי לקיומנו בארץ, ורבים הם אשר אתנו, וכל איש ישראל אשר כבוד התורה יקר בלבו יתן ידו לנו ואז — נוכל לצאת ברמה ובאומץ לדרוש את זכות קדשינו לחזק כל מה שהוא קודש לישראל, בארץ ישראל.

הרב מנחם מנדל פרוש ירושלם

מ„ההד" חודש תשרי תרצ"ז

מתוך מאמרי בהערכת ה ר ב וצ"ל

הנסיון מתקופת התובבים והציונות המדינית עד ימי הבנין והמעשה בקשר עם יחסם של גאוני וצדיקי הדור לתנועות האלה הורה לנו, שלא רק ערך הגאונות והצדקות לבד יכולים להכריע בשאלות הכלליות של האומה והארץ, ובאנו לידי הכרה שבשאלות הללו דרושים גם תכנים רוחניים פנימיים ונשמתיים מיוחדים שאינם נערכים לפי מדת הגאונות ומשקל הצדקות, אלא לפי ההופעה העליונה שמתגלית אצל יחידי סגולה בין גדולי הדור ששתלם הקב"ה בכל דור ודור לפי תעודותיו ומגמותיו של הדור, והכח והסגולה בההופעה הזאת לרומם את כל הדור גם בלי ידיעה והכרה גלויה.

אי־אפשר בימינו אלה לכל יהודי המאמין ורואה בתנועה של התחיה את עקבות הגאולה שלא יאמין ג"כ שכשם שמתגלים הערכים הגלויים של הקץ המגולה „ואתם הרי ישראל" וכו' כמו כן מתגלים גם זיקי אורה מהיעודים הרחניים של הגאולה. הופעת ניצוצי רוח הקודש והשגות נשגבות אצל צדיקי הדור הנושאים בנפשם ומקיפים ברוחם את הכלל של כל האומה כולה, מה שלא השיגו אף צדיקי עולם בגולה.

היה לנו ראשי ומאורי הגזלה, והיה לנו ראשי ומאורי הגאולה, ובין גאוני ישראל שהיו קשורים בנשמתם לתחית ישראל וארץ ישראל, וכינו להופעת נשמתו הגדולה והמאירה של רבנו וצ"ל, שהוא היה האחד והמיוחד אשר יצירותיו וגילוי אורות הקודש שלו נבעו אצלו לא מתוך ההרגשות האידיאלים האנושיים

ומתוך הגיונים ומהשבות שכליים, אלא מתוך השגות ורעיונות אלקיים ומתוך עומק פנימיותה מנשמתא דאורייתא. תורת הגאולה לא היתה אצלו עסק תיאון לשם פתרון שאלות ובעיות שוטות רוחניות או פוליטיות, אלא עיון ועסק בעצם ההויה כולה, סוד כל היצירה מגמת כל המצוות, מטרתה ותכליתה של כל ההיסטוריא כולה לדורותיה וזוהר העתיד הגדול של תיקון כל העולמות...

על תחית רוח ישראל בשובו לארצו

(הוצאה מחיא של החוברת שלי עדות לישראל ולעמים)

מזמן שנחרב בית מקדשנו וגלינו מארצנו לא נפסק הקשר הרוחני בין עם ישראל ובין ארצנו הקדושה, ובכל דור ודור ששתל בהם הקב"ה צדיקים קדושי עליון, והופיעו עליהם אורות ממרום, לחדש ולהאיר, את רוח ישראל ותורתו בגולה, חדשו והאירו גם את הקשר הרוחני שבין ישראל לארצו. היו תקופות שניסו גם בפעולות מדיניות לשם עליה וישוב, ומפני המצב התרבותי השפל אצל העמים והמצב הפראי ששרר בארץ, גם מפני קושי דרכי התחבורה לא עלה בידם לחולל גדולות.

בהתקדמות עמי מערב אירופה לחירות ושוויון והשכלת ההמון, ובמשטר הדימוקרטי שהביא שינוי גם ביחסם ליהודים שישנו בתוכם, הסירו ותתירו את הכבלים שהיו היהודים אסורים בהם ופתחו לפניהם את שערי הגיטו שהיו סגורים בעדם ורבים מאתנו בארצות האלה, נתעה רוחם להאמין שהחירות והשכלה תביאנה בכנפיהן שיהרורו וחופש גם ליהודים.

נמצאו אז גדולי עמנו שעיניהם בראשם שראו הבירו את הסכנה של טמיעה והתבוללות, התחילו להסיח לתחיה הלאומית, ומתוך חיבתם הטבעית לעם ישראל, באו גם לרעיון של שיבת ציון. הופיעו רבנים מפורסמים גדולי הרוח שדרשו לציון מתוך מצוות ישוב הארץ, והאחדות והשלימות שבין קיום תורתנו ובין ישוב ובנין ארצנו.

החופש וההשכלה והשוויון האזרחי של אחינו במערב אירופה השפיעו גם על חלק מעמנו שבמזרח אירופה, מקום רוב מנין ובנין של עמנו. ששם שרוי עוד הגבלות וגזירות על היהודים, שחשבו ששמש ההשכלה תביא להם מרפא ותרופה לאורח חייהם תתן להם זכויות אזרחיות ותתחילו להפיץ את ההשכלה בין היהודים כדי לחקות את אחיהם שבמערב אירופה.

אולם הממשלה הצרית הראקציונרית שפחדה מהשכלת העם בכלל ומהתקדמות היהודים בפרט, התחילה — כדי להסיח את דעת העם — להסית את ההמון לפרעות ושוד בהיהודים, והכבידה עוד יותר את עול הגזירות על היהודים, אז באה ת ק ו פ ת ח ו ב ב י צ י ו ן וחובבי השפה העברית שנוצרה ע"י משכילי וסופרי עמנו שבאו לידי הכרה הלאומית ויצרו והפיצו ספרות עברית ולאומית ותעמולה לעלות לארץ ולבנותה, והשתדלו לקנות אדמה בארצנו וליסד מושבות חקלאיות לחלוצים הראשונים הנקראים בשם "בילו" שעלו לארצנו לישבה ולבנותה, תקופה זו נקראת "עליה שניה" והתחלת "הישוב החדש" אחרי העליה הראשונה של תלמידי הגר"א וחבעש"ט זצ"ל מיסדי הישוב הישן.

אז קם הגדיב הגדול מפריז לגואל אדמת ארצנו ומושיע לעולים ומיסד כמה מושבות ותמך גם במושבות של חובבי ציון וגם במושבה פתח־תקוה שנוסדה ע"י יהודי ירושלים שהיו הראשונים שקנו אדמה לשם עבודה חקלאית.

מתוך הגלות הרוחנית של אחינו במערב אירופה, יצא ד"ר הרצל ז"ל אשר צרת אחינו היהודים במזרח נגעה אל לבו הפועם, וגם הרגיש את אכזבת עמנו מההשכלה המערבית ואשר נפקחו עיניו הגדולות להביט ולראות מרחוק את ישועת עמנו בארצנו, ורוח של תחיית ישראל התחילה להתנוסס בקרבו באישיותו הגדולה והכללית, התיצב בעוז ואומץ רוח בפני כל העמים והכריז על "מדינת היהודים", ותחת דגל ציון שהרים ביד רמה אסף וארגן את כל אלה אשר לבם לציון מכל מחנות ישראל ויסד את ההסתדרות הציונית הכללית, לתבוע מהעמים עפ"י משפט גלוי שיתרור עמנו ופדות נפשנו וזכותנו לארצנו לגאול אותה שתהי' ל"מדינה יהודית".

אבל לקול התנועה של הציונות המדינית, נענו מקודם רק חלק קטן מכל המון של עם ישראל, וגם רוב החרדים שומרי תורה והמסורה שמסרו נפשם תמיד עליה, נרתעו מפני הציונות החילונית ונשארו לעמוד מרחוק ורבים מגדולי הרבנים המדריכים הרוחניים נסו גם לצאת זללחום נגדה.

אז נמצאו רבנים גדולים אנשי שם ואנשי הרוח שהכרתם לתקומת עמנו ויתהיית ארצנו באה אצלם מתוך השקפת התורה והיהדות, ומסרו את עצמם למרות מה שהמתיהו על עצמם התנגדות וגם סבלו לא מעט מרדיפות וקנאות, ויתחילו בתעמולה רחבה בעל פה ובכתב בין חרדי עמנו, שיצטרפו להסתדרות הציונית, ובכח השפעתם רכשו לציון נפשות רבות מגדולי והשובי התרדים במזרח וגם ממערב אירופה, ויקחו חלק חשוב בכל הפעולות המדיניות וישתתפו בקונגרסים. עם זה הגיעו לידי ההכרה בנחיצות יסוד ארגון מיוחד מהחרדים לשם הגברת

כחם והשפעתם בתוך הציונות, ורבנים חכמים וסופרים אנשי שם בראשות הגאון הרב רבי יצחק יעקב ריינס ז"ל יצאו בקריאת תעמולה ויצרו ויסדו את ההסתדרות הדתית הלאומית בשם „המזרחי" על יסוד סיסמא יחודה: ארץ ישראל לעם ישראל עפ"י תורת ישראל, ויתארגנו בתור פדרציה מיוחדת בתוך הציונות הכללית, והצליחו לחדור בתוך הענינים והצילו כמה פעולות ישוביות וחנוכיות שיתנהלו עפ"י התורה.

ואף כי בארצות אירופה לא עלתה בידי התנועה של המזרחי לרכוש את רוב החרדים וגדולי התורה, אבל שיא ההצלחה של המזרחי היה בארצות הברית באמריקה שהשפיעה הרבה להעריף טל תחיה, להכניס רוח חיים בקרב אחיטו החרדים שבאו שמה בזמן התגירת הגדולה אחרי ימי הפרעות, וביחוד בתחילת המלחמה הקודמת שאלפי אחינו ממזרח אירופה מצאו מפלט באמריקה, וכשכאו שמה כבר מצאו אמנם קהלות של יהודים אורתויים ובמצב כלכלי מבוסס, אבל הם היו עפ"י רוב יוצאי מערב אירופת שהגרו ובאו שמה לפניהם שהביאו אתם את התורה המזויפת של הריפורמים, ורוח הטמיעה והתבוללות רחפה כבר על אלה היאתודים בני דת משה, וכן גם נמצאו הרבה יהודים חפשיים ביחוד מחוגי הפועלים שבעברם את האוקיונוס לארץ החופש השאירו אחריתם את תורתם ודתם מעבר לים.

גם הציונות לא עצרה כח השפעתה להכות שרשים ולתפוס מקום חשוב לא בין היהודים הריפורמים ולא אצל החפשים לגמרי, ורק הליברליים הנקראים חרדים למחצה נמנו אמנם לדגל הציונות המדינית הכללית שקבלו כבר את השפה האנגלית לשפת החנוך והתרבות, היתה זרה לרוח אחינו המהגרים החדשים שהיו עסוקים לבקש משלח יד ומסחר לפרנסתם וטרורים להעלות את משפחתם וקרוביהם מאירופה, והיו בודדים ופזורים בכל ערי אמריקה, ולא עצרו כח לשוב לרוחם ולבסס את עמדתם הצבורית לפי רוחם ולפי טעמם.

בשבילם היה המזרחי למשיב נפשם ולעידוד וחזוק רוחם. הרב רבי מאיר ברלין שנמסר עוד בצעירותו לתנועה הציונית והיה ממחוללי וממיסדי המזרחי שישב מקודם בברלין וערך את השבועון המזרחי „העברי" התישב באמריקה ועם עוד רבנים ועסקנים רבים ממנהיגי המזרחי באירופה שבאו שמה מצאו כר נרחב לפעולה לארגן ולאחד את התרדים הפזורים תחת דגל המזרחי. גם הרב רבי יהודא ליב הכהן פישמן ממיסדיה הראשונים של המזרחי הופיע כמה פעמים באמריקה לעורר ולחזק את המזרחי. הפעולה היתה בין בביסוס ענייניהם המקומיים ביסוד קהלות חרדים ובתי תלמוד תורה. גם הישיבה שנוסדה על שם רבי יצחק אלחנן התקדמה והתחזקה ע"י מנהלים וראשי ישיבות חדשים מחברי המזרחי שפתחו גם סימינר

עברי על ידה. בראשות המנהל ד"ר רבי משה זיידיל מתלמידי רבנו מורהא"ל קוק זי"ל בבוסק. מהיום מנהל הסימינר לבנות של המזרחי בירושלים. גם הרבנים בעצמם התארגנו לאגודת הרבנים החרדים לחזק את ידם להרמת כבוד הרבנים וכח השפעתם לתגן על שמירת התורה והכשרות, ולקרב את החרדים לרוח התחיה הלאומית הדתית ולעזור ולתמוך בכל הפעולות של המזרחי בארצנו. כן יסדו מוסד מיוחד בשם "עזרת תורה" לתמוך לרבנים שהגרו לאמריקה עד שיסתדרו וגם לרבנים ות"ח באירופה ובארץ ישראל בשעת דחקם. בראש המוסד מתחילת יסודו ועד היום עומד הגאון רב ההשפעה רבי ישראל רוזינברג שליט"א נשיא אגודת הרבנים. ונשיא הסנטרל רליף הנזכר להלן. היהדות החרדית באמריקה נתחזותה לכח חשוב בכל העניינים הכלליים, הסוציאליים והמדיניים. הרפורמים שהרגישו בגבור כח החרדים כי עמדתם מתרופפת ומתמוטטת תחת רגלם ולא יכלו להחזיק את מקומם ובבודם, התחילו גם הם להתענין יותר במצבם של כל היהדים אשר במזרח אירופה. בזמן סבלות היהדים מרעב וכדומה בשנות המלחמה הקודמת יסדו קרן הצלה ג'וינט שהצילה רבבות מעמנו ובכל פעולותיהם הנמשכות עד היום משתתפים עמהם גם רבנים ועסקנים מהיהדות החרדית, שהשפיעו גם לקבוע קרן מיוחדת לשם עזרה מרכזית להחזקת הישיבות באירופה וגם בא"י. התקרבותם לכל עניני היהדים, הביאה חלק גדול מהם גם לידי הסדה לאומית ונכנסו ותפסו מקום בתוך ההסתדרות הציונית הכללית והעמידו מתוכם אנשים גדולים אנשי שם בעלי השפעה מדינית כמו ראבי סטיפן ווייז וד"ר אבא הלל סילבר שטוכבו הולך על כל הבעיות הציונות שאנו עומדים לפניהם עכשיו.

הצלחת המזרחי באמריקה וגם התקדמות תנועת הציונות, ונתקבל הרושם שהציונות הוכרה בתור ביאת כח של כל היהודים, כל זה העירה קנאה בלב היהדים החרדים שנשארו עומדים רחוק מהציונות, והתחילו להרגיש בחסרון כח חרדי עולמי מאוחד ונוצר אצלם הרעיון ליסד ולארגן ג'כ הסתדרות עולמית בשם אגודת־ישראל למען התזקת התורה והיהדות. מחוללים הרוח החיה של התנועה זו היו בעיקר מהיהדים החרדים אשר בגרמניה ואונגריה. הידועים בשיטתם בשיטת ההתבדלות, והם שמצאו את עצמם יותר מלומדים ויותר מוכשרים לנהל את עניני הארגון.

לשם מטרה זו נקראה כנסיה גדולה. גם רבנו מוהרא"י הכהן קוק וצ"ל שהי' אז רב ואב"ד יפו והמושבות הזמן לכנסיה זו, ואף שאצלו היה זה קשה לעזוב את ארצנו, כאלו לפרוש מן החיים. קבל את ההזמנה בחשבו שיוכל להשפיע על רוח הכנסיה ולהטותה לרכז עיקר מטרתה לבנין ישוב ארצנו.

הועידה לא הספיקה להתקיים, ופרצה המלחמה העולמית הקודמת, שפגעה הרבה בהיהודים במזרח אירופה. כמה קהלות נתדלדלו והתנוונו ממקום למקום בלי מנוח. פרצו גם פרעות מפריצי הגוים שגרמו הרבה אבידות בנפש וברכוש אחינו. גם על הישוב בארצנו עברו תלאות רבות. רעב ופגעים רעים, מצור ומצוק כיתגרת יד שלטון הטורקים שחוקה עליהם, בהביטה על היהודים בעין רעה שחשכום נוטים לצדן של ממשלות הברית אויביה. רבים בהחשודים בעיניה גורשו מהארץ.

כשנתקרב קץ המלחמה בשעה שחיילי בריטניה עמדו לפני שערי ארצנו נתפרסמה הצהרת בלפור שהאירה עינם ולבם של בני עמנו בארץ ובגולה. ונתחזקה אמונתם שחבלי המלחמה הם קץ לצרת עמנו, ויביאו צמיחת קרן הגאולה להשיב לעם ישראל את מולדתו וארץ נחלתו. גם תלו תקוות גדולות בועידת השלום שתשליט סדר ומשטר חדש של צדק שלום בין כל העמים ויתקיים חזון נביאינו.

ההסתדרות הציונות ומנהיגיה, שהמלחמה ושבוש דרכי התחבורה בין פזורי עמנו הפריעו לה לפעולות כלליות, התעודדה והתעוררה לתחיה ע"י הצהרת בלפור, התכוננה להתיצב לפני ועידת השלום להגיש לפניה את עצמת תביעתנו שתקבל ותכיר את כל זכויותינו בארץ ובגולה, ונגשה גם להכין תכניות רחבות לעליה ולבנין ארצנו. לשם כך באו לארץ חברי ועד הצירים בראשות נשיא הציונים ד"ר חיים וויצמן להכניס בה סדרי חיים צבוריים לאומיים תרבותיים חדשים.

או בא לארצנו גם זאב ז'בוטינסקי שארגן את הלגיון העברי מאלפי חיילים יהודים שהקריבו נפשם בחזיתות היותר קשות למען שיחרור עמנו וגאולת ארצנו, לגייס גם את צעירי הישוב. לקול קריאתו נענו רבים שנשארו מגיוס הטורקי, והתנדבו להצטרף לגדוד העברי ונלחמו בחרף נפש ובגבורה ולקחו חלק חשוב בנצחון של עמי הברית שהביא אתו את קץ המלחמה.

כז'בוטינסקי נתגלתה רוח הגבורה שהתחילה פועמת בלב עמנו. רוח של גבורת ישראל התנוססה בלבו. לא רק כגבור מלחמה אלא גם ההכרה הלאומית הציונית ואהבתו לישראל וארצו נתפרצה אצלו מתוך צנור הגבורה, גבורת הנפש, שהפיח והכניס בהם עצמם רוח של גבורה. הוא לא ידע ותורים. לא סבל התרפסות ותחנונים. לא היה פוליטיקאי בלבד לא הסתפק בצעדים קטנים להשיג קימעא קימעא. כל פעולותיו במאמריו ובנאומיו הנלהבים היו בבהירות באומץ, וקלע תמיד אל המטרה הסופית והבלתי אמצעית.

אבל בכל התנועה והתעוררות שהביאו עמהן הצהרת בלפור לא מצאו רבים משלומי אמוני ישראל ספוק לרוחם, והרגישו בעזמק נשמתם חסרון של תכן קדש פנימי בכל התנועה שנתגלתה רק בצורה מדינית וחילונית.

אז הטפיץ רבנו גאון ישראל וקדושו מוהרא"י הכהן קוק זצ"ל, שעוד באמצע המלחמה יצא במכתביו לגדולי עמנו (נתפרסמו באגרות ראיה) בקריאה להיות מוכנים ליום השלום שיביא בודאי שנויים במערכת העמים ובהשקפת על סדרי עולם, שישמע שם גם קול ישראל עם הגזל והנשדד, לתבוע מהם הגזילה שנגזלה מאתנו ולתשיב לנו את כבודנו, כי בלא תקומת ישראל בארצנו אין תקומה ושלום מלא לכל העמים. הוא גם עזר לא מעט בהיותו בלונדון ע"י השפעתו נגד משטינינו להשגת הצהרת בלפור.

רבנו אשר אהבת ישראל החסידותית הבלתי גבולית וחיבתו העזה והבוערת לארצנו הקדושה, והשאיפה לתחיית עמנו ובנין ארצנו, נבעו אצלו ממקור פנימיות קדושת התורה, יצא אז לבאר ולגלות את אור צמיחת הגאולה, וקדושת הנשמה הפנימית, החבויה גם בתוך התנועה של הציונות המדינית החילונית, המכוונת בפנימיותה גם לגאולת הקודש ופדות נשמתנו תכריז על תנועת "תחיית הקודש" בארץ הקדש אשר רק היא מסוגלת לגלות כל האוצרות הרוחניים הקדושים אשר עודם גנוזים בפנימיות התורה, ובפנימיות נשמת עם ישראל, אשר באורם יראו אור ישראל וכל העמים. וכשם שמוטל על כל אחד מישראל לעזור בישוב ובבנין הארץ כן מוטל חוב על עם ישראל לכל אחד ואחד לפי חלקו ומדתו בקודש לעזור גם בתחיית כל הערכים והקנינים הקדושים שלנו בתוך עצוב הצביון הלאומי שיותר בארצנו *.

---

* עלינו לדעת שכשם שאמונתנו בהקדושה העליונה היא אמונה באחדות השלמה, כן כל קדשי ישראל הם קדושה אחת שאינה מתחלקת. הקב"ה כביכול, תורתנו הקדושה, ישראל גוי קדוש, וארץ הקודש הד הוא, ומדרגת ומעלות הקדושה הם רק בכח התגלות שלהם. ומה שהארץ היתה צריכה להכבש ולהתקדש ע"י ישראל הוא רק בזה שישראל מקדשים ומגלים את הקדושה העצמית והפנימית הנמצאת בא"י בכלל, וכן כל מעלות הקדושה לפי מדת דרגותיהם ירושלים, עזרה, קדשי קדשים. כמו למשל קדושת השבת שהיא קביעא וקיימא, בכל זאת מצוה לקדש את השבת, וכמו שקדושת בכור שבהויתו הוא קדוש, מציה לקדשו, ועוד יותר, בזה שמקדשים את השבת בכניסתו וכיציאתו מקדשים גם את ימות החול, שאצלנו גם בהחיל גזוזה קדושה נסתרה, כמו שקדושת כל המצוות מקדשים ומתקנים את כל החיים החולניים, וכמו שבהפרשת תרו"מ מתקנים את כל הכרי, וכמו כן מעלות הקדושה אשר בתוך עם ישראל בופא, כמו כהנים לויים ישראלים, הן בפנימיות קדושה אחת אלא שבסגולת הכהנים לגלות את קדושת הבהונה אשר בתוך עם ישראל כולו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ובקדושת ובגדולת עם ישראל בארצו הקדושה יתגלו ויתעלו גם נצוצי הקדושה הנמצאים בכל העמים ובכל הארצות אלא שיש הבדל בין ישראל לעמים גם במהלך זה שבמקום שאצל עם ישראל אי אפשר לשבור את הקליפות אלא רק ע"י זה במה שמגלים את הנצוצות והאורות הפנימים שבהם אבל אצל אוה"ע הוא דוקא להיפך שאי אפשר להעלות את הנצוצים כדי לתקנם אלא

אולם בשם שחשכת הגלות העיבה ותחשיכה את עיני רוב אחינו בגולה מלראות את זריחת ניצוצי תחילת הגאולה ולא הקשיבו לשמוע לקול קריאת ההשגחה העליונה אשר לב מלכים ושרים בידה לשוב בהמון עם רכושם לארצנו לבנות ולהבנות, כן לא נפקחו עוד עיני רוב תרדי עמנו, וגם גדולי התורה, מלראות את אור המאיר מאורות הקודש ולהקשיב לקול קריאתו לתחיית הקודש בארץ הקודש.

ולמרות מה שחלק גדול מעמנו במקום שנמצאו שמה כחות רוחניים גדולים נגזרו ונחשבו או לאבודים ח"ו ולאבר נפרד, בכ"ו אלה ששבו מנדידותם למקומו־תיהם בערי פולניה הגדולה שהשיגה אז את חירותה ועצמותה, חשבו שהגיעו כבר למנוחתם ושלוותם, והתעודדו שוב יחד עם אחינו אשר בגרמניה התפשית לחדש ולארגן את אגודת ישראל כדי לחזקו ולקומם את עמנו בגולה מבלי להעמיד במרכז שאיפותיה ובראש פעולותיה את תחייתה וכנינה של ארצנו הקדושה.

לא התרוממו לידי גובה זה, לחדש וליצור איזה נקודה מרכזית, איזו שאיפה כללית שיהי' בכחה להשפיע על כל חלק וחלק של העם ועל כל יחיד ויחיד בישראל, להפיח ולהכניס בהם רוח של תחיה כללית, תחיית עם ישראל כולה, כדי לרומם לרכז ולאחד את כל חלק ופרט ולהגביה אותם להכלל. "האגודה" כאלו נוצרה רק ליצור כח כללי כדי לחזק את כל חלק ואת כל פרט ההבדל שבין שני המושגים האלה הם הסוד הפנימי של ההבדל בין חשכת הגלות ובין אור הגאולה. יאמרו לנו: התורה היא כללית והאגודה קבלה עליה לחזק את התורה לימודה וקיום מצוותיה. אמנם כן. אבל האם היה חסר מעולם בגולה גם קודם יסוד האגודה, בכל עיר מחוז ומדינה בתי תלמוד תורה וישיבות גדולות ומפורסמות שמשם יצאה תורה ואורה לכל התפוצות ישראל? האם גם אלה גאוני התורה וראשי הישיבות שעמדו בראש האגודה לא יצאו מהן? מעולם לא חסרו עסקנים ונדיבים שמסרו

רק ע"י שמגלים את הקליפה שבהם, לבד הטומאה והסט"א של עמלק המורכת בקדושה, אין להן תקנה להעלות גם את ניצוצי הקדושה המקיימת אותם אלא רק להכרית את הרשעה לגמרי וע"י מחיית שמם מתחת השמים, להבעיר טומאה מן הארץ ולתקן עולם במלכות שדי.

כל זה הם צירי ויסודי הקודש שעליהם המתובבו השיחות והדרושים הנשגבים, שאלה שזכו שמעו מפי רבנו זצ"ל, ויבדל"ח מתלמידו הגדול הנה"צ הוקר ומקובל אלקי מרן מוהרי"מ חרל"פ שליט"א, המבארים והמאירים את כל ההשתלשלות של יצירת ההויה בכללה והשתלשלותו של עם ישראל, ממעשי האבות עד מעמד הר סיני וקבלת התורה ע"י משה רבנו שבכתב ושבעל פה שנגלתה במשנה ובתלמוד בהלכה ובאגדה וכן כל הסגולות והמדות המיוחדות לישראל ולארץ ישראל, שמתבארים באור כללי ומקיף מתוך פנימיות נשמתא דאורייתא.

עצמם לקיים ולחזק את מוסדות התורה. ואשר להחזקת התורה גם אחרי יסוד אגוד"י הכללית נשארו הפעולות שבכל עיר ומדינה כל אחת בפני עצמה לפי מצבי מקומותיהם ולפי תכונתם הספציפית.

תיאוריה חדשה נוצרה מאת ראשי האגודה המלומדים מגרמניה. והוא: שלטון התורה. אכל גם המושג הזה לפי שיטתם היא בעיקר שליטת התורה על היחיד הפרטי. כלומר שחוב מוטל על כל יחיד שיתנהג עפ"י הלכות התורה מה שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו. אבל האם בגלל זה שמפני איזו סבה שהיא החוב הזה איננו מתקיים. כלום מפני זה יש להסתלק מהכלל? דעה זו נתקבלה במיריניות העולם הדימוקרטית ששלטון המדינה הוא רק לתיקון היחיד אבל לא בענינים הרוחניים. ביחוד בענינים הרוחניים הקדושים שלנו. שבהם תכנים וערכים כאלה שאינם נפגעים מהפגמים הפרטיים ואינם פוטרים אותנו מלהכלל בהם. כדי להגביר כחם ולהרימם. כדי שיוכלו לתקן את הפגמים הפרטיים הרי לפי דעתנו ע"י עצם ההתגלות של הכח הכללי יתוקנו הפרטים מעצמם. וגם בקיום כל מצוה יש לכוין לשם יחודו ית"ש ולשם כל ישראל.

ועל עצם התורה הכללית ברור הדבר שאין המלומדים האלה אובטריסטים שיכולים להורות לנו את דרך ההנהגה הכללית. בכלל עדיין לא נגלה לפנינו חלק התורה הזה ככל פרטיו. ורק ע"י התגלות הכח הכללי של עם ישראל שאינו יכול להתגלות אלא בארצו יתגלה לנו החלק הזה בכל גלויו. רבנו ז"ל היה רגיל לאמר שמפני זה יש מצות מיוחדת למלך ישראל שיהיה אצלו ספר משנה תורה שרק המלך שבו מתגלה הכח הכללי שבישראל היה יכול להשיג מהתורה גם הלכות הנהגת המדינה. ושמעתי שאומרים שזה מרומז בתורה שכתוב "וקרא בו כל ימי חייו" היינו שהמלך יכול לקרוא ולמצוא בתורה את כל ימי חייו.

המושג שלטון הוא בכלל מוזר לנו. כי אין לעם ישראל שום נטיה לשלטון של כפיה ומה נעימים הם דברי מרן הגרי"מ חרלפ בספרו "מי מרום" מסמיב לשמונה פרקים להרמב"ם. וז"ל.

הבדל רב בין חלק הטוב להרע שהטוב הוא עד לעצמו ואינו זקוק להתאמצות של מושגי השלטון. המושג שלטון בא רק במקום שאין כח עצמי וחפץ לשלוט בלא רשות. וכל דבר שהפנימיות יותר ריקה בו. מתאוה לשלטון ...וטובה הכנעה אחת כצד ההכרה. ממאה הכנעות מצד העריצות והשלטונות.

האמת העליונה זו תורת ה'. לא באה אל האדם בשבט של שלטון. הופיע מהר פארן... שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוהו... ומטעם זה אין אנו מוצאים תואר שליט להקב"ה נ"א בברכת אבלים "שליט בעולמו". כי מצד

הטוב לפני החטא לא היה מושג כלפי מעלה בשם שלטון... וזהו "כי לה' המלוכה ומושל בגוים" נתבטא בזה ההבדל בין ישראל לעמים.

אולם גם ההסתדרות המזרחי לא פנתה די לבה לקריאה הרב לרכז פעולות מיוחדות לשם תחיית הקודש עצמו, עסוקה היתה אז למעלה ראש בענינים פוליטיים כלליים אשר בתוך הציונות, ובחזוק ובצור והרחבת פעולותיה לעליה ישוב ובנין שיהיו על פי התורה ולהצלת החינוך ביסוד בתי וחינוך בהערים ובהמושבות עפ"י מהרת הקודש, וגם בארגון הענינים הצבוריים ומוסדות הלאומיים כהארץ, אבל עדיין לא עסקה אז ולא חדרה בתוך הענינים הקדושים הפנימיים, אף שבזה היתה יכולה לרכוש כחות רבים ונפשות רבות מחוגי הישוב הישן, שרבים עוד עמדו מרחוק, אם לא גם כנגד. ואף שבכל הזדמנות עורו ראשי ומנהיגי המזרחי למוסדות של הישוב הישן, אבל עדיין לא הגיע הדבר לידי אינו שתוף פעולה. בזמן האחרון עמדה על שגיאותיה והתחילה לפעול באופן ישר למען התוקת מעפלי התורה והישיבות הוותיקות בשיתוף עם רבנים ועסקנים מהישוב הישן. ע"י "מפעל התורה" למען הישיבות שהרב רבי מאיר ברלין, מסור להמפעל בכל לו"נ ועפ"י השפעת הרב ר"י הכהן פישמן קבעה הסוכנות תקציב חדשי חשוב יחד עם התקציב החדשי של המרכז המזרחי העולמי בעד הישיבות ע"י מפעל התורה דבר זה מציין את השגת מטרת המפעל שהחזקת התורה הוכרה כבר כחוב לאומי גם ע"י המוסדות הרשמיים שלנו.

בתקופה זו אחרי המלחמה, התהוללה תנועה בין הצעירים אשר בהוך הסתדרות המזרחי כשם "תורה ועבודה" לשם הכשרת נוער החרדי בגולה בעבודה חקלאית יחד עם קביעות בלמודים בתלמוד במדה חשובה, ולהעלותם על אדמת ארצנו לעבדה ולבנותה, וגם להמשיך בלמודם בתורה. בראש הנועה זו עמדו מחוללי הרעיון, הני תרי צנתרי דדהבא גדולי הרוח עמוסים בתורה ובספרות היהדות יחד עם התלהבות החסידותית לתחית עמנו וארצנו, הרב רבי שמואל חיים לנדו ז"ל, והרה"ח סופר והוקר ד"ר אברהם עבדיה הכהן ז"ל. אחרי תעמולה רחבה בנאומים ובמאמרים נלהבים, נצטרפו לתנועה זו רבים מהצעירים החרדים אשר במדינות מזרח אירופה, עלו בעצמם לארצנו, וזכו עוד לראות בהתגשמות רעיונם: שניהם נאספו בדמי ימיהם וזכרם קודש ישאר לברכה עד עולם. הצעירים שעלו עמהם ואחריהם, וגם אלה שנמצאו בארץ עלי על אדמת קרן קימת במקומות שוממים, ולקחו בידם את ומתרשה, לשרד אדמתם בזיעת אפם יחד עם קביעת עתים לתורה, ובעזרת המרכז העולמי של המזרחי הסתדרו ויסדו קיבוצים וישובים

במקומות פזורים ובודדים המנתילים כבוד ליהדות החרדית. בין הצעירים העולים נמצאו גם אלה שמצאו עבודה במקצועות שונות בערים, וכדי להגן עליהם שלא יקופחו מהסתדרות עבודה הכללית וכדי שיהנו גם מכל זכויות של הפועלים התארגנו יחד העובדים בעיר ובשדה בשם „הפועל המזרחי" ומיוצגים מהם במרכז הסתדרות המזרחי העולמית.

בין מתוללי התנועה בפעולותיה תופסים מקומות חשובים: הליטאים מר אליהו משה גיניחובסקי שהצטיין בפעולותיו למען קרן ארץ ישראל של המזרחי, ובספרות תולדות הרבנים הראשונים שדרשו לחיבת ציון וישוב ארץ ישראל, ומר משה שפירא, נציג הפועל המזרחי בסוכנות. נציגי המזרחי והפו"ה בהנהלת ועד הלאומי הם הרב משה אוסטרובסקי, ומר ש. ז. שרגאי.

(עד כאן מהחוברת עזרה לישראל ולעמים)

ועד העיר לעדת האשכנזים

כאשר ועד העיר האשכנזי הקודם שנכבש ע"י הנהלת ושלטון המנהל וסיעתו נשאר עומד מרחוק ולא הראה שום פנים של איזה יחס והתקרבות להכרת הרבנות של רבנו הרב, ונתגלה כבר כוונתם שעיקר מטרתם הוא ליצור עדה נפרדת ונבדלת תחת הכותם של הרבנים הוקנים, ולסיוע להם קבלו את השם של אגודת ישראל כאלו שכל מעשיהם מיוסדים עפ"י דעת „אגודת ישראל" העולמית, והתחילו להוציא עתון שבועי בשם „קול ישראל" האורגן שלהם שכל מאמריו היו לפי רוחם.

או מצאו ראשי העדה האשכנזית לנחוץ כדי שלא לתת להם מקום להשתמש לשם תעמולה בשם הכללי ועד העיר האשכנזי. כזמן שרוב הצבור כבר נערו תצנם ממנו, לגשת ולסדר בחירה חדשה לועד העדה של עדת האשכנזים עפ"י השיטה של אחוד וקשר כללי לועד העיר ליהודי ירושלם בהעניינים הכלליים וכן גם להמוסדות הלאומיים של הישוב בכלל.

ב„על הומותיך" כותב בענין זה במרירות וז"ל:

„וגם הם בחרו מועצה של שבעים, ועד הנהלה של כ"ג, ועד פועל של „שבעה, וגם הם ירשמו את תוצאת הבחירה אצל השלטונות על מנת „לסבך ולטשטש את הענינים במעשי ילדות אלה המשיכו עד ששלחו „כתב פטורין לרב יונגרייז כלומר הם הרפיסו גליונות מכתב באותה

"צורה רק רשימת הנבחרים כללה שמות אחרים ומכיון שהרב יונגריית
"היה מנהל ועד העיר לקהלת האשכנזים (הנכון ?) שלחו לו הודעה מאת
"ועד העיר לקהלת האשכנזים (המזויף ?) שבישיבת ההנהלה פטרו אותו
"ממשרתו ואעפ"י שזה עשה רושם של משחק ילדים, הרי היה זה בכדי
"לבלבל את מחות אנשים תמימים ולטשטש את הגבולות ואם נתפרסם
"איזה דבר בשם ועד העיר לקהלת האשכנזי (הנכון... ?) היה שוברו עמו
"הם באו בדברים גם עם הגולה והכניסו ערבוביא גם בין יהודי הגולה.

אולם מה שכותב אח"כ, שקרא לא קאי הם נתיעצו ממשחק זה וחדלו אולי יש בזה קצת אמת, שאצל אנשי־אמת לא יכול השקר להתקיים, כי עיקר יסוד ועד העדה של האשכנזים ההדש היה מכוון רק נגד המשחיתים, ולא בכוונה רצויה לאמיתה של דבר, כי עוד לא נתבררה הצורה הנכונה של ועד הזה, ולא נסתמנו עדיין הגבולים בין תפקידו של הועד ובין התפקידים של מנהלי המוסדות הצבוריים הוותיקות והקיימות, בגלל שכל הענינים הצבוריים כמו החזקת הרבנות בתי דינים, מורי הוראה וכן הענינים הסוציליים כמו המיכות ליחידים במקריס ידועים קמחא דפסחא, עזרת התגים ושכר דירה נתמלאו ע"י ועד הכללי כנס"י לקופת רמבעה"ן ששמש מתמיד במקום ועד הקהלה, וכן שאר מוסדות התורה והחסד התנהלו ע"י גבאים ומנהלים מנכבדי העדה, ולא קל היה הדבר לשנות את יסוד ההנהגה המסורתית, ועוד דבר: כי הנבחרים של השבעים ושל ועד פועל, היו עפ"י רוב גם ממנהלי המוסדות הנזכרים וגם מרבנים וסוחרים נכבדים שהיו כולם עסוקים וטרודים בעניניהם, ולא פנו לבם להמסר בקיום הועד.

לא כן היה הדבר בועד האשכנזי הנפרד, שהתנהל והתקיים ע"י קומץ אנשים פנוים בעלי אמביציות שמצאו ספוק לרוחם במלחמתם נגד הרבנות הראשית ונגד המוסדות הלאומים, ועבודה רבה היה להם בחפשם דרכים ע"י השתדלות והתרפסות כפני גדולי הממשלה כאן ובעיר הבירה כדי להשיג הכרה רשמית וידועה היא הפגישה עם לורד נורטקליף והמשלחת הידועה שסדרו בראשות הגרי"ח זאנג"פ ז"ל שנסעו לעבר הירדן לבקר את המלך חוסין בזמן שנמצא אצל בני אמיר עבדאללה ואח"כ היה להם עסק בתקנון חוקות הקהלות להשיג זכות היציאה וכן גם פירוד השחיטה שהשיגו בזכות הקדוש שלהם ד"ר דיהאן שנעשה אצלם לאליל, בכל פרשת הגבורות שמוסר „בעל חומותיך" — ואולי עוד יגיע לידי לנגוע בהם להלן — ובו בזמן לא היה להם לראוג בעד אנשי שלומם שנהנו מכל המוסדות הצבוריים שלנו, ואם נסו פעם לפגוע ח"ו ולעניש אחד מעוי פנים שלהם על התנפלות וזלזול בכבוד הרב יצאו בקולות: אינקוויזיציה עליך חרדים, גם יסדו

להם מוסד חדש בשם קופת הרבנים והפיצו אלפי מכתבי שנוררות בכל העולם ועם ישראל נתבעים... ונותנים. וכן פטורים היו מגאולת אדמת ארצנו ומלאוג בעד החלוצים ליסד ישובים חדשים ואם נסו פעם לרכוש אדמה אחרי צלצול ורעש ליסד מושבת מחנה ישראל לא עלה בידם להושיב עליה אף חלוץ אחד מהם.

בכ"ז התקיים «ועד העדה האשכנזית» זמן רב. והועיל לא מעט לעצור בפרצת ועד האשכנזי שלהם ולהגביל כח השפעתם וביחוד עמד על המשמר להגן על כבוד הרב ולהרחבת השפעתו בפנים ובהוץ כלפי הממשלה כשנכנסה השלטון תחת משטר האזרחי בהופעת הנציב הראשון היהודי סיר הרברט סמואל והיהודים תלו בו תקוות גדולות בחשבם שממשלת המנדט נכונה לקיים הבטחתה ולגשם את בית הלאומי וידועה השמחה והתרוממות הרוח של יהודי ירושלם מהשבת נחמו הראשון שהנציב התפלל בביהכנ"ס הגדול בחוריה"ח ועלה למפטיר ושמע את הנאום הנלהב של הרב ומאז נתקשר ביניהם ידידות רבת ועל ידו פעל הרב הרבה למנוע חילול שב"ק לפקידי מחלקות הממשלה והדואר, וכמה פעמים עמד הרב בערבי שבתות וימי־החגים על יד הטלפון לדבר עם מזכירי הנציב מר זשקאבס עה"ש או מר נוראק ותמיד היה מוכן לנסוע להנציב, או לדבר אתו ע"י הטלפון בכל דבר שהגיע לידו לטובת ענין כללי או פרטי. וכן פעל הרב הרבה להשגת רשיונות עליה בעד רבנים ובחורי הישיבות ועם בקשותיו התחשבה גם ממשלת הסוביטים בימי הנציב ה' סמואל לא השיגו ועד האשכנזי ואגו"י שום זכויות מיוחדות ולא לחנם לא זכה ששמו יזכר ב«על חומותיך» במקום שנזכרים שארי הנציבים ועוד מגדולי הגויים.

התחדשות כתב הרבנות בשם "כתרה של תורה"

אחרי ימי האבילות על בתו בימים הראשונים של אחרי חג הסוכות, התחיל הרב בפעולות הכלליות והצבוריות ראשית פעולתו היתה, שפרסם כרוז למען החזקת והרחבת מוסדות התורה והחסד של ישוב הישן עפ"י מאמר חז"ל והיה אם שמוע בישן תשמע בחדש, פרסם כרוז בשם "תחית הקודש" או "התחיה השלמה" והתחיל במו"מ עם הרבנים וגדולי התורה ליסד «ועד הרבנים» וכאשר כבר הוכן «תכנית» והסכמה להזמין את האסיפה הראשונה להכריז על קיומו וסדר עבודתו, פנה מקודם במכתב לשני הרבנים הזקנים ותזמינם שישתתפו ביסוד «ועד הרבנים» ולעמוד בראש פעולתו אולם הזקנים לא זו

בלבד שדחו את הזמנתו. וכמובן ג"כ ע"י השפעת הקנאים מחרחרי הריב שהוציאו קול שהרב חושב להכניס חדשות בסדרי הבתי דינים כמו ליסד בית דין גדול לערעורים שעפ"י דעת הזקנים הוא זה בכלל חדשות והיקונים בדת, פרסמו בשמם ע"י אחד המזכירים מר ש. ע. בעתונים [39]) שאין דעתם נוחה מפעולות הרב החושב להכניס חדשות בסדרי הבתי דינים ואינם מקבלים שום אחריות על פעולות ועד הרבנים שחושב לארגן וליסד.

ב"על חומותיך" מביא את דבר מחאת הרבנים ע"י המזכיר אחרי אשר כבר מכר את ענין בחירת נשים לאסיפה הנבחרים שהיתה זמן רב אחרי כן אחרי חג הפסח ג"כ בכוונה כדי לעשות רושם שמצאו עוד עלילות שבשבילם דחו השתתפותם בפעולות הרב ולא כמו שהיה באמת בתחילה צעדו הרב שאז עוד היה אפשר למצוא הסכם ודרכי שלום. וכבר השפיעו הקנאים על הזקנים לדחות ולבטל מחשבת הרב ליסוד ועד הרבנים

הפרסום הזה בשם הרבנים הזקנים ואז קרה עוד דבר כשגבאי ומנהלי ת"ת וישיבת עץ חיים הזמינו את הרב לבקר את הת"ת והישיבה. קבל מכתב איום שמזהירים אותו לבל לבוא לבקר שיסבול שם התנפלות וזלזולים. דברים אלו הרגיזו מאד את הרב. ונטה לדעת שאין עוד מקום לקוות להשקיט את רוח הקנאים המבוהלים. ולמוצא דרך של שלום עם הזקנים אז אמר הרב. כלום חושבים הם שיקשירו את ידי ורגלי ולא אהיה חפשי ללכת במקום שאני חפץ וגלה אז את דעתו לקבל את הרבנות הירושלמית בצורתה הקבועה המקובלת

ראשי העיר ומנהלי המוסדות שמחו לקראת גלוי דעת זה של הרב והגישו לזרב כתב רבנות בשם "כתרה של תורה" בתתימת ממוני ועד הכללי באי"כת כל הכוללים הפרושים והחסידים, וגבאי המוסדות ת"ת וישיבת ע"ח ת"ת וישיבת חיי עולם תלמוד תורה וישיבת מאה שערים. ישיבת תורת חיים. ישיבת שערי שמים. גבאי בקור חולים גבאי מושב זקנים גבאי בית היתומות ישראל פורת ב"כ פקאי"מ ליפמן דוב באיעוער בשם כולל חב"ד [40]) "אגודת אחות" בשם

---

39) לרגלי סכנת הדרך בימים אלה להספריה הלאומית ע"י האוניברסיטה למצוא את העתונים ולמסור הדברים כפתבם אני מוסר רק לפי זכרוני.

40) כשנתהוה איזה סכסוך בכולל חב"ד בין חסידי ליובויטש ובין חסידי בוברויסק הגישו את הדיון עפ"י דעת האדמורים בתו"ל לפני רבנו ז"ל שנמשכו כמה ישיבות עם ב"כ שני הצדדים בהם מצד חסידי לובויץ הרב מנחם מנדל נאה ז"ל אבי הרב רבי חיים נאה הספרא ודיינא של הבית דין הנפרד העומד תחת רשות ועד האשכנזי הפ"ו שיצא מאת הרב הניח דעת שני הצדדים והאחוד נשאר ולא נתפרדו.

הסתדרות המזרחי מחמו, יצחק שרין יהודא אהרן וויס אברהם חיים צובנר (בשגיאה נשמט שמו של רבי יצחק שרין ז"ל בפרק הסתדרות המזרחי שהזכרתי מקודם) בסוף החתומים באים דברי הברי הבד"צ ומורי הצדק בירושלם לבד כתב רבנות זה הגישו להרב עוד כתב רבנות החתומים מגבאי בתי כנסיות הגדולים, גם ביהכנ"ס הגדול הפארת ישראל של חסידי וואהלין וגבאי ביהכנ"ס חב"ד במ"ש, הרב ז"ל השיב מכתב תשובה דלקמן:

ב"ה לכבוד רבותי הגדולים והנכבדים שליט"א

בתשובה על מכתב קדשם אשר הגישו אלי, בהופיעם בביתי בכינוס של צדיקים יום ח טבת דנא, הנני מוצא לנכון לבאר את דברתי לפני אותו הקהל הקדוש והנכבד אשר פגשנו בתחנת לוד בהביאם אלי כתב הרבנות, בראשית צעדי על אדמת הקודש, בסירובי אז לקבל את הכתב, הבעתי בזה את הכרתי כי אשיות גדולה צריכה עכשיו לשאת עליה את המשא הכבד של הרבנות בירושלם, ושאני מכיר את עצמי לנגס וזעיר מול עבודת הקודש הזאת רבת העלילה, בימים הגדולים הללו, בהמנעי לקבל אז את הכתב אמרתי בכל זאת מפורש שהנני בכל לשון של חבה ושל זירוז מוכן ומסור בעזהי"ת לאותה העבודה הקדושה שצריכה היא להעשות על ידי כח של רבנות בירושלם, הנני מקוה לעבוד בה כפי כחי הדל יחד עם כל הכחות הגדולים והחשובים שיש לנו באה"ק בכלל ובירושלם עיה"ק בפרט, מצדי חושב אני שהדברים צריכים להיות מספיקים להניח את דעתם הטהורה בעקר המבוקש, והנוגע לשמא בעלמא אין זה לפי דעתי לא מעלה ולא מוריד, אמנם הנני רואה שאתם מורי ורבותי הנכם גוזרים עלי על פי חכמת לבבכם שלטובת ארצנו הקדושה לטובת ירושלם עיה"ק לשובת הרמת קרן התורה והיהדות, צריך אני לקבל את הכתב הנני מוכרח לבטל דעתי מפני דעתם

והנני בזה כופל את הערתי כי קביעת מקום תחנותי בעיר קדשנו ירושלם ת"ו אינה משנה במאומה, את יחשי עבודתי ליפו עה"ק והמשבות ת"ו שהיתה עבודתי קבועה שמה מאז באתי אל הקודש עד ימי המלחמה, ולכללות ישובנו החדש ויתר ערי הקודש באה"ק, שהנני קשור עמהם בקשרי חבת נשמה, מקוה אנכי שמהתשפעה הכללית התולכת וחוזרת מכל הכחות העובדים לשם בנין את"ק לכל צדדיו יופיע אור ה' אור גאולה וישועה לעם ה' הגוי כולו, ובתר ציון פלטה תהיה והיה קודש בשוב ה' את שבות עמו במהרה בימינו בקרוב, כנה"ר ונפש עבדכם ואוהבכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק,

דרשת הרב בביהכנ"ס הגדול של עדת החסידים

ראשי עדת החסידים הזמינו את הרב שידרוש בשבת אחד בבית הכנסת הגדול "תפארת ישראל" בעיר העתיקה הנקרא "נישעס שוהל" ע"ש רבי ניסן בק ז"ל שעסק בבנינו עפ"י ובעזרת האדמו"ר מסאדיגורה שביהכנ"ס נקרא ע"ש הק' רבי ישראל מרודזין זצ"ל

זה היה מאורע חשוב יוצא מן הכלל בתולדות ירושלם, שהרב מירושלם השיך לעדת הפרושים ידרוש בביהכנ"ס ה", בדרך התלהבות החסידים נתקבל הרב והרבנים ונכבדים שלוו אותו ובהם גם כותב הסורים האלה בכבוד רב אחרי תפילת מנחה הוזמן הרב ומלויו לסעדת שלש סעודות, בבית הגבאי הסוחר הנכבד רבי דוד פיינשטין ז"ל (נזכר למעלה במדור ב' ח"ב) על שולחנות ערוכים כל טוב עם משקאות כיד החסידים מנגנים חסידים שרו את הזמירות והרב דרש כדרכו בפרשת השבוע עפ"י דרך החסירות.

ועד הרבנים

אחר שקבל הרב את כתב הרבנות המשיך לסדר יסוד ועד הרבנים, בא במו"מ עם גדולי התורה לבד הרבנים המשמשים בפועל, שקבלו להשתתף ובאו על האסיפות בהם גם אלה שלא נזכרים בהפ"כ כמו הרה"ג רבי יוסף בנימין שמעונביץ ז"ל הרה"ג רבי משה פרנקנטל ז"ל תחן הרב ר' ישעי' אורינשטיין הסבא של הר"מ בלוי בעל "על חומותיך" הרה"ג רבי שלמה זורטהיימר ז"ל הרה"ג רבי דוד בוער"ן ז"ל היה מהנכנסים בבית רבנו אה"כ המשיכו אותם לצדם והיה מגבאי ומנהלי ישיבת אוהל משה שעמדה תחת רשות הגרי"י דיסקין נזכרים בין ועד הרבנים בהרשימה שנתפרסמה מכל הרבנים שהשתתפו באסיפת הרבנים הארצית שהתקיימה אחרי פסח תר"פ בענין בחירת נשים לאסיפת הנבחרים כמו שנזכיר להלן.

דעת הרב ע"ד זכות נשים בבחירות

על אספת רבני א"י רבת התכונה שהוזמנה ע"י הרב לדון בשאלת זכות נשים בבחירות אספת הנבחרים ונתקיימה בצורה רחבה בבתי בוברים באולם של ר"מ סלוצקין ז"ל והתנהלה בסדר יפה שירושלם עוד לא ראתה אספה נהדרה כזו, מוסר ב"על חומותיך" מלבד דברים בדוים התכוון גם להחליש את

ערך האספה «הוא מוסר בעמדו צ' הזמין לביתו? אספת רבנים וגדולי חכמי הישיבות לדון בשאלה זו, באספה זו הוחלט שאסור לתן זכות בחירה לנשים בקהלה". דברים בלתי נכונים בנוסח ההחלטה שנמסור להלן לא נזכר שם «איסור" הוא כותב הלאה: «כעבור זמן מה פרסם תחת לחץ מצדדי ועד הלאומי — הוא לא יכול להבין אחרת — היתר לנשים לבחור ולהבחר" זה שקר גמור ומוחלט, מהרב לא יצא היתר לא בכתב ולא בע"פ, מגוחכים הם דכריו שכותב שם: אלא שבאספה הנכחרים יקבע וילון מפסיק בין גברים לנשים" מדברי הרב המובאים להלן רואים שעיקר השאלה לא היתה מטעם השתתפות בתערובת, שלמעשה הבינו מקודם שאולי תבחר אשה אחת או שתים ולא תפגע מתוך כך הצניעות אלא שעיקר השתתפות נשים בבחירה הוא לא לפי רוח ההדות ויש בזה חיקור־נכרית וממילא מוכחש גם מה שכותב: ובעת הבחירה תהינה קלפיות מיוחדות עבור בוחרים ובוחרות" אך מה שכותב «ואמנם בבחירות הראשונות השתתפו המתונים בירושלים בקלפיות נפרדות, לקלפי ניתן שם קלפי הכשרה" זה נכון, ולא הזכיר עוד כאן שגם נשים «מהמתונים השתתפו, שכן הכריז הרב על קלפי חרדית שכל יהודי דתי יתן קולו ע"י קלפי זו וכל קול יחשב לשני דעות שלו ושל אשתו, ואמנם הוכר כן הדבר למעשה ומספר נבחרי החרדים היו לפי ערך הקולות הכפולים, ועוד נזכיר מזה להלן.

לפני אסיפת רבני א"י שהתקיימה תיכף אחרי חג הפסח פרסם הרב דעתו עפ"י השקפה כללית בשאלה זו ואנו מוסרים כאן תשובת הרב אף ששאלה זו איננה עכשיו אקטואלית, אלא שיש ללמוד הרבה מהשקפת רבנו ז"ל על תחוקת משטרי «מדינת היהודים" שעומדת עכשיו לפנינו [41].

---

41) הסופר מר ש' חזרניק עורך «הפורצן זשירנל" כתב במאמר ראשי על דברי הרב שהם העיוניים, מוסריים ומקוריים והרב נתגלה לא רק כהוגה דעות ומחשבות אלא גם כאיש מדיני (סטייטסמאן).

אברהם יצחק הכהן קוק
עובד עבודת הקודש על אדמת הקודש
החונה פעיה"ק ירושלם תבנה ותכונן בב"א

כ"ה, פה"ק ירושלם ת"ו י' ניסן תרי"ט

תשובה כללית!

לרבים, השואלים אותי, על דבר השתתפות הנשים בבחירת

"אספת־הנבחרים"

הגיעה לידי שאלתכם הנכבדה בדבר ההתיחסות לענין בחירת הנשים לאספת־הנבחרים של יהודי ארץ־ישראל. כעת אף שכבר גליתי את דעתי בענין זה במכתבי הגלוי.

והנה כאן עתה אני מוכרח לומר כי רואה אני, שהכרת גדול הוא לאסוף אספה גדולה של רבני ארץ־ישראל ועל פיה יקום הדבר למעשה. חושב אני, כי עד לא נפרדה כל כך המדיניות אצלנו מן הדת, עד שתהיה לנו אפשרות לחשוב, כי יש רשות למדינאים שלנו לעשות איזה דבר כללי, בשם הצבור הארצישראלי ביחוד, בלא שום ההתחשבות עם דעתם של כל האוטריטטים של הדת בארץ־ישראל, ברובם הגדול. ע"כ לדעתי הברה הוא, שכל רבני ארץ ישראל יחד יחליטו את משפטם על זה, ומצב הזמן הדחוק ביחוד הוא הגורם הגדול להודיעו כמה דאפשר שתצא האספה הזאת אל הפועל במוקדם היותר אפשרי.

אמנם לגלוי־דעתי בצורה תאורית, הנני מרגיש לי עכשיו, להוסיף קצת ברור על הדברים, אשר אמרתי במכתבי הגלוי הנ"ל.

כאז כן עתה מוכרחני לומר, שהרבנים, שהודיעו את האיסור מצד הדין עד כה שאבו את דעתם ממקור הקול האחד שאנו שומעים מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, מן ההלכה ומן ההגדה, המורה שרוח האמה כלה בצביונו וסגנונו, עומד הוא נגד החדוש המודרני הזה, ואם אנו מטים את עצמנו כאן דוקא לתכונת המוסר האירי החדיש, הרי אנו עושים בזה מעשה בגידה ביחס למוסרנו אנו, "למוסר היהדות", מה שמביא לנבק את רוח האמה. ואם אין אנחנו נביאים, בני נביאים אנחנו, ואנו חייבים לקרא בקול גדול, לכל אחינו החפצים כעת בבצורה של תחיתנו: שישמרו ברוחם ולא יאכילו אותנו את הבסר הזה שיביא בהכרה לידי קהיון שנים.

אנו מאמינים, שמבטנו על החיים החברתיים הוא יותר עדין ויותר טהור

מהמבט של עמי התרבות הזמניים בכלל. המשפחה שלנו היא לנו קדושה בצורה הרבה יותר עמוקה, ממה שהיא בכל העולם המודרני. וזהו היסוד של אשרה וכבודה של האשה בישראל. אצל העמים האחרים, אין המשפחה יסודה של האמה, אין המשפחה קבועה ועמוקה כל כך כמו שהיא בתוכנו, ומטעם זה הם אינם נרתעים כל כך מפני הבדקים שבחיי המשפחה ולא יסבלו כל כך, מפני תוצאותיהם בחיי האמה. הגורם הנפשי של הדרישה הזאת, לקרא את הפומביות של הבחירות בשם זכיות לנשים, בא בעקרו ע"י מעמדן האמלל של הנשים ההמוניות אצל העמים האלה. אם היה מצב המשפחה שלהם כל כך שלו ומכובד, כמו שהוא בישראל ע"פ הרוב, לא היו הנשים בעצמן ולא אנשי המדע והמוסר והאידיאלים הגבוהים דורשים את מה שהם קוראים בשם: "זכיות" של בהירה לנשים. באותו הנוסח הרגיל, שהוא עלול לקלקל את שלום הבית, ואשר מקלקול זה מכרח לבא רקבון גדול באחרית לחיים המדיניים והלאומיים בכלל. אבל מתוך היאוש ומרירות הנפש, הבאים לרגלי מהלך הגסות של הגברים בקלקול חיי המשפחה, חשבו להעזר ע"י איזה יפוי־כח צבורי, לנסות בזה את הטכת מצבן ההרוס בבית פנימה. מבלי לחזס עוד על הבדקים המתוספים בו ע"י זה, אחרי שכבר רבו פרציו כל כך גם מבלעדי זה, **אנחנו לא ירדנו ולא נרד** למעמד כזה, **ולא נרצה לראות את אחיותינו במעמד ירוד כזה**. הבית אצלנו הוא גם עתה מכון־קדש, וחלילה לנו להשבית את הזהר של חיי אחיותינו, ולתן מקום למרר אותם ע"י המולת הדעות ומחלקותיהן בעניני הבחירות והשאלות המדיניות.

האשה הישראלית מבססת את זכותיה על פי התוכן העדין של ערך הנפש המיוחד לה, לא על פי חקים קצובים וחתוכים, עשוים ביציקה מוכנית. שהם בעדה קרני ברזל, שאינם תולמים כלל לעדינת נפשה. ועפ"י רוב איננה די־חזקה, לפי אפיה הטבעי, להשתמש בהם. ואין בכחם להשלים את מה שהם מקלקלים ביסודם של היחושים הנפשיים, השולטים בהקפתם על כל שטח החיים כלו.

המשפחה היא לנו יסודה של האמה בית יעקב יבנה את עם ישראל. אנו מכינים את בנין האמה — על פי טבע נפשנו. הננו תמיד מוכנים להכריז על דבר החובה המוסרית של ההקשבה לדעת האשה בכל בית בישראל גם בנוגע לשאלות כלליות חברותיות ומדיניות. אבל הדעה המוסכמת מכרחת היא לצאת דוקא מן הבית, מהמשפחה בתומתה, והמשועבד לתוציא אותה לרה"ר הוא האיש אבי המשפחה, שעליו מוטלת חובת פרסומה של הדעה המשפחתית.

וכשאנו דורשים מן האשה שהיא תצא לרשות הרבים המדינית, ותסתבך בפרסום דעתה, בשאלות בחירות ומדיניות בכלל, אז אנו עושים אחת משתי אלה:

או שהיא מחלמדת ע"י זה בחטופה, להתניף לאיש ולהן את קולה ע"פ קולו, שלא כפי הכרתה, שאנו מקלקלים בזה את מטרה ואת חופשה הפנימי — או שעל ידי מהומות הדעות וחלוקיהן, נהרס מצב שלום הבית... והבדקים הקלילים שבמשפחה מכרחים להביא פרץ גדול באמה. ולעיני העמים הרינו מורידים את כבודנו הכללי, כשאנו מראים לעולם, כי שיטה מקורית — הטבעת, מהתכן של רוחנו העצמי המתגלה ע"י תורתנו ומסורותינו הקדושות, שאינן בעדנו רק דברים סמבוליים כ"א ערכי חיים ממשיים — אין לנו בשביל תכנית מדינית, ובתחלת צעדנו הראשון של מסה מדינית אנו צריכים כבר להיות דוקא תלמידים קטנים של עמי התרבות הזמניים, שהם עצמם עומדים עדיין נבוכים הרבה בשאלות חיהם הקשות, ביחוד בכל הערכים הרוחניים והמוסריים שבהם וביחוד בהפרובלימה הקשה הזאת של שאלת הבית והמדינה.

מתירא אני מאד מפני הקטגוריא של שונאינו מבית ומחוץ, שלא תתרבה על־ידי הצעד הפזיז הזה. ומצד הכרתי הפנימית, קורא אני לכל אחיני ואחיותינו החפצים בבנין עמנו: ליסד את אספתנו המיסדת של נבחרי מדינתנו, על פי רוח עמנו החסון והעתיק, על פי רוחנו המקורי שהוא עומד להשפיע, מעז הטהור והקודש שלו, על כל עמי התרבות, לסדר להם דרך חיים יותר מתוקנת ויותר רצויה, שילמד אותם לבנות את המדינה דוקא על היסוד של בנין המשפחה והבית, וסגולות נפשיות המכשירות מצב של חיים לאומיים כאלה. ישאבו הם ממקורינו.

"כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים".

אל תגעו ביסוד היסודות של זכיות אמותינו, אחיותינו ובנותינו את הזכיות המקוריות האיתנות, המיוסדות על יפוי הכח המוסרי והסבעי הפנימי המיוחד, ועל ערכה המקודש העדין והנעלה, של האשה בישראל. שהן עושות שדשים עמוקים בחדים ומאשרות אותן אושר קיים. אל תמירו אותן בזכיות קלילות, כתובות, שהן נשארות ברובן רק על הנייר, בתוך גהץ של חופש חצוני,—וממררות בתוצאותיהן את חייהן, בבית פנימה.

מעט יותר מתיעת וישוב הדעת ויותר אמונה, דרושים לנו מאד מאד בזמן הזה, בימי תסיסת תחיתנו. אלה ישוו עלינו הוד והדר, הם ירבו בקרבנו שלום ורוח התאמה והדדיות, ויוסיף לנו אמץ להגשים בחיים את תחיתנו הנשאפת מכלנו.

יגם אלה המחזיקים בעד השתתפות הנשים בבחירות צריכים הם לשום על לב, שבכל אופי הדברים הללו שאמרתי הנם נבעים מתוך הברה נפשית של רבבות אחינו כשרי ישראל, המקדשים בכל לבם ונפשם לחיי האמת ורוחה סנימה.

ואנחנו צריכים מאד לשיתוף כוחותיהם, ועתידים הם ג"כ להיות בכלל העולים החדשים שאנחנו כל כך מצפים להם, ומצדם עומד הוא מצב הדבר של השתתפות הנשים בבחירות, ע"פ הסגנון הפומבי האירי החדיש, — בצורה של מניעה נפשית עמוקה, ועתה נשקול נא במשקל השכל הישר, איך הוא יותר טוב ונאוה לבנין האמה, כשאנו צריכים לבור לנו אחת משתי אלה: או שנותר כעה על ההתקדמות הזאת של שתוף הבחירה של הנשים בצורתה הפומבית, ונהיה במצבנו המוסרי־פוליטי, עומדים במעמדה של אנגליה לפני תדוש הלכה זו, למשל, ויתר הממלכות הגדולות שלא התקדמו עדיין בפני זו, אבל בזה נאחד את כל הכח של הצבור הארצי ישראלי כאיש אחד לבנין האמה והארץ, או שעל ידי העמידה החזקה על יסוד התביעה של השתתפות הבחירה לנשים, דוקא באותו הנוסח המתחדש, ילקח לנו על ידי זה הבסיס הראשון של חיים לאומיים פוליטים כלליים, שאנו חפצים כלנו ליסדו כעת, ותחת יסוד לאומי מדיני מוצק יהיה לנו יסוד מפלגתי מפורר.

אני חושב שבפעם הזאת, צריכים דוקא אחינו המודרניים לעשות לפנים משורת הדין שלהם, ולותר על דרישתם החדישה, ואז כשיעלה בידינו לרכז את האמה הלא יתברר מאליו לאיזה צד נוטה הוא רוח האמה בכללה, וזה הלא דבר פשוט הוא שאין מלעטים לשום אמה שבעולם דרכי תרבות בעל כרחה, ואפילו אם היה הצדק, עם אלה האומרים, שהתוכן של המוסר, הדורש, את מה שקוראים, שיתוף הזכיות של הנשים, והשתתפותם הצבורית, על פי הנוסח המודרני, — הוא דבר נאה ומתקבל, ולא כמו שמזכר לנו על פי רחמנו אנו שהוא בעדנו דבר כעור ואינו מתקבל, מכל מקום הל אכל אומה מערכת את הטוב ואת הרע, את היפה ואת הכעור, על פי ערכיה היא, וגם אנו חפצים לבנות את עולמנו על פי הערכים שלנו.

על פי חשבון־הנפש שלי, צריכה טענה זו להכנס אל הלב של כל הנפשות הישרות, והמצוות בבנין האמה באמת, שמהם יש לקוות שנבנה בארץ, בצורה הגונה, של חיים מדיניים הראוים לשמם.

זוהי, כאמור, הצעת דעתי ולמעשה הרינו צריכים עכשיו לגלוי־דעתם ולהחלטתם של קבוץ רבותינו שבארץ ישראל, שאקוה שכל טובי הכחות שלנו יעזרו להוציאו מן הכח אל הפועל, ושהעסקנים הנכבדים שלנו ביסוד האספה המיסדת או אספת הנבחרים, יתמכו גם הם מצדם להסיר את הסבה המונעת את הרוב היותר גדול של הצבור היהודי בארץ ישראל מלהתיחתף בהאספה הלאומית של בחירת הנבחרים, באופן שנוכל להודיע נלוי לכל ישראל ולכל העולם את ההסכמה המחלטת של האספה המיסדת, שתהיה באמת באת־הכח של הצבור הישראלי שבא"י, שבפנים ידועים הרי הוא בא הכח המדיני של כללות האמה בלה, ותקוה טובה יו בא תבוא בע"ה על ידי ברורי הדברים שיצאו לאור על ידי אספת־הרבנים הכללית של כל רבני א"י.

בצפיית־ישועה ורגשי־כבוד, אחיכם ועבדכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

פ"כ של ישיבת ועד הרבנים[42]

בט"ז טבת תר"פ

א) מרן הרב פתח את האסיפה ומבאר את כל סעפי סדר היום ותכניתה, והעיר את רצונו כי כל הפעולות והמעשים של ועד הרבנים יהי' בהסכמה גמורה מכל הרבנים, ומבקש מאת רבני הספרדים כי ימסרו את הערצאות שהורצה לפני אספת הרבנים לספרדים בביתו של הגאון ר' חיים אלישר שליט"א. הרב באר גם את חובות הועדים של ועד הרבנים ומדבר על דבר הועד המצומצם המורכב בעיקר מתלמידי חכמים המשמשים בפועל בעניני הצבור, שעליהם חל ביותר כל העניינים הנוגעים להצבור, אבל יש לבדל במושג הרבנות בכל העולם להרבנות בירושלם שמושגה היא כללית בנוגע לחובתם להעולם כולו, ולזה יצרפו אל חברי ועד המצומצם גם שאר תלמידי חכמים שאינם משמשים בפועל ברבנות אבל הם מוכשרים לזה מצד מעלתם[43], וישתתפו בעניינים יותר כלליים, והועד הזה הוא הועד העדול, שפעולתו העיקרית יהיה בנוגע לחזוק התורה והיהדות, ובנוגע לתועלת ישראל בכלל, והרבנים אשר ישתתפו בועד הגדול צריכים להיות מבני ארבעים שנה והלאה, והפתותים מגיל הנ"ל ימנו באגודת ועד החכמים, מטרת ועד החכמים מבאר הרב היות שאחת מפעולות העיקריות של הועד הגדול יהיה להרים קרן חכמי התורה וליתן להם האמצעים להוציא את כשרונותיהם הגדולים בחכמת התורה, ולהוציא חדושיהם לאור, ולכן ייסד הועד הגדול אגודת רבנים מחדשים וכל מי מהחכמים שיחפוץ להשתתף באגודת המחדשים, עליו להמציא את חדושיו בכל חודש, והועד הגדול יבקרו את

---

42) פ"כ אלו משני הישיבות הראשונות נשאר כרשותי מאיזה סיבה, ככתב ידו של רבי מאיר אורינשטיין ז"ל שנתקבל למוכיר באופן זמני בבית הרב, רבי מאיר הוא בנו של הרה"ג רבי יעקב אורינשטיין ז"ל וגיסו של הרי"ם בלרא ז"ל בעל "על חומותיך"

43) מדעת רבנו ז"ל כאן יש ללמד שבנוגע לשאלות רוחניים כלליים העולים על הפרק אז על הרבנות הראשית בשעה שמוצאת לנחוץ להזמין אספת רבני"א להתחשב גם עם רבנים גדולי התורה והיראה גדולי הדות הובי דעות בעלי עצה ותושיה ולהזמינם אף שאינם משתמשים בפועל.

עוד אנו למדין מכאן מה שכבר פרסמתי בהשכוון "במישור" תשובה נגד הצעה שהציע רב גדול ליסד אגודת הרבנים באי"י כי אגודת הרבנים משמעה שמסרת האגודה לטר.נ העניינים הנוגעים להרבנים המשתמשים בפועל אולם מסרת "ועד הרבנים" היא כמו שביאר הרב להשתמש בחור מועצה רחבה בעניינים דתיים כלליים "ועד הרבנים" יכול להיות גב למוסד דתי עליון שעל נחיצותו עכשיו בזמן שאנו מתכוננים להקים מדינת היהודים בארצנו הגיבו ורבו כמה סופרים חשובים בהעתונים.

כל החדושים אשר יבואו לפניהם. למען כי אלה החדושים הראוים להתפרסם יתפרסמו וגם מציע כי ועד הגדול יוציא ספר שנתי שבו יפורטו כל הפעולות וכל הענינים שדנו עליהם בועד במשך השנה הרב מסיים בתקוה כי יצליח ת' עבודה גדולה זה שיצא בהסכמה משתי העדות בירושלים. ומצטער מאד כי נמסרו איזה מדבריו שלא בדיוק אצל איזה חכמים. מה שגרם לאי־הבנה וקצת התנגדות מצדם. אבל הסבות האלה בטח יעברו. והכל ימסר בעתיד בדיוק ושלום אמת יהיה בין ישראל וחכמי ישראל.

ב. הרב מציע למנהל האספה את הרב אברהם פלוסוף. אבל הרב פלוסוף לא חפץ לקבל עליו. הנאספים מציעים את הרב ישראל פורת. והוא קבל עליו הנהלת אספה זו.

ג. הקריאו את הסעיף זשלישי. והרב פלוסוף רוצה שיבארו את הדברים מה פרוש ועד הרבנים אל המוסדות הקיימים.

מרן הרב מבאר את הסעיף הזה. כי כאשר עלה יסוד הועד הזה במחשבה היה למנוע כל הסבות המפריעות ביחוד כשאיזה דבר חדש מתיסד. שהרי ידוע כי כבר ישנם בתי דינים ורבנים מכבר. ולכן ראוי להבליט כי ועד רבנים זה איננו נוגע בשום צד במוסדות הקיימות מכבר. כי אם עומד בתור מוסד רבני עליון לכל ארץ ישראל. ואולי גם לארצות הסמוכות לארצנו. דבר זה בעצמו כבר מספיק להכיר במציאות המוסד הזה בתור מרכז כללי. והמוסדות הקיימות נשארים בעניני המקומות הפרטיים. וכשיתמן שאלה כללית שאיננה יכולה להפתר מרב אחד או מבית דין אחד תמצא את הפתרון בועד הרבנים. הרב העיר עוד כי בשעה זו שהחיים התילוניים הולכים ומסתדרים בישראל. ולו היו מסתדרים רק בענינים חילוניים לבד. ולא לנגוע בעניני הקודש בכוונה או שלא בכוונה. כי אז גם כן היה עלינו החובה להתרכז לכח רוחני גדול לעניני הקודש ומכל שכן שהכח התילוני בדרך שמפי הוא פוגע גם כן בעניני הקודש לכן עלינו לעמד בתור חומה בצורה לעמד כנגד הזרמים האלה. והוא חושב כי בכל ענין וענין שיתדמן יתיעצו עם כל מוסד ומוסד מהמוסדות הקיימות. ואלה העניינים שיחזלטו בהסכמה מכל המוסדות יוליטו זה הועד המצומצם. והדבר שהיה בו חלוקי דעות יפתר על ידי הועד הגדול. הרב יוסף לוי מעיר כי הוא מבין יתוסו של הועד הגדול למשרד הרבנות כי הועד הגדול מוסד רבני עליון ואוטוריטטי על כל העניינים הכלליים. ועליו לחזק ולתמוך את כל המוסדות הקיימות מכבר. וצמוקו עמו. מפני שבועד הגדול נמנים כבר רבני המשרד בצרוף עוד רבנים.

הרב יוסף גרשון הורוויץ מבאר את הסבה למה מתאוננים על הרבנים

בעניינים סוגים. מפני שהיה חסר לנו עד עכשיו כח מרכזי עליון שיעסוק בעניינים הכלליים הנוגעים להעם כולו, וביחוד העמד הגדול הזה תסור כל ההתאגדות, כי בזה נוצר כבר המרכז הכללי לכל עניני ישראל.

הרב מטעם אזיערבאך מביע את שמחתו על ההחלטה הכשרה של אחוד רבני הספרדים והאשכנזים על דרך הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחדיו, והוא מציע לדאוג גם בנוגע להטבת מצב התומרי של הרבנים.

הרב השיב כי כל זה כבר נכלל בהתכנית של יסוד ועד הרבנים זה, על ידי שירבו את כבוד התורה ובבוד האומה, גם ומצב התומרי יוטב לא רק של הרבנים ומורי ההוראה כי אם גם של כל חכמי התורה, ועל ידי שנוכל להראות את כח התורה של ארץ ישראל, יבואו לידי הברה, כי כל גדולי התורה בארץ ישראל צריכים לחיות בהרחבת הדעת למען יוכלו להוציא את כשרונותיהם לטובת כנסת ישראל בכלל. הרב ישראל פורת מדגיש כי המסקנא של כל הדברים היא כי משרדי (חסר) הרב מדגיש כי בהיותנו עומדים כעת בתקופה של חדש ימינו כקדם, באופן כי גם העניינים של צרכי הצבור צריכים לעבור את הנהלת המרכז הדתי הכללי, רק מקודם צריכים אנו לטכלל את הקודש, ואחרי כן להשלימו, אוף כי יודעים שיש עניני צבור שאינם נוגעים ישר אל הקודש בכל זאת מקוים אנו כי בודאי יתפתחו צרכי הצבור באופן ריתב בצורה לאומית כללית עד שיהיה בחוץ להשפיע שיקבלו צורה הנאותה לפי התורה, ולפיכך לפי שעה עלינו להשתדל בהשלמת עניני הקודש שעל ידם יושפעו גם כן כל עניני ישראל.

ד) הרב פורת מעורר כי אחד מרבני הספרדים ירציא את תוכן ההרצאות שנדבר באספה של הרבנים הספרדים.

ה) קביעות הסדר וחלוקת העבודה.

הרב מרציא כי לפני ששה שנים באה התעוררות בנוגע לעזיבת היהדות בגנים, ועשינו אז נסיון, ליצר סיור של רבנים כל החגות והגנים, ועברנו בערך של עשרים ושבעה מקומות וסיור רבני זה עשה רושם מוצלח מאד. אם כי באנו בתור רבנים בלתי מרוכזים, ובכח בלתי מרוכז, ומכל שכן עתה אחרי שכבר נוסד מרכז רבני, ועהוגות רבנית שתעסוק בכל הנוגע לעניני רבנות, להשתדל לקרב את הלבבות, ואז יסדרו סיורים קבועים שתעבור מפעם לפעם, בכל ערי ומושבות הארץ, וכמה שנוכל לקוות מחוק הדת והיהדות, הנו בנוגע לעבודה מחוץ לירושלים, וגם בנוגע לעניינים שהם חוץ לירושלם, ובשעה שכבר יהיו האמצעים אז יסדרו את כל הדברים, ועל מי להטיל את הסורה והעבודה, איש

עוד ענינים כמו שאלות הבאות מחוץ לארץ אם שאלות פרטיות או שאלות כלליות, שגם הן צריכות להתחלק לידי האנשים המוכשרים לפתור אותן, גם לשפר ולחזק כל הדברים הנוגעים לעניני כשרות, גם להיות מקושרים עם כל ערי ומושבות ארץ ישראל, ויהיה לנו קשר תמידי לקבץ ידיעות מכל העניניס ומצבם כדי לדעת איך ובמה יכולים לתקן את הדבר הדורש תקון, המוסד הזה שהוא מוסד עליון ועיניו צריכות להיות צופיות על כל העניניס התורניים, והרבנים המקומיים צריכים להמציא כל הידיעות האלה.

הרב ר' צבי הכהן שפירא [44], שואל איזה כח יהיה להועד הזה להוציא את החלטותיו אל הפועל.

על זה השיב הרב החכמה תעת לחכם מעשרה שליטים, והוא מקוה כי החלטות שתצאנה מקבוץ חכמי ישראל ימצאו משמעת אצל כל העם.

הרב פורת מרציא ומבאר כי העבודה מתחלקת לשתי חלקים עבודה מעשית, ועבודה עיונית.

הרב מציע לבחור ועד הפועל זמני עד האספה כללית הגדולה.

הרב פלוסוף דורש, למה לא יקראו תיכף לאספה הכללית כדי שיוכלו לבחור ועד פועל קבוע.

הרב עונה כי הוא מוצא נחיצות ביסוד ועד פועל זמני מידי, שלא יצא שום קלקול כאשר כבר הורה הנסיון שמבלי השגחה נתפרסמו דברים שלא בצורה נכונה, ולכן אם יש באפשרות לקבוע את האספה כללית בשבוע הבא אזי הוא מסכים לדחות עד אז את בחירת ועד הפועל, ורק לבחור ועד מסדר אספה זו, והוא מציע את ישיבת מאה שערים למקום האספה, וביום הרביעי בשבוע הבא.

הרב מציע מצד האשכנזים את הרה"ג ר' צבי פסח, והרה"ג ר' זאב מינצברג והרב ישראל פורת.

ומצד הספרדים הרה"ג אברהם בוטשאטש והרב וידאל סורבנה והרב מרדכי מיוחס.

אך עוד לא נבחרו ונדחה עד יום מחר, שימציאו תשובה מחלטת מי הם הרבנים שישתתפו שלשה רבנים או אם קשה להם יבחרו שנים, אבל צריכים

---

44) הרה"ג רבי צבי כהנא שפירא ז"ל היה מגדולי התורה ובעל מקובל הבר "ספר התודה והמצוה לריצב"א" שני ספרים בו נפתחים א' "נר מצוה" ב' "תורה אור" הגאון מלובלין בעל תורת חפד כותב בהסכמתו הרב הגאון התריף נקי בנגלה ובנסתר וכו' נוכר בח"ב בתאורי בנו הרה"ג רבי נחום כהנא שפירא, התנו הרב רבי דוב זאכס ז"ל ובניו נזכרים בתחי' מדו' ג'.

להודיע מבחירתם עד יום מחר, ואם עד מחר לא יתקבל תשובה, אז יסכימו הספרדים לכל מה שיחליטו הרבנים האשכנזים.

נשאו ונתנו בנוסח ההחלטה של סעיף ג' ונתקבלה בנוסחא זו.

אחרי כי בועד הרבנים נמנים כל חברי הבד"צ ומשרד הרבנים יחד עם כל הרבנים הגדולים ממילא ניכר ונבלט. (הסר).

המשך לאסיפת הרבנים

1) בנוגע להצעות הקודמות, אחת מהתצעות היה ללחום נגד תגועת המיסיון, הוחלט אז להוציא מכתב מזהיר אל העם, והקרא או מכתב הרב, ועל זה העירו אז יען כי המכתב כתוב בארוכה, לכן הוחלט שעם המכתב הזה יודפס גם מכתב מהיר קצר, ובנוגע למקצוע הרפואי שמה, כבר יש הוראה מהרבנים הקדמונים שאפילו במקום סכנה אסור להכנס אל בית החולים, ואפילו ללכת אל הרופא לכד גם כן מגונה מאד, ולכן יכללו את שני האסורים יחד, ובאופן שלא יוזכר על דבר קריאת הרופא אל הבית שבמקום סכנה יש אולי להתיר, ובמקום שאין סכנה גם כן אסור לקרוא אותו אל הבית ולכן יכללו את האסור באופן סתמי, ואם אמנם כבר הוחלט, בכל זאת הפצנו לעכב את הדבר עד האספה הכללית, ובנתים פרסמו כבר איזה רבנים שאינם מועד הרבנים, והם הבליטו גם כן איסור לקרוא את הרופא אל הבית, ודבר זה יוכל לגרום רפיון להאיסור בכלל, ולכן אנחנו צריכים לנסח מכתב בסגנון כזה אבל שיתקבל ביותר אצל ההמון, וכדי שישא עליו צורה יותר כללית, חושב הרב לדחות את הדבר עד האספה הכללית הבאה.

הרב פילוסוף מוצא כי כל זמן שאין בידינו אמצעים חומריים אי אפשר להכנס במלחמה זו.

הרב עונה, כי זו היא אחת מהעבודות למצוא אמצעים חומריים.

הרב צבי שפירא דורש באור האמצעים החומרים, כי אם רק יתנו תמיכה לאלה העוברים על האסור, בזה עוד יגדילו את המכשול.

הרב ענה כי אין זאת הכונה שענין נתינת תמיכות

אספה רבתי

מכל רבני א"י ונוסח ההחלטה

עפ"י החלטת „ועד הרבנים" הזומנה אספת רבני א"י לדון ע"ד זכות בחירת בשים לאספת הנבחרים, שעפ"י האספה המיסדת נקבעו הבחירות להחקים בחדש

איר. עוד בפרוס חג הפסח נשלחה הזמנות לכל רבני א"י בהערים ובהמושבות ולכל חברי ועד הרבנים בירושלם. להשתתף בהאספה שתתקיים תיכף אחרי החג, וכולם נענו להזמנה, אלה שלא יכלו לבוא בעצמם שלחו מכתבים שמצטרפים לכל ההחלטה שתצא מהאספה שתהי' תחת נשיאות של מרן הרב.

האספה שהתקיימה באולם הגדול של רבי א מ סלוצקין בבתי בוכארים 45) נמשכה כיומיים הוכוחים שהשתתפו בהם כל גדולי הרבנים אשכנזים וספרדים היו סוערים מאד. ולבד מה שנדברו על עיקר שאלת זכות נשים דנו ג"כ על הסמכות של ועד הלאומי בעניני היהדות בכלל.

אנו מוסרים כאן את ההחלטה ורשימת הרבנים שנדפסו ונחפרסמו

ב"ה

החלטת אספת רבני א"י

באסיפה הכללית של רבני ארץ ישראל, מכל העדות שהיתה בירושלם ביום ד' כ"ז ניסן תר"פ, החלט שהסעיף של השתתפות הנשים בבחירות כמו שנתקבל בועד הזמני הוא נגד דת משה ויהודית, ונגד רוח האומה בכלל.

וגם החלט, לפרסם כרבים ולהמציא להועד הזמני את התזכיר שנתקבל באספת הרבנים הנ', וזה נוסחו:

א) אספת הרבנים הכללית של רבני א"י, מודיעה בזה לכל הקהל הא"י שכדי לתת "לאספת הנבחרים" העתידה להיות בא"י יפוי כח לאומי כללי, מכרח הדבר שהסעי' ע"ד השתתפות הנשים בבחירות יתבטל. בלא זה לא ישתתף בה רוב הצבור שבא"י והמניעה של השתתפות — היא אצל רוב הצבור מניעה נפשית עמוקה שלא תוכל להכנע מפני כל כח.

אם יתבטל הסעיף הנה, אז יהי' להאספה צביון לאומי כללי

ואם לא יתבטל הסעי' הרי זה גורם שתהי' האספה נחשבת רק בתור אספה של מפלגה ולא יהי' לה יפוי כח לאומי כללי.

ב) אספת הרבנים מודיעה את החלטתה שאספת הנבחרים המתכוננת להיות אין לה שום יפוי כח, בכל ענין הנוגע לעניני קדש ודת לא במובן הפרטי ולא במובן הצבורי ולא במובן הלאומי הכללי. כי הנהלת כל עניני קדש ודת היא מסורה רק בידי ההנהגה הכללית של ועד הרבנים הכללי של ארץ ישראל.

הנני לאשר שכל האמור בזה, הוחלט ע"פ האסיפה הנ"ל

ולראיה בעה"ת הק' **אברהם יצחק הכהן קוק**

התונה פעה"ק ירושלם תבנה ותכונן"א

עובד עבודת הקדש על אדמת הקדש

---

45) הנקרא בנין פר חסק היום ביח הספר לבנות של הגברת חנה שפיצר בת הרה"ג רבי צבי כהנא שפירא ז"ל נזכר למעלה בהפ"כ של ועד הרבנים

רשימת הרבנים של א״י

שהוזמנו והשתתפו באסיפה הכללית של רבני א״י

שהיתה ביום ד׳ כ״ו ניסן תר״פ בעיה״ק ירושלם ת״ו

באולם של הרא״מ סלוצקין בשכונת הבוכרים

אלו אשר לסבת המאורעות האחרונים לא יכלו לבוא הודיעו את השתתפותם

על ידי תלגרם

מרן הרב **מוהרא״י הכהן קוק** יו״ר

ושאי הכבוד

הרב חיים מ. אלישר ראש רבני הספרדים

הרב ליפמאן דוד שוואקס ראב״ד אשכנזים

וחסידים

סגנים

הרב צבי פסח פראנק ראב״ד אשכנזים

פרושים

הרב בן ציון עוזיאל חכם בשי מיפו

מנהל האסיפה

הרב יחיאל מיכל טוקאצינסקי מנהל ת״ת

וישיבת עץ חיים

הרב שמואל אהרן ובר מזכיר

בד״צ הספרדים

הרב דוד פאפו

הרב אברהם פילוסוף

הרב יוסף מ. לוי

בד״צ אשכנזים פרושים

הרב יונה ראם

הרב יוסף גרשון הורוויץ מו״צ ומנהל

הישיבה במ״ש

בד״צ אשכנזים חסידים

הרב פישל בערנשטין

הרב זאב מנצבערג

הרבנים מורי הוראה

הרב יחיאל מיכל הורוויץ

הרב יעקב משה חרלפ

הרב יצחק צבי רבלין

הרב מנחם נתן אוערבאך

הרב דוד טיקטין

ראב״ד לק״ק מערבים

הרב יוסף חיים כהן

ראש חכמי אר״צ

הרב שאול חיים דאזויך הכהן

ראש חכמי התמנים

הרב שלום אלשיך

ראש חכמי הבוכרים

הרב אברהם תלמודי אמינוף

עוד מחברי ועד הרבנים שבירושלם אשכנזים

הרב אהרן שלמה מהריל זצ״ל[46]

הרב אברהם משה לונץ

---

46) הרב רבי אהרן שלמה מהריל זצ״ל היה מגדולי המקובלים בזמן הזה הרב נ״ל בצעירותו היה נוסע אליו לקבל ממנו ידיעת חכמת הקבלה והנסתר, הוא לא בא בעצמו על האספה ושלח מכתב הנמצא ברשותי, בזה״ל לאסיפה א״א לי להשתתף אך מסכים אני

הרב אשר זוסמאן
הרב אברהם משה קאצינעלינבוגין מנהל ישיבת ציון
הרב אלי ראם שו"ב
הרב ברוך פרידענבערג
הרב גרשון לפידות
הרב דובער עפשטין
הרב דוד בהר"ן
הרב הירש דוד הירשבום [47]
הרב זרח עפשטין מנהל ישיבת תורת חיים הויע השתתפתו
הרב חיים יהודא ליב אוערבוך מנהל ישיבת שער השמים
הרב יוסף בנימין שמעונוביץ שו"ב
הרב יעקב אשר הלוי גראיעווסקי
הרב ישראל פורת מנהל ת"ת וישיבות של פקוא"מ פקפ"ו אמ"ד
הרב יעקב יוסף זימיטראווסקי
הרב יצחק אוערבאך
הרב משה ליב בערינשטין
הרב משה פריינקינטאהל
הרב משה גאלדמאן
הרב מענדל נאה
הרב מאיר אדלער מנהל ת"ת ישיבת תפ"י עולם
הרב מרדכי דוד לעווין
הרב צבי כהנא שפירא
הרב שמחה בונם וואהרנער
הרב שלמה אהרן וואהרטהיימער
הרב שלמה מנחם וויינטרוב

עוד מחברי ועד הרבנים שבירושלם ספרדים

הרב אברהם ביג'או
הרב אברהם עדס

להחלטה שיצאה מהאספה הכללית של מרן מוה"ר א"י הכהן שליט"א המכונה קוק, אהרן שלמה מזאגר יצ"ו זבורני, שפעם נתכבד הרב לסנדק על ב"מ של אחד מחסידיו הנלהבים הרב רבי פישל רייזנר מהמנגנים התדועים בזמירות שלש סעודות, אחרי הב"מ אמר הרב להגרי"מ חרל"פ שהיה ג"כ על הברית ונתכבד בכרכות להשיב בקור להרא"ש שהיה גר סמוך בבתי ניסין, כותב הטורים האלה שהיתי נוכח שם הקדמתי לכנס לבית הרא"ש למסור לו זאת כדי שלא להפחיד אותו מבקורו של הרב וראיתי איך שהרא"ש התכונן בהתלהבות לקדם פני הרב, התלבש בגדי שבת והשפרימיל על ראשו והתחיל בעצמו לסדר את הבית ולהכין כסאות בשביל הרב ומלויו, ודברו ביניהם בדברי קבלה ונסתר עפ"י רמזים שגם מרן הגרי"מ התערב בהם.

47) הרב הישיש רבי הירש דוד מלומדי ישיבת חיי עולם יזוע לגדול בתורה ובחסידות וחריף עצום, היה חבר של האדמו"ר מגור שליט"א שלמדו יחד אצל בעל שפת אמת זצ"ל הוא היה מהחסידים הנלהבים של רבנו ז"ל ותרד לכל דבריו הק' לא החסיר מלבוא כל שב"ק מביתו בבתי מחסה בעיר העתיקה לסעודת שלש סעודות על שולחן הרב שאו היה נוהג הרב לדבר בפני המסובים הנכנסים רעיונות רמים ומשגבים עפ"י תוכנם הפנימי שבענייני פרשת השבוע

רבי ה"ד השתדל הרבה בעד ההתקרבות של האדמו"ר יבל"ח להרב ז"ל כנזכר להלן במכתבו של מרן הגרי"מ שליט"א

הרב אברהם עוריאל
הרב שמעון אשריקי
הרב אברהם אלנדאף
הרב שמואל פאדרו

מיפו

הרב אליהו אנבט
הרב יוסף הלוי ראב"ד
הרב אליהו אלעגמי
הרב שניאור סלאנים רב לחסידים
הרב בן ציון אלקוציר
הרב יהודא ליב הכהן פישמאן ראש
הרב בן ציון פוונאטו
לשכת המזרחי
הרב בן ציון חזן
הרב משה אוסטרובסקי
הרב דוד קאפח

מרחובות

הרב ווידאל סורנאגה
הרב יהושע העשיל מרגליות
הרב חנניא גבריאל שבתי

מטבריה

הרב חיים פיררו
הרב משה קליערס רב ואב"ד
הרב חיים אלעראקי

מחיפה

הרב יעקב לופו
הרב ברוך מארקוס רב ואב"ד
הרב יוסף יריד הלוי

משפיה

הרב יוסף הלוי מטבריה
הרב חיים שוב
הרב לוי חמדי
ואלה הרבנים הנתחפו במכתבים וטג"
הרב יהודא חבשיש
רבני חברון
הרב מרדכי מיוחס
רבני צפה
הרב מאיר אלנאדאף
רבני הספרדים מטבריה
הרב נחמן אנגיל
הרב מראשל"צ
הרב רפאל הכהן שאקו
הרב מעקרון
הרב רחמים מיוחס
הרב מזכרון יעקב
הרב שלום הדאיא

הודעה לרבים

העולם הכשר כולו בא"י נגש לסדר את בחירותיו לאסיפת הנבחרים. על פי הסדר של החלטת הרבנים

הננו דורשים שכל איש כשר בישראל לא יתן את קולו רק בהקלפי שלנו שתהיה בזמן ובמקום מיוחד שנפרסם במוקדם.

שאיפתנו היא אסיפת הנבחרים אחת לישראל. בארץ ישראל.

תנאי ההתאחדות הם ע"פ הסכמת הרבנים.

ועד מסדר הבחירות

של שלומי אמוני ישראל לאספת הנבחרים

בהסכמת מרן הגאון מוהרא"י הכהן קוק שליט"א

אל הקלפי החרדית

הודעה אל כל עדת ישראל בא"י

העולם הכשר, עומד הוא חסון על יסוד הכרתו שרוח ישראל הטהור מוכרח ללכת קוממיות בתחית האומה ובשום אופן לא יוכל להכנע בפני כל רוח זר הבא להחשיך את יפעתו.

עפ"י יסוד איתן זה הוא נגש אל הבחירות לאספת הנבחרים

עפ"י החלטת הרבנים בכ"ו ניסן דנא

הבית והמשפחה בישראל הוא יסוד המדינה והבסיס של החוסן הלאומי, ולא יהרס בשום אופן ע"י סכסוכי דעות מדיניות.

טהרת החיים וקדושת המסורת בעם ד' לא יוזזו מפני כל רוח וסער.

שטת הבחירה שלנו היא בבוחרים ונבחרים אנשים ולא נשים את כבוד האשה לא נשפיל להסתבך בנבכי הפוליטיקה המדינית וסכסוכיה

כל אדם כשר בישראל חייב הוא לתת את קולו לנו גם קול אחד לא יאבד

כל אחד מכשרי ישראל צריך לדעת שחוב קדוש מוטל עליו, לחמוך בכל כחו בבחירותינו ולתן את קולו רק בהקלפי שלנו.

אנחנו הננו השומרים על רוחנו הלאמי בטהרתו והיא עטרת גאותנו בברכת התחיה ואתחלתא דגאולה בצפית ישועה ורוממות עם ד' על אדמת קדשו בגאון תורתו נשמת חייו לעולמים

אחיכם ועבדכם הנאמן **אברהם יצחק הכהן קוק**

אל הקהל החרדי

באספת השבעים של ועד העיר למקהלות האשכנזים בירושלים הוחלט: כי הצבור הירושלמי מהישוב הישן החרדי לכל שדרותיו ולכל עדותיו השונות, נגש אל הבחירות לאספת נבחרים, בהתאם להתנאים אשר יסודרו ע"י רבינו הגאון מרן דא"י הכהן קוק שליט"א ע"פ החלטת הרבנים

קוראים אנו אל הישוב הישן החרדי, אשר בנה את הישוב עד כה ואשר ידע לעמוד כמבצר חזק נגד כל סערה אשר עברה עליו ואשר הכה בידו להשתתף בבנין הארץ לעתיד — קוראים אנו אליכם כלכם להספח אל דגלינו לבחור באותה הרשימה אשר תפורסם בקרוב

אחים בחרו בהאנשים אשר ידעו עד כה לשמור על קנינינו היותר יקרים לנו, על אותם הקנינים אשר רק העדות להם נשאר קיום וניר לעם ישראל עד כהנ, ואשר רק על היסודות האלה עלינו לבנות בית ישראל לעתיד.

אף אחד מאתנו לא יתן את קולו למקום אחר עד אשר נפרסם את תנאי הבחירה, מקומות הקלפי שלנו וזמן הבחירה

מקוים אנחנו שגם באי כחם של כל העדות אשר בעיר קדשינו יתנו ידם עמנו להוציא אל הפועל את סדרי הבחירות שלנו על פי רוח עם ד' הנאמן

ועד העיר למקהלות האשכנזים

זלמן הכהן רובין יו"ר האסיפה

הסתדרות המזרחי, והצעיר ארץ הישראלי ליהודי ירושלם

הנאמנים לתורתם לעמם ולארצם.

הננו עומדים ברגע רציני על סף התית עמנו בארצנו. כל מפלגה וסיעה משתדלת כעת להרבות את מספר צירים לאספת־הנבחרים כדי להביע ולתת בטוי לשאיפותיהן ולהשקפת־עולמן. אנחנו חברי "המזרחי" ו"הצעיר ארץ־הישראלי" שהיינו מבוגי הישוב בארץ וחפצים גם להבא לעבוד לטובת התחיה ביתר שאת וביתר עז עפ"י הסיסמה שחרתנו על דגלנו.

"ארץ־ישראל לעם ישראל עפ"י תורת ישראל".

אנחנו שהננו פה רוב מנין ורוב בנין צריכים לאחד את כל כחותינו

להשיג באספת־הנבחרים הראשונה

את מספר המקומות המגיע לנו.

כל יהודי ויהודי מתושבי ירושלם השואף לזה שלא תטשטש צורתנו המקורית בתקופת התחיה החדשה כל מי שחפץ לראות את חיי הצבור הישראלי בארצנו עפ"י רוח התורה הכתובה והמסורה בין אשכנזי ובין ספרדי, תימני, חלבי, גורזי, פרסי, בוכארי, וכו' — יבוא לתת את רשימתנו אל הקלפי המסודרת בהסכמת הרבנים ובראשם רבנו הגאון מוהר"י קוק שליט"א.

באו בהמון ובחרו ברשימת המועמדים שלנו שידעו להגן על זכותנו וכבודנו.

בחרו רק ברשימה סימן ט.

ובזה תבטיחו את חיינו הצבוריים שיתנהגו על פי התורה ורוח ישראל סבא.

יהודים! כל קול וקול שיתוסף לצדנו יחזק את עמדתנו בחיים הכלליים. כל מי שהתורה, העם והארץ יקרים בעיניו ילך רק אל הקלפי שלנו, ויבחור ברשימתנו. אף אחד לא יחסר מלהשתתף בבחירות.

בשם הועדים של „המזרחי" ו„הצעיר—ארץ־הישראלי"

א. חיים צוובנר מנהל לשכת ה„מזרחי"

עוד מודעה נתפרסמה בשם „עדת ישראל", שסיימו בדברים אלו:

מצוה וחובה על כל יהודי להשתתף בבחירות ולתת את קולו להקלפי של החרדים, למען תת היכולת לנבחרינו לעמוד על דרישותינו הצודקות, באספת הנבחרים.

בחרו ברשימת המועמדים עדת ישראל מספר ע.

בשם ועידת הבחירה של עדת ישראל

כמובן שגם הקנאים לא שמנו ידם בחובם ולא חסרו מודעות מרבנים ובד"צ שלהם, שאסרו להשתתף בבחירות, גם העמידו משמרות להפריע באיומים ובזלזולים. ב„על חומותיך" עמוד ע"ז כותב: סודרו משמרות על יד הקלפי להזהיר את הצבור בפני ההשתתפות בהבחירות, וכשאחד מהם הוכה ומכיריו בקשו ממנו לעזוב את המקום השיב שלא יעזוב עד שלא תביאו לו פתקא מר' משה בלויא (אני הייתי אז הממונה על המשמרות) שלחתי תיכף הוראה בכתב שיעזוב את המקום, אז עזב.

ולמרות כ"ז השתתפו בהבחירות ע"י הקלפי התרדית מספר חשוב, והועד הלאומי קבל דעה הרב לחשוב כל אצבעה לשתי קולות.

הערה: הרב ר' דוד בהרין התחום למעלה היה כמו שתארתיו במדור ב, עמקן ודייקן ונבחרתי שפעם ליוה את הרב בדרך והעסיק אותו בדיקדוקי שאלות ושמעתי שהרב השיב לו שגם ליראת שמים צריכים יראת שמים, אף מלת במלת תמלח, (תוספתא זבחים פר' י' ה"ב רמב"ם פם הי"ו תמידין הל' י"א) ופליטת הרב בלשון הפסוק וכל קרבן מנחתך במלח תמלח.

הרב נכנס לעבודתו עבודת הקודש

אחרי שעברו סערת הבחירות והענינים הצבוריים שבו למהלכם ועד הלאומי שנבנסו בו גם כהות דהיים התחיל במלאוי תפקידו לסדור הקהלות ולשאר עניני הישוב ובנס הרב יותר לעבודתו, השפיע מרוחו על כל שטחי החיים בכל התחומים הישן והחדש. פרסם מכתבים גלויים בשם „כבוד התחיה״ לכבד את קנינינו הקדושים להזהר מחלול שבוי״ט ומלהתפגל במאכלות אסורות יחד עם זה פרסם אגרת שלוחה „שפנה לכל נותני עבודה, להזהירם מעבודה זרה, וזולה, ויקבלו את אחיהם החלוצים לעבודה בעיר ובשדה, כל העתונים בארץ ובחו״ל פרסמו את המכתבים גם הארגן של אגוד״י בפולין „דער יוד״, פרסם את כבוד התחיה.

הרב לא פנה לכל ההתנפלות והזלזולים מהמתנגדים, ועזר לטובת מוסדות התורה צדקה וחסד, בימים ההם נגש ועד הכללי, כנסת ישראל לקופת רמבעה״ן לבנין שורת חדשה של בתים בשכונת „כנסת״ לדירי עניים, גמ״ח אוצר החסד קרן שמואל לזכר רבנו הגרש״ם ז״ל מיסודו של ועד הכללי התחיל בבנין השכונה קרית שמואל ע״י הלואות בתשלומים שנתיים, הרב פרסם או כרוז בשם „שבת של בנין״ בעד גמר בנין החדש של בית החולים בקור חולים שהתחילו לבנות קודם המלחמה, ובחגיגת חנוכת הבית נתכבד הנציב היהודי, ה׳ סמואל לפתיחת שערין.

אולם ניתן להאמר שגם ראשי העדה ומנהלי המוסדות לא הגיבו ולא התרוממו לידי הגובה הראוי, והיה חסר להם ההכרה המלאה לדעת ולתבין איך לנצל את כוחותיו והשפעתו של הרב, כדי להרחיב את חוג פעולתם והשפעתם על החיים הכלליים, בזמן שאז עוד לא התפתחו עדיין המוסדות הלאומיים, ויכולים היו להפוס בידם ולקחת חלק בכל הענינים הנוגעים להרחבת הישוב, ולכבוש מקום יותר חשוב בסדור הקהלות.

מהם היו כאלה שהכניסו את עצמם יותר מדי בהמחלוקת נגד מתנגדי הרב ע״י אמצעים וטכסיסים רגילים שהיו גם למורות רוח רבנו, ומהם היו כאלה שאדרבא הם הסתייגו מלהתקרב יותר להרב ולהכניסו לתוך עבודתם, מפני שפחדו לנפשם, ואימת הקנאים המבוהלים שנמצאו בתוך הנהלת המוסדות נפל עליהם, וכחות השחורים שנמצאו בהם שלטו על המנהלים שעשו את עצמם מתוך צמצום דעתם וקוצר רוחם כאלו שהם פוסחים על שני הסעיפים רגל לבאן ורגל לכאן.

עוד שגיאה גדולה היתה גם מאנשי שלומו של הרב ראשי העדה ומנהלי המוסדות, שצמצמו את ההוצאות בהנהלת משרדו של הרב, תשכו מלשלם משכורת חשובה כדי לקבל מזכיר ראוי ומוכשר יותר, מהרגיל, הרה״ג רבי ישראל פורת

הגיב ע"ז ואמר לי, הרי הרב היה יכול להעסיק כמה מהלקות שונים ולהפעיל מזכירים על כמה שולחנות, פעם אמרתי להם כדאי לכם שתקציבו משכורת יותר גבוה עבור מזכיר, מאשר אתם נותנים להרב עצמו בפי רבים היו פתגם שהרב הוא הסופר והמזכיר של המזכיר הרב היה מטפל בעצמו לענות לכל הבקשות שפנו אליו מהמסודות ויחידים ששקדו על פתחי שהיה תמיד פתוח ביום ובלילה, בלי שעות קבועות

וכל זה לא הפריעו בעדו מלשקוד בהתמדה על למודיו שעוריו הרבים להשיב תשובות על שאלות שפנו אליו מכל קצוי תבל. ולכתוב כ"כ הרבה חבוריו וכתביו הק' ויחד עם זה היה מורגש מחסור ודחקות בכלכלת בית הרב. פעם אמר לי הרב בעצמו בשנים הראשונות לא די לי לסבול מרדיפות וזלזולים עלינו עוד לסבול גם דחקות. במשרדו של הרב לא היו נותנים להרים איזו אחוזים מכל הכספים שבאו על שמו עבור מוסדות אז. לחלק בעצמו על דעתו.

ורק אחר שנסע לאמריקה הוטבה מצב הכלכלה בביה. שנים האחרונות הקציבה קהלת ת"א תקציב חדשי עבור בית הרב.

רק שמם נצלו

כדאי לציין מה שיש לתמוה על זה שבעל „על הומותיך" שהיה המזכיר של הגרי"י דיסקין ז"ל ומזכיר את שמו הרבה פעמים ומכנים אותו בכל הענינים, לא מצא לנכון למסור איזה תיאור לדמותו הגדולה, גם במקום שמזכיר את הסתקלות של הנריי"ד ז"ל מוסר בקצרה: בשנת תרפ"ה עם העדרן של הגרי"י דיסקין ז"ל זרחה שמשו של הגאון מלובלין להצטרף אל מלחמת הקודש מזה ניכר עד כמה נכון הדבר מה שהזכרתי בתחילת מדור זה שבאמת לא התאים הנריי"ד לרוחם וגם הם לא העריכו אותו כראוי ורק נצלו את שמו בזמן שהיה דרוש להם זאת.

גם לא נכון הוא מה שהעמיד את הגאון מלובלין רבי אלי' קלצקין ז"ל בצורה של קנאי ולוחם מלחמת הקודש, הרב מלובלין שבא לירושלם כמה שנים מקדם לא התערב בכל הענינים שלהם וביקר כמה פעמים בביה רבנו ז"ל ורק מפני מצבו הדחוק בעת זקנותו המופלגת קבל עליו שם נשיא בית היתומים דיסקין ומתוך כך נצלו את שמו לעוד ענינים שלהם. בנו של הרב מלובלין ד"ר יעקב קלצקין מסר בשבועון „במישור" הערכה ותולדות" של אביו ומזכיר שם את יחס הכבוד של אביו להרב שהוקיר מאד את שיטתו ודעותו הרוחניים.

אף מה שמוסר שם בנוגע יבלח"ט להגאון רבי זליג ראובן בנגיס שליט"א: "בשנת תרצו הוזמן לראב"ד של העדה החרדית, גם זה תוצאת ביקורי. אצלו (בשנת תרצ"א) באשר בקרתי את גדולי ישראל בקשר עם שאלת הסגן להגרי"ח זי"ל ועל יסוד הכרה אישית זו נכנסה אח"כ העדה בחליפת מכתבים אתו והוא עלה לירושלם לקבל כהונתו" אבל אנו יודעים שהרב בנגיס גלה לפני מכיריו שלא הסכים אז לקבל משרת רב אצלם בחייו של רבנו שהיו ידידים ומכירים זא"ז; שמעתי עובדה בזמן שנפגשו יחד באיזה מקום רחצה ואז קרה שאיש עשיר אחר העליב את הרב בנגיס בנוכחותו של רבנו שהתרגז וחלק לו סטירת לחי. האיש מסר זה למשטרה ועמד להגיש את הרב למשפט, ורק ע"י השתדלות נכבדו העיר עלה בידם למחוק את הדבר.

ומעשה פלא היה כאשר היה הרב באמריקה בא אצלו איש עשיר והביא לו מתנת שעון זהב גדול ויקר הרב התפלא על זה שלא שמע ממנו ושמו לא היה ידוע בין גדולי ונכבדי העיר ושאל ממנו מה טיבה של מתנה זו.

האיש השיב להרב, אם זוכר מה שקרה בדובלין עיר הרחצה שקבל מהרב את הסטירה והוא גרם צער להרב, ולכן הוא מפייסו במתנה זו.

הישיבה המרכזית

בהם רב וספוק לרוחו הגדולה מצא הרב ביסוד מפעל חייו "הישיבה המרכזית" אחת מעיקרי המטרות שהציג לו הרב בהכריזו על תנועת תחית הקודש "דגל ירושלים" כמו שבאר אז בהתכנית של "הישיבה העולמית" שאין כוונתי להגביל את ערך הישיבות הותיקות הקיימות מכבר, אלא עיקר האידיאל שלו שהישיבה העולמית תהי המרכזית בעולם, ולהעלות את מיטב הכחות הצעירים העלויים מהישיבות שבגולה לארצנו לגאול גם את התורה מהגלות לאחד ולקשר את תחית התורה עם תחיית העם והארץ.

ההתחלה ליסוד הישיבה המרכזית, נעשה עפ"י יומת כותב הטורים האלה הרב רבי יצחק לוי כהיום הרב של כפר העברי "נוה יעקב" שעל ידו נתארגנו מטובי ובחירי הצעירים מכל הישיבות שקבעו להם לבוא בכל ערב בבית מדרשו של הרב בשם "מרכז הרב" והרב הגיד לפניהם שיעור בירושלמי זרעים. גם הרצה לפעמים הרצאה ביסודי וכללי התלמוד ובדרך הלמוד אחת מההרצאות נדפסו אז בחוברת בשם "מרכז הרב" במאמרו של הרב י. ל. פישמן "לתולדות הרב" בספר "אזכרה" נמסר כל המאמר.

הישיבה הלכה ונתרחבה על ידי שהעלה הרב כמה בחורים עלויים מהישיבות שבגולה למדו בשקידה רבה וקבלו השפעה רוחנית וסדר למוד מרבנו שהרצה בפרקים ידועים לפניהם וגם לפני כמה לומדים מהישיבות הותיקות שבאו להקשיב להרצאותיו בהלכה וברעיונות רוחניים ומוסריים וע"י תלמידו הגדול הגאון מרן רבי יעקב משה הרל"פ שליט"א שקשר נשמות היה ביניהם ושפע רב של מחשבות וזרמי חיים עליונים של הרב הושפעו ותוזרמו עליו שנתמנה לראש הישיבה והשפיע מכחו הגדול בתלמוד ופוסקים, ומרחו במחשבות עליונות על תלמידי הישיבות ע"י שיעוריו הקבועים בחריפות עצומה עפ"י עומק ההלכה ובענינים רוחניים.

עוד שני גדולי ההשפעה השפיעו על בני הישיבה בשיעוריהם המיוחדים הרה"ג רבי צבי יהודא שליט"א בנו יחידו של רבנו והרב רבי דוד הכהן שליט"א ספוגי אורות הקודש הוגים בכה"ק של רבנו ומסדרים אותם לדפוס.

מתלמידי הישיבה יצאו רבנים ומדריכים ידועים וסופרים חשובים בעלי הכרת פנימית ספוגים ברוח האמונה בהחית ישראל וחורתו כבנין ארצנו התופסים מקום חשוב בהרבנות של הישוב ובספרות הדתית.

אז התעוררו עוד ראשי הישיבות שבגולה לבוא לארץ והעבירו עמהם את הישיבות ותלמידיהן. אולם במקום שעיקר מטרת הרב היתה להעלות את הישיבות שבגולה לא"י כונתם היתה להעביר לארץ את הישיבות שבגולה.

ובמדור ב' בפרק „הישיבות החדשות" הערנו על חוסר השפעה כללית והדדית בין כל הישיבות ברוח תחית התורה בהתאם לתודה הלאומית והמדינית.

הכרזת רבנות לועד העיר האשכנזי

הצלחת הרב בעבודתו הצבוריים העירה קנאה בהעדה הגבדלת. ואף שכל סמכותם תלו בשם הרבנים הזקנים אך עדיין לא נשא אחד מהם את השם ה„רבנות" שהיתה דרוש להם בזמן שהתחילו לחפש דרכים לקבל הכרת רשמית, ולכן הכריזו על רבי חיים זוננפ' ז"ל הכתרת הרבנות ואף שהוא סירב מתחילה לקבל את הרבנות אך הגבירו לחצם עליו, וגם השפיעו על הגריי"ד ז"ל שהלך בעצמו לבית הגריח"ז, וגזר עליו שיקבל, וכדרכו נכנע מטעם אין מסרבין לגדול.

הם עשו מזה צלצול ופרסום רב בהמודעה שפרסמו בשמו הוסיפו לו, תואר רב ואב"ד של ירושלים, ולא חשכו ממנו גם את התואר נשיא אה"ק, אך רבי חיים בעצמו לא שינה את דרכו והנהגתו מתמיד שלא התנהג ברבנות וגם לא קבל עליו

שום תפקידים חדשים כי מעודו לא רצה להורות שום הוראה אף ביעא בכותחא. ולא שימש שום פעם לחבר ברי"צ.

בעל "פל תומותיך" פרסם בשנה הראשונה להסתלקות של הגרח"ז ז"ל חוברת בשם "עמודא דנהורא". כותב הטורים האלה לא קרא את החוברת אך משער אני שלא נסה לחדור לתוך עמוק נפשו הגדולה. ותפס רק את הצד הקנאה ובשיטה שלו וכדי לקבל מושג נכון מתכונתו האמתית אני מוסר כאן את מאמרי שפרסמתי בשבועון היסוד מיום ו' כ"ט אדר תש"ז.

הגה"צ רי"ח זוננפלד זצ"ל

למלאות ט"ו שנים לפטירתו — י"ט אדר תרצ"ב.

אלה שלא ידעו ולא הבירו את עמדתו הצבורית של הגרי"ח במשך הקופות השנים מקודם ימי זקנותו. מלפני שהתחיל שמו להתפרסם יותר. בתור עומד בראש ומנהיג רוחני של עדה מיוחדת שנפרדה מהצבור ומהרבנות הכללית. מפני התנגדותם לרבנו הרב זצ"ל שהתיחס בחיוב להציונות ולתחיה הלאומית. וכל ידיעתם אדותיו קבלו רק מאז שקבל עליו את הרבנות שהכתירו אותה העדה. ובתור מתנגד לשיטת הקירוב והאיחוד של הרב זצ"ל — אינם יכולים לקבל מושג נכון מתכונת נפשו וגודל רוחו ומדעתו הרחבה והעמוקה.

אמנם כולם הרגישו בו אישיות גבוהה ונפלאה שסתירות ונגודים שלטו בו. בכל הופעותיו כלפי חוץ הראה יחס חיובי לענינינו הכלליים ולזכיות עמנו וארצנו. וכלפי פנים כאלו צורר ולוחם נגד הציונית והתחיה הלאומית אף מתנגדיו הכי חריפים הוכרחו מבלי רצונם לכבדו ולהעריצו ולא יכלו להעביר אתו במחי יד. וכל זה למה?

רק אלה שחוכרים והכירו את רבי חיים ואת עמדתו בכל עניני הצבור והשתתפותו בהנהלת כמה מוסדות. ובהם גם כאלה שלקח חלק בהתיסדותם. — רק הללו המתיחסים אליו באופן חפשי מנטיות פרטיות. יכולים אולי להבין ולעמוד על עיקר שיטתו ועל עיקרי תכונות נפשו הגדולה. ולמצוא את הפתרון להשאלה שהיא כ"כ תמוהה.

וכדי למצוא ולמסור את תיאור דמותו הרוחנית ולבטאה בדברים קצרים ונכונים. אפשר לאמר: כי רבי חיים למרות קנאתו הקיצונית ופחדנותו מפני דרכים חדשים ותנועות חדשות. לא פעל ולא לחם נגדם ונגד המחזיקים בהם. באופן ישר ובצורה שלילית.

מדת הגבורה שלו היתה רק להחזיק את הקיים ולהגן על הישן, שיטה מוצקה היתה לו לחזק את הקנאות ואת הקנאים ולא למחות בהם אף נגד אלו שהשתמשו באמצעים חריפים, אם סבר שהם מכוונים לשם שמים. אבל ממנו בעצמו לא שמעו שום פעם בטויים וכינויים זולים שרגילים בהם הקנאים המובהלים — אף נגד חפשיים ידועים, וכש"כ נגד תלמידי חכמים וגדולי תורה שעמד נגדם.

לא פעם אחת אמר לי שהרב קוק או שכמו שהיה רגיל לקרוא לו "יאפער רב" (הרב מיפו) הוא צדיק גמור אך אני מתנגד לשיטתו.

כמה פעמים קרה שקנאים פוחזים התפרצו לביתו, בעזות ובדפיקות על שולחנו בדרשם ממנו חתימה או שיצא בגלוי נגד מישהו או נגד איזה פעולה, והוא לא נענה להם וגם נער בהם. שמעתי שפעם הרגיז אותו, קם ממקומו ואמר להם: אם אין אתם שומעים לי א"כ בחרו מכם אחד שישב על כסאי והוא יהיה לרב [48].

היו בירושלים עסקנים ידועים שקנו להם שם במסירותם ובפעולתם לטובת הצבור, מי בבנין השכונות ומי ביסוד התנהלת המוסדות. אבל רבי חיים וצ"ל היה היחיד שמלבד המוסדות הרשמיים מצד הכוללים שעמדו תחת מרותו של הגרש"ס זצ"ל רבה של ירושלים, ורבי חיים בתור ראש כולל אונגרין שהיה כולל בפני עצמו ונפרד מאת שאר הכוללים לא היה יכול להיות בין מנהליהם, אף שהשתתף לפעמים באיזה ענין כללי שבהם, — אבל בשאר עניני הצבור והמוסדות לא היה שום מוסד תורה וחסד שרבי חיים לא השתתף או שלא שתפו אותו ביסודם ובהנהלתם, כמו חברה־קדישא" «ועד השחיטה", «בית היתומים", גמ"ח שערי־חסד ישיבת תו"ח בית החולים שערי צדק וח' שערי תורה שהרב ר' זרח ברחמן והרב מדוברובנא ז"ל יסדוה לשם יסוד בתי תלמוד תורה במושבות, ועוד אז הביטו שהלמודים יהיו שם בעברית, גם בבנין השכונות בית־ישראל, שערי־חסד, ועוד, שמגרשיהם נרשמו בהממשלה על שמו שהיה נתין אוסמריה והיתה לו זכות מיוחדה, והשתתף בבנינם והיה לראש וועדי השכונות.

השתתפותו של רבי חיים בכל עניני הצבור והמוסדות לא היתה מטעם עסקנות שכבר נעשה בימינו אלה לדבר טבעי שאיש המעלה והדגול מעם צריך להיות גם עסקן צבורי, אלא אצלו היתה כאילו שהטילו עליו חוב והוא משועבד ומצוה למלאות חובתו, הוא לא היה מתנהג ברבנות [48], ותמיד היה מהראשונים

---

48 ב־על חומותיך" בפרק י' לומותו של הגרי"ח זוננפלד זיע"א מביא עובדה כזו, פעם נזדמן רבי יצחק דוד אלטשולר מנהל "בית חנוך ילדים" (לבנות) בירושלם לביתו של רבי חיים, באותה שעה נמצאו בביתו גם אחדים מקנאי ירושלם ויבקשו לנצל את ההזדמנות שר'

לבוא לכל אסיפה. גם כשהיה צריך להטפיע בקהל לדרשה או כדומה היה הוא מחכה לקהל. נהוג היה לאמר לפני כל דרשה את הפסוק "ד' שפתי תפתח". דברי התוכחה שלו היו המיד לחזוק האמונה והבטחון. היה מרבה לדבר מצד הטוב והמועיל וממעט לדבר מצד הגנות והרע.

הוא זצ"ל, לא היה כמו שמקבץ על יד מצוות רבות אלא שצירף כל הפרטים אל הכלליות. אצלו היה הכל עבודה עובד את השי"ת. אך לא הגיע לידי ההשגה הגבוהה של רבנו הרב ז"ל ששאב הכל ממקור הכלליות להאיר את הפרטיות.

רבי חיים היה איש החסד בהא הידיעה אף שלא היה לו השגה רחבת בעניני כלכלה לפזר ביד רחבה, כמו שבעצמו התנהג בצמצום. אך מטבעו היה לעשות הסד. היה מנחם אבילים ר"ל ומשתתף בשמחות אף אצל אלה שלא היו כ"כ קרובים אליו. מעולם לא סרב לקבל איזה כבוד שחלקו לו, היה מוהל וכמעט בכל יום פוגשים את רבי חיים עם כיס הטלית והתפלין תחת זרועו, שיצא מביהכ"נ טרם שטעם איזה דבר, ללכת לברית או מצוה אחרת. כותב הטורים האלה היה מלוה את ילדו המת להר־הזיתים ורבי חיים פגש אותו לא עברו איזה ימים ורבי חיים בא לביתו לנחום אבלים.

נבר נכתב ונזכר באיזו מקומות את הרושם הגדול שעשתה הנסיעה הידועה שנסעו רבי חיים יחד עם רבנו הרב ז"ל ויבל"ח הגרי"מ חרל"פ שליט"א שסודר ע"י בא־כח פקידי יאמרכלי פקוא"י הרב ר' יונתן בנימין הלוי הורביץ ז"ל לפני המלחמה הקודמת לבקר את המושבות.

אך כדאי לציין כאן איזו נקודות שמסר לי הגרימ"ח שליט"א. שפעם הרגיש ברבי חיים איזה רגש התפעלות ותמהון מהכח הרוחני של רבנו זצ"ל ומצא מקום לרמוז לרבי חיים על זה, אז השיב לו, גו נו. א"כ עלי להחליף ולשנות מנהגי ודעתי כל פעם שאפגש עם איזה עילוי.

ופעם הרגיש רבנו כאילו שרבי חיים מרגיש איזה חלישת הדעת כאשר לא הסיב אליו את תשומת לב של הקהל שפנו לבם רק אל הרב. אז אמר הרב בהוך שאר דבריו, שהצייר והאומן מציירים את הסבע. וכל שהוא יותר אומן הוא מצייר

חיים יאמור עליו את הלמוד שם בשפה העברית ואמרו לו הנה המנהל כאן ויגיד לו שלא ישתמש בבית חנוך שלו בעברית כשפת ההוראה. "לא אציר" השיב רבי חיים ובאשר נסה קנאי אחד ללחוץ עליו ודרש ממנו עזר הפעם, או הזדקף רבי חיים מלא קומתו כדרכו בשעה שנתרגש ואמר לו אתה רוצה להעברני על דעתי, שב אתה על כסאי ותהיה אתה הרב לעת עתה אני הרב, את המלים האלה "אני הרב" השמיע בנגוד למנהגו להתעלם ברבנותו ומכל שכן לא להשתמש בכתרה.

ביותר דיוק אבל הטבע, עצמה היא כודאי יותר מדויק ואמתית מכל ציור שבעולם. דעו לכם אחי, אנו הרבנים הצעירים הנטו צירדים המתעמלים לצייר את תיאורו של הרב, אבל הרב האמיתי הוא יותר טבעי ויותר אמתי. הנה לפניכם הרב הצדיק רבי חיים הוא הרב המקורי והאמיתי ועליכם לשים לב לכל דבריו להביט על כל צעד וצעד שלו ותוכלו לקבל ממנו מושג נכון מצדיק אמיתי.

כבר נכתבו ונדפסו על רבי חיים זכרונות של אלה שנמצאו או שעמדו בראש החוג המתימרים בשמו של רבי חיים ולא ימלט שלא ימסרו דברים לפי השקפתם הם, וגם בדו מחזון לבם דברים בלתי נכונים, וכותב הטורים האלה, התאמץ להעלות מזכרונו דברים כהויתם פשוטים וברורים בלי כחל ושרק, וזכותו העמוד לנו וזכרו הטוב לא ימוש מאתנו לעולם.

הרב מ. מ. פרוש ירושלים

פגישת השלושה

בי"ב לחודש אדר תר"פ היה אצל ד"ר משה ניימן רופא בית החולים בקור חולים. היה ברית מילה של בנו הבכור מר חיים זליג ויכבד את שלשה הגדולים בכבודים, כשנודע הדבר לרודפי שלום בהם גם כותב הטורים האלה עלה בדעתם לסדר שאיש חשוב יעמוד על ידם בשעה שידברו ביניהם, ולהעיר להם שבהזדמנות זו ינסו לדבר למצוא את התנאים שעל ידם יוכלו לבוא לידי הסכם של אחוד ושיתוף בהרבנות ובהנהגת העיר. את הצעה זו הודיעו את הרב, ואת הגרי"מ הרל"פ והציע לסדר שרבנים ילכו יחד מהברית ויכנסו לבית הגריו"ד והוא נמצא שם מקודם.

וכך היה הדבר הגרימ"ח הסיב את הדברים לענין זה. הרב דבר גלויות וגלה את חפצו האדיר למצוא דרך של הסכם כדי ליצור קשר לעבוד יחד, ולא לתת למחרתרי ריב והולכי רכיל להרחיק את הפירוד, נגעו בהנקודות העיקריות שבשיגו השיטות, והדרך שאפשר להסירם הגרי"ח הקדים להפרד בדברים אלו אני סומך על כל מה שיסכים הגרי"ד ובשעת פרידת הרב מבית הגריי"ד החליטו להמשיך את המו"מ כשהדבר נודע להקנאים — וכמובן מן באי בית הרבנים הזקנים — באו בביתם כל התבריא ועשו שערוריה בקולות ואיומים והדבר ירד מעל הפרק.

אחרי זמן קצר נסה רבי אלעזר משה סלוצקין לתוך. בין הרבנים ועשה את הדבר בחשאי. הלך ושב מזה לזה נכתבו כמה טיסחאות שונות עד שכמעט הסכמו להחתום, ועוד הפעם נודע להם והדבר נתקל.

הכתב נשאר בידי הגרימ"ח ובאשר היה כאן האדמו"ר מסאקאלא ובקר בביתו של הגרימ"ח לקח ממנו והבטיח להחזיר אך בראה שנפל ביד אלה שלא היה כדאי להם שכתב זה ישאר קיים לזכר והכתב נעלם.

אות קלונם

בעל על חומותיך לא רתת מלהזכיר אחרי עכר שמונה שנים מהסתלקותו של רבנו זצ"ל בזמן שבבר נתפרסמו תורתו של רבנו בכל מקצועת ההורה ונגלה "אורות הקודש" המפיצים אור הגנוז בכל המושגים הרוחניים והמוסריים ממקור קדושת וסגולת כנסת ישראל ותורתו. לא נרתע והזכיר את הכתב פלסטר הנבזה בשם קול שופר שפרסמו קצירי הדעת נגד החוברת "אורות" שנתפרסם אז מכתבי רבנו שתפסו רק את הלשון ככתבם ודעתם קצרה מלהשיג את הרוח הקודש שבהם. ששאב הרב מתוך דברי קבלה ונסתר. את הכתב הזה ודברי החרופים והגדופים שבו הפיצו בחו"ל ובמקומות ביחוד בפולין שלא ידעו ולא הכירו את הרב שנודעזו מהכתב שציירו את הרב בצורה כזו שגרם לידי חשדות וכאשר נודע כאן מהרעש שנעשה בין רבני פולין שלח מרן הגרי"מ חרל"פ שני מכתבים להרגיע את רוחם וגלה בהם את פרצופם האמתי של בעלי המכתב ואנו מוסרים כאן שני מכתבים.

בעזה"י עש"ק תולדות כרר"ח כסליו תרפ"א. עיה"ק ירושלים תובב"א.

מציון וירושלים יצו ד' את הברכה וכל טוב סלה לכבוד הגה"צ בוצינא דנהורא מזר"ק טהור שולשילתא דבי יוחסא מו"ה צבי העניך הכהן לעוין שליט"א.

עם מעוט חברתי במע"כ שליט"א. ועם בהירות הכרתי במך ערכי הרל. הנני מרהיב עוז בנפשי לדבר דברים אחדים אשר אקוה בעזה"י שיתקבלו לרצון למע"כ ולכל אשר דברי אלה יגיעו אליהם.

מיודענו הרה"ח יקר הערך החר"כ מו"ה צבי דוד כ"ץ הי"ו הראני את מכתב קדשו אשר יש תמהים על ספרו של מרן הגה"ק מוהרא"י קוק שליט"א. וכי מתעתדים מגדולי וצדיקי דורנו לדון עליו. הנני חושב לודאי כי לא יהיו נחפזים לדון טרם שישאלו פי מרן הרב שליט"א. שיתן ויברר ביאורם האמיתי. אני הצעיר מעולם היתי מתאבק בעפר רגלי חכמים. ומורא כל ת"ח עלי מאד. בכן אני שואל בפתח גם על ת"ח דעיר קדשנו החתומים בקול שופר, מדוע לא פנו עצמם ישר למרן שליט"א. לשאול ממנו קושיותיהם. ואם לא היה מיישבם. או שלא היה נראה

---

49 הרה"ג רבי הירש דוד הרסקום נזכר ברשימת הרבנים למעלה עם תיאור פתחת לקו.

להם ישוביו, רק אז היה להם הרשות לצאת לרשות הרבים, אבל הם לא כך עשו, לא פנו אליו כלל, ולא הודעו לו מאומה מכל המכתבים ששולחים להו"ל, ואני הצעיר שנשאלתי מאחד ר' איזיק בן טובים ביאורים על איזה קטעים, השבתי לו כפי מה שהעלתה מצודתי, והוא הדפסו בשם "טובים מאורות", ובאמת כי אחדים מהצעירים המרקדים הדפיסו את מכתבם של הרבנים בלי ידיעתם כלל, והוסיפו הרפה ובוז על מרן שליט"א וגם עלי הצעיר, שרו להו מארי', ואנו בפה יודעים ובקיאים היטב את טיב הדבר, נמצאים כאלה שהפקירו עצמם ללגלג גם טרם מצאו הבקעה, והם הם אשר המשיכו אל הקלחת גם את הרבנים, ובעת שאספו את הרבנים לדון ע"ד ספר ה"אורות", היה המדובר בהחלטה שלא להזכיר במכתבם שום מלה של חידוש וגידוף, רק לבא בשאלת לפני איזה גדולים שבחו"ל שידונו על הספר והתנו מפורש שלא להוציאו לדה"ר, וכשיגיע אליהם השובות מחו"ל בטה לא היו מרהיבים להדפיס גדולה או קטנה, בלי הודעת למרן שליט"א, ובודאי היו דורשים ממנו שיברר דברי קדשו, אבל העזי פנים הצעירים הללו יודעים את רבנם ומכוונים למרוד בו, יודעים כי אם יבואו הרבנים הגאונים הזקנים בשאלה למרן שליט"א יש לאל ידו להסביר להם שלא יקשה להם מאומה, ואז יפסדו לגמרי כי לבד מה שלא ירוויחו להגדיל המחלוקת, עוד ישרת זה ביניהם אהוה וריעות, על כן הקדימו להדפיס בלי ידיעת הרבנים, וכשהרבנים שאלו מהם מה עשיתם השיבו במקום שיש ת"ה וכו', וכדרכם להזיק עמלו על הרבנים הגאונים שיהיו שוא"ת עכ"פ, וכך הם הולכים ובוערים כולו, וירא ד' האמיתים המכירים ערך קדושתו של מרן שליט"א, בוכים ומבכים על הת"ש וחילול התורה.

מרן שליט"א ואני הצעיר כשנודע לנו הפצתו של ה"קול שופר" קבלנו באהבה את היסורים, וחשבנו לנכון כי כל ישר לב יכיר וידע את זיופו מתוכו, איך לא הזכירו שקראו אותנו לדין ולא שאלו אותנו כלל, הכי מעבר לים אנו יושבים שאינם מוצאים אותנו, או הכי תשודים אנו לסרב להשיב להם, ובטח יכיר כל בן דעה כי כל זה לא נברא כ"א לשם המחלוקת, כל ישרי לב יודעים כי אין באה"ק עתה איש אשר יכול לעמוד בפרץ נגד כל הקמים על תורתנו ומסורתנו כמו מרן שליט"א, ועוד לפני המלחמה בשנת תרע"ד עבר מרן שליט"א יחד עם הגאון רי"ח וגנפעלד שליט"א ואני הצעיר עמהם, בכל מושבות יהודה וגליל, וראה אז הגרי"ת שליט"א בעצמו איך הוא פועל בכל השדרות וקידש ש"ש ברבים בהחזיר כמה נפשות וקבוצות שלמות לתשובה, והגרי"ח ז"פ שליט"א בעצמו שמע לקולו אז בכל אשר צוה לו אף בדרכים שלא הסכין מעולם, כמו העובדא של

„פוריה" שהיתה אז מושבה סמוך לטבריא, ששם היה קבוצה של פועלים (רובם היו מוארשא וגליציא) ולדאבוננו אכלו טריפות וגבילות ובשלו בשבת, והלך אליהם מרן שליט"א בבית חבשילם ודבר עמהם בנחת ובשמחת לב עד שרקד עמהם, וצוה גם להגרי"ח שליט"א שירקוד עמהם, וע"י אלו הרקידות עלה בידו להכשיר תבשילם, ולהעמיד להם מבשלת אשה כשרה, והגעילו כליהם, אותם שהיה אפשר עפ"ד להגעיל ובשבת נחו והיה זה לפלא מאד, וזו רק עובדא אחת ממפעלותיו הכבירות, ולולא לא גינו אותו, הלא היה הדרך ארץ לפניו נורא מאד, ואז היו כל המתחדשים כורעים ברך לפניו, ומה נורא היה מעמד ארצנו הק', וכשביל זה השתדלו ישרי לב עיר קדשנו להביאו לירושלים עיר קדשנו, אכל השטן אי אפשר לו להניח זה והבעיר תבערה לחלל קדושת ארצנו הק' והפריעו שלום העיר, לקרוע את העיר לגזרים, ושיהיה איש את רעהו חיים והצליחו גם להפריד בין הדבקים גאוני ארצנו הק' מרן הגאון ריי"ז דיסקין שליט"א שהי' לו אהבת נפש עם מרן שליט"א, והגי' הריי"ח ז"פ, — שביבדו ומכבדו גם עתה — שיעמדו במחלוקת עם מרן שליט"א.

ועתה ידעו נא הרבנים הגאונים והצדיקים שבחו"ל כי חלילה להם למהר לעשות צעד כל דהו נגד מרן שליט"א, אם קשה להם איזה דבר יפנו בשאלה ישר אליו, בנימוס וד"א בלי הטלת חרופים וגדופים שהפיצו בעלי המחלוקת, ואז ידעו את אשר לפניהם לצאת יד"ש על כבוד התורה ולומדיה וכבוד השי"ת וארצו.

ובכלל צריכים לידע האמת הברורה כי יסוד מגמתו של מרן שליט"א בהבוריו הנפלאים והקדושים היא סובבת רק במגע אל המחשבה לפעול על הלב ללמד דעת איך כי גם בזמני הנפילות כהיום יש דרכים איך להרבות אהבת ישראל ולהכיר בקדושתם להמליץ בזכותם כאשר זאת היתה באמת אחת מעיקרי המגמות של רבותינו הקד' אבות החסידים זצוקללה"ה זי"ע, ובהיות כן הוא מוצא תמיד את הבונה הנעלמת במחשבתן של ישראל שבלי"ס היא כולה קודש לד' בלי נפתול ועיקש, ולמעשה הרי אנו רואים בעינים, כיצד הוא עומד בפרץ נגד כל מי שמרהיב לשלוח ידו אף בנדנוד קל של דברי סופרים.

ובאמת כן הוא הדבר כי נחוצים המה הדברים הקדושים שבספרי מרן שליט"א להשמע, ושמרויחים בזה נצחון גדול לקדושה, הן מצד פנימיות הדבר אשר אנו יודעים למדי כי כל רז נעלם אשר נתגלה בקדושה ובטהרה, מגרש וממית הרבה מהקליפות, והן מצד הקדוש שלנו, ע"י הדפסת מאמרים וספרים נשגבים כאלה ומהיהם הזה יולד בהכרה גם יחוסים של אמונה, ולאט לאט גם במעשה.

והלילה לגדולי ישראל למנוע את הטוב הצפון, אדרבה נאה היתה המראה

אם יתקבצו צדיקי ישראל יחד עם מרן שליט"א. כל אלה אשר יש להם נסי' לרוממות קרן בית ישראל בשלהבת אור קדושתו ודביקות יראתו. להורות לעם ד' דברים פנימיים רזי תורה ולהדריכם בחדוה להמשיכם בעבודות ואהבה אל ד' ותורתו. לעורר החדש את המגמות הקדושות של ראשי החסידים. ולמגן בתוספות חן ונועם ושמירת כל דקדוקי תורה בעתם ובזמנם. אשר גדולי וקדושי המתנגדים הרדו עליהם.

אל נבחד מעצמנו כי הפעולות אפי' של אגודת ישראל ושלומי אמוני ישראל אם כי המה נכבדים מאד מאד .בכל זאת הלא לא מעמק חפץ הצדיקים הם נובעים. ועפ"י רוב. רק האנשים הרגילים הם הם המעוררים את הגדולים על כל זה ומוכרח הדבר להיות מעורב בדינים קשים ומהבנות פעוטית על כלל ישראל והשקפותיהם.

אבל הלא דרוש ג"כ שצדיקי גדולי ישראל יתעוררו מעצמם. בהרגשותיהם הנוראות שלהם בקדושה הנפלאה הבוערת בקרבם פנימה כאש מתלקחת. כי מה יועילו כל ההגדרות הארעיות שנבנים עפ"י רוב בהבנה הפעוטית אם לא יחושו צדיקי דורנו להשיב אליהו גם אותו הטל תחיה הנאמר עליו „כי טל אורות טלך", וזהו יסוד מגמתו של מרן שליט"א.

על גדולי וצדיקי דורנו מוטל עתה החובה למלאות דברי ההיכלות דר' ישמעאל פרק כ"ז, וז"ל: „מיום שנתנה תורה לישראל ועד שנבנה הבית האחרון תורה נתגלה, אבל הדרה ויקרה כבודה וגדולתה ותפארתה אימתה פחדתה נואתה עושרה וגאותה וגאונה וזיוותה עוזה ועיזוזה ממשלתה וגבורתה לא נתנו עד שנבנה הבית האחרון ולא שרתה בו שכינה". ע"ש באורך. ויבוח השי"ת עם המלאכים, ואת ההדרה של תורה. צריכים צדיקים יסודי עולם של דורנו לגלות.

ונגד כל אלה אשר הושבים להעמיד כל עבודת השי"ת ולמוד התורה בהתפלאות הלב והמוח בחרופים וגדופים ולמצוא רק קטגוריא על ישראל. וכל מי שיכול יותר להתקצף ולקלל הוא היותר צדיק. צריכים ללחום מלחמה עזה. כי לא זה הדרך אשר בחר ד'. העיקר הוא לדבר על לב ישראל ולנחמם מצרותיהם האיומות הגשימיות וביותר הרוחניות. להסבירם שעוד לא נתקו מכלל ישראל ועוד יבולים לשוב להגיע למחוז חפץ הקדושה. ולקרבם לתורה ויראה טהורה. לגלות תמיד מעלתן של ישראל ונצחיות תפארתם ומעוזם. רק זה יביא הטובה המיועדת. וצריכים לעצור בעד כל מי שסובר שכל העבודה עתה היא רק לחרף ולגדף.

ידוע אני מה ערכי מי אני ומה אני. וכבל זאת דחקתי עצמי לכתוב השורות הללו ואקוה לחסדי ד' הנאמנים. כי ישים ד' אהבה ושלום בין ת"ח שבעולם. ומכ"ש בין ת"ח היושבים בחצרות ד'.

הצעיר והדל יעקב משה בלאאמו"ר מוהר"ז זצ"ל חרל"פ.

בעזה"י.

אורה וברכה וכל טוב סלה, לכבוד ידיד ד' הרב הגה"צ החסיד המפורסם בוציבא דנהוראַ מו"ה הנך צבי הכהן לעוין שליט"א.

יקרתו הגיעני. רב תודה על אשר הזכירני לפני אדמו"ר שליט"א יתנני ד' להנות מאור טוב הצפון לצדיקים.

והנה לא אכחד כי דמיתי בעיני כי מכתבי הקודם שערכתי למע"כ כבר יספיק לפניכם להפיץ אור על כל מגמות הקורש של מרן הגה"ק נזר ישראל והדרי מהרא"י הכהן קוק שליט"א, ולא יהי' עוד מקום לאי אלה הקטגוריא שמפיצים הקנהרנים, וגם תבינו מושג נאמן על כל המהלך של המחלוקה פעה"ק ת"ו — אבל לראבוני כנראה שלא קלעתי אל המטרה, ולא שמתם לבבכם על דברי שיצאו מעמקי לבבי, ונכתבו בדם ובדמע.

ומכופקני הרבה אם הי' מכתבי לפני גאון קדשו של אדמו"ר שליט"א, ואם הוא בעצמו בעינים הטהורות עברו עליהם. מרהיב אני עוז בנפשי להגיד כי לוא עבד אדמו"ר שליט"א על דברי הפעוטים, כי אז הכיר את האמת, וברוח קדשו הי' יודע איך לכלכל דבר ולהשיב השלום על כנו, מבלי לתת מקום לבעלי הריב שידקדו, ולמלאות את כל האויר בקטגוריא ומריבה.

והנה עוד הפעם הנני אומר, כי ידעו נא כל ישרי לב כי שוא ותהו כל הוצאת דיבה, אין בהן אפי' קורטוב של אמת, בהיפך הלוחם היחידי בדורנו עם כל שלחי יד במקדש ד' ובתורתו, הנהו אך מרן הגאון הרב שליט"א, לא רק בהיותו סגור בביתו כשאר לוחמים, אלא גם בתוך הקרב יוצא הוא אל המערכה ולוחם אתם פנים אל פנים, לא רק בדברים בלא טעם, אלא בדברים של טעם, וכשהוא פותח פיו בקדושה ובטהרה, הכל נעשים כאלמים, כאשר ידענו מכבר וידוע לכל מקורביו ועוד יותר אשר ראינו באסיפת הרבנים שנתאספו עפ"י הכרזת העציב העליון יר"ה לכידור הרבנות הראשית, מיום אשר הופיע בהאסיפה אתו את הרסן בידו וילחם מלחמת מצוה עם כל אלו שדימו להכתות את ערך קדושת הרבנות, ובעצמת כח הכריע כל הקמים תחתיו.

ואשר כותב ודורש לחזור מהשיטה תמת אני עוד יותר, איך וכיצד.

צר לי מאד, אם הנני צריך להגיד כי טעות נכובה היא לדמות שהמחלוקת תלויה באמת באותם האמתלאות אשר המה נותנים לדבריהם ובמעשיהם, לא מצד אלה הנימוקים שהם מנמקים את פעולותיהן, המחלוקת הנה היא באה, שוא ותפל לחשוב ככה, אלא שבאמת יכלו היו גדולי ירושלים לבא לידי עמק השוה בכל

הענינים. יכלו היו למצוא דרך כבושה שיסללו המה בה ושיעבדו יחד על שדה העבודה בהרמוני אחת. כל אחד לפי דרכו. וכאשר אני הצעיר הדל באלפי ישראל הצעתי לפניהם, אשתקד לפני חג הפסח שעבר שנתועדו שלשת הגדולים בבית מו"ר הגאון[50] רי"י דיסקין שליט"א, ואז השמחה גדלה בעיה"ק כי העיר השלום שבה לשלום. ונקראתי גם אני הצעיר לעלות שמה, ודנתי לפניהם בקרקע כי ישנם כאלה שהם מסוגלים ביותר לצאת ברעש ויש שמסוגלים ביותר לדבר דבריהם בנחה, ושניהם כאחד טובים. ושניהם בונים בנין בית ישראל, ועל כן ההחלק העבודה, יהי' ניכר בעיה"ק ואה"ק כי אלו השלשה הם האחראים להנהגה, וכשיהי' דרוש לדבר בנחת ובטעם לנהוג מלחמה בשלו', יהי' זה סדר העבודה של מרן הרב שליט"א, וכשיהי' דרוש לצאת ברעש מעט יהי' זה סדר העבודה שלהם. רק יהיו ביחד לטכס עצה על כל דבר ביחד וידעו כל עולם כי כל מה שיוצא מהם הוא בהסכמת כולם. וכמעט שכולם הסכימו לסדר זה, אבל אחרי שנפרדו באהבה כל אחד לביתו, בא השטן ויבאו אלה הקטנים שמחלוקת ולה"ר כל חייהם ולא הניחו בשו"א לגמור את הדבר בכי טוב. — ובכ"ז הי' יהס מרן שליט"א להגאונים שליט"א בכבוד וד"א, לא פעל שום דבר טרם ששלח לשאול את פיהם, ובזמן האסיפה שהיתה תיכף אחרי הפסח שעבר, ע"ד "אסיפת הנבהרים" שהזמין מרן שליט"א את כל רבני א"י לדון ע"ז ולהחליט. ערך מכתב להגרי"י דיסקין שליט"א ולבקשו שיופיע בראש האספה בתור זקן הרבנים ושישפיע על כל הסיעה שישהתפו והי' בודאי יוצא הדבר ביתר שאת ויתר עז, כי בעיקר חפץ מרן שליט"א להנהיג בארה"ק ששום דבר לא יוחלט ע"פ דעת יחיד, כ"א ע"פ דעת כל הרבנים. למען לסתום פי המקטרגים, ושיהיו כל הרבנים מאוחדים יחד באגודה אחת, ואז היה פה הגאב"ד דטבריא ר' משה קליערס[51] שליט"א שהוא מושפע הרבה ונכנע להרבנים הנ' הזקנים שליט"א, וכשראה את מכתבו של מרן שליט"א להגרי"י שליט"א, קפץ מן המנויים ואמר, אני חפץ לוכות במצוה זו להיות השמש של הרב בדבר זה, הוא לקח המכתב ועלה עמו למו"ר הגרי"י שליט"א, וימצא כבר שמה אנשים הסותרים כל בנין, וכאשר בא כן שב. וגם אח"כ כשנתעטר הגה"צ רי"ה ז"פ שליט"א ברבנותו, ג"כ לא נתפעל מזה מרן שליט"א כלל, והוא אימץ אותם, ובכל דבר שלח להתיעץ עמהם אם השיבו אם לא השיבו, לא שם לבו ע"ז, וכל דבר אשר הבין כי יהי' להם למורת רוח לא פעל ולא עשה, ורק אח"כ שיצאו בכתב

---

50 נזכר למעלה בפרק „פגישת השלשה".

51 נזכר בפרק בחירת רבנו לרב ראשי.

הפלסתר של ה"קול־שופר" ולא נהגו מדת דר"א ולא התחשבו כלל עם מרן שליט"א כאילו איננו בעולם, רק אז נפסק — לדאבוננו — היחס ביניהם. ובכל זאת כשנתעוררה שאלת הרבנות הראשית מצא שוב מרן שליט"א לפנות אליהם, במכתב לבקש השתתפותם, וסלח ומחל לכל מה שפעלו, והוא הוא המכתב גלוי שנדפס אח"כ.

יבואו נא מלאכי השלום ויכפו הר כגיגית לעשות שלום, אם לא כדברי כן יהי'.

אמת הדבר, כי כל מה שמהארך הומן יותר מתרחב הקרע, ויותר יהי' קשה להתאחות, אבל במי האשם? ד' יודע!

מה נורא הוא הדבר מצאו מציאה ונפלו עליה לתלות באמתלא את מהלוקתם, ומהריעים בשופרות להגדולים שבחו"ל שלא ישקטו ולא ינוחו, ולמה לנו לדמות את עצמנו, הלא לולא קטגוריותם, מי היה מדמה עצמו לארי שבחבורה, והיו הכל מביגים ויודעים כי דרכי מרן שליט"א גבוהים המה, והוא אשר כלל לפניו דרך קדש כוה לדבר רמות ונעלות על כל הנעשה בישראל למען יבושו כל אוהם הרהוקים מקדושת תורתנו, כי גם את עצמם אינם מבינים.

טעות מוחלטת היא, כי יש בדרכינו הק' חלילה, התערבות טוב ורע, אדרבה רק את הפירוד הטוב מן הרע אנו דורשים, אלא שאנו אומרים כי לא בפירוד אהים נגיע למחוז חפצנו זה, אלא שהננו משתדלים להפריד עצם הטוב מעצם הרע, ולא עוד אלא שאנו משתדלים להבדיל בין הקדש ובין התול, אנו אומרים כי כל מה שנעשה בצד החול למדיניות ישראל ולכל קניני העם, הקודש הוא תומכתו, ולולא הקודש לא הי' בא, ובכל זאת לא נמסר שום ענין של קודש בהידים החרוצות של החול, כי כל עניני קדש צריכים יהיו שמורים ומופקדים בידים שהם נשואות קודש, וזהו תפקידה של תנועת "ירושלים" שמרן שליט"א הולך ומכריז עליה.

תביעת ה"ירושלים" עפ"י הכרזת מרן שליט"א, היא, כי תומבכה בכל עניני ההול כלומר של המדיניות, אבל אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, כל עניני הקודש הניתו בעד אנשי קודש, היא אומרת עוד כי להשלמת בנין הלאומי של כנסת ישראל דרוש שכל תפקידי הקודש יצאו לפועל בממדות גדולים, להכניס באה"ק כל זרמי הקודש להשיב לארץ המדחתנו כל הדרנו יתפארתנו לייפד עם ישיבות ענקיות ולסדר שמה כל הקבוצים הגדולים של ישראל, לגהור בהמון כל יראי ד' אל ארץ משובתנו.

אין כאן כלאים, אין כאן שעטנז, אבל יש כאן הפרדה מוחלטת את הטוב מן הרע, והבדלת הקדש מן החול.

יתעוררו נא גדולי הדעה וירחמו על ירושלים, וישימו קץ לכל הפלגות, יבואו

נא אלה מלאכי השלום, אלה שאינם משוחדים משום אגודה, אלה שהם חשים ומרגישים עלבון התורה ולומדי', אלה שהם דורשים לתקן כל הפגמים שבעבורם גלינו מארצנו, אלה שהם חפצים לתקן עון שנאת חנם, יבואו נא יוכחו, ישימו שלום בין איש לרעהו, יאחו כל הקרעים, למען יהי' גם שמו של הקב"ה שלום, יבאו ויתקנו כל הפרצות, אל יאחרו את המועד.

אין אני אומר ואין אני מציע שום אופן וסדר, אבל יבואו ויעשו כמו שהם יחפצו ובלבד שיהי' שלום.

טרם קנצי למילין אבקש נא כי יושם לב לדברי. לא איש פלוטקאי אני, בדד הנני בביתי, בוכה ומבכה אני על המצב הירוד הנורא שירושלים עיה"ק נמצאת כעת, מי יתנני ואזכה להשקיט את הריבות, לפנות מעט את האויר המהניק המלא כשטמה בין איש לרעהו, שמח שמחנו כי הוד קדושת אדמו"ר שליט"א יופיע בעיה"ק דמינו כי הישועה באה. בודאי היה מתענין למצוא דרך להשקטת הריב איזה מאמץ שהוא, אבל לא זכינו, והמריבה לא די שלא שקטה, נתוספה ביתר עז, נתרחב הקרע, רבה השנאה, התלקחה הקטגוריא, הוחרה הרצועה...

יתעוררו רחמי שמים על עיר קדשנו ותשוב לאיתנה.

החצפה לישועה יעקב משה חרל"פ

אבקש נא מאת מע"כ אם נמצא עוד אצל מע"כ מכתב הראשון, יואל נא בטובו להראותו לאדמו"ר שליט"א את שני מכתבי, בטח ימלא רצוני ובקשתי הנ"ל.

בחירת רבנו לרב ראשי באי"י [52]

מאורע חשוב זה ידוע למדי תוקת הבחירה וכל הסדר החגיגי שנעשה בהבחירה הראשונה למשרה זו. בנטכחותו של הצציב היועדי. את הנאומים שנאמו אז וביחוד הנאום רב התכן שנשא הרב בעצמו בתארו את ערך התפקיד וגודל האחריות שקבל עליו למלאותו.

כותב הטורים האלה נסע בתחילת שנת תרפ"א לפני בחירה זו לאמריקה [53] שאין לי למסור פרטים יותר ממה שידוע רק עובדה זו ששמעתי ממקור נאמן, שלפני הבחירה ערך הרב עוד הפעם מכתב להרבנים הוקנים שקרא אותם לאחוד ושיתוף כדי שההכרה הרשמית בסמכות כח הרבנות ובזכות משפטי התורה בחלקים

---

52 יש להזכיר כאן דבר שלא יודע לרבים שבכל משך הזמן מיום הופתחו וגם אחרי שקבל את כתב הרבנות ויסד את "ועד הרבנים" עד שנבחר לרב ראשי לא"י ולנשיא הרבנות הראשית, לא בקר הרב ז"ל בבית "משרד הרבנות" אף שגר היה סמוך לשם, ובבר זה גרב לחעדומת רב של הרה"ב חברי משרד הרבנות.

וכשפעם שאלתי את הרב על זה, השיב לי, שגם ועתו הוא שרבנות הנוסדה על ידי ידים חלוניות אינה בבונה, אך או היה מצב קשה מיותר והרבנים היו אנוסים לזה.

53 נסעתי לאמריקה לרגלי מצבי הוחוק להשיא את בתי הבכירה. קבלתי שליחות מאת הצדקות המאוחדות ת"ת וישיבת עץ חיים וביה"ת בקור חולים. הייתי שם יותר משנתיים ביחוד בעיר פטסבורג וסביבותיה.

אין דרכי למסור רשומים ממני באופן פרטי, בשליחותי הנחלתי כ"ה כבור לעיר קדשנו ובזמן שהייתי בגולה, התחתנה בתי חי' שרה תחי עם ב"ל מופלג ומצוין מישיבת עץ חיים שאשתי עה"ש ומשפחתי בתרו בר, הוא בא מאמריקה בגיל בר מצוה והצליח בלמודו, קבל סמיכה מאת הראש ישיבה הגאון רבי איסר זלמן מלצר שליט"א ומאת רבנומהראי"י קוק זצ"ל.

בשנת תר"צ נסע עם אשתו וילדיהן לאמריקה ונתקבל לרב בקהלת "בית ישראל" בפילאדעלפיא ברוקלין הוא הרב הנאון רבי שמעון ברענער שליט"א חבר ועד הרבנים בפילאדעלפיא וחבר ועד הפועל של אגודת הרבנים, בתו הבכירה התחתנה עם יליד ירושלם מהלמ"ד ישיבת רבי יצחק אלחנן הרב שמשון איסרוב, גם בני וחתני כאן הם כ"ה ת"ח גדולים ותשובים נושאי משרות קודש, ונכדי הלומדים בהישיבות בירושלם בת"א ב"ישיבת ישוב החדש" ובבני ברק הם בחורים מופלגים ומצוינים יודעים.

ועה"ע לעורה אשכנזים פרסמו ברכה בדואר היום ו' כסלו תרפ"א ליציאתי לחו"ל.

ברכת פרידה מאת ועד"העיר לעדת האשכנזים בירושלם לאחד מטובי חבירי העסקן הצבורי הנלהב, איש אשר שאר"רוח לו וכני הרב מזמן מעורין פרוש שוב"ב הי"ו שהפליב לאנגליה ואמריקה, במלאכות מפעלי הצדק בירושלם, ח"ח וישיבת עץ"חיים, ובקו"ח האספיסאל.

ברכת העדה תלווהו על דרכו, וחזריכהו על במתי האושר וההצלה. (ההנהלה).

ידועים, תתקבל מאת כל גדולי הרבנים ולהשתדל להרחיב סמכותם, נמצאו בין חוגי הרב שרצו למנוע אותו מצעד זה באמרם שאחרי שכבר פנה אליהם פעמים בזמן יסוד „ועד הרבנים" ולפני אספת הרבנים ע"י זכות נשים בבחירת אסה"ג שגם אז פנה אליהם במכתב ותגאון רבי משה קלירס ז"ל אב"ד דעיר טבריה שנמצא או בירושלים להשתתף באסיפת הרבנים, קבל עליו להיות בעצמו שליח מצוה למסור להם את המכתב וכשבא לבית הגריי"ד מצא שמה את הכנופיה הפורעים ששמרו על הזקנים בהבינם שאפשר בשעה זו של אספת הרבנים נמצאו רודפי שלום, והתנפלו גם על הרב דטבריה. שיצא משם מדוכא ובשברון לב. (בשעה שכתבנו דבר האספה הנ"ז נעלם ממני דבר זה).

בכ"ז נמצאו כאלה שתמכו בדעת הרב ובהם גם הרב י. ל. הכהן פישמן, והמכתב הוגש להם וכפי שנודע עשת המכתב רושם רב על הגריי"ד והיה אפשר לקוות שישנו דעתם וימצאו דרך של קירוב, אך אלה שהתנגדו לשלוח את המכתב, עשו דבר עפ"י דעתם, בלי שאלת פי הרב וידפיסו את המכתב בשם... „גלוי דעת" בשינוי הנוסח וישמטו את התוארים והדברים הרכים ביותר ויפרסמו אותו ברבים דבר זה הרגיז את הרבנים הזקנים וישארו לעמוד מרחוק ועוד פעלו הקנאים עליהם לפרסם מחאה נגד הבחירה ויגזרו תענית כידוע.

המכתב גלוי בנוסחו הנדפס נמצא בספר „אזכרה" במאמרו הארוך של הרי"ל הכהן פישמן בשם „לתולדות הרב".

האדמו"ר מגור שליט"א

בפעם הראשונה הופיע כבוד האדמו"ר בארצנו בשנת תרפ"א על חג הפסח, מתנגדי הרב הכינו את עצמם לשום מחסום סביביו כדי לא לתת אותו להתקרב אל הרב. בחשבם שהאדמו"ר בתור עומד בראש אגודת ישראל בפולין יסור למשמעתם ויקבל את כל עלילותיהם. ואמנם בא בהשפעה מוקדמת על אופיו של הרב, וכפי שאומרים היה מצויר אצלם כאחד מהרבנים המודרניים.

אך מהשבתם לא נתקימה, וכנראה שלא מעט הועילו מכתבי הגרימ"ח, הרב בקר אצלו לקדמו בברכה להופעתו בא"י, האדמו"ר השיב בקור בבית הרב ובכל פעם היו שיחות ארוכות ביניהם על עתידה של א"י ועל היהדות בגולה, הרב העיר על ההוב המוטל על שלומי אמוני ישראל לעלות לארצנו ולעזור בבניגה, על טהרת הקודש, כמובן היו וכוחים ביניהם על דעותיו של הרב, שהביא לידי שינוי בדעתו ובהכרתו של האדמו"ר ביחסו להרב.

האדמו"ר בקר כמובן אצל הרבנים הזקנים וגם בבית מרן הגרי"מ חרל"פ.

כידוע השקיע האדמור אז סכומים גדולים בקנית בתים וחצרות בירושלם וביפו, ובשובו לפולין פרסם גלוי דעת מרשומיו בארצנו ובדברי התעוררות לעזור בבנין הארץ, והוכיר בשבחו של הרב, אם שהיה זהיר והסתייג לכל דעותיו ושיטתו של הרב, במכתבו של האדמו"ר להגה"ג רבי פישיל ברינשטין שליט"א כתב ששאלו אותו כיצד הוא כותב על הרב תואר "איש האשכולות", הרי המשנה אומרת סוף סוטה בטלו האשכלות, והשיב להם עפ"י דברי התוס' (בכ"מ כט ב) ד"ה בזכוכית דהא דאמרינן בפר' עגלה ערופה (סוטה מח ע"א) משהרב ביהמ"ק בטלה זכוכית לבנה היינו דלא בטלה לגמרי אלא דלא שכיחא.

כבוד האדמו"ר שליט"א השפיע הרבה על חסידי פולין לעזור ולתמוך בידי רבי יצחק גרשטינקורין שמסר את נפשו וכל מרצו הרב להקים מושבה גדולה של חסידים בא"י ורבים השתתפו בקנית מגרשים במשבת בני ברק, היו כאלה שעלו תיכף לאדמתם מהם פנו לחקלאות ואלה שהתחילו בתעשית אריגה וכדומה, ובחנוכת בית הכנסת הראשון בשם ביהכ"נ רבי עקיבא, שהיה אז בצריף גדול הזמינו את הרב לחגיגה נהדרה שהכינו, הרב נסע לשם עם כמה מלוים בהם גם כותב הטורים האלה הכניסו ספר תורה לחנוך ביהכנ"ס, ערכו סעודה גדולה שהרב ישב בראש השולחן ודרש דרוש ארוך ונלהב ששלב כל מאמריו של רבי עקיבא בהלכה ואגדה.

בפעם השניה בא כבוד האדמו"ר לא"י בתרפ"ד עם מחותנו הרב מבענדין אבי הרב יצחק מאיר לוין יו"ר מרכז אגוד"י בירושלם, במשך הזמן בקרו בארצנו אחיו של האדמו"ר הגה"צ רבי מנדל הרב מפביניץ ורבי משה בצלאל זצ"ל, גם גיסו וחותנו של האדמו"ר הגה"צ רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל, וכולם התיחסו בכבוד רב לרבנו והידידות וקירוב הרוח בין רבנו ז"ל ויבל"ח האדמו"ר שליט"א נתגברה ונתקרבה יותר.

בתרפ"ו בא כבוד האדמו"ר בפעם השלישית יחד עם אחיו הגה"צ רבי נחמיה שבא על חתונת בנו, ואתם בפעם השניה רבי מענדל מפביניץ, וצ"ל

בסעודה מיוחדת בשבעת ימי המשתה שערכו בשביל גדולי ונכבדי העיר, הזמין הרב שישב בראש השולחן עם יבל"ח האדמו"ר שליט"א, והאדמו"ר לקח מהשיריים של הרב וחלק להנכבדים וכיון ביחוד לתת גם למתנגדי הרב ז"ל.

זמן קרוב אח"כ היה התנגשות בתו של רבנו ז"ל מרת בתיה עם חתנו הרה"ג רבי נתן רענן שליט"א והגה"צ רבי נחמיה בא בליל החופה לסעודת שבע ברכות והביא מתנה חשובה להחוג.

בהופעתו של כבוד האדמו"ר שליט"א בפעם האחרונה אחרי הסתלקותו של רבנו ז"ל כשניצל בדרך נס מצפרני השטן המשחית ימ"ש בקר בבית מרן הגרי"מ חרל"פ שליט"א ודבריו הראשונים היו: אבדנו אבידה גדולה.

על היחס של האדמו"ר יבל"ת לרבנו ז"ל חרת אפס של הקנאים ופרסמו כתב פלסתר נגד כבוד האדמו"ר בס"על חומותיך" כותב ע"ז: "אולם אגודת ישראל סבלה גם מהקצניות של קנאים מופרזים הראשון לגרום צער היה הכתב פלסתר שנתפרסם נגד האדמו"ר מגור שליט"א בעת בקורו בירושלם לאחר שבקר אצל הרב קוק, או קמה סערה ויצא קצף ממעריצי האדמו"ר על כל העדה החרדית, בקשר לכך בקר הגרי"ח זוננפלד והגאון מלובלין וחברי הבד"צ של העדה החרדית את האדמו"ר בביתו, לשם הבעת צער, אולם לא נתנו להם להכנס אל האדמו"ר שלים"א.

עוד כותב שם: נסיון שני מצד הקנאים לפרסם כתב פלסתר נגד האדמו"ר מלובאוויטץ שליט"א כאשר בא לירושלם בשנת תר"צ וגם הוא בקר אצל הרב קוק סוכל על ידי כאשר נודע לי על כך, הכרוז נדפס בבית דפוס לא יהודי כדי שיישמר בסוד עד ההדבקת והודות להתאמצותי הוחזר הכרוז מבית הדפוס ונדון לשריפה.

אבל לעומת זה הודות להתאמצותו פרסמו הקנאים המופרזים האלה את הכתב פלסתר המחפיר "קול שופר".

נצחון וקוריירה

עד כמה יכולת שנאת הנם או תאוות הנצחון והקוריירה לקלקל את השורה אנו פוגשים בעמוד צ"א, לבד מה שהזכרנו שלא נרתע מלהזכיר את הכתבי פלסתר שנשארו לשמצה ולדראון עולם שכמה מן התחתומים נלכדו בתמימותם, בלי הכרתם בזמן שכדאי היה שישתקע זכר דבריהם אחרי שמונה שנים להסתלקותו של רבנו ואחרי שכבר נודע מהשואה וחורבן הגלות ומהשמדת מליוני אחינו בגולה שאולי יש חלק לו ולסיעתו בזה שעמלו להאר את ארצנו בקוים שחורים ומנעו כמה מהם לעלות לארצנו בשעה ששעריה הין פתוחים.

לבד זה יורה חציף באישיותו של הרב בעצמו, הוא כותב שמה, "עד יומו האחרון המשיך הרב ז"ל את התנגדותו ליהדות התרדית" דבריו אלה הבדואים דוקרים עד הלב, הרי בכל מה שכתב בעצמו ב"על חומותיך" לא הזכיר שום דבר שהרב פעל איזה דבר או שצער איזה צעד במישרין נגד עדתם הנבדלת, הרי הוא כותב אחרי שורות אחדות: בשאלת היציאה מועד הלאומי היתה דעתו

שחוק היציאה נחוץ. ושומר את העדה החפשית שלא תפליג ללכת. ואלמלא היתה אגודת ישראל משיגה את זכות היציאה היה צורך להשתדל להשיג זכות זה יי. עוד כותב הוא בעצמו אחרי שורות אחדות. לשבחו של הרב קוק יש להזכיר, שבחיו לא הצליחה קהלת החפשים לקבל לידה את השחיטה האשכנזית. שהיתה תחת פקוחו וסמכותו האישית.

התפרדות השחיטה

(אנו מוסרים כאן קטע מהחוברת שלי „לתולדות השחיטה האשכנזית" ואח"כ נמסור עוד קטעים)

גם אחר הופעת רבנו הגרא"י קוק זצ"ל בסוף שנת תרע"ט בירושלם עפ"י הזמנת כל המוסדות ושני הבידי"צ למשרת רב ואב"ד. וגם אחרי בחירת הרבנות הראשית הרשמית בשנת תרפ"א עפ"י חוקת הקהלות. והתנגדות לזה מצד סיעת וצד־האשכנזי שלקחה לה השם של אגודת־ישראל ומנו להם בי"ד מיוחד והכריזו על הרה"ג רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לרב ואב"ד שלהם — לא הרהיבו תעיזו לפגוע בועד השחיטה. כי גם הרב קוק ז"ל בעמדתו הידועה בשאלת בחירת נשים התנגד בזהירות ביחס לועד־הקהלה הירושלמית שנבהרה או בצורה חילונית יותר מדי.

אך למרות כ"ז חיפשו הסיעה המתבדלת עלילות שונות ער שסוף סוף נפרצה

---

54 בהפסק דין שהוא מביא בעמוד פ"ב בשם רבותינו הגאונים על חוב היציאה התומים גם אלה שהיו מהמקורבים לרבנו ז"ל כמו נבאי ומנהלי עץ חיים, ומסוני ועד הכללי כמו הרה"ג רבי אשר זוב זוסמן (דיליאן) ז"ל והרה"ג רבי ווכפר אברהמוביטש רב בסם לואיס ז"ל ובעמוד קי"א במקום שמוכר משני ועדי האשכנזים מהמזויף ומהגנון. שהזכרנו למעלה הוא כותב: „העדה המזויפת הזאת נבחרה ע"י מספר קטן של כוהרים? ושוב רשמו אותה אצל הממשלה להוכיח להממשלה שהיהודים החרדים אינם רוצים להפרד לגמרי מהקהלה החפשית ושוב חזר על נסיון כזה הרב דוב אברמוביץ „מסס לואיס" שמאחורי כסאו נסתתר המתונים כאן לא הנהיג עץ סוכה להזכיר רב סס לואיס שהיה מגדולי ומפורסמי הרבנים באמריקה. זכור אני מילדותי שהי' נחשב מגדולי הלומדים ביישיבת עץ חיים והיה לו שיעורים ללמוד במאה שערים עם הגה"צ רבי נפתלי הרץ הלוי וצ"ל קורם שנסע להיות רב ביפו.

כמו כן תתום על הפסק דין הרה"ג רבי זאב מינזברג שליט"א שהיה יושב ראש „עדת ישראל" שעליה הוא כותב שם „הנסיון האחרון כשטח זה היתה „עדת ישראל" שצורה יותר את אגודת ישראל והכריזה על עצמה כמקבילה לאגודת ישראל", למעלה מסרנו את הכרוז בשם עדת ישראל להשתתף בקלפי החרדית לבחירת אסיפת הנבחרים, שסורדה ע"י רבנו ז"ל.

בשנת תרפ"ו נתפרדה השחיטה, כי אחד מטכסיסיה של האגודה במלחמתה נגד מרן הגרא"י קוק זצ"ל היתה הריסת השחיטה המאוחדת בירושלם, וע"י הקמת שחיטה נבדלת הצר ותשלול ממנה אפשרות קיומת בתור מוסד העומד ברשות עצמו.

חלק גדול לה לאגוד"י בהרבה חקלות ומכשולים שהיהדות בארץ־ישראל פוגשת על דרכה אבל נורא ואכזרי הוא הפצע שנפצעה היהדות החרדית בפרצת גדר השחיטה המאוחדת, ובהריסת הבנין החזק אשר עמלו ובנו הבונים הראשונים ז"ע אשר עליו היתה תפארתה של ירושלם עשרות בשנים, אשר שמש מגן ומבצר עוז נגד אותן התקלות הנפגשות היום בהחזקת הכשרות בירושלם ועי"ז גם בארץ כולה.

כל השובי"ם והעובדים לבד אחד לא עברו לצד השחיטה החדשה, גם הרה"ג רבי יוסף בנימין שמנוביץ ז"ל זקן וראש השובי"ם מגדולי התורה בירושלם, לא פנה לבקשת הגרי"ח זוננפלד ז"ל אף שהיה אחד מהממונים של כולל אונגרין שהרית"ז עמד בראשה ונשאר במקומו בהשחיטה הקבועה שעמדה תחת ראשות רבנו הרב קוק זצ"ל.

השחיטה החדשה קבלה שני שובי"ם צעירים חדשים, ושומרים וראשי מנקרים חדשים, כהיום יש להם ארבע שובי"ם ותוסיפו עוד שומרים הפירוד הזה גרם לידי התחרות בין האטליזים שגרר אחריו מכשולים וחוסר משמעת אצל הקצבים, ירידת ההכנסה והקטנת התקציב של השחיטה שפגע הרבה בהשובי"ם וכל העובדים שנשארו על מקומם, ובכמה זקנים ואלמנות מקבלי פנסיה.

אך הרב זצ"ל התאמץ בכל תוקף השפעתו הרבה לחזק את עמדת השחיטה, בחר בעוד עסקנים ונכבדים מועד העדה האשכנזית שנבחרו ופעלו אז בנגוד ועד העיר האשכנזי של המתכדלים וצדפם לועד־השחיטה על־יד שני הבתי־דינים, לחברי וזה"ש נוספו לבד הקודמים הרב עקיבא עליאש אבי העו"ד מרדכי עליאש, הרב א. ח. צובנר, הרב הסוחר הנכבד שמחה מנדלבום ז"ל עם מוכירות קבוע מר י. ילין למזכיר ושתות מוסד מיוחד בלתי תלויה בועד הקהלה אחרי פטירתו של ר"ע עליאש נתמנה לגזבר הסוחר הנכבד מר יצחק דוד מן. גם ההכנסה עלתה במדה שיכלה לכסות את תקציב ההוצאה. בתקופה זו נעדרו שני שובי"ם מהזקנים והרב ז"ל קבל אז שו"ב חדש את הרב ר' אברהם ראס.

הרב ז"ל שחיפש תמיד דרכים לאחוד הקהלה ועיצוב דמותה שחתא ראויה לשמה, לא מצא בכ"ז מפני נגודים שונים את האופן הרצוי והמוסכם לכולם, אך בסוף ימיו יצר את הרעיון של המועצה־הדתית ובאסיפת גדולה מכל רבני הארץ עם גאוני וגדולי ירושלם בהם הגאון בורכוב ז"ל ויבדל"ח הגאון רא"ז מלצר

שליט"א באו לידי החלטה והסכמה מאוחדת של יסוד מועצה־דתית על־יד ועד־הקהלה, ועניני תקציב הרבנות והשחיטה תמסר להמועצה־הרתית שע"י ועד־הקהלה, וכידוע נתן הרב את חתימתו האחרונה על הצעה זו שנתאשרה גם ע"י הממשלה ונכנסה בתוך חוקת הקהלות. כהיום נצטרפו להנהלת ועד השחיטה הרה"ג חברי מועצה הדתית המפקחים על הכשרות.

(עד כאן מהחוברת שלי)

זה לעומת זה

(אנו מוסרים כאן דברי „על חומותיך" ודברי ועד העדה האשכנזית ודברי זקן השוחטים מורי ורבי הגאון רבי יוסף בנימן זצ"ל)

ב„על חומותיך" עמוד צו כותב: התקימה האבקות השניה בשאלת השחיטה לאחר שהתכונן בד"צ מיוחד ורב מיוחד ולאחרי שהשחיטה האשכנזית נשארה אז תחת סמכות הרבנות של הקהלה החפשית (אעפ"י שמוסד השחיטה לא נמסר עוד באופן רשמי לרשות הקהלה) — כן מודה בעצמו — ראתה העדה החרדית צורך לייסד שחיטה מיוחדת — קרי נבדלת — הנמוק היה מפני שיהודים רבים כרבו לסמוך בעניני כשרות על רבנים שעברו למרות רצון גאוני ירושלם — קרי הרבנים הזקנים — והעדה החרדית, למשרד הרבנות של הקהלה החפשית והאמון אליהם נתערער מחמת עמדתם זו. ...הוא מביא שם את התנאים שהעמידו לפני רבני משרד הרבנות למען השלום כביכול — וכל קורא ישר יכול להבין בלי ביאורים שהתנאים האלו העמידו בכונה כדי להכשילם, שפגעו באופן גס בכבוד של הרבנים הותיקים ובועד השחיטה הותיק שהיה קיים מאז ושבו היה נמנה מקודם אף הגרי"ח זאננפלד בעצמו ועוד נכבדים שעברו אח"כ לועד האשכנזי שלהם ושלא היה שום מניעה מצד ועד השחיטה שלא ימשכו את השתתפותם גם להלאה, וממילא מובן שהפשו רק עלילות ואמתלאות ליסד להם שחיטה נבדלת כדי שיהיה להם הכנסה מיוחדת. והנה הקריאה שיצאה מאת זקן השוחטים הגאון רבי יוסף בנימן שמצונוביטץ ז"ל בשעה שעמדה השחיטה להתפרד.

---

55 נהמנה לשו"ב בזמן שנתאחרה השחיטה מכל הכוללים ע"י הגאון מהרי"ל הרב מכריסק ורבנו הגרש"ס ז"ל כמו שהזכרנו בתחילת החוברת „לתולדות השחיטה האשכנזית".

ב״ה

גלויי דעת

להרים מכשול?

בתור אחראי ונושא בעול השחיטה בירושלם זה יותר מארבעים שנה, רואה אני חובה לעצמי לפנות אל אחב״י הושבי עיה״ק ת״ו ולגלות לפניהם את דעתי בקשר עם שאלת השחיטה.

סדר השחיטה הנוכחית מתנהג בסדר נכון עצהיו״ט בלי שום חשש כלל ע״י שוחטים ומשגיחים גדולי תורה ויראים.

מתוך הנסיונות המרובים שעברו עלי במשך תקופת עבודתי, אוכל להגיד באופן מוחלט כי לרגלי יוקר הכשר וההפסד הגדול מהטריפות באה״ק יותר מכל הארצות הנה כל מצב של פירוד רשויות בענין השחיטה שולל את האפשרות להבטיח את כשרות הבשר אף לאחרי כל הזהירות שבעולם.

דבר זה למדנו מתוך מקרי הפרוד שקרו לשעבר, שבכל כעם לא נמלטו כל הצדדים ממכשולים גדולים, וביותר מרובים כמובן החששות בשעתנו הנוכחית שההפקרות מצויה מאד ר״ל.

ולכן אני קורא בקול גדול אל הרבנים הג׳ שיחיו ואל כל אלו שהדבר תלוי בידם שלמען השם ולמען השלום יעשו כל מה שביכלתם לאחד את הדעות בשאלה זו.

ילכו בעקבות רבותינו הגאונים מוהרי״ל דיסקין זצ״ל ומהרש״ז מלובלין זצ״ל ומוהרש״ם והג האדרת זצ״ל שיגעו בכל כחם לאחד ולאגד את השחיטה בראותם את גודל המכשלה של פירוד, ואם אז היה הדבר נחוץ עאכו״כ בעת הזאת, חוב קדוש הוא על כל הצדדים לוותר מדרישותיהם כדי להביא שלום ואיחוד ולמנוע את המכשלה הזאת בירושלם.

ירושלם עה״ק ת״ו עשרת בטבת תרפ״ו.

נ א ם

יוסף בנימין שו״ב שימאנאוויטץ

זקן השוחטים בעה״ק ת״ו

מקום ההותם

מזימתם להפריד השחיטה הוציאו לפועל

ב"על חומותיך" מוסר שם שהנסיון הראשון שלהם בשנת תרפ"ד נכשלה אחר שהעדה החרדית באה בקשר עם אחד הקצבים ומנתה שני שוביי"ם ומשגיחים וליום הנועד הלכי למטבחיים. אך בבואם שמה פגשו בהתנגדות השוביי"ם בתוקף ואימו בשפיכת דמים? מר בגטוי"ץ זקן השופטים השתמש בעילה זו ומצא כבר הוק לאסור את השחיטה. והשחיטה לא יצאה לפועל אולם התנהגות של אנשי השחיטה השניה — הוא קורא לה כבר שניה — הגבירה עוד את הפשוטיהם של היהודים החרדים[56].

הוא כותב הלאה בשנת תרפ"ו נתחדש הרשיון לשחיטה חרדית. המשטרה שמרה על הסדרים והשחיטה של העדה החרדית נפתחה. היא פתחה בקצב אחד, והתפתחה אחרי כן...

אנו מוסרים כאן את ההצהרה שיצא מאת ועד השחיטה לעדת האשכנזים.

בעזה"י

לכבוד אחינו כל בית ישראל דרי קודש ה' עליהם יחיו

זה זמן רב אשר איזו אנשים המכנים א"ע בשם ועד־אשכנזי מורים חציף ואבני בליסטראות בכל לשון של חירוף וגידוף נגד כבוד כל רבני אה"ק, ולמען תפוש את בית ישראל בלבם לבשו אדרת שער למען כחש לאמור, כי מלחמת התורה המה לוחמים, ולמרות רבות הבקשות מאחינו היראים והחרדים כי ישיבו הרב המתלוקת לנדנה ולא יניעו את לב כל בית ישראל מלעכור שכם אחד לחיזוק היהדות ולבצור חומת התוה"ק מפני הזרמים השונים האומרים לבלע את הקודש — הם אוטמים אזנם משמוע והרחיקו ללכת כל־כך עד שלא נרתעו מלהרוס את גדר השחיטה הקבועה ומוגדרת מזמן רבוה"ק ה"ג מבריסק, מלובלין, הגרש"ס והג' האדר"ת זצללה"ה וישן מפני חדש הוציאו ליסד להם שחיטה בפני עצמם אשר כבר נתברר גם להם רבת המכשלה שבה.

וכסבורים היינו כי מעתה אחרי התפרסם קלונה של השחיטה ההיא, ישימו לב לתקן עוותם ונהפוך היא כי הם בשלהם להוסיף להרס ולקלקל רח"ל, ומפחדם

---

56 חרדים אלו שנתגברה השפוטיהם על אנשי השחיטה מפני שאימו בשפיכת דמים, לא חששו על שפיכת דמים ממש, שגרמו לכמה משפחות לסבול רעב שמפני התחרות לא היה הכנסה וכמה חדשים לא קבלו משכורתם.

מהמת אותו החלק מהקהל התמים שהלך שובב לרגלם. המה מתהפכים כחומר חותם, לזרות אבק בעיניהם ולערב את ועד השחיטה בועד־הלאומי, לאמר כי פרוד השחיטה והרוסה יחליש את כח הועדים החפשים. בו ביום שידוע לכל כי אליבא דאמת אין שום קשר בין זה לזה. כלכם לא נכחד מכם דעת הרבנים הקבועים ותשובתם אל הועדה שנתמנתה מטעם הממשלה לשאלת השחיטה ולעומת זאת דעת הועד־האשכנזי הזה ותשובתו הוא אל אותה הועדה כאשר הננו מפרסמים בזה ומזהירים אות באות מתוך העתק הפרטי־כל הרשמי של הממשלה בינואר 1923 בזה"ל:

„היתה התנגדות מצד משרד הרבנות הראשית נגד מסירת עניני ועד השחיטה בידי ועד־העיר מתוך החשש כי ועד־העיר לא יעמוד על הצדדים הדתיים שבעניני". עתה בעדה ראויה. התנגדי למסירת ההשגחה בידי ועד־העיר גם ועד־האשכנזים המתיחס להרב הראשי קוק, היתה התנגדות גם מצד ועד העדה הספרדית. „ועד־האשכנזים וונפלד אינני מתנגד לשתוף ועד־העיר בהשגחה על עניני השחיטה אלא שהוא דורש לעצמו זכיות שוות".

„היו חלוקי הצעות בין הועדים השונים ע"ד תעודתו של היתרון מהכנסת השחיטה על ההוצאה ורק משרד הרבנות הראשית הביע את דעתו כי כל הכנסות מס השחיטה צריכים להוציא על עניגים דתיים".

ונוראות נפלא הדבר בעינינו כי חז"ל אמרו שבמלתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי והם לא יכושו מלפרסם שקרים וכזבים לעיני השמש באין מכלים!

הנה מתחילה חשבנו שמוטב לא לענות על דבריהם. אך אחרי ראינו כי בערמתם סבבו בכחש גם אחדים מרבניהם. ומהם שמסרו מפה לאון שהחתימו אותם בע"כ. ע"כ מצאנו לחוב קדוש לפרסם הדברים ולהציל את הישרים בלבותם לבל ילכד. במצודתם. ומחכים אנחנו כי ברצ"ה האמת יורה דרכו.

בעיקר באנו בזה להרים מכשול מדרך עם ד' ולהזהירם לבל ישעו לדברי שקר לחשוב כי פירוד השחיטה יהי' למעוז ומחסה נגד החפשים ונהפוך היא. ומי האיש החפץ באמת לבצר חומת הדת יגעור באנשי הריב וכשופר ירים קולו לשים קץ וסוף לפרצות חדשות, ואך לאחד כל יראי ד' לחטיבה אחת.

ותגנו מקרים בי דברינו אלה היוצאים מעמק לבנו יהיו לרצון לפני אחינו ישראל קדושים ויהי' ד' עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבינו ואל יטשנו כיר"א.

חו"ר ועד־השחיטה לעדת האשכנזים
בעיה"ק ירושלם ת"ו

אחרי שנתפרצה השחיטה הנבדלת שלהם, התחילו לעשות תעמולה ופרסמו מודעות שפגעו בהכשר השחיטה הקבועה והקנאים המופרזים שלהם לא נרתעו מלהעמיד משמרות על יד האטליזים הקבועים ולהכריז בעד האיטליז שלהם וכדומה פרסם אז הרת"ג זקן השוחטים, שהיה כמו שהזכרנו ממונה בכולל אונגריך שהגרי"ח זאנפ' היה ראש הממונים וגיסו של הראב"ד שלהם וכל ההשתדלות מצדם להעבירו אצלם לא עלה בידם פרסם אז את הכרוז כדלקמן:

ב"ה שפת אמת תכון לעד ועד ארגיע לשון שקר

אנכי הח"מ אשר נתמניתי לשו"ב בעירנו הקדושה מאת הגאון הקדוש רשכבה"ג מהרי"ל דיסקין זצ"ל. ומרן הגרש"ס ז"ל ומהרה"ג שאר חברי הועד השחיטה אז. ומאז גם עתה הנני עובד בעבודת הקודש בבית המטבחים יחד עם שוביי"ם גדולי תורה וירא"ם בקיאים ומומחים המשמשים בקודש זה עשרות שנים רצופות.

הנני מודיע בשער בת עמי, כי השחיטה הקבועה מתנהגת בהשגחה מעולה בתכלית הזהירות ע"י משגיחים גדולי תורה וירא"ה כידוע לכל בני עירנו. ובכל התקנות וסייגים וההידורים שהיתה מתנהגת השחיטה בעירנו הקדושה, בימי רבותינו הגאונים מהרי"ל דיסקין ומהרש"ז מלובלין והרש"ס והאדר"ת וזצלל"ה בלי שום שינוי כלל. ואדרבה עוד נתוספו השגחות וזהירות וכל מי שיראת ה' נוגע בלבבו ולא שלט בו כל כך אש המחלוקת והפאליטיקע הנבערה יודה בעצמו, כי אין לאכול רק משחיטה הקבועה כי אז הוא בטוח כי מן המותר בא בפיו ולא יכשלו ח"ו במצודת כתבי פלסתר של אגודת ישראל "דפה" וד"ל.

וה' הטוב ישפות לנו שלום ויתן בלב כל יראי ה' החרדים על דברו להתאגד ולהתאחד בכל עניני הדת, ולא לעשות פירצות ח"ו ואז נוכל לקוות לביאת גוא"צ בב"א:

זקן השוחטים דפעה"ק ירושלם ת"ו
נאם יוסף בנימין שו"ב שימאנאוויטץ

שמעתי מנאמן מיוחד שלהם, שלא פעם אחד שמע מפי הגרי"ח זאנ"פ זצ"ל שעל פירוד השחיטה לבו נוקפו, והיה מתברך שעוד יזכה בימיו לאחד שוב את השחיטה, אך כמובן שיותר קל לסתור מלבנות.

ועד האשכנזי מבקש רב למ"מ הגרי"ח זאננ"פ זצ"ל

אלמלי היו מבקשים ועד האשכנזי ואגודת ישראל הירושלמית למצוא רב מתאים בשבילם שימלא מקום הגריח"ז ז"ל, לא היה הדבר נוגע להצבור הכללי בירושלם, כי רוב מנין ובנין של החוג שלהם הם מבני כולל אונגרין שמעולם לא היו שייכים לכל הענינים והמוסדות הצבוריים, ומאלת השייכים לועד האשכנזי שאינם מבני כולל אונגרין הם מספר מועט שמפני הכרתם ושיטתם להתגדר בפני עצמם נמנו להעדה הנבדלת כדי שלא יהיה להם שום שיתוף ואחוד באיזה אופן שהוא עם הצבור הכללי ע"י הקהלה והמוסדות הלאומיים שנמצאו בהם גם חפשיים וציונים

ואלמלי הי ההדבר כן, לא היו מגיבים כלל ראשי העדה על ענין זה ולא היו מתעניינים ומתערבים להפריע בעדם.

כמו כן לו היה החוג שלהם עוסקים רק בביצור וחיזוק עדתם בתור עדה נבדלת, ולא היו מתפשים עלילות על הרבנות ומנהיגי וראשי הצבור הכללי ובראשם רבנו ז"ל היה אז המצב בירושלם אחרת לגמרי, כמו שגם רבנו ז"ל גלה דעתו כמה פעמים, שדעתו נוחה בעיקר במציאותה של אגודת ישראל וגם מעדה מיוחדת שזה גורם לידי התחזקות היהדות הנאמנה ברוח ישראל סבא.

אבל הדבר לא היה כן וכמו שתמיד היו רוצים להבליט ולעשות רושם כאלו שרק הם הם הצבור של היהדות החרדית וכאלו שהרבנות הכללית משיגים את גבולם ומעצרים את צעדם, כמו כן יצאו גם בהשגת רב להם כאלו שכסא הרבנות הירושלמית נתרוקן ותרחיבו להזכיר שכאלו כסא הרבנות המסורתית של הגרש"ס והאדר"ת ז"ל פנויה.

עוד דבר שמקודם הפשו למצוא רב מתוך גדולי התורה בליטה ופולין ששם נהוגה רק רבנות כללית ולא היו יכולים להשיג שם רב בשבילם רק ע"י כך שהיו צריכים להתעות דעתו לחשוב שרק רבנות זו היא העקרית והרבנות של הצבור החרדי, וכאלו שהרבנות של רבנו ז"ל היא רק כמו שהיו רגילים להגיד שהיא הרבנות של החפשיים, והציונים ואם רב כזה היה בא לכאן היה יוצא מזה אחת משתי אלה או שאחרי שהיה מתברר לו האמת שהטיעו אותו היה צריך לעזוב אותם, או שהיה הדבר גורם לידי מחלוקת יותר חריפה.

ולכן כאשר נתגלה בעתוני חו"ל קריאתם למצוא רב בצורה כללית בלתי נכונה, מצאו ראשי הצבור וחכמי בד"צ לפרסם ולגלות את הדבר כמו שהוא והזהירו לגדולי הרבנים בליטה ופולין שלא יתנו להטעות את עצמם, ואם ימצא

מי שהוא שכן ירצה להכניס את עצמו במחלוקת. יזמינו אותו לדין לפני גדולי הדור כדי לברר את הדבר

ואנו מוסרים כאן כל מה שנתפרסם בעתונים ובמכתבים מראשי הצבור וגם מה שכותב הטורים האלה פרסם אז בעתונים. בקשר עם שאלת רב חדש לחוג ידוע בירושלם.

בעזה"ית

בירור דברים

מאת הועד הכללי כנסת ישראל לקופת רמבעה"ן בירושלים ת"ו

מתוך תשובה שושלחה לצתון "דאס אידישע טאגבלאט" בורשה, נגד מאמר בעניז זה מאת אחד המנהיגים של אגודת ישראל וישתתפש גם בתוך תשובה כללית.

הגיע לנו העתון ד. א. טאגב' מיום י"ט סיון ש. ז. אשר נתפרסם מאמר התקפה על כבוד המזכיר של הרבנות הראשית בקשר עם שאלת רב חדש לאג"י בירושלם ומתוך כך מתנפל באופן ציני וביטול והשפלת ערך על המוסד הצבורי הגדול ועד הכללי בירושלים. וכפי עדותה של המערכת נכתב המאמר הנ"ל ע"י אחד המנהיגים הרשמיים של אג"י העולמית.

הטענות והנמוקים שבעל המאמר לקח לו לבסס עליהם את הנחותיו מוכיחים בעליל — ומהזיקים את הדעה הנפוצה — כי אלה המנהיגים שעומדים בראש אג"י בחו"ל הגם רחוקים מאד מהתכרה הנכונה במצבי העניינים הירושלמיים. ולא עוד אלא שחסר להם לגמרי הידיעות הפשוטות שבתוך עניני המפלגות המוסדות והחיים הצבוריים בירושלם ואין להם כל מושג שהוא ביחסי ההמון החרדי הגדול אל שאלת סדור הקהלות והרבנות הראשית.

מובן שאנו באים לדעה זו בכדי להמנע מלהעלות על הדעת שבשביל חשבונות מפלגתיים מסתירים בכונת זדון את האמת ונפשם הולך שולל מאת בעלי הריב פה המלעיטים אותם תמיד בידיעות כוזבות.

מחוסרת כל יסוד הוא ההרכבה של מוסד הרבנות הראשית עם ועד הכללי שבעל המאמר מבקש לערב הכל ביחד עם שאלת רב חדש.

הננו כאן לברר: הרבנות הראשית הוא מוסד כללי המשותף מאת רבנים אשכנזים וספרדים ותפקידו הרשמי הוא לדון בעניני דינים ומשפטים ידועים

הנכנסים בגבול זכות סמכותו ואין לו שייכות להנהגה הצבורית של הקהלה האשכנזית, ובענינים הפנימיים.

עדת האשכנזים החרדים המרוכזים סביב הועד הכללי ומוסדות התורה והחסד הגדולים והצבוריים — עומדת תחת הנהגת ומשמעת בתי הדינים הקבועים בעיה"ק עם הראב"ד הרב הגאון צבי פסח פראנק שליט"א שנתמנה עוד ע"י הגאון רבנו שמואל סלנט זצ"ל הרב האשכנזי הראשון בירושלם. ובראשה של עדה זו עומד הרב והאב"ד גאון ישראל רבנו אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א שנתקבל לפני שלש עשרה שנה כפי אופן הנהוג ומסורתי לרב ואב"ד ורב ראשי עוד לפני זמן רב קודם שנוצר שאלת „חוקת הקהלות" (זו שמשמשת לקרני שטן לתוג ידוע לדקור בה בכל פעם את היהדות) אז קבלוהו לרב ראשי. גדולי ונכבדי העיר ראשי ומנהלי המוסדות הצבוריים, המוסד התורני והתנוכי הראשון הגדול ת"ת וישיבות עץ חיים ועוד מוסדות התורה ממוני הכוללים המרוכזים ע"י ועד הכללי שנוסד לפני שבעים שנה ע"י רבותנו הגאונים זי"ע רבי מאיר אויערביוך זצ"ל רב דקאליש ורבנו שמואל סלנט זצ"ל עם ביאת כח כוללי פולין ליטא רוסיה לבד כולל אונגרין.

הועד הכללי ממלא עבור העדה האשכנזית בירושלם את התפקיד של ועד הקהלה הדואג לכל צרכי הצבור.

ומכאן מודעה כי כאן כן עתה: הקהלה של הישוב החרדי וכל המוסדות של הישוב הישן, שואפת ודורשת ולוחמת בעד סדור וזכות עצמאי גמורה לכל ענייניהם הפנימיים בכל היקפם מבלי לתיות תלוי באיזה מוסד חילוני ולאומי.

ובנוגע להיוצאים שבעל המאמר דואג להם כאלו הם כולם בעד רב חדש הננו למחות ולאמר: כי אם יש עשרים אלף יוצאים הלא תשעים אחוזים מהם לנו הם, כי רוב מנין ורוב בנין של היהדות החרדית בא"י בכלל ובירושלם בפרט מתנגדים ומתמרמרים נגד הפוליטיקה הארורה של החוג הידוע העושה שמות בנו.

היוצאים מועד הלאומי הם כל אנשי מנהלי ופקידי המוסדות וגם רוב קהל החרדים אשר כולם באחד נמנים תחת רבנותו של רבנו הגאון הצדיק אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א ובשום אופן לא יטו את עצמם ולא ירכיבו ראשם לפני אלה אשר מעיזים לבזות בחוצפה את רבם הגדול.

חלוקי הדעות הקימים בינינו ובין אלה המסתתרים תחת שם אגודת ישראל על שאלות כלליות היה מזמן יכול להפתר לטובת היהדות החרדית אלמלא היו כאן נטיות ואמביציות שפלות של אישים פרטיים. ואלמלא היו המכריעים צעירים בעלי אגרוף ובעלי זרוע הממרים גם בקול הוריהם ומוריהם ושולטים עליהם בכל שרירת לבם וכפי שהזכיר גם הנכבד מר מ. קאמינר שבקר בעיה"ק ירושלם במאמריו הקודמים בא. סאגב.

מובן מאליו שאם אנשים בלתי אהראים אלה לקחו להם את החפקיד להביא להם ממרחק רב שלא ידע שיחם ושיגם וקושי ידם החפשית. ויכריזו עליו בחור רב של עיה"ק ירושלם וישתמשו בכח זה, להמשיך תעלוליהם המוזרים. כי אז יתלקח המחלוקת ויתלהב עוד יותר ויותר ויגרום ח"ו חורבן לכל בנין הקודש אשר רבות עמלנו בוגיו בו.

ולכן מצאנו חוב קדוש לנפשנו למהות בזה ולדרוש בכל תוקף ועוז, שאלה חמורה זו אי אפשר להפתר ממי שהוא והדבר צריך להפסק ע"י התדיינות מביאת כח של שני הצדדים לפני גדולי הדור, כפי ההומנה לד"ת שיצאה מאת הרבנים הגאונים חברי הבתי דינים פרושים וחסידים שליט"א.

וכל מי שיקבל עליו למלאות רצונם טרם שיתברר הענין לפני ד"ת לא יהי' לו שום התנצלות בכדי שלא יחשב כדין מסרב לד"ת.

ואחרי דברינו אלה נתברר ממילא כי אין כל יסוד גם להתקפתו של בעל המאמר על כבוד הרב המזכיר הכללי של הרבנות הראשית ואין זה אלא פרובוקציה גמורה. כי אמנם מה שעשה כבוד המזכיר בענין זה לא בשם הרבנות הראשית עשה, ולא היה דרוש לזה הסכמת חברי הרבנות. ועל אחת כו"כ אין זה תלוי ברעת הרב יעקב מאיר שאין זה מסמכותו לחוות דעה ולהתערב בענינים הפנימיים של העדה האשכנזית.

והרב המזכיר שלח רק איזה מכתבי־שאלה בשם הרה"ג חברי בד"צ למוסדות וכוללים אחדים אחרי שנודע שהמשתדלים בביאת רב חדש הוציאו באופן בלתי ישר תתימות מהאנשים מסביב המוסדות על כתב הרבנות שלהם. ואמנם נתקבלו השובות מכחישות ומחאות על זה.

כמובן עוד יש הרבה באורים ועובדות בכדי לברר צדקת דרשתנו. וכמה ברורים כדי לטפת את שקריהם ובלבוליהם של מתנגדנו על פניהם. וכאשר יגיע הזמן הנכון או אז יתבררו ויתלבנו הדברים.

וד' ששמו שלום ישכין את השלום בעיר ששמה שלום. ומלאת הארץ דעה את ד' ועבדו שכם אחד ובמהרה בימינו יבוא משיח צדקנו אמן.

מאמר זה נתפרסם גם בהצפון ד. א. טאנבלאם בורשה כתשובה להמתקיף.

על דבר רב תדש בירושלים

(הדפיס מיוחד מירחון „ההד")

לב כל יהודי, שכבוד התורה וכבוד ארץ הקודש יקרים בעיניו, היה כואב ומיצר על המחלוקת שעשתה שמות בעי"ק זה שנים ושהעטתה כלימה וחרפה על כל תופשי התורה באה"ק. במשך כל השנים האלה לא רצינו להשיב מלחמה ומחלוקת ולהוציא את כאבנו לגדולי עם קודש שבכל העולם, כדי שלא להגדיל את הקרעים ושלא להרבות במחלוקת, ונשאנו את כאבנו בדומיה. אעפ"י שרוב מנינה ורוב בנינה של עדת החרדים בעי"ק ובארצנו כולה נמנים תחת הדגל של רבנו מאורן של ישראל מהרצ"י הכהן קוק שליט"א שקבלוהו לרב ואב"ד, וכן כל ראשי ומנהלי המוסדות הגדולים, הרובצים תחת העול הכבד של מלחמת קיומם והרחבתם אין לבם פנוי לעמוד בקשרי מלחמה ודרכיה הגלוזים. החשינו ועברנו בשתיקת כאב על ההתנפלויות והחרופים והולזולים על כבוד רבנו שליט"א, כי ברור היה לנו שכל ההתנפלויות האלה לא המעיטו את דמות כבודו ותורתו, וכולם הכירו את צדקתו וקדושתו וגודל השפעתו על הישוב הרחב להחזקת היהדות ופעילותיו הרבות לשמירת התורה והמצות בדרכי נועם ובדברים של חבה ואת מסירותנפשו הרבה להחזקת מוסדות התורה והתסד הפנימיים של הישוב הישן. ומה רב ההפסד של מארת המחלוקת שהחלישו את כחות החרדים לדבר ה' בוזזה הרבה מן המרץ והמסירות שהושקעו על ידו לחזק את בדק עם קודש בארץ קודש. וכמה עלינו להצטער על שארס המחלוקת כבר חדר בין חלק מהדור הצעיר שהגיע לידי ירידה רוחנית כזאת, כדי לבזות ת"ה צדיקי עולם ולרמוס כבודם ברגל גאוה, כפי שיוכיח המשתק—משפה פורים האחרון.

ואם אמנם יש להתאונן על גדולי היהדות בעולם שעמד מנגד ולא באו לעזרת ירושלים להצילה ממגפת הפירוד ולשים גבול ומעצור למחרחרי הריב. יש אולי להצדיק אותם מפני שתחילת המחלוקת נוצרה והתרקמה מבפנים על המקום ולא רצו להתערב בענינים הפנימיים בירושלים, אף שאינה דומה עי"ק לערים אחרות, שהיא לב היהדות אשר כל קנינינו הרוחניים והלאומיים התחילו להתרכז בארצנו הק'. ועי"ק צריכה להיות לסמל ולמופת לכל העולם בסדור החיים הצבוריים והכלליים.

עכשיו, כאשר הרהיבו אנשים מראשי מנהלי המחלוקת להשתדל להביא רב ממרחק ולהכריז עליו בתור רב להחרדים בא"י, מובן הדבר שיגדילו את התבערה ותתפרץ המחלוקת עוד ביתר שאת ותאכל ח"ו כל חלקה טובה בעדת עם ה' אשר

באה"ק ומי יכול לשער את ההוצאות והחורבן הגמור ר"ל הצפוי להיהדות החרדים בעיה"ק.

לכן חוב קדוש מוטל על גדולי הדור בכל הפוצות ישראל לא לעמוד מנגד, ועליהם לקרוא אסיפות ומועצות לעכב בעד אש מגפת המחלוקת, ולפרסם בל יהין כל רב נכבד להטעות א"ע ולתת ידו לצעד מכשיל ומסוכן זה ולעצור בעד כל מחרחרי הריב למנעם מלבזות ולזלזל עוד בכבוד רבנים וגדולי התורה, ולסדר את עניני החרדים ולפתור את כל השאלות השונות בדרך שלום, לכבוד ולתפארת ארצנו, להגדיל תורה ולהאדירה, להקים דורות דענגים מלאים בשיבת אמונים, חזקים באהבת ה' ואהבת ישראל.

ושלו' על ישראל, על רבנן ועל תלמידיהן!

הרב מנחם מענדיל פרוש, ירושלים ת"ו

זכות הצדק

(רעכט פאר גערעכטיקייט)

(תרגום מהמאמרי שנתפרסם בעתון "דאס וואהרע" בחילוה יום ו' פר' עקב יו מאייב תרצב)

המאמר "רעכט פארזעלבסשטענדיקייט" (הזכות להיות בלתי תלוי) בעתונכם הנכבד מפר' שלח תרצ"ב משך אליו את תשומת לבם של יהדי ירושלים, שבכלל לא פנו עד עכשיו על התפונה החדשה, כאלו שטצרה שאלת הרבנות בירושלם.

טבע הדברים הוא שכל התקוממת של המיעוט היא תמיד יותר אקטיבית וצעקנית, ומחפשת נמוקים ואמתלאות שונות להצדיק את קיומה בעת שהרוב הוא יותר שקט ושותק, בהרגישם את עצמם יותר בטוח ויותר צודקים.

אך כל זה הוא רק בזמן שכל הסכסוכים נשארים בצורה של ענין מקומי בלבד, ואף שנסו בעלי המחלוקת כמה פעמים לצאת בגלוי בעלילות ובהתנפלות חריפה על גדולינו ורבותינו בעתונם המקומי ותופסים כל מאורע של איזו תקלה וחלול הדת והקודש על ידי החפשים ומטילם על ראשי הרבנים, בעת שעוברים בשתיקה ומעלימים את כל הפעולות הגדולות שנעשו בהתאמצות יתירה, כדי להגן ולהטיב את מצב הדת והיהדות הכללי בכל השטחים השונים בהישוב.

בכ"ז עברנו בשתיקה בהיותינו בטוחים שלא יחשיכו את השמש בצהרים, ובידענו כבר את דעתם של אלה גדולי הדור שבקרו בארצנו במשך זמן המחלוקת, והדעה הכללית של עולם היהדות שלא הושפעו מכל הבלבולים הכוזבים.

אבל אין זאת אומרת שכל זה לא פגע בנו ולא הויק לנו, לא כן הדבר! אין להעריך את ההפסד שהיהדות החרדית בירושלם סבלה ומה שגרמה לנו המחלוקה.

כמה כתות של מרץ כלינו לריק על דברים פעוטים, שהיינו יכולים לנצלם אותם על פעולות גדולות ופוריות להחזקת התורה והיהדות.

כל הנשק שמשתמשים בהם בעלי הרוב הנפרדים וכל החצים שיורים פוגע יותר בהיהדות החרדית עצמה להחליש את כחונו. בזמן שהתפשיים הולכים ומתחזקים יותר ע"י הפירוד שביניגו לבין עצמנו.

וצריך להאמר: שאולי אשמים בזה היהדות העולמי בגולה וביחוד גדולי הדור שלא הגיבו ולא הקדימו להתערב בדבר ולמצוא את הדרך הנכונה לשכך את המחלוקת בהחילה טרם שהגיעה לידי מצב חמור.

יכולים אנו אולי להצדיק אותם בזה שעכ"פ לא קבל הפרוצס הזה עד עכשיו צורה רשמית אף הרבנות שהכיפו על ראש הגה"צ רי"ח זאנענפעלד זצ"ל לא נשאה עליה — כמו שידענו אנו על המקום — שום צורה רצינית או רשמית. בטוחים היינו שכונתו היתה מתחילה לטובה כי חשב שבהיחס של כבוד שלו לרבנו מוהרא"י קוק שליט"א יכול לעצור ולמנוע מאת התלוים בו את התנפלותם החריפות. אף שלא עלה בידו זאת.

אבל, תכונה לגמרי אהרת קבלה שאלה זו עכשיו אחרי הסתלקותו של הגרי"ח ז"ל ונתגלה לנו שהודיעו ופרסמו בעתוני חו"ל על דבר מינוי רב חדש למלאות מקום כסא הרבנות שישבו רבתינו רבי שמואל סלאנט ז"ל והאדרת ז"ל כאלו שכסא הרבנות הכללית נשאר ריק ועומדת על הפרק שאלת הרבנות הירושלמית ידיעה מזויפה זו לא יכלו ראשי הערה ומנהיגי ירושלם. להבליע מבלי להגיב עליה

ובידעם כי שאלה מסובכת זו קשורה עם כמה ענינים מקומיים אי אפשר להתבהר מרחוק ע"י מכתבים או ובוחים בעתונים בלבד לכן פנו אל גדולי הדור שישלחו משלחת רבנים לכאן כדי לברר את הדבר.

לכאורה היתה צריכה קריאה זו להתקבל ברצון מכל הצדדים, אך למעשה לא יצאה ככה. והשתוממנו כאשר הביאו לפנינו לפני שבועות אחדות מאמר ארוך בעתון חרדי בלי התימת כותבו בהערת העורך שהוא אחד ממנהיגי אגודת ישראל העולמית אשר כנראה שגם לו הסר ידיעה והכרה בעניני ירושלם. ושם הוא מתקיף את ראשי ומנהיגי עיה"ק ואת הרבנות הראשית על זה שמפריעים את אלה — הקוראים לעצמם — הרדים בלתי תלוים להביא להם רב.

ועד הכללי המוסד הצבורי המשותף מכל הכוללים מצא עכשיו שעה מוכשרת לצאת בגלוי ופרסמו בעתונים ובפרוספקט מיוחד בשם "בירור דברים" בהם הם מגלים את היסוד הרעוע שעליו בנו את השאלה המדומה של הרבנות הירושלמית החדשה ואת המוטיבים העיקריים הקשורים לזה. ומוכיחים עפ"י עובדות נכונות שאין שום מקום ויסוד לדבר ע"ד רבנות ירושלמית כביכול, כי רוב מנין ורוב

בנין של הצבור החרדי בירושלם אף הרוב הנקראים "יוצאים" שמפני טעמים שונים אינם נמנים לועד הקהלה עומדים תחת של הרבנים ובתי הדינים בראשות של מרן הרב קוק שליט"א וגם הם לוחמים בעד עצמאותם וחכורותינו הדתיות שיהיו בלתי תלוים לשלטין המוסדות הלאומיים החלוניים.

אנו רוצים איפא להביע כאן גם את תמהונו אנו על בעל המאמר בעתונכם הנכבד האורגן של היהדות בירושלם דליטה עיר וילנה, באיזה זכות לקח לו הרשות לכתוב ביד חפשית בשאלה כ"כ עדינה, מגוחך הוא הדבר מה שמתאונן על גורלם המסכן של אלה הפוגשים מכשילים גם מיראים בני ירושלם עצמם מלהביא להם רב בירושלם, שלפי דבריו נראה כאלו כל תושבי ירושלם יוצאי מדינות שונות וכוללים שונים הם מעונינים בהרבנות החדשה, וכאשר כבר השיגו להם רב באים צד שלישי כ"כ צדדי להפריע אותו מלקבל את הרבנות. (בעתון הנמצא אצלי נמחק וקרוע מעט) אנו יודעים שאלה הנזכרים לוחמים ג"כ נגד ועד הלאומי אף ששייכים להרבנות הרשמית נמנים גם מהיוצאים.

אנו יודעים ג"כ שאדרבא שועד הלאומי הנוכחי שיש בו רוב מהפועלים השמאליים היה דוקא מרוצה יותר שהחלק הנפרד בין היהדות החרדית ישיגו להם רב בעל אישיות חשובה כדי שהפירוד והמחלוקת ימשך ויתקיים גם להבא כדי להחליש את כח הרבנות ולהטיל מעליהם לגמרי את עול הרבנות.

ובדבר עיקר השיטה של התבדלות מה שכותב בדבר זה, מלבד זה ששיטת ההתבדלות לא נפתרה עדיין בגדולים הנה כאן לא השיטה יצרה את המחלוקת אלא שהמחלוקת יצרה אם השיטה שנקטו כביכול בה.

אנו חושבים לחרפה בשבילנו בזה שהכותב נותן דוגמת ורוצה להשוות את ארץ ישראל לארצות אחרות. לא? אחי! ארץ ישראל היא כ"כ הרבה רחוק ובלתי דומה לארצות אחרות כבין מזרח למערב, ואם כן להביא דוגמה לנו יכולים אנו להצביע על ערים גדולות אחרות, איפה שהיהדות האורטודוקסית כן לחמה להשיג יד עליונה בהרבנות הרשמית והכללית [55].

ואמנם אין מקום בעתון לבהר ולברר את שאלה זו רב הצדדיות ורק כשתבא שאלה זו לפני גדולי הדור אז יתבררו הדברים מכל הצדדים וכל העוכרות הקשורות בשאלה זו. ורק באופן כזה יש לקוות שימצא דרך איך לשים קץ וסוף להמחלוקת החשכה ולטהר את האויר המחניק ויהודי ירושלם יוכלו לשאוף ולנשום את רוחם ולפקוח עינים לראות ולהביט את המצב הנכון שכו אנו נמצאים בעולם.

הרב מנחם מענדל פרוש ירושלם

---

55 כוונתי היתה על עיר וילנה בעצמה, כידוע.

מחשבתם לא נתקיימה

מכתבי ראשי העיר וגם הרבנים פנו ישר להרה"ג ר"מ זק מריגא זי"ל שלא יקבל את הרבנות מטעם כל הנמוקים שהזכרנו, עשו את פעולתם ובאי לידי הכרה שאין זה אלא רבנות של ועד העיר האשכנזית ולא כמו שרצו להטעות אותם. בעל חומותיך עמוד ק' כותב "רבני משרד הרבנות שלחו מברק לרב זק שלא יבוא מפני הסגת גבול הם חשבו את עצמם לרבני כל ירושלם". אך מדוע חשבו הוא וסיעתו שהרב שלהם הוא נשיא וראש ליהדות החרדית בארץ הקודש?

אנו רואים גם מתוך דברי הגאון רבי חיים עוזר מובילנה במכתבו למרן הגאב"ד רבי צבי פסח פראנק שליט"א שהוא מביא שם, שלא מזכיר לא רב לירושלם ולא רב להחרדים, אלא מזכיר כמה פעמים רק רב לקהלת ועד העיר האשכנזי לקהלה בפני עצמה רב וב"ד מיוחד דוגמת ומתכונת הקהלות באונגרין... ועתה מה כח ב"ד יפה לעכב את הקהלה של ועד העיר האשכנזי למנות "להם רב ומורה מיוחד", כפי דעתם והשקפתם ולבסוף הוא כותב וכדומה לא די שאין להם לעכב למנות להם לקהלת ועד העיר האשכנזי כי אם לעזר להם.

ואמנם לו היה הדבר כן לא היו מונעים אותם באמת למנות להם רב מיוחד כמו שמוכיחים כל הדברים והמאמרים שמסרנו בשם ראשי הצבור הירושלמית אך הם רצו לתת על הרבנות שלהם צורה של רבנות כללית כמו כן רצו לבחור להרב רק דוקא מערי ליטא ופולין מקומות שאין שם דוגמת ומתכונת הקהלות באונגרין.

ועל זה מעידים הדברים שמוסר בעל חזמותיך שם שכותב: בעמוד צ"ח כבאצבע אלקים נזדמן מרן הגרי"צ דושינסקי שליט"א לבקור בירושלם והוא עמד על יד מטתו של מרן זי"ע, לאחר ההלויה נתאספת העדה בערב ובחרת בי לבקש את מרן שליט"א שישאר בירושלם, הבטחנו לו לסיים את המו"מ עם הגאון ר"מ זק זי"ע ואם הגרמ"מ זק לא יודיע תיכף שהוא מוכן לבוא ישאר הוא לרב של העדה, מרן שליט"א לא הסכים לכך, בלאו הכי ראה הכרח לשוב עוד לעירו ובפרוס הפסח חזר לביתו נסעתי לריגא והרב זק קבע לי זמן לתשובה עד שבועות הרצ"ב כשלא קבלתי תשובה חיובית עד אז, נסעתי לחוסט והמר"מ הסתיים בהבטחה, בסוף דובר אז שבקיץ תרצ"ג יצלה מרן שליט"א לירושלם אחרי פסח תרצ"ג יצאתי שוב ואז קבע מרן שליט"א את יום עליתו א אלול, ומסיים בהנוסח שלהם: בשורת קבלתו לכהן באר, באב"ד בירושלם עיה"ק ורב ראשי ליהדות החרדית באר"י הובאה לידיעת הצבור.

ואמנם ניתן להיאמר לשבחו של הגרי"צ דושינסקי שליט"א שהוא שומר את גבול משרתו עומד בדעתו התקיפה ולא זז משיטתו המוצקה כמתכונת הרבנים החרדים באונגרין ובזמן האחרון שנתפלגו הדעות אצלם בין הסיעה הקצונית הנקראים נטורי קרתא ובין אלה שהתחילו לבוא בקשרים והסכמים עם ועד לוואמי וועד הקהלה ובהם גם בעל על חומותיך הוא תומך בהראשונים ואף שיוצאים בכרוזים נגד ועד הלאומי והרבנות הראשות אך נזהרים כנראה עפ"י פקודת הגרי"צ דושינסקי שליט"א מדברי חרופים וולזולים.

ו"בעל חומותיך" עמוד קי"ב כותב עליהם בזמן האחרון נתארגנו הקנאים הקצונים תחת שם נטורי קרתא ובשם הארגון נתקפה פעמים רבות אגודת ישראלי ההתקפה האחרונה הכי קשה היתה בקשר להסכם עם הקהלה על חלוקת כספי העזרה של הממשלה עבור עניי ירושלם נטורי קרתא הוציאו כמו כן דו"שבועון בשם "החומה" שבעיקרו מתקיף את "אגודת ישראל".

בהבחירה האחרונה לועד העיר האשכנזי נצחו הסיעה של נטורי קרתא והנהלת וועד העיר האשכנזי עברה לידם.

המשחק הידוע

ימים אחדים לפני הסתלקותו הפתאומית של הגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ביום י"ט אדר תרצ"ב, ערכו צעירים קנאים פוחזים ביום הפורים משחק נורא שאין רצוני להעלות על הכתב בביהכנ"ס ידוע וקבוע לתחנ שלהם. כשנודע הדבר למנהלי מוסדות התי"ת והישיבות שראו בזה סכנה להשחתת המידות של המתחנכים שלא יושפעו מהם אם יעברו גם על מעשה נורא זו בשתיקה ומפני שחששו, לחלול בכבוד ירושלם היו נזהרים שלא יתפרסם הדבר בעולם אך העומנו אסיפה צנועה שדנו בזה והחליטו שעכ"פ צריכים לקטס את הצעירים שחוללו דבר זה. גם כשנודע הדבר לרבני תל אביב והמושבות פרסמו מחאות נגד מעשה תעובה זו, עורך "התבונה" האורגן של חוגי בעלי המוסר, מצא בזה השם והשפלת כבוד תלמידי חכמים כביכול, ופרסם מאמר בשם "כואו חשבון" כדרך בעלי המוסר שעוסקים גם במידות עפ"י חשבון.

כותב הטורים האלה העריך מכתב להרב העורך וקבלתי ממנו תשובה, ואנו מוסרים כאן מכתבי, וגם תשובתו והמבין יבחין.

מע"כ הרה"ג וכו' עורך התבונה, שלום.

מוציא אני לנכון למסור לו את הרושם הבלתי נעים שעשה המאמר בהתבונה בשם „בואו חשבון" על הרבה מקוראיו הירושלמים, מלבד שהי' כבר למותר לגמרי לדבר מזה אחרי שהזכיר כבר מקודם שעשו מזה ענין נפוח יותר מדי, מכש"כ שלא הי' מתאים לזה השם הנושא „בואו חשבון" אשר במבט הראשון חושבים שידין באיזה שאלה כללית גדולה הדרוש כמה המשכים ובאים לידי גיחוך כשרואים אח"כ במה דנים בשם רעשני כזה.

ובעיקר הדברים מלבד מה שבעל המאמר מגדיל ערכם של המשחקים אפשר להרחוקים מהמקום לקבל רושם כאלו הם אנשים שקטים העוסקים רק בדברים טובים ונכשלו רק בפעם הזאת, והצד השני נפל ע"ז כעל מציאה, במקום אשר כל אנשים מאה"ק יודעים עד כמה אנו סובלים ועוברים בשתיקה על כמה התנפלות גסות ובזיונות וחירופים קשים המטילים ומחלקים לגדולי התורה רבני ומנהיגי עיה"ק שאינם נמנים למחנם.

עד שהמעשה המכוער הזה הגדיל את הסאה ועבר כל גבול מהמשחק המר הזה נשקף ונתגלה השורש פורה ריש ולענה שהושרש בלב צעיריהם פרי חנוך מושתת של זה כמה שנים המלעיטים אותם ברעל של שיטנה ושנאה.

כל הדואג לעתידה של כת החרדים רואה הסכנה המרחפת על צעירינו אם לא נקדים פני הרעה.

גם שואל אני מה עשו הרבנים המצילים והמגינים יותר ממה שמסכים גם בעל המאמר בעצמו.

וכי אפשר הי' להסתיר הדבר שנעשה כפני עשרות בחורים ונערים שהרבה מהם אמנם מיחו ע"ז בשעת מעשה. וכי אפשר הי' לקנוס את הפראים הללו מבלי שישבו רבנים לגבות פי העדים ולהזמין את האנשים אשר יש בידם למחות. וגם זה לקנוס אותם אשר גם בעל המאמר מודה בזה מי יודע אם הי' נעשה אחרי שכבר הורגלנו בתעלוליהם. אם לא הי' נמצא איזה צעירים נלהבים שיצאו בהקריאה „התעוררי ירושלים" במקום אשר מצדם וממחנם יוצאים חדשים לבקרים כמה קריאות בלי שם של התנפלות וחירופים שקרים ובלבולים על רבנים וגדולינו.

אין אנו חפצים להתעמק ולמצוא אם הי' לבעל המאמר איזה טוך מיוחד או אולי תמימות יתרה אך בכל אופן חושבים אנו שהמאמר יצא מתוך העמדה המסויימה ששם לו העתון בהופעתו.

ברגשי ידידות וכבוד

ז. ז. פרוש שו"ב

ב"ה עיה"ק ירושלם ט' אייר תרצ"ב

כבוד הרב הגכבד וכו' מוהר"ר מנחם מנדל פרוש נ"י.

לתשובת מכתבו אסיר תודה אהי' תמיד כשמעירים אותי בדברי בקורה על דברי בכתב ובע"פ דברי המבקרים מעמידים לפעמים על האמת. אולם בטרם למאמר באו השבון לא באתי עדיין לידי הברה כדי להודות על דברי כת"ר במכתבו.

אשיב לכ' על אחרון ראשון כ' שואל "מה עשו הרבנים המצילים והמגינים יותר ממה שמסכים גם בעל המאמר בעצמו" ? ע"ז אשיבו כי יש הבדל גדול בין בעל המאמר לבין המגינים. בעל המאמר לא הי' מסכים בשום אופן למשות את הקירות במודעות מעין אלו של "התעוררי ירושלם" לא הי' מסכים למודעות האיסורים וולזולים של בתי הדינים בירושלים וה"א אשר בה בשעה שלעיניהם עושים כל מיני אסורים נוראים שבל לב יהודי נאמן ירגז ממקומו ובמסתרים חבכה נפשם ועל זה לא יוצאים נגדם בצעקות ובמודעות רועשות כאלה ואדרבה טוברים הם שצריכים להשתמש נגדם במקל בוצם ורק נגד הפעוטות האלו ונגד הצעירים האלו אשר מיסתים הם ואם יש לנו סבלנות נגד מרבי ממזרים ומחללי כל קודש בודאי שהיינו צריכים לסבול חטאים מעין אלו.

ביחוד הרגיז את הלב האיסורים נגד חנוך לנער נגד פעוטות שאינם יודעים טעם חטא ראיתי פעם את תילדים ההם כשהם מוסבים מסביב לשולחן בביהמ"ד בתי ברוידא עם ספרי התהלים בידיהם ואומרים מזמורים בנעימה קדושה בין מנחה למעריב של מוצאי שבה ונפשי פחד ורחב מגיל על זרע ברך ד' אלו ראיתי איך שהילדים חוזרים על למודיהם אהבה ושקידה הודות להשגחת האברכים שמושבים את לבם לאהבת התורה ראיתי שם עוד הרבה דברים נעימים למי שאהבת ד' קוננה בלבו ואם באו פריצים והשתמשו עמהם פעם לחלל את כבוד התורה לא הם אשמים ואין לך גחוך גדול מזה כי בשעה שחרבה אלפי ילדים מחחנכים ללא תורה וללא דרך ארץ ושבל מעשים רעים ע"ז אין פסקי דינים ואין צעקות ורק אלו הצאן הם התפאים בנפשותם וכשבאים לפרסם דברים כאלו בפני כל עם ועדה בשעה שאלפי חיירים באים לראות את הארץ ונותנים את ירושלם עיה"ק לשמצה אין לך חטא גדול מזה וראוי להשתיקם.

לפני שיצא המשרד הת"א בפרסומו עוד לא נתמלאה סאת הסבלנות נגד משחק מכוער זה אולם כשראיתי שהאש הולכת ומתפשטת והגיעה לת"א ומי יודע אם לא היתה מגיעה גם לחיפה וגם למקומות אחרים אמרתי לנפשי שמוכרחים כבר להגיב על זה במה שנוגע להגדלת ערכם של המשחקים עלי לאמר לכ' בגלוי שסובר אנכי

שיותר טוב יהודי שומר תורה עם עונות ספורים מרשע עריץ עושה כל תועבה עם מעלות... וד"ל ועל כגון דא בודאי צריכים להכריז בקול גדול רבותי באו חשבון.

הנני מבקש מכ' שלא יתנני לאיש ריב ומדון מה שעשיתי היתה בכונה לשם האמת אין לי כל נגיעה להצדיק את האחד ולהאשים את השני ואם הצדדים הם אנשי אמת צריכים הם להודות לי ע"ז כי חושב אני שאנכי בתור אדם מן הצד ריאה את האמת יותר מהם.

ובזה הנני המברכו ומכבדו כערכו

העורך

נ. ב.

מתפלא אנכי ע"ז שלא נפגש אתי עוד פעם בחוהמ"ס כאשר דברנו.

מכתבי לרב גדול [56]

(שהקול ישראל התנפל גם עליו)

אף כי רגילים אנו כבר מבלי להתחשב ולענות על הגדופים ובלבולים הכתוב תמיד בהעתון קול ישראל מאת צעירים בלתי אזהראים על מאורן של ישראל רבנו מוהרא"י שליט"א אך הפעם שהעיזו לנפול באופן גס על כמ"ע, אשר הי' מהעוזרים ביסוד קהלתם הנפרדת, חושב אני לנכון להעיר בזה איזה דברים להראות את חוצפתם ושקרותם של סופרי העתון הנז' מבלי לכנס בויכוחים על עצם הענין אשר לדעתנו יכולים היו החרדים להתבצר ולהגן על כל זכויותיו גם החת השפעת רבנו אשר גם הוא הי' מגין ופועל לטובת כל מוסדותינו תק' שיעמדו ברשות עצמם לחזקם ולגדלם. מבלי לעשות פרץ בחומת הקודש ולשים הבדל ופירוד גם בין הדבקים בד' ובתורתו, אשר כבר רואים אנו את התוצאות אחרי עשר שנים של מחלוקת אשר גרם רק להחליש את כח החרדים, אשר כחות רבים וחשובים שהיינו יכולים להשתמש לפעולות חיובים וליצירות רוחניים טובים כילו לריק רק למלחמה של שלילה לבזות ולהשפיל. כבודם של גדולי תורה יראים ושלמים. מלחמה להחזקת מעמדם של אנשים שקבלו עליהם האפטרופסות של החרדים רק לשם אמביצי של נצחון, ולשם זה מגייסים גדוד של צעירים המחנכים

---

56 אף שנמצא אולי בתוך המאמרים והמכתבים שלי דברים כפולים אך נמצא בכל אחר מהם גם נקודה חדשה או רעיון חדש ולכן מסרתי כאן את כולם.

אותם לעזי פנים, המבלים את זמנם בפוליטיקי ומבטלים מלמודם והיינו רוצים לבקש מהם להראות לנו אף על אחד מבניהם הצעירים שעלה במשך העשר שנים האלו למדרגת גדול בתורה לא רק כמו אלו הרבנים הגדולים אשר הם מבזים אותם, אלא גם אפילו בכמה מדרגות פחותים מהם. מתגנדרים הם בקנאות פחוזה ופוטרים את עצמם מכל שאיפה ומטרה של עליה בתורה וביראת ד' אמיתית ואם אולי הי' אפשר כי האנשים הקודמים באי בימים הי' מתנחמים סוף סוף על כל המחלוקת אחרי הוכחו לראות את התוצאות והי' מנסים אולי להפש דרכים איך לתקן ולקרב. הנה קמים בניהם תחתיהם תרבות אנשים... המתחילים הכל כמבתהילה ומפריעים בעד כל נסיון של שלום. כמו שאנו יודעים זאת שכמה מו"מ נתבטלו אך מפני פחד הצעירים על הזקנים, ופה כרוכה הסכנה היותר נוראה לעתידה של היהדות החרדית באי"י מה שהאגודה המקומית העמידה את החרדית על יסוד שלאמביצי' ונצחון והתכבדות מקלונם של זולתם. מכיר אני את הסופר בן חיים בנו של אחד מהמנהיגים של האגודה, צעיר מבהיל רהוק מלהיות נחשד לת"ח היודע מעט למשוך בקסת סופר כותב מה שעולה על לבו מת שנפלט מקולומטו בלי שום אחריות שונה הוא את השקר הגלוי שרבנו הכריז על האוניווערזיטעט שמציון תצא תורה במקום שכל מי שקרא את נאמו הנדפס רואה שאדרבא שכל הנאום הי' על יסוד הכי ופחד ורחב לבבי, שהיהדות מרגיש מיד בזמן שרוצים להכניס השכלה כללית, ומחה בגלוי על הכרזתם שהוא מכון לחכמת ישראל, והזכיר את הישיבה העולמית וסיים שיקויים באמת מציון תצא־תורה, בכונה שהמכון הזה אינו עדיין מטרה האמיתית לחכמת ישראל.

עוד כותב שקר גלוי שרבנו בקר בגמנזי' דבר שלא הי' מעולם. שאף פעם לא בקר אף אחד מבתי החנוך של החפשיים והשלליים ורק את הסימינר המזרחי בקר רק לעתים רחוקות אשר בכל אופן נחשב כתרים נגד הסימינר החפשי.

גם מה שמכנים לרבנו בתור מנהיג המזרחי אינו אמת כי אין לרבנו שום יחס ישר בעצם הנהגת המזרחי ומי שיודע את השיטה האידיאלית של רבנו של הסתדרות ירושלם יודע ג"כ שלא הסתפק מעיקר שיטת המזרחי ורק מפני שיטתו לחזק כל דבר טוב ומועיל לבנין ארצנו הק' תומך בהצד החיוב והטוב של המזרחי גם הוצפה נוראה היא מה שכותב שרבנו אינו נוקף אף אצבע נגד אשכלי בשר טריפה כל רבני וגדולי ירושלים ובהם גם הגאון מלצר שלי"א יודעים מכמה אסיפות שקרא רבנו לביתו וכמה תחבולות ועצות שבקשו להבטיח שהגויים הקונים את בשר טריפה מהקצבים שלנו לא ימכרו להקבוצות והמסעדות של החלוצים.

ובענין זה יצא דוקא הקול ישראל להצדיק את הקצבים, כדי להבליט יותר

את קלותם ורשעת החלוצים והקבוצות, כמו בכל פעם שיש להם איזה הזדמנות להראות על המכשולים והפרת הדת אצל החלוצים נופלים ע"ו כמו מתוך קורה רוה ונקמה, ולא מתוך כאב נפש אמיתי להפש עצות ולתקן.

לא כן רבנו אשר כל המכשולים נוקב והודר בתוך עומק נשמתו, וגם כאשר ידבר אליהם ידבר כאשר ידבר אב החס על בנו אשר נטה מדרך הישר והרבה פעמים היה אשר דבריו היו נשמעים, כולם יודעים מה שפעל, שנה זו במכתביו ובפעולות להוזיל להם מחיר המצה והציל אותם מעון חמור של אכילת חמץ ח"ו גם רק הודות להשפעתו בטלו את חג הבכורים שלהם שהתחילו להנהיג בחג השבועות ע"י הובלות תבואות ופירות בקרנות ובהמות, ועוד כמה תיקונים עד כמה שאפשר.

לכן אל יפול רוחו ואל ירתע מה שזלזל בכבודו ויעשה כל מה שבידו ולהשפיע גם על גדולי המנהיגים של האגודה שיגערו בהם, שישובו מדרכם זה, יש להם מה לפעול ולעשות הרבה כדי לרומם קרן התורה ולומדי' במעשים חיוביים ובפעולות טובות, ואם כי מקודם חשבו אולי להחשיך את השמש בצהרים, ולהחעות את העולם. אבל עכשיו שכבר נודע לכל העולם קדושת רבנו וצדקתנו, הם מחללים רק כבוד האגודה ומשפילים את ערכה ומפריעים — כמה ענינים ופעולות טובות שגם אנו וגם רבנו היו עוזרים להם.

אם נבוא לחשוב את הסבות הגורמים לאנשי המריבה העומדים בעקשנות נראה כי שונים הם אצל כאו"א מהם, מפני חשבונותיהם הפרטיים מי משום רות של משרה שהשיגו בהסיעה מפני חריצותם שהראו את כחם בתעלולים ותחבולות חריפים יותר, ומאלה שעוד מקוים ומצפים לקבל שכרם, ומהם אנשים בטלנים המשפיעים עליהם באיומיהם מפני סכנת החפשים הרוצים לכבוש את מקורות הכספים והרב קוק תומך בהם, במקום אשר כל העולם יודע את אומץ מסירתו ומלחמתו של רבנו להחזיק ולהגן על מוסדות התורה וכל מוסדות של הישוב הישן החביב עליו כבבבת עינו, ואשר בשבילם נסע לאה"ב ועוב את אה"ק הנחשב אליו כפורש מן החיים.

הזון גלוי הוא לראות, איך שכל בעלי תכונות חריפות של נצחון ומחלוקת מוצאים את ספוק נפשם דוקא אצלם שבכלל הם רק מיעוט, ואנשים שקטים בעלי מדות ורגש מוסרי הם הם העומדים מצד רבנו.

אם נבוא לחשוב מה פעלו כל משך עשרה השנים העומדים בריב, יכאב הלב לראות, לא רק שלא תיקנו איזה דבר טוב כללי, אלא רק העמידו ויצרו מחנה צעירים אשר נתחנכו לעזי פנים ומבזי ת"ח, וכל פחותי הכשרון מתגנדרים ומסתפקים בקנאתם, ובאמת סכנה גדולה מרחפת על הדור הבא שלא יביא ויצור

לנו גדולי תורה כי דוקא הבעלי כשרון השוקדים אם אינו רוצה להמנות עמהם ולקנות חלק במעשיהם נרדפים בהמתם.

התנפלות פומבית

אף שלא הסרו הקנאים המבוהלים מלחולל פרעות בכל פעם כשהופיע רבנו ז"ל במקום צבורי כללי, שגרמו לבלבולים ולריב בין שני הצדדים אך שיא התעללותם הגיע בשתי לויות בתלויה של הגאון רבי אלי' קלאצקין הרב מלובלין ז"ל שמסדרי הלויה סרבו להכניס את המיטה בהשער של ת"ה עץ חיים במחנה יהודא והרב יספידו שם אך תחבריא שהיו סביב המיטה הפריעו בצעקות של זלזול ומהרו לרוץ עם המיטה ועברו על יד השער מבלי להכניס את המיטה וגם לא לעמוד ע"י השער, ועוד לויה היתה זמן קצר אח"כ הלויה של הרה"צ המקובל רבי שאול הכהן דאוויך ז"ל שמו נזכר למעלה בין החתומים על התלטה של אספת רבני א"י, כשהתחיל הרב להספידו ברחוב יפו במקום שהיו המון רב מכל הגונים לא יכלו לעצור ברוחם הפראית ביחוד קנאי מבוהל ירוע ששרה את הגפטר התפרץ אל הרב בקריאות של בוז להפריע את הספדו של הרב, וכמובן שנמצאו בין הקהל אלה שלא עמדו מנגד ואחזו בהפורעים וסחמו את פיהם והשליכו אותם מחוץ להקהל, אך מהם נמצאו פוחזים שהתחילו בצעקות והדבר הגיע ליד הכאות משני הצדדים והיה הכרח להשתמש בשוטרים להשקיט אותם עד שהרב המשיך בהספדו התנפלות פומבית וגסה כ"כ שעוד לא היה כמוה, הרגיז את דעת הקהל מעל לגבול ההבלגה, ונוסף לזה יצא האורגן שלהם העתון קול ישראל בהתקפה על תוגי הרב שהשתמשו בשוטרים ובכח ואלמות שהרמו יד על ת"ח יראים וחרדים, והמשיך לחפש עלילות וזלזולים.

ראשי הצבור ומנהלי המוסדות ראו צורך לעשות צעד שלא נעשה עד אז לצאת במחאה גלויה נגד המתפרצים מחללי כבוד ירושלם וכבוד התורה, ונגד העתון קול ישראל[57] כאשר הגישו את נוסח המחאה לרבנו ז"ל, חרד מפני החשש שזה יגרום חלול כבוד ירושלם ופרסום דברים כאלה יכולים אולי להזיק את הכנסת המוסדות, הרב הציע שיחד עם מחאה זו יתפרסם גם דברי עדוד וחזוק שאל יטילו צל על כבוד ירושלם בגלל פרצת מספר קנאים מבוהלים, ויוסיפו לתמוך ברוח נדיבה

---

57 אומרים שבומן האחרון יהיה הכיוון של "קול ישראל" מה שהוא אך אין עוד מקום שם להתנפלות וזלזולים בכבוד רבנים וראשי היהדות החרדית הכללית.

ועל אתר לקת עטו ורשם בעצמו את הדברים שנתפרסמו מעבר לעמוד המחאה ואנו מוסרים את שני המכתבים.

מ ח א ה ג ל ו י ה

מאת ראשי ומנהלי מוסדות התורה והחסד
של הישוב הישן והיהדות החרדית בירושלם ת"ו

בהתאסף יחד ראשי מוסדות הקודש של היהדות החרדית בירושלם, עמודי התוך של הישוב הישן בארץ הקודש, למראה הסכנה הצפויה ח"ו לקיומה של תורה ושלטונה בחיים ע"י זר מעשיהם של כנופית צעירים מחוסרי כל מצפון ורגש אחריות ונעדרי כל זיק של כבוד התורה, שבשגאתם וקנאתם בגדולי התורה ועמליה בטהרה, הרעישו מלחמת פלסתר על רבני ירושלם גאוניה וצדיקיה בכלל ועל רבנו הגאון הצדיק מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, הגאב"ד דפעיה"ק זראש רבני אה"ק ת"ו בפרט, ואחרי שנוכחו לדעת כי כנופיה זו של כוהבי הפלסתר הם הם בעלי העתון „קול ישראל" והם הם התופסים את בית־ישראל בלבותם בתור סניפה של „אגודת־ישראל" בירושלם, וגדולה התרפה ורבת הכלימה כי הרס זה לבית ישראל בא לנו בעו"ה תחת השם המזויף של יהדות תרדית וחגנת הישוב שמהרסיו אלה מתימרים ומתחצפים עוד להשתמש בו.

לכן מצאנו חוב קדוש בנפשנו להוקיע את עושי הרשעה האלה לעיני השמש ולהסיר מעל הישוב התרדי את קלון מעשיהם של מחריבי קרתא קדישא אלה, ותננו מחלים ומבקשים את פני רועי ישראל די בכל אתר ואתר לחוס ולרחם על קיומה של תורה וכבודה ועל כבוד ירושלם, צרור נפשה של כל היהדות התרדית, ולבא לעזרת ד' בגבורים לכלות הקוצים מכרם ד' צבאות ולהשיב כבוד ירושלם כבתחילה ולהרים את קרנה של תורה וכבודה על תלה, וה' יערה רוח ממרום להשיב לב בנים אל אבותם וארמון ישיב על מקומו בב"א.

ירושלם ת"ו. טו"ב טבת תרצ"ג לפ"ק.

מנהלי ועד הכללי כנסת ישראל
נחמן גדלי' ברודר
אשר דוב די ליאון
נחום צבי יפה
זיסיל חבס

זלמן הלוי סאלאוויציק
מקום החותם
מנהלי ת"ת וישיבת עץ חיים
יחיאל מיכל טוקצינסקי
זלמן זאלאזניק
מקום החותם

מנהלי ישיבת חורב חיים
שמחה ווינגראד
שלמה מנחם ווינטרוב
מקום החותם

מנהלי ת"ח וישיבת מאה שערים
יצחק יעקב וויכטפויגעל
חיאל מיכל מושקין
מקום החותם

מנהל ת"ת וישיבת חי עולם
ישראל ראבין
מקום החותם

בשם ישיבת שער השמים
שמעון צבי הורוויץ
מקום החותם

מנהלי בקור חולים הוספיטאל מכללי
יהושע מאיר רייכמאן
משה יצחק שוב
מקום החותם

בשם מנהלי מושב זקניס והקונות המאוחד
משה סילבער
מקום החותם

מנהל בית היתומים ציון
אברהם יוחנן בלומנטאהל
מקום החותם

מנהל ביח היתומות הכללי
דוד ווינגארטען
מקום החותם

בשם חינוך לבנים
טוביה מירסקי
מקום החותם

בשם אוצר החסד קרן שמואל
טובי' סלומון
דוב וישטאצקי
מקום החותם

בשם עזרת נשים
אלחר סטרלצר
מקום החותם

מכתב מעודד

ב"ה

אנחנו ראשי ומנהלי מוסדות התורה והחסד אשר בעיר קדשנו ירושלים ת"ו התתומים למעלה, הננו מוצאים לעצמנו חובה קדושה להצהיר בזה, להעיר ולעורר את לבב אחינו אוהבי ציון ומקראיה, שיוסיפו לעמוד על עמדתם הקדושה, לעבוד בכל לב ונפש בעד קיום מוסדות קדשינו היסודיים בעיר עז לנו, אחילה לכם להכניס שום רפיון בלבבכם, מפני מעשיהם המקולקלים של איזה אנשים בעלי ריב ומדון השקועים בפוליטיקה של פירוד לטובת עצמם, והם הקימו והרהיבו מספר נערים קלי עולם רודפי שקר ותהו להציק פניהם ברבותינו בדברי דופי, ובמה נחשבו הם, ואין כחם כי אם בכתבי פלסתר שהם מפיצים ברשעתם.

אבל ת"ל, כל העדה כולם קדושים יראי ד' ושומרי תורה ומצות מכבדי התורה וגדוליה ומגינים במס"נ על כל קניניה הקדושים של היהדות החרדית, ומחזיקים בכל עוז בבנין עיר הקודש ושוקדים על תקנתה לכבוד ולתפארת.

והם הם אשר העמידו ומעמידים ב"ה את עיקר הבנין אשר על טהרת הקודש

בעיר קדשנו ירושלם ת"ו, ע"י מוסדות הקודש המתנוססים בה לתפארה לתורה ולחסד ולצדקה ולבנין עיר הקודש והרחבתה.

ואתם אחים יקרים חזקו נא בכל עוז את ידי הבונים בקודש ותחשב לכם לצדקת עולמים עד בא לציון גואל בב"א.

כותב הטורים האלו נטה לערוך מכתב להגאון רבי חיים עוזר מווילנה ז"ל בשם ראשי הישיבות וביום עש"ק אחד בזמן שגשם עז שטף בחוץ הלכתי עפ"י הזמנה מוקדמת לבית הרה"ג הישיש רבי שמואל רפופורט ז"ל הרב ספרינפילד אמעריקה שנסענו בטקסי לבית הגאון רבי איסר זלמן מלצר שליט"א ומסרנו לו מכתב כתוב שראשי הישיבות יתחתמו עליו, הכטיח להפגש עם גיסו הגאון רבי משה מרדכי עפשטין ז"ל ראש ישיבת חברון לסדר את הדבר. גם הרה"ג רבי זאב שחור ז"ל הכטיח להפגש עם ראשי הישיבות להוציא הדבר לפועלו אח"כ קבלנו תשובה שהם בעצמם יכתבו וישלחו לווילנה, ולא קבלנו ידיעה אם הדבר נתקיים, אך אח"ז שלחו לרבנו ז"ל מכתב עדוד וחזוק החתום משניהם [58].

---

58 לבקשתי נסה הרה"ג רבי צבי יהודא הכהן קוק שליט"א לחפש בין כמה חבילות מכתבים את המכתב הנ"ל, והיה קשה למצוא אותו, אך כא לידינו מכתבו של רבי יעקב ראזענהיים שליט"א לרבנו ז"ל, ומצאנו לנכון לפרסם מכתב זה כאן בקשר למה שכתב ב"על חומותיך" בנוגע להזמנת רבנו להכנסיה של אגודת ישראל בשנת תרע"ד הזכרנו למעלה בעמוד 209 ובעמוד 236.

פרנקפורט יג אלול התרע"ד א/IX

בעוהי"ת ככוד הרב הגאון המפורסם כש"ת

מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א

אבד"ק יפו

זה עתה נודע לי כי גמר כהדר"ג להעתיק דירתו מקיסינגען לארץ שווייץ, לרגלי הסבות שקרו לו במקום מושבו, גדול מאד צערי על כן אשר אירע לכהדר"ג בגרמניה, במשך השבועות האחרונות (מפני שהרב היה נתין רוסיה היה עומד לשלוח לו להסגר) וביחוד כי כשלנו בא במצב דחוק כזה שלא שערנו מעולם קוה קיוינו כלנו כי מנסיעתו של כהדר"ג תחל חקופה של מעשים ופעולות כבירות לחזק היהדות בדרך תוה"ק והנה בלהות שאי אפשר לדעת אחריתו ד' ירחם, לפחות דמינו שנזכה לקבל פני כהדר"ג ולנבדו כערכו הרם ובפי הוד תפארתו היקר נעיינינו בבואו לעירנו להמחיק מוד על כל הענינים הקרובים ללבנו והמשותפים לכל יראי ד' וחושבו שמו ולדאבוננו הנני שומע כי כהדר"ג ישום לדרך פעמיו מבלי שזכינו להתראות עמו אולם עוד תקותנו חזקה כי בעוהי"ח יצליח ד' בידינו לרצות את דרכנו ולהגיע אל המטרה אשר הצבנו לפנינו.

הישיבות
בעיה"ק
ירושלם

נוסח המכתב לווילנה

מע"כ גאון ישראל מאור הגולה
מורנו רבי חיים עוזר גראדזינסקי שליט"א

בתור האלה העומדים בראש מוסדי התורה בעה"ק והעוסקים בהשרשת היהדות והרבצת התורה ורוממותה, אנו מרגישים ביותר את ההפרעה במטרת פעולותינו, ע"י ההרס והחורבן שהמחלוקת בירושלים גורמת ליהדות ולכבוד התורה ונושאי' דווקא מצד אלה הדוגלים בשמה.

בכל הידיעה שידענו כולנו בנחיצת הסתדרות „אגודת ישראל" במטרה לאגד ולארגן את שלומי אמוני ישראל בארץ"י תחת דגל התורה והדת, ככל הידיעה היסודית שכל קיומינו יכול להתסס רק ע"י אחדיתו וארגונינו, הנה לצערנו הגדול רהוקה המטרה לגמרי ובאבדה כל שיטה מצד העומדים כיום בראשה, ובמקום לאחד את החרדים — מפרידים ביניהם — במקום לכבד את התורה הק' — מפילים אותה באופן מבהיל ר"ל. ביחוד שמו להם לקו לבוזה את גאון ישראל והדרו הגאון אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, ראש הרבנים בארץ"י, וכל עיקר המערכה שלהם היא מפנה להפריד בין החרדים ולהתנפל בעלילות שוה ובחרופים וגדופים ר"ל על הגאון שליט"א, העומד בראש כל פעולה טובה ובכל טכוס עצה בעניני החוקת התורה והיהדות בארצנו במסירות נפש.

ומחלוקת זו החלישה ומחליש ומחריבה את כוחותינו בארץ"י עד שאין לנו מעמד כלל, והצד החפשי המאוחד והמאורגן והיודע את שיטתו הוא — גובר חיילים מיום ליום ולא רק שאבדנו כל ערכנו כלפי חוץ בעיני הממשלה וכל כספי החנוך ומסי החנוך מוסרת רק לידם ולבתי ספריהם הם, ומאומה לחרדים — אף אבדנו ערכנו גם בפנים, וכל הנדבות בחו"ל וגם בארץ"י של העיריות ושל הקהיליות וכו' וכו' זורמים רק אליהם, והננו מתנוגים והולכים ר"ל ומכנה נשקפת ליתר הפליטה שעוד מפרפרת בארץ.

ולא עוד אלא שהמחלוקת שעברה לחוגי הנוער הבניסה ומכניסה לצערנו הגדול גם טירוד בכותלי ישיבותינו הק' ובכל ההתאמצות שלנו שכל תלמיד

יהי ר' עם כהדר"ג ויביאהו לשלום לביתו ולארץ קדשנו ויכתבהו ויחתמהו בספר חיים טובים בספרן של צדיקים בחפץ לב מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא כל הימים.
הק' יעקב ראופמהיים

בישיבה ובת"ת לא תהיה לו אלא ד' אמות של הלכה ושל המסתעף לחנוך הישראלי ודבר לא יהיה לו עם מפלגתיות ומכ"ש במחלוקת הממארת הנה בעלי הריב מכניסים בעל־כרחינו מהנרגנות הרחובית גם בהיכלי התורה ומפריעים בעדנו מלטהר לגמרי את ספסלי הישיבות ממפלגתיות וגורמים בטול תורה ואי־משמעת.

אנו רואים שאם ישאר המצב כמו שהוא יחרב ת"ו יתר הפליטה מהקדושה הארצי־ישראלית ונקל לקדם טרם שיחרב, מלבנות אח"כ מחדש.

חובת ראשי הגולה היא לטכס עצה במוקדם האפשרי במה להציל את קדושת התורה וארצנו הק'. הכל מעלין בזמננו לאר"י ולירושלים כל העסקנים מפנים לבם ומחשבתם להישוב הארצי־ישראלי זאת כל אלה מושך אליו הכח החפשי המאורגן והידוש הוא בעינינו שהכת שלנו בגולה הזניח ח"ו את ארצנו הקדושה.

ועל הדר"ג שזכה לעמוד בראש היהדות הנאמנה בגולה להועד עם שאר גדולי עמנו כמו הגאון הצדיק ה"חפץ־חיים" שליט"א ועוד, למצוא ולהמציא את הדרך הנכונה בה תלך היהדות החרדית באר"י והנקודה אשר מסביב לה יתרכזו שלומי אמוני ישראל בכלל ובארצנו בפרט, ואשר תשלים את השלום והאחוה לישראל בארץ־ישראל ולכה"פ יגזרו בגזירת עירין קדישין לא להבזות את כבוד התורה זנושאיה ושיטת איגוד ישראל תהא מסוימה ומכוונת אל מטרתה והיתה כלי מחזיק ברכה גם להיהדות המסורתית, שאלו שלום ירושלים אריב"ל כו' (כאמור בס' ד"א) ויקויים בהדר"ג: ובנו ממך חרבות עולם שוממות ראשונים יקומם וקורא לך גדרי פרץ משובב נתיבות ויוכח ונזכה לראות בטוב ירושלים ולשוש אתה משוש.

שתי הקצוות

בסוף פרק "הרב קוק" עמוד צב מרים על הנס את מי שהיה אז הרב הראשי של הספרדים" הישיש הרה"ג רבי יעקב מאיר ז"ל כאלו רוצה להביא ראיה ממנו נגד שיטתו של הרב ז"ל כי כאשר נתקבלו שני הרבנים הראשיים לראיון אצל הנציב לורד פלומר לפני שעזב את הארץ והרב קוק נצל את ההזדמנות לבקש מאת הנציב שימליץ בלונדון להגדיל את סמכות עדת הועד הלאומי כנס"י, אז אמר הרב יעקב מאיר להנציב שהועד הלאומי הוא קהלה אסורה וכי כל זמן שחוקתה נותנת זכות בחירה לנשים מחויבים היהדים החרדים לצאת מקהלה זו את דבריו דבר בהתרגשות גדולה והנציב התרשם מהם.

הוא מוסר הלאה: כשחזר הביתה הודיע זאת לאגודת ישראל והביע את רצונו לסדר אותם הדברים בכתב בצורת מכתב על הניר רשמי שלו והוא יחתום

עליו למען מניעת כל הפרצה הרשה להדפיס עבורו פירמא מיוחדת המכתב סודר בזריזות והוא החתם עליו בחתימת ידו: כלום אין זה שחוק שפקח זה משטה בעצמו. כל מי שקורא דברים אלו יבין שמתוך כך היה דרוש להדפיס פירמא מיוחדת. מפני שראשי הקהל לא סמכו כבר על דעתו שכבר נתטשטשה מתמת זקנתו המופלגת והיה פקוח מיוחדת על הפירמות שלו. וכן הוא כותב בעצמו המכתב סודר כלומר כתבו מה שרצו והוא החתם על מה שהוגש לפניו.

מלבד זא ת שכח בעל הזכרונות מה שהביא לפני פרקים אחדים כאשר עמד שאלת בחירת תכם באשי אהרי פטירתו של יש"א ברכה ז"ל היתה התרוצצת רציונית. מתקדמי הספרדים רצו לבחור ברבי יעקב מאיר חרדי הספרדים התנגדו. לכך מפני שהוא היה תלמיד האליאנס. והוא כותב שם: ראשי המתנגדים. בין הספרדים היו הרב יצחק אשכנזי ז"ל ומהאשכנזים מורי זקני ז"ל (רבי ישעי' אורנשטין ז"ל מובא כמה פעמים למעלה).

ולדעתו אכשר דרא ונעשה לבעל תשובה אך לדעתנו הוא כידוע שבנוגע נגד התחיה הלאומית או נפגשים הבין־לאומים עם האנטי־לאומיים והרב הזקן כשנחלשה דעתו הזר וניער אצלו הרגש הטבעי הפנימי מנעוריו שהיה מאוהדו האליאנס האוניברסלי.

תשובה מאהבה לישמעאל

את זכות השיגיהם הוא זוקף לזכותו של הקדוש שלהם ד"ר דיהאן. ומקדיש לזכרו פרק מיוחד. מתארו לבעל תשובה שלא מצא ספוק בהמורתי — ולא זכר שקודם פנה להסתדרות הפועלים. — ובבואן לכאן הרגישה נפשו שמשתו בפעולות הציונית אינו כסדר. הוא חקר ונודע לו גם על הרדיפה שרודפים את היהדות החרדית — קרי היהדותהנבדלת — כי כאן מצא מקומו ללחום נגד התחיה הלאומית. שנשמתו היתה קרועה מתקומת ישראל. מביני דבר יודעים: שנשמות תועות כאלו שנתעו בין הגוים ברוח הקוסמופוליטי הבין לאומית והבין דהית. נפשם סולדות מהתחיה הלאומית. ובשבילם יהודים אדוקים בדתם. או דק נקראים בני דת משה היהודים האלה ממלאים תפקידם יהיו מה שיהיו גרמנים או אנגלים רק מאמינים בדת משה. והוא מסר את נפשו להציל את היהודים החרדים מרדיפת הציונים. — וב„על חומותיך" סופר ומונה פעולותיו הגדולות 1 השיג זכות שחיטה 2 סדר את הראיון עם המלך חוסין 3 נהל במסירות את משפט מס המצה. והנה

בא המדינאי המומחה הזה לידי החלטה שאת תביעת היהדות החרדית יש להגיש בלונדון ולא בירושלם והחליט. לנסוע ללונדון. הוא נפל חלל בשובו מתפלת ערבית. הספידו אותו תמרורים. הלויה עברה על פני משרדו של הנציב העליון ביום תקופת השנה. יהודים חרדים משטתחים על קברו [59]) והוא עושה את עצמו באלו לא ידע שאחרי מיתתו נתפרסם בהולנד ספר שירים ממנו מלאים דברי חכמה ולגלוג גם מהגרי"ת זוננפלד ז"ל. ועוד שירים מדברי הזיה ורוח עוים שכתבם זמן קצר לפני מיתתו ואם יכולים היו להתעות יהודים המימים השוטחים על קברו. אך כיצד לא נרתע מלפרסם זאת בספר שיבוא גם לידי יודעי ומביני דבר. כמו שכן אחר מתתו פרסמו עתונים רבים את שיריו המגלים את אישיותו הערטילאית.

בין טומאה לטהרה

ריח של באשה נודף מהפרק „היחסים עם הבישוף האנגלקני" עמוד קיב. בהתפארות יתירה הוא כותב: קבענו יחסים טובים עם הבישוף האנגלקני. הוא בקר כבית מרן שליט"א — כונתו על הגרי"ק דושינסקי שליט"א —. ומרן שליט"א השיב לו ביקורו. לפני שהגיעה ועדת החקירה המלכותית בראשותו של לורד פיל לירושלם. בא הבישוף בלוית ד"ר מגנס — חברותא מתאימה מאנשי שלום — אל בית מרן שליט"א. בהצעה שראשי שלשה הדתות — בלי להבדיל — יפרסמו ביום בא הועדה (שבאה להשכין שלום? בארץ בין היהודים ובין הערבים) ברכה לבואה ותפלה להצלחה להשכין שלום. הוא הציע שהכרוז יהיה בנוסח אחד מרן שליט"א הסכים באופן עקרוני אבל בנוגע לנוסח אחד הבטיח לעיין. הבישוף בא בדברים עם המופתי והוא סרב הוא בא פעם שנית והביא אתו את נוסח ההכרזה. אבל נתברר שכמעט — רק כמעט — אי אפשר שנוסח אחד יהא מתאים גם ליהודים וגם לנוצרים — גם כאן בלי להבדיל — והוחלט על שני נוסחאות. גם הרב יעקב מאיר (הרב הרצוג לא היה עוד בירושלם) חתם על הברוז וברדיו האנגלי בלונדון הוקרא הכרוז באותו ערב — יחוס גדול —.

פעם אחת בקשתיו בטלפון שיקבע לי זמן לבקרו בשאלת הוצאת הרבנים

---

59 כשמחה אשתי עה"ש, לא רציתי לכרות קברה על יד מורי אבי ז"ל ומשפחתי בחלק הישן בהר הזיתים אף שעוד נשארו שם שתי מקומות רק מפני זה שהמקום סמוך על יד קברו של ויהאן, ובחרתי לקנות שתי מקומות בגובה של הר הזתים הנקרא חלקת הנביאים הסמוך לקברי חגי זכריה מלאכי רחוק שורות אחדות מול קברו של רבנו זי"ע.

מרוסיה הוא אמר שיבוא אלי למשרד אגודת ישראל ואמנם בשעה הקבועה בא הבישוף לאגודה ישראל בתלבושתו הרשמית — כלומר בלבוש הכומרים — הצעתי לפניו את הבקשה והבטיח לעזור — רק הבטיח —

הוא הזמין פעם אליו את מרן שליט"א ואותי לתת לכבוד הבישוף מפרטסמוט שבא לבקר בא"י והיתה שעת הצהריים הם סעדו, ומרן שליט"א טעם חפוחי זהב כאשר מרן שליט"א ברך. עמדו הבישופים על רגליהם — חרדים גמורים —

פעם בקשנוהו לקבוע ראיון עבורי אצל הנציב העליון. לשעת הראיון בא לקחת אותי באוטו שלו ממשרדי האגודה.

אצלם תפס מקום גדול „הרשמיות" עד כמה עמלו והשתדלו להשיג „הברה רשמית" שגם הפריץ" יסכים על יהדותם התרדית וגם הגוי יבין שרק עדתם היא התרדית כביכול וכל שארי הרבנים וכל הישוב זולתם הם חפשיים כלום לא כדאי היה להפריץ לחנוף אותם כדי שלא למסור את ארץ הקדושה בידי הציונים, החפשיים, הרי הערבים גם כן טוענים ככה.

מכתבי מאמריקה

(לצרד בחרפ"ג)

ב"ה

למע"כ הרה"ג הגבאים...

את מכתבכם... כמובן הסיב לי צער עמוק נוסף על דאבון לבי ודכאון רוחי לרגלי תיחס הקר שאני פוגש פה מאת אחינו הנדיבים והעסקנים והרבנים בראשם להמוסד הענקי המרכז הרוחני והמבחן היחידי לבצור וחזוק תורתינו ודתנו הק' בעיר עזו לנו, אשר עמודיו נתרופפו ונתון במצור ובמצוק המטיל חרפה ועלבון לכבוד התורה וחנוך הקודש הנשקל ונערך רק עפ"י המאזן של הת"ת המרכזי עץ החיים.

ומלבד זה אינם סרים ממני געגועי העצומים לאוירה דא"י ולרוח עיר קדשינו, כל העושר הרב והתענוגים הרבים, וכל הבניינים הנהדרים מגדרי שחקים, אינם לוקחים את לבי, ולא מרהיבים את עיני, הם מגביהים לעוף בשמים והשמים רחוק מהם.ובארצנו שמים וארץ נשקו, אין אני מוצא את נפשי ורוחי כל עמי, והנני כמו שנהיתי לאיש אחר שאיני מכיר את עצמי כל עבודתי הוא באופן אוטומטי, כי רק החוב שהטלתי עלי למען המוסדות הקד' ולמען ביתי ומשפחתי, דוחפים אותי לעבודתי למלאות תפקידי עד כמה שאפשר.

אבל אלופי הנכבדים אם כי מכיר אני את חלישות כשרונותי של פעולה, ומעשה לפי מהלך רוחי ותעופת שאיפותי אך זאת אני בטוח וגם אתם יודעים שיש לי מבט חודרת והרגשה חדה להבין ולהרגיש את תכונת החיים ודרישת המקום והזמן והרבה תרבה למדתי במשך זמן קצר שאני נמצא פה באסיפות של הסתדרויות שונות וביחוד מנכחותי באסיפת הרבנים.

וזה אשר נוכחתי לדעת כי אמריקה היא רעשנית, צעקנית קולנית פומביתית ומהירות, והכל באופן מיבני מלאכותי טעכניקית, אי טבעית, בלי שום אידיאל של רצון טהור של הכרה פנימית הכל רק מהגיהוץ וברק החצוני.

אין אני מלמד חובה ח"ו על אחינו נדיבי עם א"א רחמנים גומלי חסדים,

אבל הבל נעשה להם כמו מכונת מוכרחת נותנים מפני שמוכרחים ליתן מפני שנתבעים ונותנים. נותנים לא מפני שצריכים לחפץ ליתן אלא נותנים מפני שמוכרחים ליתן.

ואמנם באמת אחינו בני ישראל נדיבי לב המה נותנים הרבה. ביד רחבה במדה נפרזה אבל צריכים לדעת איך לקחת מהם. ואת זה אינם יודעים בני ירושלים הסתפקו במועט בפשיטת יד בקבלת פרוטות וזה הוא הגורם שהשפיל את כבודם ושהחניק את קולם שלא ישמע מחוך סערת קול הרעש של התנועה החדשה.

מדינה החדשה בעולם החדש... נתחדשה בערכה תכונתה אנשי' נדיביה רבניה. ועמה גם נתחדש. כל האמצעים והאופנים של צדקותיה ופורענה. [60]

והעיקר מה שדרוש כעת הוא נואמים, לא דרשנים למדנים אך פטפטנים שידעו לעשות סנצסיות אובוזיציות אפפילים, ואז כסף לא נחשב למאומה. בזה ככר יש אופנים ואמצעים ידועים איך לצוד אותם אם רק נמצאים אחדים שמכריזים את נדבתם ואז יבוא אחריהם שפע של נדבות, גדולות.

אולם כל האמור למעלה הוא רק בנוגע להיהודים יוצא מזרח אירופה שהגרו לאמריקה והצליחו להתבסס ונעשו לבעלי רכוש הנקראים אולירייסניקעס. אבל

---

60 הבאנו למעלה בתחילת מדור זה בפרק "על תחיית רוח ישראל" שהציונות והמזרחי הכניסו רוח חיים ביהדות אמריקה. והתנועה הלאומית מילאה את הריקניות שבה, והביאו את היהודים לידי אחיד ושתוף פעילה יתירה בענייני היהדים בכל העולם בכלל, ובבנין וישוב א"י בפרט. והמזרחי הועיל הרבה גם לחזק ובצור היהדות הדתית באמריקה ובהרבצת ידיעת התורה ע"י בתי חנוך תורניים ודתיים, שנוסדו על ידה.

בתשובתי לסופר אמריקני המובא לקמן רואים את היחס הבסטל של הציונים להישוב הישן אך בכ"ז היה יותר קל לגשת לאלה שיש להם יחס חיובי לא"י מלאלה שעמדו או מרחוק וכשבאו עמהם בדברים היו מחפשים תואנות להצדיק את עצמם בזה שאמרו: מהו היחוס עם א"י? גם שם בבר יש מחללי שב"ק וכדומה.

חשובתי ליהודים כאלה היתה: שנם בנוגע לאלה הרחוקים מרוח הת יש הבדל רב בין א"י לאמריקה שאם אם יש גם באי' יהודים כאלה שחסר להם מחות או יותר מרוח היהדות הדתית, אך לא נמצא בהם אף אחד מרוח הנוי והנכרי. כי אין להם למי להתפעל מפני שאין שם שום שלטון רוח זר ותרבות נברי "וכל הכופר בכ"ו כאלו מודה בכל התורה". אבל אצלכם, קשה למצוא אף אצל כל יהודי כשר דתי שלא נמצא בו איזה אחוז פחות או יותר רוח של נויית, ותרבות זרות אמרקנית.

ידיע הוא: שבל יהודי דתי שבא לאמריקה, כואב לו יותר חניצת יום ראשון שניבר בכל בית יהידי ובכל מקומות הצבורים, ממה שכואב לו החלול שב"ק.

אלה שנולדו כבר באמריקה, או שקבלו את החנוך (עדוקיישאן) האמריקני הם טוג אחר לגמרי, מהם שעוד ספגו בילדותם רוח היהדות ויש מהם כאלה שקבלו גם חנוך דתי ומדה חשובה בידיעת התורה מסוג „ישראל הצעיר" הם העלעמנעט הכי חשוב יותר רציניים בעל הכרה ואידיאליים. אך להם דרוש גישה מיוחדת שאין השדר"ם שלנו מסוגלים לזה.

ואחרי כ"ז תבינו שגיאותכם במה שתבקשו עצות עוד לחזק את השטה הישנה שבלה מזוקן.

עליכם לדעת עד כמה קשה להוסיף היום איזה קופה אצל הדור החדש מתבישים כבר לקבוע קופה בביתם. אין אנו מאמינים בזה, הם משיבים. ומספר הבתים של אחינו היראים שנמצאו אצלם קופות אינו מגיע אף לעשרים אחוזים למאה כי הרבה מהם אין אתה יכול למצוא אותם וביחוד את הבע"ב החשובים שנתעשרו מעט. הם יוצאים לדור בגובה של עיר אפטאן מפוזרים בין הגוים ולך חפש אותם שמה.

מלפנים באמעריקא היו נמצאים גבאים ומורה דרך שהתנדבו לילך ולהשתדל עם המשולח והיום מה הגבאים עושים? אם תמכר להם את הכסף הנאסף עושים טובה שמטריחים א"ע לשלחם ואם רוצים ליקח מו"ד עליך לשלמו יותר ממה שמגיע להשד"ר וזה רק על איזה שעות וגם זה קשה למצוא. ולא נשאר איפא רק לילך אצל הביזנס לאמר בבתי המסחר והאפפסים ושם אתה מוצא אותו עסוק „ביזי" אין לו פנאי לשמוע, ולפעמים הוא פוטר את המשולח באחד דולר ועפ"י רוב בלא כלום. ולפיכך מצליחים יותר אלו המוסדות השולחים מכתבים עם קו"ק גדולים שזה קורא אותם בשעה פנויה, וכאשר הדבר נוגע אל לבו וגם מרגיש א"ע לנכבד מפורסם והוא שולח טשעק ובאשר עושה כבר טשעק אי אפשר בדבר קל, וכבר בא לידי כמה פעמים שמראים לי שכבר שלחו לירושלים לאיזה מוסד או לטברי' צפת הכל אחד אצלם איזה טשעק ממספר דולרים ומה אתה רוצה ממנו יותר. שגור היה בפי רבים להגיד ירושלמער שנוררערם אבל את מלאכת השנוררי למדו עכשיו יותר השדר"ם הבאים מהישיבות שבחו"ל. הם אינם מסתפקים בנדבה קטנה, וגם עמהם מתיחסים הרבנים ביותר כבוד ובשבילם עושים מה שלא עשו מעולם עם שד"ר מא"י הם בעצמם נוסעים בטקסו עם השד"ר לנדיבי העיר שהוא מכיר אותם ולכן רבותי אם לא תאחזו גם אתם בהאמצעים חדשים עתיד נורא נשקף למצב המוסדות בירושלם וד' ירחם על עיר נחלתו.

תשובה לסופר אמרקני

ראיתי בעתון "דער אמעריקאנער" מאמרו של מר אב"ג המדבר אודות שני הישובים בא"י ואהכבד להשיב ולבאר בזה מנקודת מבט של בן א"י מבני ישוב הישן.

מר אב"ג כותב ע"ד חלוקת כספי העזרה בעד נגועי הפרעות בנגע לדרישת מוסדי הישוב הישן המתאוננים בקפוח זכותם ומבאר לנו מתוך כך את ההבדל בין המהלכים של שני הישובים, הישן נוסד בעיקרה על יסוד רגש הדתי ומצות הישיבה בא"י מטעם קדושתה ומתוך פעולות של יחידים שדאגו לעצמם, מבלי שאיפה לאומית ובנין א"י בעד כלל ישראל, ומיחס עוד את הישוב הישן אל שיטת התלוקה שהשתמשו תמיד החדשים לגנאי במקום שהישוב החדש הוא פרי חדש לגמרי הוא פועל יוצא של שאיפה ורצון לבנות את ארצנו לבית לאומי על יסוד של עבודה ועמל ככפים.

מר אב"ג מבאר ג"כ שהתחנקשות החריפה שנפגשו מקודם בין שני הצדדים, מתחילת הישוב מפני שהישוב החדש כבר כבש ונצח וידו על העליונה הישן מוכרח שלא ברצונו להסתפק בפרורים שמחלקים לו.

ואמנם נכונים הם הדברים האלה.

אבל מתוך דבריו נראים שהתבדל בין הישובים ביסודם, עדיין קיים באופיים המיוחד וגם עכשיו עוד נמצאים שני עולמים מיוחדים המתקיים עוד על יסודותיהם הישנות.

ועל זה אני רוצה להשיב ולגלות את האמת מה שכל הסופרים החדשים וכל העומדים בההנהלה של הישוב החדש מחפים אולי בכונה, כי אנו בני א"י מחים בכל תוקף על השם **ישוב הישן** שהבונים החדשים כנו בו את המתיישבים הקודמים ועדיין משתמשים גם עכשיו הסופרים והפקידים החדשים ואפילו אלה הרוצים לרחם ולהגן עליהו. אף שאין אנו מתבוישים בשם זה.

כי באמת הישוב הישן במובן הקודם אינו מתקיים עוד, ישנם אמנם בני הישוב הישן אבל לא בהמובן של אנשי ישוב הישן אלא בני ר"ל תולדות, הבנים של המתישביים הקודמים שנולדו ונתגדלו בא"י אבל יסוד ושטת הישוב הישן כמעט שכבר נשתנה לגמרי.

התלוקה שגם מקודם לא היתה כל מקור הכלכלי בעד רוב בני הישוב כי

לבד כולל אונגרין והו"ד [61]) היו חלוקת כוללי דוסי' פולין רק תמיכה שנתית עד לערך של 10 רו"כ לשנה בעד כל נפש. הנה גם החלוקה הקבועה הזאת כבר נתבטלה מזמן התחלת המלחמה אשר מקורות של רוסי' פולין נפסקה והקופות של רמבעה"ן באמריקה הם רק בעד תמיכות מקריים והוצאות צבוריות לבד המוסדות המיוחדים למטרות ידועים וקצים יתומים חולים ת"ת וישיבות. ובאמת אפשר להגיד כי במשך הזמן התחלפי היוצרות רוב בני הישוב הישן התחילו להתבכס ולעמוד על רגלם ועלכחם בעצמם מי במסחר ומי במלאכה. והחדש תלוי ועומד לע"ע רק על התמיכה. ואפילו הפועלים מקבלים תמיד את הדיפיציט שלהם זכל התנועה של העבודה והבנין קשורים בהמשרדים השונים עם קופות שונות ושליחות דיעליגציות חדשים לבקרים לאמעריקה עם המון פקידים חכמים וסופרים הסמוכים על שולחן הקרנות.

ובזמן המשבר האחרון אחרי העלי' הרביעית בעת שנמצאו אלפי. מחוסרי העבודה נתמכו. כמה זמן עפ"י שטת החלוקה הקבועה והשם הגנאי של חלוקה נשמע ונשתמש בלי שום גנאי וחרפה אפילו אצל גבורנו הפועלים החלוצים.

ולדעתי הסבה העקרית להפסקת המלחמה של לעז וזלזול מצד החדשים הוא מפני שגם החדשים רואים הקושיים והמכשולים הפוגעים בדרכם ואחרי נוכחם שא"י היא מהדברים שבאים ע"י יסורים התחילו להרכין ראשם לפני הישוב הישן ולרחש להם כבוד.

זה מה ששייך לשטת הכלכליים של צדדי הישוב. ומה שנוגע להשינוים האדיאליים הנה מלבד שגם הרבה מבני הישוב הישן נשפעו מהתנועה הלאומית זרבים מהם משתתפים בכל חלקי של בנין הארץ החדשים הנה אפילו אלה שנשארו קבועים בחוגם נתקשרו עכ"פ בחבת בנין הארץ מצד רגש הטבעי שבה נולדו ונתגדלו. והם נכונים לסבול ולהשאר בארץ יותר מאלה שבאו. לשם אידיאל אשר רבים מהם אינם יכולים לעמוד בנסיון ועוזבים את הארץ.

ואם נמצא גם בני א"י העוזבים את הארץ זה מוכיח על מצבם הנורא ועל מלחמת קיומם. וכמה יש להצטער על האבידות הללו שילידי הארץ הנקשר"ם באלפי נימים ואשר הורגלו בתכונת הארץ ויושבי' כוכרחים לעזוב אותה.

ועכשיו בעת צרה של הפרעות שנגע לרעה כמה מחלקי הישוב מי באופן

---

61 כדאי להעיר כאן שמתוך כך שלבני אונגרין היתה מספיקה להם החלוקה לחלק היותר גדול לצרכי כלכלתם. היו מקבלים כל עבודה או משרה בשכר מועט והיו מתחרים עם אלה שהיו מחוסרי פרנסה לגמרי.

ישר ומי באופן בלתי ישר, אין לנו להוכיח ישן וחדש כל אלה הסובלים עוני ורעב מסבת הפרעות הם קרבנות הישוב קרבנות של כלל ישראל, שעם ישראל נענו לבוא לעזרתם... הערבים אף שעיקר מלחמתם הוא נגד הזכויות הלאומיות שלנו לא קלעו את חצם דוקא על הישוב החדש הם רצחו ושדדו גם את היהודים שכניהם שחיו אתם כמה מאות שנה וכן בהחרם שלהם רוצים להרעיב את היהודים של הישוב הישן ועלינו לא לתן להם להפק זממם.

ומהכספים שבאו לעזרת הקרבנות אין להשתמש רק באופן קונסטרוקטיבי אף שממילא יותן החלק היותר גדול לאלה שנחרב מעמדם.

ומה שנוגע לסדר ההנהלה של המוסדות השונים של הישן והחדש מר אב"ג מודה שעוד לא הגיעה הזמן של העתיד הרחוק או הקרב שיוצר אוטריסט עליון שאליו ימסרו כל הנהלת והנהגת הישוב של א"י, ולכן אין לדרוש עדיין מאת המנהיגים של המוסדות מהישוב הישן שימסרו מה שטפחו ורבו וגדלו משך של כמה דורות למנהלים חדשים על ההסתדרות העולמית אשר מרכזם נמצאים עוד בחו"ל, ושולחים את צירהם לשלוט כרצונם.

ואפילו בין הישוב החדש עצמו אנו רואים כבר שאלה שהתישבו והתאזרחו בארץ אינם רוצים לקבל מרות מהחדשים כמו הסכסוכים שנפגשים בין ועד הלאומי ובין ועד־הפועל הציוני, אף ששנים הם בדעותיהם בנוגע לחפש הדת ומכ"ש במקום שיש חלוקי דעות עקריים.

ואין לדבר ממוסדות התורה כמו הישיבות והת"ת אשר בודאי אין להיראים באי"י לקבל עליהם את האפיטרופסית אפילו של ההסתדרות הרתית של המזרחי מלבד שיש גם שינוי השיטות בין חנוך דתי לחנוך תורני אשר אין פה המקום לדבר מזה לבד זה יש להם מקום לחשוש על העתיד כי ההנהלה של הסתדרות מתחלפים על פי בחירת.

ואפילו שאר המוסדות של צדקה כמו בתי חולים וקנים אין לדרוש זאת מהם מטעם הדבר הפשוט שאני רוצה להגיד את האמת כי זה נוגע לכמה משפחות של פקידים משרתים המתפרנסים מזה והם יראים לנפשם שלא יחליפו אחריס במקומם ומלבד זה דבר טבעי הוא וכך הורה לנו המציאות שהמנהלים החדשים הבאים מקרוב אינם מתיחסים עם בני הארץ בהכבוד הראוי להם ומביטים עליהם מלמעלה והבן א"י המכיר את ערכו מוציא את עצמו נפגע ונדכה מהיחס הקר שלהם.

כבר תאר זה הסופר מר ב. שעלוזין במאמריו אחרי בקורו באי"י כי היתם

שמתיחסים למשל בביה"ת בקור חולים עם באי הבית הוא יחס משפחתית לא של משמעת צבאית חזקה השוררים במקומות אחרים וזה מפני שהביה"ח הוא מוסד צבורי של הקהל וכל אחד מבני א"י מרגיש א"ע שם כמו בתוך שלו.

ולכן על החובבים האמתיים לשים קץ לכל שנוי השמות. יקר לנו כל יהודי היושב ומתיישב בארצנו, ישוב אחד לכולנו. ארץ אחת לנו.

תשובתי לסופר

(אחרי פרעות תרפ"ט וחורכן ישיבת חברון)

שם הנושא מהמאמר של הסופר...! בעתון... אינו מתאים בשום אופן עם בעל המאמר ואך כדי להשפיל כבוד וערך הישוב הישן נתן את השם הנ' הוא כותב שתל אביב והמושבות הגדולות ביהודה שהגינו על לעצמם לא סבלו כ"כ לעומת ירושלם וחברון אבל מתוך הפרטים שמוסר לנו וגם מהעובדות שקבלנו אנו יודעים שגם בני הישוב הישן בירושלם ברובם מחוץ לעיר העתיקה הגינו על עצמם במסירות נפש.

תהלוכת הערבים ביום הראשון של הפרעות כשיצאו ממסגד עומר התנפלו מחחילה על מאה שערים ונפגשו עם הגנה חזקה ונדחפו וינוסו במפח נפש אחרי אבדות מצדם וישפכו חמתם על שכונה הגורזים הסמוכה לשער שכם מקום מרכז הערבים וכן בכל השכונות עמדו הצעירים על המשמר נכון למסור נפשם ולהגן על הנפש והרכוש ואם אולי היו בין מסדרי ההגנה צעירים חלוצים. אך כל צבא הרב היו בני א"י ובהם כמה בחורי תישיבות. ודוקא תלפיות מקום שדרים פקידים ומורים החדשים הוכרחו לעזוב את מקומם ובתים רבים נשדדו ונשרפו. ולכן אין למתוח קו בין חדש וישן ורק סבת הטכסיסים והמקום היו הגורמים. שכונת מקור חיים שהסופר מזכיר את גבורתם הם עפ"י רוב ילידי א"י חלבנים וכדומה גם בעיר העתיקה לא נפגע רחוב היהודים מאת הערבים ורק במקומות בודדים עזבו היהודים את בתיהם והתבצרו בחורבת רבי יהודא החסיד בבתי התלמוד תורה שלע"ת וכל התלמידים למדו כל זמן הפרעות במרכז הב' של ע"ח במחנה יהודא. והסופר מזכיר כי גם חלק מהם שבים כבר לבתיהם.

וגם יש להעיר מה שמדבר מתוך יאוש על הישוב הישן ועל ירושלם אל המצב של עיר העתיקה. מרא דבשמיא, האם כל ילד ירושלם בני הישוב הישן דרים רק לפנים מהחומה.

ואי' הם כמה הרבבות יהודים הדרים בכל השכונה הרבות מחוץ לחומת שנבנו זה מכמה עשרות בשנים ע"י בני הישוב הישן.

ושאלת עתידת עיר העתיקה חושב אני שגם הישוב החדש צריכה לדאוג קולא לעזוב אה בירתנו עיר עוז לנו ירושלם בידי הערבים וכבר כתב ודבר מזה בכמה הזדמניות מר. מ. אוסישקין.

גם השכונות בית־וגן נוה־יעקב מיכוד המזרחי המוכיר בכבוד. הם מצעירי המזרחי הירושלמיים רובם חניכי הת"ת.

גם על מה שמסיים בכשלון של הישיבה בחברון על שלא נתבסס על יסוד של עבודת קרקע לדאוג גם על קיום הגוף. יש לשאול מה ענין שמיסה אל הר סיני מטרת הישיבה הי' ליסד בא"י מרכז תורה גם בעד בעלי הכשרון שבחו"ל.

יחד עם השתלמות התורה גם עם רוח התחי' של אוירה דא"י ובעינינו יקר' לנו יסוד מרכז התורה בא"י לא פחות מערך האונווירזיטה העברית שאיננה ג"כ לע"ע מקום ללמודים מעשיים מוחשיים אלא רק ללמודים תיאוריים לשם חכמה בלבד ובהדמנות זה אני חפץ להעיר את הגאונים מיסדי הישיבות של חו"ל בא"י ואת גדולי הרבנים והעסקנים בא"י שאם באמת כונתם למען כבוד וקדושת א"י עליהם לא לפזר את הכוחות ועליהם להתאחד וליסד ישיבה עולמית מרכזית ביחוד בעד בעלי הכשרון מכל העולם באופן שלא לקפח את זכות הישיבות הקיימות בא"י מכבר בעד ילידי הארץ כפי האידיאל המרומם שהבריז עליו רבנו מוהרא"י קוק שליט"א תיכף אחרי המלחמה

מדוע אני חבר בהמזרחי

(להגלי בחירת ועד הסניף בירושלם)

שאלה זו, שאני שואל תמיד את עצמי, צריך באמת כל איש יהודי חרד הגר בארצנו בין שהוא חבר במזרחי לשאול א"ע מדוע הוא חבר ומה חובתו בתור חבר, ובין מי שאיננו נמנה עדיין בין חברי המזרחי, צריך לשאול א"ע, מדוע איננו עוד חבר בהמזרחי.

התשובה לשאלה זו היא קצרה וברורה, א) חבר אני בהמזרחי מפני שאיני אנודאי, ואיני אגודאי מפני שיש לי יחס חיובי לציונות בכלל. ב) מפני שאני מרגיש ומכיר בחיוב של ארגון ואחוד הישוב כולה, וגם ארגון הצבור בקהלה בכל עיר ועיר.

יחסי החיובי להציונות הוא, משום שאני רואה בה להפ"ח את הדרך לשיבת

ציון, את חזון הקץ המגולה, ואתם הרי ישראל תשאו פרים וכו' שהוא באמת אתחלתא דגאולה אמתית, הצפונה בה, «עת לחננה כי בא מועד, כי רצו עבדיך את אבניה».

ובכל המגרעות והכשלונות (שאולי אנו כלומר היהודים החרדים אשמים בהם), הנה הארץ נבנית והנשמות מתישבות, ומי שאוהב את ארצנו הקדושה הוא שומח בבניניה ובהפרחתה.

אינני אגודאי מפני הכרתי הפנימית והרגשתי, שאי אפשר הקומת וקיום ישראל גם בגולה, בלי קשר אמיץ בין תהיית עם ישראל זתורתו, ובין תחיית הארץ וכל קניניו הלאומיים.

ואגודאים הם ממחייבי הגלות, כי גם אחרי שהרגישו בדלדול עמנו בגולה, מצד אחד רפיון התורה והדת, ומצד השני סכנת ההתבוללות, והתעוררו כבר לארגון כל הכחות ביסוד הסתדרות כללית בשם אגוד«י, לא חשבו פעולת בנין הארץ לא רק לנקודה המרכזית ורוח החיה של האגודה, אלא אף לא הכניסו זאת בין עיקרי מטרותיה.

וכאשר עלה על אירופה יד שלטון הרשע, אשר פגעה בתחילה ביהודים, והתחילה המנוסה, ואלה אשר לא חשבו מעולם על עליה לארץ, התחרו למצוא מפלט בארצנו, גם בעלותם לארץ לא ניערו מעליהם את אבק הגלות, והעלו אתם את רוח הגלות, ובמקום שהי' עליהם להרהר בתשובה ולראות את יד ההשגחה הנפרעת בנו על שלא נענו לקריאתה, עוד אוחזים במשנתם וחפצים עוד לבצר את שיטתם בארצנו גופא, והעבירו לכאן את מרכז האגודה עפ«י שיטת הפירוד וההתבדלות.

אבל רבותי, עלינו לדעת שאם אמנם שיטת המזרחי הוא שיתוף ואיחוד כללי בין ביחס לציונות והסוכנות, ובין ביחס לאחוד הישוב של כנסת ישראל, זהו רק בהמסגרת הרחב הכללי, שלדעתנו אסור לשום חלק בישראל להבדל מהכלל להיות חלק נפרד.

אבל בתוך המסגרת הכללי בתוך החוג הרחב, צריכים כל אלה שיש להם מטרה ידועה להתארגן בשם חוג ידוע בתוך החוג הרחב.

ובתוך המסגרת הכללי של הציונות בכלל, התארגן המזרחי מאז שנוצרה הסתדרות הציונית, ועומד איתן ולוחם בעד מטרותיה הק' עפ«י הסיסמא הידוע «א«י עפ«י תורת ישראל». וכן כאן בארצנו בזמן שבכנסת ישראל ובכל המוסדות הלאומיים נמצאים מפלגות חלוניים ידועים הדוגלות בשם מטרות חילוניים, תחוב על כל איש חרד הנאמן לתורתנו וארצנו להמנות בהמזרחי, להגדיל ולחזק כחותיו שיהי' באמת לכח בעל משקל חשוב וגם לכח מכריע בכל עניני הישוב שתתנהג

עפ"י תורת ישראל. וכל מה שיתרבו הבדי המזרחי וישתתפו בבחירת המוסדות הלאומיים. בועד הלאומי וכן בכל קהילה וקהילה, יוגדל מספר באי כחנו בהם שיוכלו להגן על זכיותינו ודרישתנו.

ובנוגע להינוך, לדעתי כל רשת בתי הספר העומדות תחת פיקוח המזרחי אינן חינוך המזרחי, אלא חנוך של המזרחי. ובזה תשובה על הביקורת הידוע הנשמע על בתי חינוך של המזרחי.

ידוע כמה הרפתקאות שעברו על המזרחי ומתאבקות עוד גם עכשיו במלחמתה הכבדה עם ועדהחנוך הכללי עד שעולה בידה לקבל תחת פקחה איזה בית ספר באיזה מושבה ונקודה בישוב. להציל אותו מהחנוך החפשי, ובזמן שעוסקים בהצלת מוכרחים להסתפק לפעמים גם בהצלה פורתא, כי קשה להעביר במהרה בלי הדרגה מחנוך חילוני וחפשי לגמרי, לחנוך רצוי לרוחנו במאה אחוזים, ובודאי שמפני שאי אפשר לתקן הכל אין לעמוד מרחוק ולהסתפק במחאות ובזלזולים ולהפטר לגמרי מלתקן עד כמה שאפשר. ובכ"ז אין לשער את התעולת הרבה מה שאלפי ילדים נצלו מהנוך חפשי כלי שום ריח של דת, אין כל ספק שאילמלי היה היכולת ביד המזרחי ליסד ולבלבל בתי ספר בכחות שלה בעצמה בלתי תלוים לגמרי היו צורת החנוך של המזרחי בודאי אחרת לגמרי. רואים אנו כבר גם ישיבות קטנות וגדולות שנוסד עפ"י יזמת גדולי המזרחי ונתמכות ע"י המזרחי, אשר יש לקוות שיצאו מהם לומדים וגדולי תורה, את ישיבת "בני־עקיבא" בכפר הרואה, המתנהל ע"י רבנים גדולים ויראים, ובקרוב יתכונן הישיבה התקלאית עפ"י שטה של חצי יום תורה וחצי יום עבודה חקלאית, וזה כשנתיים שתגאון הרב הראשי של ת"א הרב עמיאל שליט"א (זצ"ל) פתח ישיבת גדולה בשם ישיבת "הישוב — שכמה בחורים חניכי הישוב החדש לומדים בהתמדה בשיטות עמוקות בש"ס עפ"י דרך התגיוני הנפלא של הרב שליט"א (זצ"ל), המרצה שיעוריו בקביעות. להישיבה הזסיפו כמה סניפים, וכולם נתמכים ע"י המזרחי.

נגעתי בשאלת החנוך מפני שאני מכיר בכמה יהודים ירושלמים שרוחם קרוב למזרחי ביחס לחיית הארץ ובנינה, אך כמו נרחעים ונכוים מפני החנוך, בהשבם לפי דעתם, שהחנוך הנוכחי הוא הוא החינוך המלא והמסוים לשיטת המזרחי, ולפי שבארתי אין המזרחי מחייב דוקא את התנוך העומד עכשיו תחת פקודתם, ואף שהברתנו הוא שהשפה העברית היא אחת מקנינו הלאומיים היסודיים והכללים, המהוים את תחית העם, יחד עם תחית הארץ, במקום שלא נמצא עדיין, בתי תלמוד תורה במלא מובן של המלה ששפת הלמוד בהם היא בעברית, אנו מכבדים ויקר לנו אלה שהלמוד בתלמוד תורה נלמדים עדיין באידית מכריע אצלם לעומת

שאר בתי החנוך הנלמדים בעברית. אולם אין המזרחי יכול להודות ולהסכים עם איזה הנהלה שהיא של איזה בתי הת"ת המכבדים את השפה האידית על הלמוד בעברית בזמן ששפתנו הקדושה נעשה כבר לשפת אם. האם ממש, מפני שכמעט כל הילדות בהם גם בנות הורים קצוניים וגם אוהדים בכל מרחבי השכונות בירושלים השפה העברית חיה בפיהם. וכמה מגוחך הדבר שאצל כמה חניכים בבתי הת"ת שהשפה המדוברת בבית ובהמשפחה היא עברית, ובחדר הוא מוכרח ללמוד דוקא באידית. ובזה הם דוחים כמה הורים הרוצים שבניהם יתחנכו עפ"י הדת אבל בעברית ובכל זאת אנו כולנו יודעים שמנהיגי המזרחי כאן ובארה"ב עוזרים הרבה לתמיכתם ולקיומם של בתי הת"ת והישיבות האלה.

כדאי להזכיר את מפעל לספרות סת"ם שכוננה המזרחי כאן בירושלים, במקום מתאים עם מורה סופר מומחה ויי"ש עם כל הוצאת הקלף וכו' וגם תמיכה למתחילים, וכמה מתלמידים, מהישיבות ומהעולים, מרוויחים כבר בדי פרנסתם במדה יקרה.

מכל הדברים שבארתי מתברר שלא רק שאין כל סבה לכל חרד המתאים ברוחו להמזרחי שיעמוד מרחוק, אלא שחוב קדוש מוטל עליהם להמנות בין חברי המזרחי ובהתגדל ובהתרחב המזרחי נוכל בעזהי"ת למלאות כל השאיפות הגדולות שלט להרמת כבוד התורה. ובשוב ד' את שבות עמו בארץ נחלתו בבנין ארץ ישראל עפ"י תורת ישראל.

דברי בהועידה הארצית של המזרחי

סיון תש"ד

בתור חבר ועד הפועל והמועצה בסניף המזרחי בירושלם עיר בירתנו המרכזית המאוכלסת מחוגים רבים ושונים ומעדות שונות ומוסדות עתיקי יומין שקשה עתיקא מחדתא ובתור אחד מישוב הישן מתכבד אני למסור רשומים נחוצים לפני הועידה הארצית של המזרחי, ביחס לתפקידה ותעודתה של המזרחי וביחס המזרחי לישוב הישן בפרט כדי לבסס עמדת המזרחי בירושלם.

לדעתי צריך המזרחי לבד פעולותיו הרבות הקימות בכל שטחי הישוב וכן שורה של פעולות חדשות שהזכיר כבוד נשיאנו הרב ברלין לאחוז גם בשיטה של **השפעה כללית** להרחיב חוג השפעתו בתוך העריס והקהלות הגדולות ובהמוסדות של הישוב הישן המרכזים סביבם חוג רחב וחשוב, ובהם גם רבים הקרובים לרוחנו ארעוד לא נמנו לדגל המזרחי מטעם כמה סבות וגורמים שנוסרו מפי הנואמים הקודמים.

המזרחי שבא לחדש את חיינו הדתיים והלאומיים צריך להתחשב גם עם

ישוב הישן, אם שמוע בישן תשמע בחדש להתקרב יותר אליהם ע"י שתוף פעולה לשם שכלול ועצוב צורתם בצביון הדתי הלאומי שיופיע גם עליהם אור התחיה הכללית

כשם שיש להפועל המזרחי נקודות שוטת של ישובים וקבוצות ומפעלים מיוחדים בכל חלקו הארץ כן צריך המזרחי לארגן בהערים את היהודים הדתיים עפ"י שיטה של נקודות שונות ומפעלים מיוחדים ע"י חלקים של בעלי מעמדות שונות וסוגים שונים. כמו, חוג רבנים ומורי הוראה, בני הישיבות ות"ת, סוחרים זעירים, בעלי בתים בעלי מלאכות. שיתארגנו ביניהם בתוך המסגרת של הסתדרות המזרחי הכללי.

אותו הערך והמשקל שיש ביסוד ישובים וקבוצות חדשות בכל חלקי הארץ לא פחות יש ערך בפעולות השפעה על החיים הצבוריים והתברותיים הדתיים. ועל כל המוסדות בהערים הגדולות להחדיר בהם את חוש הלאומי והמדיני לעוררם לתזיה לאומית ולהשפיע שיקבלו עליהם את צביון הלאומי והמדיני.

במקום להחזיק וליסד מפעלים חדשים בודדים בשטחים שונים שכל קיומם יפול על מרכז הסתדרות המזרחי יותר נקל וגם התוצאות יהיו יותר חשובים אם רק נעזור בכל מפעל טוב וחדש שנוצר ע"י יהודים דתיים לשם מטרה כלכלית או כשנתחולל רעיון חדש לשם חוק התורה והיהדות צריך תיכף המזרחי להשתתף בהם ולתמוך להתפתחותם בלי קבלת אחריות על כל קיומם והנהלתם. אלא לכוון בכל שיתוף פעולה ובכל תמיכה רק לשם עצוב ושיכלול צורתם עפ"י רוחנו.

יכולים אנו לקחת לדוגמא את "מפעל התורה" שמחוללי הרעיון ליסודו היו מנהיגי המזרחי, והכניסו בחוג הפעולה כמה מהישיבות הותיקות עם מנהליהן ורק אלה אשר רוח האגודה שולט בהם עומדים מנגד ווה אמנם מפריע להתפתחות המפעל שלא יכול להגיע למטרתו הנכונה. ואין שום ספק שגם הם יבואו לידי ההכרה למצוא דרך לשיתוף פעולה.

המזרחי צריך להיות המרכז והמאסף לכל המחנות הדתיות לקבץ את כל נצוצי הקדושה וכל האורות שיהיו לאור גדול ומקיף את כל היהדות הדתית בכל הארץ

אין להשקיע את כל כחותינו בהאינטלגנט ולהזניח את הלגד בעצמה שישמט מתחת ידינו בין מימין ובין משמאל.

אנו רואים כבר את הפרצה שנפרצה גם בעיר העברית תל אביב שנפגעה כמחלת הפירוד ופגעה בהקהלה שנוסדה ונחבסס ע"י המזרחי שהיינו מתגאים בה והיינו בטוחים ששם לא יגיע ולא יפגע מחלת הפירוד ועכשיו הגיעה הרעה גם בחיפה.

נכון מאד מה שאמר כבוד נשיאנו הרב ברלין שהמזרחי הוא למעלה ממפלגה אם אמנם לא פחות ממפלגה.

המזרחי כבר חרג ממסגרת מפלגה במובן הצר והמצומצם. המזרחי צריך לעמוד בגבהו כמו הציונית שאין לשאול למי שהוא אם הוא חבר להציונית אלא אם הוא ציוני א ו נגד הציונית. כן גם המזרחי, כל יהודי דתי בארצנו שהיא נגד שיטת ההתבדלות והפירוד והוא נמנה בכנסת ישראל ונאמן לבנין ארצנו עפ"י תורת ישראל הוא מזרחי, וכמו שתפקיד המזרחי הוא לעסוק ולהשתתף בבנין וישוב ארצנו עפ"י תורת ישראל, כן תפקיד המזרחי עכשיו לעסוק בהשאלה כיצד אפשר לתיות בארצנו חיי תורה עפ"י רוח הלאומי והמדיני.

ובמקום הסיסמא שלנו ארץ ישראל לעם ישראל עפ"י תורת ישראל צריכים אנו לקבל גם סיסמא חדשה עם ישראל ותורת ישראל עפ"י ארץ ישראל אי יותר נכון עפ"י מדינת ישראל.

מפעל או פעולות

(רעיון שבין מפעל התורה ועד הישיבות)

כל פעולה או פעולות באים תמיד לשם מטרה וחכלית ידועה, אבל הפעולה כשהיא לעצמה אין לה אותו הערך והמשקל הנמצא במטרה עצמה, מפני שאין עיקר הפעולה לשם הפעולה עצמה, אלא רק כאמצעי להמטרה.

פעולות כאלו אין ביניהם ובין המטרה יחס נמשך וקשר תמידי, וכשנגמרה הפעולה או חלק ממנה נחשב כמו דבר העבר ונפסק, ונשאר לפנינו קים רק הנפעל שבא לשם איזה חכלית ידועה.

במה דברים אמורים בזמן שהתכלית של המטרה הוא רק לשם איזה שמוש ותועלת, ואחרי שהגיעו כבר אל המטרה והתכלית כבר יצאה לפועל מוציאים את השמוש והתועלת בלי שום יחס וקשר של חבור עם הפעולות הקודמות.

לא כן הדבר הוא אם גם המטרה עצמה אינה רק לשם שמוש ותועלת לבד, אלא שעצם מציאותה של המטרה היא גם מטרה וחכלית לעצמה, שיש בה איזו סגולה המפיקים ממנה תועלת בלי שום שמוש, אז נמצאו גם בתוך כל חלק וחלק מהפעולות מאותה התועלת והסגולה אשר במטרה עצמה, ואדרבא המטרה עצמה היא מגמה לפעולות, כאלו שהמטרה עצמה היא פעולה לשם אותן הפעולות שנעשות בשבילה, ואם היה אפשר ביצירת המטרה בלי הפעולות הקודמות אז לא היתה

להמטרה אותו הערך והתועלה כמו בזמן שהיא באה על ידי הפעולות. במסרה כזו אין הפסק בין הפעולות והמטרה ויחס של קשר תמידי נמשך ביניהם בהשפעה חוזרת וגומלת מזו לזו.

עוד דבר. כל יצירה שנעשה לשם שמוש ותועלת נהנים ממנה רק אלת שהשמוש בא בשבילם אבל אם עצם היצירת היא עצמה התועלת והסגולה אז התועלת היא כללית שכולם נהנים מהסגולה שבה וממילא גם הצורך ליצירה זו הוא גם כן צורך כללי.

אחת מהמטרות מסוג השני היא **לימוד התורה וידיעתה** שבעיקרם אינם רק לשם תועלה של השמוש בלבד, לעשות קרדום לחפור בה, אלא שעצם לימוד התורה וידיעתה היא סגולה כשהיא לעצמה מגינה ומצלי בין בעידנא דעסיק ובין בעידנא דלא עסיק בה.

ולכן גם הפעולות הנעשות לשם זה אינם רק אמצעים בלבד, אלא שהפעולות הן גם מטרה כשהן לעצמן מפני שגם בהן נמצאו מהתועלת והסגולה הנמצאות בהוך המטרה עצמה והפעולות והמטרה מגמתן והועלתן אחת היא וקשר תמידי מחבר אותם בלי הפסק והבדל ביניהם.

וכשם שבלימוד התורה וידיעתה יש בהם סגולה כללית נר מצוה ותורה אור שאור התורה מאיר על הכלל כמו כן גם הפעולות הנעשות לשמם צריכין להיות כללית והמצוה והחוב להחזקת למוד התורה צריכה להיות חובה כללית.

אבל כל זה רק בזמן שהפעולות נעשות גם כן לשם אותה הסגולה הכללית אשר בלמוד התורה. שגם כל פעולה יחידית תעשה בצורה כללית ולשם המטרה הכללית. אז יש ערך להפעולות, וגם לכל חלק של פעולה, כמו הערך של המטרה עצמה ו נהשבות כמו „מפעל" לעצמו שמקבל ג"כ אותה הסגולה המופעת מתוך המטרה עצמה עץ חיים היא למחזיקים בה. ללומדים בה לא נאמר שאין כאן חידוש שהיא חיינו ואורך ימינו אלא למחזיקים בה.

כונה זו היתה להיוזמים והמיסדים את „מפעל התורה למען הישיבות" שהחוב של החזקת התורה לא יוטל רק על נדיבים יחידים ולא ע"י עסקנים חרוצים יחידים אלא בחובה כללית ומפעל עממי שכל יהודי ישתתף בהחזקת התורה ובתי האולפנא. ומשמעותו של „מפעל עממי" איננו רק בתור חובת העם או לשם נדבת העם והצבור, אלא גם בעד זכות הצבור והעם. שסגולת ה„מפעל והפעולות" תוכר לכת חיוני ונשמתן של העם, וכשם ש„בתי מלכות" הוא בעד העם והמדינה כן „בתי תורה" יכתיר נזר תפארת ל„העם ולהמדינה" של עם ישראל.

בדברי הרב רבי מאיר ברלין בנאומו: שכשם שהקרנות הלאומיים

לשם גאולת הארץ ובנינה הם קנין העם כולו כן בא מפעל התורה להעמיד את החזקת ותחיית התורה כהובה לאומיית ישובית ומדינית, שהתבטא בכל מיני צורות שהיא לא רק ע"י נדבות חד כצמית ולא לפנות רק אל עשירי העם כי אם אל כל בית ישראל בארץ ישראל.

א.
בינינו לבין עצמנו
(לשאלת שני חלקי המזרחי)

בענינים כלליים יש ומסתעפים מהם כוונים ומהלכים מנוגדים זה לזה בין מהצד התיאורטי ובין מצד המעשי שבהם, שתחילת פירודם יסודה רק בנטיה קלה מהנקודה המרכזית, אך הכוונים, כל מה שהולכים ומתרחבים יותר, הם מתרחקים יותר זה מזה. וכן מאחר שהתהליך היה בראשיתו אטי והפירוד כמעט בלתי מורגש אי אפשר היה בתחילה אף להכיר את החילוק המתהוה ביניהם, כיון שהפילוג לא נעשה ע"י ניתוק הנקודה המרכזית.

ולכן גם אחרי שמתחילים כבר הנגודים שביניהם להתבלט, נשארים בכ"ז קשרים המחברים אותם, כי הלא מנקודה אחת יצאו ומשורש אחד הם יונקים. וכך מתיחסים גם אל הפירוד שגם כשמזדקרות לעינים מחפשים רק לכסות ולחפות על חומר הבעיה, כאילו מפחד מפני הצורך לגשת לדיון ועיון ממצה לשם בירור דרכי התהליכים ולכוון אותם לכוונם הנכון.

הקורא יבין, שדברי מכוונים לשני חלקי המזרחי, שהיחס ביניהם נמצא כבר במצב שתואר כאן. וכדאי כבר לדבר גלויות ולא להתחמק, ולהתעלם מהמצב כמות שהוא. כי עומדים אנו כבר לפני סכנה של התנגדות גלויה, שתוכל לגרור אחריה גם שנאה גלויה, ריב ומדנים, אין לנו לחשות ולבלוע את הדברים העומדים בגרוננו, מפחד לנגוע בפצע ומתוך החשש שמא יתגלע הריב שיגרום לידי פרוד גמור, אדרבא: עוד זמן להקדים לחבוש, ולגהות מזור לרפא את הפצע שבבשרנו טרם שיתרחב ויתעמק יותר ויגיע ח"ו לריקוב העצם.

ובל זמן שעוד קיימים לאריכת ימים המנהיגים הותיקים, אבות הסתדרות המזרחי, שעל ברכם נולד הפועה"מ, שהם טפחו, חנכו וגדלו אותו ונעשה לילד שעשועיהם. ע"י השפעתם אפשר עוד לתקן ולחבר את הבדק. גם הפועה"מ עוד יתחשב עם כבודם של גדולי תנועתו אלה לקבל עצתם, איך למצוא את הדרך הנכונה להחזיק את הקשר והאחוד וליצב את הגבולים ביניהם שלא יתפרצו.

כהוכחה לדברינו ולהששותינו משמשים לנו דברי התעמולה של הפועה"מ לבחירות לקונגרס הכ"ב וכן להבחירות הקודמות. עצם ההופעה של שתי רשימות מיוחדות מראה שכאלו יש כאן שתי שיטות נפרדות המתנגדות ומתחרות זו בזו שאין לחלק האחד של המזרחי שום אימון לחלק השני.

ומהו באמת עיקר ההבדל בין שתי השיטות, וכי יש לנו שתי תורות או כלום יש בינינו הבדל יסודי בעיקר המטרה הכללית, שהציגה לעצמה הסתדרות המזרחי ושחרתה על דגלה תחיה לאומית ובנין א"י על יסודות התורה. והרי ההבדל בין שני החלקים הוא רק בחלוקת סוגי הפעולות, שכל אחד משני החלקים קבל עליו לעבוד בשטח מסוים.

המזרחי הכללי פנה אל הצבור הכללי להסביר לו, שגם הנצחון המריני שלנו בטוח לנו יותר, אם נעמיד את תביעת זכויותינו על יסודות האמונה ועל התחיה הדתית לאומית, להחדיר את חיי התורה בכל ענפי החיים הלאומיים, כמו קדושת השבת והנוך דתי לאומי, להקנות לילדינו את ידיעת התורה ולחנך אותם לתורה ולקיום מצוותיה, ושלכן על הצבור להצטרף למזרחי, כדי להוסיף צירים ליהדות הדתית ולהכניס באי־כח דתיים בתוך הנהלת המוסדות הלאומיים, להגברת כח הדת בהנהלת הציונית ובמוסדות הישוב.

גם עיקר פנייתו של הפועה"מ לצבור היתה צריכה להיות מכוונת לחוגי הפועלים והעובדים, חלוצי הישוב והבנין בכלל, להראות על הקלקולים והפגמים הגמצאים בחוגי הפועלים החפשיים ולהגיב על פריצת הדת והמוסר הגורמים לחלול ככוד ישראל וגם הפסד לזכויותינו ההיסטוריות. צריכים היו להרים על נס את גבורתם ומסירות נפשם של חלוצי הישוב הדתיים, שעלו וכבשו כמה נקודות בשממות הארץ ויצרו כמה קבוצים וישובים חדשים במקומות רחוקים בארץ, גבורה שחשובה רק כקנין התלוצים החפשיים; לתאר את התרוממות הרוח השוראת רות הקדושה החופפת על הקבוצים והישובים הדתיים, המוסיפה להם עוז וגבורה לעמוד בטבל רב נגד המכשולים שפגשו בדרכם. חובתם היתה להשפיע ככל הדרכים, כי כל פועל ועובד דתי צריך להצטרף לפועה"מ כדי להוסיף לו צירים בקונגרס ולהכניס באי כח הפועל הדתי בהנהלת הציונית ובמוסדות הישוב, הנמצאים עכשיו תחת שלטון הפועלים החפשים וכדי להגביר כח הפועלים וחלוצי הישוב הדתיים, להגן עליהם שיהנו מכל הזכויות שנהנים מהם הפועלים החפשיים. —

אבל אם כל התעמולה שיצאה מאת הפועה"מ היתה מכוונת גם אל סתם היהודי הדתי — נתקבל הרושם כאילו התעמולה מופנית נגד המזרחי, כאילו שרק ע"י הגברת כחו של הפועה"מ יכולים להשיג את המטרה הכללית של המזרחי.

הנה לפנינו המצע של רשימת ר. שם בא הדבור על פעולות הפועה"מ, שבמשך עשרים שנות קיומו ויצירתו התר הפועה"מ תוך מאמצים מתמידים ובמלחמה צבורית בלתי פוסקת לקראת רכוש אלפי פועלים ואנשי עבודה דתיים מסביב למפעליו בעיר ובכפר... והמסקנה מכך: מבטיחים צביון דתי של הישוב. כאלו רק מפעלים כאלה של הפועה"מ, הם מן הישוב ושאר כל המפעלים שנוצרו בארץ לא עפ"י שיטתם, הם אינם מן הישוב. ואיה איפה הם מפעלי כל בעלי התעשיה, הכבדה והקלה ובעלי המסחר הגדולים והזעירים של בעלי בתים, ובכלל המעמד הבינוני בכלהישוב? האם כל החוגים האלה אינם צריכים לקבל צביון דתי, או כלום אפשר, שכל הישוב יתקיים רק מישובים וקבוצים, או אולי חרשב הפועה"מ להקים משטר סוציאלי בכל הארץ ובכל ענפי החיים הכלכליים והחברותיים.

ולא על הפועה"מ לבד תלונתנו, גם פאג"י, ילידת אגוד"י השמרנית, והמתנגדים לכל תנועה חדשה, הולכים בדרך זו ומקבלים את התורה החדשה של הסוציאליזם. זמתמיה הדבר, מה גדל כחה של תורה זרה זו עד כדי כך, שבין הפועה"מ ופאג"י הולכים ונוצרים יחסים הדדיים, כדי לחזק את המטרה הכללית שלהם, להגן על האינטרסים של הפועל בעוד, שבין המזרחי ואגוד"י הס מלהזכיר שום מר"מ לשם השגת איזו הסכמה על הדרכים, איך לחזק את המטרה הכללית של שניהם, להגן על כבוד התורה ושמירת מצוותיה בישוב בכלל.

ועד כמה שלקח הפועה"מ עטרה לעצמו לדבר סתם בשם היהדות הדתית, אנו מוצאים בנאומו של מר ש. ז. שרגאי, שנשא בישיבת המרכז של הפועה"מ שנתפרסם ב"הצופה" של עש"ק, ל' תשרי, על קו המדיני של הפועה"מ, שעל הפועה"מ לקבל על עצמו היות שליחה הנאמן של יהדות הדתית בקונגרס, ועלהיהדות הדתית בארץ לתיצב לימינו של הפועה"מ לקראת הקונגרס. דבריו אלה מראים לנו שאצל הפועה"מ כבר נתקבלה הדעה, כאילו הוא המיצג את היהדות הדתית, כאלו לא נמצא כבר נציגים ובאי כח של יהדות הדתית זולתם וכאלו המזרחי כבר לא מתקיים ועבר ובטל מן העולם, ואין להעלות ולהזכיר אף את שמו של המזרחי הכללי. כך כתב מר זעירי באחד ממאמריו ב"נתיבה", שהמזרחי כבר תש כחו וכו' והפועה"מ הוא שירש את מקומו.

יתרה על כך, בדברי שרגאי עצמם נמצאות מימרות, שהן נגד הפועה"מ ומתאימות דוקא רק למזרחי הכללי. הוא עומד על העובדה המעציבה, שעם ישראל מופיע בפני העולם ע"י נציגותו הפוליטית של התנועה הציונית כעם מעורטל מדת ומסורת, כי מנהיגיו המדיניים של העם, אשר בפני מלכים יתיצבו עם מיניסטר ידברו, הם כולם אנשים אשר פרקו מעליהם את עול התורה והמצוות

מזכיר הוא אמנם, שבזמן האחרון היו כמה מקרים יוצאים מן הכלל של השתתפותו של הרב פישמן, מבלי להזכיר שהוא נציג המזרחי), ומתקבל איפוא אצל הלא־יהודים הרושם המוטעה, כי עם זה התובע תדוש ממלכתנו באי״ו, אינו אותו העם אשר רצונו להגאל כדי לגאול יחד אתו את הורתו מהגלות. דבריו אלה הם נכונים ואמיתיים, אולם תוך די דבור הוא דורש, שלא תהא העבודה המדינית והמונופולין של מפא״י בלבד, משום שמסירת העבודה הפוליטית למפא״י בלבד יש בה משום נזק עצום למדינות הציונית.

בקשר לכך הוא מספר על ויצמן, שכשבא לארץ ספר על צ׳רצ׳יל, שהתאונן לפניו על שהתנועה הציונית הזניחה את העבודה הפוליטית בזמן שהמפלגה השמרנית נמצאה על יד ההגה ומתוך כך הגענו למצב עגום זה, שבעת בשעה שמפלגת העבודה הגיעה לשלטון אין אנו יכולים להשתמש במפלגה השמרנית האופוזיציונית.

נשאלת איפוא השאלה, אם גם נציגי היהדות הדתית יהיו רק מבין חוגי הפועלים — ולו גם דתיים — הרי נמצא, שגם היהדות הדתית מדגישה את הפועליות ורוצה להגביר בארץ את מעמד הפועלים, ומה הועילו בתקנתם? משום כך מתמיה, שמעמיד הוא את כל נקודת הכובד של כח היהדות הדתית בבחירת נציגיו הדתיים רק מחוגי הפועלים ולתת את היתרון להפוה״מ גם אל המזרחי הכללי.

עוד יש לפנינו פרשה כאובה בנוגע להנוער הדתי, שגם בזה שורטת מע״י החזרות בין שני חלקי המזרחי למשוך את הנוער לצדו — אך על כך בפעם אחרת.

ב.
השאלה במקומה עומדת או שגיאה היסטורית

במאמרו בהצופה מיום כ״ד שבט (תש״ה) עומר מר ש. ז. שרגאי על ההנחות היסודיות שבשיטת האחדות שאנו, המתנגדים לדרך ההתבדלות, רואים אותו כעקרון צבורי, לפי ההנחות האלה יוצא שכל איש מישראל צריך להיות נמצא בתוך מסגרת כללית, שנוצרה לשם העם כולו, הן במסגרת של כנסת ישראל, המחוה את עם ישראל בארץ ישראל והן במסגרת של ההסתדרות הציונית, שהיא כמסגרת המקיפה ומאחדת את העם כולו לעבודה לאומית, לשחרור מהגולה, לעליה ולבנין ארצנו. אולם, כך הוא מבאר הלאה, יש מקום במסגרת האחדות הלאומית גם לחטיבה מיוחדה של היהדות הנאמנה עם ד׳ ותורתו, שתפקידיה הם: א) לשמור על ההוי הדתי שלא יטרשטש ולא יפגם, ב) להשתדל בכל האמצעות לכוון את הדברים במסגרת הכללית להשלטת התורה. אנו מוסיפים, גם לשם תחית התורה, לגלות

את התוכן הפנימי שבתנועת העם ולהבליט, כי כל הפעולות בבנין הארץ הן גופי תורה, והעוסקים בה מקיימים, אם גם מתחת לסף הכרתם, את התורה עצמה.

דבריו של מר שרגאי לעצם השיטה של אחדות האומה הם ברורים ונכונים, אבל דבריו בנוגע לעיקר השאלה העומדת לפני הפועה"מ, שבשבילה באה כל ההקדמה ושעליה מוסב מאמרו בו מאריך הוא להצדיק את תכיוון של הפועה"מ ביחס להסתדרות העובדים הכללית — אין בהם כדי להניח את הדעת, ויש עוד מקום לוויכוחים ובירורים ליישב את הסתירות התיגודים, משני הצדדים, בין מצד ימין על היחס שבין לפועה"מ לבין התסתדרות שעל ידה נוצרה ומתוכה יצאה, ובין מצד שמאל בנוגע ליחס הפועה"מ להתסתדרות הפועלים הכללית.

לא לבד שדבריו הם כה קלושים שאין בהם כדי להכריע למען אחדות האומה, סותרים דבריו את עצמם מהם ובהם. מצד אחד הוא כותב, שאין הפוה"מ מודה ומכיר במלחמת־מעמדות ועם כל זה הוא מסיים, שאף התורה נותנת זכות שנהפכה גם לחובה לכל צבור פועלים, להגן על תנאי עבודה הגונים וכו'. הלאה הוא כותב שאין הפוה"מ רואה א"ע זכאי להשתייך להסתדרות עובדים שאשיותיה אינן אשיות התורה ואח"כ הוא מסיק, שאף הוא, הפועה"מ, מוכן להשתתף בארגונו של הפועל להגנתם של הפועלים העבריים, אף אם אלה רחוקים ממנו מהליכותיהם במובן הדתי. כנראה הרגיש מר שרגאי בעצמו בסתירה שבדבריו ומשתדל לתרץ את דבריו באמרו: „אבל אין הוא, הפועה"מ, יכול להשתייך להסתדרות העובדים, שמלבד הגנת הפועל וארגונו עסוקה היא כחטיבה אחת ביצירת הוד שהוא מנוגד תכלית ניגוד לכל מהותו של הפועה"מ.

וכאן אנו שואלים: הלא טענה זו היא גם נימוק נגד האיחוד הכללי של הישוב בכנסת ישראל, שכאן אמנם השם הוא נאה אבל מעשיהם של אלו ששלטון הלאומי העצמאי בידם אינם נאים. — כי מלבד החלק של הרבנות שזכותו הוכרה בחוקה הרשמית — במצא בידם של המעורטלים מתורת ומצות החלק היותר גדול והרחב המקיף את כל ההווי של חיי הישוב חנוך ותרבות וכדו', והוא הדין להשתייכותנו למסגרת העולמית של הציונות. אעפ"י שהציונות באה לשם המטרה של שחרור העם וגאולת המולדת אבל אצלנו העיקר הוא גם גאולת נשמת האומה, וגם השיבה למולדת אינה אצלנו רק מדינית אלא גם של קדושת המולדת לתחיות בה ערכים קדושים קדומים שאבדו לנו או ניטשטשו בגולה, בעוד שאצלם אינו אלה שחרור מדיני לבנין מולדת חילונית, ולא רצו אף לקבל איזה יחס חיובי ליסודות התורה כחובה לאומית ומדינית. ואעפי"כ הצטרפנו לתנועה הציונית להוך מסגרתה הכללית, במדה זו עצמה צריך היה להיות להפוה"מ חשוב גם ערך העבודה וארגונו של

הפועל עד כדי כך, שלא רק שיכול אלא גם שצריך להשתייך למסגרת הכללית של העובדים העבריים מטעם יחסם החיובי של העובדים והפועלים בבנין וישוב ארצנו על אף יחסם השלילי לדת, ולהשתדל להקן את המצב עד המקום שידם מגעת בתוך ההסתדרות.

> גם ההסתדרות עצמה היתה נתשאת עליה או רק צורה של מטרה כלכלית גרידא וכל חילולי הדת השוררים בקיבוצים והישובים של החפשיים היו נחשבים רק לחטאם של יחידים ולא היו נוקפים על שם הסתדרות לאומית כללית שיש בה לחולל את שם האומה כולה: את קדושת הארץ בכללה.

גם על עיקר שאלה זו נותן מר שרגאי תשובה בכחבו: ואין לבוא ולומר, נעשה את הסתדרות כמתכונתה של הציונות וכנסת ישראל. אין הנדון דומה לראיה. בהסתדרות הציונית ובכנסת ישראל אנו רואים אחדות האומה אבל אין אנו מודים באחדות המעמד וקדושתה. אף תשובה זו לא הספיקה כדי לדחות את האיחוד. והרי הפוה"מ הרים על הנס את ערך הפועלים וצרף בשם של התנועה שלו את העבודה כשתופה של התורה, ולפי השקפתו ערך הפועל הוא לאומי כלל: לא רק מעמדי. וצריכה היתה להיות הסתדרות העובדים תשובה להפוה"מ במסגרת כללית, שצריכים להשתייך אליה.

וכשם שהמזרחי הדוגל בשם התורה הוא חלק מן הציונות הכללית ומכריז בגלוי על תעודתו להכניס בציונות גופה את רוח התורה ולהטות את דרכי פעולותיה בארץ ישראל, כן אין אנו רואים שום מניעה לפועלים דתיים מלהשתייך להסתדרות כסיעה מיוחדת של פועלים נאמנים עם ד' ותורתו לשם אותן המטרות שנזכרו למעלה. כשם שנמצאים בתוך ההסתדרות הפועלים עצמה כיעות שונות בעלי השקפות שונות שכל אחת עמלה לחשליט את רוחה ותכניתה על כל הסתדרות, וכלום אפשר לוותר על כמה אלפי פועלים דתיים הנמצאים — לפי דבריו — בתוך ההסתדרות ולעזבם על נפשם ולא לבוא לעזרתם? הרי אילו היה הפוה"מ נמצא בפנים ההסתדרות היה יכול סוף סוף לארגנם ע"י השפעה או ע"י אמצעים כספיים מהתקציבים שהפוה"מ מקבל מאת המרכז העולמי.

והאם לא היה בריא ויעיל, אלמלי היו כל הפועלים הדתיים שייכים מלכתחילה להסתדרות הפועלים לשם הגנת עניניהם ויחד עם זה היו יכולים להיות נאמנים תחת דגל המזרחי כחלק בלתי נפרד ממנו כיתר החלקים והסוגים השונים אשר

במזרחי, על ידו היו כל הפועלים הדתיים יכולים ליהנות מכל הזכויות הרבות והמיוחדות לחברי ההסתדרות וגם נהנים ומקבלים את תמיכתם מהמזרחי לטובת קיום הענינים הדתיים. אף הסתדרות הפועלים לא היתה מפריעה להם להתארגן לטובת עניניהם הדתיים כעין יסוד ישובים וקיבוצים דתיים מיוחדים על פי השיטה הקואופרטיבית־קבוצית של ההסתדרות הפועלים הכללית ולקבל חלקם ותקציבם גם מהמזרחי וגם מקרנות הציונים הכלליות.

בודאי לא יחשדו בי לראות אותי כתסיד ההסתדרות ואין כוונתי כאן להיות למליץ יושר וללמד זכות עליהם. אבל אחרי שמר שרגאי דן בשאלה זו רק מצד אחד של המטבע שנוגע ליחס בין הפועה"מ לבין ההסתדרות הפועלים, שעל כל פנים ישביניהם איזו צד שוה, היינו ארגונו של הפועל והגנתו — רוצים אנו לקבוע את עמדתו לשאלה זו הוא גם מצדו השני של המטבע בנוגע ליחס שבין הפוה"מ לבין המזרחי עצמו, שעל כך עבר מר שרגאי בשתיקה, כאילו אין למזרחי הכללי שום קשר לשאלה זו וכאילו הפוה"מ נברא מעצמו ויכול להחליט כבר על דעת עצמו על מה שמתאים כשבילו מבלי להתחשב עם עוד איזה צד, המשתתף אתו ויש על כל פנים לדון גם אתו ולשמוע גם מה בפיו.

(שני מאמרים אלה נתפרסמו בירחון „במסלה")

רגשותי באחוה

(מספר־האחוה ליובל התמשים)

יש ואצל אדם מתעוררים איזו רגשות רוחניים ומוסריים מתוך תביעה חזקה ותשוקה גדולה להביאם לידי בטוי וגלוי מלא, אלא לרגלי איזו סבות נפשיות אין ביכלתו לעשות זאת, ומתוך כך אינו מוצא מרגוע לנפשו.

יש שמפני מידת ענוה יתרה קשה לו לאדם זה להתגבר על עצמו, להתרומם ולצאת מן הרגילות זהיר הוא יותר מדי מתשש יוהרא, ולפכך הוא כובש את רגשותיו התוססים בו, עד שהם מתעממים ומתעלמים ממנו, לפעמים הוא בא מתוך כך גם לידי נפילת רוח וירידה.

אדם כזה זקוק לתרופה, שתסיר ממנו את הסבות המונעות ממנו את ההתרוממות. התרופה היא שימצא לו אחרים שיכירו את ערכו, ויעוררו ויחזקו אותו, ויעמידוהו במקום המתאים לו, עד שימצא את עצמו יותר חפשי להתנהג על פי רוחו, ואז גם כחותיו הפנימיים הכבושים יתגלו ויתעלו, אז תבוא גם ההשפעה החוזרת, להיות הוא משפיע על כל סביביו.

אנשים כאלה מצאו את הרופתם ואת תקונם בתוך "אחוה" במקום שאין הקנאה וצרת עין שולטות, המונעות תמיד את בן־האדם מלהביר בשני את מעלותו. "אחוה" מעודדת ומחזקת אנשים כאלה, מכשירה אותם ועוזרת להם לתפוס את מקומם הראוי להם.

יש גם אנשים בעלי כשרונות וכחות פנימיים, המסוגלים לשרת בהם את הצבור בכמה וכמה ענינים צבוריים אינם מוצאים לפניהם את הדרך שתובילם אל במת הצבור, חסר להם רק כשרון ההופעה, והם נשארים בודדים במועדם, ונחבאים בתוך עצמם. מחוסר מקום לגלות ולפתח את כשרונותיהם, והם הולכים ואובדים ואת מקומותיהם תופסים פחותים מהם, אלה שהיו להם כח־הקפיצה ועוז־הרוח לכבוש להם מקום בראש הענינים הצבוריים.

"אחוה" היא שהצילה כמה אנשים כאלה. אהה שעינה פקוחה להכיר באנשים הללו העומדים מן הצד, הכניסה אותם לתוך החברה הכניסה בהם רוח־עת, ונתנה להם את היכולת וגם את ההזדמנות לגלות ולמסור את כשרונותיהם אל הצבור. "אחוה" נתנה על ידי כך רוח חשוב גם לצבור.

גם בחיי האדם בינו לחברו יש כאלה אשר רגש של אהבת־הבריות בכלל ואהבת ישראל בפרט בוער בלבבם, הללו אינם מוצאים להם ספוק בעסקנות צבוריות בלבד, לעשות לטובת נצרכים, או להתעסק במפעלי צדקה וחסד הללו משתוקקים נוסף על כך גם לאהבה ישרה כנה ופשוטה, שתהא בה מעין אהבת משפחתית גדולה.

את הספוק הזה הם מוצאים בתוך "אחוה". בתוך כתלי אחוה שורר רוח אהבת רעות וידידות, בתוך כתלי אחוה נפגש האחואי תמיד עם מכירים הקרובים לרוחו ולבו. ענג רב ונעימות מיוחדת מרגיש האחואי גם בדרישת־השלום הרגילה שלו בהפגשו עם חבר ברחוב, חבר שאלמלא אחוה לא היה לו שום קשר אתו. זו היא דרישת־שלום לבבית "הנכרת" גם בארשת הפנים.

"אחוה" היא אפוא בית־היוצר לרוח, למוסר, ולכשרון־פעולה.

אחד מגי הראשונים ביסוד אגודת בני תורה

כזכור בתחילת מדור בי

רבי זלמן מייזל זיל

זכרו לתהלה

(מעתון „הצופה" שלשים לפטירתו, ה' אדר תש"ז)

את ידיד נפשי הרה"ג מו"ה **אפרים זלמן מייזל** ז"ל הכרתי בילדותי, ויהי אז דיע נעורי בהת"ת „עץ חיים", ואחר כך למדנו יחד בבית המדרש „סוכת שלום" בעיר העתיקה, וכבר אז ניכרים היו בו בשרונותיו ורציניותו. אהוב חביב ונחמד לכל: ובשנתבגר ונכנס לאולם הישיבה, יסרנו לבו על מצב לומדי התורה שבירושלים, שאינם מפורסמים בראוי להם בשמם ובגדלותם כהת"ח שבבבל. אז נתחבר להארגון החשאי, אגודת בני תורה, שנתייסד אז להרים כבודה ותפארתה של ארץ ישראל ותלמידי החכמים שנתגדלו בה, ויהי פועל רב בזה.

גם אחרי כן, בשהעתיק את מושבו ליפו ותל־אביב, בשם שלא הסיח דעת מתורת ירושלים בן לא הסיח דעת מאנשי ירושלים. וככל אשר מצא ידו פעל רעות לטובתם

של הת"ת והישיבות ותלמידי החכמים המתפוצצים בצילם. אז נתבלטה ביותר סגולת מדותיו. וילך בעקבות דודו הרה"ג הנודע ר' זאב שחור זצ"ל, ויהי לאדם דגול, טוב ומטיב ויתן ידו לכל דבר טוב ומועיל. והבה יתירה נודעת לו לציון ולכל מקראיה. עד כי זכה לכונן את ה"עזרת תורה" בתל אביב. ויעמול בזה בלי ליאות והחיה נפשות רבות ויהי ממצדיקי הרבים אשר יזהירו ככוכבים לעולם ועד.

שמו יהי' נזכר בפי רבים לברכה ולתהלה.

אשרי שבכה לו.

יעקב משה חרל"פ

לדמותו

(מצהון „הצופה" הנ')

בנוגע לדמותו של רבי זלמן מיזיל צודקים ונכונים היו דברי המספידים על יד מטתו. שהיה טיפוס של תלמיד־חכם סוחר ירושלמי. שנתחנך ויצא כהת"ת וישיבת „עץ חיים" הירושלמית.

כי דוקא זה שמלעיגים על הישיבות הוותיקות בירושלים, שמצאו כאלה שלמדו בהם רוב שנותיהם — היא היא גדולתם ומעלתם: לימוד התורה היה אצלם לשם לימוד וידיעת התורה בלבד, בלי שום מטרה מעשית אחרת. אף כשלא היו להם סיכויים להשיג ולהגיע לידי קבלת משרות של רבנות וכדומה. דבר זה עצמו גרם שעלו למדרגות יותר גבוהות ונעלות, ורוחם לא נפל בקרבם ולא היה נחשב להם לכשלון זה שלא זכו להשיג איזו משרה. כשם שלא התימרו ולא ההגאו בתורתם.

ולכן גם מי שעבר למסחר ולפרנסה אחרת לא הרגיש בעצמו שכאילו לא השיג בלימודו את מטרתו בחיים. ובאילו נפרד לעולם אחר. לא חל כל שינוי ברוחו ולא חילוף בצורתו. התורה והמסחר לא היו שני עולמות נפרדים זה מזה. וכשם שהתורה היתה עסקו של הלומד בה. כך היה המסחר אצל העוסק בו גופה של תורה.

אנשי המעלה שבירושלים הגיעו למעלתם לא על ידי הורכה ידופה ולא היו זקוקים ללימוד מוסר ויראת שמים. מידות וניסומים למצוא חן בעיני אלקים ואדם. את ההדרכה שלהם קבלו מהחיים הטהורים עצמם.

לבד בודים וריקים יוצאים מן הכלל — הרי מי שרק קיבל את החינוך האלמנטארי וספג תורה בהת"ת והישיבה כשהתבגר והתחיל להיות לאיש בעולם

הכללי והצבורי, קיבל ולמד את דרכי חייו, מי מהוריו ומראשי משפחתו, מאלה שתפסו בעצמם מקום חשוב בציבור, ומי על ידי זה שבא במגע ומשא עם נכבדי הקהל ומנהיגי הצבור, מי שזכה להכיר את רבי יוסף ריבלין, את הגאון והעסקן רבי זלמן רבי נחום׳ס, את רבי יצחק נחום לווי, נתרשם והושפע מאותן הסגולות, שנתברכו בהן גדולי ונכבדי ירושלים, שקבלו השפעתם מאת רבה של ירושלים הגאון והמנהיג החכם רבנו שמואל סאלנט ז״ל, חתן רבי זונדיל סאלאנטר זצ״ל, רבו של רבי ישראל סאלאנטר זצ״ל, יוצר לימוד המוסר והמידות.

רבי זלמן מייזיל ז״ל זכה לשני הדברים יחד, נתגדל ונתחנך בבית הסבא שלו הרה״ג רבי זיסיל שחור, ממונה של כולל ווילנה וממנהלי הועד הכללי ״כנסת ישראל״ ואצל דודו הגאון והסוחר רבי זאב שחור, בעל בית המסחר ״שחור ושות׳״, שמלבד הנהלת מסחרו ועסקנותו וצדבותיו לטובת תלמידי־חכמים, לא ידע אלא את לימודו בש״ס ופוסקים ועיון בספרי ״נודע ביהודה״, ״שער המלך״ ורבי עקיבא איגר.

זכה רבי זלמן כשהיה עוד צעיר לימים להתחבר עם גדולי הלומדים והעסקנים, בהיותו מהאחדים הראשונים ליסוד ״אגודת בני תורה״, אגודה חשאית שפעלה בשנות תרס״ד—תרס״ז וחוללה תקופה חדשה להרמת כבודם ומצבם של בני התורה בירושלים. על ידה נוסד אז ה״בית ועד לחכמים״ המרכז הרוחני לבני־תורה, שהודות לקיומו שנים אחדות בלבד זכינו שגדולי ציון וירושלים תופסים היום מקום גדול ברבנות הירושלמית ומבחינת השפעתם הרוחנית בכלל.

ברשותי נמצאים כל הכתבים והפרטי־כלים מהתקופה ההיא, שאני מסדר ומכין אותם לפרסום אי״ה בספר. כשבוע קדם פטירתו ביקרתי את חברי רבי זלמן להבדל״ז בביתו **והבטיח לי את עזרתו**, באמרו שהוא מוכן לנסוע ירושלימה להכנס לבית החולים ״ביקור חולים״. הוא ביקש ממני להביא לו את הכתבים לעבור עליהם, ומסר לי עוד רשימות וזכרונות מהימים ההם, ובשעה שהייתי מוכן לבקרו שנית עם הכתבים — באתי אל הלויה של ידידי וחברי רבי זלמן ז״ל.

זקנותו לא בישה את ילדותו ובשם שבצעירותו פעל ושאף להרמת כבוד בני תורה **בישוב הישן** ששמו יחקק בספר לנצח בירושלים — כן כשבא בימים פעל **בישוב החדש** ויצר ״עזרת תורה״ להחזקת רבנים ותלמידי חכמים ושמו הטוב לא ישכח תמיד גם בתל־אביב.

מנחם מנדל פרוש

ירושלים.

ישראל ואורייתא

מעתון היסוד ער"ה תש"ב

אמר אליהו אתם אומרים תורה קודמת לישראל, ואני אופר ישראל קודמים לתורה. (תוס"א)

דר יצחק ברייער מבאר במאמריו ב"היסוד" ומנתח בשכל הניוני דבריו מהוך כאב־לב, המתייבים גם את החפשים הדוגלים בלאומיות בלבד בשמירת התורה והמצוה.

הוא שואל, „איה עם התורה בארץ התורה?". אשר בתוך עם היא חברה הכרחית, שאינה תלוי ברצונם של חבריה היחידים אלא מכילה את כולם בעל כרחם, ע"י סמכות מיוחדה, שהוא מגדיר אותה בשם סמכות המשפט, מוצא את בסיסו בשם מלכות, מלך ישראל.

המושגים האלת־משפט העם, עם התורה ארץ התורה — הם בבחינת „שירה חדשה" בפי מנהיגי האגודה, שגורל העולם זיכה אותם לעלות לארצנו, אבל עוד רוח הגלות נודף מהם, עוד קצרה השגתם להבין, שכשם שאם אין משפט התורה אין עם ישראל, כן אם אין עם ישראל אין משפט התורה: אין התגלות מלכות שמים שלמה בלי מלכות ישראל, ואין שום מקום למלכות ישראל, גם מצד ההלכה, רק בארץ ישראל, ולפיכך אין גם מקום לשלטון התורה במובנו המלא והכללי שהוא סמל מלכות ישראל, רק יחד, ובקשר עם תחיית ארץ ישראל, בנינה וישובה ע"י עם ישראל.

הדרישה לשלטון התורה, היסוד שעליו הושתו עיקרי שיטת האגודה, לא נתגלמה ולא נהמלאה אף ע"י סמכותם של גדולי ישראל אלא רק בפרט, אבל נסתרה מהם דרכי ההנהגה הכללית לעסוק ולדון בבעיות היהדות בכל הקפה נרחבה ומתוך קשר פנימי עם עם ישראל כולו, בהברת רוח הדור, מכאוביו הרוחניים ותביעותיו הלאומיים והמדיניים. טפלו ודנו בשאלות הכלליות רק מצד יחסם לפרטים או לחלקים ידועים ובלי הופעות עליונות הנובעות מהררי ציון וירושלים.

ורבנו הרב קוק זצוק"ל היה רגיל להזכיר ברדשותיו, שהתורה צוותה למלך ישראל שיהיה תמיד „משנה תורה", מפני שרק המלך לברו השיג ומצא בתורה גם דיני עניני הנהגת המלוכה והמדינה.

וכשם שאין הנבואה שורה אלא בארץ ישראל כן אין רוח הקודש חל על שום תנועה והתעוררות בגולה השואפת רק לתיקון הגלות בלבד, ותחיית ארצנו לא תפסח

המקום המרכזי בכל מטרותיה ופעולותיה. בלי אבן הפנה, פנת יקרתנו לא היתה לה להאגודה העוז להתרומם ולדבר בשם כל האומה כולה ותיקונה ושלימותה וישועתה הכללית, והוכרחה לבקש לה מפלט בהוך מסגרת מצומצמה לתיקונים חלקיים בכל מדינה ומדינה לפי תכונתה ותנאיה המיוחדים.

אף לא נתקיימה בידה גם מטרתה להשיג שלטון התורה כשלטון כללי גם בהוך האגודה עצמה:

עניני הארגון והענינים המדיניים, נמסרו ונמצאו גם היום בידי אלה שאין אסור להדבר אחריהם, והישרים שבהם יודו עכשיו על השגיאות ששגו.

אין בידנו לקבוע מושגים וגדרים בקיום מצוות התורה: מה שנקרא "דת" המתיחס ליחידים, ומה שנקרא "משפט" המתיחס לעם ישראל. מצאנו שגם המונח "משפט" מתיחס ליחידים בין איש לרעהו וגם בקיום המצוות של כל יחיד אנו מיחדים לשם קב"ה ובשם "כל" ישראל.

כל אדם בישראל נשמתו הצובה מהנשמה הגדולה של כלל ישראל. הספונה בתוכה עצמה בכלל ובאותיותיה בפרט, שלא נתנו להפרד, יש לתקנם, אבל אין למוחקם, ולא נדח ממנו נדח.

אין איפוא מקום בארצנו הקדושה ההולכת ונבנית, וצמיחת קרן ישועה לבית ישראל, ההולכת ומתגלה על אדמת קדשה, לדבר על שלטון התורה כעל כח משפטי חברותי מדיני, ועל ארגון חברתי של כת ומרץ שביכולתו גם לנתק כל קשר בין חבריו ובין אלה שנחשבו בעיניו כגוים גמורים...

לאחד ולהדק אנו קרואים, ולא להפריד ולנתק. עם ד' אנו כולנו לא חברה ולא אגודה; ובהפלין דמרא עלמא כתוב: מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, בארץ ישראל מתגלה ותתגלה אחדותן וקדושתן של ישראל.

ישראל ואורייתא וקב"ה חד הוא.

הרב מנחם מנדל פרוש

פליטת סופרים

מהיסוד אייר תש"ג

במדור "שרשים", במאמר "עם הארץ" ביאר מר באופן בהיר ובכתובים נכונים את המושגים של "עם וארץ" לפי השקפה היהדות האמתית והפנימית, הנובעת ממקור ושורש קדושת התורה, המאוחדת עם העם והארץ, בקדושה העליונה שאינה מתחלקת, אולם לא נזהר מלהפליט מלים אחדות הסותרות גם את יסודו,

ואינם אלא שיגרא דלשינא. ערבים וכן גדולים נכשלים בזה, שכוונתם לכהור כהרים לעם ישראל ובאמת היא קצוץ בנטיעות.

דעה נפסדת היא. שלא נבראו ישראל אלא כדי למלאות תפקיד. להיות מורי דרך בשביל האומות. להיות רק שלוחי דרחמנא. באילו הם רק אמצעים למטרה והכלים. וידוע שדעה משובשת זו. נתקבלה בבית מדרשם של הרפורמיים. שהביאם לידי התכחשות בעתידה של תקומת ישראל בציון וירושלם. כמו שכותם בעצמו: "המנסים לעקור את מושג הצם כדרך שעשו המהבוללים ושאין לבנות את קורות ישראל על יסודות הרעועים והזרים של פולחן דת פרטית. הדומה לדת הלא יהודית. וזה בכלל מה שאמרו. כל המודה בע"ז כאלו כופר בכל התורה ככלה":

והלילה לנו להתיהס אל המתבוללים הללו בצד כל שהוא. אף אם מודים הם ומחזיקים בחלק מהתורה. וכל שכן שאין לבכר ולהחשיב אותם על אלה המודים על כל פנים בקיומה של כללות ישראל וכופרים לכהפ"ה בע"ז. שכאילו מודים בכל תורה.

טעות יסודית היא לדבר אף על יחס חלקי של הדתות הזרות ביחס לעם ישראל. גם המצוות שנצטוו עליהם אינן אף חלק מצד התורה. האומר: "יש תורה באדום אל תאמין".

לא נבראו ישראל בשביל תיקון אומות העולם. אדרבה: תיקונם של האומות הוא שיכירו בקדושתן של ישראל. וכשם שישראל נבראו לגלות שמו ית' ששמו בקרבם. כן נבראו האומות שיכירו ויודו ויאמרו: "ד' אלקי "ישראל" מלך".

הרב מנחם מנדל פרוש

שלטון המדינה או חיי־המדינה*

בכל הפולמוס הרהב שיצא ע"י אספות ומאמרים אחת רבנים וסופרים. בדבר השאלה הבוערת והבעיה החמורה שעומדת לפנינו עכשיו בתחוקת המדינה היהודית בארצנו. אף שאין להפחית ערכה החשובה של שאלה זו. והחוב מוטל על גדולי התורה ומדריכיה להגיב עליה ולדון איך לבסס את יסודות המדינה ועיקרי דיני המשפטים על יסודי ואשיות התורה. ועל היהדות הנאמנה לעמוד בכל תוקף על מלוי דרישות אלו.

בכ"ז אנו מוצאים בזה שתפסו רק את צד השלטון וחוקי המשפט שבתחוקת המדינה. מעין חלישת הדעת ורפיון רוח. כאלו שעיקר הזכות שהשגנו בהקמת

* מאמר זה ערכתי למסור בעתון ומפני ההפתעה של הבגידה בנו אני מוסרו כאן בבטחון שאויבינו. יבושו משברם. ומחשבתם הרעה לא תתקיימה ודבר ד' לעולם תקום.

המדינה היהודית נמצא רק בהשלטון של המדינה, ובהשגת כל מכשירי ימנגנוני הממשלה עם כל מחלקותיה השונים, מחוקקים, מושלים, צבא, שופטים, ושוטרים עם כל הסמלים הנהוגים אצל כל עם ומדינה.

וטבע הדברים מחייבים אמנם כן מאחרי שכל הדברים האלה היו הסריס לנו בכל משך זמן גלותינו, אנו מוצאים בזה את הגלוי וההבלטה של עצמאותינו וכבוד לעמנו וארצנו.

אבל רבותי! עלינו להבין שבעצם מהותה וצביונה של כל עם ומדינה נמצאו שני מושגים כלליים „שלטון המדינה" ו„חיי המדינה", ולא השלטון הוא שיצר ועצב את צביונה של חיי המדינה, אלא שחיי העם והמדינה בתכונתם הספיציפיים הם שיצרו ועצבו את צורת השלטון של המדינה.

ההבדל בין שני משטרי המדינה הידועים בשם משטר טוטילטרי או משטר דמוקרטי נובע ג"כ מתוך תפיסת שני המושגים הנזכרים אם שלטון המדינה הוא בשביל העם או שהעם הוא בשביל שלטון המדינה, וגם תפיסות אלו תלוים הרבה בתכונת העם ובאופיה המיוחדת של המדינה.

ואצל כל העמים והמדינות הקיימות בעולם אלה שמעולם לא נמצאו תחת שלטון זר ולא נשלל מהם חירותם ועצמאותם, ורק ע"י מלחמת עמים ומהפכות מדיניות ודתיות, או על ידי התפתחות הרבותם והשכלתם שהביאו לידי שינוי השקפות ודעות חדשות בסדרי החיים המדיניים והסוציאליים, גרמו ג"כ לשינויים בסדרי השלטון והממשלה שנוצרו אצלם מאליהם או ע"י מהפכה ומלחמת אזרחים פנימית.

ואף אלה העמים שנמצאו כמה דורות תחת שלטון זר ואבדו את חירותם ועצמאותם אך נשארו בכל זאת על אדמתם הם, ולא שינו את שפתם, ונשאר אצלם תכונתם המקורית, אז כאשר הגיעה איזו הזדמנות להם להטיל מעליהם את עול שלטון הזר ולהשיג את חירותם הקימו שלטון וממשלה שלהם, כל אחת עפ"י התיסתורית אי־הרחוקה מהעבר שלהם.

לא כן הוא אצל עמנו עם ישראל שמאז גלינו מארצנו ואבדנו את חירותנו, לא היה לנו מאז שום צורה של שלטון וממשלה מדינית עצמאית, ובתקופות הקודמות בימי הביניים לא היה לתיהודים במקום מגוריהם שום זכות מדיני, וגם גזרו עליהם הגבלות בזכות האישיות ובמדינות שקבלו היהודים אח"כ זכות שיוו האזרחיות נתנו בהם לגרים שהוביל חלק מעמנו לטמיעת והתבוללות.

והתחוללות התחיה הלאומית והתנועה הציונית המדינית באה אצלנו לא מתוך הקשרים של עמנו לעצם צורת השלטון וממשלה מצד עצמם, אלא מתוך השאיפת

לשחרור עמנו וגאולת ארצנו שנשוב לחיות חיינו העצמאיים והמקוריים ולתחיית כל קנייננו הלאומיים והערכים הקדושים שלנו.

כי הרי שלטון וממשלה עצמאית גמורה לא היה לנו כבר אף כשישבנו עוד על אדמתנו מאז שבנו מגלות בבל וצורת השלטון וממשלה נתחלפה לכמה שונים. ושום זכר קבוע לא נשאר אצלנו שאליו נשאו עינינו ותקוותינו לשוב אליהם.

והצפיה המשיחית שהחזיקה את קיום עמנו בגולה היתה נשואה למלכות בית דוד משיחך "שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלקי ישראל מלך".

ולכן גם עכשיו שזכינו בהכרת אומות העולם בזכותנו להקים מדינת היהודים בחלק מארצנו, שמצד הגלוי שבה אינה אלא צורה חלונית, יאף על זכות זה עוד =עלינו להתאבק וללחום נגד אויבנו שקמו להפר את הבטחת אומ"א, ונכונים אנו להקריב קרבנות ולכבוש בכחנו אנו את חלק מדינתנו, לא רק לשם צורת השלטון והממשלה אנו נלחמים ודמי בחירי בנינו נשפכים, אלא לשם תירות העם ולשם החיאת קניניו הקדושים והלאומיים שרק בארצנו אנו יכולים לחיות חיינו העצמאיים והמקוריים, ולמען אלפי אחינו בגולה האסורים בהסגרים שעיניהם נשואות לארצנו ולהשתחרר מחיי הגלות.

ובכן כשם שמאז נתחוללה התנועה הלאומית והמדינית קמו מתוך גדולי התורה בעלי מרשנים רוחניים עליונים, שהאירו לנו את דרך הגאולה וגילו את אור ד' הצפון גמבהתנועה הלאומית, ובהכרזת הצהרת בלפור בהכרת זכות עם היהודים לבנות בית לאומי בא"י, ראו בזה יד ההשגחה העליונה וצו ד' הקורא לנו להשיב בנים לגבולם להחיות ולבנות את ארצנו. אולם חשכת הגלות העיבה והחשיכה את עיני רוב אחינו בגולה שלא הקשיבו לקול קריאת ההשגחה אשר לב מלכים ביד ד'.

ועכשיו שהגענו למה שהגענו בהורבן קהלות הגולה ובהשמדת חלק גדול מאחינו שבגולה שאין שם עוד מקום לקיום עמנו, וזכינו בהכרת זכותנו להקמת מדינת היהודים בארצנו, עלינו להאמין שצו ד' קורא אותנו להקים מדינתנו לשם תחיית העם ותחיית כל קנייננו והערכים הקדושים שלנו שגם הם יקבלו צורה וצביון מדיני, ולהכין את עצמנו לקבל שפע קודש והשגות עליונות שחשכת הגלות האפיל עליהם ולהכשיר את עצמנו לקבל את כל קיומי יעודי נביאנו ולקרב אותנו לידי הגאולה השלימה והאמיתית.

וכל זה לא בצורה ובאופיה של השלטון והממשלה תלויה, וגם לא ע"י חוקים יבישים נוכל להשלים את התורה והאמונה בחיי המדינה כי בכל אופן לא תעדור

בממשלתנו משטר טוטילטרי ולא תקום רודן דיקטטורי לשלוט על חיי העם במדינתנו, נצייר לנו שכבר השגנו את דרישתנו ותחוקת המדינה תוסד ברוך כלל עפ"י יסודי חוקי התורה בגון שמירת שבת וכמו כן עוד ענינים דתיים כלליים באופן שהדת לא תחולל בפומבי ובפרהסיה, כלום מתוך זה תקבל כבר שלטון המדינה צורה דתית, בזמן שבכמה מחלקות של הממשלה שלנו ימצאו מנסטרים בלתי דתיים בחייהם הפרטיים ורחוקים ברוחם מאמונה.

לדעתנו גם החפשיים המתימרים בשם שלילת הדת והאמונה מרגישים מתת הכרתם שלא לשם הקמת מדינה ככל הגויים אנו נלחמים, להוסיף עוד מדינה קטנה לעם קטן בעולם ולא לשם כך סבלנו כל מה שעבר על עמנו במשך גלותנו, וגם הם מאמינים שתפקידים רוחניים תרבותיים ומוסריים עומדים לפני עמנו כשישוב לחיות חיים עצמאיים בארצנו בלי שום השפעה זרה.

ועל גדולי היהדות הנאמנה מוטל עכשיו לגלות את המגמה העליונה והקדושה אשר בזכות תקומת מדינתנו ואת התוכן הפנימי אשר במלכות של עם ישראל, עליהם למצוא דרכים איך שבעלי השפעה קדושה יחדרו בתוך חיי העם בכל שטחי החיים התרבותיים החברותיים והסוציאליים.

עלינו להגדיל ולהגביר גם את הכוחות הקדושים שבנו. עלינו לגשת וליצור מפעלים ומרכזים רוחניים קדושים כדי לגלות כשרונות נעלים חדשים ביצירת ספרות התורה רחבה ובלמודים עיוניים פנימיים ובהרמת רוח השירה מאוצר השירה והמחשבה הישראלית המקורית.

תחיית רוח חדש צריך להופיע על כל המפעלים הדתיים שלנו ועל מוסדות בתי חנוך והישיבות הקיימות שיקבלו צורה מדינית חגיגית ובאופנים יותר בטוחים לקיומם.

גם החיים הדתיים בעצמם כמו קדושת השבתות והמועדים בתי תפילה צריכים להתלבש בלבושים יותר נהדרים בלבושי מלכות. ואז יקום לנו דור חדש אשר ימסרו את נפשם עליהם כמו שבנינו מוסרים נפשם עכשיו על תקומת מדינתנו, אשר תקום ותהכונן להכשיר אותנו לגאולה שלמה האמיתית.

בית תפילה לכל עם ישראל

מהירחון «בית הכנסת» גליונות בית הכנסת הגדול תל אביב טבת שבט תש"ח

בהזכות שהשגנו על ידי הסכמת אומות העולם להקמת מדינת ישראל בארצנו יש בו גם צד גאולה כללית אם לא עדיין שלמה, כי הכלל של עם ישראל

זכה במדינה בארצנו הקדושה, והקשר שבין עם ישראל לארצנו שהיה בכל שנות גלותינו רק קשר רוחני, לאומי והסתורי מעכשיו נוצר קשר מדיני שכל איש ישראלי ירגיש בזכות המדיני של עם ישראל בארץ ישראל.

ותהושה חדשה נולדה בנו, כאלו נוסף לנו חוש חדש שהיה הסר לנו, כי המושגים, מדיניות, עצמאות, רבונות במובנם המוחשית כבר נאבדו מאתנו, והגעגועים אליהם היו רק צפיה משיחית למעלה מדרך הטבע, והנס נעשה עכשיו לעינינו וזכינו במדינה יהודיה.

ואין כל פליאה בדבר שהשמחה הספונטנית התפרצה כמו מאליה אצל כל היהודים בכל מקום שהם, והשמחה באה לא מחוך חשבונות של הרוחה גשמית, ישועה והצלה אלא מתוך הרגשה רוחנית שהופיעה בנו מעצם המושג מדינה: עב ישראל וכה במדינה בארץ ישראל.

התוכן הרוחני והפנימי שבכל המושגים הכלליים של עם ישראל אינם נתפסים מצד הפרטי שבהם, והכלל לא נערך לפי הפרטים שבו, כי הכלל לא נוצר מפרטים רבים, אלא אדרבה, הפרטים נובעים מתוך הכלל וכל פרט נערך לפי אותה מדה שהוא שואב מהכלל.

עיקר מרירות הגלות הוא בזה שהיה חסר לנו הכלליות של עמנו, עצם תכונת הגלות היא פרוד ופירוד, והתשובה צריכה להיות ג"כ תשובה כללית לשוב אל הערכים הכלליים שלנו.

ושוגאים היו אלה שחשבו לחזק את היהדות שבגולה ע"י ארגון דתי בגולה, אף מה שחשבו לבסס את האירגון על יסוד התורה, לא היה יכול להתקיים כי גם התורה שבגלות היא רק תורת הפרט, ותורת הכלל יהגלה במהרה רק בארץ ישראל.

עוד דבר עלינו לדעת, כי התוכן הפנימי שבכל הערכים הכלליים שלנו היא הקדושה בעצמה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, והקדושה אינה מתחלקה. ברגע המאושר, כשנודעה הבשורה מהכרעת אומ"א, עלה על לבי דברים אלה: "אשרינו מה טוב חלקנו" גם ותחלק הוא טוב...

כשאנו מתכוננים להקים את מדינתנו נפגש עם כמה ענינים מדיניים וכלכליים קשים וכן בכל סדרי הנהגת המדינה בזמן שאין לנו לא כהן ולא נביא, ולא נתקיימו עדיין יעודי נביאינו על מלכות בית דוד, ותחגדל ותחקדש בתוך ירושלם עירך, ומשום זה לא ימלט שלא תוטבעה על מדינתנו איזו צורה חלונית.

עלינו איפא לגשת לכונן מכון קדוש עליון לאחד מהערכים הקדושים והכלליים שלנו כדי שיתחופף רוח קדושה ותרוחף על מדינתנו, והמכון הקדוש הזה הוא

„בית תפילה לכל עם ישראל" כהקדמה לבית מקדשנו אשר יבנה עם בוא משיח צדקנו ושיהיה בית תפילה לכל העמים.

אחת מהקניונים הכלליים והרוחניים של עם ישראל היא „התפילה" ועיקר ערך התפילה הוא „תפילה בצבור" גם נוסח התפילה שתיקנו אנשי כנסת"ג הוא כללי, התפילה באה במקום עבודת קרבנות הצבור, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם.

התפילה שהיא עבודת הלב אינה רק השתפכות הלב והנפש לפני אבינו שבשמים שיקשיב ויאזין לתפילתנו וימלא משאלות לבנו: התפילה בעצמה היא הפועלת ומשרדת את המערכות, וכש"כ כשהתפילה תצא ממקום קדוש שישא עליו את השם ואת היעוד של „בית תפילה לכל עם ישראל" ושיהיה מוקדש ביחוד לשם תפילות כלליות בימים קדושים קבועים ובמעמד ראשי העם והמוני ישראל שהבנין יכיל בתוכו.

ולמקום מקדש כזה מתאימה מאד ההצעה של הגרח"ז חרל"פ שליט"א שנמסר בגליון של „בית הכנסת", להחליט עפ"י דעת התורה והמסורה על נוסח אחד שוה לכל ישראל בארץ־ישראל.

הבנין צריך להיות ארמון ממלכתי שיחזיק היכל קדוש ורחב ידים מאד, עם אולמים שונים בגון אולם עבור אנשי מעמד מאנשי קדושים וטהורים שיעסקו תמיד בתורה ותפילה, עזרת נשים, וכדומה, אולמים לכינוסי ציבור גדולים וחשובים.

הצעה בעין זו שמעתי בזמנו מאת רבנו מוהרא"י קוק זצ"ל כשדברו ע"ד קנין החצרות שמסביב לכותל המערבי, ואמר שאם אפשר להוציא את הדבר הזה לפועל, יש לבנות על מקומות אלה, בית תפילה גדול, זכר לבית מקדשנו.

אולם גם עכשיו כשאין קנין החצרות האלה לע"ע דבר שבאפשרות עלינו לגשת לבנין בית תפילה שאפשר אולי לבנותו בעיר העתיקה או בכל מקום מתאים אחר אשר בירושלם וע"י הבית הגדול הזה לא תמעט קדושת כותל המערבי שישאר מקום תפילה והשתפכות הלב, הכותל הוא זכר לחורבן בית מקדשינו, זעלינו לעשות עכשיו צעד וסמל לבנין בית מקדשנו.

אכן עכשיו כשזכינו שכל חלקי עמנו נתנו ידם להקמת המדינה, בודאי שלא יצמדו מרחוק גם מעגין קדוש כזה, אפשר יהיה להבטית שהמכון יהיה כסור בידים בטוחות שישמרו על אופיו הקדוש שלא יפול עליו שום צל של חלוניות.

אני מוסר את הרעיון הזה לפני מרנן ורבנן שיעבדו את התכנית הנכונה בכל פרטיו, ויהי נועם ד' עליהם ומעשה ידיהם יכוננו, ויקוים בנו נכון יהיה הר בית ד' מרום מראשון מקום מקדשינו.

הרב מנחם מנדל פרוש
ירושלם